SBORNÍK HISTORICKÝ.

Vydává a rediguje

Dr. Antonín Rezek,
c. kr. universitní professor v Praze.

Ročník I. — 1883.

V PRAZE.
Tiskem a nákladem c. kr. českého universitního knihkupectví J. Otty.
1883.

OBSAH.

SBORNÍK HISTORICKÝ.

Ročník I. — 1883 — Svazek I.

O rozsahu říše české za Boleslava II.

Sepsal a dne 19. února 1883 ve schůzi Král. Č. Společnosti Nauk četl

Dr. *J. Kalousek*, universitní professor v Praze.

V X. věku učiněn z Čech pokus k založení veliké monarchie slovanské, kteráž v době svého květu zahrnovala v sobě netoliko země československé, nýbrž i mnohé krajiny polské, ano na některou chvíli i částečku země ruské. Bohužel o tomto rozšíření moci české nedostalo se nám zpráv náležitě úplných; kdy, kterak a skrze koho stát český rozšířen byl na země východnější, o tom nedovídáme se ničeho; toliko to jest dosvědčeno, že hranice biskupství Pražského při jeho založení srovnávaly se s tehdejšími hranicemi říše české, a zahrnovaly v sobě Čechy, Moravu s dílem Slovenska, a větší díl pozdějšího Slezska i nynější Haliče. Nejobšírnější zpráva o tom nachází se v listině, kterou r. 1086 císař Jindřich IV. biskupství Pražskému vydal, a která zachovala se nám toliko v kronice Kosmy Pražského. Krom toho nejstarší náš letopisec zmiňuje se stručně třikrát o velikém rozsahu, jehož říše česká ve druhé polovici X. věku dosáhla. Poprvé Kosmas vypravuje, kterak kníže Boleslav II., připravuje se ke smrti (r. 999), učinil k synovi a nástupci svému poučnou řeč o tom, kterak by ve vládě měl si počínati a čeho se vystříhati; řeč svou umírající kníže končil prý předpověděním, že špatnými obyčeji, před kterými on syna svého varuje, nástupcové jeho „zouží meze tohoto království, kteréž jsem já milostí Boží a zámožností lidu rozšířil až k horám, ježto jsou za Krakovem, řečené Tatry“.[1]) Hned potom Kosmas, oznámiv smrt Boleslava II. a žehnaje jeho památce, dokládá znova: „kterak široko rozšířil mečem hranice knížetství svého, svědčí apoštolská autorita

[1]) Coangustabunt huius regni terminos, quos ego dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakov, nomine Trytri, per Dei gratiam et populi opulentiam. Cosmas I. 33., Prameny dějin českých II. 49.

v privilegii Pražského biskupství".[2]) Potom v témž odstavci vypravuje o Boleslavovi III., že neměl ve vládě takového zdaru jako otec jeho Boleslav II., aniž zachoval pohromadě země, jež otec byl získal; neboť prý kníže polský (Boleslav Chrabrý, jehož Kosmas omylem vždy jmenuje Měškem), hned se zmocnil hradu Krakova lstí, pobiv mečem všechny Čechy, které tam zastihl.[3]) Dále pak již Kosmas dává zprávu, kterak Boleslav III. zle si ve vládě počínal, a vlákán byv od knížete polského k hostině do Krakova, tam byl zajat a zraku zbaven. Souvěký tomu skutku letopisec Thietmar Merseburský vypravuje obšírněji, kterak Boleslav Chrabrý dal českého Boleslava III. oslepiti v jakémsi hradě, ale vlastním jménem toho hradu nejmenuje.[4])

Kosmova zmínka o „apoštolské autoritě v privilegii biskupství Pražského", která má svědčiti o velikosti říše Boleslava II., nabývá náležitého světla vypravováním našeho letopisce k roku 1086. Tehdejší kníže český Vratislav II. zřídil hned na počátku panování svého r. 1063 zvláštní biskupství na Moravě se sídlem v Olomouci; bratr Vratislavův Jaromír, jinak Gebhard, stav se biskupem Pražským r. 1068, po celý svůj další věk až do úpadu usiloval o to, aby biskupství Olomoucké bylo zrušeno, a dioecese ta zase ku Pražské přivtělena. Toho dosáhl r. 1086, kdež na synodě Mohučské císař Jindřich IV. se svolením panovníka českého vyhověl tužbě Jaromírově a dne 29. dubna vydal listinu, kterouž obnovují se prvotní hranice dioecese Pražské. Kosmas vypravuje, že biskup Gebhard předkládaje na té synodě staré žaloby své, „rozvinul přede všemi privilegium někdy od sv. biskupa Vojtěcha, předchůdce svého, stvrzené, jak od papeže Benedikta tak od prvního Oty císaře". Císař Jindřich IV., vyslyšev prosbu, „k starému přidal nové privilegium skoro téhož znění" ;[5]) Kosmas uvádí pak celý text nové této listiny. V listině samé praví císař Jindřich, že Pražský biskup Gebhard často žaloval, „kterak Pražské biskupství, které od počátku přes celé knížetství české i moravské jedno a celé bylo zřízeno, a jak od papeže Benedikta, tak od prvního Oty císaře tak stvrzeno", potom bylo rozděleno a umenšeno. Nyní císař se svolením přítomných knížat duchovních i světských zase přisuzuje stolici Pražské veškerý objem hranic jejich (prvotných). Popis těchto hranic zní v listině Jindřichově takto: Termini autem eius occidentem versus hii sunt: Tugost, qui tendit ad medium fluminis Chub, Zelza, Zedlica et Liusena et Dasena, Lutomerici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Boemia liminatur. Deinde ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane, Ghrovati et altera Chrovati, Slasane, Trebovane, Boboran, Dedosane, usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir cum Cracoua civitate provinciaque,

---

[2]) In quantum ampliando dilataverit ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur auctoritas in privilegio eiusdem Pragensis episcopatus. Cosmas I. 34., ibid. 49.

[3]) Tertius Boleslaus . . . nec paternis auspiciis terminos adquisitos obtinuit. Nam dux Poloniensis . . . mox urbem Krakov abstulit dolo, omnibus, quos ibi invenit, Boemiis extinctis gladio. Cosmas I. 34., ibid. 49.

[4]) In arce quadam. Thietmar V. 18., Bielowski, Monumenta Poloniae historica I. 269.

[5]) Novum antiquo fere eiusdem tenoris addit privilegium. Cosmas. II. 37., Pram. dějin česk. II. 115.

cui Wag nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova est. Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri, dilatata procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est Moure, et eiusdem montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria liminatur. V těchto teda mezích císař Jindřich obnovil někdejší rozsah dioecese Pražské. Co těmi hranicemi má se rozuměti, tím budeme se zabývati níže; zde budiž toliko dotčeno, že do těchto mezí spadá země Česká, pozdější Slezsko na levém břehu Odry, nynější Halič na východ až za Lvov, a Morava s dílem uherského Slovenska až po řeku Váh.

Všeobecně se uznává, že popis hranic dioecese Pražské, obsažený v této listině, nehodí se k r. 1086, neboť tenkrát spojená dioecese Pražská i Olomoucká obsahovala toliko zemi Českou a Moravskou, a nic jiného více; jest teda na jevě, jakž to i Kosmas naznačil, že tento popis hranic opsán byl do listiny r. 1086 ze starší listiny, která udávala hranice dioecese Pražské, jaké byly o sto let dříve, totiž hned po založení biskupství Pražského r. 973 Následovně tento popis hranic náleží k nejstarším svědectvím o minulosti české, oznamuje rozsah říše české za Boleslava II., jakž již Kosmas sám výslovně na to narazil, a poskytuje zároveň vzácného náhledu do místopisu českého v X. stol. Místopisný výklad dotčeného popisu hranic byl velmi nesnadný, a v některých kusích dlouho nechtěl se badatelům dařiti. Krom toho zdály se vyskytovati některé neshody mezi obsahem listiny Jindřichovy a přidanými k ní zprávami Kosmovými se strany jedné, a mezi jinými historickými prameny X. století se strany druhé. Nesnáze tyto již nejednomu badateli dávaly více nebo méně pochybovati o pravosti nebo spolehlivosti toho, co biskup Gebhard r. 1086 předkládal na důkaz původního velkého rozsahu své dioecese.[6]) Nade všechny vědecké pochybovače tototo způsobu vynikl nyní Černovický professor J. Loserth, vydávaje rozpravu o objemu říše české za Boleslava II.;[7]) vynikl ne sice skeptickou opatrností, ale smělostí v dedukcích a neznalostí i nedbáním toho, co k objasnění nesnadného pramene a k rozsouzení jeho historických záhad od jiných již dříve bylo na jevo vyneseno. Loserth snaží se dokázati, nejen že listina o prvotním velkém rozsahu dioecese Pražské, předložená r. 1086 v Mohuči, byla podvržena, nýbrž také že

[6]) Srovnej Palackého dějiny I. a. 253. nota 245. Námitky, jež činil polský dějepisec Bandtkie, vyvrací Roepell, Geschichte Polens str. 639.—641. Nověji Dümmler, Piligrim von Passau 173., nová podezření proti té listině přednášel; odpověděl mu 1863 Tomek v Apologii 22., též v Památkách IV. b. 13. Fedor Uspenský, Первыя славянскія монархіи на сѣверозападѣ, v Petrohradě 1872, str. 150., 214., zakladací listině biskupství Pražského celkem přikládá víry, ač myslí, že ji biskup Jaromír trochu předělal. Anatoli Lewicki v rozpravě: Wratysław II. czeski królem polskim, tištěné v roční zprávě gymnasia Přemyslského 1876, po Dümmlerovi pokládá řečenou listinu za podvrženinu Jaromírovu (str. 17.), a spojuje ji se svými pravdě nepodobnými domysly, jakoby Vratislav II. byl zamýšlel r. 1086 vydobyti sobě zemí polských a v ohledu církevním podrobiti je biskupství Pražskému.

[7]) Der Umfang des böhmischen Reiches unter Boleslav II. Ein Beitrag zur Kritik der älteren böhmischen Geschichte von J. Loserth; tištěno v časopise Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, redigirt von E. Mühlbacher, II. Band, Innsbruck 1881, str. 15.—28.

dioecese i říše česká za Boleslava II. nic jiného neobsahovala než toliko samu zemi Českou. K tomuto cíli a konci Loserth tvrdí: 1. že jiné souvěké nebo staré prameny nic neoznamují o rozšíření moci české přes Moravu a země jihopolské, než toliko Kosmas sám, který prý všechny svoje zprávy o tom zosnoval si na základě podvržené listiny. 2. Král a císař německý Ota I. byl by nedopustil, aby moc knížete českého rozšířila se na jiné země, jakž to Kosmas připisuje Boleslavovi II. 3. Teprva po vyhubení Slavníkoviců r. 995 může panství Přemysloviců pokládati se za upevněné, a mohlo pomýšleti na dobývání jiných zemí. 4. Toho roku, kdy dle Kosmy Boleslav Chrabrý odňal Čechům Krakov, bylo tam již od něho zakládáno biskupství. Podvrženost zakladací listiny biskupství Pražského dokazuje Loserth zvláště těmito čtyřmi kusy: 5. Od sv. Vojtěcha ta listina pocházeti nemohla, jakž míní Kosmas. 6. V jedné listině r. 976 jmenuje se biskup moravský vedle Pražského, teda Morava prvotně nenáležela k dioecesi Pražské. 7. Udané hranice dioecese Pražské potýkaly by se na severu se hranicemi dioecese Míšeňské i jiných. 8. Císař Ota I. neúčinkoval při založení biskupství Pražského, nýbrž Ota II. — K těmto námitkám a tvrzením Loserthovým odpovím v témž pořádku.

1. Loserth tvrdí, že „současné prameny nic nevědí ohlašovati" o rozšíření moci české až za Krakov k Tatrám (str. 19.), Kosmas jest prý jediným pramenem o panství českém nad Krakovem (23.), a cokoliv a kdekoliv ten letopisec o tom vypravuje, to „nenašel nikde jinde nežli v oněch podvrženinách, které k účelům zcela určitým připravili a shromáždění Mohučskému (1086) předložili" (str. 26.) — K tomuto tvrzení tak apodikticky přednášenému můžeme zcela apodikticky odpověděti, že jest nepravdivé: není pravda, že by kronika Kosmova samojediná svědčila o panství českém nad Krakovem, a že bychom na to neměli žádných současných dokladů. Svědkové současní, určití a od listin, týkajících se biskupství Pražského, docela neodvislí jsou na snadě dva, a sice:

a) španělský žid Ibrahim ibn Jakub, který ve druhé polovici X. století cestoval v zemích západoslovanských, a jehož písemné zprávy zachoval nám pozdější arabský spisovatel ve Španělích Al-Bekri († 1094). Zprávy Ibrahimovy vztahují se k době, kdy nad Němci panoval Ota, nad Čechy Boleslav, nad Poláky Mečislav (asi od 960 do 992); současně nad Bodrci v Meklembursku panoval kníže Nakon (válčil s Němci r. 955), a sousedem jeho byl Hermann (saský vojvoda r. 959, † 27. března 973); přítomnost Ibrahimova v našich stranách nejspíš připadá asi k roku 965 a najisto ne později než k r. 973. Tento starožitný svědek, jenž Čechy a Prahu osobně navštívil, praví, že „Boreslav (Boleslav) jest králem Frâgy (Prahy), Bovîmy (Čech) a Krakova"; jinde pak poznamenal: „Co se dotýče země Boreslavovy, tať se na dél prostírá od města Prahy až po město Krakov, což jest dálka tři neděl".[8]) Tu

[8]) Zprávy, ježto v Al-Bekri-ho Knize cest a krajin týkají se Slovanův, ruští učenci Kunik a Rosen vydali roku 1878 v ruském překladě; Kunik dovozoval, že Ibrahim byl v Merseburce roku 973. Nizozemský učenec De Goeje později opatřil nový překlad a výklad týchž arabských zpráv o Slovanech, jež on klade k roku 965. Obojí překlad, Rosenův ruský i De Goejův hollandský, převedl J. Jireček do češtiny a uveřejnil v Čas. Čes. mus. r. 1878, 509.—526. a r. 1880, 293.—300. — Kterak zprá-

teda máme dosvědčeno od svědka očitého, že panství české vztahovalo se na Krakov a okolní krajiny, a to buď již za posledních let knížete Boleslava I. († 967) anebo za prvních let Boleslava II., každým pak způsobem již před založením biskupství Pražského, jež událo se ne dříve než r. 973.

b) Z Thietmara Merseburského († 1018) dovídáme se, že kníže polský Mečislav již r. 990 nebo před tím odňal svému svatovi knížeti českému Boleslavovi II. nějakou velkou krajinu, která patrně ležela někde na východ od Čech. Mnich Sázavský ve Drážďanském rukopise kroniky Kosmovy má k r. 990 stručnou zprávu: Nemci perdita est. (Pram. II. 240.) Rozumí se tu nejspíš, že Čechové ztratili hrad Němčí (nyní Nimptsch) ve Slezích, jenž stál nad řekou Slezou mezi Reichenbachem, Frankensteinem a Střelínem; o toto místo také v časích pozdějších nejednou bylo bojováno.[9]) O bojích vedených roku 990 mezi Mečislavem polským a Boleslavem českým zmiňuje se letopisec Hildesheimský kratince, Thietmar pak vypravuje o nich dosti obšírně se mnohými podrobnostmi (IV. 9): Mečislav a Boleslav toho času mnoho si na vzájem škodili; Boleslav přivolal si na pomoc Lutice, Mečislav zase žádal pomoci od německé císařovny, kteráž mu z Magdeburka poslala některé velmože německé se čtyřmi pluky. Tato německá pomoc přitáhla do župy řečené Selpuli (v Dolní Lužici), kdež se zastavili u nějakého močálu (snad u řeky Bobra), přes nějž vedl dlouhý most. Čechové byli též někde na blízku (snad v Dědošanech východně od Bobra); kníže Boleslav způsobil po dobrém 13. července 990, že někteří Němci vrátili se domů, jiní pak šli s Boleslavem k řece Odře vyjednávat s Mečislavem, aby Boleslavovi navrátil to, co mu odňal. Boleslav užíval naproti Polákům lsti, vzkazuje po poslovi k Mečislavovi, že přítomní Němci, pomocníci Polákův, jsou v moci jeho, a že by je propustil, kdyby Mečislav navrátil mu odňatou zemi, si regnum sibi ablatum redderet; pakli nenavrátí, že by ty Němce všechny utratil. Mečislav však nedal se tím pohnouti a nechtěl Boleslavovi ničeho vrátiti. Tu Boleslav přítomným Němcům neublížil, ale jal se v okolí pleniti a páliti. Vraceje se odtamtud, dobyl nějakého hradu, jehož jména Thietmar nepoznamenal;[10]) posádka toho hradu Čechům neodporo-

---

vami Ibrahimovými hatí se dedukce Loserthovy, na to již upozornil J. Píč, Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht str. 75., též Giesebrecht, Geschichte der deutschen Kaiserzeit, I. Band, V. Auflage, Nachträge str. XXV. — Prožluklý Ibrahim ibn Jakub kazí řemeslo také přeslovutnému historikovi německého umění v Čechách, Grueberovi; tento nechtěl v XIX. století nikterak dovoliti, aby Čechové stavěli si něco od kamene dříve než v XI. nebo XII. století; Ibrahim jako jemu naschvál svědčí v druhé polovici X. století: „město Praha zbudováno jest od kamene a vápna“. Toť nový doklad k tomu, co dokazoval jsem proti Grueberovi a Woltmannovi v Osvětě 1877, 323—4.

[9]) Dle Thietmara VII. 44. roku 1017 Poláci hájili hradu Němčí, urbem Nemzi, roti císaři Jindřichovi II.; při té příležitosti praví Thietmar, že ten hrad někdy yl vystavěn od Němců, eo quod a nostris olim sit condita.

[10]) Alfons Huber, jenž v Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsorschung, II. Band str. 385., upozornil na odpor zpráv Thietmarových o válce r. 990 proti tvrzením Loserthovým, domnívá se, jako mnozí jiní před ním, že tento hrad slul Nemci a že jest to nynější ves Niemitsch v Dolní Lužici na pravo od řeky Nisy, ižně od Gubina. To musilo by se teprv dokázati; mnohem správnější zdá se mi býti mínění Palackého v Děj. I.a257. nota 251., že zvěsť letopisce Sázavského o ztrátě

vala, ale pána jeho vydal Boleslav svým spojencům Luticům k usmrcení. Potom měli se všichni k rozchodu, totiž Čechové, Lutici a Němci, ale Boleslav zadržel Lutice ještě dva dni u sebe, aby se neobořili na Němce, kteří zatím napřed odešli k Magdeburku. — Krajina, kterou Mečislav Boleslavovi odňal, patrně musila býti nemalá, když ji Thietmar nazývá regnum; možná že to byl valný díl Slezska se hradem Němčím nad Slezou. Na žádný způsob Čechy se tu nerozumějí, těch Boleslav II. neztratil, nýbrž jinou velkou krajinu ztratil, a tedy ji také dřív musil míti; a sice tato krajina nemohla ležeti nikde jinde než východně od Čech a jižně od Velkého Polska.

Máme teda dvoje současné svědectví, že Boleslav II. panoval nad zeměmi jihopolskými; výslovně jest to dosvědčeno o Krakově, a samo sebou se rozumí, že také krajiny ležící mezi Čechami a Krakovem musily náležeti ku panství českému. Jiných svědectví tak zřejmých na to není. Prameny polské oznamují, čeho Boleslav Chrabrý na jihu od Velkopolska vydobyl, ale na neštěstí nepraví, na kom toho vydobyl. Vincenc Kadlubek (II. 12 u Bielowského II. 279) praví: Quibus (armis) Silenciam (Slezy), Pomoraniam, Prussiam, Russiam, Moraviam, Bohemiam suae subjiciens ditioni . . . Hunnos seu Hungaros, Cravacios et Mardos gentem validam suo mancipavit imperio. Slovem Cravacios mohlo by se nejspíš rozuměti staré Bělochorvátsko u hořejší Visly, avšak že Kadlubek zároveň mluví o podmanění Uhrův, jest to podezřelé; slovem Mardos někteří rozumějí Moravany, sic jinak musilo by se to pokládati za pouhou nejapně učenou floskuli, jakých jest bohužel v starších partiích té kroniky mnoho. — Něco pozdější kronika polská (u Bielowského III. 618) opakuje ta i jiná jména národů od Boleslava Chrabrého podmaněných, dokládajíc, že hlavním městem učinil Krakov uprostřed zemí vybojovaných: Sedem regni in Cracovia constituit in medio terminorum obtentorum; antea fuit in Gnezna, postea in Poznan. — Jsou také některé zprávy, že Boleslav Chrabrý přivtělil ke své říši i celé nynější uherské Slovensko: Martinus Gallus (I. 6 u Bielowského I. 399) praví o něm, že Uhry několikráte přemohl a zemi jejich až k Dunaji sobě podrobil. Kronika Uherskopolská u Bielowského (I. 505) dopodrobna vypravuje, kterak v čas korunování sv. Štěpána za krále šla hranice polskouherská přes Ostřihom u Dunaje, pak přes město Jager a k řece Tise i k Teplé.[11])

Ruský letopisec Nestor, souvěký našemu Kosmovi, měl nějakou ač temnou toho vědomost, že říše Vladimíra Velikého sousedila někdy se říší českou; píšeť k r. 996, že Vladimír „byl živ s knížaty sousedními v pokoji: s Boleslavem Ladským (Polským), i se Štěpánem Uherským

---

hradu Němčí nikterak nesouvisí se zprávou Thietmarovou o vydobytí nejmenovaného hradu knížetem českým. Jak tento hrad slul, nikdo neví. Ovšem v župě Selpuli u nynější vsi Němčí v pravo od lužické Nisy stál již tehdáž hrad, civitas Niempsi, burgwardium, viz Leutsch, Markgraf Gero, v Lipsku 1828 str. 200, a Sprunner-Menkův historický atlas z roku 1880, list 31. Tuším však, že župa Selpuli byla v moci Němců, a proti Němcům byl by tam Boleslav v tehdejší situaci sotva nějaké nepřátelství začínal. Spíš ten hrad od Čechů dobytý proti Polákům stál v Dědošanech mezi Bobrem a Odrou.

[11]) Narážky jiných kronik na touž věc sestavil Roepell, Geschichte Polens str. 653.; nověji jednal o tom Píč, Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht, v Lipsku 1882, str. 75., 76.

i s Oldřichem Českým (s Andrichom Češským), a byl pokoj mezi nimi i láska".[12]) Poněvadž kníže Oldřich nastoupil na trůn český teprva r. 1012, a tenkrát ku panství českému nenáleželo již nic jiného než země Česká, patrně se Nestor mýlil, jmenuje knížete Andricha (Oldřicha?) sousedem Vladimírovým; [13]) kdyby místo toho pochybeného jména postavil se Boleslav II., nebylo by lze proti zprávě Nestorově ničeho namítati. Patnáct let před dotčeným rokem však tito dva sousedé, Vladimír Ruský a Boleslav II. Český, měli nepochybně spolu válku. Nestor totiž píše k roku 981, že „táhl Vladimír k Lechům a vzal hrady jich, Přemyšl, Červeň i jiné hrady, kteréž po tento den jsou pod Rusy". Ruský kníže teda vydobyl tehdáž krajiny mezi řekami Sanem a Bugem, kterážto krajina dle listin biskupství Pražského náležela před tím k říši české. Nestor zde však nejmenuje Čechův, kterým Vladimír ty hrady odňal, nýbrž jmenuje Lechy čili Poláky; tu zapomněl na souseda českého a myslil na Poláky, poněvadž u Rusův byly v čerstvější paměti ty války, jež později byly vedeny o touž krajinu mezi Poláky a Rusy: Nestor sám vypravuje, že Boleslav Chrabrý, vraceje se r. 1018 ze své proslulé výpravy Kyjevské, „vzal sobě Červeňské hrady"; potom zase r. 1031 knížata rušti „Jaroslav a Mstislav sebrali vojsko mnohé, táhli na Lechy, a vzali opět hrady Červeňské, i poplenili zemi ladskou (polskou)". Z těchto pozdějších příhod snadno se vysvětlí, že Nestor také ruskou válku o Červeňské hrady r. 981 představoval si jako vedenou proti Polákům; zpráva jeho k roku 981 bez velké obtíže dá se srovnati s nejstarší listinou biskupství Pražského, a ač jí přímo nepodporuje, přidává k ní přece novou vědomost, tu totiž, že krajina Červeňská, východně od řeky Sanu ležící, od roku 981 již nenáležela k dioecesi a říši české.

Úkol náš ve hlavní podstatě jest vlastně již vykonán: Ibrahimem synem Jakubovým a Thietmarem Merseburským jest dosvědčeno, že krajiny jihopolské náležely k říši knížete českého Boleslava II. Sledujme však tvrzení Loserthova dále.

2. „Za vlády Oty I. tak mocné rozšíření říše k východu nebylo možné (ujišťuje Loserth na str. 19.); jestliže teda zpráva Kosmova či vlastně jeho předloha ukazuje právě na dobu Oty I. jakožto onu, ve které Čechy toho rozsahu nabyly, tož nese tato předloha již pečeť podvrženosti na sobě. Mezi císaři z domu saského byl by Ota I. nejméně trpěl tak mocné rozšíření říše české." — Listina od r. 1086 neobsahuje nic o tom, kdy panství české nabylo onoho rozsahu; toliko Kosmas připisuje toho zásluhu Boleslavovi II., kteréžto mínění při přemrštěné nelibosti Kosmově k Boleslavovi I. a přílišném chvalořečnictví jeho na Boleslava II. nemůže se bráti na přísnou váhu. Ještě méně záleží na tom, bylo-li dle mínění Loserthova nemožné, aby moc česká za Oty I. tak se rozmohla; nám dostačí, že onen rozsah panství českého jest od očitého svědka Ibrahima za živobytí Oty I.

[12]) Původní ruský text Nestora u Bielowského, Monumenta I. 673.; český překlad K. J. Erbena str. 99.

[13]) Podobně náš Kosmas neuměl Boleslava Chrabrého jmenovati, nazývaje ho Měškem, jakž slul otec a zase syn Boleslava Chrabrého. Ostatně ve přítomném Nestorově místě jest ještě jiný omyl: r. 996 v Uhrách panoval Gejza, a teprva r. 997 nastoupil Štěpán.

dosvědčen jakožto věc skutečná a již hotová. Bylo by velmi snadné a pohodlné, kdyby historická fakta mohla se dedukovati ze všeobecných zásad a pravidel, jakž to činí zde p. Loserth. Ze mnohých nepřátelských styků mezi Němci a Čechy, o kterých vypravují tisícileté dějiny, lze také odvoditi ku př. to pravidlo, že snaha králův i císařův německých nesla se k tomu, nejen aby nedopustili žádného rozkvětu státu českého, nýbrž aby zemi a národnosti české připravili takový konec, jaký způsobili severním Srbům, Luticům a jiným Slovanům mezi Labem a Odrou. Skutečné však dějiny i dosavadní stav učí, že tato snaha podařila se Němcům jen poněkud, většinou pak přece zůstala neukojena; a velmi by se mýlil, kdo by z onoho pravidla chtěl a priori určovati, kterak ku př. králové němečtí Rudolf I. a Albrecht I. musili se chovati ku plánům krále českého Václava II., ježto se nesly k nabytí knížetství slezských a jiných zemí polských. Historie není věda deduktivná, historik musí a posteriori vypátrati, co kdy se stalo. Tu pak, ač hořejší pravidlo o nepřátelských úmyslech Němců k Čechům obecně platívá, skutečný běh událostí nejednou ukazuje takovou konstellaci, kde panovník německý skutečně prospěl státu českému a tudy také národnosti české; ku př. u vzpomenutého již krále Rudolfa I. najde se posloupně oboje, i ono obecné pravidlo i opačná výjimka. Potřebí jen připomenouti na povýšení knížat českých Vratislava II., Vladislava II. a Přemysla I. za krále, aby bylo na jevě, že v tom býval prospěch obapolný, když panovníci německý a český druh druhu prokazovali přízeň. U knížete českého Boleslava I. vidíme, že dlouhý čas trvalo nepřátelství mezi ním a králem Otou I., potom však nastalo rovněž tak zjevné přátelství, za kterého r. 955 Boleslav, jak obecně vědomo, společně s Otou přemáhal Uhry. Souvěký letopisec Flodoard, archivář biskupského kostela v Remeši († 966), vypravuje k roku 955, že po této válce uherské král Ota válčil se dvěma slovanskými knížaty a obdržel vítězství za pomoci knížete Boleslava, jehož dlouho před tím si podrobil. [14]) Snadno lze se dovtípiti, že z pouhé lásky k Němcům Boleslav nepomáhal Otovi ani proti Uhrům, ani proti oněm dvěma knížatům slovanským, nýbrž že při tom vyhledával politických prospěchů: tu máme situaci, ve které Boleslav I. mohl podrobovati sobě Moravu a snad i země jihopolské, a to s vůlí a třeba i s pomocí krále Oty.

3. Dále Loserth dosti obšírně vykládá, kterak Otové Němečtí naproti Přemyslovicům hleděli vejíti ve spolky se Slavníkovici, [15]) a že

[14]) Post hoc bellum pugnavit rex Otto cum duobus Sarmatarum regibus, et suffragante sibi Burislao rege, quem dudum sibi subdiderat, victoria, potitus est. Pertz SS. III. 403. — Sarmaté jsou tu Slované; málo výše u Flodoarda ve zprávě o válce s Uhry r. 995 uvádí se Otto rex cum Burislao Sarmatarum principe, t. j. s Boleslavem knížetem českým. Dvěma knížaty Slovanskými, které Ota roku 955 s pomocí Boleslavovou přemohl, rozumějí se nejspíš bratři Stojgněv a Nakon, náčelníci Bodrců v nynějším Meklembursku; cf. Köpke & Dümmler, Otto der Grosse str. 265., 266.

[15]) Mezi jiným vytýká také Loserth (str. 20.), že prý nové spisy nevšímají si té okolnosti, že sv. Vojtěch, syn Slavníkův, byl příbuzný s císařským rodem saským; patrně mu není povědomo, co o té věci napsal Tomek v Časopise Českého Musea 1858 str. 482.—485., též 1860 str. 294. Rovněž Loserthovi není povědoma Tomkova Obrana nejstarších dějin českých proti novějším útokům spisovatelů německých,

teprva po katastrofě Libické r. 995, která učinila konec panství Slavníkovskému, může prý panství Přemyslovské pokládati se za upevněné (begründet) a teprva potom mohlo šířiti se na východ; tu však překážela Přemyslovicům vzrůstající moc polská (str. 23.), pročež Loserth má za to, že Čechové nabyli východních zemí teprva po pádu této velké moci polské (str. 28.), t. j. po smrti Boleslava Chrabrého skrze Břetislava Českého. — Naproti tomu dlužno zase položiti důraz na to, že historie nemá aprioricky dedukovati, nýbrž empiricky přezvídati a konstruovati. Loserthovi patrně zalíbil se vynález Dümmlerův, (od Tomka důkladně již vyvrácený), podle něhož kmenoví vojvodové v Čechách, tedy také Slavníkovici, byli zcela nezávislí na moci knížete českého, a pak by ovšem čeští Boleslavové neměli přístupu ani k Moravě ani ke Slezsku, poněvadž východní i jižní Čechy byly pod správou Slavníkoviců. Kdyby však po historicku stavěl na positivních svědectvích, jakož jsou u Ibrahima, u Thietmara Merseburského a u Kosmy Pražského, vyšel by mu opak toho: i když panství Slavníkovské trvalo, čeští Boleslavové vládli zeměmi na východ od Čech ležícími, a následovně panství Slavníkovské musilo míti jinou, méně samostatnou povahu, nežli jakou mu připisují Dümmler a Loserth. A tak výmysl, ze kterého chce historii dedukovati, netoliko k té úloze se nehodí, nýbrž sám jest historií skutečně dosvědčenou vyvrácen.

4. „Ještě v témž roce, ve kterém vévoda polský dle udání odňal Čechům město Krakov, bylo od něho tamže založeno biskupství, k čemuž, jak vědomo, jest potřebí delších příprav.“ Tak píše Loserth (str. 23.), odvolávaje se na Roepellovy Dějiny polské (I. 639.); Roepell však na udaném místě dokazuje, že biskupství Krakovské nebylo založeno dříve nežli za přítomnosti císaře Oty III. ve Hnězdně r. 1000; Kosmas pak udává dosti zřetelně (I. 34.), že český kníže Boleslav III. ztratil Krakov brzo (mox) po svém nastoupení na trůn čili brzo po smrti Boleslava II., jenž zemřel 7. února 999. Tak tomu rozuměl také Roepell, vypravuje o výbojích Boleslava Chrabrého (str. 109.). Císař Oto navštívil hrob sv. Vojtěcha ve Hnězdně uprostřed měsíce března r. 1000;[16] nplynul teda asi jeden rok času mezi dobytím Krakova Boleslavem Chrabrým a mezi založením biskupství tamějšího, kterýžto čas mohl stačiti ku přípravám, ač nebylo-li zvláštních obtíží, s jakými se potkávalo ku př. zřízení biskupství Pražského. Při zakládání biskupství Krakovského byly však šťastnou náhodou okolnosti jinačí, tak že nebylo potřebí žádných připav ani dlouhého času; dostačilať k tomu

tištěná v Památkách díl IV. b., V., a po německu (Apologie) v aktech Král. České Společnosti Nauk 1863, stran 76 in 4°, kdež na str. 68. jest řeč o též příbuznosti. K tomu možno připojiti, že legenda o sv. Vojtěchu, nalezená Bielowským ve Mnichově, jmenuje matku Vojtěchovu Adilburc (Pram. děj. Českých I. 231.); Cosmas při roce 987 jmenuje ji Střezislavou, a Brunonova legenda o sv. Vojtěchu (Pram. I. 266.) praví o ní, že pocházela ze vznešeného rodu slovanského. Vojtěch sice nemohl míti dvě matky, ale otec jeho Slavník mohl býti dvakrát ženat. Však nicméně jméno Adelburgy, i kdyby bylo pravé, málo se hodí k vysvětlení záhady o příbuznosti Slavníkově s rodem královským, neboť dle slov Brunonových (qui tangit reges linea sanguinis) zdá se, že Slavník v to příbuzenství nevstoupil teprva sňatkem. Také možno, že jméno Adelburga jest toliko překlad jména Střezislava.

[16]) Giesebrecht, Geschichte der deutschen Kaiserzeit. I. Band 1855, str. 696. f. Roepell str. 113. nota 14.

pravá křesťanská velkodušnost císaře Oty III., pro kterou se na něho němečtí historikové (ku př. W. Giesebrecht) dosud nekřesťansky hněvají. Vypravujeť souvěký Thietmar Mersebursky, od kterého máme podrobnou zprávu o návštěvě Otově ve Hnězdně, že císař, netázaje se o svolení biskupa Poznaňského Ungera (jenž byl podřízen arcibiskupovi Magdeburskému), zřídil ve Hnězdně arcibiskupství, jež udělil Radimovi, bratrovi sv. Vojtěcha; zároveň císař založil v Polsku několikero biskupství, jež podřídil novému arcibiskupství Hnězdenskému; noví biskupové od něho dosazeni byli: Reinbern v Kolobřehu Pomořském, Poppo v Krakově a Jan ve Vratislavi Slezské.[17]) K založení arcibiskupství Hnězdenského a několika biskupství polských postačilo v tak mimořádných okolnostech několik dní, co císař Ota zdržoval se u hrobu sv. Vojtěcha ve Hnězdně; ovšem rozumí se samo sebou, ač německý kronikář to zamlčuje, že kníže Boleslav Chrabrý při tom všem také spolupůsobil, nejen prosbami u laskavého císaře, nýbrž také opatřováním důchodů náležitých novým biskupům; tato poslednější starost zaměstnávala potom knížete polského nejspíš dlouhý čas. — Zasluhuje povšimnutí, že dioecese Krakovská ode dávna zasahuje na východ k dolnímu Sanu a k dolnímu toku řeky Vepře, t. j. asi tak daleko, kam až mohla dosahovati moc Boleslava II. po r. 981, když kníže Vladimír zmocnil se Červeňské Rusi. Ba možná, že hranice dioecese Krakovské a Vratislavské označují zrovna ty krajiny polské, nad kterými český Boleslav II. před svou smrtí panoval.[18])

5. „Zcela nenáležitě přitahuje se sem osobnost sv. Vojtěcha, jenž v čas založení biskupství Pražského chodil ještě v Magdeburce do školy,“ vytýká Loserth (str. 26.). To má patrně býti námitka proti pravosti staré listiny, kterou biskup Jaromír r. 1086 v synodě Mohučské předložil; a ovšem by to byla chyba, dokazující podvrženost, kdyby v zakladací listině biskupství Pražského, zdělané nejspíš r. 973, stálo psáno, že při ní nějak spolupůsobil druhý biskup Pražský Vojtěch, svěcený r. 983. Ale tak se věci nemají; předně zakladací listina biskupství Pražského sama se nám nezachovala; jméno Vojtěchovo nenachází se ani v listině Mohučské ode dne 29. dubna 1086, ježto obsahuje výňatek ze zakladací listiny biskupství Pražského, nýbrž toliko Kosmas ve svém úvodním vypravování zmiňuje se, že stará listina v Mohuči 1086 předložená pocházela od sv. Vojtěcha. Jest to ovšem chyba u našeho nejstaršího letopisce, že neřekl určitě, v jakém spojení byl sv. Vojtěch s tou listinou; p. prof. Loserth měl by však býti shovívavějším k takové chybě starého letopisce, s požadavky historické kritiky málo obeznalého; však i jemu samému budou povědomy případy, kde i za našich časů přihodilo se i historikům ex professo, že důtklivě citovali

[17]) Fecit ibi archiepiscopatum, ut spero legitime, sine consensu tamen prefati presulis, cujus diocesi omnis haec regio subjecta est; committens eundem predicti martyris fratri Radimo, eidemque subiciens Reinbernum Salsae Cholbergiensis ecclesiae episcopum, Popponem Cracuaensem, Johannem Wrotizlaensem, Vungero Posnaniensi excepto. Thietmar IV., 28. u Bielowského I., 259.—260.

[18]) O hranicích dioecese Krakovské jedná Roepell str. 644.—645.; viz též Sprunner-Menke Handatlas Nro. 69. Domněnku, že roku 999 Boleslav Chrabrý vydobyl na Češích právě těch zemí polských, které zahrnuty jsou ve hranicích dioecese Krakovské a Vratislavské, vyslovil již Dudík, Mährens allg. Geschichte II., 100.

domnělý výrok jiného spisovatele s udáním místa, a zatím ten jiný spisovatel nikdy nic podobného nenapsal na tom místě ani jinde. Touž výtku, kterou činí Loserth ve příčině sv. Vojtěcha, učinil již Dümmler, podezřívaje svým libovolným výkladem listinu o založení biskupství Pražského. Loserth neměl by této výtky ohřívati, nedovede-li odpověděti na to, čím Tomek nepodstatnost její dokázal, dávaje zároveň slovům Kosmovým výklad nezávadný. Zakladací listina biskupství Pražského ovšem nemohla býti sepsána od biskupa Vojtěcha, toho také Kosmas ve svém stylisticky chybném výroku netvrdí a ovšem ani mysliti si toho nemohl, neboť věděl a sám také vypravuje, že prvním biskupem Pražským byl Dětmar, a sv. Vojtěch že toho času studoval v Magdeburce. Co biskup Jaromír r. 1086 v Mohuči ukázal, to dle výkladu Tomkova, kterýmž vše bez nesnáze se vysvětluje, „nemohl býti original listiny zakladací, než nějaké vidimus biskupa Vojtěcha, vydané od něho za jakoukoliv příčinou, ve kterém i zakladací listina císaře Oty I. i stvrzovací na ni od papeže Benedikta VI. (972—974) nebo Benedikta VII. (974—980) byla obsažena.“ [19])

6. Podivnou výčitku další pronáší Loserth těmito slovy (str. 26.): „V listině (od r. 1086) praví se mezi jiným, že Pražské biskupství, kteréž prvotně bylo zřízeno jedno a nedílné pro celé vévodství české a moravské, a jakožto takové bylo potvrzeno od papeže Benedikta a od císaře Oty I., — potom bylo tím zmenšeno, že uvnitř jeho hranic dosazen byl nový biskup. Nuže, existence biskupa moravského jest dokázána právě v roce založení biskupství Pražského, čímž rozhodně vyvrací se údaj obsažený v listině z roku 1086.“ Kterak tomu rozuměti? Existence biskupa moravského, kterou Loserth přijímá r. 976 za dokázanou, má vyvraceti údaj obsažený v listině r. 1086. Který údaj? Patrně ten, o kterém Loserth před tím se zmiňuje; ale ten v listině opravdu zní v ten smysl, že biskup Gebhard často svým spolubratřím a spolubiskupům i ostatním knížatům a posledně císaři Jindřichovi žaloval, že biskupství Pražské, které s počátku obsahovalo Čechy i Moravu, bylo později zmenšeno dosazením nového biskupa (v Olomouci). Tento-li údaj listiny jest vyvrácen? Teda snad biskup Gebhard nikdy si nestěžoval, že biskupství Pražské, dříve větší, bylo nedávno zmenšeno? Tolik, a nic více, dosvědčuje na tom místě listina císaře Jindřicha IV., jakož byl obecný obyčej, že v listině, kterou bylo nějaké žádosti vyhověno, vždy napřed se řeklo, jak žádost zněla. Byl-li kdy dříve nějaký biskup v Moravě, toho nemůže ustavičná žaloba a touha Gebhardova ani potvrditi ani vyvrátiti. Tu teda není odporu, kde ho Loserth praví býti. Ale popis hranic dioecesanských, vepsaný do listiny 1086, mohl by se vykládati za neshodný s existencí zvláštního biskupa moravského roku 976, a k tomu dlužno přihlednouti. Kosmas slýchal (a teda biskup Gebhard také nepochybně věděl), že před posledním společným česko-moravským biskupem Šebířem, t. j. před rokem 1030, byl v Moravě nějaký biskup, jenž prý se jmenoval Vracen (Pram. II. 96.). Ostatně celá vědomost o biskupovi moravském r. 976 zakládá se na tom, že v jednom rozsudku, vydaném 28. dubna r. 976 od Mohučského

---

[19]) Tomkova obrana nejstarších dějin českých v Památkách IV. b, str. 13. Apologie str. 21.—22.

arcibiskupa Willegisa, jmenuje se biskup moravský vedle Pražského a jiných jakožto přísedící arcibiskupův na tom soudě.[20]) Historická vědomost, která se zakládá na jediném slově v jedné písemnosti, nikdy za mnoho nestojí a nehodí se k tomu, aby před ní musil ustupovati skutek lépe dosvědčený, jakým jest prvotní veliký rozsah dioecese Pražské. Při takovém stavu věci jest desaterá možnost, že to slovo uvádí v omyl; listina může býti podvržena nebo chybně opsána, jakož Palacký v archivě Vatikanském našel psáno Moraviensis, kde se rozumělo biskupství Murrayské (Muraviensis) ve Skotsku, anebo zase dux Moraviae místo dux Meraniae.[21]) V listině z roku 976 může slovo Moraviensis státi chybně místo ještě jiného slova. Ani to není nemožné, že slova Pragensis Moraviensis znamenají biskupa jednoho; biskup Poznaňský býval toho času také jmenován biskupem polským. Jest však také možno, že r. 976 skutečně vedle biskupa Pražského Dětmara byl zvláštní biskup v Moravě, třeba právě Kosmův Vracen, kterýž jako světicí biskup pomáhal biskupovi Pražskému ve východních končinách příliš veliké dioecese Pražské, jakož přijímá a slušnými důvody podobným činí Dudík.[22]) Zvláštní dioecese tomuto biskupovi nebyla vyměřena, sic by byla tak snadno nezanikla, ani sídlo mu nebylo ustanoveno, sice by v úřední listině náleželo jej jmenovati podle sídla, ku př. biskupem Olomouckým, a také by paměť o tom byla tak doprosta nezmizela. Ježto pak biskup Moravský zpomíná se 28. dubna 976, kdežto zakladací listina biskupství Pražského, jak níže ukážeme, byla vydána r. 973, teda tři léta dříve: onen záhadný biskup mohl býti poslán na Moravu teprva rok i dvě léta po založení biskupství Pražského, a teda existence jeho r. 976, ani kdyby měl svou zvláštní dioecesi, není žádným důkazem proti tomu, že roku 973 byla Morava přičtena k dioecesi Pražské.

7. Loserth namítá, že by hranice biskupství Pražského na severu potýkala se s hranicemi jiných něco starších biskupství. Přihledněme nejprve, jak tato výtka vznikla, a již z toho se dovtípíme, jak velkou nebo malou váhu má v ústech Loserthových. Moravský historiograf Dudík pokládá naši listinu vůbec za dosti spolehlivou, a má také za to, že dobře udává hranice dioecese i říše české od r. 973, avšak s jednou výjimkou, pokud totiž se týče severních hranic. Dudík pronáší se o této výjimce (Gesch. II. 42.) těmito slovy: „K této otázce (zdali hranice dioecesanské r. 973 srovnávaly se s hranicemi státními), ale jen pokud se týče severních hranic českých, dlužno nám odpověděti záporně, poněvadž by sice biskupství Žičské (Zeitz), Merseburské a Míšeňské, kteráž založena byla okolo r. 968, teda asi o pět let dříve, byla částečně zřízena na půdě státu českého, což se nám však dle tehdejších territorialních poměrů právních nezdá býti možné. Abychom se vyhnuli těmto nepřístojnostem, přijímáme církevní hranice udané ve sjednocovací listině od r. 1086 za takové, jež stará moravská arcidioecese mívala dle staré tradice a snad dle zpráv r. 967 napsaných,

[20]) Astipulantibus quoque assessoribus nostris, venerabilibus episcopis Spirensi, Vormatiensi, Pragensi, Moraviensi. Cod. dipl. Mor. I. 97.

[21]) Palackého Dějiny I.a261. nota 255.; téhož Italienische Reise str. 11.

[22]) Dudík, Mährens Geschichte II. 45.—50.

když v Římě poprvé mluvilo se o zřízení biskupství Pražského." Kde a kterými zejména krajinami by jmenovaná tři německá biskupství měla sáhati do obvodu říše nebo dioecese české, to Dudík nenaznačil nijak jinak, nežli že praví o naší listině (II. 41.), jakoby ona také Hořejší a Dolejší Lužici připisovala k biskupství Pražskému. — Zeissberg, jenž bez těžkých studií také uznal za dobré, vyhlašovati naši listinu za podvrženou, odvolává se při tom netoliko na důvody Dümmlerem snesené, nýbrž již také na tento výrok Dudíkův, řka, že prý z něho „jest patrně viděti, že hranice kostela Pražského také k severu neshodují se s hranicemi biskupství Žičského, Merseburského a Míšeňského, a aby ten odpor se přikryl, že potřebí jest umělého rozumování".[23]) Dudík, jak víme, neudal, kde by ta neshoda vězela; ale Zeissberg vidí z toho neudání patrně, že jest neshoda. — Loserth má tu výhodu, že se může odvolati nejen na Dudíka, nýbrž také již na Zeissberga; a nemaje takto zapotřebí, aby sám věc zkoumal, píše, jak následuje (str. 26.): „Mezi hranicemi udávají se také hranice na severu, ale také zde nachází se odpor, jehož ani nejumělejší rozumování nedovede zahaliti; neboť ze znění listiny od r. 1086 vychází, že udané hranice biskupství Pražského neshodují se s hranicemi dříve založených biskupství Žičského, Merseburského a Míšeňského." Jak vidíme, odpůrci naší listiny nestarají se o to, co by vlastně Dudíkova slova o neshodě hranic znamenati měla. Zdá se, že jim samým jest velmi nejasno, které hranice měly dioecese Žičská, Merseburská a Míšeňská, a kde jsou ty hranice, ježto udávají se v zakladací listině biskupství Pražského. Loserth (str. 25.) přestal na těch vysvětlivkách hranic dioecese Pražské, které r. 1851 Köpke učinil při vydání letopisu Kosmova v Pertzových Monumentech (SS. IX. 91.); Köpke zase vědomosti své o těch hranicích čerpal skoro vesměs z Dobnera (Ann. IV. 218—229.), jehož také cituje. Popírati jest snáze nežli historicko-topografická studia konati anebo aspoň sledovati. Za posledních třicet let historická topografie dávných Čech, hlavně přičiněním Jirečkovým a Tomkovým, učinila veliké pokroky,[24]) bez nichžto neobejde se, kdo chce našemu zbytku zakladací listiny biskupství Pražského rozuměti, neřku-li o něm rozsuzovati. Co opominuli odpůrci, učiníme my, a ohledáme nejprve hranice biskupství Žičského, Merseburského a Míšeňského, pokud nám na nich záleží, potom pak budeme stopovati hra-

---

[23]) H. Zeissberg, Miseco I. Archiv für österr. Geschichte. 38. Band, str. 81.

[24]) Sem náleží Tomkova rozprava: Něco o pomezí země české za nejstarších časů, v Čas. Česk. Mus. 1855, 461. — Pojednání H. Jirečka: O starých cestách z Čech a z Moravy do sousedních zemí, Čas. Čes. Mus. 1856, II., 114.; Stezky přes pomezí české a moravské v ohledu válečném a obchodním, Čas. Česk. Mus. 1856, III. 90. Studie Herm. Jirečka o župách v dávných Čechách až do roku 1200 uveřejněné v Památkách archaeologických a místopisných, díl II.; též o běhu kolonisace české až do roku 1200 tamže. Téhož Slovanské Právo, díl I. a II. s mapami. — Rozpravy V. V. Tomka O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje, Čas. Česk. Mus. 1858 a 1859. K tomu jako dodatek přičísti se může můj článek: Nový důkaz, že v dávných Čechách dekanaty se shodovaly s župami, Čas. Česk. Mus. 1874, 147. Ke studiu pojednání Tomkových o župách českých hodí se dobře Historická mapa Čech rozdělených na dekanaty z doby předhusitské, kterou vydal jsem spolu s kommentářem v Památkách arch., díl X, a zároveň v aktech Královské České Společnosti Nauk roku 1876.

nice biskupství Pražského, a to celé kolkolem, již z té příčiny, že dosud nebývaly souvisle vykládány.

Biskupství Žičské a Merseburské, ježto byla zřízena zároveň s arcibiskupstvím Magdeburským nejspíš r. 968, dosahovala na jihovýchodě ku přirozenému rozhraní mezi tehdejším Srbskem (nynějším královstvím Saským) a mezi zemí Českou, kteréžto rozhraní šlo po hřbetě hor Krušných v celé jejich délce, počínajíc na západě u pramenů řeky Elstery až k řece Labi, tam kde vychází z Čech.[25]) Hory tyto jakož i všechny jiné okolo země České byly pokryty hvozdem, jenž byl všude široký několik hodin nebo i mil cesty, a až do počátku XIII. století nebyl nikde valně mýtěn.

Co se týká dioecese Míšeňské, není věc tak jednoduchá. Již r. 981 dioecese Míšeňská rozšířila se k západu, do obvodu zrušené tehdáž dioecese Merseburské, až k řece Mldavě čili Muldě (Leutsch 130), takže sousedila s dioecesí Pražskou v horách Krušných od vrchoviska východní (Freiberské) Mldavy až k Labi, a pak ovšem i dále východně od Labe. Hranice dioecese Míšeňské popisují se v podstatě stejně ve třech listinách, z nichž jedna datována jest 11. ledna 948, druhé dvě 29. října a 30. pros. 968; první dvě praví se pocházeti od císaře Oty I., poslední pak od papeže Jana XIII. Všechny tyto tři listiny jsou padělány teprva po r. 981, kdy dioecese Míšeňská zvětšila se na západ; první z těch listin podařila se nejméně; to vše dokázal již před půl stoletím Leutsch, a s výsledky jeho zevrubného badání shodují se od té doby všichni znalci.[26]) Avšak rovněž tak obecně se přijímá, že věcné údaje těch padělaných listin nejsou smyšlené, nýbrž celkem dosti pravdivé. Dle těchto listin hranice biskupství Míšeňského šla od pramenů východní Mldavy po této řece až k ústí jejímu do Labe, potom kus vzhůru po Labi (až k ústí Černé Elstery), objímajíc kmeny psané Nisizi (mezi Labem a dolejším tokem Černé Elstery), Luzizi a Selpoli (v Dolní Lužici), až dosáhla řeky Odry někde pod ústím Nisy Lužické; potom pak šla po řece Odře nahoru až prý k jejímu pramenu, odtud pak asi rovnou cestou ku prameništi Labskému, potom k západu a přes Labe tu, kde dělí se země česká od krajiny řečené Niseny, a lesem k západu až k vrchovišti východní Mldavy dříve již řečené.[27]) Dle toho obsahovala dioecese Míšeňská tyto slovanské kmeny a kraje: Niseny, kteří přebývali na obou březích řeky Labe od hor Krušných až skoro ke městu Míšni; Glomače čili Dalemince na levé straně Labe; Susaly od Glomačů na sever; Nižice na obou stranách Labe; pak Milčany v Hořejší Lužici a v nynějších severních Čechách jak ve výběžku Rumburském tak i v okolí Libereckém a Fridlandském, pokud byly obývány; též k té dioecesi náležela celá Dolní Lužice, kdež jmenují se kmeny Lužici, od nich na sever Selpuli (kteříž dle Šafaříka Star. II. 616.

---

[25]) Viz Leutsch, Markgraf Gero, v Lipsku 1828, str. 126—130., což zároveň najde se tam zobrazeno na mapě.

[26]) Leutsch, Markgraf Gero 130.—133. — Jakub Grimm v Göttinger gelehrte Anzeigen 1832, Stück 72, pg. 709. sq. — G. Köhler v Neues Lausitzisches Magazin, Görlitz 1850, 27. Band, pg. 249., 250.; tamže 1853, 30. Band, pg. 296. výsledek palaeografického ohledání.

[27]) Erben, Regesta pg. 29. Nro. 64. Úplné listiny má Codex diplomaticus Saxoniae regiae, 2. Hauptheil, 1. Band. — Leutsch 132., 133.

sluli snad Slubljané po řece Slubě), a od Lužiců na východ Žarované (Zara), jejichž východní hranici tvořila řeka Kviza a Bobr; konečně by k dioecesi Míšeňské mělo náležeti celé hořejší levé Poodří, totiž nynější Pruské Slezsko na levém břehu Odry se župou Kladskou, Rakouské Opavsko, ba i částka nynější Moravy, neboť řeka Odra pramení se v Moravě východně od Olomouce na sever od Lipníka. Zdá se, že původcové těchto listin připsali západní Slezsko k dioecesi Míšeňské toliko jakožto požadavek theoretický nebo jako svůj do budoucnosti plán, a že snad ani dobře nevěděli, kde Odra má svoje prameny.[28]) Netřeba sice pochybovati, že i pravá zakladací listina biskupství Míšeňského obsahovala týž popis hranic, ale opravdu zajisté Slezsko tehdáž nebylo církevně spravováno od biskupů Míšeňských ani jim neplatilo desátkův; hlavní důkaz na to jest ten, že Slezsko nebylo podrobeno německým markrabům, pro jejichž državnosti tak zvaná slovanská biskupství severně od Čech byla zřízena. Císař Ota I. daroval r. 970 Míšeňskému biskupství desátý díl poplatku, jejž markrabě měl vybírati ve pěti provinciích, totiž ve Glomačích, Nišanech, Milčanech, Lužici a v Dědoši (Cod. dipl. Sax. reg. I. pg. 11.); z těchto provincií toliko Dědoše připadá do pozdějšího Slezska; avšak, nehledě ani k naší listině biskupství Pražského, na základě vypravování Thietmarova k r. 990 o válečném tažení Boleslava II. dlužno určitě míti za to, že německé panství v Dědoši nebylo trvalé. Neboť když Mečislav Polský, jenž 13. července 990 stál vojensky nepochybně na pravém břehu Odry nedaleko Krosna, nechtěl Boleslavovi Českému navrátiti země jemu odňaté, tento jal se pustošiti krajinu na levém břehu Odry a vydobyl tam také jednoho hradu. V okolnostech Thietmarem líčených (viz zde str. 5.) rozumí se tuším samo sebou, že tyto nepřátelské skutky Čechův nedály se na půdě od Němcův opanované, nýbrž v krajině osazené knížetem polským, proti němuž to tažení české směřovalo; teda Čechové neplenili v župě Selpuli v levo od Bobra, kdež zastavilo se vojsko německé Polákům na pomoc přišlé, nýbrž patrně v župě Dědošské v pravo od Dolního Bobra. Nepochybně krajina Dědošanův také náležela k té velké zemi, kterouž Mečislav před tím knížeti českému odňal.

Kromě dotčeného darovacího listu z r. 970 nenaskytá se ani v X. ani v XI. věku žádná listina, kterouž by biskupství Míšeňskému bylo něco darováno v pozdějším Slezsku, nýbrž všechny statky jemu darované leží západně od Kvizy a Bobra. Zbývá však ještě uvážiti listinu vůbec za pravou uznávanou, danou ve Frankfurtě 6. prosince 996 (995? Cod. Dipl. Sax. reg. I. 21.); císař Ota III. ustanovuje v ní hranice biskupství Míšeňského týmž způsobem, jakž činí podvržené listiny, teda počítaje k němu levé poříčí Odry až ku pramenům této řeky. Víme však z Ibrahima, Thietmara i z Kosmy, že Slezsko dříve a dílem ještě tehdáž r. 996 náleželo k Čechám, dílem pak od r. 990 nejspíš bylo přivtěleno k říši polské, s čímž vším dobře se shoduje úplný ne-

[28]) Současný biskup Pasovský Piligrim fabrikoval právě toho času mnoho všelijakých listin, které měly dokazovati, že Morava i Uhry náležejí k jeho dioecesi, a spolu že on jest arcibiskupem Laureackým (Lorch). Důkaz o tom jest účelem spisu Dümmlerova: Piligrim von Passau, v Lipsku 1854.

dostatek zpráv o německém panování ve Slezích. Zjevný odpor, ve kterém s tím vším stojí listina Otova, nemůžeme jinak si vysvětliti, nežli za to majíce, že v císařské kanceláři ku prosbě biskupa Mišeňského opakovali čili prostě opisovali ustanovení hranic dle způsobu již dříve obvyklého; avšak tehdáž r. 996 ve příčině Slezska mělo to tak malou praktickou platnost, jak málo r. 1086 na to se pomýšlelo, aby doslovným potvrzením starých hranic dioecese Pražské Slezsko a Malé Polsko opravdu byly přivtěleny k dioecesi Pražské.

Opravdu dioecese Míšeňská dle všech pozdějších svědectví nikdy se nevztahovala na krajiny slezské, nýbrž východní její hranici tvořila řeka Kviza od pramenů svých na pomezí českém až k ústí svému do Bobra, potom pak řeka Bobr až ke vtoku svému do Odry.[29]) A tak skutečné rozhraní mezi dioecesemi Míšeňskou a Vratislavskou za následujících věků srovnávalo se s politickými hranicemi lužicko-slezskými, které až do počátku našeho století šly také zhruba podél Kvizy a Bobra.

(Dokončení.)

[29]) Také Leutsch str 127., kde popisuje rozsah prvotní dioecese Míšeňské před rokem 981, představuje si, že nešla k východu dále, než kam sáhala moc markhrabí Míšeňských a Východních, t. j. k dotčené již východní hranici lužické. Na mapě však přikreslil západní Slezsko k dioecesi Míšeňské dle padělaných listin. Historický atlas Spruner-Menkův vydaný 1880 na listě 42. ukazuje východní hranici dioecese Míšeňské podél Kvizy a dolního Bobra zrovna tak, jako na listě 31. východní hranici kmenů psaných Milcieni, Zara a Selpuli.

Archiv zámecký v Mostě nad Litavou

(Bruck a. d. Leitha).

Sepsal *Ferdinand Tadra*, skriptor universitní knihovny v Praze.

Dne 9. června 1623 zasnoubil se Albrecht z Valdštýna, tenkráte nejvyšší polní strážmistr veškerého vojska císařského a nejvyšší města Prahy, s Isabellou Kateřinou, dcerou tajného rady císařského Karla z Harrachu z linie rakouské. Ještě téhož roku přivezl Valdštýn manželku svou na statky své do Čech a do Prahy, sám pak odebral se proti Bethlenovi s císařským vojskem do Moravy. Poněvadž ale sevřením vojska císařského u Hodonína a zajížděním nepřátelských houfů až na hranice české osobní bezpečnost její v Čechách ohrožena byla, nařídil Valdštýn, aby manželka jeho z Prahy do Rakous na statky otce svého se odebrala. Později vrátila se Isabella sice zase do Čech, avšak když brzy na to Valdštýn poprvé převzal vrchní vedení vojska císařského a do Němec se vypravil a také když později opět podruhé vůdcem se stal, zdržovala se častěji manželka jeho na statcích otce svého v Rakousích, hlavně v Mostě n. L. Známo jest však, jaké množství psaní Valdštýn denně psával, hlavně osobám jemu nejbližším a příbuzným — viz ku př. časté jeho dopisy Karlu Harrachovi z let 1623 a 1626 [1]) — a proto naplňuje každého podivením, že vyjímaje několik nepatrných listů nenašlo se posud žádných psaní Valdštýnových k manželce jeho Isabelle z Harrachu a jest tohe tím více litovati, poněvadž se zajisté dá souditi, že psaní ta byla velmi důvěrná a že by zajisté mimo jiné i k rozřešení sporné otázky o vině neb nevině Valdštýnově znamenitě přispěti mohla. Hledáno v rozličných archivech, jmenovitě také v archivu hraběte Harracha ve Vídni; zde nalezeny výše dotčené dopisy Valdštýnovy Karlovi z Harrachu z let 1623—1627, avšak o nějakém listě jeho k Isabelle ani stopy. Konečně pomýšleno i na archiv v Mostě n. L., kterýž posud úplně neznám jest. Jeho Osvícenost p. hrabě Jan z Harrachu laskavě dal své svolení k prozkoumání archivu tohoto, a v měsíci červenci r. 1882 odebral jsem se, jsa k tomu od něho vyzván, do Mostu n. L., abych za účelem dotčeným zámecký archiv zdejší prohledl a — najde-li se tam vůbec nějaký material historický — tento alespoň tak dalece spořádal, by použití jeho možným učiněno bylo. Poněvadž

---

[1]) Vydal jsem listy ty v „Archiv f. österr. Geschichte“ sv. 55. str. 401. a ve „Fontes r. austriac.“ sv. 41. str. 241.

však pro krátkost času a pro neočekávanou hojnost historického materialu v archivu Mostském se nacházejícího nebylo mi možno, archiv ten v nějaký určitý pořádek uvésti — k tomu by arci potřebí bylo tolika let, co já dní k tomu věnovati mohl — musil jsem se obmeziti pouze na to, abych archiv prohledl a prozatímně nějakými signaturami opatřil; při prohlížení ovšem jsem sobě důležitější listiny a zprávy krátkým udáním obsahu zaznamenal, tak že — pokud se týká pramenů k záležitostem českým — dosti určitou zprávu o archivu tom podati mohu.

Vlastní účel pátrání mého doznal jen výsledku negativního, o nějakých listech Albrechta Valdštýna k manželce jeho Isabelle není ani zde památky, také o Valdštýnovi samém jsem zde skoro ničeho nového nenalezl;[2]) za to však shledal jsem, že archiv ten chová v sobě znamenité množství zpráv a dopisů vztahujících se k době války třicítileté — ovšem nejvíce z let pozdějších — a hlavně mnoho zpráv o vnitřním stavu Čech za války té a v letech nejblíže příštích, tak že k historii této nám nejméně známé doby archiv Mostský značně pramenů nám poskytne a zpráva o něm nejednomu vítána bude.

Příjemné a čisté městečko Most n. L. — známé v novější době hlavně vojenskými cvičeními, která se zde každoročně odbývají — leží na samých hranicích rakousko-uherských na řece Litavě. Bezprostředně vedle města — jen ulicí oddělena — nalézá se zvláštní zámecká obec, zvaná „Prugg", která mimo zámek hraběcí rodiny Harrachů jen z několika, větším dílem k zámku patřících stavení (mezi nimi dvou mlýnů), sestává. Okolo zámku na obou březích Litavy, která zde tvoří množství ramen a zátok, rozprostírá se překrásný a rozsáhlý park, který velikým nákladem u vzorném pořádku vydržován, obecenstvu přístupným jest. Zámek sám, v novější době přestavěn, nese na sobě znak starobylosti, kterou mu hlavně dodává tak zvaná „římská věž". Jest to čtverhranná, přepevná, z hrubě tesaného kamene stavěná věž,[3]) s pěknou vyhlídkou na okolní rovinu; u vchodu do věže zazděn jest římský náhrobní kámen s latinským nápisem, pěkně zachovalý. Ve věži této a sice ve výšce asi třetího poschodí, v síni, zaujímající vedle schodů celou vnitřní prostoru věže, chová se zdejší archiv hraběcí. Rozdělen jest ve dvě části: dolejší, kdež ve skříních se nalézají hospodářské a účetní knihy z jednotlivých panství hraběcích a sice rakouských i českých — jak již z nápisů na skříních viděti jest — a hořejší na galerii, ku které několik dřevěných stupňů vede. Rozumí se, že jsem výhradní pozornost věnoval této části archivu. Již po zběžném prohlednutí seznal jsem, že archiv Mostský má výhradně důležitost pro dějiny doby novější a sice od času, kdy Arnošt hrabě z Harrachu stal se arcibiskupem-kardinalem Pražským (1624). Jeho

[2]) Pokud udati mohu, nachází se zde pouze jediný list Valdštýnův, a sice kardinalovi ze dne 6. února 1634; zní následovně: „Euer L. Schreiben vom 1. dits ist mir zurecht überliefert,... da ich aber mit Austheilung der Quartier nichts zu schaffen habe, sondern die ganze Disposition derselben bei den Commissarien bestehet, als ersuche ich Euer L. mich für entschuldiget zu halten. Geben zu Pilsen 6. Febr. 1634." — Vlastnoručně se pak podepsal (třesoucí rukou). Euer L. dienstwilliger A. H. z. F.

[3]) Má i co do formy i co do materialu nápadnou podobnost s věží zvanou „markomannskou" na Zvíkově.

korrespondence tvoří také hlavní a nejdůležitější část archivu, obsahujíc veliké množství listů a konceptů jeho vlastní rukou psaných, jakož i listů a zpráv jemu od různých osob ze všech zemí evropských zaslaných. Jest viděti, že kardinal Harrach všecky dopisy jemu zaslané sám četl a rovnal, neb na všech — skoro bez výjimky — jsou jeho vlastnoruční poznámky s krátkým udáním obsahu (též roku i dne) v jazyku vlaském. Veliká většina korrespondence kardinalovy svázána jest v silné fascikle, z nichž některé i přes 700 listů obsahují; bohužel, že při vázání těchto fasciklů nedbáno ani v nejmenším spořádání chronologického, tak že mnohdy dopisy a zprávy z různých let vedle sebe v jednom fasciklu svázány se nacházejí, což konečné urovnání a používání archivu značně stěžovati musí. Fasciklů těchto jest 35. Svázány jsou, jakož i jiné některé zde se nalézající knihy, do starého popsaného pergamenu, který z kancionalů vzat byl; mnohé desky jsou strhány, mezi nimiž byly — jak se mi pravilo — i některé s českým textem.[4])

Mimo tyto fascikle nalézá se v archivu ještě dosti značná část korrespondence kardinalovy, která není svázána, leč jen v desky pergamenové vložena; takových jest 16. Jiná pak část ještě nalézá se ve formě listů složených a jest svázána v balíčky. Konečně jest zde více silných knížek malého formatu s vlastnoručními zápisky kardinalovými. (Několik takovýchto knih nalézá se též v hraběcím archivu Vídeňském.)

Mimo korrespondenci kardinalovu obsahuje archiv Mostský ještě korrespondenci jiných členů rodiny Harrachů, která však pro bližší dějiny naše české méně důležitosti má. Nejrozsáhlejší z nich jest korrespondence hraběte Ferdinanda Bonaventury z Harrachu z konce XVII. a začatku XVIII. století.

Z některých nápisů na skříních, které se posud zachovaly, viděti lze, že archiv byl původně aspoň zhruba spořádán, tak že korrespondence jednotlivých členů rodiny odděleny a jak na skříních tak i na obálkách fasciklů znamenány byly. Během času, kdy nikdo dohlídky na archiv neměl, byly však mnohé věci zpřeházeny, některé pak byly — snad k nějaké úřední potřebě — do hraběcího archivu Vídeňského, který v sobě starší dobu chová a mnohem důležitější jest, přeneseny. K praktickému spořádání i k lehčímu používání bylo by arci nejlepší, kdyby oba tyto hraběcí archivy v jeden spojeny byly.

Než přistoupím již k popsání obsahu jednotlivých skříní. Podotýkám ještě, že jsem skoro vše ponechal v tom pořádku, jaký jsem nalezl, jediné že jsem některé věci, které patrně jen nedopatřením na nepatřičné místo se dostaly, zarovnal. Co se týče věcí mimočeských, obmezím se pouze na udání souhrnné. (Skříně jsem poznamenal římskými, oddělení s hora dolů arabskými číslicemi.)

---

[4]) Já jsem pouze jedny desky s textem českým nalezl a s dovolením J. Osv. pana hraběte strhl a uschoval. Jest to list velkého formatu, vytržený z kancionálu pergamenového, krásně psaného — jak soudím — asi z počátku šestnáctého století, na obou stranách popsaný s červeným nápisem a sice: na jedné straně „Písně“, na druhé „o duchu svatém“. Na listě tomto pak jest zlomek písně počínající „Pane Bože vší moci, Otče milosrdný“ (Jirečkova Hymnologie str. 66.) a sice počátek třetí sloky od slov „byl wylil téhož ducha swatého“, až ku počátku sloky čtrnácté „Daješ čtvrtým darem“, jen s malými odchylkami od tištěné.

*

Skříň I. odd. 1—2. Korrespondence hraběte Leonharda (c. 1680) a hrab. Františka Alberta z Harrachu (c. 1666).

Skříň II. odd. 1—4.
„ *IV.* „ 1—4.
„ *V.* „ 1—3.
} Korrespondence hraběte Ferdinanda Bonaventury z Harrachu.

„ *III.* Miscellanea z l. 1715—1741, mezi tím koresp. polního maršálka hraběte Josefa a bratra jeho Aloise z Harrachu, cís. náměstka v Neapoli (1736—1740).

Skříň VI. Miscell. a ještě mnohé listy — hlavně prosebné — k hraběti Ferd. Bonaventurovi. Vedle toho (v oddělení 3.) zprávy z císařského polního ležení v Italii r. 1702.

Skříň VII. Zde uložena jest hlavní část korrespondence kardinalovy, totiž většina dotčených fasciklů vázaných. Obsah jejich chci podrobněji udati.

Fasc. 1. Zde nalézáme hned na prvním místě od fol. 1—214. důležité týhodní zprávy o jednáních v konsistoři Pražské pod titulem „Relationes cancellariae archiepiscopalis Pragensis“ aneb „Designatio rerum in cancellaria archiep. Prag. expeditarum“ a sice z let 1640, 1639, 1638 a 1637 s připojenými po straně vlastnoručními poznámkami kardinalovými (ku př. „bene“, „fiat sed ꝛc.“ a pod.). Jsou to praesentace na místa uprázdněná, žádosti za kněze, žaloby, soudy a jiné pro místní dějiny důležité zprávy, které týhodně kardinalovi podávány a když nebyl v Praze za ním posýlány byly.[5]) Zprávy takové nalézají se roztroušeny i v jiných fascikulích.

fol. 214. a násl. Listy missionáře apoštolského dona Floria Cremona kardinalovi z let 1636—1638.

f. 272. Dlužní úpis Isabelly z Valdštýna na 4000 zl. rýnsk. doktoru Cesaru Vecci, dd. 15. prosince 1636. (Podepsána: Isabella Herzogin zu Friedland.)

Kopie psaní kardinala Harracha císaři, aby jemu úmrtím kard. Dietrichštejna uprázdněné biskupství Olomúcké udělil a zároveň úřad zemského hejtmana moravského.

f. 287. Otto Bedřich z Harrachu odporučuje kardinalovi jménem vévody Friedlandského dona Floria „weil er begehrt diesen seinen jesuitischen und von allen Leuten gehassten habitum abzulegen und das Kreuz bei der Brucken, darüber Ihr Hochf. Gnad. General sein, anzunehmen“. 13. Mai 1633.

f. 289.—429. Účty a zprávy hospodářské z Nových Zámků a z Lipé z r. 1641.

f. 462. Psaní opata Zbraslavského kardinalovi strany inkorporace kláštera Oseckého ku kl. Zbraslavskému, 26. Octob. 1638.

f. 507. a 562. Otto Bedřich z Harrachu žádá císaře za některý ze statků pozůstalých po don Martinu de Hoff-Huerta, aneb konfiskovaných Trčkovi, 20. Mart. 1638.

f. 568. Některé listy týkající se postoupení Nových Zámků Isabelle Valdštýnové z r. 1636.

f. 604. Memorial faráře Lomnického z r. 1635 o rozličných záležitostech.

f. 628. Zakladací listina kláštera August. v Lipé, 12. Mart. 1627.

---

[5]) První jest zpráva za čas od 16.—23. ledna 1640; začíná: Parochus Tecznensis hodie primum citatus comparuit, cui perlecta est accusatio comitis de Thun et alterius parochi in Eula ꝛc.

Frater Mathaeus Wissnowsky commendatur Egrensis petiit per literas, ne Cubiti alius loco defuncti promoveretur usque ad festum s. Georgii.

Melnicenses petunt aliquem, qui curam ibidem administret animarum Boëmum, cum p. prior s. Thomae ibi constituerit Germanum; a p. v.

f. 634.—640. Seznam mobilií patřících a vydaných vdově Valdštýnově r. 1634.
f. 655. Nařízení Valdštýnovo o posloupnosti ve vévodství Friedlandském dd. 3. července 1625 (vidim. kopie ze dne 6. května 1634).
f. 658. a násl. Zprávy týkající se panství Nových Zámků z r. 1634.
f. 703. Zápis Nových Zámků co vdovského sídla manželce Valdštýnově (dd. 27. pros. 1624) a některá psaní vdovy Valdštýnovy v té záležitosti.
f. 731. Základní listina majoratu hrab. rodiny Harrachů 1629.
f. 761. Albr. Valdštýn zapisuje manželce své 300.000 zl. na panství Friedlandském (20. Mart. 1627).
Fasc. 2. fol. 1. Proposice kardinalovy učiněné „Congregací de propaganda fide“ r. 1637.
f. 23. Podrobný výkaz vojska císařského a saského r. 1637.
f. 31. Sekvestrace panství Trčkových (17. Apr. 1635).
f. 50. Smlouva mezi opatem Strahovským a administratorem Želivským.
f. 90. a 124. Memorial žida Löbla Mirovického císaři stran plavení dříví na řekách českých do cizozemska.
f. 101. Proposice sněmovní z r. 1629 a 1636.
f. 200. Sbírka z česk. děkanství k vykupování zajatých z moci turecké r. 1629.
f. 232. Kontribuce v létě 1631 nařízené.
f. 234. Odpověď stavů na proposici sněmovní r. 1631.
f. 312. Převor kart. Valdický Filip Buzek kardinalovi: že tělo vévody Friedlandského tam přivezeno a vedle těl první manželky a synáčka jeho pochováno bylo, 29. května 1636.
f. 319. Instrukcí pro nejvyšší úřadníky markr. moravského („wie weit sich derselben Jurisdiction bei dem in dem Markgraffs. Mähren fundirten Tribunali erstrecket“) dd. 13. Dec. 1636.
f. 340. Relatio status dioeces. Olomucensis Urbano pp. VIII. dd. Viennae 4. Sept. 1636.
f. 360. Některá nařízení císaře stran dodávání potravy vojsku 1636.
f. 376. Odporučení Jana Chrisost. Schröpelia za opata Karlovského, který chce k tomu řádu přestoupiti (1637); proti tomu žádá za místo to také administrator téhož kláštera Vencesl. Aug. Hybelius (7. Nov. 1637).
Fasc. 3. fol. 1. a na jiných místech rozličné dopisy kapucinského mnicha P. Basilia,[6]) též Visintainera, biskupů Řezenského a Vídeňského kardinalovi z r. 1641.
f. 29. Responsio archiepiscopi card. Prag. ad quaedam puncta S^{ae} Caesareae Ma^{ti} dd. 4. Octob. 1640. — Mezi jinými záležitostmi jedná se zde hlavně o semináři arcibisk. čili nové akademii od arcibiskupa zřízené vedle university staré. Seminář ten byl příčinou dlouhého jednání mezi arcibiskupem a opatem Strahovským z jedné a vládou, universitou a jesuity z druhé strany. Mnoho zpráv o věci té nalézá se ve fasc. tomto i následujících, jiné se nacházejí v archivu konsistoře Pražské.
f. 309. Relace o sjezdu kněžstva archidiakonatu Tyn-Horšovského r. 1641.
f. 335. Zpráva o stavu Čech quoad religionem 1641.
f. 361. Jmenování Ferdinanda Leopolda Benna Bořity z Martinic proboštem kostela Vyšehradského 25. Aug. 1635. Za příčinou sporu mezi proboštem Vyšehradským a děkanem kostela Pražského o přednost na sněmích a jinde

---

[6]) Tuším, že to týž B., který se uvádí mezi domácími kaplany vévody Friedlandského r. 1633.

sneseny jsou zde přepisy všech darování a privilegií kostela Vyšehradského, počínaje darováním vévody Soběslava r. 1178 a sice „ex libro vetusto in membrana scripto, qui est copiarium variorum privilegiorum ecclesiae Wyssegradensis". [7])

Fasc. 4. f. 10. List kardinala Harracha stran odevzdání zázračného obrazu na Svatou horu u Příbrami, 2. ledna 1647.

f. 15. Císařské rozhodnutí ve sporu mezi křesťanskými a židovskými řezníky v Praze, a prosba židů proti tomuto rozhodnutí k císaři r. 1647.

Jmenování Caramuele Lobkovice opatem kláštera v Emausích, 27. července 1647.

List o chudobě Jiřího Zdeňka Vratislava a Heruly Maximiliany z Vrabí, 27. Octob. 1648.

List císaře kardinalovi o jmenování hrab. Auersperga vyslancem španělským, 18. Nov. 1648.

Psaní prosebné měšťanů z Týna Vlt. kardinalovi.

Několikero vlastnoručních psaní císaře kardinalovi, a odpovědi tohoto z r. 1648; též instrukce pro kardinala, který určen byl, aby doprovodil

---

[7]) Poněvadž jsem neměl po ruce potřebných knih a vydání, Regest a j., nemohl jsem srovnati, jsou-li všecky známy. Podávám zde toliko listinu z roku 1510 v celém znění:

Ve jmeno Boží Amen.

Poněvadž pamět lidská etc.

A protož z těch i z jiných spravedlivých příčin tímto vyznáním a listem: My Bartholoměj kostela Vyšehradského děkan a kostela řádně osazeného Mělnického probošt, Pražského i Litomyšlského kostelův kanovník, též důstojný otec pan Kaspar opat hory Syonské řádu premonstr., známo činíme tímto vyznáním a listem, že v našich privilegiích knížat a králův českých slavných pamětí, kterýmiž jsou kostely předpověděné mnohými vejsadami a svobodami obdarovati ráčili, a při těch obdarováních na svědomí jich znamenáni jsou mnozí z knížat duchovních i světských, páni a úředníci král. a nejvíce v obdarování krále Ottagara, kterýž i Přemysl jmenován byl, kterážto privilegia týchž knížat a králův pečeťmi jsou utvrzena a nalezají se mezi privilegiemi kostela Vyšehradského a hory Sionské aneb Strahova prvé dotčeného, též i v privilegiích špitála p. křižovníkův s hvězdou u mostu Pražsk., avšak zvláště v privilegiích kostela Vyšehradského tato jmena na svědomí pořádně se nalezají tuto napsaná, nejprvé velebný otec p. Kundrát biskup Frisingenský a podle toho jiní povýšení a páni království s svými důstojenstvími a úřady vyznamenání: Boreš hrabě z Oseku komorník království Českého, Jaroslav purkrabě Pražský, Vít z Nových Hradův, Bavar a Kundrát purkrabě z Klimbergku, Jan Bořita z Martinic purkrabě Litoměřický, Jaroslav purkrabě z Netolic, Voldřich purkrabě Loketský, Markvart podkomoří, kteréhožto obdarování datum stojí v Praze l. 1253 dvanáctého dne měsíce prasince. (Tuto listinu viz: Regesta II. 3.) Kteréhožto svědomí požádali jsou na nás urození páni tím jmenem starodávným Bořitův jmenovaní, pan Hynek krále Ludvíka J. Mti. dvoru maršálek a pan Jan, pan Jiřík, pan Jindřich a pan Wolf, ti všichni jmenovaní Bořitové rodu starodávního páni z Martinic. A protož my vejše jmenovaní prelátové týchž pánův korouhevních žádosti a zprávě spravedlivé jsouce povolni, tímto listem vysvědčujem, že rod pánův Bořitův nyní ještě živých mezi hlavními a předními pány království napsaný se nalezají, jichžto titul z Martinic a z Smečna se vypisuje.

Kterýchžto všech věcí na větší pevnost a svědomí pečeti našich úřadův a důstojenství rozkázali jsme přivěsiti. A pro stálejší svědomí obdrželi jsou jmenovaní páni z Martinic a z Smečna, že také důstojný otec mistr Ambrož, děkan kostela a administrator arcibiskupství Pražského též pečeť úřadu svého povolil jest k tomu listu přivěsiti.

Stalo se .... na hradě Pražském v domě obecného bytu předpověděného pana děkana a administratora leta vtělení p. Krista 1510, jedenáctého dne měsíce prasince.

královnu španělskou Marii Annu na cestě její (6. Nov. 1648); taktéž strany půjčky na vyzbrojení vojska císařského a j.

Fasc. 5. Rozličné listy a zprávy opata Strahovského, P. Basilia, Nefestyna z Koberovic, rektora semináře arcib., též zprávy hospodářské z panství Štěpanického a Wartenberského z r. 1642.

Fasc. 6. f. 1. Extrakt z urbáře Tachovského a jiné účty z panství (1639).

f. 28. Kardinal císaři: že všecky jeho statky od nepřítele zpustošeny, jiné od cís. vojska obsazeny jsou, prosí, aby aspoň Řečice a Rychnov vojska prosty zůstaly, 23. Jun. 1640.

f. 41. Smlouva mezi kardinalem a měšťany Týna Vlt. o nájem, 1640.

f. 50. Taxa panství Jistebnického a Borotínského, 1640.

f. 75. Přiznání k berni zemské ze statků arcibisk., 1638.

f. 104. Kardinal žádá císaře, aby jemu po smrti Mart. Huerty město Písek doživotně daroval, 28. April. 1638. Z komory české bylo připsáno, aby císař k tomu nesvolil.

f. 180. Kardinal píše, že mnoho lidí z panství jeho Řečického a Rychnovského uteklo a v Moravě se zdržuje, dává Gerhardovi z Sellessinu, proboštovi Peltenberskému moc, aby takové, kdekoli je nalezne, vyzdvihovati směl (1637).

f. 248. Postoupení Doubravské Hory a Teplice Vilímovi ze Vchynic a z Tetova, 1623.

f. 284. Darování Teplice Aldringerovi, 1635.

Fasc. 7. Napřed rozličná psaní, mezi jiným od kněží a úředníků některých panství arcibisk., od měst Jilemnice a Tejna Vlt.

f. 123. Smlouva o Králův Dvůr v Starém Městě Pražském mezi kardinalem a paní Polyxenou Lobkovicovou, 1631.

f. 223. Bulla papežská nadepsaná „Facolta papale di testare“ pro kardinála, dd. 12. Mart. 1636.

f. 265. Dlouhý spis vlaský „Discorso del. P. Magni sopra il stato della persona et officio mio“ (sc. card.), 1633.

f. 435. Hrabě Trautmansdorf kardinalovi o sňatku svého syna s Johannou ze Šternberku, 3. Sept. 1641.

f. 459 a 654. Delší spisy obsahující vyjádření kard. k rozličným otázkám (in politicis a j.) i odpověď císařská.

f. 487. Privilegium Venceslai regis praeposituræ Litomeric. concessum a. 1252.

f. 529. Instrukcí daná Bernhardovi Ig. Bořitovi z Martinic a Oldřichovi Skuhrovskému ze Skuhrova, nařízeným kommissařům ku sněmu česk., 6. Aug. 1641.

f. 555. Praetensiones moderni decani s. Stephani Litomeric. adversus praepositum ejusdem ecclesie in causa subditorum, 16. Aug. 1641.

f. 567. Sestry Líčkovy z Risenburka kardinalovi strany statku Třemošné po jakési příbuzné jich pozůstalém, 16. Aug. 1641.

f. 658. Příčiny, proč zemské dsky a úřad zemského hejtmanství na Moravě z Olomouce do Brna přeneseny by měly býti, August 1641.

Fasc. 8. fol. 1. List císaře Ferdinanda II. papeži stran jmenování Arnošta z Harrachu arcibiskupem Pražským (dd. Ratisbonae sexto Cal. Decemb. 1622).

f. 3. Proces proti děkanovi Kouřimskému (fr. Bernard. Zotines de Vegla) z r. 1633.

f. 5. Praelati a kněží čeští císaři o svých bídách, že nemohou kontribuce platiti a p., 9. Januar. 1634.
f. 6. Podobná stížnost kněžstva moravsk. kardinalovi Dietrichsteinu z r. 1634.
f. 50. Psaní Martinice strany duchovních, kteří z měst a panství jeho před nepřítelem utekli a odpovědi některých (mezi jinými děkana Smečenského a Slanského) r. 1632.
f. 53. Císař Ferdinand II. opatu Karlovskému strany prodávání zboží klášterního r. 1629.
Rozličná psaní od P. Basilia, Nefestýna a j. kněží, od hejtmana Friedlandského stran praedikanta tamtéž (r. 1628) a pod.
f. 116. Kšaft děkana Pražského Josefa Makaria z Merfelic, 1636.
f. 132. Děkan a kapitula sv. Štěpána v Litoměřicích místodržícím, že před časem z obavy před vpádem nepřátelským věci kostelní, poklady i všecka privilegia do Prahy odvezeny a u bývalého probošta Litoměř. Jana Ctibora Kotvy z Freifeldu schovány byly, po jehožto smrti věci ty v moc bratra jeho Ondřeje Kotvy, rady při appellací, se dostaly, kterýž je vrátiti nechce; prosí, aby jemu tak nařízeno bylo (1637).
f. 142. Pastoralis instructio ad clerum Pragensem ab Arnesto de Harrach, 1638. (Tisk.)
f. 222. Stížnosti proti děkanu Nymburskému (1636).
f. 230. Listy konsistoře k místodržícím strany podporování nařízených od arcibiskupa visitatorů kněžských.
f. 240. Cís. povolení Janovi Zárubovi z Hustiřan, aby se 6 měsíců v Čechách zdržovati směl, 1. Oct. 1640.
f. 254. Kšaft mistra Jakuba Peytus-a, faráře u sv. Štěpána na Novém městě Pražském, 29. Juni 1640.
f. 260. Scriptum P. D. Lini supra materiam collaturae Pontentis (1640).
f. 264. Considerationes circa collaturas civitatibus regni restituendas vel non restituendas (1640).
f. 290. Zpráva císaři o kacířích v městech Pražských a v kraji Litoměřickém se zdržujících, 22. Mai 1640.
f. 292. Georgius Bilek, decanus Vetero-Boleslaviensis, de statu ecclesiae Boleslav. (1640).
f. 342. Listy purkmistra a rady města Mostu kardinalovi o rozličných záležitostech města (1639).
Fasc. 9. f. 15. Konsistoř Pražská místodržícím: že purkmistr Nového města Pražského se opovažuje farářům Pražským poroučeti, co by kázati měli; žádá, aby to přetrženo bylo. (Při tom poznámka, že přišel od místodrž. kancelista a přinesl psaní to zpět, ptal se, proč není podepsáno od officiala Visintainera, jak se konšel ten jmenuje, a jakým způsobem porušil pravomocnost arcibiskupovu. 6. Sept. 1642.)
f. 42. Responsum decanorum et parachorum ex districtu Bechinensi sub vicario for. Bartholomeo Fisirek, praeposito Novodomensi, existentium ad articulos positionales iuxta qualitatem personarum nuper in convocatione 15. Septmb. 1642 instituta conscriptum. (Zpráva o kostelích, nadacích a stavu jejich, o kněžích a jich osobních vlastnostech a pod. — velmi podrobná.)
f. 71. Med. Dr. Jan Bernhard Fabricius z Liebenberku prosí kardinala za přímluvu u císaře, aby jemu místo zemského medika (Landmedicus) v král. českém, úmrtím Dra. Amanda Hartiga uprázdněné, uděleno bylo, 17. Sept.

1642. V jiném listě (f. 392) píše týž kardinalovi, že místodržitelé na to místo navrhují Dra. Stomacia („so zu Pilsen practiciret“).

f. 95. Jurispr. et Medic. facultatis decani et professores universitatis Carolinae ad imperatorem in causa seminarii archiep. (1642).

Při tom jiné ještě spisy semináře se týkající.

f. 153. Otto Jindř. Stosch z Kaunic, hejtman kraje Král. Hradeckého, Bernard Hertvík Čertorejský z Čertorej a Jindřich z Bubna stvrzují („auf Bitte des Bürgermeisters u. Raths der gewesenen Stadt Trautenaw“), že město Trutnov od Švédů pod nejv. lajtnantem Janem Reichhartem zloupeno a dne 5. června 1642 úplně vypáleno bylo, 4. Sept. 1642.

Též psaní Trutnovských kardinalovi, 19. Sept. 1642.

f. 257. Consignatio parochorum cum relatione visitationis factae in districtu Prachensi a) sub vicario for. Urbano Fr. Puletio, decano Blattnensi, b) sub vicario for. Johanne Herm. Blowsky a Menstein, decano Prachaticensi. Septemb. 1642.

f. 300. Acta stran obsazení jedné prebendy v Staré Boleslavi; četné listy Nefestýnovy o stavu v Čechách a pod.

f. 432. Index librorum post obitum Johannis Hanczelii decani Taboriensis Pragam trasmissorum (12. Oct. 1642). Žádná česká, veskrz theologické.

f. 475. Capitulum provinciale ordinis Praemonstrat. in monasterio Plagensi celebratum, 27. Sept. 1642.

f. 486. Memoriale kardinala podané císaři („wegen etlicher Punkte, so der Cardinal seine Diöces belangend deroselben zu consideriren vorgebracht“); mezi jiným, že Staroměstští od té doby, co jim kolatura opět navrácena byla, fary neobsazují, nýbrž jen kaplany je spravovati dají, což se i jinde často děje. (27. Sept. 1642.)

Fasc. 10. Napřed rozličné listy kardinalovi zaslané od některých kardinalů, vévodkyně z Parmy, biskupů Řezenského a Brixenského a j.

f. 50. Dobrozdání podané císaři od kurfirštův 9. Januar. 1637.

f. 59. Průvodní list cís. pro kardinala do Říma, 1637.

f. 95. Privilegium Venceslai regis super libertate bonorum in Cogetin et Jaromierzicz (Pragae VI. cal. Febr. 1288); mimo to přepisy i jiných listin starších tohoto zboží arcibisk. se týkajících.

f. 139. a 155. Návrhy pro případ, že by se kardinal Harrach arcibiskupství Pražského vzdal (1641).

f. 255. Rozdělení zimních kvartýrů pro vojsko v Čechách 1642.

f. 301. Zprávy o jednání v příčině daně ze soli kněžstvu povolené 1621 až 1641 ($^1/_4$ flor. Renens. super quolibet modio salis [Grosskufen] in favorem ecclesiasticorum deputatus).

f. 357. Restitucí klášterů v Milevsku a Želivě řádu praemonstrat. (1623).

f. 456. Prodej panství Wartenberského od Albr. Valdštýna Kryštofovi Pavlu hrab. z Lichtenštejna za 119.259 zl. r. 20. Jan. 1633.

513. Ex privilegiis regis Venceslai IV. super eccl. s. Valentini in Antiqua urbe Prag. (1253). Potvrzení téhož privilegia od Ferdinanda II.

539. Cop. lit. Henrici de Rosenberg super donatione civitatis Neveclow praeposito et ecclesiae Zderas (dd. Przibenicz, V. id. Mart. 1285). Král Jan potvrzuje darování Jana a Všebora, synů Vítka ze Švabenic, ku kostelu Zderazskému, a sice vesnic: Potvorov, Sedlec, Bukoviny a Řemešín, 10. Febr. 1323.

f. 541. Král Ferdinand I. potvrzuje darování a privilegia kláštera Zderazského a Světeckého, 24. Dec. 1531.
f. 552. Král Vladislav potvrzuje privilegia kl. Zderazského, 22. Mai 1480.
f. 555. Zpráva Jana Kasp. Sitta — r. 1633 domácího správce vévody Friedlandského — co jemu o životě Valdštýnově známo, 1642. [8])
f. 656. Spisy podané od kapituly Pražské císaři v příčině nároků probošta Vyšehradského o přednost před děkanem kapitolním (1641). Srovnej též fasc. 3. a 13.

Fasc. 11. Některé spisy týkající se rozepře mezi kardinalem a jesuity 1638. Kardinal zakázal jesuitům, že nesmějí mimo svůj kostel nikde v Praze kázati (příčiny, proč se tak stalo, nacházejí se ve fasc. 31.); císařským rozhodnutím dd. 19. Juni 1638 (f. 135.) nařízeno arcibiskupovi „inskünftig nichts dergleichen ohne vorgehende Conferirung mit Kais. Mtt. sich zu unterfangen, desgleichen nichts über die letzt vorgeloffene Zuständ nacher Rom zu schreiben oder von anderen schreiben zu lassen, bis Kais. Mtt. hieher kommend nicht gründlicher von allem informiret werden und endlich den P. S. J. die Kanzel wieder zu restituiren".

K tomu odpověděl kardinal vlastnoručním psaním císaři (dd. 7. Juli 1638); kdež mezi jiným praví: „Ich habe den P. S. J. die Kanzeln in Prag absonderlich wegen des offentlichen Scandali, so sie schon zum öftern — eines solchen Scandali sage ich, dergleichen vielleicht nie auch bei den allerüblesten Zeiten des Königreichs in Prag ist gesehen worden — dieser Stadt und Diözes gegeben, entzogen; diese Straf gegen die Verbrecher ist in der Meinung der ganzen Kirchen die geringste .... Nun ist mir bei gegenwärtigen circumstanciis ganz unmöglich solche zu restituiren, wenn gedachte Patres nicht depreciren ... denn thue ichs, so unterwerfe ich mein Ministerium einem ewigen Spott und Schandflecken ... Mein Einkommen,

---

[8]) Poněvadž zpráva tato vedle známých i některé posud neznámé podrobnosti obsahuje, podávám ji v celém znění.

Euer Hochwürden nebenst Erbietung meiner willigen Dienste in Antwort:

1. Dass der Friedländer bei seinen Eltern, so ein Gut nit weit von Trawtenaw (Hermanicz) gehabt, auferzogen worden, derer Namen ich nit kündig, welche lute-
2. risch und consequenter er auch durch dessen Praeceptorn Hanns Grafen von Ehenfeldt (sic) also instruiret worden, nachmals bei Kaiser Rudolff Edelknab gewest.
3. Die erste Fraw ist aus Mähren gewest (vom Geschlecht Mrackschin), welche er in Wittisstand bekhommen, und all das Reichthumb von ihr herrüeret, wie dann dieselbe auch die Carthauss gestiftet, so in Mähren zwar angefangen zue bauen, nachmals aber von dem Friedländer nacher Gitschin transferiret und an der fundation melioriret worden.
4. In den Ungerischen Kriegen ist Friedlender unter dem Obristen SPubna und Gr. von Thurn anfenglich Fendrich, darnach Haubtmann gewest, und als der Krieg in Friaul gewesen auf seine Spesa Compagny geworben und dem Krieg beigewohnt, nachmals bei der Rebellion in Mähren Obrister gewest und als die Mährer auch rebelliret, ihnen das Geldt genommen und Ihr Mtt. nach Wien bracht. Nachmals der Kaiserl. Armee als General-Wachtmeister beigewohnet, bis nach Eroberung Prag derselbe zum Obristen in Prag worden, alle die Güter bei Zeiten Fürst Carln von Lichtenstein als Kaiserl. Gubernatore erkhommen und nochmals in Krieg continuiret bis endlich das Generalat bekhommen.

Mehr ist mir nnbewust. Und verbleib E. Hochw.

Diener

Johann Caspar Sitt von Arnow
auf Streittburgk R. K. M. Rath.

Ihr Hochwürd. H. D. N. Visintainer zuesenden (1642.)

mein Blut, mein Leben biet ich Eu. Kais. Mtt. an, gar das Erzbisthumb will ich gern einem würdigeren cediren“ ɔc. . . . Z toho viděti, že roztržka mezi arcibiskupem a jesuity byla veliká.

f. 54. Instrukcí pro zřízené kr. kommissaře, jak a co při universitě Pražské říditi a jednati mají, 21. Juni 1638.

Spor mezi universitou a konsistoří o pravomocnost (1636).

f. 376. Informatio de statu academiae Carolinae Prag. 5. Juli 1647.

Při tom přepisy základní listiny a všech jiných privilegií a darování universitních až do r. 1647.

Fasc. 12. fol. 1. Seznam padlých a raněných důstojníků v bitvě u Lipska (1642).

f. 63. a 254. Spisy týkající se práva praesentace na děkanství v Staré Boleslavi (1642).

f. 146. Akkord mezi velitelem Olomúckým Miniati'm a Torstensohnem 14. Juni 1642.

f. 184. Specifikací farářů v Čechách dle vikariatů (1642).

Rozličné listy a účty hospodářské.

Fasc. 13. f. 1. Akta soudní v příčině jakéhos hanopisu pod titulem „Archangelus archiepiscopatus Pragensis“ proti kardinalovi vydaného, jehožto domnělý autor Prokop, farář u sv. Štěpána v Praze, uvězněn byl.

f. 235. Spisy týkající se rozepře mezi proboštem Vyšehradským a děkanem kapit. o přednost; přepisy starých bull a listin atd. (Srovn. fasc. 3. a 10.)

Listy z Tejna Vlt. a z Řečice o pohybech vojska a j. (1642).

Fasc. 14. Spisy týkající se špitála křižovníků ve Vratislavi (od r. 1257, 1318, 1404 až 1635).

f. 157. Instrukcí kommissařům král. ku sněmu r. 1631 (dd. 10. Mai 1631).

f. 463. De origine ordinis Crucigerorum cum rub. st.

f. 580. Smlouva mezi kardinalem a klášterem Zbraslavským stran inkorporace kl. Oseckého ku Zbrasl., 7. Mai 1637.

f. 573. a 584. Zpráva kard. císaři in causa visitationis et reformationis religionis (1638).

f. 588. Stav duchovní na Moravě císaři o přednost před stavem panským a rytířským.

f. 656. Electio Arnesti in episcopum Prag. tertio die post mortem Johannis episcopi († 5. Januar. 1343).

f. 659. Consignatio reddituum et pagorum capituli Pragensis, qui ab antiquo jure ipso et usu ad eandem metrop. ecclesiam et capitulum pertinebant. (Při tom přepisy majestatův a privilegií od r. 1298 počínaje.)

f. 714. Statuta s. metrop. ecclesiae Prag edita ab Arnesto.

f. 732. List arcibiskupa Arnošta z H., jímž osvobozuje dům hejtmana Řečického od všech povinností a robot, 4. Jan. 1630.

Fasc. 15. f. 57. Kšaft kněze Arnošta Plateyse z Platenštejna (1637).

73. a násl. Několik psaní císaře a hraběte Trautmannsdorfa kardinalovi Harrachovi do Říma (kamž tento 3. července 1637 přijel). Hrabě Trautmannsdorf píše kardinalovi (10. Oct. 1637) mezi jiným: „Die Promovirung des H. Cardinaln verhoff ich werde sich nicht länger aufziehen, sonderlich weil man auch anderwerts vernimbt, dass es mit Ihrer Päpstl. Heiligkeit Gesundheit keinen Bestand haben will.“ — Též koncepty odpovědí kardinalových a zprávy z cesty do Říma i odtud.

f. 169. Císař oznamuje místodržícím, že na místě zemřelého Kotvy z Freifeldu Maximiliana Rud. Schleinitze proboštem Litoměřickým jmenoval, 8. Sept. 1637.
f. 181. Praesident a rady komory č.: že město Písek ze zástavy, ve kterou jest pro těžké provinění předků svých přišlo, propuštěno a znovu za město krajské vyzdviženo, 18. Juni 1637.
f. 187. Instrukcí kommissařům kr. ku sněmu (dd. 29. Dec. 1636).
f. 197. Specifikací o přiznání se k dani r. 1631 a 1637 dle krajů.[9])
Fasc. 16. f. 5. Patent kardinalův vikařům, dd. 6. Dec. 1627.
f. 19. Ustanovení štoly dle usnesení kommissařů cís. s kardinalem (Jan. 1641).
f. 26. Místodržící konsistoři: aby za příčinou obrany měst Pražských proti nepříteli také kněžstvo Pražské specifikací všech svých osob služebných podalo a kolik by jeden každý k tomu účelu postaviti chtěl, 8. Febr. 1641.
f. 28. Jména osob duchovních, které by se za visitatory hodily. (1635.)
f. 30. Poznamenání farářů, kteří od vikařů za schopné i těch, kteří za nenapravitelné uznáni byli (1637).
f. 69. Poznamenání těch osob kraje Litoměřického, Ml.-Boleslavského a Kr.-Hradeckého, které od 25. ledna do 30. června 1638 od jesuitů na víru obráceny byly.
f. 80. Modus sessionis praelatorum in comitiis provincialibus regni Bohemiae (1638).[10])
f. 86. Simon ab Hornstein, suffraganeus et praepositus Prag. ad cardinalem de praecedentia sua in comitiis ante grandpriorem Melit. 1638.
f. 97. Zpráva kardinalova císaři v záležitostech náboženských 1638.

---

[9]) Udává se:

	měšťanů,	poddaných,	far
1631:	4264	74270½	892
1637:	2530	46116½	368½

mimo to na panstvích Friedlandských r. 1631: poddaných 10704 a far 90.

[10]) Modus sessionis praelatorum infulatorum et possessionatorum in comitiis provincialibus Regni Bohemiae.

Illustr[mus] et R[mus] archiepiscopus Prag.
Episcopi dioecesani, si qui erunt, et inter eos suffraganeus.
Magnus prior equitum Melitensium.
Duo praelati ex capitulo Metropolit.
Praepositus Wyssegrad.
Abbas Brumoviensis, visitator ordinis s. Benedicti fundat. a. 992.
Abbas Aulae Regiae, visitator ord. Cisterc. fundat. a. 1294.
Abbas Strahoviensis, visitator ord. Praemonstrat. fundat. a. 1143.
Praepositus Litomericensis.
S. Johannis . . . . a. 909.
Cladrubiensis . . . . 1125.
Sedlicensis . . . . 1142.
Praepositus Doxanensis . . . . 1144.
Plassensis . . . . 1146.
Teplensis . . . . 1150.
Praepositus Chotissoviensis . . . . 1150.
Abbates Ossecensis . . . . 1190.
Milovicensis . . . . 1228.
Siloensis.
Altovadensis . . . . 1259.
Aureae Coronae . . . . 1261.
Slovanensis . . . . 1348.
Carloviensis . . . . 1361.
S. Nicolai Pragae.

f. 104. Císař Ferdinand III. kardinalovi: že sobě kněží řádu minoritův národnosti české i německé stěžují, kterak při obsazování předních úřadů duchovních více na kněze vlaské ohled se béře; žádá, aby především domácí (nationales) na taková místa dosazováni byli, poněvadž ku správě duší způsobilejší jsou, 5. Novemb. 1638.

f. 118. Císařské nařízení místodržícím strany emigrantů a nekatolíků v Čechách, 24. Mart. 1638.

f. 127. Compendium relationum, quo repraesentatur modernus status regni Bohemiae quoad religionem et huic annexa, 17. April 1638.

f. 148. Císař kardinalovi, že děkanem panství Pardubického farář od sv. Jindřicha v Praze Dionys Měsíček ustanoven, 4. Aug. 1638.

f. 174. Visitatio districtus Czaslaviensis per Franc. Weliczky ord. praemonstrat. (1638).

Zprávy o stavu nábož. v Čechách 1637.

f. 308. Přibík Jeníšek z Oujezda arcib. officialu Schleinitzovi o „nezbedném“ děkanu Nymburském, 14. Sept. 1637.

f. 342. Consignatio haereticorum in districtu Reg. Hradecensi 1635.

f. 396. Smlouva císaře s arcibiskupem o některé krčmy v horách (1604).

f. 423. Přepisy privilegií křižovníků u sv. Františka v Praze.

Fasc. 17. f. 1. Rozložení regimentů cís. v kraji Chrudimském a Kr.-Hradeckém, 1643.

f. 27. Smlouva mezi kardinalem a Johankou Griespekovou o dům v Rožmitále, 13. Febr. 1642.

f. 98. Zprávy týkající se semináře arcibisk., 1642 a 1643.

f. 181. Zpráva o zloupení města Pelhřímova nepřítelem, 14. Juni 1643.

f. 271. Slavata píše jménem císařovým kardinalovi, aby nynějšího probošta suffraganem ustanovil; k tomu odpovídá kardinal: doufá prý, že císař to ponechá jemu, koho by k tomu úřadu jmenovati chtěl, kteréžto právo jemu samotnému náleží (3. a 13. Juni 1643).

f. 505. Relatio de quodam corpore in cripta ad s. Agnetem Vetero Pragae invento. Zpráva o hledání v hrobce dne 15., 16. a 17. Octob. 1643 podepsaná od ustanovených k tomu kommissařů.

Fasc. 18. f. 98. Votum burgravii in causa universitatis Carolinae, 15. Mart. 1643.

f. 132. Media compositionis controversiarum inter capitulum provinciale a. 1641 in Syonaeo celebratum ejusque ibidem electum vicarium d. Benedictum Lachenium abbatem Lucensem ex una, et d. Crispinum abbatem Strahoviensem ejusque conventum ex altera parte. 24. Octob. 1643.

f. 146. Kardinal žádá císaře za svolení, aby za příčinou poznání původu rodiny Harrachů archiv Třeboňský prohlédnouti směl. [11])

---

[11]) Podávám zajímavé to psaní v celém znění:

Allerdurchleuchtigster ɔc. Ich habe ein Curiosität, weil etliche Memorien weisen, ıss das Geschlecht deren von Harrach auch in Böheimb ein Zeit lang wohnhaft ›wesen und jetziger Zeit noch ein von Adel desselbigen zu sein praetendiret und ıs Wappen schier ganz gleich führet, etwas fleissiger nachzuforscheu, was etwan ırvon in Böheimb für Memorien zu finden und ob in der That dieselbigen mit unerer Linie ein Connexion haben möchten. Nun vernehme ich, dass man am leichteten was darvon in der Bibliothek zu Witinaw, alda Herr von Rosenberg seel. viel cripturen derjenigen von Adel, so ihme gedienet oder aufgewartet, depositirt, zu ıden sein möchte. Gelanget derowegen an Eu. K. Mtt. mein geh. Bitt, mir zu er-

f. 157. Memoria pro d. abbate Strahov. et P. Basilio deputatis a d. cardinale ad conferentiam in praesentia commissariorum caes. habendam in causa seminarii archiep. et academiae Carolinae Prag. 1643.
f. 281. Spisy v sporné jakés záležitosti města Mostu se týkající, 1644.
f. 298. Patent kardinalův strany administrací arcidioecese Pražské za jeho nepřítomnosti dd. v Neapoli 10. Mai 1644; též instrukcí pro arcib. kancelář.
f. 367. Zpráva kard. z Říma císaři o volbě papeže 8. Oct. 1644; též jiné dopisy kard. a císaře v příčině vyplacení cestovních útrat kardinalovi (měsíčně 1000 zl.); též ve fasc. 24. fol. 86.
f. 481.—534. Přepisy darování a privilegií kostela sv. Štěpána v Litoměřicích až do r. 1646, též jiné spisy kostela toho se týkající.
Fasc. 19. f. 1. Dopisy v příčině urážky kurfiršta saského skrze jistého alumna arcibisk. semináře v Praze r. 1646.
f. 25. a násled. Diarium některého člena rodiny Harrachů (hraběte Leonharda?) s rozličnými zprávami z Čech o válce a j. z r. 1646.
f. 125. Zpráva o zázracích, které se staly r. 1645 u sv. Františka de Paula v Starém městě Pražském, 21. Mart. 1646.
f. 157. Císař Rudolf potvrzuje list na odúmrtí daný městu Týnu Vlt. od arcibiskupa Zbyňka r. 1579; — též jiné přepisy obdarování města Týna; f. 601. zprávy o škodách při městě od vojska způsobených, 1646.
f. 306. Plnomocenství dané od kardinala „starostovi“ zemských desk (Janovi Bonav. Papazonimu z Klarsteina) v příčině zapsání do desk Králova Dvora u Nové (Prašné) brány v Praze, 26. Nov. 1645.
f. 484. Taxa statku Podsedického a Pnětluk v kraji Litoměřickém.
f. 552. Zpráva o příčinách úmrtí císařovny a o jejím pohřbu 1646.
f. 562. Gravamina quaedam praepositi Litomericensis adversus decanum ejusdem ecclesiae 14. Mai 1646.
f. 619. Zpráva o statcích arcibiskupských, 2. Nov. 1646.
Fasc. 20. Přepisy následujících starších listin:

Venditio bonorum in Humpolecz et Gyglava Hermanno abbati Siloensi, 1233.

Privilegium Venceslai regis super metas et terminos monasterii Siloensis 1233.

---

lauben, dass ich hineingehen und was ich von dieser Materi darinnen finden möchte, copialiter herausnehmen dörffte und hierüber einen Befelch an den Gubernator alda ausfertigen zu lassen. Darmit wird mein ganzes Geschlecht sonderlich obligiret verbleiben etc.

K tomu připsána odpověď: Ihr Hochfürstl. Em. zum Bescheid anzufügen, es hetten Ihr K. Mtt. auf dero königl. H. Statthalter ohnlengst eingelangt räthlich Gutachten gnedigst resolvirt und anbefohlen, dass die zu Wittingaw befindliche Schriften des nehesten nach Prag gebracht, alda fleissig durchsehen und darüber ordentliche Verzeichnüssen oder Repertorien aufgerichtet werden sollen. Da sich nun alsdann von dergleichen von Ihr Hochf. Em. verlangten Antiquitet was befinden möchte, solle deroselben unaufgehalten gefolget werden.

14. Novemb. 1643.

Zmínka o šlechtici českém z rodu Harrachů vztahuje se patrně k Hanušovi Markvartovi Hřebenáři z Horachu, který ještě roku 1646 živ byl. — Ve Vídni sešel jsem se náhodou s panem Med. Drem. Kaj. baronem z Horrochu, z rodiny šlechtické která v Polsku rakouském i ruském rozšířena jest a v níž — jak mi od něho pravenо — staré podání žije, že pochází od jednoho z Harrachů českých, který se v 17 století do Polska vystěhoval. Znak rodiny této jest skoro týž jako rodiny rakouské

Actus procurationis regis Bohemiae (Ludovici de a. 1519) ad electionem regis Roman. faciendam.

Přepisy listin a privilegií kostela Pražského (Statuta Arnesti, Bulla aurea Caroli IV. [1352]; Confirmatio Vladislai 24. Nov. 1472; Privilegium Synodi Basiliensis 1437; Breve Pii papae 9. Aug. 1463; Confirmatio Venceslai regis 5. Dec. 1396; Confirmatio Ferdinandi I. 1530 atd.).

Přepisy listin a privilegií kostela Vyšehradského.

List Rudolfa Rodera z Feldburku, probošta Staro-Boleslavského, císaři v příčině místa při sněmě českém.

Přepisy listin a privilegií kláštera Želivského (de archivio monasterii Siloensis).

Listy děkana Litomyšlského kardinalovi.

Constitutiones Collegii caes. Ferdinandei in Urbe Veteri Prag. apud s. Jacobum 1622 erecti.

Listy a zprávy týkající se kolatury městské fary Žatecké 1630—1635.

Decreta cardinalis post visitationem 1637.

Fasc. 21. f. 1. Rozličné listy kardinálovi zaslané (od španělského vyslance v Římě, císařovny Eleonory z r. 1637 a j.).

f. 86. Kšaft Jana Rud. hraběte Trčky z Lipé a na Opočně, Smiřicích atd. (dán na Hradčanech „v domě mém od starodávna řečeném Brunšvickém“ 2. Juni 1634); f. 168. cís. edikt konfiskační panství Trčkových.

f. 91. Latinský překlad cís. patentu proti Valdštýnovi ze dne 18. února 1634.

f. 93. Psaní Valdštýnovo kardinalovi dd. v Plzni 6. února 1634 (nahoře uvedené).

f. 97. Dopisy Martinice a opata Strahovského z r. 1634.

f. 116. Nařízení místodržících ze dne 1. Mart. 1634; a) strany ohlášení všech cizinců v Praze se zdržujících; b) aby každý, kdo by o nějakých věcech (klenotech, penězích a j.) Valdštýnovi aneb jeho spojencům patřících věděl, ihned to ohlásil.

f. 120. Čtyři psaní P. Basilia kardinalovi Valdštýna se týkající (mezi nimi jedna krátká zpráva o zavraždění jeho, dd. 4. Mart. 1634).

f. 146. Smlouva o vzdání města Augšpurka („Augsburgische Accords-Einigung“) dd. Löwenberg 13. Mart. 1635.

f. 200. Instrukcí kommissařům král. k sněmu dd. 9. April 1638 a proposice mimořádnému sněmu dd. 25. Aug. 1638.

f. 279. Patent cís. ustanovující moratorium dvouleté pro vévodství slezská, dán v Prešpurce 1. Febr. 1638.

f. 323. List kard. císaři v příčině statku Sovinek od Petra Fuchse z Wranholze, rady při appellací, arcibiskupskému semináři odkázaného, též jiné listy semináře se týkající (1638—1641).

Fasc. 22. f. 1. Instructio pro Crispino abbate Strahov. et P. Basilio deputatis ad interveniendum consultationi ab imperatore institutae in causa seminarii archiep. 14. Julii 1642.

f 3.—120. Zpráva o všech panstvích a statcích Valdštýnských.

sc. *23.* Rozličné listy kardinalovi zaslané, mnohé týkají se volby biskupa atislavského r. 1625.

. a 120. Ospravedlnění se Colloreda za příčinou ztráty města Žitavy r. 1634?).

60. Císařské nařízení kardinalovi v příčině kolatury kostelů staroměstých v Praze.

Zprávy a účty kostelní z Tachova a j.

Fasc. 24. Diarium (hraběte Leonharda [?] Harracha) z let 1644 a 1645. (Srovnej totéž ve fasc. 19.)

f. 68. Relatio de electione provincialis ord. Dominicanorum provinciae Bohem. 1644.

f. 80. Torstensohnovo vypsání kontribuce 6. Dec. 1644.

f. 82. Zpráva o cestě cís. poslance Černína do Cařihradu 1644.

f. 101. Účty (příjmy a vydání) kanceláře arcibisk. za čas od 24. května 1644 až do 1. února 1645; pokračování (do října 1645) ve fasc. 25. f. 317.

f. 262. Acta in conclavi 10. Aug. — 15. Sept. 1644.

f. 474. Starší osadní a úředníci záduší sv. Vojtěcha Menšího, sv. Trojice na Novém m. Pražském a sv. Petra na Poříčí odpovídají k nařízení kardinálovu, aby zbytečné klenoty kostelní k potřebám cís. odevzdali, že ničeho zbytečného nemají, leč nejnutnější věci, že kostely byly oloupeny a pod. 20. Mai 1645.

f. 522. Inventarium rerum, quae in sacello Em. cardinalis Pragae continentur 1645.

Fasc. 25. Diarium 1645—1646. (Srovnej fasc. 24.)

Extrakt z proposicí sněmovní r. 1645.

Fasc. 26. Processus contra P. Antonium Specht, provincialem ordinis s. Francisci Min. et virginem Catharinam, professam mon. s. Agnetis (16. Aug. 1651).

Instrukcí pro Rud. Rodera, probošta Staro-Boleslavského, a Mik. svob. p. ze Schönfeldu jakožto kommissaře cís. k reformací v Čechách nařízené, 25. Oct 1651.

Extracta ex relationibus parochorum de statu animarum et religione (dle krajů spořádané) 1651.

Přiznání se poddaných dle krajů a reparticí vojenská r. 1652.

Seznam osob, které na panství Krásnohorském náboženství katolické přijaly, 1652.

Fasc. 27. Diarium 1646 do ledna 1647 (srovn. fasc. 25.).

Ku konci některé listy kláštera v Emausích se týkající z r. 1646.

Fasc. 28. Popsání korunování Ferdinanda VI. v Praze 1646, též císařovny Eleonory a Leopolda 1656.

Smlouva o zaplacení žoldu švédským posádkám v Čechách až do úplného vyklizení, v Praze 1. Jan. 1649.

Zpráva (vlaská) o vpádu švédském do Prahy r. 1648.

Fasc. 29. List Píseckých kardinalovi o jmenování Václava Adalberta Palatského z Kernštejna děkanem Píseckým a o sporu jich s dominikany, 21 Apr. 1649.

Listy některé týkající se kláštera Zderazského.

Zpráva o jednání sněmovním r. 1650.

Účty kanceláře arcibisk. 1648—1650 (srovn. fasc. 24.).

Fasc. 30. f. 1. Copia confoederationis inter Galliam et Sueciam 1644.

f. 84. Manifestum Georgii Rakoczii ad status regni Hungariae 1644.

f. 116. Relatio cardinalis ad curiam Rom. de statu religionis in Bohemi 1644.

f. 180. Psaní Rakocziho císaři, dd. Cassoviae 17. Mart. 1644.

f. 230. Instrukcí cís. kardinalovi do Říma a zápisky jeho z cesty tam r. 164

f. 366. Listy císaře, krále polského, velkovévody florent., biskupa Tridentského a j. kardinalovi, 1644.

Skříň VIII.

Fasc. 31. Popsání království českého na základě sčítání r. 1655.

Discursus archiepiscopi Prag. super fundatione archiepiscopatus seu ejus erectione (čili: In causa novae fundationis sive restitutionis archiepiscopatus Prag. ut alienata ab ecclesia bona suis usibus restituerentur etc.).

Přepisy následujících listin: a) darování Jindřicha vévody a biskupa českého 20. Jun. 1196; b) Přemysla Otakara 20. Apr. 1203 klášteru Oseckému (obě v regestech Erbenových); c) Papeže Alexandra potvrzení privilegia daného od Otakara markrabí moravského klášteru sv. Hippolyta v Hradišti u Znojma (Pöltenberg) r. 1252. (Srovnej Codex dipl. Morav. 3. str. 148.)

Listy uvězněného děkana Litomyšlského Jana Ludv. de Girove (?) císaři a kardinalovi (1656). Ve fasc. 32. f. 180. jest spis, obsahující důvody, proč by měl tento děkan z úřadu svého ssazen býti (mezi jiným i proto, že neumí česky).

Rationes aliquot, quae obviare videntur, quominus seminarium archiep. incorporari possit universitati Carolo-Ferdinandeae sine magnis praejudiciis patrum Soc. Jesu; — vedle toho jiné ještě spisy semináře se týkající z r. 1642.

Listy a zprávy týkající se špitála křižovníků ve Vratislavi.

Dlužní úpis Isabelly z Valdštýna na 10.000 zl. jí od arcibiskupa z důchodků solních (cassa salis) zapůjčených, 23. Apr. 1637.

Přepisy starších privilegií a jiné listy kapitoly a biskupství Olomouckého se týkající.

Fasc. 32. f. 1. Copia bullae pont. Alexandri VII. ad episcopos Germaniae 4. April. 1656.

f. 25. a 176. List císaře Ferdinanda kardinalovi v příčině vyzdvižení špitála českého národa v Římě (dd. 12. Jan. 1656) i odpověď kardinalova. Dříve již — za svého pobytu v Římě — byl podal kardinal císaři zprávu o špitálu českém a přimlouval se za to, aby důchody jeho svému prvotnímu účelu navráceny byly. (Fasc. 35.) [12])

---

[12]) Koncept kardinalův datovaný „in Roma 30. Jul. 1655“ zní takto:

Allerdurchleuchtigster!

Es befinden sich allerhand Memorien zu Rom, dass vor Jahren sub Carolo IV. ja noch auch ein Zeit vorhero in selbiger Stadt ein Spital für die böhemische Nation gewesen, alwo man die böhemische Pilgremmen beherbergt und mit Almussen befürdert u. ist zu glauben, dass es erst damaln in Abkommen gerathen, wie die Ketzereien im Königreich überhandt genommen und keine peregrinanten mehr dortenhero nacher Rom gewallfahrtet und weil sich also solcher fundation niemand sonderlichen angenommen, die Päpste solche Stiftung anderstwohin verwendet haben, wie dann die Patres Societatis zu Prag dem Verlaut nach 3 in 400 Cron darvon, uo titulo weiss ich nicht, jährlich empfangen sollen, den Situm und das darzu geörige Kirchel solle erst letzlich papa Innocentius X der Donna Olimpia zur Gegenheit eines Gartens, welchen sie dortsrumb aufgerichtet, überlassen und den Rest r Gefell, so aufs wenigist 300 Cronen austragen, in ein anderes Spitall mit dem to, den böhemischen Pilgramen darmit beizuspringen, transferirt haben. Wann n Gottlob die Catholische Religion in das Königreich wieder introducirt und die regrinanten von dorten aus häufig alle Jahr nacher Rom excurriren, so wär billig rob zu halten, damit solche fundation wieder ausgesucht, zur Nation gebracht und skünftig besser administriret würde, auf dass die arme Pilgramen ein refugium alda

f. 44. a 99. Smlouva mezi Annou Euseb. hraběnkou z Harrachu, roz. Švamberkovou, jakožto prodávající a kardinalem jakožto kupujícím o prodej statku Chrasti, 1656.
f. 123. Místodržící kardinalovi v příčině installování Maxm. Rud. Schleinitze za biskupa Litoměřického a zřízení biskupství Král.-Hradeckého, 10. Febr. 1656.
f. 124. List císařův místodržícím v týchže záležitostech, 20. Jan. 1656.
f. 128. Zpráva úřadu berního místodržícím o rozdělení berně r. 1656.
f. 141. Prodej panství Dymokur a Žlunic Eusebiovi Khuenovi Gelosimu 19. Oct. 1620.
Účty a zprávy o těchto statcích a o Chrasti z r. 1656.
f. 447. Zpráva o klášteře v Emausích, 1. Sept. 1657.
Fasc. 33. Summarní extrakt všech nově obrácených na víru, v nevěře zůstávajících i uteklých, 23. Mart. 1654.
Dobré zdání v příčině zřízení velikých trhů v Praze („an utilis futura sit regno Bohemiae erectio Pragae liberarum nundinarum, prout Lipsiae, Francofurti ꝛc. celebrantur) 23. Febr. 1654. Vedle toho dotyčný návrh obchodníka Leipena a dobré zdání kardinalovo, 27. Febr. 1654.
Listy a zprávy o smrti papežově a nové volbě, jakož i instrukcí pro kardinala v té příčině, 12. Oct. 1654.
Zpráva o reliquiích někdy na Karlově Týně chovaných, roku 1414 do Norimberka přenesených a zde každoročně až do času Lutherova veřejně ukazovaných, a návrh, aby opět do Čech převezeny byly. (Srovnej fasc. 35.)
Fasc. 34. Processus inquisitionis super qualitatibus, vita et moribus d. Josephi Corti suffraganei Prag., 1654.
Zpráva o svatbě arcivévody Leopolda r. 1626 v Inšpruku.
Spor o přednost v zasedání při sněmě moravském mezi proboštem sv. Tomáše a proboštem sv. Hippolyta (Pöltenberg), 1642.
Několik listů probošta Schleinitze k císaři v příčině zřízení biskupství Litoměřického, 1654.
Instrukcí kommissařům kr. ku sněmu r. 1652 zřízeným, 26. Nov. 1652.
Quaestio, utrum servorum filii, qui nascuntur in parochiali domo aut schola, sint liberi. (Psáno od Caramuele Lobkovice) 5. Aprilis 1654.
Psaní císařovo kardinalovi, že za biskupa Kr.-Hradeckého Caramuel Lobkovic vyhlídnut jest, 12. Febr. 1654.
Sněmovní snešení, 2 Juni 1654.
Zpráva reformační kommisse, 2. Apr. 1655.
Fasc. 35. Privilegia monasterii Langheimiensis.
List kardinalův císaři v příčině úřadu jeho jakožto kancléře university Carolo-Ferdinandovy, 4. Mart. 1654.

---

wie andere Nationes für sich finden und ihre Andachten desto gelegener verrichten mögen. Was ich über diese Materi in mein zu Rom sein ausforschen künnen ist hierbei sub lit. A. u. B. Gelanget hierauf an E. Mtt. mein underthenigste Bitt, sie geruhen mit Communicirung dieser Memorien dem H. Cardinal Colonna allergnedigst Commission ertheilen, dass er weiter hierüber inquiriren, den Befundt berichten u. wie dieser fundation wieder aufgeholfen werden möchte sein Guetbedunkhen einschicken solle, oder wollten sie anfangs diese Inquirirung nur dem Mons. Emmerico, welcher ohne das über die Teutsche Kirchen all' Anima eine Inspection hat, anbefehlen, so künnte vielleicht eben derselbe diesfalls fruchtbarlich genueg dienen u. berichten. Stelle alles E. K. Mtt. allergned. Disposition haimb und befehle mich ꝛc.
(In tergo: In Roma 30 Jul. 1655.)

Jiné listy kardinalovy císaři z r. 1655 (z Říma) a 1656.
„Zpráva historická z kroniky č. Hájkovy i jiných kronikářův o všelikých posvátných reliquiích Karlo-Českých někdy na Karlštejně šetrně zachovaných, letos pak 20. dne srpna z Malé Strany zase do kostela sv. Víta přenešených“. Tištěno: 1645.

Ve skříni VIII. odd. 2.—4. nalézají se mimo to ještě dotčené již manualníky a mnohé vlastnoruční listy kardinalovy z let 1655—1660 i mnohé jiné listy z dob pozdějších; ve skříni pak V. a VI. v dolejších odděleních část korrespondence kard. v pergamenové desky vložená, větším dílem z let pozdějších a hospodářství se týkající.

Ve skříni IX. uloženo 24 krabic obsahujících zprávy o jednání dvorské kanceláře v letech asi 1712—1750, mezi nimi některé s nápisy „Commercialia“, zprávy a dobré zdání o zvelebení obchodu, hornictví a pod.

Ve skříni X. a XI. uloženy mnohé soudní protokoly, akta říšské dvorské rady, účty, též některé knihy tištěné a j.

Končím zprávu svou o archivu Mostském s tím podotknutím, že podanými tuto regesty nejsou uvedeny všecky listiny i zprávy Čech se týkající, že zajisté ještě mnoho věcí českých se zde nalézá, hlavně ve skříních tuto ku konci poznamenaných, kterýchžto podrobně prozkoumati jsem více nemohl.

Ernest Renan o národnosti.

(Qu'est-ce qu'une nation? 1882, 2. vydání.)

Sepsal Dr. *T. G. Masaryk*, universitní professor v Praze.

I.

1. Formy společenské — praví nám Renan úvodem spisu svého — rozmanity jsou velice: v Číně, Egyptě, v staré Babylonii veliké jsou hromady lidí; u Židův a Arabů je kmenstvo; v Athenách a Spartě měšťanstvo; v říších Achemenidů, Římanův a Karla Velikého země spojeny byly způsoby opět jinými; Židé nynější mají obce náboženské bez vlasti, taktéž Parsové; národy samostatnými jsou: Francie, Anglie a většina moderných držav evropských; v Americe a Švýcařích jsou konfoederace a konečně i to příbuzenstvo zvláštním je útvarem, jež založeno je na plemenu či vlastně na řeči, jak u Germanův a Slovanů.

Co označuje národ, čím liší se tato moderní forma společenská od jiných? [1])

2. Francie, Anglie, slyšeli jsme, jsou národy a najmě Francie tane Renanu myslí, když, co vlastně národ takový je, vymezuje.

Národy — v smyslu tomto — jsou útvary doby novější. V starém věku národů nebylo: v Egyptě, Číně, Starém Chaldejsku byla stáda vedena synem slunce, nebe; v Řecku byla města střediskem říší a ústav rozmanitých; Gallie, Španělsko, Italie, než k Římu byly připojeny, obývány byly různými kmeny bez ústředných řízení a bez dynastií; říše assyrská, perská, ani říše Alexandrova a Římská nebyly „otčinami"; konečně i pokus, založiti říši gallskou (v III. stol.), se nezdařil.

T e p r v i n v a s e g e r m a n s k é z á r o d k e m s t a l y s e n á r o d ů m m o d e r n ý m. Národové germanští těm kterým částem západní veleříše římské dali po dynastiích a vojenské aristokracii, vnucujíce obyvatelům původným i jméno své; tak vznikly Francie, Burgundsko, Lombardie, Normandie. Veleříše franská trvala jen krátkou dobu a od smlouvy Verdunské utvářely se definitivně Francie, Německo, Anglie, Italie a Španělsko.

„Státy" tyto charakterisuje sloučení a sjedinění kmenův území i která obývajících. V Turecku zůstali Turci, Slované, Řekové, Armenové Arabové, Syrové, Kurdi podnes tak samobytnými, jakými byli, když o

---

[1]) Dlužno podotknouti již zde, že užívá Renan slov: „nation" a „nationalité" souznačně, obyčejně však mluví jen o „nation".

Turků byli podmaněni. V městech Soluni nebo Smyrně na př. je pět, šest obcí, jichž každá své má památky, společného takořka nic nemajíce; avšak podstata národa v tom tkví, že mají jednotlivci mnoho společného a zároveň že všichni mnoho zapomněli. Východ zajisté zaniká tím urůzněním národů náboženstvím — to „politikou tureckou".

Že pak kmenové germanští sjednotili se v těch kterých zemích s obyvateli ostatními, dvé má příčin: že přijavše křesťanství, náboženství světové, mezinárodné, neměli náboženství jiného než obyvatelstvo podmaněné a že vzdali se svého jazyka; že tak učinili, na té stalo se příčině, že měli (ti Frankové, Burgundi, Gothi, Lombardi, Normané) málo svých žen.

Obyvatelé Francie již v X. století jsou Francouzi. V Řehoři Tourském zračí se ještě plemenný rozdíl obyvatelstva, ale ve spisech a básních po H. Capetovi ho neznamenati. Rozdíl šlechty a stavu nízkého je příkrý, ale není to rozdíl národnostný; již v XIII. století zapomíná se na pravý původ šlechty, že jsou to dřevní výbojníci, a myslí se, že jsou šlechticové zvláštní stav zřízený králem pro služby konané národu. Přispívát zapomenutí, ba omyl historický vývoji národů vydatně; naopak pokrok historického vědění mnohým národům i škodí. Sjednocení a zcelení národů dálo se vždy surovými prostředky, a králové francouzští, typus to „světských krystallisatorů", protože se teď ví, jak si vedli, nenáviděni jsou, a jen vzdělanci uznávají cenu jejich ukrutnictví a — spravedlivosti.

Národ moderný je tedy výsledkem historického dějstva. Jednota dočiněna buď dynastií (ve Francií), buď vůlí krajin (v Nizozemsku, Švýcařích, Belgii), anebo konečně jakýmsi všeobecným duchem vítězícím zvolna nad feudalitou (v Italii, Německu). Vždy jeví se v útvarech těchto hluboký princip, jemuž všecko se podřizuje: Italie sjednotila se přese všecky porážky, Turecko rozpadá se svými vítězstvími, a to proto, že je Italie národ, kdežto Turecko mimo Malou Asii jím není.

Od pádu říše římské, vlastně od rozdělení říše Karla Velikého, je Evropa rozdělena národům, jichž někteří občas v nadvládu se uvazovali, ale marně; co nepodařilo se Ludvíku XIV., Napoleonovi I., nepodaří se i budoucně, veleříše po obrazu Karla Velikého stala se nemožností. Evropa je tuze roztříštěná, aby se ohrožení národové nesřekli proti přehmatům národa jiného; rovnováha na dlouho je ustavena: Francie, Anglie, Německo, Rusko ještě po stech letech budou historickými individualitami.

3. Mluví se tu pořád o národě: co jeť vlastně národ? Proč je na př. Švýcarsko národem, ač trojí má jazyk, dvé náboženství, čtvero plemen, kdežto Rakousko je pouze státem a nikoli národem?

a) Dynastie není základem národa; jeť zásluhou Francie, že svou revolucí prohlásila, že žije národ sám sebou.

Arci že většina národů vzrostla kolem feudalné rodiny panující, rá vybojovavši si zemi nějakou národ utvořila svými válkami, sňatky smlouvami; tak stalo se ve Francii, Britannii, Italii. Avšak naproti tomu u Švýcary a Spojené Státy neméně národy, ale bez dynastií, a je ly vidno, že mohou býti národové bez dynastií a že nepřestávají existoi, když zřekli se své dynastie, jak vidíme z Francie. Právo národné ní totožné s právem dynastickým.

b) Právo plemenné ještě méně považovati smíme právem národnostným. Plemeno (race) — říkají mnozí — nemění se a je proto pravým oznakem národa. Po theorii této měli by Germani právo, ty které větve svého plemena, i kdyby nechtěli se jednotiti, k celku přibrati.

Avšak princip, o který tu jde, není principem ethnografickým. Kmenstvo a měšťanstvo věku starého zajisté zakládalo se na vlastnostech plemenných co nejvíce, nejsouce než vzmohutněnou rodinou; tak měla se věc v Athenách, ve Spartě, v Beni-Israelu, u Arabův. Ale již u Římanů poměry jsou jiné. Veleříše jejich založena byvši mocí udržovala se společnými zájmy, čímž idea plemenná odstraněna; křesťanstvím pak samým sebou a tím, že úzce se spojilo s vládou římskou, v témž smyslu působeno na národy.

Invase barbarská podlehla témuž principu. Karel Veliký budoval světovládu a smlouva Verdunská vymezujíc své hranice čarami od severu k jihu, neohlížela se na plemena nikterak. Věk středný nejinak ustavoval hranice jednotlivých říší. Žeť pak na př. Francií stalo se území dřevné Gallie, nestalo se zblížením pokrevníků; neboť pokrevenství zapomněli ty jednotlivé državy po II. století, a teprve v době naší vzpomněli si Francouzové studiem historickým na gallský svůj původ.

Francie je keltská, iberská, germanská; Německo germanské, keltské, slovanské; Italie keltská, etruská, pelasgická, řecká atd. Vůbec není čistého plemena a právě nejznamenitější země: Anglie, Francie, Italie mají krev nejvíce smíšenou. O Němcích platí totéž: jih celý byl gallským, Zalabí na východ slovanským, a i ty části, o kterých, že čistými jsou, se říká, jsou smíšeny taktéž.

Důkazem tohoto tvrzení, jež Renanu velmi důležitým se zdá, je toto.

Pojem plemena dvojí je. Ve smyslu anthropologickém plemeno značí historii totéž co zoologii, a to skutečné potomstvo sestupující a pokrevenstvo. Ve smyslu filologicko-historickém označuje se plemeno řečí a je tudíž něčím jiným: původ zoologický mnohem starší je původu osvěty a řeči. Prvotné hromady arské, semitské, turanské nebyly již jednotou fysiologickou, ale historickou. Právě tak i plemeno germanské, jež vyskytuje se několik století před Kristem, posuzováno býti musí se stanoviska filologicko-historického; před tím sdruženo jsouc se Slovany nebylo ještě svou individualností.

Plemennost mění se a je předmětem dějin člověčenstva, politického významu nemá. Na počátku vývoje socialného má zajisté platnost značnou, avšak vždy víc a více jí ztrácí. Dějiny liší se od zoologie; „nikdo nemá práva, schoditi svět, ohmatati lebky lidí, chytiti je pak za hrdlo a říci: ty z naší jsi krve, ty patříš nám!“ Rozum, spravedlivost, pravda, krásno platí nad charaktery anthropologické.

V době naší přidržují se v politice nejvíce Němci plemena. Však politika taková vrtká je, co dnes činíš jinému, zítra stane se tobě: co kdyby Slované dali se jednou do takové anthropologické analyse? Uměti zapomenouti všem je prospěšným. Ethnografie — věda se mění: má ta která dissertace rozhodovati o vlastenectví? Posud myslils, že jsi Keltem, dnes dovídáš se býti Germanem, za dvacet let udělají z tebe Slovana — —

c) Co o plemenu, i o jazyku se rozumí. Vůle v člověku větší má moc a právo než řeč, a proto Švýcary, ačkoli ne jednoho mají jazyka, ná-

rodem jsou jednotným a naopak jsou Spojené Státy, ač jeden a týž jako Angličané mají jazyk, národem od anglického rozdílným.

Že přičiňuje se nyní jazyku vliv tak veliký, tím se stává, že má se oznakem plemena; avšak mínění to liché je. Prusko, které dnes nemluví než německy, není tomu tak dávno, mluvilo slovansky atd. Ba ani na počátku nemělo podobné plemeno podobné řeči; již dřevní Ariové měli otroky, kteří mluvili týmž jazykem, ačkoli často byli původu jiného. Klassifikace ethnografické nespadají v přihrádky anthropologické; jsoutě jazykové útvary historickými, neukazujícími, jaká v žilách proudí krev tomu, kdo jimi mluví, dokonce pak nemůže jazyk vaditi, abychom těm družili se pro život a smrt, s nimiž se nám vzechce. Jeť člověk bytostí rozumnou a mravnou, a jde rozum a mravnost nad řeč: nad osvětu francouzskou, německou, italskou, osvěta je lidská.

d) I náboženství nedostatečným je moderné národnosti základem. Na počátku vývoje náboženství a bohoslužba úzce byly spojeny s národností; tak na př. bylo v Athenách skutečné náboženství státní, co zde se věřilo, nevěřilo se již ve Spartě. Tehdy náboženství se nevnucovalo; teprv Alexander a ještě více Římané té chyby veliké a nespravedlivé se dopouštěli. Dnes však nemáme množství věřícího jednostejně, ale každý věří co může a jak chce; Francouz může býti katolíkem, protestantem, židem, ba i bez církve a náboženství; je dnes náboženství věcí osobnou a národů nerůzní.

e) Společné zájmy taktéž národ nestvořují, nanejvýše obchodní smlouvu; „zollverein“ nějaký není vlastí.

f) Konečně i přirozené hranice rozdělují člověčenstvo na národy jen v míře skrovné.

Říci pak, že má ten neb onen národ právo zokrouhliti sobě hranice, jak by se mu a priori uzdálo, největší je libovůlí a bezprávím. Proč má Rýn děliti národy a proč ne Loira, Séna a řeky jiné? „Strategický zřetel“ nevyžaduje toho ... sic máme vojny bez konce. Země není národem, jako jím není plemeno.

4. Vše, co tu vytknuto, není podstatou národa. Národ je principem duchovným, útvarem závažných dějstev historických, duchovnou rodinou, je duší. A dvě věci duši tuto způsobují: společné upomínky z minulosti a v přítomnosti shoda, žádost žíti pospolu, a vůle tomu dědictví, jež nás došlo nedílné, zjednati platnosti, vážnosti. Předkové učinili nás, kým jsme: rekovná minulost, velicí mužové, pravá sláva — toť základem národům: národem jsme, máme-li v minulosti společné slávy a v přítomnosti společné vůle; národem jsme, když učinili jsme pospolu veliké skutky a chceme jich udělati ještě. Společné slasti a strasti sjednocují, více pak strasti: za více stojí smutek než vítězosláva, protože ukládá povinnosti a vyžaduje společného napjetí sil. Národ je veliká společnost, tvořená pocitem obětí, které jsme přinesli, a obětí, které ještě přinésti chceme; existence národa každodenní usnesení lidu („plebiscit“): národ je velikou společností lí zdravého smyslu a teplého srdce, společností mající mravné svědomí.

Arci že nejsou národové ničím věčným; povstali a zaniknou a je avdě podobno, že dostoupí na jejich místo konfoederace evropská. Ale době naší jsou národové užitečni a nutni: svoboda by se ztratila, kdyby ět jen jeden zákon měl a jednoho pána. Rozličností národů roste osvěta, ždý dostává svému zvláštnímu úkolu.

II.

5. Vyslechli jsme výv́ody Renanovy; nezbývá nám tedy než rozvažovati o nich soudem kritickým.

Spis Renanův neuspokojuje ani učením ani methodou: co do věci je poněkud nejasným, co do spracování dosti matným. Je na snadě, že mluvě o národu Renan vlastně jen na samostatné státy národní myslí a snad jen na Francii.[2]) Nejsou tedy Poláci národem svým, protože roztříštěni byvše ve tři státy cizí státu svého nečiní? Je ve Švýcařích, které mu národem jsou vedle Francie, skutečně taková „jednota“ jako ve Francii?

Dokonce pak Renanova definice pojmu je nedobrá: co si mám představiti slyše, že národ je duší? Vím zajisté, že definice této často slýchati a že se líbí jsouc poetickou a — mystickou; avšak přísná logika vyžaduje jasnosti a té se nedostává. Nebrojil bych proti té „duši“, kdyby pojem lépe byl určen analysí historickou a kdyby jen jakousi tu životnost národa měl označiti. Národ je prý společností s mravným vědomím: není to i církev?

Vzpomínky společných slastí, strastí a vůle i budoucně žíti pospolu jsou prý podmínkami národa: skutečně? Podmínkám těm trvám i jednoduché spolčení politické dvou národů by vyhovělo.

Ostatně nežádal bych po nikom definice národnosti. Pojem tak složitý, mnohoobsažný dá se jen důkladnou analysí objasniti, analysí sociologickou (historickou). Vizme tedy, jak má se Renanova práce v této příčině.

Invase germanská zárodkem stala se mnohým státům, nikoli národům, ani všem. (Slovanským? Uherskému?) To sloučení pak a sjedinění, o němž Renan mluví, nutně předpokládá sloučení dvou národů — patrný to circulus vitiosus; či sloučena jen „plemena“? Promluvíme i o plemenech brzy.

O tom sloučení dá se dnes pojednati lépe a konkretněji ukázati, jaký podíl v těch sloučeninách mají ti kteří národové, čím na př. moderným Angličanům prospěli Sasíci, Normané, Kelti a t. d. Sloučení pak způsobem ne jedním se udává a není pravda, že všude a vždy jen ukrutnictvím; ve Spojených Státech na př. přijímají cizinci řeč a způsoby anglické nenuceně a stávají se takto Amerikány vlastní vůlí. Jinde bylo to spolčení vlastně vyhlazením národnosti podmaněné, jinde zotročením atd., na každý způsob nedá se věc jedním pojmem obsáhnouti.

Příčiny, jimž Renan to sloučení národů germanských s obyvatelstvem původním připisuje, nejsou taktéž případnými dosti. Neukázal zajisté, jak vlastně přijetí křesťanského náboženství působilo, a tvrditi dokonce, že nedostatek žen přiměl Germany vzdáti se řeči své, je lichým; Anglo-Sasíci, kteří vtrhli v Anglii a řeči své nevzdali se (docela), měli žen dost? Měli prý „bezpochyby“ (p. 6.)! Zajisté by se napřed zjistiti musilo methodou direktnou neb indirektnou, jaký ten příval germanský byl co do

[2]) P. 5. svého spisu ptá se, co charakterisuje „státy“ jako Francie; p. 10. je mu Rakousko jen „státem“. Upozornil jsem už, jak užívá brzy konkretného terminu: národ, brzy abstraktnějšího: národnost. Státy, jež mu jsou národy, jsou mu taky: otčinami („patrie“), čímž vlastenectví (v původném smyslu) směteno s národností.

počtu a teprve potom pátrati, jaké to sloučení bylo. Mezi mnohými pak příčinami, za kterých vzdali se výbojníci řeči své, snad ta bude závažnou, že vtrhli v zemi, k národu prosvícenému, a že tedy fysická síla podlehla intellektualné, při čemž ještě toho uvážiti, že církev a náboženství mající tehdy tak veliký vliv, držely řeč latinskou; vždyť posud je latina řečí vzdělaných a de facto jedinou řečí mezinárodnou! Že smí se věc tak vykládati, tomu nasvědčují fakta tato: Římané, když podmanili Řecko, zhellenisovali se v míře veliké; Němci dlouho a rádi chytali se frančiny jako řeči dokonalejší; Rusové nemohou (posud) rusifikovati na západ, jen na východ a t. p.

Taktéž neukázal Renan, jak a od které doby vlastně národnost stala se politickým a socialným principem a socialnou mocí. Ve středověku zajisté národnosti ve smyslu moderném nebylo; teprve v době novější, zároveň se seslabením církve římské a vývojem protestantismu rozpadali se státy na národy, a řeč, něco docela vnějšího, stala se činitelem politickým. Zajisté pak vývoj národnosti moderné v západní Evropě s vývojem státných církví protestantských, s úpadkem papežství, jako duševné moci mezinárodné, s vývojem Gallicanismu ve Francii a p. souzjevy jsou vyžadujícími pilného vyšetření, jsou-li v poměru příčinném a v jakém.

6. Nejen všeobecnější výzkumy Renanovy postrádají pravdivosti, ale i konkretnější jeho analyse pojmu národnosti nedostačuje. Že dynastie nejsou nutně potřebny národu, vlastně státu, rozumí se samo sebou; že by však Francie byla ukázala, že dovede národ existovati sám sebou, není pravda — ostatně francouzská revoluce není ještě skončena! Filosof vyšetřoval by raději, je-li jako státu i národu vláda nějaká a snad ještě obecněji řečeno, nějaká organisace potřebna, a určoval by pak její podstatu.

O plemenu nepojednal Renan tak, jak by opíraje se o novější práce anthropologické — arci nedostatečné — učiniti mohl. Nepokusil se o klassifikaci plemen, dokonce pak nejednal o fysických a psychických vlastnostech plemenných a proto neukázal nám, jak na př. Germanství má se k Němectví a t. d. Nejméně pak líbí se mi jeho za tou příležitostí oratio pro domo. Němci nemají „právo“ uchvátiti Elsass a Lothrinky — možná; ale měli právo Francouzové, když tak učinili dříve? Zapomenouti je prý všem užitečným: proč mají teď Němci zapomenouti, proč ne Francouzi? Mravoučným káráním nevysvětlují se socialné, historické děje.

Že Němci reklamovali provincie německé jménem plemennosti neboli národnosti, je snad pravda; ale filosofický historik pátrající po příčinách této reklamace uváží, není-li to pouhý titul „právný“ pro děj historický, jehož příčiny nedají se shrnouti v zoologický pojem plemena: Němci přibrali si i 250.000 francouzského lidu.

Že jazyk značným je činitelem národnosti moderné, nelze upříti a mělo by se tedy určiti, jak a v jaké míře. O to nejde, je-li stanovisko jazykové oprávněno, čili nic a rozumí se každému rozumnému člověku, není řeč absolutným cílem veškerého jednání národů, rozumí se (snad?) no sebou, že je řeč jen prostředkem k jistým cílům. Jaké jsou tedy cíle jednotlivých národů? Jsou ty cíle oprávněny? O tom neříká nám nan ničeho. Máme mysliti na jazyk spisovný, nebo na mluvu národnou, l. — to vše nerozumí se samo sebou.

Náboženství posud větší má vliv na vývoj národností, než Renan 'slí. On sám připouští (p. 24.), že Belgie před 52 lety ohledem na

náboženství byla utvořena, i měl se slušně ptáti, je-li od těch dob vliv náboženství mnohem menší a kde, v kterých zemích. V Americe, Anglii, v zemích skandinavských, slovanských a snad i romanských a německých — tedy vlastně všude — jsou náboženství a církve posud velikou mocí. Vůbec pak nejde jen o to, jak má se náboženství k národnosti teď, ale více o to běží, jak se věc měla v minulosti, jak působily na sebe náboženství a národnost na vzájem.

Společné zájmy více státům než národům svědčí; přece však toto spolčení pro uhájení zájmů (jen hmotných?) mocným může býti prostředkem té neb oné národnosti k dosažení jistých účelův. Je-li na př. Rakousko, jak často se říká, státem udržovaným zájmy jeho vlastních (i cizích) národů, styk národů těch nutně utvořuje konkretnosti i politické i socialné. Vůbec Renan o živém stýkání národů ničeho nám neřekl: odnárodňování, přenárodňování, znárodňování, tomu, kdo o národnosti přemyšluje, předmětem je nezbytným: studiem těchto fakt vnikáme snad nejhlouběji v pojem národnosti.

Chudě pojednal Renan o přirozených hranicích národů, vlastně státův. Úplně pak pominul mlčením vliv přírodný na národy (a plemena), čímž abstraktnost svého o přirozených hranicích pojmu na podiv staví velice.

Vůbec pochybeno tím, že neurčoval Renan, v které míře ty vytčené podmínky jednotlivé národnost způsobují; říci pouze: „plemeno ztrácí pořád svého významu, náboženství nedostačuje k utvoření národa“ atp., je tuze neurčitým vymezováním. Menších poklesků — jako že na př.: v Prusku mluvilo se (jen) slovansky a p. — nevytýkám, ani neukazuju, jak v podrobnostech pochybeno methodicky.

7. Národnosti porozumíme jen tehdy náležitě, když porozuměli jsme vývoji člověčenstva. Nemůže pojednání o národnosti býti než monografií sociologickou: i co do učení i co do methody jen na širokém podkladu filosofie politické dá se práce taková budovati. Renan jako historik náboženství křesťanského a dobrý filolog, jehož učenost jeví se načtělostí tak velikou, konečně i jako myslitel skutečně filosofický, oprávněn byl dojista projednati otázku tak zajímavou a praktickou. Že práce jeho je poutavá a poučná, vidí každý, taktéž že není dostatečným věci rozřešením; ale přísná kritika naše přece jen věci dobré svědčí a znamenité; věci špatné nestojí za přísnou kritiku a proto netřeba říkati, že v mnohém se snášíme s Renanem, najmě s jeho povšechným názorem, že má národnost býti podřízena vyšším, vznešenějším tužbám osvětným: idee a city těmi posledními a pravými jsou činiteli života společenského, řeč, fysiologické vlastnosti plemenné a t. d. nečiní člověka celého: doba, která u věcech těch vidí absolutno socialné, dokazuje, že nemá vznešených ideí jasných, že nemá velikých cílů, je to snad doba úpadku, jistě pak přechodu. Ale to vše musilo by se dokázati co nejpřísněji.

Klenovský — Paleček.

Studie literarně-historická. Sepsal *Jan Herben*, kand. prof. v Praze.

V novějším našem písemnictvu obě nadepsaná jména nejsou neznáma, ano spíše těší se jisté popularnosti v románech historických, v literarních rozpravách o českém humoru a především v dramatickém básnictvu českém. Nechť připomenu jen Sabinův kus Šašek Jiřího z Poděbrad, arci nedosti šťastný, a vedle něho Hálkův síly plný zlomek Král Jiří z Poděbrad, v němž Paleček charakterisován mistrně.

Ale spisovatelé naši píší teď již bez rozpaků tu Paleček, tu Klenovský v nejrozmanitějších variacích. Buď tedy účelem těchto řádků vysvětliti, zdali právem. —

Asi z polovice XVI. století zachovaly se nám dílem rukopisně, dílem v několika tiscích anekdotické povídky čili historky o bratru Janu Palečkovi. Jmenovitě znám jest rukopis kapitolní knihovny Pražské, rukopis někdy u Rybaiho (kde teď?) a rukopis chovaný ve Zhořelci. Z tisků nejstarší jest musejní, ze XVI. století, a nejznámější tisk Sixta Pavla Močidlanského z r. 1610, jenž přivázán bývá k Historii o těžkých protivenstvích církve české.

Co se názvů týče, rukopis kapitolní, jenž jest od několika let z knihovny zapůjčen, aniž známo kam, má název dle Jungmanna Pamět bratra Jana Palečka; rukopis u Rybaiho slove Artikulové, kteréž bratr Jan Paleček při králi Jiřím Českém činíval, a rukopis Zhořelecký má nápis ten: „Traktakul[1]) aneb list a někteří Artykulové, které jest Br. Paleček při králi Jiřím Českém míval a jak jest také těch lidí starých, kteříž jsou jej znali i slýchali, povědomo, tuto jest sepsáno. Kterýžto Br. Jan Paleček byl rodu i života rytířského velmi šlechetného a králi velmi milý a vzáctný byl i každého dobrého. Než před světem a milovníky byl za nemaudrého počten. A pravdy nemohl mlčetí.“

Tisk musejní obsažený v knížce (pod signaturou 67. K. 5.) slove Historií dvanácte o bratru Janovi Palečkovi, stavu rytířského, kterýž jsa toho času při králi Jiřím Českém, velmi šlechetného života, králi milý a vzáctný, i každému dobrému byl, a mnoho kratochvilných věcí za živobytí svého nil. Tisk opatřen jest obrazem.

Sixt Palma změnil řeč těchto Historií a vydal je pod názvem Historia bratru Palečkovi, stavu rytířského člověku v Praze 1610, a připsal je ršovanou dedikací Jiřímu Smrčkovi primatoru v Soběslavi. — Od té doby pak

---

[1]) Viz článek prof. J. Golla v Čas. Česk. Musea 1878 „České rukopisy ve hořelci“.

historky ty vytištěny nejméně desetkráte, třebas ne vždy úplně, protože censura některé zapovídala.

Tyto historky samy byly dlouho jediným pramenem, z něhož čerpány býti mohly zprávy o zajímavé osobnosti Jana Palečka. Bylo jich však tak málo (a dokladů z jiných stran naprosto nic), že v Naučném slovníku r. 1867 nejmenovaný přispěvatel napsal: „Paleček, vůbec bratr P., dle pověsti dvorský šašek krále Jiřího Poděbradského, člověk prý stavu rytířského, který často vhodným nápadem způsobil napravení křivdy, odměnu ctnosti a zasloužený trest nešlechetníku. O něm zachovaly se hojné povídačky, avšak ani skutečnost jeho osoby není historicky zjištěna, tím méně pak lze víry přiložiti všelijakým udáním o jeho rodu. Dle něho nazvány jsou v novější literatuře české rozličné sbírky žertovného čtení, z nichž vyniká zdravým, jadrným vtipem Paleček od Fr. Rubeše“ . . .

Kdo se v historii literarní první obíral Palečkem, byl Dobrovský. Dobrovský v díle svém Geschichte der böhm. Sprache und ältern Literatur r. 1818 zná o Palečkovi rukopis kapitolní a Rybaiho (str. 271.) a v dodatcích (na straně 397.) položil citat z Regenvolscia začínající slovy: „Erat tum Pragae frater noster Palecius“, dokládaje k němu: „Regenvolscius macht den Johann Paleček zu einem böhm. Bruder.“

Potom roku 1825 Josef Jungmann vydal veliké dílo své Historii literatury české, kdež (na straně 91.) pod číslem 61. psáno: „Paměť bratra Jana Palečka v Rkp. Bibl. kapitolní, aneb Artykulové Palečka v Rkp. Ribayho. Jan Jičínský tiskař v předmluvě na svůj Tytulář (1567) uvádí jeden artikul a nazývá Palečka českým filosofem. Sixt Palma opravil řeč těchto artikulů a vydal je pod nápisem: Hystorya o bratru Palečkovi stavu rytířského člověku, v Praze 1610, v 12. Připsal je Jiřímu Smrčkovi, primatoru v Soběslavi. Opět v Berlíně“ atd. Pod číslem pak 62.: „Vtipné průpovědi, přísloví a psaní bratra Jana Klenovského, kterýž umřel r. 1498 v Litomyšli.“

Nejmenovaný recensent této Jungmannovy Historie, ale později se ukázalo, že to byl patriarcha Dobrovský, poznamenal v Jahrbücher der Literatur (roku 1827, 37. svazek) o těchto dvou číslech takto stručně: „Der Bruder Paleček und Johann Klenovský unter Nro. 61 und 62 sind nur eine Person“, kteroužto větu Dobrovský také v Čas. Česk. Musea roku 1827 česky opakoval.

Od této chvíle povstává stotožňování Jana Palečka s Janem Klenovským. Náš patriarcha neuvedl žádného důvodu, ano ve své zmíněné Geschichte der böhm. Literatur etc. 1818 zřejmě jako Jungmann o Klenovském pojednává o sobě zvláště, zaznamenávaje (na str. 238.): „Die witzigen Sentenzen, Sprüchwörter und Briefe des Bruders Johann Klenovský, der 1498 zu Leitomischel starb.“

Ve druhém vydání Historie literatury české roku 1849 Jungmann již spojil číslo 61. a 62. v jedno (číslo 105.) a čteme tam: „Vtipné průpovědi, přísloví a psaní bratra Jana Klenovského nazvaného Palečka. Rukopis bibl. kapitolní má nadpis: „Paměť bratra Jana Palečka“ atd. V Ukazateli pak ještě (na straně 580.) odkazuje k číslu 105. a dodává podle Blahoslava: „Klenovský Jan, Český bratr; ač nebyl kněz, však v radě úzké seděl drahně let umřel 1498, v Litomyšli pochován. (Přípovídky a epištoly od něho v Rkp. hist. bratr. u. P. Brožovského.)“

R. 1868 ve druhém díle Výboru z literatury české Karel Jar. Erben vytiskl Dvanácte historií o bratru J. Palečkovi dle tisku musejního a v úvodě

k nim poznamenal: „J. Jungmann pokládá tohoto Palečka za Bratra českého, vlastně prý Jan Klenovský řečeného, ale zajisté omylem. Jan Paleček byl totiž, jak z následujících povídek o něm patrno, krále Jiřího šaškem, ovšem ve smyslu nejšlechetnějším. Zdržoval se při dvoře královském v Praze až do své smrti a zemřel okolo r. 1470. Ale Jan Klenovský, jsa členem úzké rady Bratří českých . . . zemřel r. 1498 v Litomyšli a tam i pochován . . .“ Skoro pak týmiž slovy také J. Hanuš v Dodavcích k Jungmannově Historii (na straně 17. číslo 115.) opravuje mínění Jungmannovo.

Nejrozsáhleji však o tomto předmětě pojednáno v knize, k níž nyní přistupujeme. Je to J. Jirečka Rukověť literatury české. Spisovatel r. 1874 vrací se znova ke slovům Dobrovského a Jungmannovým a píše: „Bratr Klenovský Jan, příjmím Paleček (Palček), jeden ze spoluzakladatelů Jednoty. Ač nebyl kněz, však v úzké radě byl drahně let. Muž veliké rady, učený a vtipný. Znamením myšlének jeho jsou přípovídky některé, přísloví a epištoly, kteréž za Blahoslavovy doby ještě byly mezi rukama a za dostatečný prý důvod náramně ostrého vtipu slynuly. (Blahoslav, Hist. 108.)“

Pro toto tvrzení následují důvody, a proto jen tyto zprávy Rukověti mohou býti předmětem jisté kritiky. Co před Rukovětí onino všichni uvedení spisovatelé buď tvrdili, buď popírali, vymyká se rozboru. „Že Klenovský a Pálček“ — praví J. Jireček — „jsou jedna osoba, k tomu první ukázal Dobrovský (Č. Č. M. 1827). Totožnost ta dotvrzuje se zprávou Archivu Bratr. I. 129, kdež se dí: „Palček, qui receptus fuit v prvním přijímání k dobrému svědomí“, kterážto zpráva ze všech osob 1457 jmenovaných se hodí jen na Klenovského. K tomu přistupuje poznamenání Blahoslavovo o přípovídkách a příslovích jeho, kteréž jediné na historie Palečkovy vztahovati lze.“

Co se tohoto druhého důvodu týče, zdá se, že to byl také Dobrovského jediný důvod pro náhled z roku 1825 a 1827, ale přísně vzat, neobstojí hned na první pohled. Z dosti hojného počtu rukopisův a tiskův o Palečkovi ani jeden nemá předně názvu: přípovídky, přísloví a epištoly. Nad to mezi známými 12 kusy Palečkovými není právě tak ani jediného kusu, na nějž by se hodil výraz: přípovídka, přísloví, epištola. Bylo by ovšem možná, že by Palečkovy kusy byly kolovaly v hojnějším počtu mezi lidmi a Blahoslav, který je původcem zprávy té, že by byl znal mezi nimi takové, na něž název ten byl případný, ale tak kombinovati bychom mohli jen tehdá, kdyby jinak zjištěna byla již totožnost Palečkova s Klenovským. Spíše zpráva ta může svědčiti pro opak.

Důvod první jest ovšem velice závažný a mohl by po případě všechen spor rozhodnouti. Věc má se takto: V Archivu bratrském v I. svazku jest na dvou místech řeč o proroctvích mistra Manholta. Ponejprv je to ve stati, jež slove Spis o dobrých a zlých kněžiech od bratřie starých složený (fol. 28.—59.). Místo, kdež se mluví o duchu prorockém, opakuje se potom (fol. 237.—285.) v Odpovědi bratří starých všem vuobec na psání mistra Jana v Rokycan . . . léta 1470. Prohlásivše, kterak soudí o moci prorocké, Bratří píší ku konci 42. folia: „Takéž bychom mohli mluviti těchto let, kteréž se ěci předpovídají od některého člověka a potom se stanú, že toho sám od be neřekl. Neb to nenie člověka věc: předpovídati budúcí věci. Ale proto smíme řeci, by ten člověk měl ducha svatého, když nenie důvodu jiného aloženého v písmě bohem vdechnutém. Neb známo jest nám, že jeden člověk namenitý, učený, mluvil králi Václavovi i před jinými lidmi rytieřskými těch věcech, kteréž se staly za mistra Husi i za Žižky, o císaři Zigmun-

dovi kterak zase do země přijat a brzo umřel. Také i o Albrechtovi, že měl kralovati a brzo umříti, a o jeho synu též. A že potom povstane král z Kunstatuov a bude se jemu šťastně díti, ale nedlouho; a že za jeho kralovánie povstane lid bez meče a ten prospěje.

To jest nám známo od toho, kterýž toho byl přítomen a když zvěděl o nás, řekl, že se již to všecko naplnilo. A že on to prorokoval jest, myť proto nesmíme říci, byť on měl slovo božie v pravdě."

Vedle slov „To jest nám známo — —" připsána jest na okraji glossa: „Palček to bratr pravil, qui receptus fuit v prvním přijímání k dobrému svědomí." Čímž se snad rozumí, že Paleček přijat byl roku 1457 mezi Bratří, ač naprosto bezpečný výklad ten není.

Kdo bedlivě místo nadepsané rozváží, jakého dojde závěru?

Jeden člověk znamenitý předpovídal králi Václavovi věci, které se staly za mistra Husi, za Žižky a za krále Jiřího, patrně před vypuknutím bouří husitských. Někdo, jenž tomu byl přítomen, když zvěděl o Bratřích, řekl, že se to již všecko naplnilo. A to byl Paleček. Jan Paleček to byl, ale Jan Klenovský to býti nemohl. Klenovský umřel roku 1498. Prorokování připadá, dejme tomu, k roku 1410. Předpokládáme-li, že v době prorokování bylo by Klenovskému aspoň 20 let, byl by Klenovský skonal jako kmet 108letý, a tak vysoké stáří byl by Blahoslav zajisté poznamenal. Než i kdyby důvod tento připouštěl nějakou možnost,[2]) na Klenovského nehodí se slova: „Když zvěděl o nás"; neboť kdekolvěk jen na 20 řádcích líčí se počátek Jednoty bratrské, všude tam Klenovský jmenován jest mezi zakladateli a jedním z těch, kteří Jednotu před vyzdvižením kněžstva v ní spravovali. Nehodí se tedy zpráva ta na Klenovského.

Ovšem sluší se na ocenění průkazné síly nadepsané glossy vůbec uvésti na paměť, že glossy v Archivu bratrském jsou vesměs z pozdní doby. Archiv sám znova zřízen byl po požáru Litomyšlském. Tam zajisté r. 1546 dosavadní bibliotheku bratrskou oheň pohltil, jak dí Blahoslav, „neb ten čas toliko v tom městě bratrskou bibliotheku Br. Augusta míti chtěl".

Ale i když tím způsobem váhu glossy oslabíme, oslabení to týká se jen osoby Palečkovy; osobnost Jana Klenovského je z ní zhola vyloučena.

Tím, co pověděno, vyvrácen je tuším i první, nejzávažnější důvod Rukověti. Nežli však ještě učiníme další jakýkolvěk závěr, pohleďme na souhrn všech zpráv, kterých se bylo na ten čas možná dopátrati v naší záležitosti. Položíme na jednu stranu to, kde výslovně jmenován Paleček a na druhou, kde se mluví o Janu Klenovském.

Jan Paleček.

Nejstarší zpráva o Palečkovi zachována jest u Kornela ze Všehrd v knihách devaterých. Všehrd žil ve 2. polovici XV. století v Praze. Knihy devatery počal psáti r. 1495 i jest tudíž době Jiřího z Poděbrad dosti blízek. Všehrd napsal: „Dá-liť kto políček v líce pravé, podaj mu i dru-

Jan Klenovský.

O Janovi Klenovském máme zprávy hlavně jenom ze zpisů bratrských. Kdykolvěk na příklad Bratří zpomínají odpůrce svého biskupa Varadínského, Jana bosáka, připojují k životu jeho zmínky o Klenovském.

Dle takových zmínek narodil se někdy kolem roku 1430 a to buď

[2]) Čehož však není, jak ihned níže položený život Jana Klenovského potvrdí.

ého; a ktožť sukni vezme, přidaj mu i plášť. Pakli sukni i plášť vezme a pryč pójde, běž za ním a volaj po něm, jako jest Pálček udělal, že ještě za ňadry měšec s penězi máš a čehož jest on tobě vzíti neuměl, to jemu dobrovolně sám daj, ješto toho ani mniši nynie, ani žádní zákonní bratřie, ani pikharti neudělají.[3]) Kdyby práva šla, neslušelo by se mocí brániti . . . .“ (Strana 152. nebo 140.)

Druhá zpráva o Palečkovi pochází z počátku XVI. století, z let dvacátých. Známá z dějin Jednoty bratrské „Malá stránka“, jejíž hlavou byl Moravan Amos, vydala psaní o původu Jednoty bratrské. Toto „bludné a spletené psaní odtrženců některých s odpovědí na ně od B. Lukáše“ atd. zapsáno jest v Archivu bratrském IV. svazku 105. folio. „Odtrženci“ píší na jednom místě o svém pronásledování: „Potom podali nás do Prahy před mistra Rokycána, a on odsoudil nás za bludné, a paní Klatovští tu stáli. A potom podali nás zase do Klatov, a mistr Rokycán nám hrozil, že se nám též stane, jako onomu z Nepomuka. A když nás rukojmě stavěli v Klatovách, tu nás vsázeli do vězení, kdež mordéře sázejí: „A tu neb do smrti seďte, neb odvolejte!“ A po časích nás pán bůh odtud vysvobodil divnou mocí svou, že sme my vyšli z toho vězení. Potom někteří z nás šli do Domažlic, a tu je vsázeli na hradu do hluboké věže. A po časích opět vyšli sou z ní divnou mocí boží. A když sme tak mnohokrát byli v vězení, potom sme sobě zasteskli, a to proto, že sme nemohli nikdíž místa míti k bydlení, ani v obcích, domích . . . ›tom v tom času zjevil se nám ·atr Palček, a my s ním rádi seznámili, abychom se s ním ›těšili. Také toho času vsadili přímo v Prostějově moravském nebo někde v blízkém okolí. Pojednou zjeví se Klenovský v Čechách, aniž známo kde, a stane se spoluzakladatelem Jednoty. Zatím pak nežli kněžstvo v Jednotě zřízeno, Bratří „zvolili sobě tři muže, kteříž by (do času) přednosť držíce, jiné spravovali a v řádu zdržovali. Z nichž přední byl Řehoř ten, o němž výš (Rokycanovy sestry syn), kterýž se osvíceností v věcech božích a svatostí života nad jiné stkvěl; druzí dva byli Prokop (bakalář hradecký) a Jan Klenovský.“ (Lasický.)

Když pak roku 1467 ve vsi Lhotce u Rychnova Bratří sešli se a losem k úřadu kněžskému vylovili Matěje Kunvaldského, Tomáše Přeloučského a Eliáše Chřenovského, rodem ze Chřenovic u Kojetína, bratr Jan Klenovský zůstal v ouzké radě bratrské.

Po smrti bratra Řehoře roku 1474, jednoho z „těch, kteříž původ Jednoty byli, jako patron a patriarcha“, nastaly v Jednotě roztržky mezi naprostými zastavateli nauky jeho v moci světské, o milosti a j. a mezi svobodnější stranou, jíž v čele stál Jan Klenovský s bratrem Janem Táborským a Janem Krasonickým.

Jmenovitě na synodě Brandýské roku 1491 Klenovský vystupuje co nejrázněji proti odpůrcům pokroku, a také tu strana Klenovského obdrží vrch. Dopodrobna událostí těch vyličovati netřeba, neboť jakkoliv jméno Jana Klenovského tu i v hojných spisech polemických i hanopisech těch let stále se opakuje, přece nikdy neudáno nic zevrubnějšího o životě jeho a o bytu, nanejvýše jen o vtipu a energii nevšední.

Zvláště pak ona stránka odtrženců stála proti Klenovskému a „bludné a spletené psaní“ jich, jež vyvracel později bratr Lukáš, psáno jest proti stoupencům a straně Klenov-

---

[3]) Když Všehrd místo toto psal, Klenovský byl ještě na živě. I nebylo by zajisté mohlo býti neznámo, že Paleček je pikhart Klenovský.

bratra Mikuláše Křížovského na Poděbradech .... A tyto věci se dály, ješto sme ještě bratra Řehoře (míní se tu původce Jednoty) nepoznali."

Nelze pochybovati o existenci osob v psaní jmenovaných, tedy ani ne o Palečkově, naopak byly to osoby vůbec dobře známé, s nimiž „Malá stránka" osudy svoje spojovala, chtíc získati pro sebe více pravděpodobnosti.

Bohužel o Palečkovi více se nedovídáme z této pře. Bratr Lukáš vyvracel roku 1527 toto psaní odtrženců̊v, ale o Palečkovi se nezmínil. Nicméně místo to má velice zajímavé dějiny dále.

* * *

Jmenované psaní odtrženců̊v o původu Jednoty vzal do své latinsky psané historie bratrské Lasický roku 1568 (Lasicius), pokládaje je za pramen správný. Zajímavo jest, že Jan Blahoslav podával Lasickému prameny k té historii. Byl by tak Blahoslav nepřímo uznával, že ne všecky věci tady vypravované jsou „křivé a spletené"? Nás ovšem týká se jen místo o Palečkovi.

Překvapujícím způsobem nalezáme tu již nikoli tři věty, nýbrž dosti obšírné vypravování v tato slova:

„Fuit tunc Pragae frater noster Palecius, vir nobilis et perfacetus, qui nobis non parum animi addebat et afflictis solatio erat. Is in regia ac inter clerum vivens, singulari quadam industria et salibus suis dans veritati testimonium, errores Ecclesiae ita carpebat libere, ut tamen eum non modo ferrent, sed etiam charum haberent. Solebat is paupere et tenuioris fortunae in laboribus eorum tam Pragae quam in vicinis pagis manibus suis juvare ského. Jak by se tudíž mohli odvolávati k němu, kdyby to byl Paleček?

Když se tak po synodě Brandýské nový řád v Jednotě utvrdil, Jan Klenovský ustanoven, „aby byl zpovědlníkem v Čechách i v Moravě a pánům radil". Sídlo své měl v Litomyšli, a tamějšímu správci sboru, Janu Táborskému jest nařízeno, aby s Klenovským ve věcech duchovních bral radu.

* * *

Neznámo kterého roku Klenovský podal kterémusi ze synů králových konfessi bratrskou, jakož svědčí Archivu bratrského svazek III. fol. 170. — Konfesse ta jest obratně psána, o původci však nezjevuje nic zevrubnějšího a má nadpis: „Psaní toto jest B. Jana Klenovského, svaté paměti, muže znamenitého, bohu i lidem milého a věrného, kteréž učinil knížeti, krále Jiřího synu, počet vydávaje z víry své o těch věcech, o nichž prvé společné rozmlouvání měli etc." O čase naznačeno v Archivu jen, že to bylo „ante 1498".

* * *

K pobytu Klenovského v Litomyšli přidáváme dobře známé místo z Blahoslavovy Historie bratrské (str. 269 a), kdež se končí životopis zpomenutého biskupa Varadínského. Blahoslav o něm píše: „A ačkoliv Jednotě bratrské obmejšlel všecko zlé ten zlý člověk (bosák), avšak jako ten, jenž pravdy neznámý nebyl, na některé z Bratří byl laskav. Když do Litomyšle přijel, hned sobě pro bratra Jana Klenovského poslal a s ním velmi dlouho několik někdy hodin mluvil velmi laskavě a přívětivě, jako tovařišsky, ježto se prvé z mládí ve škole znali,[4]

[4]) „Byl Jan Biskup Moravec, rodem z Prostějova, syn Filipa Olejníka, chudého a prostého člověka. Kterýžto Jan biskup v své mladosti do škol chodíval, učil s pilně, takže i jiné převyšoval. Potom pan Ctibor Tovačovský vzal jej mezi písař své na Tovačov..." (Blahoslav, Hist. 264.) Školou rozumí se škola bratrská. Biskup narodil se roku 1431.

atque cum illis gratis laborare, nam in Regiam et ad Sacerdotes atque opulentiores quosque prandii et coenae tempore ventitabat, omnibus eum libentissime excipientibus.

Tempore autem quodam viso mendio — (Vypravuje se příběh o nemocném, kterak Paleček naleznuv jej, přiběhl ku kněžím římským a volal, že nalezl pohozené tělo Krystovo.)

Quodam etiam tempore Rocheczana captans favorem Papae“ — pokračuje Lasický a vypravuje příběh o červivých lískovcích; načež přechází k vypravování jiných věcí bratrských.

Odtud již dovídáme se o Palečkovi, že žil na dvoře královském i jiných podrobností.

* * *

Roku 1567 tiskař Jan Jičinský napsal svůj Titulář, v němž nalézá se tato narážka na jeden kus Palečkův: „Paleček, český filosofus za krále Jiřího schválil, aby papeži z Čech psali „Sanctissimo domino nostro“ (nejsvětějšímu pánu svému), ačkoli slýchával v kostele o bohu zpívati: Tu solus sanctus, tu solus Dominus (Ty sám jsi svatý, ty sám jsi pán). Ale „pokavadž na světě jsme, musíme se také s lidmi srovnávati“. „Tento mudrák nepotupil toho, co již tak obyčejem a starobylým požíváním utvrzeno bylo, aby toho nemělo přece užíváno býti.“

* * *

Z těch dob pochází již asi první sbírka kusův o Janu Palečkovi, kterých bývá pohromadě dvanácte. Není pak v nich příhody, kterou zpomíná Všehrd a z Lasického té s oříšky lískovými. Kromě toho s tělem Krystovým jiný variant a taktéž jiná variace příhody s titulem papežovým, nežli jsme ji poznali právě teď z Jičínského.

Zpráva z Lasického přešla do Regenvolscia (Historia eccl. Slav.) v tomto znění (str. 170): Erat tum Pragae quidam Johannes Palecius, ex illa takže se tomu služebníci jeho velmi divili, mnoho mezi sebou o tom mluvíce. Byl pak ten bratr Jan člověk učený a velice opatrný.“

* * *

O úmrtí bratra Klenovského zaznamenáno ve spisech bratrských toto: „Léta Páně 1498 ten pátek před svatým Martinem B. Jan Klenovský, muž veliké rady umřel v Litomyšli a tu pochován. Ač nebyl kněz, avšak v radě ouzké byl drahně let. Muž učený a velmi vtipný. Znamení myšlení jeho zdařilých jsou připovídky, některé přísloví a epištoly, kteréž jsou ještě mezi rukama a za dostatečný důvod náramně ostrého vtipu býti mohou“.

„Biskup Bosák říkával o sobě a o panu Ctiborovi Tovačovském a o tomto bratru Janovi Klenovském, s nímž znám byl, že oni tři všemu světu dosti by rady dáti mohli.“

* * *

Konečně roku 1501 bratr Lukáš napsal Turnovským o bratru Klenovském list zachovaný v Archivu bratrském v V. svazku, folio 329, jenž zní: „Psaní B. Lukášovo bratřím Turnovským, v němž pobožné a výborné svědectví dává o Bratru Janovi Klenovském.

Bratří milí, ač sám ústně pro nepřítomnost svou nemohu vám mluviti, však vaši čistou mysl psaním tímto vzbuditi ku pánu bohu žádost mám, napomínaje všecky, abyšte, vzpomenouce na řeč sv, Pavla, jenž dí: „Pomněte na předložené vaše, kteříž vám mluvili slovo boží“, znali: že nejmilejší Bratr náš i otec Jan Klenovský běh života svého šťastně dokonal, z čehož pánu bohu abyšte velice děkovali, že jemu dal z své milosti u víře živé a v práci dobré i v naději stálé do konce setrvati.

Dále pamatuojte co dí sv. Pavel: „Na jichžto východ patříce, následuojtež

fraternitate vir nobilis et perfacetus. Is in regia interque clerum vitam agens, singulari quadam industria, salibus suis pietate et gravitate conditis, dabat veritati testimonium; eoque nomine afflictis fratribus non parum animi addebat et solatio erat.

Errores ecclesiae pontificiae ita carpebat libere, ut eum non modo ferrent, sed et charum haberent. Exstant sales ejus satis arguti et acuti duodecim numero, in lucem editi a Sixto Palma.

Z Regenvolscia putovala do „Historie der alten und neuen böhmischen Brüder“ od Jiříno Conrada Riegera, kdež položena je v doslovném německém překladě (Hingegen hatten die Brüder einen ihrer Gesellschaft zu Prag, mit Nahmen Johannes Palecius, von Geburt ein Edelmann etc. str. 26. IV. svazek.)

* * *

Historky Jana Palečka vyšly tiskem r. 1882 jakožto premie k desátému ročníku časopisu „Palečka“ pod názvem: „Jan Paleček, historický obraz od Jana Herbena, illustroval Mikuláš Aleš.“ K některým podrobnostem tam uvedeným tuto odkazujeme laskavé čtenáře.

víry.“ Ač vy nebyli jste svědomi života jeho ctného i práce užitečné, však někteří z vás mohli ste věděti i slejchati o jeho práci, že se měl k bohu upřímě a věrně a k Jednotě této dověrně, k bratřím poslušné, z poslušenství, z obydlí i z rodiny i z živnosti vyšel statek znamenitý měv: ten téměř všecken v službu jiných utratil, sám se z své svobody za služebníka z poslušenství dal, v službě u věci zarmoucené i nesnadné i nebezpečné život svuoj vydával, nedostatky své pokorně opravoval, při nerozumných snášelivě se měl, při nevědomých a zlých dobrotivě, při nepřátelích trpělivě, při nejistých věcech neb i u vinách blížního spravedlivé vejmluvy činil a domnění na lepší stranu odkládal, z potřeby lidské ostudy lidské se opovažoval, i se ponižoval, po stříbru a po zlatu neodšel, věrou a nadějí při bohu stál, při nesnadných věcech bratřím nad rozum věřil.

Dlouho by bylo o jeho běhu vypisovati, než prosím i napomínám: v tom jeho dobrém následuojte a těšte se, že nám buoh dává takové pastýře, abychom šťastný východ jich znamenajíce, mohli dobrou o nich naději míti a měli v čem následovati jako i oni Krysta.

A modlte se za to, ať všem to dá k témuž konci přijíti a ať věrné správce nám pošle a přítomné ostříhá.“

A) Z toho tedy, co se nám zachovalo na jméno Palečkovo, vysvítá jasně, že Jan Paleček žil v Praze a to na dvoře krále Jiřího z Poděbrad, jehož byl dvorským šaškem, ač ve smyslu nejušlechtilejším, jak o tom svědčí kusové jeho.

Jest otázka teď o poměru jeho k Jednotě bratrské. Známo, že Paleček vždy obecně se jmenuje bratrem. Psaní odtrženců netvrdí, že Paleček stal se členem Jednoty, přidav se k nim, když se spolu seznámili. Naopak však již na tom místě, tedy v době nežli ještě bratra Řehoře poznali, praví: zjevil se nám bratr Paleček. Domnívám se tedy, že lidé Palečka nazývali bratrem proto, že on si s každým bratroval, i s katem. Místo u Všehrde rozhodně mluví, že o pikharství Palečkově nic známo nebylo. Konečně ani kusy Palečkovy ničeho nepraví o bratrství Palečkově. Dýchá z nich ovšem duch bratrský nepopíratelně, proto však přece Paleček bratrem českým být nemusil, a snad živ jsa na dvoře královském ani veřejně býti nesměl. Že moh býti velmi horlivým přítelem Jednoty, nepopíráme. Bratrství Palečkovo hlásají

zprávy pozdní, glossa v Archivu I., Lasický, Regenvolscius, davše se nejspíše vésti mylným výkladem názvu bratr Paleček.

Dle sbírky dvanácti příhod Paleček umřel asi roku 1470.

Co se jména Paleček týče, není proč vykládati je za přezdívku povstalou snad z trpasličí jeho postavy, jako bývá v národních pohádkách. Vypravujeť se, že Paleček rozdával mnoho sukní do roka a přicházeje ke králi Jiřímu říkal: „Bratře králi, dej mi sukni, neboť jsem první dal pánu bohu.“ Trpaslík nebyl by mohl svých sukní rozdávati.

B) Z toho pak, co se nám zachovalo na jméno Klenovského, jde nepopíratelně na jevo, že Klenovský byl otec a bratr Jednoty vynikající. Jakožto člen úzké rady umřel 1498 a byv spolužákem biskupa Filipce, jenž se narodil 1431, nebyl věku příliš od Filipce rozdílného,

Dle Jana Blahoslava Klenovského připovídky, některá přísloví a epištoly vynikaly náramně ostrým vtipem. O tom ostatně také hlásá to, co říkával biskup Filipec. Než poznámkou tou není pověděno, že z toho, co za časů Blahoslavových bylo ještě mezi rukama, stala se později nějaká sbírka nebo že již tehdy sbírka to byla. Mohou tím míněny býti Klenovského epištoly a polemiky o víře, z nichž jedna nám známá, vyniká opravdu nevšedním vtipem. Rovněž tak mohly kolovati v paměti starších Bratří přísloví Klenovského a průpovídky, kterými odpůrce své uvádíval v rozpaky na hádáních. Na synodě Brandýské aspoň vyznamenával se Klenovský tím způsobem. Slabý biskup Matěj často pak stěžoval si, že jej Klenovský svými slovy „jako plotem“ ohradil.

Tomu zdají se býti na odpor slova Ukazatele k Jungmannově Historii, kdež se čte pod jménem Klenovského: „Přípovídky a epištoly od něho v Rkp. hist. bratr. u P. Brožovského“. Kdyby literarní historie zvěděla obsah těchto Přípovídek a epištol, byl by snad spor náš rozhodnut, totiž myslí-li se tou sbírkou přípovídky a epištoly Klenovského; ale tak, jak zpráva zní, odkazuje prostě k číslu 105. v Historii a nelze pochybovati, že se ten název zde dává kusům Palečkovým.

Nuže, co zbývá pro totožnost „bratra“ Jana Palečka s bratrem Janem Klenovským?

1. Jan Klenovský byl vynikající člen a zakladatel Jednoty bratrské.
   Jan Paleček členem Jednoty nebyl, nanejvýš tajným stoupencem.
2. Jan Klenovský žil v letech 1430—1498.
   Jan Paleček žil již za krále Václava IV. a zemřel asi 1470.
3. Po Janu Palečkovi zůstaly kusy a vtipy.
   Po Janu Klenovském, nejisto, zdali co podobného.

I nezbývá nám nežli přímo vysloviti se, že Jan Paleček a Jan Klenovský jsou dvě docela různé historické osobnosti 15. století.

^^^^^^^^^^^

Francouzská politika v Čechách.

(1519—1534.)

Sepsal *Ant. Rezek.*

I.

Dějiny evropské od první polovice XVI. století točily se vždy okolo sporu mezi domem habsburským a dvorem francouzským. Zničiti příliš se rozmnožující moc habsburskou bylo heslem králů francouzských, pro které podnikáno hojně velkých válek a hledáni zjevní i tajní spojenci ve všech zemích evropských. Nebylo státu, kde by nebylo bývalo dvou stran, habsburské a francouzské; tam pak, kde rod habsburský vládl dědičně a nemožno bylo mluviti o stranách, aspoň nespokojení s vládou živlové mohli vždy od dvora francouzského nadíti se podpory. S největší rozhodností začal tento boj, když r. 1516 po smrti krále francouzského Ludvíka XII. nastoupil na trůn mladý František, vévoda Angoulemský. Brzy po jeho nastoupení pozorovati lze v Německu působení francouzských agentův a peněz mezi knížaty a stavy nerozumným způsobem života na nejvýše zadluženými.[1]) I také v Polsku, přes narovnání mezi císařem Maximilianem a králem Sigmundem l. 1515 ve Vídni učiněné, brzo pozvedala se mocná strana francouzská, ku které i sám král vždy víc a více se sklonil, nemoha pořád ještě zapomenouti, že Maximilian, aby Polsku zahrožoval, vždy, pod rukou neb i zjevně, vyjednával s Ruskem a podporoval německý řád v Prusku. Ostatně Sigmund polský ocitoval se v bezpečí jen na tak dlouho, dokud Jagajlovský rod vládl také v Čechách a v Uhrách; jakmile by tato panství přešla do rukou rodu habsburského, měl za to, že i říše polská vydána jest v šanc stálému a velkému nebezpečenství. Proto hlavně snahy francouzské u předních rádců krále polského nacházely vřelé podpory, aniž by byl Sigmund tomu překážel.

V Uhrách Jan Zápolský s velikou radostí uchopil se ruky z Francie sobě podávané; přání, aby se trůnu uherského domohl, stalo se u něho vášní, a když narozením Ludvíka a zasnoubením jeho s Marií rakouskou záměr jeho zdál se býti na vždy zničen, kynula mu přízní francouzskou najednou naděje nová i podstatná, poněvadž králi Františkovi

---

[1]) Droysen, Gesch. der preuss. Politik II. 2. 29.

velmi o to šlo, aby rodu habsburskému v nejbližším sousedství vzbudil nepřátel co nejvíce. Ovšem v Uhrách velmi záhy i Maximilian zjednával si stranu, obrátiv zřetel na markrabí Jiřího Braniborského, mocného rádce a vychovatele mladého krále Ludvíka.

Také Čechy nemohly zůstati nedotknuty všeobecným proudem. Již za stálé nepřítomnosti v zemi krále Vladislava uvykli si stavové této země plésti se do politiky vnitřní i zahraniční po svém rozumu bez ohledu na přání a vůli královu; když pak téhož roku, kdy ve Francii nastoupil František, zemřel král českouherský Vladislav a na místě nezletilého, stále v Uhrách meškajícího Ludvíka bylo potřebí zříditi na některý čas vládu poručnickou, nastalo v Čechách nejhorší bezvládí, jemuž ani proslulá smlouva Svatováclavská nedovedla přítrž učiniti. Jest to vlasteneckým klamem, představujeme-li si tehdejší šlechtu českou lepší a ctnostnější než byla šlechta ve všech zemích ostatních. Nám zdá se, že vidíme v Čechách touže prostopášnost, zhýralost a nemravnost jako jinde; jednotlivé výjimky nemluví proti tomu, ty pravidlo obecné ještě více potvrzují. Odkudž mohla vzejíti v celé zemi tak veliká zadluženost vyšších stavů, ne-li ze zhýralosti? A způsob, jakým stavové peněz nabývali, jednak hanebným hospodářstvím s korunním jměním, jednak bojem proti městům, nesvědčí-li ten o hlubokém poklesnutí mravních zásad? Přese všechen nářek, že krále v zemi není, bylo to vlastně vládnoucí straně vhod i starala se všemožně, aby ho tu nikdy nebylo,[2]) nebo tudy mohla vésti si po své vůli: starost o obecné dobré beztoho byla již ustoupila prospěchům soukromým na všech stranách. Tudy také pokusy jednatelů francouzských o získání Čechů pro krále Františka nepotkávaly se s nezdarem; z počátku ovšem jen málokteří páni dali si říci, ale postupem času francouzská strana v Čechách nabyla rozměrů povážlivějších.

Prvně,[3]) zdá se mi, byl král francouzský František na Čechy upozorněn r. 1519, když se ucházel proti vnuku Maximilianovu Karlovi o císařství německé. Není sice známo ani pravdě podobno, že by byl tehdáž vypravil nějaké poselství do Čech, ale legatům jeho Langhacovi a Lametovi, vypraveným k Sigmundovi Polskému, jakožto poručníkovi krále Ludvíka, řečeno bylo zcela rozhodně, že král polský ničehož slibovati nemůže, dokud se stavy českými se nesmluvil. Týmž způsobem i také král Ludvík Poncetovi de Turre, jménem krále Františka do Budína přišedšímu, netroufal si ničehož slibovati, dokud neuvidí, jakého jsou v té věci smýšlení čeští stavové.[4]) Z toho dojista vzal si potřebná naučení Joachym Maltzan, od r. 1516 stálý jednatel politiky

---

[2]) Mluví o tom s nápadnou shodou dva prameny, se stran docela různých pocházející, totiž páni Rožmberští v obšírném listu ku králi polskému, v němž vyličují způsob vladaření českého za Vladislava a Ludvíka (Orig. z r. 1525 v archivu Třeboňském), a Jiří Písecký v kronice své tištěné u Pfrognera I. 165. — Co naproti tomu stojí v Actech Tomicianových V. 86., že Čechové: nisi venerit (rex) vellent sibi constituere alium regem, et dominis Ungaris et regno Ungariae bellum movere, pokládám za přehnané a ještě více obavu prý Uhrů, „ne subeat discrimen corporis et vite sue Mtas Sua“, kdyby jel do Čech.

[3]) Nemyslím tu ovšem na styky Francie s Čechy, které s otázkou mou nesouvisejí, jako r. 1509. Č. Č. M. 1881, 389.

[4]) Archiv Třeboňský 3396 c; Act. Tomiciana V. 28. Č. Č. M. 1882 str. 364. a násl.

francouzské v Německu.[5]) I zdá se, že on to byl, kdož smluvil se v té příčině se dvěma pány českými: Albrechtem ze Šternberka na Zelené Hoře a Janem z Valdštejna na Krupce; s těmi oběma pány, kteří r. 1516 do poslední chvíle bránili se uznati císaře Maximiliana a krále polského Sigmunda za poručníky nad nezletilým Ludvíkem.[6])

O minulosti pana Albrechta ze Šternberka jsme s dostatek zpraveni. Jakožto nejmladší syn páně Petrův poslán byl r. 1491 na vychování do Mnichova, kdež strávil několik let ve dvorních službách u knížat bavorských. Kolem r. 1500 navrátil se do Čech. Když vypukla r. 1504 v Bavořích válka o tak zvané dědictví landshutské, postavil se zřejmě na odpor vůli krále Vladislava. Ten totiž přál a dovolil shromažďovati vojsko pro knížete Albrechta bavorského; ale Šternberk naproti tomu postavil se ke straně protivníka jeho falckrabí Ruprechta, sebral pro něho velké vojsko a táhl s jinými ještě šlechtici českými osobně do Bavor. Ale české vojsko bylo poraženo a Ruprecht falcký nedočkav se dokončení války zemřel. Šternberk žádal nyní od starého falckraběte platu za služby vojenské a když se mu ho nedostalo. sbíral znova bratrstvo v Čechách, chtěje odpovědnou válkou vynutiti sobě zaplacení. S těžkem toliko mohl býti od úmyslu svého odvrácen.[7]) Pak choval se tiše po nějaký čas. Po r. 1510 jmenuje se jakožto královský hejtman na Tachově a hejtman kraje Plzeňského. R. 1515 vymohl si skrze bratra svého Ladislava, ty časy nejvyššího kancléře, fojtství nad horní Lužicí; ale dosavadní fojt Krištof z Vartemberka nebyl s tím spokojen a vzpouzel se Albrechtovi ze Šternberka úřad pustiti. Došlo na smlouvu, v níž Albrecht zaplatil Krištofovi z Vartemberka 1000 kop hotově a mimo to slíbil z příjmů fojtských dávati mu po deset let ročně 200 kop. Pak uvázal se sám v úřad. Ale jenom osm neděl pobyl sám v Budišíně, potom pronajal fojtství jistému lužickému zemanovi. Po smrti krále Ludvíka, následkem nějakých neshod s nejvyššími úředníky zemskými, kteréž jevily se také při vyjednávání o poručnictví, bylo naň naléháno, aby se jednoho ze svých úřadů vzdal, buď hejtmanství v Tachově anebo fojtství lužického. On tedy prodal fojtství Vilémovi z Ilburka za 7000 míš. zlatých, načež Ilburk byl v úřadě svém potvrzen.[8])

Ztráty fojtství pan Albrecht litoval a proto vzdoroval vládě zemské v Čechách tím, že jakožto hejtman kraje Plzeňského přes vůli obou vyšších stavů svolával sjezdy krajské do královského města

---

[5]) Mignet Rivalité I. 125. a 152.; zvláště však Lisch: Urkunden- Sammlung zur Geschichte des Geschlechtes von Maltzan V. str. 13., 323—351.

[6]) Archiv Třeboňský 3359. Č. Č. M. 1882 str. 217. a násl.

[7]) Státní archiv Mnichovský: Böhmen und die obere Pfalz; archiv Třeboňský 3178. Srovnej: Ein Beitrag zum Landshuter Kriege, ve zprávách královské české Společnosti Nauk 1881.

[8]) Archiv Budišínský dto. 2. ledna 1517: Petr z Rožmberka, Zdeněk Lev z Rožmitála a Ladislav ze Šternberka oznamují do Budišína, že Albrecht ze Št. se foitství vzdal, aby tedy Viléma z Ilburka za fojta přijali. — Joh. Hass Görlitzer Rathsannalen (vydali Neumann a Struve ve Script. rer. Lusaticarum Neue Folge Bd. III u. IV) III. 417.; Knothe: Urkundliche Grundlagen zu einer Rechtsgeschichte der Oberlausitz str. 369. O peníze za fojtství přišlo roku 1521 mezi Šternberkem a Ilburkem k processu, i obesláni páni: Ladislav ze Šternberka, Hynek Bořita z Martinic, Václav Bezdružický z Kolovrat na Košátkách a Šebestian z Weitmile jakožto svědci ve smlouvě o prodej fojtství do komorního soudu. (Rkp. Českého Musea 1. F. fol. B. 23.)

Plzně, kdežto stavové panský i rytířský pro své spory s městy zásadně se tomu vyhýbali.[9]) I jinak sblížil se s měšťany proti vyšším stavům, nebo r. 1517 účastnil se platně odboje páně Bočkova z Kunštátu proti Burianovi Trčkovi.[10]) Při té příležitosti seznámil se s předními a nejpověstnějšími odpovědníky Heřmanem Janovským, Sigmundem Kauffunkem a jinými. Ostatně žil pan Albrecht život velmi nepokojný, plný sporů, hádek, soudů a obsýlek v četných záležitostech veřejných i soukromých.[11])

O panu Janovi z Valdštejna[12]) víme mnohem méně. Že by byl býval nejvyšším purkrabím a rozhodným utraquistou, jak se podle zpráv virtemberských tvrdí, jest docela nesprávné.[13]) V ty časy, kdy bratr jeho Bernart z Valdštejna byl nejvyšším mincmistrem (1505—10), účastnil se horlivě nakládání na hory a kupování stříbra z mědi dobývaného, při čemž zapletl se v dlouholetý spor s Hans Trojem, známým agentem bavorských velkokupců Tichtlů ze Stahrenberka, kteří veškerou koupi mědi z dolů Kutnohorských na sebe potáhli.[14]) Od krále Vladislava nabyl toho času zástavou panství Krupeckého. Podle všeho nakládal na hory u veliké míře nejen v Hoře, ale také v Jílovém (kdež měl celý důl Radlík); avšak zadlužil se při tom velmi. Když bratr jeho Bernart 1517 zemřel, nebyl s to ani synům jeho Albrechtovi a Janovi vyplatiti podíl, který na Krupeckém panství měli; [15]) stroje hornické byl pak nucen prodati králi Ludvíkovi. I chtěl se, maje stálé potíže s věřiteli, panství Krupeckého zbaviti a žádal tudíž při sněmu zemském r. 1519 o dovolení k tomu, aby je směl prodati cizozemci, což mu svoleno [16]) — a jest pro další vypravování dosti důležito.

Tito dva mužové první jali se pracovati pro francouzskou politiku v Čechách. Vážnější směr dán byl činnosti jich událostmi virtemberskými.

Oldřich, vévoda virtemberský, znepokojoval již od nastoupení svého ve vládu (1503) všecko okolí nerozvážnou divokostí a touhou

---

[9]) Archiv Třeboňský 3373 dto. 6. května 1517.

[10]) Ibidem 3364 a: „Také račte věděti, že jest mi oznámeno, že p. Albrecht Šternberk byl na Kunštátě před p. Bočkovú odpovědí i vuopověd i po té odpovědi. A co jsem přitom více slyšel o něm i o Rendlovi toho nynie pozanechám, neb se také po poslu nehodí toho všeho psáti."

[11]) Rkp. Česk. Musea: Registra černá nálezová fol. 333; komorní soud 2 G fol. 16; 60 F fol. C 19, D 2, 4, P 18; 1 F fol. B 4, 13, 23, C 15, D 5, 7, 30; E 1, 7; desky dvorské: liber proclam. V. fol. 241 a 380.

[12]) Zval se také Janem starším, poněvadž bratr jeho Bernart z Valdštejna měl syna též Jana, kterému říkalo se mladší. Desky dvorské 62 pag. 428, 429.

[13]) Stälin: Wirtembergische Geschichte IV. 262, 263. V Palackého přehledu schází z celé této doby toliko jeden nejvyšší purkrabí, a to ne pan Jan z Valdštejna; co pak se náboženství jeho dotýče, víme bezpečně z kodexu Talmberského fol. 383 p. v. že on i bratr jeho Bernart náleželi ke katolickým panským rodům Čechách. Seznam kodexu Talmberského pochází ovšem již z r. 1504, ale to na věci mnoho nemění, poněvadž není naprosto známo, že by byl později náboženství své ěnil. I také Albrecht ze Šternberka byl podle téhož seznamu nepochybně katokem, aspoň bratr jeho Ladislav, pak Jan a Jiří ze Šternberka výslovně se zde adějí.

[14]) Komorní soud: 3 G fol. 17; 1 F fol. C 4. Dačický I. 53.

[15]) Zůstával jim dlužen až do r. 1535. Desky dvorské 62 str. 428, 429.

[16]) Snesení sněmovní v rukopise Roudnickém ze dne 31. března 1519 a 9. dna 1520.

po tučných výbojích. Dokud byl živ císař Maximilian vždy dovedl se vyhnouti trestu za své skutky, ač právě toho času, zabiv Hanuše Huttera, všechno říšské rytířstvo proti sobě popudil, a vyhnav z domu manželku svou Sabinu, sestru vévod bavorských Viléma a Ludvíka, učinil sobě v sousedství rozhodné protivníky. Dvakráte dán byl do říšské klatby, ale mocné přátelství, do kteréhož vstoupil s králem francouzským Františkem, vždy ho zachránilo. Když pak zemřel v lednu 1519 císař Maximilian, Oldřich Virtemberský domnívaje se s určitostí, že král francouzský stane se císařem, začal s největší bezohledností a zpupností se chovati k celému svému okolí. — Právě když seděl za stolem s četnými duchovními a šlechtici po exequiích za zemřelého císaře vykonaných, donesena mu zpráva, že v říšském svobodném městě Reutlinkách zabit byl jeden z jeho myslivců v hospodě při nějakém sporu s měšťany. Vévoda Oldřich příštího dne (21. ledna) ihned vytáhl proti městu, nevypověděv mu ani válku, a dříve než se kdo nadíti mohl, musili Reutlinky vzdáti se (28. ledna) vévodovi. On sebral jim všechny peníze a poklady; zrušil jejich privilegie, zlámal městskou pečeť a prohlásil říšské svobodné město za poddané vévodství virtemberskému. Všechna okolní říšská města pojal strach; umlouvali se o společnou obranu a žádali o pomoc u švábského spolku. K tomuto spolku náleželi všichni knížata, panství a města v jižním Německu, také císař Maximilian a hned po jeho smrti král španělský Karel. Jen Oldřich Virtemberský vzdoroval státi se jeho členem a každou chvíli podnikal něco proti němu. Švábský spolek měl tudy dosti příčin ujati se Reutlink a ještě více, když toho času hlavou jeho byl Vilém vévoda bavorský, uražený svat Oldřichův. I sešli se členové spolku hned v únoru 1519 v Ulmu, aby se poradili, co podniknouti proti odbojnému knížeti. Ale Oldřich se nebál. Právě začal se v Němcích boj o hlasy mezi Františkem francouzským a Karlem španělským, vnukem Maximilianovým. František měl tudíž v Oldřichovi zrovna té chvíle důležitého spojence; i podporoval ho houfně penězi a sjednal mu také na pomoc 6000 vojáků švýcarských proti švábskému spolku, jehož členem byl protikandidat jeho král Karel. Tudy Oldřich Virtemberský maje tak velkou pomoc zabezpečenou chtěl smrtelnou ránu zasaditi Vilémovi, knížeti bavorskému. K tomu cíli shromažďoval i doma ještě vojsko a vymohl si u stavů svých 80 tisíc válečné podpory. Švábský spolek dostával z toho strach a byl nakloněn zjednati nějaké mírné narovnání. Ale tomu na odpor se postavil Maximilian Siebenbergen (Zevenbergen), diplomatický jednatel rakouský v Němcích. Ten přes hlavu biskupa Matouše Langa a přes odpor prozatímních vladařů habsburských v Augšpurce a v Insbruku prosadil to, že mírné jednání s Oldřichem Virtemberským přetrženo, že Karel postavil se s rozhodnou pomocí ke švábskému spolku a Oldřichovi, jakožto rušiteli míru, vyhlášena byla válka. Na straně švábského spolku bojovali přičiněním Siebenbergenovým i Jiří Frundsberg i František ze Sickingen. Nicméně dokud Oldřich Virtemberský měl pomoc švýcarskou, nebylo se jemu tak snadno obávati porážky. Ale i tu v rozhodné chvíli zase Siebenbergen dovedl toho u spříseženstva švýcarského, že usneslo se podporovati kandidaturu Karlovu na trůn německý a proto pod přísnými tresty poručilo švýcarskému vojsku ve službách Oldřichových stojícímu, aby se navrátilo

ihned domů. Tak se také stalo. Tím kníže Virtemberský byl zničen. Když švábský spolek z Ulmu vytáhl do jeho zemí, ztrácel bez boje město za městem; 9. dubna vzdaly se Tubinky, 25. dubna i Tubinský hrad: Oldřich Virtemberský dříve než rozhodla se volba v Německích, zbaven byl své země na dobro a tím byl také poražen v Německích král francouzský František.[17]) Oldřich Virtemberský nepokládal však věc svou za ztracenou, zejména když po vykonané volbě královské ve Frankfurtě dána zástupcům zvoleného krále kapitulace, jejíž 8. článek, zajisté přičiněním Oldřichových přátel tam vložený, zavazoval stavy německé, aby všecko to, co komukoliv bylo bezprávně na majetku odňato, hleděli původním majitelům navrátiti.[18]) Mezi tím, co se švábský spolek radil, co počíti s dobytou zemí, Oldřich, u přátel svých ve Falci se ozbrojiv, v polovici srpna 1519 znovu vtrhl do Virtemberska a s neočekávanou rychlostí dobyl Stuttgartu. Ale proti švábskému spolku byl nyní boj ještě těžší než prve. Když vojsko spolkové, vedené Vilémem knížetem bavorským a Jiřím z Frundsberka, znova vytrhlo do pole, Oldřichovi nebylo možno odporovati dlouho. V polovici října 1519 byl již zase vyhnán ze země a švábský spolek považoval se nyní za majitele Virtemberska. Co s ním nyní počíti? Členové švábského spolku nehodlali vládnouti zde sami, nýbrž byli hotovi postoupiti dobyté země tomu, kdo zaplatí jim náhradu za ztráty válečné. Tu nabídl jim nově zvolený císař Karel V. I podařilo se mu za 220 tisíc zlatých nabyti Virtemberska od švábského spolku, ovšem jen tím právem, jakým až dosud spolek je držel. Nicméně pro rakouský rod nabytí této země bylo velmi důležité, poněvadž odtud dalo se zříditi spojení zemí německorakouských s dolnorýnskými zeměmi habsburskými; a pak, čím více vzrůstala rodová moc nového císaře, tím větší mohl býti jeho vliv na záležitosti německé. Dne 6. února 1520 smlouva mezi radami císaře Karla V. a švábským spolkem podepsána. Bavorští knížata, Vilém a Ludvík, jichž sestra Sabina byla manželkou Oldřicha Virtemberského, smlouvou touto byli polekáni; oni měli ve vítězství nad Virtemberskem největšího účastenství a nyní rozhodnuto o zemi přes jich tajné přání a proti jich vůli. Bavory obklíčeny nyní s několika stran mocným sousedem, daleko nebezpečnějším, než kdykoliv býti mohl vypuzený Oldřich. Kancléř bavorský Linhart Eck vytýkal také ostře pánům svým, že se dali od poslů císaře Karlových přelstiti, nebo jediná pro Bavory rozumná politika byla, aby Sabina jménem nezletilého syna svého Krištofa sama se vlády ujala.[19]) Když pak císař Karel V. prohlásil v Bruselu 10. srpna 1520 Virtembersko za dědičné knížetství a roku 1522 7. února postoupil je zároveň se zeměmi německorakouskými svému

---

[17]) Znamenitá korrespondence Siebenbergenova u Moneho: Anzeiger für Kunde teutscher Vorzeit 1836, pak úplně u Le Glaye: Négociations diplomatiques entre la France et l'Autriche v díle II. Pro dějiny Virtemberska té doby: Sattler Gesch. d. H. Würtenberg unter den Herzogen II.; Bucholtz Gesch. Ferdinands I. díl 195—261; Heyd Ulrich H. v. Würtenberg I. 523—592; Ulmann Fünf Jahre Würtemberg. Gesch. 1515—1519 str. 124. a násl.; Stälin Wirtembergische Gesch. IV. 157. a násl. Některé poznámky též u Schopfa: Ein Diplomat Kaiser Maximilians I. 59. — Kuglerových dějin virtemberských za času Oldřicha užiti jsem nemohl.

[18]) Sattler II. 23.

[19]) Jörg: Deutschland in der Revolutionsperiode von 1522—1526 str. 31—36.; Forschungen XXI. str. 525. atd.; Sattler II. 123., příloha č. 55.

bratru Ferdinandovi,[20]) začal připravovati se v Bavorsku obrat rodu rakouskému nepříznivý, podporovaný ještě více tím, že ani Karel ani pak Ferdinand nebyli s to oněch 220 tisíc zlatých, za něž Virtembersko bylo postoupeno, členům švábského spolku zaplatiti.[21])

Vypuzený vévoda Oldřich sídlil zatím buď ve Švýcarsku aneb v oddaných sobě místech Mömpelgardu a Hohentwielu, odkudž pokoušel se jednak znova získati Švýcary pro sebe, jednak přiměti císaře Karla V. k ústupnosti. Brzo po jeho zvolení, v listopadu 1519, poslal do Španěl Ecka z Reischachu. Karel jevil ochotu narovnati se s Oldřichem, odkázal však jeho posla až ku svému příjezdu do Nizozemska; ale hned vydati dal pro Oldřicha gleit a poukázal mu na cestu peníze, aby mohl v Nizozemí osobně ke Karlovi se dostaviti. Oldřich peníze vybral, ale k císaři pod všelijakými výmluvami nepřijel; ba i příměří s ním uzavřené zrušil. Ke korunovaci do Cách poslal shromážděným kurfirštům zvláštní obranný spis, který také o něco později všem stavům německým byl rozeslán.[22]) Žádal v něm, aby při příštím sněmě ve Wormsu (v lednu 1521) směl se osobně hájiti a dokázati nespravedlnost, jaké švábský spolek na něm se dopustil. Přes všechny přímluvy jeho přátel císař k tomu nesvolil, odvětiv přímluvčím, že nestrpí, aby Oldřich přijel do Wormsu, když neuznal za dobré přijeti k němu do Nizozemí. Tudy Oldřich Virtemberský, nepřestávaje toužiti po dobytí své země, obracel zraky své vždy více do Francie, ke králi Františkovi, s nímž již v dobrém byl přátelství tehdá, dokud ještě ve své zemi seděl. K němu v prosinci 1520 vypravil Wolfa ze Steinfurta, který o vánočních svátcích vyjednával v Blois s admiralem Bonnivetem; na ten čas francouzští diplomati jen trochu peněz poskytli Oldřichovi Virtemberskému, ale ničehož více. Žádost o uzavření spolku byla tuším odmítnuta. Nicméně Francii velmi o to šlo, aby učinila sobě v Němcích stranu přátelskou, když pomýšlela v Italii zahroziti panství císařovo. Poměry se krátce velmi v Němcích změnily.

Stále vzrůstající reformační strana Lutherova celá odvracela se od katolického Karla V., a král francouzský František, který ve své zemi nestrpěl ani nejmenšího odporu proti církvi římské, v Němcích jal se podporovati právě tuto stranu. Katolické Bavorsko musilo sice držeti se Karla V., ač pro poslední události virtemberské činilo tak s nechutí; ale František ze Sickingen, nedávno ještě horoucí přítel Karla V., nyní sotva byl by se dal získati pro něho, poněvadž působením Huttenovým byl se již také octl v proudu reformace. Taktéž bylo u Oldřicha Virtemberského, proti němuž ještě r. 1519 Sickingen byl bojoval. Reformací dosavadní nepřátelé stávali se přátely: tvořily se jiné politické strany v Německu. Že pak se stranou reformovanou ve spojení vstoupil katolický král František, bylo velmi důležito; neboť potom i jiní mocnáři a šlechtici katoličtí neostýchali se jednati s nimi, i ve spolky vstupovati, vždy pod záštitou krále francouzského: — proti vzmáhající se moci rodu habsburského.

[20]) Bucholtz I. 156; Sattler II. 86.
[21]) Stälin IV. 216.
[22]) Sattler II. 179., příloha č. 73. dto. 2. října 1520; str. 182., příloha č. 75. dto. 9. října 1520.

Ještě dříve než Wolf ze Steinfurta odešel do Francie, obrátil se Oldřich Virtemberský také do Čech k Albrechtovi ze Šternberka, jehož znal z dřívějších dob, a s nímž nepochybně prostředkoval Vilém z Janovic, Čech[23]) při Oldřichovi Virtemberském v Mömpelgardu žijící. Albrecht ze Šternberka hned se chopil příležitosti a snažil se sbírati vojsko na pomoc knížeti virtemberskému. Opustiv Zelenou Horu, tvrdil, že jede do Uher ke králi Ludvíkovi, ale zatím bylo oprávněné podezření, že obrátil se do východních Čech a do Slezska, kdež bylo tehdáž možno sebrati větší počet lidu.[24]) Současně, nepochybně skrze Jachyma Malzana, jednáno také s Janem z Valdštejna a na Krupce. I on byl hotov sebrati vojsko, ale chtěl patrně ujistiti se dříve, jak se věci mají. I poslal 12. ledna 1521 rytíře Pavla Valeckého z Doupova do Mömpelgardu, s nímž kníže Oldřich smluvil se jistým způsobem o sbírání pomoci; všechna jednání dála se ústně. Pak s věřícím listem poslal ho ke králi francouzskému, který tehdáž přebýval v Romorentině. Oldřich Virtemberský doufal tím přiměti krále Františka ke spolku. Ukazoval, že Čechové jsou výbornými spojenci, ba že nyní bude možno také zjednati i Františka ze Sickingen i také Švýcary: a proto žádal o podporu k dobytí Virtemberska, slibuje, že, jakmile se do knížetství svého bude moci navrátiti, chce králi francouzskému sloužiti v míru i ve válce. Král francouzský toho času strojil se již k rozhodnému vystoupení proti Karlovi V., k válce o dědictví burgundské. Proto přijal nabídnutí Oldřichovo ochotněji, zvláště když viděl, že sliby jeho o pomoci z Čech jsou dosti positivní: vždyť Pavel Valecký z Doupova nacházel se ve Francii. Král František oznámil tudy vlastnoručním listem Oldřichovi, že nařídil admiralu Bonnivetovi, aby s ním jednal o smlouvu. Oldřich dal se na cestu do Francie; v březnu 1521 jednáno v městě Sancerre na Loiře. Tam, nepochybně u přítomnosti posla českého, zavřena smlouva mezi králem francouzským a Oldřichem, načež kníže virtemberský hned jal se z peněz francouzských sbírati moc válečnou v Němcích. Pavel Valecký z Doupova teprv 15. června odjížděl z Mömpelgardu do Čech nesa s sebou velký počet exemplářů stížného spisu, který Oldřich proti císaři a švábskému spolku sepsati a vydati dal.[25]) Zároveň s Pavlem Valeckým jel také do Čech jakýsi agent krále francouzského s hojnými penězi, aby zde přispěním pana Jana z Valdštejna sebral 15 až 20 tisíc (!) žoldnéřů, kteří by při početí války mezi Francií a Karlem V. vtrhli do Rakous[26]) proti Ferdinandovi a způsobili tím diversí.

---

[23]) Sattler II. 41.: Wilhelm von Janowitz, genannt Behem. Byl u Oldřicha (od kdy?) až do své smrti. Za to, že s vypuzeným knížetem sdílel strasti vyhnanství, byl později, když Oldřichovi země jeho vrácena, hojnými nadán úřady.

[24]) List Viléma, knížete bavorského, do Straubinku dto. 6. října 1520 a list Švihovského z Riesenberka Ludvíkovi kníž. bav. dto. 20. října 1520 u Jörga II. 52. pozn 2.

[25]) Heyd II. 131., 132.; Stälin IV. 221., 262.

[26]) Firnhaber: Vincenzo Quidoto's Gesandtschaft am Hofe K. Ludwigs von Ungern [Quellen und Forschungen 1849] str. 78.; Marino Sanuto (Magyar történelmi tár XXV.) str. 281. Že agent francouzský jel do Čech zároveň s Valeckým, patrno z následujícího fakta: Valecký vyjel z Mömpelgardu 15. června a o francouzském agentovi v Čechách mluví Zdeněk Lev z Rožmitála, v listu k Petrovi

Peníze francouzské účinkovaly. Jan z Valdštejna exempláře stížného spisu Oldřichova rozeslal po celých Čechách, Moravě a Míšni, zakazoval se knížeti virtemberskému, že ví o třech zámcích v západních Čechách, které by byly na prodej a dobře by se hodily k válce proti knížatům bavorským, aby se strany virtemberské a české mohlo proti nim býti dokročeno; zámky ty jsou prý veliké, stály by ne více než 45 tisíc zlatých a vešlo by se do nich na 2000 jezdců.[27] Ostatně, zdá se, že velmi záhy větší počet pánů získán byl pro politiku francouzskou, ba ani Petra z Rosenberka a Zdeňka Lva z Rožmitála nebylo tuším toho času již tajno, oč běží. Dá se to vysvětliti a doložiti vlivem polským.

Nehospodářství v zemi České, po smrti krále Vladislava vždy ještě rostoucí, zarmucovalo přední vlastence, kteří spásu země v silné vládě spatřovali, měrou velikou. Poněvadž pak do mladého krále Ludvíka nebylo se naditi, že by se postavil proti proudu a vymetl Augiášův chlév v Čechách, ohlédáno se po radě a pomoci pro nezletilého Ludvíka. Nejpřirozenějším rádcem zdál se býti blízký příbuzný a poručník králův, Sigmund polský. Tlumočníkem toho přání, aby Sigmund hleděl si vlivu získati na Ludvíka, byl starý pán Vilém z Pernštejna, který v četných listech zapřisahal mladého krále českého, aby bez bázně a beze strachu, ale mocně vládl v zemi a hleděl si při tom ve všem rady strýce svého krále polského, sice že České zemi hrozí zahynutí.[28] Ludvík byl dosti poslušen rad takových, a král polský, jemuž bylo známo, že Vilém z Pernštejna a přátelé jeho nejsou proti polskému vlivu, vynasnažoval se dosti upřímně, aby dvůr budínský se podle něho řídil. Činil tak ovšem hlavně z příčin osobních.

Když totiž r. 1519 šlo o volbu císařskou v Němcích a při nezletilosti Ludvíkově bylo nejisto, kdo za něho odevzdá hlas, zda čeští stavové či Sigmund polský, jakožto jeho poručník, tu oba přední kandidati: Karel, vnuk Maximilianův, i František, král francouzský ucházeli se o přízeň zrovna tak v Budíně jako v Krakově. Král polský, jemuž podle znění zlaté bully příslušelo právo odevzdati český hlas za nezletilého Ludvíka,[29] sliboval oběma kandidatům býti pomocen a splniti konečně slib tomu, kdo nejvíce podá. Ale po domluvě s králem Ludvíkem byl napolo přinucen přidati se ke straně Karlově. Za to ale měl Karel po svém zvolení pojmouti za manželku sestru Ludvíkovu Annu, kdežto bratr císařův Ferdinand měl se zasnoubiti s nejstarší dcerou Sigmundovou Hedvikou. Mimo to očekával král polský od nového císaře přátelské rozhodnutí ve sporech svých s německým řádem v Prusích. — Ale *po* volbě nesplnily se naděje Sigmundovy

---

z Rožmberka dto. na hradě Pražském 13. července (archiv Třeboňský 3458. Palacký V. 2. 439): „Toto také račte věděti, že jest zde nějaký Vlach nebo Francouz od krále Franckého J. Mti., chtěje přijímati lidi. Ješto o tom i o některých jiných věcech zanechávám k jinému času, když budu k vám poselství míti.“

[27]) Heyd II. 131.

[28]) Archiv český I. 72.—76., II. 139., 149. atd. Velmi charakteristické pro tehdejší poměry jest zvolání Pernštejnovo ku králi: „Račte před se vzíti Švejcary, več sou vešli, a od kterých časův tak trvají, žádnému nejsouc poddáni a málo jest králů okolních, aby jich neužívali. Pak víceť jest České království i mocnější nežli Švýcaři, třeba se za času opatřiti!“

[29]) Č. Č. M. 1882 str. 366.

naprosto. Ze sňatku Ferdinandova s Hedvikou nebylo nic, a ve sporných kusech s Prusy císař Karel V. dokonce postavil se ke straně německého řádu proti Polákům.[30]) Když pak koncem r. 1519 vzplanula válka mezi Poláky a německým řádem, císař Karel V. a vladaři jeho v Němcích nic tomu nepřekáželi, když řád najímal ve všech německých zemích četné žoldnéře. Naproti tomu vynasnažil se Sigmund, aby aspoň krále Ludvíka přátelsky k sobě přivinul; neboť pruský velmistr najímal prý po Čechách, Moravě i Slezsku vojsko a plativ prý mnohým osobám stálé roční platy, k svým službám je zavazoval. Proti tomu hledal král Sigmund v Budíně pomoci dosti s těžkem; neboť vychovatel krále Ludvíkův, Jiří markrabí braniborský, jehož vliv na všechny veřejné záležitosti byl tou dobou rozhodný, dosti zřejmě postavil se na stranu císaře Karla V. a bratra svého velmistra pruského, takže najimači vojska v zemích českých dokonce i osobou jeho při svém konání se zastírali. Král Sigmund naproti tomu působil na Ludvíka skrze Viléma z Pernšteina, Zdeňka Lva z Rožmitála a knížete Karla Minsterberského, takže konečně vydán byl rozkaz, aby nikdo nevstupoval do vojsk pruských proti králi polskému. Rozkaz tento byl několikráte opakován a když přes to stížnosti se strany Sigmundovy přibývalo, poručeno konečně Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála, aby dal zatknouti najimače pruské, a Karel z Minsterberka poslán do zemí českých, jmenovitě do Slezska i Lužice, i také ke kurfirštovi Joachymovi do Berlína s rozkazem a žádostí, aby nebylo vstupováno do vojsk německého řádu, nýbrž aby se směla najímati vojska pro krále polského. V Čechách i na Moravě toho času přes agitaci pruských najimačů přáno více Polákům i uposlechnuto žádosti královy. Do Polska sbírali se a táhli lidé z celé země, jakož i potom ze Slezska i z Lužice. Vůdcem toho vojska byl pan Jan Žerotinský.[31])

Věc ta nezůstávala bez následků. Král polský nepřátelství císaře Karla V. splácel tím, že v nastávajících bojích evropských postavil se docela ke straně Františka, krále francouzského; jeho vliv nezůstával v té příčině také bez následků na stavy uherské i české, a kdyby se i krále Ludvíka bylo podařilo přiměti k tomu, všechny záměry rodu habsburského o nabytí zemí českých i uherských byly by rozpadly se v niveč! A mnoho k tomu také nescházelo. Hlavně proto, že císař Karel V. před volbou všechno byl slíbil a po volbě k ničemuž se neměl. Král Ludvík zejména na to žehral, že sestra jeho Anna, ač již šestnáctiletá, pořád se drží v Novém Městě za Vídní a neví se dosud, kdo bude její definitivním manželem. A páni uherští při dvoře budínském horlivě podporovali nelibost Ludvíkovu proti rodu habsburskému ukazujíce, jak posměšně se strany Karla i Ferdinanda se jedná s jeho

---

[30]) Hirschberg Przymierze z Francyą 16.

[31]) Archiv český I. 107, 133, II. 148, 154; Acta Tomiciana V. 87, 110, 55, 173, 174, 230, 260; Diplomatické služby knížete Karla Minsterberkého u králů Vladislava a Ludvíka (Sitzungsberichte 1882). Se zprávou tohoto pramenu sluší srovnati ještě Act. Tom. V. 325. U Joachima Braniborského kníže Karel nepořídil, neboť on dovolil sbírati řádu vojsko ve své zemi a odjinud sebranému dopustil skrze zemi svou táhnouti do Polska. O tom Hirschberg str. 17 a psaní Zdeňka Lva Petrovi z Rosenberka, dto. v Polském Vartemberce 24. října 1520. (Archiv Třeboňský 3424.)

sestrou.[32]) Ale političtí jednatelé císaře Karla, jmenovitě výtečný Ondřej de Burgo,[33]) dovedli svému pánovi vylíčiti nebezpečí z toho plynoucí, dovedli pohnouti ho, aby se brzo rozhodl v příčině sňatků. Když tedy císař Karel V. přijel do Němec a sešel se s posly krále Ludvíkovými, stalo se dne 7. listopadu 1520 narovnání důležité a prospěšné pro rod habsburský. Král Ludvík stál o to,[34]) aby Anna zasnoubila se s Karlem a Ferdinand dle úmluvy r. 1519 učiněné pojal Hedviku polskou. V tom byla ovšem překážka, která k záměrům Karlovým se nehodila. On Annu za manželku pojati nechtěl. I podařilo se mu zrušiti slib r. 1519 králi polskému daný a dohodnuto se o sňatky habsbursko-jagellonské tak, jak bylo v intenci nebožtíka císaře Maximiliana r. 1515: Ferdinand určen za manžela pro Annu Jagajlovnu a Ludvík pro Marii, sestru císaře Karla V. Při tom císař Karel slíbil dáti bratrovi svému pět vévodství rakouských a, když by v tom bylo přání krále uherského, povýšiti je i na království. V příčině pak dokonání uzavřených sňatků měl se státi sjezd v Linci, k němuž i král polský měl býti pozván. Pro sněm Wormský v Němcích nepřišlo ke sjezdu Lineckému; ale císař Karel 28. dubna 1521 vskutku (ovšem prozatímně) odevzdal Ferdinandovi země německorakouské. Arcikníže z Wormsu hned odebral se přes Augsburg do Lince, sprovázen jsa kardinalem Matoušem Langem a Ondřejem de Burgo; 26. května slavně vjel do Lince, kdež mu Anna, od několika let s ním skrze prokuratora per verba de praesenti oddaná, k manželství odevzdána. Po některých slavnostech Marie, sestra Ferdinandova, s biskupem Tridentským Bernardem Clesem a Ondřejem de Burgo poslána do Budína, kdež králi Ludvíkovi 11. července odevzdána; ale svatba byla odročena. Páni uherští, jimž aspoň o to šlo, aby vykonání svatby se protáhlo, přinutili krále k tomu, že čtvrtého dne po příjezdu své nevěsty nastoupil tažení proti Turkům; Ondřej de Burgo zůstal v Budíně jakožto vyslanec arciknížete Ferdinanda.[35])

Definitivní úmluva a částečné dokonání svateb ode dávna zamýšlených bylo velkým vítězstvím politiky habsburské. Král Ludvík, který zcela jistě a přirozeně byl by se octl pod vlivem strýce svého krále Sigmunda v proudu politiky francouzské, jíž přáli nemocnější páni uherští, zejména strana Zápolského, i část stavů českých, pojednou obrátil a stal se přívržencem svých obou švakrů císaře Karla V. a arciknížete Ferdinanda. Dosavadní důvěra k Polsku ochabla. Obrat tento způsoben byl hlavně královnou Marií. Ludvík záhy byl do ní zamilován a ona, jakožto paní velmi energická a rozumná, dovedla politice svého chotě dáti jiný směr, a kdyby králi delší živobytí bylo bývalo popřáno, ona byla by ho také tehdá přivedla k zavedení „silné vlády“. — Vedle ní působil na krále také Ondřej de Burgo, muž vý-

[32]) Act. Tom. V. 85 a násl.
[33]) Stoegmann Über die Briefe des Andrea de Burgo (Sitzgsb. der Wiener Ak. XXIV.) 166.
[34]) Act. Tom. V. 297.
[35]) Bucholtz I. 154 a násl.; Stoegmann, 165, 224; Palacký V. 2. 388; zde odjezd králův na bojiště klade se na 13. července, ale naproti tomu král (Acta Tom. V. 417 dto. v Budíně 15. července) praví: hodie auxilio dei in campum proficiscimur.

tečný, rodu habsburskému nezištně a s láskou oddaný, který jediný z cizinců dovedl to, že získav krále získal i velkou část šlechty pro sebe, tak že mu i práva magnatská v Uhřích byla udělena. Jiří, markrabí braniborský, ode dávna stranil rodu habsburskému a diplomatický jednatel Ludvíkův Jernonym Balbi také byl cele oddán domu rakouskému.[36]) Tudy utvořila se při dvoře budínském v nejbližším okolí královĕ strana rozhodně habsburská, která tímto skutkem odvracela se od dvora polského a nacházela se vždy ve větší opposici s mohutnou stranou Zápolského. Tato strana zase, jakž z dosavadního vypravování jest přirozeno, vždy více se dvorem polským a s politikou francouzskou se sbližovala. Tak tomu bylo také, jakož uvidíme, v Čechách.

Po smrti sultana Selima (21. září 1520) nastoupil na trůn Cařihradský nejmohutnější ze všech dosavadních panovníků tureckých, sultan Soliman II., který hned po svém nastolení čauše Behrema do Uher vyslal žádat poplatek a zároveň poručil, aby obležena byla pevnost Jajce. Z toho dala se tušiti válka, a to tím spíše, když posel turecký byl v Budíně zajat a uvězněn. Uhři při neslýchané rozmařilosti a záhubném nehospodářství nebyli s to sami se obrániti, doufali však tím více v pomoc cizí! Záhy z jara posláni ke sněmu Wormskému do Němec Jeronym Balbi a Verböczy; 3. dubna ve skvělé řeči probošt Prešpurský Balbi[37]) ukazoval k nebezpečí tureckému, prose o pomoc, ale marně; v Němcích tehdáž vystoupení Lutherovo příliš zaměstnávalo mysli všech účastníků sněmu Wormského, než aby jakýmkoliv kázáním o Turcích byli dopřávali místa. Poslové královi vrátili se s nepořízenou. Státní rada uherská, která 24. dubna se sešla radit se o obranu země, neusnesla se na ničem, pro spory mezi šlechtici, pro velké slavnosti pořádané při volbě palatina Štěpána Batoryho a pro přípravy ku vjezdu Marie, nevěsty Ludvíkovy, do Budína.[38])

Mezitím Soliman na zprávu o zajetí posla svého hned vypravil se osobně do Uher; 17. února 1521 vytaženo z Cařihradu. V Niši rozdělil armádu svou na tři části; první vypravil proti Šabci, druhou k Bělehradu a třetí do Sedmihrad; předvoj všech tří sborů sestával z lupičův a žhářů.[39]) Nyní bylo zle. Král Ludvík prosil o pomoc u papeže, císaře a všech mocí evropských.[40]) Zvláštní naději měl v pomoc krále polského a švakra svého arcikn̄ížete Ferdinanda. Také do Čech, Moravy a Slezska vyslal posly s listy, svolávaje sněmy. Do Čech přijel Jiří Charvát téhož času, kdy Pavel Valecký z Doupova se vrátil od Oldřicha Virtemberského a kdy přibyl do Čech také agent francouzský. Posel Ludvíkův přijat byl velmi chladně. Někteří z pánů a rytířů byli sice pohromadě, když přijel, a dali mu „odpověď pěknou", ale o pomoci chtěli se snésti teprv při sněmu obou vyšších stavů, který svolal pan Lev na neděli před sv. Sixtem (4. srpna) do Roudnice. Města také

[36]) Lanz Mon. habsburgica I. 2. č. 70; Retzer: Nachrichten ... über H. albi (1790); Hirschberg str. 10.
[37]) Hieronymi Balbi opera I. 547. Palacký V. 2. 388.
[38]) Georgii Sirmiensis epistola de perdicione regni Hungariae, vydaná od Wenzla v Magyar történelmi emlekek I. str. 93.
[39]) Hammer Gesch. des osm. Reiches II. 26.
[40]) Pray Epistolae procerum I. 142.

svolala se ke sjezdu, o něco dříve, při času sv. Maří Magdaleny (22. července).[41]) Ta byla podle všeho spíše hotova králi přispěti; nebo když na prosbu Ludvíkovu Sigmund, král polský, do Čech, Moravy i Slezska psal, vyzývaje stavy, aby neopouštěli mladého panovníka svého, Pražané a města česká jediní dali k psaní tomu odpověď.[42]) Ale oni sami patrně nechtěli — i při dobré vůli — ničehož učiniti, dokud nezvědí, co se stane od vyšších stavů. A tudy i druhé poslání (Procka Malého z Cetně) minulo se s účinkem. Sněm všech tří stavů o pomoc proti Turkům nesešel se, až již bylo pozdě. Šabac dobyt 8. července, Srěm a celý Banát hned se vzdaly Turkům. Král Ludvík 15. července osobně vytáhl do pole s nepatrným vojskem uherským, s některou pomocí polskou a rakouskou. Arcikníže Ferdinand choval se velmi upřímně k švakrovi svému, svolal hotovost ve všech zemích rakouských, aby byla při hranicích, když by potřeba nastala.[43]) Ovšem že tím Ferdinand hájil také kůži vlastní.

Proti četné armádě turecké nedalo se nic dělati s tím, co Ludvík naproti ní sebral. Velký vezír obléhaje Bělehrad nebyl ani ve strachu, že by mohl býti od vojska králova přepaden, neboť to, jsouc příliš slábo, tábořilo povzdálečí kolem Muháče. Spoléháno ještě na diplomatické poslání Jeronyma Balbiho; ten vypraven 19. srpna s listy královny Marie a krále polského ke dvoru císařskému a pak do Anglie. Zatím Sigmund, ustrašen o bezpečnost Polska, listy obšírnými ucházel se o pomoc u papeže Lva X. a kollegia kardinalského. Ale ti všichni měli jiné starosti. Dvůr císařský i anglický daly Balbimu na srozuměnou, že by chtěly pomoci, vstoupí-li král Sigmund polský i Ludvík českouherský do koalice proti králi francouzskému Františkovi. Rakousky smýšlející Balbi byl sic ochoten to slíbiti, ale více učiniti nemohl; za pouhý slib obdržel planá slova,[44]) jimiž ohrožený Bělehrad Turků pozbaven býti nemohl. Již 28. srpna tato znamenitá pevnost dostala se do rukou Solimanovych, čímž, dle obecného tehdáž domnění, Turci měli cestu do Budína otevřenou.

Papež odpovídal toliko se zdvořilými výmluvami; Benátčané poskytli 30.000 dukátů, ale o pomoci vojenské nechtěli slyšeti, ježto sultan Soliman, pro jich přátelství s králem francouzským, choval se k nim s opatrnou slušností; v Uhrách Jan Zápolský stál s četným vojskem v Zátisí, ale o spojení s králem nechtěl slyšeti pro nenávist k palatinovi Bathorymu; zatím (tvrdí tak s velkou určitostí vyslanec be-

---

[41]) Archiv Třeboňský 3458. Zdeněk Lev Petrovi z Rosenberka, dto. na hradě Pražském 13. července. — Palacký V. 2. 391.

[42]) Acta Tomiciana V. č. 415, 419, 425, 426.

[43]) Ibidem č. 417, 418. Sigmund polský poslal Ludvíkovi: „quingentos equites armatos et duo millia peditum", více, vymlouval se, že nemůže pro vlastní válku s Prusy a Moskvany. Srovnej s tím ostatně tamtéž č. 29. na str. 36. — O Ferdinandovi píše Ludvík (422) dto. 29. července takto: dux Ferdinandus mittet nobis tria millia peditum ex Germania, quorum mille hoc triduo ad nos pervenient alii duo paulo tardius, mittet etiam ingenia bellica, nec ulla in re tam bonus frater est nobis, ut videmus, defuturus. — Pritz: Gesch. des Landes ob der Enns II. 228. — Marino Sanuto 287.

[44]) Brewer Letters and papers foreign and domestic of the reign of Henry VIII. II. 1476, 1900; Lanz: Aktenstücke (Mon. habsb.) str. 230. atd.; Le Glay: Négociations II. 550; Act. Tom. V. č. 429, 430. Srovnej Hirschberga 18, 19.

nátský) toužil, aby Ludvík byl poražen a země zhubena, jen tudy mohl nabyti příležitosti státi se její osvoboditelem a pak — králem.[45]) Ludvík ležel v Muháči nemocen; tam sešli se u něho přední šlechticové země, aby se poradili, co se má po pádu Bělehradu dále státi; sem také přijel nyní Zápolský s výčitkami o neschopnosti strany Bathoryovské. On chtěl, aby na dobu války zvolen byl od země plnomocný gubernator, a poněvadž k tomu nepřišlo, domníval se býti vítězem již proto, že protivníci jeho ničehož nepořídili, a že král bez rady i pomoci ležel nemocen v Muháči.[46])

Teprv nyní Čechové sešli se ke sněmu[47]) a 12. září snesli se o pomoc králi, neřečeno však ani, jak měla býti veliká; o deset dní později pan Lev dle povinnosti své, jakožto nejvyšší purkrabí, napomínal stavův, aby se sjeli; ale 1. října král Ludvík v největších úzkostech postavený, poněvadž Turci bez odporu plenili zemi uherskou, ještě z Čech neměl pomoci nejmenší; onať teprv 5. října měla se sejíti u Žďáru za Chotěboří.[48]) A jaká byla příčina této neochotnosti v Čechách? Vedle rozháraných poměrů domácích hlavně francouzský vliv a francouzské peníze. Pro krále Františka, který mohl větší žold platiti, sánělo se dosti vojska po zemi proti císaři Karlovi a bratru jeho Ferdinandovi, kdežto vlastní král zůstával bez pomoci. Ludvík prosil a napomínal Čechů, aby tak nečinili, ale marně. Přitom všem byl strach, půjdou-li Čechové houfně do služeb francouzských, že ani císaři ani arciknížeti Ferdinandovi nebude možno pomoci Ludvíkovi v Uhrách.[49]) A strach ten nebyl bez příčiny. — Karel sice nepřispěl ku pomoci Ludvíkovi, protože sám toho času vyhlásil válku Františkovi francouzskému; v červenci 1521 začato s bojem v Italii, o něco později táhlo vojsko císařské také do Francie. Politika Františkova na tom se zakládala, že chtěl z Čech způsobiti arciknížeti Ferdinandovi diversi, aby nemohl ani v Italii ani v Němcích císaři pomoci, a Oldřich Virtemberský měl tudy volnou ruku dobyti zpět svého knížetství. K tomu, jako úmluvou, přišla válka turecká, která při jižní hranici zaměstnávala Ferdinanda tou měrou, že nebylo lze na pomoc pro Karla ani mysliti. Diverse z Čech do Rakous zdála se býti skoro zbytečnou. Ale přišlo k ní přece za vůdcovství pana Albrechta ze Šternberka.

---

[45]) Firnhaber, Vincenzo Quidoto 81; Marino Sanuto 288.

[46]) Georg. Sirmiensis str. 100.

[47]) Slezané též teprva v září; vojsko jejich přišlo do Uher pozdě. Klose: Doc. Gesch. v. Breslau III. 2. 926.

[48]) Act. Tom. V. č. 435. Palacký V. 2. 391.

[49]) Act. Tom. V. č. 422. Král Ludvík Sigmundovi, dto. v Tolně 29. července: Ex subditis nostris externis adhuc nihil habuimus subsidii, immo magna Bohemorum rs nititur ire ad stipendium regis Gallie contra caesarem. Quod si fiet, nec caesar c Ferdinandus ... opem nobis ferre poterunt. Prohibuimus eos, ne quid (snad id) ant, sed nescimus, quibus privilegiis innituntur. Proczkonem nuper illuc misimus eius rei gratia et subsidii, quod antea ab eis petivimus, sollicitando iterum mitteıs alium. Mtem quoque Vestram rogamus, scribet aut nunciet illis, ne talia hoc aesertim tempore facere audeant. Heri venerunt ad nos duo ex ipsis, qui dicunt, libentius facturos stipendia apud nos contra Turcos, que si negabuntur, je omnino ad Gallum profecturos. Nos libenter eos conduceremus, si nervus belli ppeteret.

Rod Šternberský měl již od delšího času nějaké soukromé nesnáze s Rakušany;[50]) těch užil nyní pan Albrecht Šternberský a někdy k podzimu sebrav vojsko — možno že z mužstva, které táhlo proti Turkům, ale záhy se vrátilo — vtrhl do Rakous, pustošil krajinu a zajímal obyvatelstvo, které dával doTvážeti do vězení na Zelenou Horu. Zdali se proti němu obrátil Ferdinand, nevíme, aniž nám známo, jak velkou moc měl pan Albrecht Šternberský pohromadě; zdaž za peníze francouzské chtěl jen ukázati dobrou vůli ke skutkům, či byl-li dobře připraven k boji proti arciknížeti, který toho času měl vojsko v Uhrách a při jižní hranici svých zemí. Arcikníže Ferdinand žaloval na Šternberka v Praze při sněmu, který se sešel to pondělí po sv. Ondřeji (2. prosince);[51]) snesením sněmovním bylo Šternberkovi nařízeno, aby vězně pode ctí a věrou zavázal a na svobodu propustil; o suchých dnech postních nejblíže příštích aby on i oni postavili se před soud zemský, kdež se mezi nimi stane výpověď, aby se neukrátilo spravedlnosti žádné straně. Nejvyššímu purkrabímu pak nařízeno, kdyby Šternberk právu se protivil, aby vyhlášen byl za odbojníka a na něho ode všech tří stavů bylo saženo. Ale pan Albrecht ani vězňů nepostavil, ani za odbojníka vyhlášen nebyl. Jinak toto tažení Šternberkovo do Rakous hlubšího výsledku nemělo; jen významem a původem svým jest zajímavo.

Zatím Soliman II. nepomýšlel tentokráte Uher se zmocniti; popleniv zemi a ponechav si dobytou část pro sebe, vrátil se do Cařihradu. Ludvík navrátil se z ležení Muhačského do Budína, kdež sešel se o sv. Alžbětě (19. listopadu) sněm; s neobyčejnou horlivostí povolena tu králi pro příští rok ku potřebám válečným veliká berně, která ale nikdy potom nebyla vybrána.[52]) Dne 11. prosince korunována byla Marie ve Stoličném Bělehradě a 13. ledna 1522 slavena svatba královských manželů s velikou nádherou, ale bez přítomnosti krále Sigmunda nebo legata polského, což později tím odůvodněno, že oznámení, kdy sňatek bude odbýván, pozdě do Krakova došlo.[53])

Brzo po sňatku nastoupili královští manželé první a poslední cestu do Čech, kdež se strany jedné vliv rakouský a s druhé francouzský domáhal se již zcela věřejně místa při dvoře královském.

---

[50]) Archiv Jindřichohradecký č. 352. Snesení Benešovské, dto. 7. července 1516: „Item, což se p. Jiřího ze Šternberka Konopišťského dotýče a Rakoušan, na tom postaveno, aby ještě krátký čas sčekání své spravedlnosti jměl. A když se poslové k císaři J. Mti vypraví, jim podle jiných potřeb o tom také s J. Mtí jednati poručíme, aby k své spravedlnosti bez dalších odtahuov přijíti mohl...“ — Nepochybně téže věci dotýkají se také slova Petrova z Rosenberka v psaní ku Pražanům dto. 2. dubna 1516 (Archiv Třeboňský 3351): „také i toto vězte, že tyto dny, kdež byla u času předešlém mezi některými obyvateli tohoto království a cizozemci válka vznikla, to sem srovnal.“

[51]) MS. Roudnický D. C. 54. fol. 62—64. Odtud jediné víme o vpádu Šternberkově do Rakous. Z Pritze II. 229. dovídáme se, že toho času stíhán byl v Horních Rakousích známý odpovědník Sigmund Kauffunk. Možno dosti, že souvisí to se vpádem Šternberkovým, ježto p. Albrecht a Kauffunk od 1517 (válka p. Bočka z Kunštátu s Burianem Trčkou) dobře se znali. Ostatně o Kauffunkovi, jakožto muži v službách francouzských stojícímu, se více ještě promluví později.

[52]) Acta Tom. V. č. 440. Fesler-Klein III. 322. Palacký V. 2. 402.

[53]) Marino Sanuto 262. Act. Tom. V. č. 441; VI. č. 21 a 22.

Příspěvky místopisné.

Sdělil *Jan Matzner*, professor na realce v Písku.

I.

K dějinám panství Dobříšského.

(Z archivu města Písku.)

Když ve válce, kterou Ferdinand II. zdvihl proti stavům protestantským, nestačily k uhrazení výloh válečných ani četné konfiskované statky pánův a měst českých, které rozprodány neb darovány, byl nucen císař, aby válku dále vésti mohl, přistoupiti i k prodeji statků královských. Mezi některými statky královskými, které k prodeji ustanoveny, bylo i královské panství Dobříš. Rozkázáno zvláštním kommissařům královským, aby provedli taxu čili odhad tohoto panství, což se stalo roku 1627 při času sv. Jiří tímto způsobem:

Taxa panství Dobříšského se vším příslušenstvím, vše na kopy, groše míšenské počítajíc.

Sídlo neb tvrz od dřeva s pustým starým zámkem, pokládá se za	500 kop míš.
Z lidí usedlých na dva terminy při sv. Jiří a sv. Havle vychází úrokův a stálých platů	790 k. 50 gr.
Slepic úročních 518 kusův po 6 gr.	51 k. 48 gr.
Pastevních od cizopanských lidí od lidské paměti vycházejících slepic 212 kusů, též každou po 6 gr.	21 k. 12 gr.
Vajec úročních 45 kop 45, každé po 1 denaru, činí za ně	5 k. 57 gr. 6 d.
Robot ženných vykonávají 369 dní aneb za ně peníze po 8 gr., činí	49 k. 12 gr.
Summa platu stálého vychází	918 k. 11 gr. 6 d.
Počítajíc za každou kopu stálého platu po 40 kopách míš., vynachází se v taxe	36727 k. 54 gr. 2 d.

Platu běžného.

ıchází se, že vychází ročně z hlíny hrnčířské, z krámův hokynářských, z krámův řeznických, za sýry od cizopanských, za pastvu a jiné roboty denní 217 kop 46 gr., cla od židův z Březnice místo soli 18 kop, ze šenku piva 100 kop, z čihadel 20 kop, z každého

po 30 gr. a 30 ptákův velkých, počítajíc za dva ptáky 1 groš, činí 15 kop 20 grošův.	
Summa platův běžných	350 k. 20 gr.
Počítajíc každou kopu po 20 kop. míš.	7015 k. 20 gr.
Pivovár při témž panství se sladovnou, s hvozdem, se spilkou jeden, ve kterém se do roka nejméně 52 vary piva bílého na 32 věder svaří, činí do roka všech věder 1780, počítajíc užitku z každého vědra po 30 gr., činí 892 kopy a počítajíc v běžném platu každou kopu po 20 gr., vynachází se v taxe . .	17840 k. — gr.
K témuž panství přináležejí a jsou dvory tři ze dřeva, stodoly, chlévy a ratejna vystavené, pokládají se toliko za	600 k. — gr.
K těm třem dvorům přináleží dědin orných, na kterých se osývá 660 strychův a jsou dědiny mírně výnosné a semenem nepřeházené; pokládá se těch dědin 13 lánův a za každý lán s osením po 400 kopách, činí	5200 k. — gr.
V těch dvořích chová se krav 60, z každé krávy užitku po 2 kopách, činí 120 kop a vynachází se v taxe	3600 k. — gr.
Při témž každém dvoře jest ovčín a v těch se našlo 2112 kusův, pro kteréž luk, pastev hojnost, v nichž by se i více vychovati mohlo, pokládá se toliko 2000 kusův, užitku po 15 groších, činí summu 500 kop a vynáší v taxe	10000 k. — gr.
Mlýny na témž panství jsou dva; jeden pod zámkem s pilou; z toho nájmu platí se ročně 20 strychův žita, vepře krmiti čtyři, kapouny čtyři a z pily 15 grošův. Počítajíc strych žita po 1 kopě a vepře po 5 kopách a z toho srazíc za náklad čtvrtý díl zůstává 79 kop a 30 grošův a vynáší v taxe . . .	1590 k. — gr.
Druhý mlýn, nový, nedostavený s pilou, který se malým nákladem 300 kop dostaviti může, pokládá se z něho užitku mírně mimo náklad	200 k. — gr.
Rybníci. Násady kaprové 290 kop a na výtah 160 kop; těch se dvě kopy za jednu kopu pokládá a kopa kaprův užitku po 10 kopách vynáší	3500 k. — gr.
Lesův dle vyměření při témž panství se nachází 356.915 provazcův a za každý provazec i s gruntem toliko po 15 gr., vynáší v taxe	89228 k. 45 gr.
Za cihelnu klade	50 k. — gr.
Za šest dvorův ouředlnických	600 k. — gr.
Kostely dva a třetí společný filialní pokládá se .	450 k. — gr.
Z vinopalny předešle užitku bylo 145 kop 42 gr., tuto se pokládá toliko 50 kop, vynáší v taxe . .	1000 k. — gr.
Za zvůli na témž panství pokládá se	4000 k. — gr.
Summa, vynáší týž statek v jednom sečtení . . .	183901 k. 59 gr. 2 d.
činí na zlaté	204552 zl. 6 kr.

Z městečka Dobříše jsou povinni a zavázáni k těmto robotám na panství Dobříšském:

Za prvé: Velkou panskou louku pod velkým rybníkem ležící, jakmile jim poručeno bude, všichni společně posekati a jak tráva posekána, dá se jim za to kopa míšenských grošův a vedle obyčejných jídel chleba dle potřeby.

Za druhé: Z této louky posekanou trávu na ní usušiti, a když by jim poručeno bylo, seno sušené svézti, avšak proti zaplacení za povozy.

Za třetí: Když by jim poručeno bylo, jsou povinni obilí z polí svézti; chalupníci však a ti, kteří nemají vozův, jsou povinni obilí v stodolách do peren neb v stohy skládati.

Za čtvrté: Jsou všichni zavázáni, všechny cesty u silnice kolem městečka opravovati.

Za páté: Jsou všichni povinni a zavázáni, když jim bude rozkázáno, zelí a jiné rostliny sázeti a mimo to třikráte okopati.

Za šesté: Všichni osedlí v městečku Dobříši i s chalupníky, jsou povinni, vykonati jednu robotu denní v panské zahradě kuchyňské a všechny zeliny vypleti.

Hokynářky v městečku jsou povinny z každého krámu, jichž bylo šest, ročně po jedné kopě platiti.

Řezníci z každého krámu ročně jeden kámen čistého převařeného loje.

Pražští židé jsou povinni, dle rozkazu cís. místodržitelův dvakráte do roka při sv. Jiří a sv. Havlu bez odporu buď tři bečky soli aneb peníze za ně odváděti, kterýžto plat nazýván byl židovským mýtem.

Po skončené taxaci postoupeno panství Dobříšské od cís. Ferdinanda II. téže doby při sv. Jiří r. 1627 hraběti Brunovi z Mansfeldu, JMC. nejvyššímu „štollmistru a falkenmistru“.

Skutečný však trh a prodej stal se teprve dne 14. června 1630.

Resolucí cís. Ferdinanda II., danou dne 6. dubna 1630 ve Vídni, rozkázáno totiž Jiřímu Vilému Michnovi z Vacínova, na Chýši a Chodově, JMC. radě nad appellacemi na hradě Pražském atd. a Fel. Václavovi Pětipeskému z Chýše, JMC. podkomořímu v království českém, aby na místě JMC. jakožto císařští kommissaři uzavřeli s Brunem, hrabětem z Mansfeldu, JMC. tajným radou, komořím, „nejvyšším štollmistrem a falkenmistrem“, řádný trh v příčině panství Dobříšského. Na základě této resoluce uzavřena dne 14. června 1630. mezi jmenovanými cís. kommissary a hrabětem z Mansfeldu smlouva a trh dokonalý, dle které smlouvy prodáno král. panství Dobříš totiž zámek, městečko pod zámkem, s vesnicemi, dvory, dědinami ornými, s lidmi osedlými a neosedlými neb z těch gruntův zběhlými, s vdovami a sirotky a jich spravedlnostmi, s odúmrtím, pokutami, dvěma kostely, pivovárem, s krčmami, dvěma mlýny, pilou, cihelnou, vinopalnou, ovčíny při třech panských dvorech, s židovským mýtem, šenkem vína, čihadly, chalupníky, chmelnicemi, sady, zahradami, oborou, slepicemi, vejci, kapouny, s platy stálými a běžnými, snopy bilními, robotami pěší i tažní, žennou a jinými, s lukami, pastvišti, pustými ísty, porostlinami, křovinami, lesy, háji, rybníky, potoky, vodotočinami se ším užitkem, se všemi povinnostmi, s plným panstvím, vyjímajíc toliko to, e si císař ve své moci zanechává veškerou zvůli, co se týče hlavně ivoké zvěře červené a černé, forstmistra a lesních služebníkův; to ymiňuje pro sebe, své dědice a budoucí krále české, jakož též vyjímá císař toho veškeré svobody a privileje, které předkové jeho různým osobám na

panství tomto udělili; když by je dokázali dskami nebo listy majestatními, že při nich neporušeně zachováni budou.

Prodáno panství Dobříšské od nařízených kommissarů v témž právě, v těch mezích, hranicích, v nichžto panství to od starodávna záleželo a jak toho císař jakožto král český a jeho předkové a králové čeští v držení a užívání byli, nic nevyjímajíc leč nadepsanou zvůli s forstmistrem a lesními služebníky, svrchupsanému hraběti Brunovi z Mansfeldu, jeho dědicům a budoucím ku jmění, dědičnému vládnutí a užívání a s tím vším, jakožto svým vlastním a svobodným dědictvím vyjma svrchupsanou excepcí, k činění, jak a co se témuž hraběti, dědicům a budoucím jeho kdykoliv zdáti a líbiti bude, za summu 40.000 zlatých rýnských, každý zlatý po 60 kr. a krejcar po 6 denarech počítajíc, kterážto summa hotově, zcela a zúplna zaplacena.

Zároveň se císař zavázal, že všechny dluhy a břemena, která na tomto panství vázla a v dskách zemských zaznamenána byla, na svých panstvích král. ve Zbirově, Točníku a Králové Dvoře dskami zemskými zabezpečí.

Trh tento zvláštním císařským reskriptem ratifikován a stvrzen. Smlouva trhová na přiznání zvláštních císařských relatorův v dsky zemské v kvaternu pamětním novém zeleném l. 1630 tu neděli na neposkvrněné početí panny Marie pod lit. C. 13. zapsána.

Výminka uvedená v tomto trhu, jíž si císař Ferdinand II. pro sebe, své potomky a budoucí krále české vyhradil právo loviti divokou zvěř červenou i černou v lesích Dobříšských, vázla na tomto panství ještě na počátku XVIII. století. Neb když tehdejší majitel panství Dobříšského žádal, aby pátráno bylo v dskách zemských, zdali právo honby a lovu majitelům panství císařem bylo postoupeno, dáno za odpověď od registratorů desk zemských ve zvláštní listině ze dne 8. srpna 1709, že tato cesse, ač byli bedlivě a pozorlivě dsky zemské prohledli, nikde zaznamenána aniž nalezena byla.

II.

Města Pelhřimova

škody, náklady a útraty vojenské od l. 1618 až do l. 1650 sečtené.

(Z archivu města Písku.)

Válkou třicetiletou velice ochuzena byla města česká; jakých ztrát jak na majetku, penězích tak i obyvatelstvu a jakých škod utrpěla a jakých těžkých platů města česká za války této odváděti musila, nejlépe viděti ze zpráv, které zasýlala k českým místodržitelům po r. 1650. Města, totiž a mezi nimi i Pelhřimov, před i za války třicetileté velice se zadlužil, že mu nebylo naprosto možno po skončené válce věřitele své uspokojiti. Vypomáháno sice mu někdy od vlády zvláštními příročími, jimiž nařizováno, aby exekuci proti městu nedáno průchodu. Když však věřitelé jak ústně tak i písemně se stále domlouvali o své jistoty, tu se obrátili s poníženou prosbou k císaři žádajíce ho o milostivé v té věci přichránění. V listu pak, který současně zaslali k českým místodržícím, podávají Pelhřimovští věrný obraz veškerých útrap, které stihly toto město za války třicetileté. Město Pelhřimov, rychtář, purkmistr i celá obec téhož města, jsouce po tak dlouho přes 30 let trvajícím, hrozném vojenském trápení na počátku pokoje beze vší křesťanské útrpnosti příčinou dluhův obecních jak pro summy hlavní i úroky zadržalé od věřitelův těžce

sužováni a chtějíce od císaře skutečné ochrany i spomožení prosebně dosíci, uvedli jsou nížepsané poznamenání, jak někdejší v času pokoje dobrý tak nynější ty dny způsob svůj, též od začátku v l. 1618 „ohavné rebellie“ mimo jiné obyčejné kontribucí a berně zemské, sněmy, sjezdy a patenty (ač dosti mnoho obtížné) svolené hlavní útraty, škody a náklady vojenské na lid císařský i nepřátelský do l. 1650 dne 31. máje vzešlé jako i zkázu ohnivou téměř celého města s třemi díly předměstí a naposledy dluhy obecní s zasazelými úroky tímto způsobem:

Tato obec v času pokoje byla osedlá sousedy 219
nyní sotva se vynachází sousedů nuzných a právě na hůl žebroty uvedených, jenž teprve se osazují a své spáleniště stavěti počínají . . 40
Lidí poddaných k ní přináležejících bývalo 326
nyní s těmi sběhnutými a se zase navracujícími 120

V těch letech na lid vojenský se vynaložilo a v kontribucích vydalo: L. 1628 dne 9. septembris počítajíc od l. 1618 přednesla JMC. Ferdinandovi II. ve své ponížené supplikací, kvitancemi vojenskými, profiantními i jináč od hejtmanův krajských attestírováním prokázaných útrat a nákladův vojenských	268591 zl. 23 kr.
Za léta 1629, 1630, 1631 s lidem císařským utraceno .	8000 zl. — kr.
Za léta 1635 dne 24. ledna opět od l. 1631 dne 10. října až do 1635 dne 1. ledna a tak za čtyři léta sečtených i provedených nákladův vojenských JM. p. p. kommissařům jako p. Don Martinovi (de Hoëff-Huerta) a p. Petrovi Jiřímu Příchovskému a p. Františkovi Salasarovi složeno	40000 zl. — kr.
Od nadepsaného léta a dne 24. ledna až do léta 1639 dne sv. Martina, ač v těch letech žádných stálých „Winterquartýrů“ nebylo, však pro stálé časté „durchzuky“ a logirování v městě, na vesnicích, vzešlo útrat, škod a nákladů za	12000 zl. — kr.
Od 30. listopadu l. 1639 až do posledního dubna l. 1640 na regiment dragounů nejvyššího Galla na samé porcí totiž chléb, maso, pivo a oves sečteno útrat . . .	14240 zl. — kr.
víceji sousedských a vesnických útrat, „šacunkův“ a jiných „presunkův“	14400 zl. — kr.
Mimo tento regiment do skonání toho roku na časté „durchzuky“ a logirování vzešlo	1000 zl. — kr.
L. 1641 a 1642 na samých kvitancích vynašlo se . .	2409 zl. 21½ kr.
a mimo kvitancí dle bedlivého sečtení	6690 zl. — kr.
L. 1643 se čtyřmi regimenty po Lipské porážce, totiž Fernamontským, Engeffortským, Francalbrechtovským a Suis, i potom jiné „durchzuky“ a logirování do skonání toho roku utraceno, jako i co při vydrancování města dne 13. června nejv. lieutnantovi Huntovi a dismundyrovanému rejtharstvu Columberskému od nepřítele pobráno bylo, a od obce jim zaplaceno býti muselo sečteno	18251 zl. — kr.
K tomu nepřítel vydrancováním města též 13. června dotčené obci a sousedům škody učinil	20000 zl. — kr.

L. 1644 do skonání roku	6990 zl. — kr.
L. 1645 mimo některé kvitance na jiných	6720 zl. 3 kr.
Na čtyři compagnie nejv. Meytera a štab jeho na celou armadu Gezovskou a starý Piccolominský regiment do 31. ledna mimo kvitancí	7430 zl. — kr.
Téhož léta po té nešťastné Jankovské porážce dne 8. března přitáhnouc do města a na grunty vesnické armada Švedská a tu do 14. téhož zůstávajíc, splundrujíc celé město i skrýše, učinila škody, v mírnosti toliko s dobrým svědomím počítajíc za . .	35715 zl. — kr.
Prantšacunku dáti se musilo	1500 zl. — kr.
Kontribucí na Lipnici, do Jihlavy a Žirovnici . . .	8000 zl. — kr.
S nejv. p. Lytichem, kterýž nejprve s 800 koňmi 4. listopadu a 13. tohoto s 3 regimenty Lytichovským, Gezovským, Passampirským, též Gallasovskými a Pachonay dragony v samém zavřetí města logiroval, komory, stodoly splundrovati, obilí a vše jako nepřítel zrunirovati dal, vzešlo útrat, škod, šacunků a nákladu s dobrým svědomím dosti ještě skrovně počítaje	10510 zl. — kr.
Potom ještě v tom roce s regem. nejv. Kroffta na vesnicích vzešlo útrat i podle jiných resignací na regiment Kraycovský a Pachonay	1250 zl. — kr.
L. 1646 proti samým vojenským kvitancím vynachází se, že za samy chleby, piva, masa a ovsy, nepočítaje sena a slámy 9398 zl. 15 kr. 5 den., více mimo kvitancí na rozdílné regimenty jako Štolovský, Augšperský, Kapounovský, Neuhausovský, pěchotu Rublanskou, Fernemonskou a Don Felixovskou a armadu Montecuculovskou vydáno bylo	13215 zl. 32 kr.
Mimo tyto v tom roce položené útraty a škody dne 20. srpna, když nešetrností soldatův Neuhausovských celé město mimo některé malé domy s třemi díly předměstí, chrámem Páně, zvony, školou, pivovárem a jinými klenoty obecními, zvlášť stodolami, úrodou zemskou právě naplněnými, žalostivě k vyhoření přišlo, stalo se škody v mírnosti počítaje	100000 zl. — kr.
L. 1647 na samých vojenských kvitancích na regimenty Löwensteinský, Knoringský, Vernirovský, Gallasovské dragony, Contovskou pěchotu . . .	5465 zl. 41 kr. 2 d.
V témž letu jak na tu soldatesku i jiné marše mimo kvitancí vynachází se útrat a nákladů	6154 zl. — kr.
L. 1648 opět sečteno z samých vojenských kvitancí, Contovských, Starmberských, Lanau a Denayovských	3395 zl. 59 kr.
Jiných útrat a nákladů též na lid generala Šporka .	7092 zl. — kr.
Mimo tyto v tom roce na lid císařský vzešlé útraty, lidu Švedskému nepřátelskému do garnisony Táborské vydati se na kontribucí musilo	902 zl. 16 kr.
L. 1649 podle kvitancí na rozdílné officíry. . . .	6567 zl. 28 kr.
mimo kvitancí na poslední „durchzuk“	450 zl. — kr.

L. 1650 podle samých rozdílných reparticí pánův hejtmanův krajských a proti kvitancím do posledního měsíce máje inclusive	820 zl. — kr.
Summa summarum všech všudy nadepsaných útrat, škod, nákladův a šacunkův jak na lid císařský vojenský, přátelský i nepřátelský, též prantšacunkův jakož i škod drancem i zkázou ohně vzešlých činí	619385 zl. 42 kr.
Totiž: na lid JMC.	461268 zl. 41 kr.
na lid Švedský	48117 zl. 1 kr.
a za ohnivou škodu města	100000 zl. — kr.
Činí horní summu	619385 zl. 41 kr.
K tomu jest obec dlužna věřitelům dle pojištění hlavních summu	40000 zl. — kr.
a úroků zadržalých	22000 zl. — kr.
Summa dluhův a úrokův	62000 zl. — kr.
Naproti tomu podle dvou jistot sl. a sv. paměti JMC. Matyáše na summu 14.778 kop 24 grošů a 5 denárův, kterou někdy obec Pelhřimovská osvícenému knížeti pánu panu Karlu z Lichtenšteina a pánům bratrům jeho podle rukojemství za JM. sl. a sv. paměti císaře Rudolfa na hotově složiti a zaplatiti musilo; po splacení na tu summu z renthausu vedle rozvržení sněmu generalního l. 1615 za dvě léta 1890 kop 59 grošů 5 den., zůstává za JMC. . .	12887 k. 25 gr. 4 d.

Tomu všemu, cožkoliv nadepsáno, že netoliko v pravé pravdě tak a nejináče jest, ale že mnohem více tu tak hroznou, prodlouženou, krvavou válkou ztraceno, též všelijakých útrat a nenabytých škod a nákladův učiněno jest, též že mnozí ubozí sousedé, jsouce násilnou a nevázanou mocí i jiným trápením ne tolik od samého nepřítele o hrdlo připraveni, smrtí svou žalostivou válku osvědčili, JM. rychtář, purkmistr a konšelé i celá obec, k své víře a duši to přijímajíce, pro větší důvěrnost pečetí městskou toto vše potvrdili. Datum sečtení tohoto v městě Pelhřimově dne 31. máje 1650.

Jak pan Zdeněk Malovec z Chýnova r. 1520 Táborské potřel nad Blanicí.

Vypravuje dle současných pramenů *Martin Kolář*, professor v Táboře.

Rozmanité byly příčiny kyselostí, svárů a půtek mezi stavy rytířským a městským v Čechách v prvním čtvrtletí XVI. věku. Čeho věk XV. krvavými boji v Čechách se domáhal, svobody náboženské a občanské: jednu i druhou chtěli v Čechách zase pohřbiti, jakož kruté pronásledování Bratří českých a zákonník Vladislavův dokazují. Skladatelé jeho řídili se zásadou, že jen šlechticové a zemané mají býti lidmi svobodnými, jiné třídy obyvatelstva všecky že určeny jsou ke služebnosti. Obyvatelé měst královských dle smyslu pánův českých byli právě tak poddaní a parobci královi, jako v městech a městečkách panských sousedé všichni stali se byli poddaní a parobci jejich. Selský lid, jehož vůdcové u Lipan byli padli, sevřen byl zákonníkem dotčeným v tuhá pouta poroby, která mu teprve XIX. století sňalo. Královská města česká obchodem a průmyslem byla velice zbohatla a zemských statků nabyla moudrým hospodařením, i není tedy divu, že proti přechvatům vyšších stavů měšťané společně a rázně se ozvali a, když stížností jejich král oslyšel, i ve branný spolek vešli, r. 1502. Zavrženo totiž městům právo třetího hlasu na sněmě, dovoleno šlechtě vaření piva a provozování jiných živností městských, zakázáno obcím městským kladení zboží ve dsky zemské a odňata jim všecka moc popravčí nad lidmi urozenými. Dlouho stály obě strany proti sobě jako na stráži, jeden druhého bedlivě pozorujíce, a každý o své újmě v Praze i v kraji sněmoval, zatím co král stále v Uhrách meškal a Čechy skrze místodržící spravoval, kteří jsouce šlechtici, ke straně šlechty, až na Viléma z Pernšteina, stáli. Výtečný tento vlastenec narovnal roztržky mezi stavy památnou smlouvou Svatováclavskou r. 1517, kterou třetí hlas městům královským pojištěn byl, desky městům a jich zboží se otevřely, a pře ve věcech šosovních odkázány soudům městským, ostatní soudům zemským. Palčivá otázka vaření piva odložena na budoucí časy a zůstalo se potom u věci té při zvyku za té doby obvyklém.[1]

Tento hlavní průběh sporů mezi stavy panským a rytířským s jedn a stavem městským s druhé strany podavše, hodláme nyní zkrátka př pomenouti jednotlivé potržky mezi stavy, které nám ve známost vešl Učiníme tak proto, abychom vypravování své, které následovati bud

[1]) Palacký V. 2. str. 8, 9, 44, 45, 330—33.

postavili do jasnějšího světla, než které by vycházeti mohlo z pouhého pozadí příčin historických.

Jak výše řečeno, stály sice v Čechách strany proti sobě na stráži, ale jednotliví harcovníci neudrželi své bojechtivosti na uzdě, třebas hotových šiků nestrhli za sebou do srážky všeobecné. Abychom pravdě svědectví dali, příčiny k potržkám těm, mimo některé kvapné popravy šlechticů v městech, nejvíce vycházely od stavu rytířského. Zapomněli mnozí zemané vznešené úlohy stavu svého, býti prostředníky mezi šlechtou a městy i lidem obecným, jak jí rozuměli předkové jejich Tomáš Štítný, Mikuláš z Husince, Jan Žižka z Trocnova; byvše povýšeni za privilegovaný stav, napodobili šlechtu bohatou a když statky promrhali, zadlužili a prodali, rejtarstva a tovaříšstva, jak nájezdným spolkům rytířských a nerytířských lidí říkali, nahraditi jim měla jmění, které byli utratili nemírnou nádherou, bezstarostným hodováním a hýřením v krčmách. Tať byla hlavní příčina výtržností a zpupností, kterých schudlí marnotratníci urození v zemi na pracovitých měšťanech a rolnících se dopouštěli a pro tu příčinu houfně se sbíhali podpažníci k těm, kdož z pomstychtivosti odpověděníky zemskými se stali, když v městě některém příbuzný jejich za jakoukoliv příčinou odpraven byl.

Když Jiří Kopidlanský Praze a celé zemi odpověděl za příčinou popravy bratra svého r. 1507, vladykové Halama z Běchar, Jindřich Bohnický, také Bohemička z Bohemic řečený, Vochlema a nový rytíř Dušek od Čáslavi za jinou příčinou loupežství, násilí a vraždy po Čechách neprovozovali, než aby panský život volněji vedli, než jim na vsi možno bylo, kde krčmářka na dluh více nalévati nechtěla, nebo ve službě, kde by bez práce žádných grošů nebylo. Jan Bavůrek ze Švamberka, jenž zašel v zášť proti Plzeňským a všem městům, až r. 1507. na Chřínově dobyt a v Plzni odpraven byl, neměl jiných pohnutek k tomu, že zhoubcem západních Čech se stal. Touž dobou Zdeněk Dobrohost z Ronšperka r. 1510 vyjížděje na silnicích bral a loupil, až hotovost kraje Plzeňského se proti němu zdvihla a Herstein mu rozmetavši, Ronšperk královským vojskem osadila. Nebyl pan Zdeněk chudobou přinucen, aby takové nešlechetnosti páchal proti všemu řádu šlechtickému, ale divoká energie předků jeho husitobijců Zdeňků a Dobrohostů v žilách jeho vřela a rejtarstva byla pravé pole, kde hrabivost a dobrodružná mysl jeho volně bujeti mohla. Dobrodruhem Zdeňkovi podobným, ač ne tak divokým, byl Heřman Janovský z Janovic u Klatov, jenž za příkladem předků svých Rachů a Volfů s Bavory válčil a odpovědníkem země české se stal, ale městům neškodil, nýbrž jen statkům nejvyšších úředníků. Bavoři pokusili se o několik výprav proti Janovskému a jednou přitrhli až k samým Janovicům, ale pevné tvrze této dobyti nemohli, až teprve vojsku českému tak se podařilo učiniti r. 1511. Jsa statku svého zbaven, byl ze země vypuzen, ale brzo opět do Čech se navrátil a opověděl válku veškeré emi, zvláštními plakaty v Praze sbíral lidi do žoldu jako staří kondotierové vlaští. A když se Klatovským r. 1519 poštěstilo ho chytiti, doravili ho sice do Prahy, ale tam ho tak špatně hlídali, že opět utekl. Král udvík zvláštním listem p. Heřmana opět na milost vzal a všechny přeiny mu odpustil r. 1524. [2])

[2]) Palacký V. 2. str. 42, 116, 117, 181, 182, 374, 378 a desky zemské.

Méně ušlechtilý byl soused jeho Jindřich Kostomlatský ze Vřesovic, který r. 1512 na hradě Payereku se usadil a odtud na silnicích s tovaříši hospodařil, až také vzal konec hodný skutků svých, a v Praze sťat byl. Nejpověstnějším kondottierem lotrů a zlodějů v Čechách byl pan Petr Suda z Řenec a na Janovicích svrchu podotknutých, jejž souvěké zprávy králem loupežníků jmenují. Řemeslo své provozoval v pošumavských krajinách a bez rozdílu vyznání náboženského katolíky, pod obojí i Bratry české na silnicích obíral a šacoval. Hojné žaloby šly na něho od měst na sněmu r. 1520 v Praze shromážděných, ale stavové panský a rytířský nedali mu co člověku dobrému v ničem ublížiti. Pročež sáhla města česká k obraně své a zbrojný lid jejich v takové síle přilehl k Janovicům, jakou od dob husitských města sama posud nepostavila. Suda se sice zoufale bránil od 4.—19. listopadu t. r., ale vida nezbytí proti přesile, utekl s tvrze na Bechyň k nejvyššímu kancléři p. Ladislavovi ze Šternberka, jenž potom po Čechách rozpisovati se jal bezpráví, jaká se stala od měst služebníku jeho Sudovi, ale ani manifesty jeho ani Sudovy nevehnaly nikoho více v boj proti městům. Byl Suda příliš podlým zlodějem, aby se ho šlechta chtěla a mohla ujmouti, jakkoliv podtají hrady a tvrze panské s ochotou se otvíraly pronásledovaným rejtarům a jich náčelníkům.

A nejen na celé Šumavě tovaříši vesele krajem si projížděli, i v jižních, ve východních a v severních Čechách nebylo bezpečnosti na hlavních silnicích, a města královská pilně hlídala brány a hradby své, osazujíce je četným branným lidem, kdežto na ubohém lidu venkovském jako za dob Táborských rejtaři holdy dle libosti brali. Pomezí českomoravské znepokojoval pan Hynek Boček z Kunštatu, který nemoha se dovolati práva po několik let v jisté při s p. Burianem Trčkou, odpověděl celé zemi české a s rytíři Kaufuňky strach a hrůzu pouštěl po krajinách českých až do r. 1519. [3]) V okolí Hradce Králové zvláště na „království“ v lesích u Albrechtic záškodníci na silnicích harcovali, krajinou Třebechovskou kdo cestoval, zdráv nevyvázl, neměl-li průvodu velmi četného k obraně. [4]) Se hradu Žacléřského pan Heřman ze Šumberku znepokojoval celé okolí a zvláště židy napadal, když za kupectvím do Slezska jezdili, jak podnes jméno úžlabiny „Judengrund“ někdejších příběhů památku zachovalo. R. 1523 se podařil p. Heřmanovi zvláště dobrý lup: zajal několik židů pražských i s rabínem, aby je vysoko šacoval, ale téhož ještě roku přitáhl Karel, vévoda Minsterberský, s četným vojskem městským před Žacléř a hradu dobyl. Pan Heřman záhy s Vaňkem se potázal a do Slezska utekl. [5]) V týchže končinách s rejtary jezdil pan Mikuláš Štos z Kounic a na Jendorfě, až se králi Vladislavovi na milost podal a ode všech vin očištěn byl r. 1515. [6]) V severních Čechách Litoměřičtí páni nejvíce zakusili od rejtarů, kterým tam velel pan Hanuš z Polenska, jenž l. 1516 dva dvory Litoměřickým vypálil a pomoc měl tajnou i veřejnou od Viléma Kamýckého ze Lstiboře, Buriana Trčky a Karla Dubanského. [7]) Konečně i v severozápadních Čechách vyskytují se odpověď

[3]) Palacký V. 2. str. 324—28, 375—83.
[4]) Světozor r. 1871 na str. 438.
[5]) Staří letopisové čeští 463. a Lippertova Geschichte der Sta[dt] Trautenau na str. 21. a 22.
[6]) Paprockého Diadochos stavu panského.
[7]) Lippertova Geschichte der Stadt Leitmeritz na str. 234—259.

níci zemští a u velikém počtu. Za příkladem bojů šlechty franské proti městům, která k novému učení Lutherovu přistoupila, pustil se Jiří ze Zedtvic na Liebensteině do boje proti Chebským r. 1507, ale půtka jeho dopadla nešťastně, Chebští dobyli hradu jeho a na něm jali 24 tovaryše šlechtické a 47 pomocníků jejich; Jiří Zedtvic zachránil se útěkem a odplaval zámeckým rybníkem.[8]) Největší bouře ztropili v těchto stranách Šlikové v Loketsku, až celá země proti nim polem vytáhla a Lokte silně dobývala r. 1505, kdy se teprve poddali, potom Jiřík z Gutšteina řeč. Všerubský, jenž na knížatech saských staré jakés požadavky měl a nemoha dojíti výplaty, válku z Čech do Saska začal a potom vyprodav se ze země, odpovědníkem Čech i Saska se stal ve spolku s rytíři Kaufuňky a jich rejtary. Celé Čechy hrozily se nájezdů krutých těchto násilníků. Ve šlepěje strýce svého vstoupil Jindřich z Gutšteina, chytil dva pány ze Švamberka v Čechách a věznil je na svém hradě Švarcenberku v Bavořích r. 1506. Lépe si nepočínali jeho bratří Kryštof a Jetřich z Gutšteina, kteří mocným statkem v Čechách vládli: na Žebráce, Točníce, Příbrami, Rabšteině, Sychrově, Tachově, Kinžvartě a Kinšperku, a s pány Šliky i jinými šlechtici v záští vešli, návodem, jak říkali Jindřich a Jetřich, nejvyššího kancléře. Kryštof upustil od vzdorů, když hotovost zemská se sbírala, a byl na milost přijat, Jetřich se vyhostil z Čech a Jindřichovi byla teprve r. 1522 milost udělena.[9])

Rozhledli jsme se po celých Čechách v příčině starých tovaryšův a nových rejtarův i shledali jsme, že na všech stranách býlí toto jedovaté se rozmohlo na úkor řádu a bezpečnosti. Hotovost zemská jen zvolna se vždy sebrati mohla, a škůdcové urození ztropili již dosti zlého, než sevřeni byli na svých kterých hradech, aby o milost prosili a od půtek nechali. Mysl veškerého lidu českého jízdami takovými zákeřnickými nesmírně byla pobouřena, ano zachovaly se i některé písně časové, jež nám smýšlení obecného lidu v té věci jasně prozrazují. Drastická jest zvláště píseň o Sudovi v našem okolí složená, která tomu nasvědčuje, že četné roty i kolem Tábora zhusta se potloukaly.[10]) Sdělíme zde z Letopisů českých některé svízele, kterých Táborští od nájezdných tovaryšů zakusili, než k vylíčení úkladů a přepadnutí přejdeme, které pan Zdeněk Malovec z Chýnova na Táborské nastrojil. Již r. 1508 Kopidlanský jednomu Táborskému měšťěnínu pysky a uši obřezal a r. 1509 týž odpovědník půl míle od města na Táborské vyskočil, dva zabil a tři jal, jež potom podtají ve vazbě držel u Fricka na Domousicích jižně od Sobotky. Odtud Táborští z vězení se dobyli a ušli dva do Nymburka, a třetí že byl starý, omdlel u nějakého plotu, a ti dva bojíce se sami o sebe, nechali ho tu. Pražané přivezli je z Nymburka do Prahy. R. 1515 poslové od města Tábora oznamovali Pražanům, kterak se jim děje od několika zemanů okolních, že jim osekávají sousedy a jednomu konšelu jejich to učinili i jednomu rychtáři z jedné vsi, při tom žádali rady, co by měli činiti. I povědíno n, aby se bránili tím způsobem, jakým oni jim škodí.[11]) Případy tyto

[8]) Ältere Geschichte der deutschen Reichsstadt Eger v. Drivok str. 236. a 237.

[9]) Palacký V. 2. str. 72, 82, 87, 89--95, 112—114, 164—168.

[10]) Potupná píseň Táborských na vyšší stavy zemské s odpovědí v II. dílu benova Výboru z liter. č. na str. 1245—1248.

[11]) Staří letopisové str. 289, 301, 391.

tři jsou předehrou krvavého dramata vypravování našeho, o němž píše historiograf náš, že 27. července r. 1520 nedaleko Prachatic rytíř Zdeněk Malovec s houfem zbrojným přepadl kupce Táborské a několik jich zabiv, pobral zboží, kteréž s sebou vezli, nad kterýmžto skutkem celý kraj Pracheňský pobouřen byl, tak že na pana Lva z Rožmitála, opravce tohoto kraje, tuhé domluvy nejen od měst, nýbrž od samého panstva šly. Krále doma v Čechách nebylo, aby se pomoci jeho Táborští a jiná města, kterým stejně se dálo, dovolali, panstvo otálelo a odkládalo zjednáním práva a potrestáním vinníků, i nezbylo městům nic jiného, než aby měšťané sami si pomohli ku právu. Sešli se v Praze ku společné poradě dne 9. října t. r., kde se smluvili o společnou výpravu proti škůdcům svým. Potom Táborští pobili a jali Malovcovi několik panošův a pomocníkův, a na koho jatí, trápeni byvše, vyznali, oznámeno každému, a kdo z toho řádně vyvedl se, nechán v pokoji; kdo nic, tomu táhlo se před jeho zámky, dobyly se, spálily a zbořily, sedláku na chudině žádná škoda se neděla. [12])

Zprávu o tom, jak si Táborští proti škůdcům svým počínali, vážil Palacký z archivu Výmarského; v archivu Táborském nalezl skladatel tohoto článku ve smolné knize 16 vyznání, která svrchu dotčeného „vzatku a mordu Táborských“ se týkají a tak zevrubně nám líčí rejtarstva a tovařišstva, že lepšího obrázku jejich z onoho věku posud jsme nikde nenalezli. Místa i osoby ve vyznáních připomenuté poznámky vysvětlí, pokud stačí naše známosti topografické a genealogické.

Vyznání Komaříka z Čekanic.[1])

Korbelové[2]) a Jaroslav[3]) přivedli ke mně pana Zdeňka[4]) a přikázali mi pod zkurvysynem a pod zrádcí abych nic neříkal žádnému, žeby u mne

[12] Palacký V. 2. str. 375—377.

[1]) Čekanice tyto hledati sluší na Prácheňsku, jižně od města Blatné hodinu vzdálí. Velkostatek tamější náleží knížeti Jiřímu Lobkovicovi na Drhovli. Podnes veliký les mezi Čekanici a Blatnou se rozkládá, kde Zdeněk Malovec dle tohoto vyznání se skrýval.

[2]) Slovem Korbelové mysli Komařík vladyky Korbely z Bukové, kteří na počátku XVI. věku na Čekanicích jmenovaných seděli. R. 1505 postavil Jan Korbel spolu se Sigmundem, Bohuslavem a Benešem z Kalenic jednoho muže do vojny Loketské. Před shořením desk vzal Jiřík Korbel od bratří Korbelů Jana a Zikmunda svůj podíl: ves Malkov, polovici tvrze, dvoru a vsi v Čekanicích i pustý dvůr v Rosicích a prodal vše vladykovi Přechovi Popavskému z Bozejovic. Vklad tento obnoven v deskách r. 1542. Druhou polovici Čekanického zboží prodal Václav Muchek z Bukové témuž Přechovi dle vkladu téhož roku obnoveného. Titulář r. 1534 vydaný připomíná Jana a Sikmunda Korbele bez určitého sídla; budou to naši rejtaři, jimžto dle vyznání Bohuslava Vojiřova strýce pacholci dali schovati čtyři postavy sukna Táborským pobraného. Ještě roku 1544 jmenuje se Sikmund K. z B. purkrabím Blatenským.

[3]) Jaroslav zde jmenovaný jest Jaroslav Vranovský z Valdeka, jehož s bratrem Jindřichem, sestrou Dorotou a matkou Pražané na dobyté tvrzi Tochovicích (v okresu Březnickém) jali a do Prahy odvezli r. 1520.

[4]) Zdeněk Malovec z Chejnova, jenž rejtary neboli habarty na Táborské vedl byl syn Oldřicha Malovce na Chýnově, bratra nejvyššího písaře království českého Zdeňka Malovce z Chýnova na Virtemberce r. 1512 zemřelého, jehož letopisec „velikým

byl. Též Zdeněk býval u Janáka. Též byl dvakráte u mne a nosil sem jim jísti do lesa. Prodal kůň panu Stachovi,[5]) který z vozu vzal Táborským, když je mordovali. Též: Stach Warlach býval u mne se Zdeňkem. Když Táborské pobili, chtěl Janák udělat sobě sukni zelenou a nohavice z toho sukna když Táborským pobrali.

Vyznání Vaška z Radouně.[6])

Byl sem při tom, když Táborské zbili a Vaněk z Kamene[7]) mne na to navedl a bednář ze Žírovnice s tím ťal Hastrmana[8]) dvakráte ve hlavu, Beran z Radouně byl při tom.

Sešli jsme se u Janka za kostelem v Radouni. Též s Beranem Hastrmana dobíjel a Hastrmana pobodl Tkadlice ze Žďára.

Fencalík pan Jindřich[9]) byl při tom, když Táborské bili a jinak Říčanský a měli dva pacholíky.

Též byl při tom Jan Kadlec ze mlejna pod Žďárem,[10]) kteréhož v Radnici zmučili.

---

přítelem pravdy Boží" jmenuje. Mladý Zdeněk odpověděl r. 1519 Pražanům, nevíme z jakých příčin, a byl v jižních Čechách hlavou vladyk, kteří na města královská nevražili a kde a kdy jen mohli jim škodili na statcích i životech. Významné v té věci jest vyznání Vaňka šenkýře z Kamene, jenž o svém pánu Janu Zručském ze Chřenovic pravil: Pověděl Zručský, když páni Táborští pojedou na sněm, kde jest Zdeněk, aby je potřel? Čtenáři těchto listů dovědí se z vyznání zde položených sami, jakou rozsáhlou činností na Táborsku a Pracheňsku mladý náš kondottieri vojska svá sbíral na Táborské, a po lesích se skrýval se svou čeledí, až se mu konečně podařilo, že čtyři sta tovaryšů sebral a Táborské nad Blanicí potřel. R. 1534 držel Zdeněk po svém otci Chýnov, byl r. 1539 krajským kraje Bechyňského a žil ještě r. 1555, kdy Chýnov, Kamenice a Podolí držel.

[5]) Stach Varlich z Bubna postavil s Janem z Kalenic a Absolonem Buškem z Brloha jednoho muže do vojny Loketské r. 1505. Bydlel ve Vojnicích nedaleko Kalenic na Pracheňsku, jak na jevo vychází z vyznání Víta člověka pána z Rosenberka, a jsa důvěrným přítelem Sádly z Kladrubec na Kalenicích a Přecha na Doubravici byl s nimi též hlavním odpovědníkem měst královských. Podobných zpráv najdeš o něm ve vyznání Jana pacholete Poláčka Stachova. R. 1534 se jmenuje v tituláři a s ním Václav Varlich z Bubna na Radkovicích. Vladyka Stach odpočívá v děkanském chrámu Páně Strakonickém.

[6]) Radouň, odkud Vašek pocházel, jest Radouň kostelní, dvě hodiny severně od Jindřichova Hradce vzdálená vesnice.

[7]) Kámen, dle něhož Vaněk z Kamene se jmenuje, jest nynější městečko Kámen na Táborsku při starobylém stejnojmenném hradě. Vaněk byl šenkýřem na .mené a složil obšírné vyznání, které u vypravování našem šesté jest.

[8]) Jan Hastrman byl měšťan Táborský a koupil dům nebožky Kabourkové purkmistra a obce Táborské r. 1517; zůstal po něm syn Adam.

[9]) Pan Jindřich z Říčan řečený Fencalík (také Hynek jmenovaný ve vyznáh Bohuslava, Vojířova strýce, a Vaňka z Kamene) sídlel na Beztahově a zemřel od r. 1523 bezdětek. (Votický okres od Vlasáka.)

[10]) Mlýn pod Žďárem Pluhovým, odkud Jan Kadlec, také Tkadlice řečený pocházel, posud stojí na Mlýnském potoku.

Vyznání Marše Mikuškova.

Stál u mne Zdeněk ve třech koních.

Potom jich bývalo u mne 14 i taky Šesták,[11] Šťastný Huhňavý,[12] a pravili, že bývají v Brném u Duška mydláře.[13]

Vondrův syn přinesl Šestákovi prsten z Eše, aby ouředníkovi kůň poslal.[14]

Dal mi za to Zdeněk sukni, a pravil že pobrali sukna Pražanům.

Vaněk z Kamene dával mu stravu a nosil mu ke mně. Pravila jeho ženy sestra, že byla u Duška v Brném, když tam Zdeněk byl.

(Dokončení.)

---

[11]) Jan Šesták súčastnil se též vzatku, který tovařiši Pražanům učinili dle vyznání Bohuslava Vojířova strýce.

[12]) Šťastný Huhňavý jmenoval se Zikmund a pocházel z Doubravice u Volyně, kde Přechovi z Čestic vojska městská tvrz rozbořila v říjnu r. 1520.

[13]) Brné, nyní Brná, ves asi hodinu od hradu Kamene vzdálená.

[14]) Od Vondry vzali tovařiši koně, když na Táborské číhali, až pojedou z Počátek, dle vyznání Vaňka šenkýře z Kamene. Eš jest vesnice s panským dvorem severně od Kamene půl hodiny vzdálená; statek tento již roku 1465 s Kamenem spojen byl.

Nejnovější literatura historická se zvláštním zřetelem ku dějinám českým*)

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars II. annorum 1253—1310. Opera Josephi Emler. Sumtibus regiae scientiarum societatis Bohemiae Pragae 1882. 4⁰ str. 1483.

Dokonán tímto druhý díl regest českých, obsahující bez mála 200 tiskových archů, 2825 listin (u výtahu) pro dějiny české z let 1253—1310 a k tomu výborný registřík jmen, míst a věcí. Nyní dojde řada na díl třetí, regesta krále Jana Lucemburského, ku kterému Emler od 11 let sbírá material, takže brzo bude se moci přikročiti k tisku.

Prameny dějin českých vydávané z nadání Palackého péčí Spolku historického v Praze. (Fontes rerum bohemicarum.) Díl III. svazek 4.—6. V Praze 1882. 4⁰ str. 305—604.

Obsahuje: 1. Letopis Jindřicha Heimburského. K tisku upravil Josef Emler s některými změnami dle Pertzových Monument. V úvodě dokázáno, že J. H. jest táž osoba, jako skladatel většího letopisu Žďárského. Letopis J. H. jde od zavedení křesťanství v Čechách do roku 1300; zprávy z druhé polovice XIII. století, nikde jinde nezachované, jsou důležité; 2. Život císaře Karla IV. K tisku upravil Emler. Úvod zajímavý. Život císaře Karla složen jest ze dvou částí, v první mluví Karel o sobě v první osobě, ve druhé části ve třetí osobě. První část pojal Beneš z Weitmile do svého vypravování doslovně, druhá část nesrovnává se tak dokonale s B z W. Jak se tyto části mají k sobě? O tom psali Palacký, Neumann, Weech, Loserth a Friedjung. Emler přijal mínění Palackého a Loserthovo, leč s jistými výhradami; takže dle jeho dedukcí: první část života Karlova jest vlastní autobiografií císařovou sepsanou po r. 1355; druhá část není v nynější podobě od císaře Karla samého, avšak složena jest podle zápisků jeho, z nichž učinily dvě osoby rozličná spracování, jedno, jak je shledáváme v nynější způsobě života císaře Karla, druhé, jak je nám podává kronika B. z Weitmile. ivodní sepsání Karlovo bylo latinské, texty české a německé jsou překlady. —

*) Stálá rubrika, jež v každém svazku obsáhne přehled důležitějších prací ávě vyšlých se zvláštním zřetelem ke všem spisům samostatným a článům časopiseckým o dějinách českých. Pro tento svazek sestaveno vše to, o až do 15. března mohlo býti pročteno a shledáno. Vedle redaktora přispěli m amanuensis dvorní knihovny vídeňské Ferd. Menčík, a skriptor universitní nihovny pražské Ferd. Tadra.

Z desíti rukopisů, o nichž vydavatel zprávu činí, sedmi užito při vydání, za základ položen rukopis dvorní knihovny č. 556. jakožto nejstarší. K českému textu srovnány tři rukopisy, k německému jediný zachovaný; 3. Řeči, jež měli při pohřbu cís. Karla IV. Jan Očko, arcibiskup pražský, a Vojtěch Rankův z Ericinia. Řeč Očkovu k tisku připravil Emler dle rkp. dvorní knihovny Víd. č. 556., řeč Rankovu Tadra dle rkp. univ. knihovny Pražské XIV. C. 15.; 4. Neplacha, opata Opatovského, krátká kronika římská a česká. K tisku upravil Emler. V úvodu životopis Neplachův, doba sepsání kroniky určuje se pravděpodobně po r. 1360; důležitost má kronika Neplachova teprv od století XIV. a tu ještě jest potřebí opatrnosti co do stránky chronologické; zprávy o rukopisech a dosavadních vydáních, zejména o podvrženosti textu, který patřil rytíři Petrovi Vokounovi. — Emler za základ vydání položil rukopis Lobkovické knihovny v Praze, poněvadž (proti předešlému vydání Pezovu) viděti z něho, že Neplach kroniku svou prodloužil až do doby Karla IV.; 5. Kronika Jana z Marignoly. K tisku upravil Emler. V úvodu životopis J. M., proslulého cestovatele po Asii, který r. 1353 pozván byl od císaře Karla IV. do Čech, zde se zdržoval asi rok a k žádosti císařově sepsal stručnou kroniku Čech od Adama až na jeho časy. Ale nemá valné ceny, proto také nemnoho přepisována; zachovala se toliko v jednom rukopise Pražské univ. knihovny, dle kterého spořízen text tohoto vydání.

Ku konci registřík k celému 3. dílu od V. Schulze.

Prameny dějin českých díl IV. svazek I. (18 archů) obsahuje počátek vzácné kroniky Petra Zbraslavského (Chronicon Aulae regiae), kterouž k tisku upravil Emler; do IV. dílu mimo to k tisku se připravují kroniky Františka Pražského a Beneše z Weitmile taktéž redakcí Emlerovou, kterýž, jak viděti, při celém podniku nejvíce jest súčastněn, a vydává prameny s velikou přesností, svědomitostí a s úplným vědeckým apparatem.

V původním plánu pro vydávání „Pramenů“ stala se ta změna, že do publikací těch nebudou se pojímati české překlady všech kronik; nýbrž ty kroniky, které důležitější jsou, vydají se v českém překladu zvláště, ve vydání příručném a lacinějším. Tak vyšel r. 1882:

Kosmův letopis český s pokračováním kanovníka Vyšehradského a mnicha Sázavského výborným překladem W. W. Tomka, jakožto I. svazek Sbírky kronik a letopisů českých v překladech. Druhým svazkem bude překlad kroniky Zbraslavské, upravený Em. Tonnerem.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Sumtibus Pragensis doctorum theologiae collegii edidit dr. Clemens Borový. Liber IV. (1390—1397). Pragae 1883. 8⁰ str. 345—474.

Tyto desky kněžského zboží v Čechách, pro dějepis církevní a místopis zvláště důležité, vydává nákladem theologického sboru doktorského professo dr. Borový, nyní sídelní kanovník u sv. Víta. Vydání jeho, až na někter nepatrná nedopatření, jest zcela správné. Svazek čtvrtý obsahuje 169 kus erekčních, některé i s více listinami, z let 1390—1397.

Zřízení zemská království českého XVI. věku. Vydání zpořídili Josef Jireče a Hermenegild Jireček. Péčí spolku českých právníků „Všehrd“. V Pra: 1882. str. VIII. a 703.

Jest to I. díl sbírky zřízení zemských království českého, markrabství moravského a slezských knížectví. — Díl tento obsahuje otisk zřízení z ř. 1530, 1549 a 1564 s příslušným úvodem historickým. Jak a kdy vyjde pokračování této sbírky, nikdež není řečeno.

Dvorský František: Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598. do 1616. s doklady starší i pozdější doby. Nakladatel Fr. A. Urbánek. Dosud vyšly 4 sešity, stran 256.

Důležitá sbírka hlavně listin a dopisů Bacháčkových, s četnými poznámkami a vysvětlivkami. Některé méně obsažné listy podány jsou toliko v regestu. Až dosud všech dopisů vytištěných 314 do roku 1605, (27. dubna). Pro organisaci tehdejšího školství, pro místní dějiny, pro biografie starších literatů má tato sbírka valnou cenu.

Politická bibliotéka č. V : Řeči dra. F. L. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech. V Praze u J. Otty. Dosud 4 sešity, str. 192.

Řeči tyto dobře sebrané a vhodnými úvody opatřené jsou důležitým pramenem pro dějiny Čech a mocnářství rakouského v novém věku. Obšírnou úvahu lze čísti v Č. Č. M. 1882. 548.

Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. Dle pramenů sepsal Tomáš V. Bílek. V Praze 1882. Nákladem Matice České.

Monumentalního tohoto díla jest dosud vydáno stran LX a 1278, což tvoří první polovici celku; druhá polovice s rozsáhlým registříkem všech míst a jmen jest již v tisku a vyjde za nedlouho; pak o celku promluví se více v našem časopise.

Hrady a zámky české. Popisuje August Sedláček, illustrují Karel a Adolf Liebschrové. Nákladem knihtiskárny Frant. Šimáčka v Praze.

Dva díly této krásné a velmi záslužné publikace jsou hotovy: Chrudimsko (str. 260) a Hradecko (str. 282). K celé řadě rozprav a posudků o hradech nemáme co bychom nového dodali; text Sedláčkův od začátku pořád stejně, ba čím dále tím lépe se nám líbí, v obrázcích zase vidíme čím dále tím více libovolné fantasie na místě pravdy (viz ku př. Potštýn), a pak — pak ty zinkografie. S těmi se nikdy nemělo začíti. Vůle obecenstva jest rozhodnější než to, co si přeje (ač je-li tomu vskutku tak) kreslíř.

Právo odúmrtné ke statkům zpupným v Čechách. Příspěvek k dějinám domácího práva. Napsal JUDr. Jar. Čelakovský. V Praze 1882. Nákladem vlastním. 8° str. 50.

Mluví se zde 1. o odúmrtech v právě zemském a všech proměnách i pokusech šlechty, aby se emancipovala od jha toho, až se to za krále Vladislava podařilo. Pak za 2. o odúmrtech v právě městském až na naše časy. Tato část dosud i praktickou má důležitost. Podáno jest vše jasně a přehledně. Německé vydání téhož spisu jest ještě o něco úplnější.

-mství Kutnohorské. Sepsal Fr. Aug. Slavík. V Hoře Kutné. Nákladem Karla Šolce, str. 53.

Vyloženo, jak ponenáhlu vzrůstalo nemovité jmění obce Kutnohorské, co všechno k němu náleželo, jakým způsobem bylo spravováno, a co z toho ec až podnes ještě drží. Práce velmi dobrá.

-ějiny Domašína, jeho farní osady a bývalého statku v Táborsku. Sepsal Fr. Aug. Slavík v Táboře. Nákladem vlastním str. 258.

*

Způsobem výborným sneseny a srovnány všechny zprávy této obce se týkající a to nejenom zevnějších událostí, než také vnitřního vývoje, uspořádání a i také místopisu. Podobným způsobem vydá prof. Slavík též dějiny Vlašimě, na nichž právě pracuje.

Dějiny středověké. Sepsal Fr. Šembera. Díl druhý. Od Karla Velikého až do začátku válek křižáckých. V Praze. J. Otto 1882, 1883 až dosud seš. 11.—14. str. 304.

Obsah: Vývoj říše franské za Karla Velikého na venek i uspořádání vnitřní; nástupci Karla Velikého: Ludvík Pobožný i jeho synové a ponenáhlý rozklad říše Karlovské (k tomu rodokmen); počátkové křesťanských států v Hispanii a dějiny emiratu Kordovského až do polovice století IX.; dějiny české a moravské až do panování knížete Svatopluka (871); dějiny říše byzantské od Konstantina V. až do nastoupení dynastie Michaelovské a za této dynastie (867); dějiny bulharské od počátku vlády Krumovy až do pokřesťanění Bulhar; dějiny říše franské za jejího klesání až do Ludvíka Dítěte (911); dějiny české a moravské od r. 871 až do vyvrácení říše velkomoravské (Cyrill a Methoděj); dějiny říše německé za Konrada I., a Jindřicha I., a Oty I. (do 973., není ještě ukončeno).

Spis Šemberův jest dobrý, poněvadž svědomitě a s rozvahou jest pracován. Měl by snad jen rychleji vycházeti, abychom dočkavše se Středověku uviděli brzo také Věk Starý a Nový.

Dějiny devatenáctého století. Oddíl prvý: Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou až do vypuzení císaře Napoleona I. na ostrov sv. Heleny. Sepsal Jan M. Krystůfek. V Praze 1883. V kommissi Al. R. Lauermanna. 8°. str. 126.

Spis na základě tištěné literatury francouzské a německé pracovaný, který má dle úvodu podati přehledně dějiny XIX. století. První sešit jde od r. 1789 (sněm ústavodárný) až do r. 1797 (mír v Campoformio a návrat Bonapartův do Paříže).

Pojednání třídy pro filosofii, dějepis a filologii král. české Společnosti Nauk z r. 1881—1882 VI. řády svazek 11.

Zavírá v sobě: Menčík F., Konrad Waldhauser, mnich řádu sv. Augustina. Životopis a 16 dosud netištěných latinských listin W. se týkajících z ruk. Českého Musea a kláštera sv. Floriana v Rakousích; Rezek A., Paměti o bouři pražské z roku 1524.; doplněk ke kronice Bartošově, vytištěný dle ruk. zemského archivu Brněnského; Höfler, Monumenta hispanica II. Spanische Regesten von 1515—1520; Menčík, Několik statutů a nařízení arcibiskupů pražských Arnošta a Jana I. (1355—1377). Příspěvek k dějinám církevního zřízení v Čechách v druhé polovici XIV. století; 9 listin latinských (a přídavek); otištěno dle ruk. dvorní knih. Vídeňské; Rezek A., Nové příspěvky k volbě české r. 1526 a k počátkům Ferdinandovy vlády v zemích korunních (na Moravě, ve Slezsku a v Lužici).

Zprávy o zasedání královské české Společnosti Nauk v Praze. Ročn. 1882.

Vydávané nákladem Společnosti a redakcí generalního sekretáře prof. dra. Kořistky mají tato historická pojednání a zprávy:

W. W. Tomek, Zprávy o dobytí Náchoda proti Janovi Koldovi r. 1456 (podle nových zpráv Vratislavského rukopisu starých letopisů); Rybička Ant., Pan Jaroslav Bořita z Martinic a město Muncifaj v l. 1600—1612 (o kato-

lické reformaci na Smečensku); Kalousek, Traktát Jana z Jenšteina proti Vojtěchovi Rankovu o odúmrtech (vyd. podle rukopisu Vatikanského); Mareš, Mikoláše písaře Znojemského píseň o porážce Čechův u Bejdova 14. října r. 1431 (podle ruk. Třeboňského); Menčík, Pohřební řeč nad arcibiskupem Janem z Jenšteina (podle ruk. dvorní knih. Vídeňské); Procházka, O menších spisech Petra z Mladenovic; Rezek, Příspěvek ku vpádu Passovských do Prahy 1611 (o dobytí a vydrancování kostela u P. Marie Sněžné, dle akt státního archivu ve Vratislavi); Biskup vídeňský Jan Faber a čeští utrakvisté; Dodatky a opravy k Bartošově kronice Pražské (podle rukopisu Strahovského); Diplomatické služby knížete Karla Minsterberského u králů Vladislava a Ludvíka a účty za ně 1515—1521 (dle městského archivu ve Vratislavi). — Letošním rokem počínaje, budou se vydávati zasedací zprávy Spol. Nauk pro každou z obou tříd zvláště.

Časopis Musea království Českého 1882. (Redaktor prof. dr. J. Emler.) Práce historické: Dvorský, O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16.—19. století (jest to pokračování z r. 1881); Adámek, Z dějin obecního hospodaření v král. věnném městě Poličce; Kalousek, Ruská badání o příčinách a účelích hnutí husitského (týká se hlavně známé ruské theorie o pravosloví v českém husitství; na Rusi se v tuto theorii přestává již také věřiti. Prof. Kalousek podrobně ukázal, jak se s přijímáním podobojí věci měly, ve článku: O historii kalicha v dobách předhusitských, ve výroční zprávě Malostranské střední školy 1881); Šimek, Příspěvek k dějinám r. 1622 (vykládá se zde podle akt archivu finančního ve Vídni, jakým způsobem v zemích rakouských, českých a uherských bylo konfiskováno, jak konfiskované statky prodávány a jak s natrženými penězi se nakládalo a sice v prvních šesti měsících r. 1622); Rezek, Příspěvky k dějinám českým za králů Vladislava a Ludvíka I. Karel z Minsterberka. Smrt Vladislavova. Jednání o vládu poručnickou (týká se hlavně toho, jakým způsobem umluvena byla prozatímní vláda po smrti krále Vladislava a po čas nezletilosti krále Ludvíka) II. Spor o český hlas při volbě císaře Karla V. r. 1519 (spor ten vedl se mezi českými stavy s jedné a králem polským jakožto poručníkem a nejbližším příbuzným nezletilého krále Ludvíka s druhé strany. Podle znění zlaté bully císaře Karla IV. v tomto případě příslušelo odevzdati hlas králi polskému Sigmundovi); Strnad, M. Šimon Plachý z Třebnice a jeho paměti o Plzni (zprávy o životě Plachého a o jeho takřka nově objevené kronice města Plzně, která obsahuje zprávy od nejstarších dob až do r. 1604 a jest psána česky. I věkem jest kronika tato starší než všechny ostatní toho druhu); Kalousek, O novém předělávání české historie za věku sv. Lidmily (polemický článek proti těm, kteří mají za to, že za věku sv. Lidmily byl ještě v zemích českých církevní boj mezi obřadníky latinskými a slovanskými, jemuž prý za oběť padla sv. Lidmila); Čelakovský, O právních rukopisech města Brna (obsahuje popis sedmi rukopisů právních městského archivu brněnského, ocenění jich důležitosti, poměr jich — zejména rukopisu č. 2. od písaře Jana — k Roesslerově publikaci Die Stadtrechte von Brünn; životopisná data o písaři Janovi a konečný resultat: že při vydávání pramenů městského práva v zemích českých bude třeba obrátiti k právním knihám Brněnským zvláštní pozornost); Nehring, Několik dopisů Jindřicha Minsterberského a syna jeho Jiřího k Marketě, provdané kněžně Anhaltské. (Velmi zajímavé české dopisy tyto ze státního archivu Vratislavského pocházející jsou z let 1494—1497 a

1507, jeden jest nedatovaný. Vzácný příspěvek pro poznání poměrů, v nichž žili potomci krále Jiřího Poděbradského). S dějepisem souvisejí mimo to i následující v Č. Č. M. 1882 uveřejněné práce: 1. Listy Josefa Jungmanna k Antonínu Markovi z let 1812 (8. října) až 1822 (28. prosince). Dopisů 113. Charakteristické zmínky o dějinách současných o Rusech i Polácích a o poměrech národnosti české; 2. Zpráva (podali Jiří Annenkov a Ad. Patera) o nově nalezeném rukopise spisů Petra Chelčického (v knížecí arcibiskupské knihovně v Praze); 3. Smlouva o napsání bible z r. 1416 podaná od prof. dra. Emlera; 4. Příspěvky bio- a bibliografické od A. Rybičky a A. Rezka.

Časopis Matice Moravské. Redaktor Fr. Bartoš. Ročn. čtrnáctý v Brně 1882.
Práce historické: Jan Dubčanský a bratří Lulečtí, napsal V. Brandl; podrobná práce, zvláště vývoj dogmatických názorů u sekty té pěkně podán; Domy Bratrské, napsal V. Brandl; o zařízení domů u Bratří českých, při čemž podány dva rejstříky, obsahující seznam toho, co u Bratří se v domích na nábytku, potřebách hospodářských a na knihách nacházelo.

Památky archaeologické a místopisné. Orgán archaeologického sboru Musea král. Českého a Historického spolku v Praze. Redaktor Jos. Smolík 1882. Díl XII. sešit 1.—4.; 4°. str. 191.
Rybička Ant., Pomůcky k místopisu domácímu (týká se dějin Lanškronských od druhé polovice XVI. století až do r. 1648); Baum, Drobné příspěvky k životopisu některých umělců někdy v Praze usedlých (doplňky ke Dlabačovu Künstlerlexiconu); Lüsner Moric, Doplňky k popisu hrobových kamenů při kostele sv. Ducha v Hradci Králové; Smolík Jos., Nález mincí a jejich vysvětlení (o nálezích mincí v městech českých zejména v Hrochově Týnci); Chytil Karel, Malby z doby Karlovy v kathedrálním chrámě sv. Víta; Lašek G. J., O některých zaniklých osadách v okresu Kosteleckém nad Orlicí; Teige Jos., Účast Čechů v bitvě Mühldorfské dne 28. září 1322; Rezek Ant., Statky skonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání (opravy a doplňky k článku téhož jména v Památkách X. 451—482); Smolík Jos., O „dlouhé minci“ v Čechách.

Osvěta, listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Vácslav Vlček. Ročník XII. 1882.
Rezek Ant., První pokusy o společný sněm pro všechny země rakouské (za doby Ferdinanda I.); Holeček Josef, Boka kotorská; Kalousek Josef a Schulz Ferd., Dějiny a zeměpis (přehled a posudky o všech v tom oboru vyšlých spisech za r. 1881); Prasek V., Boj o češtinu (zajímavý článek o osudech českého jazyka na Moravě a ve Slezsku); Jireček K., Z Východní Rumelie; Truhlář J., Dějiny bibliotheky Klementinské; Gabler V., Marseillaisa a její skladatel; Popelka B., Otázka Řecká.
Ročník XIII. 1883. Sešit 1.—3.
Toužimský J. J., Bosna a Hercegovina za správy rakouské; Krupka V., Vzrůst českých měst; v každém sešitu: Rozhledy v dějinách současných.

Sborník historický, vydaný na oslavu desítiletého trvání Klubu historického v Praze. Za redakce zvláštní kommisse klubovní v Praze u J. Otty 1883.
Jest to předchůdce našeho časopisu a obsahuje následující historické práce: O prvých Přemyslovcích, napsal Kolda Malinský (příliš hypothetické); O sněmu Kladském z r. 1512, sepsal Ant. Rezek; Zdali Jiří Poděbradský r. 1448 táhl do Sas čili nic, napsal Rudolf Kreutz (dokazuje se, že netáhl,

a že zprávu k tomu se vztahující sluší položiti do r. 1450); Náboženské následky bitvy bělohorské na Moravě, napsal Fr. Kameníček (vykládá protireformaci a pronásledování nekatolíků na Moravě); Místopisná studie, napsal Jan Peisker (vykládá nejstarší hranice vyšnobrodského panství a pak některá jména místní, jako Strašidelník, Svaroh, Lutovník, Hostiboh, Černík, Bělboh a Třeštiboh, která ukazují na původ mythologický); Z protokolů konsistoře Kutnohorské, napsal Jan J. Řehák (práce velmi dobrá o manželských soudech při Kutnohorské konsistoři, která se v místě tom držela od časů italských biskupů Augustina Luciana a Filipa Villanuovy); Přemysl či Ottakar, napsal dr. J. Kalousek (ukazuje se, že Ottakar jest jméno nečeské, původně u Čechů neznámé a Přemyslům teprv později přidané); Bratří čeští v Lešně od Frant. A. Slavíka; Společenské postavení ženy a dívky české v dobách předhusitských, napsal J. B. Miltner; Příspěvky heraldicko-genealogické, napsal Martin Kolář (o rodu p. Jaroše ze Slivna, o rodech stejného erbu na Plzeňsku, Táborsku i Budějovicku, o Zdouni a pánech ze Vzdun, o heraldickém názvosloví českém); Anežka z Rozemberka, obrázek z XV. století od Aug. Sedláčka (povahopis a ukázky z něžných dopisů Anežky, dcery p. Oldřicha Rosenberského); O bouři pražské 1483, napsal Jan Burda; Přehled historiografie Čech, Moravy a Slezska v letech 1871—1881, sestavil F. J. Šujan (dobré, nedosti přehledné). Mimo to jsou zde některá pojednání zeměpisná. — Tím učiněn bohdá šťastný počátek k samostatnému časopisu pro pěstování dějepisu a dějezpytu v Čechách.

* * *

Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń vydzialu historiczno-filozoficznego akademii umiejętności v Krakově. Tom. XIII. a XIV. 1881: Důležitější práce jsou: Dr. Antoni: Materyjały do dziejów Polski w pismach rosyjskich; Smolka: Testament Boleslawa Krzywoustego; Droba: Stósunki Leszka Białego z Rusią i Węgrami; Bobrzyński: Geneza spóleczeństwa polskeho na podstawie kroniki Galla i diplomatów XIIgo wieku; o témž předmětu článek od Piekosińského, o obou úvahy Smolkovy a odpovědi obou autorův.

Od téže Akademie za rok 1881 vydán sedmý díl Scriptores rerum Polonicarum, který obsahuje: Historici diarii domus professae Soc. Jesu ad s. Barbaram Cracoviae annos viginti 1579—1599 s textem vesměs latinským. Vydání spořídil dr. Jos. Szujski.

Dále tamže vydáno podrobné dílo (první díl) T. Korzona: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanislava Augusta (1764—1794). Badania historiczne ze stanowiska ekonomicznego i administracyjnego. V prvním díle jsou vedle předmluvy o literarních pomůckách a pramenech tři kapitoly: a) o rozlehlosti Polska v té době; b) o lidnatosti (odstavce: náboženská statistika, páni, zemané, duchovenstvo, měšťanstvo a cizí živel v něm), c) o stavu rolnickém a jeho osudech.

Katalog rękopisów bibllioteki zakładu nar. im. Ossolińskich Sestavuje W. Kętrzynski.

Sešit I. a II. (1880 a 1881) tvoří jeden díl s registříkem. Z toho viděti, že v bibliothece ústavu Ossolińských jsou mnohá bohemica. Celkem jest tam rukopisů 2901. Druhého dílu 1. svazek vyšel r. 1882.

O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich. Napisał Wojciech Kętrzyński. Lwów. 1882. 8⁰.

Vedle akademie Krakovské ještě bibliotheka zakładu Ossolińskich vysýlá do světa záslužná díla vědecká a stojí tu nad všemi knihovnami rakouskými, z nichž ani jedna nemá vlastních publikací. Z osob pak tu zaměstnaných zvláště Vojtěch Kętrzyński v posledních letech zhusta objevuje se svými pracemi, mezi nimiž i katalogu rukopisů téže knihovny přední místo náleží. Nynější publikace řadí se k předešlé týmže spisovatelem vydané, totiž Nazwy miejscowe polskie právě v té zemi, o níž nahoře uvedený spis jedná. Několik let konal předběžná studia zvláště v archivech pruských a podařilo se mu na jich základě doložiti všude stopy živlu polského. Ač Němci dosud křižáky pokládají za pionnery němectví, nebyli jimi ve skutečnosti přece, poněvadž osazovali v krajinách těchto ne tak obyvatelstvo německé, ale lid jazyka polského a litevského, volajíce ho sem, jen aby zemi zalidniti mohli. Polský živel, sem přivolaný, zůstal svobodným žije v dobré shodě se řádem křižáckým. Ono poněmčení kraje tohoto připsati lze na vrub, když vláda přešla do rukou rodu braniborského, jenž z krajiny této učinil kraj německý. V celé práci jest viděti neúmornou píli, se kterou všecky zprávy sebrány jsou, takže podávají přehledný obraz století XV.

Przewodnik naukowy i literacki. Red. Wl. Loziński. Rok XI. Sešit 1.
Badania archeologiczne na Rusi Galicyjskiej. Mar. Sokolowski.
O zastosowaniu etnografii do hystoryi prawa. Lot. Dargun.
Ostatnie lata Warneńczyka. Lat. Kwiatkowski.
O krytycznych wydaniach. M. Kawczynski.
Kilka uwag nad rocznikiem Swiętokrzyskim. Woj. Kętrzynski.

Časopis tento již plných deset let vycházející umisťuje v sobě netoliko cenné kritiky spisů vědeckých a dobře propracované články z kulturních dějin, ale i četné stati čistě historického obsahu. V tomto čísle jmenovitě článek o králi Vladislavovi r. 1440 zvoleném králi uherském († 1444 u Varny) ...ušně řadí se k pojednání v předešlém ročníku obsaženém: List Andrzeja de Palatio o klęsce warnenskiej.

* * *

Transactions of the Royal Historical Society, svazek 9. (v Londýně 1881).

Uveřejněno jest zde pojednání A. H. Wratislawa o životě a spisech biskupa Olomuckého Jana Dubravia (Life and writings of Dubravius, bishop of Olmutz 1542—1553). Užito při tom hlavně Rybičkova pojednání v Č. Č. M. 1878 a Tieftrunkova Odporu stavů českých proti Ferdinandovi I.

Nouveau recueil général de traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international. Série 12, tom. VII. Gottingue. 1881.

Obsahuje listiny týkající se sjezdu Berlínského r. 1878 a organisace ve východní Rumelii.

* * *

Bischofs und Fürsten-Urkunden des XII. und XIII. Jahrhunderts. Beiträge zur Urkundenlehre. Von Gustav v. Buchwald. Rostock. 1882. 8⁰.

Spis tento, ač velmi specielní, obmezující se pouze na listiny holštýnsko-šlesvické, poskytuje vedle prací Fickrových, Sicklových a j. vhodné poučení o diplomatice, bez níž starší dějiny zvláště obejíti se nedají.

Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen von Friedrich *Bernau*. Verlag von B. Butter in Saaz.

První díl (str. 448.) hradů Bernauových vyšel r. 1881; nezachovává týž pořádek jako Sedláček, nýbrž z různých krajů vybírá, co právě se hodí, takže I. díl obsahuje popis 40 hradů z několika krajů českých. Druhého dílu vyšel vloni (r. 1882) sešit první a od té doby nic. Zdá se, že nepřízni času věc zahyne a je-li tomu tak, jak se nám zdá, jest jí škoda; byla to práce solidní, a bylo si přáti, aby německé obyvatelstvo Čech, a německá šlechta, která Sedláčkovy hrady beztoho si nekoupí, byla měla v ruce poctivou a slušnou knihu Bernauovu. Obrázky Kutinovy, ač místy příliš střízlivé, velmi byly přesné, historicky i architektonicky správné.

Die Chroniken der mittelrheinischen Städte. Mainz. Leipzig. 1882.

Publikace tyto obsahují nejen nové vydání kronik a letopisů jinde vydaných, ale i poučná zpracování na základě pramenů. Zde jmenovitě sluší vzpomenouti Chronicon Moguntinum vydanou v Huberových Fontes a jdoucí od r. 1187—1478, v níž velmi často vzpomenuto dějin českých, jak toho důležitost království českého v té době žádala. Ve druhém oddělení nacházejí se dějiny zřízení města Mohuče.

Johann Žižka. Versuch einer Biographie desselben von W. Wladiwoj *Tomek.* Übersetzt von Dr. V. *Prochaska.* Prag, J. Otto. 1882. 8°. Str. 246.

Jest to překlad výtečného Žižky Tomkova, vydaného u téže firmy r. 1879. Pan Prochaska překládal zcela dobře a jasně; viděti jest, že originalu náležitě porozuměl.

Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder. Herausgegeben von Jaroslav *Goll.* II. Petr *Chelčický* und seine Lehre. Prag. J. Otto. 1882. Str. 96.

Spis tvoří dvě části. V první vyložen jest život a učení Chelčického, poměr učení toho k současným náukám jiných a závěr z toho, „jaké místo Chelčickému přísluší v náboženském hnutí XV. století, co jeho majetkem jest, co a odkud převzato od stejně smýšlejících?“ (S touto první částí srovnati sluší Č. Č. M. 1881, str. 3.) V druhé části (Beilagen) několik otázek probráno a doloženo, a sice o tom, sluší-li pro víru vésti boj, o chiliasmu, o táborském učení o večeři Páně, o spisech Chelčického, z nichž podány jednotlivé partie u výtahu a v německém překladě.

Die Schlachten von Nicopoli und Warna. Von G. Köhler. Vratislav. 1882. 8°.

Obě nešťastné tyto bitvy turecké, a sice první r. 1396 svedená s králem Sigmundem, druhá r. 1444. s králem Vladislavem polským a uherským, vylíčeny jsou zde se stanoviska strategického a na základě starších pramenů i nejnověji známých.

Ein Diplomat Kaiser Maximilians I. Nach Quellen dargestellt von Dr. Al. Schopf. Wien. Commissionsverlag von Carl Gerold'sS ohn. Str. VI. a 65.

Přehledná, dobře psaná monografie o životě Matouše Langa, předního miláčka a rádce císaře Maximiliana I. — Lang několikráte také jednal ve věcech českých, zejména v Prešpurku a ve Vídni r. 1515. — Vypravovalo se dosti hustě, že Lang byl synem císaře Maximiliana; Schopf dokazuje se zdarem nepodstatnost této zprávy.

Simon Hüttels Chronik der Stadt Trautenau 1484—1601. Bearbeitet von Dr. Schlesinger. Im Auftrage des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Prag 1881. 8⁰. Str. XXV. a 435.

Šimona Hüttla rodáka Trutnovského (1530—1601) kronika jest pěkným pramenem pro dějiny a místopis okolí Trutnovského z let 1484—1601, hlavně tudíž pro XVI. století. Spisovatel uměl dobře česky a vložil do textu hojně listin českých a německých, důležitých pro lenní poměry manství Trutnovského. Vydání Schlesingrovo jest velmi dobré, až na některé poklesky v českých kusech a jich překladech. — Girzig z Razne (str. 190.) jest kutnohorský zlatník Jiřík z Řasné (Dačický II. 26)., místo Drzebenitz má státi Drze*w*enitz, místo Spetle*r* Špetle atd. — Ku konci připojen jest glossář a dobrý registřík. — Podobných vydání tak správně a pěkně upravených bylo by si přáti více; tím zajisté by poměry německého obyvatelstva v Čechách nalezly nestranného a řádného posouzení.

Aus dem Pantheon der Geschichte des hohen souveränen Johanniter-Ritter-Ordens. Ein Beitrag zur Geschichte Böhmens und Österreichs von M. M. Feyfar. Nikolsburg. 1882. 8⁰.

Pilně propracovaný spis ten pojednává o původu řádu Johannitů a přecházeje odtud do Čech podává životopisy všech velkopřevorů českých až do doby nejnovější. Větší poněkud pozornost věnována převorovi Rudolfovi hrab. Colloredo-Wallsee, obranci Prahy roku 1648, a hraběti Frant. Khevenhüller-Metschovi z r. 1848.

Geschichte des k. k. Infanterie Regiments N. 18. Constantin Grossfürst von Russland von 1682—1882. Von G. Ritter Amon von Treuenfest. Wien. 1882. 8⁰.

Obsahuje dějiny pluku českého, který se v Hradci nad Labem doplňuje, a vypravuje o činnosti jeho na bojištích za válek pruských v XVII. století a r. 1866, na bojištích v severní Italii, Belgii a v Němcích za válek Napoleonských.

Zur österreichischen Finanz-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder. Von Chr. Ritter *d'Elvert.* Brünn. 1881. 8⁰. Str. XVI, 773 a 247.

Publikace tato tvoří 25. svazek akt moravsko-slezské společnosti pro výzkum země a jest jako všechny dosavadní práce téhož autora velmi objemné, mnoho dobrého materialu obsahující, ale neobyčejně špatně uspořádaná a tudíž nezáživná. Mimo to, co zde se vypravuje o finančnictví ve starší době, jest velmi slabé, později pak zase jenom material, bez výslovně a přesně naznačených resultatů.

Geschichte des dreissigjährigen Krieges in drei Abtheilungen von Ant. Gindely. Prag 1882. F. Tempský. Svazek I. str. XII. a 267. jde (1618 do 1621; svazek II. od 1622 do 1635 str. 282.; svazek III. (1632—1648 str. 232. Dle úvodu až do r. 1636 pracováno na zákla samostatných studií, odkud až do konce podle literatury tištěné. P přehled války třicetileté spis dobrý, laciný, pěknými rejstříky op třený. Obrázky, vzaté tušim z Theatrum europeum, neuspokojı všechny stejnou měrou.

Onno Klopp: *Das Jahr 1683 und der folgende grosse Türkenkrieg bis zum Frieden von Carlowitz 1699*". Graz, Verlagsbuchhandlung Styria, 1882. 4⁰.

Po obšírném úvodu podává spisovatel napřed vylíčení poměrů politických hlavně mezi císařem Leopoldem I. a králem Ludvíkem XIV. a hrozícího nebezpečí války turecké od r. 1676. Hlavní část knihy ovšem zabývá se líčením obležení a osvobození Vídně, při čemž již zásluhy Zd. Kaplíře ze Sulevic většího uznání docházejí. O chování se měšťanů Vídeňských v čas největšího nebezpečí dovolil si spisovatel několik ostrých poznámek, které jak známo v zástupitelstvu sídelního města velkou bouři spůsobily. Proti dotyčnému obvinění vydal archivář Vídeňský Weiss spisek, v němž dovozuje, jakého uznání z nejvyšších míst měšťanstvu Vídeňskému za jeho vytrvalost a statečnost se dostalo.

Wilibald Müller: *Geschichte der kön. Hauptstadt Olmütz von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart.* Wien Olmütz, Ed. Hölzel, 1882. 8⁰.

Sestavení ovšem jen známých zpráv a dat historických od nejstarších dob; kapitoly jednající o dobách novějších jsou poměrně obšírnější. Pěkné vyobrazení města a jednotlivých stavení okrašlují tento spis.

H. von Zwiedineck-Südenhorst: *Die Politik der Republik Venedig während des dreissigjährigen Krieges I. Abth. (1618—1623). Stuttgart. 1882. 8⁰.*

Mírem v Madridě r. 1617 skončena válka mezi republikou Benátskou a arcivévodou rakouským Ferdinandem. Brzy na to vypuklo povstání české a tu se dalo souditi, že republika použije příležitosti té k seslabení moci domu habsburského. Spisovatel líčí nerozhodné postavení republiky Benátské na počátku války 30leté, která bojíc se hlavně Španělska nechtěla ani k té ani k oné straně se přidati, tu krále Ferdinanda o své neutralnosti ubezpečovala, tu ale tajnou smlouvou hrab. Mansfelda penězi podporovati slibovala, až konečně dne 7. února 1623 mezi Francií, Savojskem a republikou Benátskou alliance proti domu habsburskému uzavřena byla.

Dr. *Alfred Moschkau*: *Burg Tollenstein in Böhmen. Topographie und urkundliche Geschichte. Rumburg 1882. 8⁰.*

Spisovatel jest ředitelem Musea v Oybině a znám některými monografiemi o místě tomto. Pomůcky k spisku tomuto měl hlavně od známého spisovatele dějin českých hradů B. Bernaua, jemuž jej i věnoval.

Dissertace:

„Zwei Monate Wallenstein'scher Kriegsführung September u. October 1627". Von C. Rassfeld. Halle 1882. Jedná o dobytí Šlesviku a Holštýna Valdštýnem.

„Johann von Aldringen" von E. Brohm. Halle 1882. Podává životopis tohoto vůdce císařského až do roku 1633. Celý spis vyjde — jak se ku konci praví — v Droysenových „Hallesche Abhandlungen zur neueren Geschichte" jakožto sešit 17.

"chweizer Politik während des dreissigjährigen Krieges" von R. Seehaussen. Halle 1882. Pojednává o politickém postavení Švýcarska při počátku války 30leté, o poměrech jeho k válčícím stranám v letech 1618—1630 a o účastenství Švýcarů ve válce. (Vyjde též v dotčených „Abhandlungen" jakožto sešit 16.)

chiv für österreichische Geschichte 62. Band 2 Hälfte 1881. Dudík: Chronik des Minoriten-Guardians in Olmütz. P. Paulinus Zaczkowicz über

die Schwedenherrschaft in Olmütz von J. 1642—1650. — Důležitou kroniku tuto znal již Beckovský a hojně užil ji ve druhém dílu Poselkyně své (viz II. 2. svazek), nyní vydána jest celá, ale bez rejstříku. Spisovatel Zaczkowicz narodil se v Kozlí v Pruském Slezsku, původem byl Polák. Zápisky jeho jsou proto dobré, že byl očitým svědkem všeho, co popisuje.

Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen 18. Jahrgang 1882. Krones: Die landesfürstlichen und landschaftlichen Patente der Herrscherzeit Maximilians I. und Ferdinands I. (1493—1564) I. Einleitung. Začátek velmi dobré práce o patentech za Max. a Ferd. vydaných, k níž se časem vrátíme.

Zeitschrift des Vereines für Geschichte u. Alterthum Schlesiens. Herausg. von Dr. *Colmar Grünhagen XVI. Band.* Důležitější pojednání jsou: Grünhagen: Die Zeit Herzog Heinrichs III. von Schlesien-Breslau 1241—1266; Krebs: Zur Geschichte der inneren Verhältnisse Schlesiens von der Schlacht am weissen Berge bis zum Einmarsche Waldsteins; Ulanowski: Über die Erwerbung von Glatz durch Heinrich IV.; Grünhagen Über die Chronologie des letzten Kreuzzugs König Johannes gegen die Litthauer 1345; Krebs: Ein Beitrag zu dem Hochverrathsprozess gegen die Glatzer Rebellen vom Jahre 1625. Ke svazkům XI.—XVI. téhož časopisu vyšel rejstřík dle spisovatelů, pak věcný, místní a osobní, pak chronologický seznam listin v těchto svazcích otištěných.

Neunundfünfzigster Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur. Breslau 1882. Na str. 394.: Dr. Krebs: Über Kaiser Mathias und seinen Hof im J. 1617. Líčení dvoru Matiášova dle Camerarovy relace pro Anhalta. Podrobnosti o císaři Maximilianovi a Ferdinandovi, o kardinalu Khleslovi, o finanční tísni v Praze atd.

Grotefend H., Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740. Nachtrag. Breslau Joseph Max & Co. 1882. 8 stran. Grotefend vydal r. 1875 podrobné genealogické tabulky (21) všech knížat slezských až do r. 1740, tedy do té doby, kdy Slezsko přišlo k Prusku. Tabulky ty pro starší dějiny české a polské jsou důležity. Doplňky za sedm let sebrané tvoří nyní dodatečný sešit k těmto tabulkám, přesně a správně sestaveným a hojnými poznámkami opatřeným.

Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart č. 158: Ulrichs von Richenthal Chronik des Constanzer Concils 1414—1418. Herausgegeben von M. R. Buck. Tübingen 1882 str. 255. v 8°. Oldřich Richenthal, spisovatel kroniky této, byl zámožným měšťanem v Kostnici a žil zrovna v té době, kdy koncil se odbýval. Proto vypravování jeho jest podrobné a zajímavé. O Husově životě, soudu a smrti mnohé podrobnosti. Vydání správné s dobrým registříkem.

Abhandlungen der hist. Classe der k. baierischen Ak. der Wissenschaft XVI. Bd. I. Abth. 1881: August Druffel: Kaiser Karl V. und die Römische Curie 1544—46. Již druhé pojednání téhož autora o poměru cí Karla V. ke kurii Římské za doby velikých válek mezi Francií a domem rakouským. Četné listiny jsou doloženy.

J. Friedrich: Beiträge zur Geschichte des Jesuiten-Ordens. — Zde zajímav kapitola: Finanzielle Betheiligung der Jesuiten an der Liga, z níž na jev

jest, že liga katolická za čas války třicetileté vypůjčila si od jesuitů 492.208 zl. 31 kr., tedy téměř půl millionů zlatých.

XV. Bd. 1. Abth. 1880: Felix Stieve: Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs II. in den Jahren 1481—1602. S velikým listinným apparatem. Líčení toto podstatně se liší od vypravování Gindelyho o téže věci.

W. Preger: Beiträge und Erörterungen zur Geschichte des deutschen Reiches in den Jahren 1330—1334. Mnoho se zde vypravuje také o králi českém Janovi Lucemburském a o jeho poměru k císaři Ludvíkovi. Četné listiny z archivů Vatikanského a Mnichovského, z nichž několik čísel týká se přímo krále Jana českého.

Moritz Ritter: Politik und Geschichte der Union zur Zeit des Ausgangs Rudolfs II. und der Anfänge des Kaisers Mathias. — Velmi podrobné líčení na základě akt archivů Berlinského a Stuttgartského. Liší se podstatně od Rankeho a Gindelyho.

Mittheilungen der Geschichts- und Alterthumsforschenden Gesellschaft des Osterlandes. Achter Band. Altenburg 1882. von Hopfgarten Heidler: Mittheilungen aus der Reise-Rechnung einer Gesandtschaft, welche Herzog Johann Philipp von Sachsen-Altenburg wegen Belehnung mit den ... böhmischen Lehen und Regalien im Jahre 1621 nach Wien schickte.

Neunter Band. Dr. Hase: Zwei Relationen über den Einfall Wallensteins im Coburgschen und Altenburgschen Lande und seinen Zug zur Lützener Schlacht im Herbst des J. 1632.

Archiv für slavische Philologie Bd. V. Na str. 390—397. pojednání K. J. Grota: Zur Kritik einer Stelle des Constantin Porphyrogenitus. Konstantin Purpurorodný vypravuje totiž, že císař Heraclius ze strachu před Avary sám zavolal Srby a Chorváty ze severních vlastí jich a vykázal jim bydliště v nynějších sídlech jejich. Řečeno jest to tak jasně a prostě, že o tom dlouho nikdo nepochyboval (viz ku př. u nás Příruční knihu Rakouského dějepisu od prof. W. W. Tomka str. 66.). Ale v novější době proti Konstantinovi povstali učenci dva, Bulhar Drinov a Chorvát Rački (k nim přidružil se i také Konst. Jireček), kteří dokazovali, že Chorváti a Srbové nepřišli na zavolanou, nýbrž hrdinstvím svým dobyli si země, v kterých nyní sídlí. Při tom opírají se také o jedno místo u Konstantina Purpurorodného; ale mladýučen ec ruský Grot ukazuje jim nyní, a to velmi přesvědčivě, že to místo, jehož oni se dovolávají, vzniklo následkem zcela chybné interpolace, čímž ovšem i také mínění o vítězném dobytí Chorvatska a Srbska béře za své. — Grot o Konstantinovi Purpurorodném uveřejnil obšírnou práci ruskou, ale té neudálo se nám do rukou dostati.

Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. Nürnberg. Ročn. 1882 str. 128: Schwert Kaiser Karl's IV. im k. histor. Museum zu Dresden von Th. Distel. Mezi vzácnostmi dotčeného musea v Drážďanech ukazuje se též meč císaře Karla IV. Že to skutečně meč císaře Karla býti může, dá se souditi z listu Ladislava Popela z Lobkovic z r. 1587 zaslaného tehdejšímu kurfirštovi saskému, v němž praví, že z vděčnosti posýlá kurfirštovi „die Wehr Kaiser Karl's IV." List tento, jakož i poděkování za tento vzácný dar jsou zde otištěny.

Archiv für österreichische Geschichte. Vyd. cís. akademie ve Vídni. Sv. 63. (1882) str. 305—594: „Summa Gerhardi“ Ein Formelbuch aus der Zeit des Königs Johann von Böhmen (c. 1326—1345). Herausg. von Ferd. Tadra. Sbírka vzorů písemností (232 čísel), obsažené v papírovém rukopisu c. k. veřejné knihovny Pražské IV. C. 23., podává bohaté příspěvky k dějinám financí, hornictví, k poznání mravův obyčejův za Janema Lucemburského.

Tamtéž, sv. 64. (1882) str. 1—78: Das angebliche Senioratsgesetz des Herzogs Břetislaw I. und die böhmische Succession in der Zeit des nationalen Herzogthums. Ein Beitrag zur altböhm. Rechtsgeschichte von J. Loserth. Spisovatel popírá existenci dotčeného zákona a vůbec nějaké změny u posloupnosti v rodině panovnické za této doby.

Tamtéž sv. 64. str. 247—351: Die Wiedervereinigung der Lausitz mit Böhmen. Von A. Bachmann. Obšírné vypravování předcházejícího jednání mezi králem Jiřím Poděbradským a markrabím braniborským Bedřichem stran navrácení Lužice králi českému v letech 1461—1462; jak a pod jakými výminkami se tak stalo, o tom nemá spisovatel žádných nových zpráv.

Neues Archiv für sächsische Geschichte. Časopis tento, který redakcí dra. Hub. Ermische r. 1880 nově počal vycházeti, přináší zajímavé články redaktorovy: Studien zur Geschichte der sächsich-böhmischen Beziehungen in den J. 1464—1468: (ve sv. I.) a pokračování od r. 1468—1471 (ve sv. II.). Mimo to ve sv. II. str. 50: Zur Geschichte der Juden in der Oberlausitz während des Mittelalters von H. Knothe a tamtéž str. 193: Die Berka von der Duba und ihre Beziehungen zu den meissnischen Fürsten od téhož.

Sv. III. (1882) str. 1.: Der Konflikt der kursächsischen Regierung mit Herrnhut und dem Grafen von Zinzendorf (1733—38) von F. S. Hark. Příspěvek k dějinám církve Ochranovské a českých vystěhovalců. Hned z počátku podává spisovatel krátkou zprávu o osudech Čechů, kteří r. 1732 z Hennersdorfu do Pruska se vystěhovali, a kazatele jich Liberdy, jenž do káznice ve Waldheimu (o této viz zvláštní článek tamtéž str. 152.) dán, čtyry léta zde držán, až teprve r. 1737 odtud vyvázl a ihned na to kazatelem české obce v Berlíně se stal († 1742). Další zprávy týkají se hraběte Zinzendorfa, známého zakladatele církve Ochranovské, a jeho osudů.

Tamtéž str. 97.: Das Landeswappen der Oberlausitz von H. Knothe. — Spisovatel tvrdí, že znak země Budišínské (zlatá zeď s trojím cimbuřím v modrém poli) poprvé se vyskytá na pečetích kralevice Václava, syna Karla IV., brzy pak na to mezi znaky ostatních zemí koruny české na Staroměstské mostecké věži v Praze. Původně byl to znak jen města Budišína a západní části Hořejší Lužice, přece však užíván k označení celé země H. Lužické, officielně uznán co znak zemský teprve po r. 1635, kdy Lužice postoupena kurfirštovi saskému. Článek obsahuje též mnohé zprávy o poměrech obou částí a měst H. Lužických.

Tamtéž str. 118.: Das Freiberger Bergrecht von W. Herrmann u. H. Ermisch, výsledky badání o horním právu města Freiberka a o poměru jeho k hornímu právu Jihlavskému.

Forschungen zur deutschen Geschichte. Sv. 22. (1882) str. 657—669: Die Wahl Ferdinand's I. und die sächsische Kurstimme von Fr. Noack. Vypisuje jednání mezi císařem Karlem V. a kurfiršty, předcházející volbu krále českého Ferdinanda I. za krále německého, hlavně o to, má-li být kurfiršt saský, jenž co přívrženec Lutherův od papeže do klatby dán byl, k volbě pozván. Známo, že zástupce kurfiršta saského proti volbě protest položil, že však od ostatních kurfirštů Ferdinand I. jednohlasně za krále německého zvolen byl (5. ledna 1531).

Tamtéž str. 131—158: Die Wahl Maximilians I. von H. Ulmann. Pojednává o zvolení Maximiliana I. za krále německého, ku kterémuž král český Vladislav pozván nebyl.

Neues Lausitzer Magazin, sv. 57. str. 261. Drei Bischöfe des Meissner Hochstiftes aus dem 15. Jahrhund. Von Ed. Machatschek; — str. 382. Die erste Vereinigung der Lausitz mit Brandenburg von O. Schlobach.

Mittheilungen d. Instit. f. österr. Geschichte. Ve sv. III. (1882) časopisu tohoto nalézáme dva články týkající se Karla IV. a sice: str. 229: Beiträge zur Diplomatik Karls IV. und seiner Nachfolger von Theodor Lindner, a str. 438.: Karl IV. in Mantua (1354—1355). Neue Documente aus dem Staatsarchive zu Venedig von Carlo Cipolla.

Sv. IV. seš. 1. str. 41: Die steirische Reimchronik und das österreichische Interregnum" von Alf. Huber. Palacký již r. 1847 dokázal, že udání této rýmované kroniky nejsou spolehlivá; navzdor tomu považována od dějepisců německých za pramen historický pro důležitou dobu Otakara II. Huber dokazuje nyní, že pokud se týče let 1246—1273 kronika ta z větší části skutečným událostem odporuje a že jakožto historický pramen pramalou cenu má.

Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Ročn. 20. (1882) obsahuje následující články redaktora dra. Schlesingera: Der Kampf bei Sellnitz (1438); str. 211. Zweiter Nachtrag zum Brüxer Stadtbuch"; str. 290. Hans Kriesche's Chronik von Böhmisch-Leipa. Mimo to: str. 61. Die culturhistor. Bedeutung des deutschen Städtewesens in Böhmen v. Dr. E. Werunsky; — str. 78. Die Schlacht bei Brüx 1421 von Dr. Th. Tupetz; str. 87. Materialien zur Gesch. des Ascher Gebietes von H. Gradl; — str. 105. Die Choden zu Pfraumberg v. J. Loserth; str. 166. Künstler der Neuzeit Böhmens von R. Müller; — str. 193. Die Rosenberg'sche Bibliothek v. A. Berger; — str. 228. Zur ältesten Geschichte von Bilin v. B. Scheinpflug. Mimo to některé jiné menší články a literarní kritiky.

Mittheilungen des k. k. Kriegs-Archivs. Herausg. von der Direction des Kriegs-Archivs. Časopis tento, který rokem 1881 ve Vídni vycházeti počal, přináší mnohé zajímavé zprávy a podrobnosti historické týkající se hlavně vojska rakouského, jeho náčelníkův a vynikajících důstojníků, výprav válečných a p., větším dílem ovšem z novější doby. V I. sv. (1881) nalézáme následující důležitější články: str. 213. Notizen über Stand, Eintheilung des kais. Fuss- u. Reitervolks, Hauptorganisationsmomente, Kriegsräthe, Obrist-Inhaber, Obrist-Feldmarschalch, Kriegsbaumeister etc. im 16. Jahrhundert von G. Gömöry von Gömör; — str. 247. Der Krieg mit der

Pforte 1736—1739 von Mor. v. Angeli; — str. 339. Original-Briefe König Friedrich's II. im k. k. Kriegs-Archive zu Wien; — str. 371. Die Armee Napoleons I. im J. 1809 mit vergleichenden Rückblicken auf das österr. Heer nach dem Urtheile von Zeitgenossen.

Ročn. II. (1882) obsahuje mezi jinými články: str. 1. Der Feldzug 1760 in Sachsen u. Schlesien mit bes. Berücksichtigung der Schlacht bei Torgau; — str. 153. Österreich nach dem Frieden von Wien 1809; — str. 175. Zur Geschichte Wallensteins, příspěvek k dějinám Valdštýna v posledních letech jeho života s některými listinami z archivu hraběte Šlika v Kopidlně z let 1632—1634; — str. 219. Kaiser Joseph II. als Staatsmann und Feldherr; — str. 289. Wiens militärische Bedeutung, historická studie; — str. 321. Die erste Belagerung Wiens durch die Türken im J. 1529; — str. 344. Aus dem 30jährigen Kriege (dvě nařízení Valdštýna týkající se vedení války z let 1632 a 1633 z archivu Friedlandského); — str. 444. Die Besoldung, Verpflegung u. Bekleidung des kais. Kriegsvolkes im 30jährigen Kriege von Fried. Spigel; — str. 466. Zur Wehrverfassung der habsburg. österreichischen Länder vor dem Ausbruche des 30jährigen Krieges.

Studien und Mittheilungen aus dem Benediktiner-Orden. Počaly r. 1880 za příčinou 1400letého jubilea řádu benedikt. redakcí P. Maura Kintera, archiváře kláštera Rajhradského v Brně vycházeti. Co se týče českých klášterů řádu sv. Benedikta nalézáme zde: ve sv. I. seš. 4. str. 110. Memoria Subrupensis, seu descriptio rerum memorabilium levati monasterii S. Johannis sub Rupe Ord. s. Benedicti collecta a C. Hostlovský a. 1790, publ. a d. Kozler. Ve sv. II./$_1$ str. 331. článek: Benedictini Slavorum scripsit F. V. Sasínek. Ve sv. III./$_1$ str. 66. Regesten zur Geschichte der Benediktiner-Abtei Břenov-Braunau in Böhmen, jež vydává na základě sbírky listin kláštera toho se týkajících u p. opata Břevnovského se nalézající P. Romuald Schramm. Mimo to nalézáme v prvních dvou svazcích rozsáhlý článek: Die Pflege der Musik im Benediktiner-Orden von Otto Kornmüller.

Historische Zeitschrift. Herausg. von H. v. Sybel. Neue F. Bd. 12. (1882) str. 45. Das politische Testament Karl's V. von Lothringen von 1687 von R. Koser. Spisovatel uvádí napřed obsah dotčeného testamentu, který všeobecně se připisoval Karlu vévodovi Lothrinskému, známému vojevůdci císařskému v letech 1675—1690, a důvěrnému rádci císaře Leopolda I. Mezi rádci cís. byly dva proudy, jeden radil k válce s Francií — v čele strany této stál vévoda Karel — druhý ke spolku s Francií — v čele strany této byl Lobkovic. Ve smyslu strany první radí spisovatel polit. testamentu, aby uzavřen byl mír s Turky a veškerá síla obrácena byla na západ. Co se vnitřní politiky týče, radí především k reorganisaci některých odvětví vnitřní správy, mezi jiným také k rozšíření obchodu a průmyslu, hlavně zřízení tří velkých středisk manufakturních v Praze, ve Vídni a v Terstu. R. Koser dovozuje, že závět ta není psána od vévody Karla, leč za účely nízkými od prvního vydavatele Chevremonta.

SBORNÍK HISTORICKÝ.

Ročník I. — 1883 — Svazek II.

O rozsahu říše české za Boleslava II.

Sepsal a dne 19. února 1883 ve schůzi Král. Č. Společnosti Nauk četl

Dr. *J. Kalousek*, universitní professor v Praze.

(Dokončení.)

Obejdeme nyní hranice biskupství Pražského, tak jak udány jsou v listině r. 1086. Text uvedený již zde na str. 2. budeme rozebírati kus po kuse.

a) Termini autem ejus occidentem versus hii sunt: Tugost qui tendit ad medium fluminis Chub. Již Palacký ukázal (I. a 252., b 418.), že Tugost, Tuhošť, jsou Domažlice, a Chub že jest řeka v Bavořích, kteráž tekouc z nynějších Čech, vlévá se v Bavořích u města Kouby do řeky Řezné. Klášter Kladrubský měl některý podíl z mýta vybíraného na stezce přes pomezí zemské u Domažlic, kteréžto místo při dvojí zmínce o tom jmenuje se r. 1183 Tugast a r. 1186 Domaseliz (Erben Reg. 169., 177.). Že jméno Tugost, Tugast znělo by po novočesku Tuhošť, zjištěno jest dosavadním jménem Tuhoštského vrchu, jenž se nachází u levého břehu řeky Úhlavy severozápadně od Švihova; tento vrch Tuhošť kromě jména nemá ovšem nic společného se hradem Tuhošťským v Domažlicích.[30]) V latinských listinách XIII. století slove to město Taust (Emler Reg. 356., 645.); v papežské listině r. 1310 čte se: de Domazlicz opido, Thust vulgariter nuncupato (Eml. Reg. 971.). Německý překladatel Dalimilovy Kroniky ve XIV. století rovněž psal Taust nebo Tust, z čehož jest nynější německé jméno Taus. Když jest Tugošť takto dokonale zjištěna, nemůže býti pochyby o řece Chub. Tato řeka i město při jejím ústí položené měly vždy společné jméno. ěmec Thietmar Merseburský píše (III. 5.) k r. 976, že císař Ota II. aceje se od Plzně přišel do hradu svého řečeného Camma. Ve .II. století psali v Bavořích Chambe (Erb. Reg. 374., Eml. Reg. 355.).

[30]) Domněnku, kterou hrabě Eugen Černín pronesl v Památkách VI. 56., že Wogastisburgem z doby Samovy měl se rozuměti tento vrch Tuhošť, dlužno zůviti při její váze.

Nyní Němci to město píší Cham, ale vyslovují je v tom okolí tak, jako německé slovo Kamm; říčku však psávají Chamb. Povšimnutí zasluhuje, že Kosmas sám místo zčeštělého jména Chub psal ve kronice své Kamb, nebo dle variantů Kanb, Kamba (Pram. II. 81. k r. 1040). Rovněž Jarloch psal Chamb (Pram. II. 468.). Vypadá to, jakoby těmto Čechům byla povědoma již jen forma německá a ne zčeštělá. V XV. století vyskytá se novější český tvar Kúba (St. letopisové 119. Archiv Český I. 267., 320.), nyní Kouba. Filologicky dá se přechod od Chamb ke tvaru Chub i Kúba vyložiti tak, že prvotní *am* přešlo před souhláskou jak obyčejně v nosovku *ą*, ze které čeština vytvořila si čisté *u*, nyní *ou*. — Balbín v Epitome (pg. 205.) nerozuměl jménu Tugast i pominul je, a ze jména řeky Chub udělal si Chebbe, jinak Ohři, domnívaje se, že ta řeka slula někdy tak jako povědomé město při ní. O sto let později Dobner (Annal. IV. 218.) vyhlásil Tugost za Smrčiny, ačkoli znal Letopisy Hradištsko-Opatovické, které Domažlickou porážku Němců roku 1040 výslovně kladou k Tuhošti (prope Tugocz, Prameny II. 389.), a místo Chub četl Cheb, vykládaje to za řeku Ohři. Ani Pubička (Chron. Gesch. Böhmens IV. a 18.) nepokročil dále; nevěděl, má-li slovem Tugast rozuměti nějaký les nebo krajinu, a jméno Chub měl za Ohři, i mínil, že přítomnými slovy rozumí se krajina od Falce až ku Kadani, kdež řeka Ohře má svůj prostředek. Dobner a Pubička netušili, že v X. věku ani Chebsko nenáleželo k Čechám, tím méně Smrčiny, a že Loketsko popisuje se v naší listině pod jiným jménem, Za Dobnerem šel Köpke, a za Köpkem překládá bez obavy i Loserth: „Tugost (das Fichtelgebirge) bis zur mittleren Eger“ (str. 25.); i jest věc věru pamětihodná, že historik, který chce kritisovati staré dějiny české a vyhazovati z nich vzácné prameny, opominul poučiti se od novějších badatelův o těchto pramenech, co vlastně v nich jest obsaženo, nýbrž ustrnul na přemoženém dávno stanovisku, na které chybnou konjekturou z nedostatečné vědomosti postavil se přede dvěma sty lety Balbín. — Tomek v pojednání svém O starém rozdělení Čech na župy (Č. Č. M. 1859, 168.) poznamenal, že slovy: „Tugost, qui (quae) tendit ad medium fluminis Chub = ježto se vztahuje až k rozhraní řeky Kouby“ musí se rozuměti župa Domažlická, poněvadž ona, ne hrad Domažlický, mohla se vztahovati až k rozhraní Kouby v pomezním lese s Bavory. Toto připomenutí jest nám stále míti na paměti také při dalším určování hranic v Čechách i ve Slezsku: místním jménem vždy rozumí se župa, krajina nebo kmen přebývající v ní, a nikoli pouze hrad nebo osada. Rovněž šťastný zdá se mi býti výklad Tomkův, že „usque ad medium fluminis“ neznamená „až do prostředka řeky“, nýbrž „až do rozhraní řeky“, t j. až do rozvodí mezi řekami Radbuzou českou a Koubou bavorskou; bylť tehdáž obyčej velice rozšířený, určovati hranice rozvodím.

b) Zelza, variant Zeyza. Jméno toto jest nesrozumitelné. Palacký (I. b 393.) projevil domněnku, že snad má se čísti Myza, t. j. župa při nejhořejším toku řeky Mže, kterýžto kraj (regio) r. 113: u pokračovatele Kosmova slove Mežsko (Mesko), později pak slu krajem Stříbrským. Tomek přistoupil plně k této konjektuře (Č. Č. M. 1859, 181.; Apologie 17.), a ovšem nezbývá nic jiného, uvážíme-li, že dále hned označuje se krajina Sedlecká čili Loketská, a mezi žu-

pami Domažlickou a Sedleckou byla právě jen župa Mežská, a to při pomezí zemském. — Dobner (Ann. IV. 218.) dal se svésti podobou slov Zeyza a Zeitz, i hledal tuto hranici východně od řeky Saly v okolí města řečeného nyní Zeitz, kdež r. 968 zřízeno bylo biskupství; tehdáž to místo psalo se Citice, Cici, Ciza a podobně; dvojhláska *ei* ve slově Zeitz vznikla z původního *i* dle způsobu německého teprva po Kosmovi. Že domysl Dobnerův jest zhola libovolný a nikterak se nehodí, netřeba dokládati.

c) Zedlica jinak Zedlicane. Tím se rozumí župa Sedlecká čili župa Sedličanů, kteráž pod tím jménem vyskytá se v několika listinách až do počátku XIII. století, později pak nazývala se krajem Loketským.[31])

d) Liusena jinak Lucsane. O Lučanech, jednom z kmenů slovanských v Čechách usedlých, zachoval nám dosti hojné zprávy Kosmas; přebývali při řece Ohři okolo pozdějšího Žatce, vojvoda jejich však někdy panoval také nad krajinami západnějšími v Čechách, zejména také nad Sedličany a Mežskem, tak že z bývalého panství Luckého bylo později za věku Kosmova patero žup. Nejlepší vysvětlení všech zpráv o Lučanech podal Tomek (Č. Č. M. 1858, 492.—500.).

e) Dasena, jinak a lépe Dacane nebo Daciane, jsou Děčané po obou stranách střední a dolejší Ploučnice; hlavní hrad jejich byl Děčín při vtoku této řeky do Labe. Věc ta nyní nade vši pochybnost vyvýšená (Pam. II. 264., Č. Č. M. 1859, 179.), byla Dobnerovi ještě tak temná, že hádal také na město Duchcov.

f) Lutomerici jest kmen Litomiřiců v soujmenné župě po obou stranách řeky Labe okolo dosavadního města Litoměřic.

g) Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Boemia liminatur. Tento kmen dal badatelům mnoho práce. Dobner prvotně (v Annalech III. 616.) mínil, že by se mělo čísti Lebuzi, i pokládal to mylně za jedno s Thietmarovou (I. 9.) urbs Liubusua, a oboje mylně stotožňoval se Zhořelcem; později zase (Ann. IV. 220.) mínil, že Lemuzi znamená krajinu Žitavskou mezi dvěma severními výběžky Čech. Köpke a po něm Loserth přidali k Žitavsku toliko znamení otázky. Nynějším znatelům dějin českých jest však povědomo, že hranice zemská v X. věku šla po rozvodí mezi poříčím Labským a Nisou, tak že ani nynější výběžky Rumburský a Fridlandský, ani okolí Žitavské nenáležely k zemi ani k dioecesi české, i dostaly se k nim teprva v XI. věku (Jireček, Slov. právo II. 5.) nejspíš udělením od císaře Jindřicha IV. králi Vratislavovi. Prvotně všude šla hranice česká po lesnatých horách, a sice po rozhraní vod, čemuž říkali prostředek hvozdu = media silva. Palacký (I a. 253.) k Lémuzům udělal toliko znamení otázky, nechtěje se odvážiti žádného výkladu. Šafařík ve Starožitnostech (II. 465.) kladl Lémuzy do okolí pozdějšího hradu Bezděze; k tomuto mínění přistoupil H. Jireček (Pam., II. 264., Slov. Pr. I. 51.—53.). Tomkovi však podařilo se z několika okolností provésti složitý důkaz veliké pravděpodobnosti, že

---

[31]) Palacký I. b. 415., 416. — Tomek v Č. Č. M. 1858, 494., 497. — H. Jireček v Památkách II. 217., Slovanské právo I. 56., 57. — O poloze bývalého župního hradu Sedlce blíže města Karlových Varů viz Památky VIII. 570.

*

Lémuzi sluli obyvatelé župy v poříčí řeky Bíliny, kterážto župa za Kosmy i později slula Bílinskou buď po řece Bílině nebo po hradě Bílině, i že v starších dobách jméno Lémuzů vztahovalo se snad také na Litomiřice a Děčany; důmyslného důkazu Tomkova zde opakovati nemohu, jestiť dosti obšírný.[32]) Co se jména Lémuzův dotýče, bylo ono za času Kosmova snad již vyšlé z paměti, neboť se vztahem k této severní krajině nevyskytá se nikde jinde než v naší listině; totéž jméno zachovalo se však podnes jakožto jméno vesnice u Českého Brodu, kteráž nyní slove Limuzy, a dle formy náleží ku prastarým vesnicím v Čechách, majíc statky rozestavené v podobě podkovy. Táž ves vyskytá se ve dvou listinách z r. 1227, kdež píše se Lemusi;[33]) náležela do té doby Kojatovi Hrabišici ze Hněvína Mosta, teda z Bílinska čili z Lémuzův, což zasluhuje povšimnutí; z rodu Hrabišicův již ve století XI. a XII. bývali župané Bílinští, jakž možno souditi dle opakujících se osobních jmen (Jireček, Slov. pr. II. 66.).

Nyní teda již víme, že hranice biskupství Čižského, Merseburského a později Míšeňského, šla po hřbetě hor Krušných od pramenův Elstery až k Labi u Hřenska. A biskupství Pražské dosahovalo od jihu k též hranici v horách Krušných, při kteréž na straně české sídlili nejzápadněji Sedličané, uprostřed Lučané, na východě Lémuzi. Severní hranice těchto pohraničných kmenů dosahovala až do prostřed hvozdu, t. j. k rozvodí mezi Ohří a Bílinou se strany jedné, a mezi poříčím Elstery a obojí Mldavy se strany druhé. Následovně byla v těch stranách co nejdokonalejší shoda hranic biskupství Pražského a oněch tří německých dioecesí. Biskupství Čižské a Merseburské nikde jindé nesousedilo s dioecesí Pražskou; i jest již patrno, že ti, kteří s lehkou myslí jeden po druhém opakují výtku o neshodě hranic těchto dvou dioecesí s Pražskou, sami nedovedli by udati, kde ta neshoda vlastně vězí, a jen ledabylo něco tvrdí, sami nevědouce co.

h) Deinde ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane. Palacký (I a. 253.) ani tohoto jména nechtěl určiti, opatřiv je toliko otazníkem;

---

[32]) Najde se v Č. Č. M. 1859, 174.—182., 186., 187.; srovnej Apologii 21.

[33]) Dobner, Monumenta IV. 257.—259; Erben, Regesta 332, 333. V jedné z těch listin, ježto jest testamentem Kojatovým, mluví se sice tak, jako by ves Lémuzy tam jmenovaná ležela v Moravě; ale jest to omyl, na nějž upozornil již Tomek v Dějepise Pražském I. 430., a jenž dal by se opraviti interpunkcí. Kojata odkazuje totiž klášteru Zderazskému: „In Morauia Bvdiccowici, Koietici, Jurinouici, Tlustovsi, Lemusi, Sestoiowici Ostrasan.“ Toliko první dvě ze jmenovaných dědin nacházejí se i nyní skutečně v Moravě, totiž Budikovice (na Šemberově mapě stojí libovolně předělané jméno Bohdikovice) severně od Třebíče, a Kojetice jižně od Třebíče. Juřinovice nebo Jiřinovice nenalézají se nyní ani v Moravě ani v Čechách. Následující čtyři vesnice nadarmo hledají se v Moravě, ale všechny najdou se v Čechách: Tlustovousy, Lémuzy a Šestajovice jsou u Českého Brodu blízko vedle sebe. Bratr Kojatův Všebor r. 1238 v témž sousedství daroval ještě ves Horúšany (Erb. 441) témuž klášteru Zderazskému, kterému Kojata všechny vsi zde jmenované odkázal; že se tu rozumějí tyto vsi v Čechách, dotvrzuje se zápisem, jejž císař Sigmund r. 1436 vydal na Tlustovúsy a Horúšany, vsi někdy kláštera Zderazského. (Archiv Český I. 496.) Ostrasan nehodí se snadno na žádné jiné místo v Čechách ani v Moravě leč na Ostřešany, vesnici u Pardubic, kdež Kojata dle téhož testamentu měl také Matarow = Mateřov, Sezemice, Zminné a Něnkovice. Dle tohoto výkladu není pochyby, že Kojatovy Lémuzy nebyly v Moravě, nýbrž u Českého Brodu; v jeho testamentě po jméně Koietici anebo Jurinonici měla by se udělati tečka.

avšak jiní badatelé[34]) před ním i po něm neváhají přiložiti plnou víru staré tradici, že Mělník dříve slul Pšov; již Dalimil a legenda Křišťanova ve XIV. století obsahují toto vysvětlení ke zprávě Kosmově,[35]) ježto praví o Lidmile, že byla dcerou Slavibora župana Pšovského; a výklad ten potvrzuje se dosavadním jménem potoka Pšovky, který vlévá se do Labe u Mělníka pod vesnicí Šopkou, jež prvotně zajisté také slula Pšovka. S Tomkem musíme přijmouti za jisté, že sídla Pšovanů vztahovala se od Labe na severovýchod až k horám Ještědským, po kterých tehdáž šlo pomezí zemské, neboť sic jinak nebylo by potřeba jmenovati ten kmen při vytýkání hranic dioecesanských. Tomek také míní, že jméno Pšované, jsouc odvozeno od hradu, sotva bylo nejstarším jménem toho kmene; kdybychom se mohli spolehnouti na slovanský prolog o sv. Lidmile, jenž vydán jest v Pramenech I. 123. dle Moskevského rukopisu ze XIII. století a v pravoslavných chrámích dosud bez věcné proměny každoročně se čítá, byl by starší název Pšovanův Srbové, neboť se tam praví: „Blažená Lidmila byla ze země srbské, knížete srbského dcera.“ V tom případě i v Čechách přebývali by Srbové vedle Charvátů, jako v X. století severně od Karpat jmenují se vedle sebe Veliké Charvátsko a Veliké Srbsko, a jako jižně ode Drávy a Dunaje usadili se Charváti a Srbové vedle sebe.

ch) Ghrovati (jinak Chrouati) et altera Chrovati. Že to je dvoje Charvátsko čili dvě župy Charvátův, o tom není žádné pochyby. Šafařík (II. 462.) kladl je do hor Krkonošských. H. Jireček bez udání důvodů vykázal těmto dvojím Charvátům sídla velice rozsáhlá, pokládaje je za obyvatele celého hořejšího Polabí od Pšovanův nahoru, zejména nedávných krajů Boleslavského, Bydžovského a Hradeckého; Slavníka Libického má Jireček za knížete Charvátského.[36]) Naproti tomu výkladu dlužno položiti důraz na tu nepochybnou a rozhodnou okolnost, že úryvek ze zakladací listiny biskupství Pražského, jenž se nám zachoval, výslovně vypočítává hranice (termini) této dioecese a skutečně jmenuje kmeny přebývající na pomezí tomto;[37]) Charváti však, kdyby zaujímali vůbec východní Čechy, nemohli by se slušně nazvati pohraničným kmenem této dioecese, neboť za nimi na východ náleželo k ní ještě celé přilehlé Slezsko. Pročež dlužno přijmouti mínění Tomkovo, že tito Charváti přebývali v krajině dosti skrovné od Pšovanů na východ při horní Jizeře v pozdějších dvou dekanatech

[34]) Pubička IV. a 18.; Šafařík ve Starožitnostech II. 464.; H. Jireček v Pam. II. 266.; Tomek v Č. Č. M. 1859, 185., 186., Apologie 21. Loserth píše Psowo bez výkladu.

[35]) Dalimil kap. 25. v Pramenech III. 52. — Křišťanova legenda v Pram. I. 204. — Cosmas I. 15. v Pram. II. 28.

[36]) H. Jireček v Památkách II. 267., Slov. Právo I. 53.—55.

[37]) Tomek v Č. Č. M. 1859, 186., 192., 193. Apologie 21. Tomkovo určení harvátů nerozdílně souvisí se samými základy, na kterých Tomek hleděl dopátrati starého rozdělení Čech na župy; jeden z těchto základů jest ten, že staré župy lkem, ač ne bez výjimky, srovnávaly se s pozdějšími dekanaty. Jako v tomto přiadě tak i jinde, kde tato theorie Tomkova odchyluje se od Jirečkovy soustavy žup, řidržuji se vesměs oné prvější, kterouž hleděl jsem i novým důkazem opatřiti Č. Č. M. 1874, 147. — Jediná výjimka od pravidla, že naše listina vyčítá jen kmeny ři hranicích, jsou Litomiřici; to bylo Tomkovi jedním důvodem, aby Litomiřice Děčany pokládal za větve Lémuzův; Apologie 21.

Turnovském a Hradišťském: tu skutečně byli na pomezí naproti dioecesi Míšeňské, k níž tehdáž náleželo celé poříčí řeky Nisy jak v Lužicích tak i v nynějších Čechách.

i) Slasane jsou Slezané, kmen slovanský, jenž přebýval jen v malém díle pozdějšího Slezska, totiž při řece Sleze (něm. Lohe), kteráž pramenic se na sever od Frankenšteina, přichází k městu Němčí (Nimptsch), a tekouc stále k severu, vlévá se u Vratislavě do Odry. Kraj, ve kterém tito Slezané bydlili, jest nám dobře povědom z kroniky Thietmara Merseburského (VII. 44.), jenž vypravuje k r. 1017, že hrad Němčí (urbs Nemzi) stojí v župě slezské (in pago Silensi), kteráž prý obdržela jméno „po vrchu velmi vysokém, jenž za příčinou své podoby i velikosti, když proklaté pohanství tam průchod mělo, od obyvatelův nad míru ctěn byl“. Od města Němčí na severozápad strmí homolovitý vrch jménem Sobota, něm. Zobtenberg; tato hora při slovích Thietmarových připadá hned na mysl, a ve srovnalosti s Thietmarem také v listině r. 1351 slove mons Zlesie.[38]) Jméno Slezanů, nechť již vzato jest od řeky nebo od hory anebo od obou, přešlo později také na jiné kmeny, přebývající v hořejším poříčí Odry jak na levé tak i na pravé straně.

j) Trěbowane nejmenují se nikde jinde než toliko v naší listině. Leutsch (203) položil je na zdařbůh jižně od Slezanů mezi řeky Nisu Kladskou, Opavu a Odru, nemaje ovšem k takovému umístění žádného důvodu. Ještě chybněji smyslili sobě Dobner (IV. 221.) a Pubička (IV a. 19.), že prý Trebované bydlili u Zhořelce v Hořejší Lužici, poněvadž prý Zhořelec za dávna slul Drevnov, z čehož prý se mohlo utvořiti jméno Drebované a Trebované. Toho se chytili historikové polští Naruszewicz a Lelewel, dělajíce toliko ze Drevnova Drebov. Kanovník Vyšehradský k r. 1131 ovšem praví (Pram. II. 212., 213.), že hrad Zhořelec toho roku stavěný slul dříve Drenov (variant Dřevnov). Šafařík (II. 618.) dobře upozornil, že není důvodu, aby Trebované spojovali se s Drenovem; avšak sám pustil se za Kropfem na cestu rovněž tak matnou, klada Trebovany do Dolní Lužice k městu, jež se nyní německy nazývá Triebel, a v listině r. 1301 psalo se Trebule. Šafaříka přidržel se v tom Dudík (Gesch. I. 314.), a Loserth místo Trebovanů jmenuje už prostě Lužici. Soudíce dle německé vesnice Triebel, jež stojí v Čechách u Plané a slove po česku Třebel, můžeme za to míti, že také lužické město Triebel = Trebule slulo Třebel anebo snad Třebovel; od těchto pak jmen nemůže býti odvozen název Trebovanův. H. Jireček ve Slov. Právě (I. 37. a na mapě) klade Trebovany do Slezska na levý břeh Odry, na sever od Slezanův, západně od města Vratislavě; toto umístění zdá se mi býti jedině správné a to proto, že naše listina jmenuje Trebovany mezi Slezany a Bobřany, a ježto ten pořádek bez pochyby jest zeměpisný, připadají Třebované patrně do prostřed mezi řeky Slezu a Bobr. Dle mého zdání jméno Třebovanů

---

[38]) **Šafařík ve Starožitnostech II. 425. uvádí z listiny 1351 slova: in oppido Czobotha prope montem Zlesie, maje za to, že v tom jest chyba, poněvadž r. 1376 psáno mons Czobothus. Avšak Sobota něm. Zobten jest skutečně také město pod tím vrchem, i není nemožné, že vrch Sobota dříve jmenoval se vrchem Slezským nebo nějak podobně.**

odvozeno jest od nějaké řeky řečené Třebová.[39]) Jmen místních od téhož kmene utvořených jest a bylo ve slovanském světě veliké množství, jak se každý může přesvědčiti, prohledne-li si v topografických slovnících jména, jejichž začátek jest Treb, Třeb, Tereb, i Trieb a Trüb a j. Která ze slezských řek to jest, po které snad Třebované obdrželi svoje jméno, na ten čas nelze věděti. Toliko připomínám, že nevíme, jak se jmenovala po slovansku řeka Katzbach, ač jistě měla někdy slovanské jméno; teče mimo Lehnici v těch místech, kde asi nejspíš Třebované přebývali; jedna ves stojící v jejím poříčí, ač ne u ní, severozápadně od města Javora slove nyní Triebelwitz.

k) Boboran, variant Bobrane. Jméno ukazuje, že tento kmen přebýval u řeky Bobra, kterou také Thietmar pod tím jménem znal, vykládaje je ze slovanštiny (Pober dicitur sclavonice, castor latine VI. 19.). Pramení se za Žacléřem na východní straně jižních Krkonošů, teče k severu mimo Löwenberg a Boleslavec, a přijmouc mezi Sprotavou a Zahání s levé strany přítok Kvizu, vlévá se u Krosna do Odry. Poněvadž víme, že při dolním jejím toku v pravo i v levo, t. j. v potomním Slezsku i v Dolní Lužici, přebývali kmenové jiných jmen, musíme míti za to, že Bobřané sídlili u hořejšího toku Bobra, teda východně od řeky Kvizy. V jiných pramenech jméno Bobřanů se nevyskýtá.

l) Dedosane (varianty Dedosese, Dedosene), usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Co se jména týče, Šafařík (II. 424.) měl za to, že župa slula Dědoše, a obyvatelé Dědošané. Thietmar zmiňuje se o nich několikráte; k určení jejich sídel nejdůležitější jest místo (IV. 28.), kdež vypravuje, že císař Otta III. putuje z Míšně do Hnězdna r. 1000, přišel přes Milčany do župy Dědošské, kdež kníže Boleslav Chrabrý přišel mu vstříc do města řečeného Ilua, což Leutsch (202) a jiní vykládají za Halbau nebo Eilau nad středním Bobrem (Spruner-Menke č. 37.). Všichni badatelé shodují se v tom, že Dědošané přebývali mezi Dolejším Bobrem a Odrou. Dodatek v naší listině uvedený: „až do prostřed lesa, kdež jsou hranice Milčanův", náleží tušim vlastně k Bobřanům a ne k Dědošanům. Neboť Bobřané mohli v lese někde u řeky Kvizy na dlouhé čáře sousediti s Milčany, kteří přebývali v Hořejší Lužici západně od Kvizy; Dědošané však měli na západě za řekou Bobrem za sousedy Žárovany a župu Selpuli, Milčanův pak snad ani se nedotýkali. Také zdá se, že jako v Čechách jmenují se Děčané (Litomiřici) a Lémuzi v pořádku obráceném, než by náleželo, že tak i při vyčítání kmenů slezských pořádek se obratil, a měli by vlastně jmenovati se napřed Bobřané, pak Dědošané, Třebované a Slezané.

Nyní již jest zjevno, jak nedůvodná jest výčitka, že by naše listina přičítala Hořejší a Dolejší Lužici k dioecesi Pražské, a že by hranice našeho biskupství potýkaly se tam s obvodem biskupství Míšeň-

[39]) V Čechách jmenovala se tak říčka, jež přicházejíc od hranic moravských, vlévá se ve městě Ústí do Tiché Orlice; že se jmenovala Třebová, dosvědčeno jest listinou z r. 1167 (Erb. 140.); u této řeky Třebové blíže pramenů stojí ves Třebovice (něm. Triebitz, r. 1304 Tribovia brevis), níže při jejím toku jest město Česká Třebová, a ještě níže ves Třebová Dlouhá, něm. Langetriebe.

ského. Listina Pražská nic v Lužicích nepřičítá k dioecesi Pražské, a následovně mezi naší listinou a listinami Míšeňskými ve příčině Lužic žádné neshody není. Řeči liché o takové neshodě povstaly z omylu anebo z nedůvodných výkladů: Dobner položil Lémuzy ke Zhořelci a později k Žitavě, Pubička klade Třebovany ke Zhořelci do Horní Lužice, a Šafařík za Kropfem tytéž Třebovany přestěhoval do Dolní Lužice. To vše jsou určení nedůvodná a pravdě nepodobná. Jest však neshoda mezi listinami Míšeňskými a listinou Pražskou o Slezsko; dle oněch listin náleželo by celé levé Poodří ve Slezsku, v Moravě i v Čechách (župa Kladská) od r. 968 k dioecesi Míšeňské, naše pak listina zase přiděluje ty krajiny r. 973 k dioecesi Pražské. Míšeňské zakladací listiny, které se nám zachovaly, jsou sice padělány teprva r. 981 nebo později, avšak dle pravé listiny Otovy r. 996 podobá se, že také prvotní zakladací listina biskupství Míšeňského potahovala k němu krajiny slezské. Dle toho, co nahoře (sr. 14.—16.) jsme vyložili, musíme míti za to, že duchovní přináležitost Slezska k Míšni byla ponejvíce jen nárokem a touhou, a to zrovna tou měrou, jako světská závislost Slezska na německých markrabích: r. 970 Dědošané nejspíš platili Němcům; 973 větší díl Slezska i s Dědošany počítají se k Čechám; 990 Dědošané a velký díl ostatního Slezska jest podroben Mečislavovi polskému, ač Boleslav český toho zpět dobývá; 999—1000 celé Slezsko se přivtěluje světskou a duchovní správou k říši polské, ač v letech 1005—1017 Němci zase pokoušeli se dobyti severního Slezska. Kdoby listinám Míšeňským přikládal dokonalou víru, a mínil že r. 973 západní Slezsko nemohlo býti přiděleno k dioecesi Pražské, poněvadž již r. 968 bylo připočteno k dioecesi Míšeňské, ten by touž obtíž musil namítati také proti nedlouho pozdějšímu zřízení dioecese Vratislavské. Jako r. 1000 císař Ota III. mohl založiti biskupství Krakovské a Vratislavské i jiná v Polsku, netázaje se o svolení biskupa Poznaňského, jenž si počítal právo k celému Polsku (viz zde str. 10.), i nevšímaje si ve Slezích starších práv biskupů Pražských ani svého listu r. 996 daného Míšeňským, tak mohl také r. 973 císař Ota I. přisouditi západní Slezsko k dioecesi Pražské, třeba by r. 968 přičtena byla ta krajina k Míšni. Obtíž v obou případech jest stejná a ovšem také stejně překonatelná.

m) Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir. Zde jest v uvádění hranic veliký skok, kterým se dostaneme ze Slezska přímo do východní Haliče; tam od nynějšího města Lvova na východ, od Brodův na jih pramení se řeka Bug, kteráž tekouc severně až ke Břešti Litevskému, dostane se potom tokem západním pod Varšavou do Visly. Mezi badateli nebylo nikdy pochyby, že v naší listině rozumí se tato řeka, a sice toliko její hořejší běh. Jménem Ztir rozuměli někteří čeští dějepisci [40]) řeku Stryj, pravý přítok Dněstra ve východní Haliči, který pramení se v Karpatech, a teka mimo městc Stryj, vlévá se do Dněstra jižně ode Lvova. Avšak řeka jménem Sty skutečně existuje; pramení se jižně od města Brodův, a tokem severo-

[40]) Palacký Děj. I. a 253.; Dudík Gesch. I. 316 ke slovu Styr učinil otázku ob es nicht der Stry ist? Dříve 1858 Dudík Herzogthum Troppau 234., jmenova prostě Stryj.

východním mimo Luck dostane se nedaleko města Pinska do řeky Pripetě, kteráž nad Kyjevem vlévá se do Dněpra. Již sice Dobner (IV. 224.) i Pubička (IV a. 19.) věděli o řece Styru, ale ještě r. 1864 Polák Bielowski měl spravedlivou příčinu ukazovati na chybu, které dopouštěli se někteří naši historikové; Bielowski také upozorňuje, že řeky Bug i Styr mají společné prameny, a že to bylo již povědomo Dlugošovi.[41]) Zdá se, že právě toto společné vrchovisko řek Bugu a Styru platilo jako za mezník na východní hranici dioecese Pražské. Tím, že na místo Stryje přichází řeka Styr ke svému právu, nemění se ve věci hrubě nic, neboť Stryj jest od Prahy k východu bez mála tak vzdálen jako Styr, a krom toho v naší hranici zůstává vždy mnoho neurčeného, totiž celá hranice severní ze Slezska až k vrchovisku Bugu a Styru, a pak zase odtud až ku Karpatům. Snad ani ve skutečnosti tyto hranice říše české nebyly dosti určity a ustáleny, a jmenovitě tuším působení biskupa Pražského sotva kdy opravdově zasáhalo až do těchto nejvýchodnějších končin jeho převeliké dioecese.

n) Cum Cracoua civitate provinciaque, cui Wag nomen est, cum omnibus regionibus ad predictam urbem pertinentibus, quae Cracova est. Listina vypisuje slovy dosti obšírnými, že k dioecesi Pražské náleží hrad Krakov s rozsáhlými krajinami v okolí, a ze souvislosti vysvítá, že tyto Krakovské krajiny počítají se až k vrchovisku Bugu a Styru. Temné místo jest, že krajina Krakovská slove Wag; není-li v tom chyba toho způsobu, že by místo slova Wag mělo tu státi nějaké jiné jméno, není možno nalézti v té větě jiný smysl, nežli že také západní Beskidy a údolí hořejšího Váhu počítají se ku Krakovu; tu by slova provincia Wag znamenala ne celou krajinu Krakovskou, nýbrž toliko zakarpatský její díl v hořejším Povází. Zajímavo vždy zůstává, že naše listina klade na Krakov tak velikou váhu jako nedávno objevená zpráva žida Ibrahima; jako u tohoto, tak i v zakladací listině biskupství Pražského vypadá Krakov vedle Prahy jako druhé střediště říše české. Povšimnutí zasluhuje také stará polská tradice, dle které sv. Vojtěch působil také v Krakově.[42])

[41]) Bielowski v Monumentech I. 147. píše, že „jedna část zřídel Bugu stýká se nemálo se zřídly Styru pod horou Podhoreckou, kde nedaleko jest dávný zámek Olesko"; tamže uvedeny jsou zmínky o tom z Dlugošovy Historie I. 9., 19., a ze Sarnického Descriptio Poloniae E. 2. v, F. 3.

[42]) Roepell, Gesch. Polens 109.; Památky arch. VII. 309. V jednom rukopise (XV. století) staré pannonské legendy o sv. Cyrillu nachází se pozdější přídavek oznamující, kterak bylo nalezeno „ruské" písmo od sv. Cyrilla, kterak to písmo i víra pravoslavná se šířila, a kterak prý Vojtěch přišed do Čech, Moravy a do Polska, zrušil víru pravoslavnou, „ruské" písmo zavrhl a uvedl latinské písmo i víru (viz Č. Č. M. 1846, 9., 1870, 71.; Palackého Děj. I a. 262. nota 257.; Pram. děj. č. I. 38. nota 8.). Tato zmínka o Vojtěchovi nezdá se býti ničím jiným nežli ohlasem oné polské tradice, zbarveným na způsob rusko-pravoslavný; i nesluší se, na základě tom patrně pozdním a nesprávném hyzditi sv. Vojtěcha, jakž to u některých Čechů přichází do módy. Ovšemť jest jisto, že Vojtěch byl biskupem latinským, tak jako předchůdce i nástupcové jeho všichni; avšak rovněž tak jest jisto, 1. že latinský obřad nebyl uveden do Čech teprva Vojtěchem, nýbrž sto let před ním, aspoň již r. 895; a 2. že slovanský obřad, ač mu stále ubývalo půdy, nebyl v Čechách vyhuben Vojtěchem, nýbrž teprva sto let později. O příčinách, které Vojtěcha pudily z Čech, jsme šťastnou náhodou dostatečně zpraveni současnými prameny. První životopisec a přítel Vojtěchův Kanaparius (Pram. I. 244.) vyčítá tři příčiny hlavní: e muž míval několik žen, že duchovní osoby se ženily, a že židé kupčili ve křesťan-

o) Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri (variant Tatri), dilatata procedit. Hořejší dvoje určení *m*) o Bugu a Styru i *n*) o Krakovsku jest v naší listině obsaženo v jediné periodě; vzhledem k této jednotě můžeme přítomný kus nejlépe vyložiti tak, že se zde za hranici naproti říši uherské udávají střední Karpaty a Tatry. Kde na východě začínala se tato hranice Karpatská, zdali u pramenů Prutu, Bystřice, Lomnice nebo Stryje, nemožno věděti; na západ táhla se nepochybně až k Popradu. Též zůstává nejisto, zdali slovem Tritri mají se rozuměti Vysoké Tatry, které by dle našeho výkladu pod *n*) spíš celé měly náležeti ku Krakovsku, anebo Malé Tatry čili pohoří Liptovské, ježto se táhne mezi hořejšími toky řek Váhu a Hronu.

p) Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est Moure (varianty Mdere, More Mure), et eiusdem, montis, eadem parochia tendit, qua Bavaria liminatur. V posledním tomto určení hranic jest na první pohled tolik jisto, že země Moravská přičítala se k dioecesi Pražské, a že její východní hranice klade se dále k východu, než kudy jde nynější, tak sice, že šla podél řeky Váhu; nejspíš má se zde rozuměti toliko střední tok té řeky, asi snad od Žiliny po Pešťany. Co by se mělo rozuměti lesem a horou Moure, o tom různě bylo hádáno a psáno. Palacký (I a. 253.) myslil na pohoří Matra, jež rozkládá se v Uhrách mezi Jagerem a Vacovem; tu domněnku přijal od něho Köpke, a od Köpka Loserth. Dle toho by celé uherské Slovensko počítalo se k zemi Moravské a tudy k dioecesi Pražské. Samo v sobě to není věc nemožná, že by Slovensko bylo náleželo k české říši Boleslava II., ano zprávy, dle kterých r. 1000 celé Slovensko náleželo k Polsku (viz zde str. 6.), poskytují k tomu takořka parallelu; ovšem nejsou ty zprávy plně spolehlivy, a uherští badatelé snaží se je vyvrátiti (Julius Pauler v Ungarische Revue 1883, str. 113., 114.) Avšak kdyby celé Slovensko až Matře náleželo k Moravě, neměla by naše listina na třech místech žádného smyslu: předně tu, kdež klade, Tatry mezi české Polsko a Uhry, podruhé tam, kdež praví, že země Moravská prostírá se až k řece Váhu. Pročež mám za to, že dlužno jest opustiti domněnku Palackého, a to tím spíše, ježto máme lepší výklad na snadě. Také sice nemohu přistoupiti k mínění Dudíkovu, jenž Malé Karpaty u města Modré severně od Prešpurka pokládá za horu Moure-Mdere, uváděje na to málo přesvědčivé důkazy.[43]) Ke jménu silva i mons Moure i k celé souvislosti nejlépe se

ských otrocích. Ze zákona vydaného Boleslavem II. na sněmu r. 992 (Erb. Reg. 33.) vysvítá, že před tím moc světská v Čechách biskupovi překážela anebo aspoň ho nepodporovala, když chtěl rozváděti manželství proti právu kanonickému uzavřená, když hleděl stavěti kostely a vybírati desátky. A Kosmas k r. 1039 (Pram. II. 73.) obšírně vypravuje, kterých hříchů Čechové u hrobu sv. Vojtěcha ve Hnězdně se odříkali, jimiž otcové jejich jej hněvali. V dostatku těchto zpráv starých a spolehlivých nikterak se nesluší, abychom místo nich vymýšleli si příčiny jiné, o nichž souvěké a hodnověrné prameny nic nevědí, jako na př.: že prý sv. Vojtěch počínal si v Čechách na způsob úředníka sloužícího císaři německému, anebo že by se byl dostal s Čechy do sporu o obřad slovanský a latinský.

[43]) Dudík Geschichte I. 41., 43.; obšírně v Herz. Troppau 235.—239.

hodí vysvětleni, na něž připadl již Dobner (IV. 228.), a jež odůvodnil H. Jireček ve Slovanském Právě (I. 21., 22.); dle toho má se tu rozuměti pohoří v Dolních Rakousích u nynějšího města Mailberka jižně od řeky Pulkavy čili Bulky, která u města Lavy vlévá se do Dyje. Z listin víme, že dnešní Mailberk psal se r. 1055 Movriberg, r. 1081 Mouriberch, 1156 Mourberc, 1235 Movremberch, 1244 Mewrperch; v nejstarší z těchto zmínek r. 1055 jmenuje se Movriberg silva (Erb. 50.), jako v naší listině; a pohoří několik mil dlouhé, jež se táhne od Mailberka na západ, tvoří rozvodí mezi řekou Dyjí a Dunajem, tak že i z té příčiny hodí se za mezník dle tehdejšího způsobu. Rakousy v oněch časích počítaly se za částku vojvodství bavorského; pročež slušně stojí v naší listině psáno, že středem lesa Moure ohraničují se Bavory (ad mediam silvam.. Moure... qua Bavaria liminatur). Přijetím pohoří Mailberského za hranici vše pěkně nám souhlasí, a listina zcela rozumně vytýká za hranici moravskou proti cizině jednak řeku Váh, jednak pohoří Moure; o Matře avšak ani o Malých Karpatech u Modré by se říci nemohlo, že jimi omezují se Bavory. — Další hranice naproti Bavorům od Mailberka až k Domažlicům není udána, a nepochybně má se všude rozuměti rozvodí, kteréž tu jde větším dílem po vysokých horách.

Starobylý ano zastaralý způsob, kterým určují se hranice biskupství Pražského v listině z roku 1086, jest tuším na díle sám důkazem, že tato listina nespočívá na falsifikatě, nýbrž na dokumentě hodnověrném, jenž skutečně pocházel z druhé polovice X. století. Soudíc dle Kosmy, tehdáž nejlepšího znatele minulosti české, zdá se, že tehdejšímu pokolení některá jména naší listiny byla již nepovědoma: Kosmas řeku Chub jmenuje Kamb, o Lémuzích a Charvátech v Čechách nikde se nezmiňuje, jakož o nich obojích neví žádný jiný domácí pramen historický, vyjma toliko že Charváti připomínají se ještě ve Vostokovské legendě o sv. Václavu, jež nepochybně pochází z X. století. Trebované a Bobřané rovněž nikde jinde se nepřipomínají než v naší listině. A což říci o řekách Bugu a Styru? Ve druhé polovici X. století, když Čechové až i na Červené Rusi bojovali, mohla ta jména v Čechách dobře býti známa; ale slušně lze pochybovati, zdali o sto let později někdo u kapituly Pražské o těch řekách věděl; všaktě i v našem věku, kdy mapy a zeměpisy jsou na snadě, jedna z těch řek, Styr, uváděla české historiky v omyl.

8. Konečně Loserth proti pravosti zakladací listiny biskupství Pražského uvádí tu okolnost, že listina z roku 1086 přičítá její původ císaři Otovi I., kterýž zemřel 7. května r. 973. Dümmler[44]) dříve dovozoval, že biskupství Pražské nebylo založeno r. 973, nýbrž teprva r. 974. Nyní Loserth pokládá za jisté, že to založení stalo se ještě později, totiž r. 975 nebo 976; máť za to, že ten důkaz proveden jest nověji Köpkem a Dümmlerem. V důkaze tom uvádí se především známý výrok Otlona, životopisce sv. Wolfganga, že císař Ota II. (medius Otto caesar) svolil k žádosti o založení biskupství Pražského, která mu byla přednášena od bavorského vojvody Jindřicha a jiných

[44]) Dümmler, Piligrim von Passau str. 174.

věrných.[45]) Podotýkám hned, že neshoda, která se může z toho vyvozovati mezi touto legendou a naší listinou z r. 1086, odstraňována byla od historiků tím, že obojí může býti pravdivé: Ota II., byv již r. 967 korunován za císaře, mohl jakožto spoluvladař a častý zástupce otce svého jednati o založení biskupství Pražského, a Ota I., když po několikaletém pobytu v Italii vrátil se v létě r. 972 do Němec, mohl svým jménem dáti vyhotoviti listinu na to, co syn ujednal; k čemuž hodil se slavný sjezd o velkonocích (23. března) 973 ve Quedlinburce, kdež u císaře Oty byli přítomni kníže český Boleslav II., kníže polský Mečislav a jiní. Znamenati sluší, že Otlon připisuje Otovi Druhému také již povýšení sv. Wolfganga za biskupa Řezenského, kteréž určitě připadá do r. 972; zemřelť jeho předchůdce Michal 23. září 972, a Wolfgang byl vysvěcen za biskupa 25. prosince 972. Köpke a Dümmler vyhlašují to za omyl, když Otlon dává při povyšování Wolfgangově panovati Otovi II.;[46]) i jest věru s podivením, že táž věc, která u Wolfganga prý nemá žádné váhy jakožto mylná, nabývá u biskupství Pražského pro Dümmlera nemalé důležitosti. Nepředpojatý tuším z toho sezná, že údaj Otlonův, nechť jest mylný anebo v hořejším smyslu pravý, nemůže býti naší listině na překážku. Nyní však uvádí se dále, že v katalogu biskupů Štrasburských nachází se poznámka, dle které první biskup Pražský Dětmar svěcen byl v Elsaském místě řečeném Brumpt od Willigisa arcibiskupa Mohučského a od Erchanbalda biskupa Štrasburského.[47]) Svěcení Dětmarovo mohlo dle toho se státi teprvá po 25. lednu 975, kteréhožto dne Willigis povýšen byl za arcibiskupa, a nemohlo se státi později než 28. dubna 976, poněvadž toho dne ve vzpomenuté již výše (str. 12.) listině Willigisově jmenuje se biskup Pražský jakožto jeho přísedící. Též uvádí Loserth sobě na pomoc, že letopisy polské v jedné redakci jmenují rok 975 jakožto rok svěcení Dětmarova.

Nejsnadněji odbudeme poslední důvod, vzatý z letopisů polských; jedna jejich redakce skutečně k roku 975 oznamuje svěcení Dětmarovo rovněž tak určitě, jako zase jiná redakce jich oznamuje ten skutek k r. 974, jak toho zase dříve Dümmler potřeboval. V Bielowského Monumentech (III. 141.) postaveny jsou obojí ty letopisy pěkně vedle sebe, a naproti nim hned jsou dvě jiné recense, dle kterých první biskup Pražský svěcen byl r. 980. Patrně všechny ty údaje mají cenu stejnou, totiž žádnou, rovněž tak jako zprávy týchž letopisů o současných biskupech Krakovských, kterých tehdáž ani nebylo.

Je-li zpráva v katalogu biskupů Štrasburských spolehlivá, odporovala by naší listině jenom tehdáž, kdyby založení nového biskupství, o němž mluví listina, a vysvěcení prvního biskupa k němu, o němž

---

[45]) Palacký v Děj. I a. 254. otiskl celou kapitolu z Otlonova životopisu sv. Wolfganga, která se týká založení biskupství Pražského.

[46]) Köpke a Dümmler, Kaiser Otto der Grosse, v Lipsku 1876, str. 496. nota 5.: Arnold und Othloh lassen beide irrig bereits Otto II. regieren, worauf nicht mit Hirsch irgend ein Gewicht zu legen ist.

[47]) Wimphelingův Catalog. episc. Argentin. pg. 34. dle citátu u Köpka a Dümmlera, Kaiser Otto der Grosse, str. 503., má o tom tuto zprávu: (Erckenbaldus consecravit) cum eodem (scil. Willigiso Maguntino archiepiscopo) Dietmarum Pragensis ecclesiae episcopum apud Bruchmagod.

mluví katalog, byl akt jeden, anebo kdyby aspoň ty dva akty musily se díti současně. Köpke a Dümmler a po nich Loserth, zdá se, představují si to tak; ale sotva kdo bude tvrditi, že by tomu tak býti musilo. Z jiných podobných příkladů víme, že mohl projíti některý čas mezi založením nového biskupství a volbou prvního biskupa, potom zase mezi volbou a investiturou, a konečně mezi investiturou a svěcením. Kterak tomu bylo u Dětmara, o tom nemáme žádných zpráv spolehlivých; Kosmas vypravuje to vše k r. 967, co do času jistě mylně. O některých Dětmarových nástupcích na stolici biskupství Pražského však víme, že z různých příčin někdy uplynul značný čas mezi jejich volbou a posvěcením; tento čas trval u sv. Vojtěcha šestnáct měsícův (od 19. února 982 do 29. června 983), u Šebíře zase šestnáct měsícův (od února 1030 do 29. června 1031), u Kosmy celá tři léta (od 4. března 1091 do 12. března 1094) atd. Byl-li Dětmar svěcen za biskupa teprva r. 975 nebo v prvních měsících r. 976, mohlo při tom přece biskupství Pražské dobře býti založeno o dvě nebo tři léta dříve; a tak zase mizí odpor, jejž chtějí spatřovati mezi katalogem biskupů Štrasburských a naší listinou. Avšak Köpke a Dümmler a po nich Loserth zapomněli postarati se o odstranění odporu jiného, toho totiž, jenž vzniká mezi jejich výkladem katalogu Štrasburského a mezi Otlonovým životem sv. Wolfganga. Již Dobner i Dudík upozornili na to,[48]) že i kdybychom se drželi pouze Otlonovy legendy, musíme založení biskupství Pražského položiti před prostředek r. 974; neboť Otlon praví, že Ota II. byl k tomu křesťanskému skutku nabádán od vojvody Jindřicha, tento pak vojvoda bavorský, jakž odjinud jest povědomo, po smrti císaře Oty I. chtěl sobě trůn osobovati, a z té příčiny v létě r. 974 byl od císaře Oty II. zajat; do těchto rozmíšek a do doby po zajetí Jindřichově již nikterak nehodí se slova Otlonova o vlivu vojvody Jindřicha na císaře Otu II. Kníže český Boleslav v těch německých různicích stranil vojvodovi bavorskému, a v tom jednání snadno mohla vězeti příčina toho, prodlela-li se investitura Dětmarova i jeho napotomní svěcení o dvě nebo tři léta po založení biskupství Pražského.

Rozebírajíce všeliké námitky proti obsahu císařské listiny z r. 1086 i starší její vložky, neshledali jsme nic takového, proč bychom starší substrát té listiny měli pokládati za falsifikát. Toliko jedné z těch námitek (čís. 6.) mohla by se přičítati nějaká průvodná moc, ta však se zakládá na jediném slově jednou napsaném (Moraviensis), a tím jedním slovem nelze žádných zámkův ani stavěti ani bořiti; všecky pak ostatní námitky ukázaly se býti doprosta lichými. Naproti všem těm lichým pochybnostem dlužno však ukázati na okolnost, která sama o sobě svědčí, že náš popis hranic nemohl býti dělán ku potřebě r. 1086, nýbrž vznikl v dobách a poměrech docela jiných. Víměť určitě, že biskupovi Pražskému Jaromírovi jednalo se jen o to, aby iskupství Olomoucké bylo zrušeno, a Morava zase k dioecesi ražské přivtělena. Tu pak leží na bíledni, kdyby k tomu účelu byl ntěl padělati listinu, že by byl do ní vložil jednoduše ustanovení, terak biskupství Pražské bylo prvotně zřízeno pro Čechy a Moravu polečně, tak jakž Jaromír císaři Jindřichovi IV. ve stížnosti

---

[48]) Dobner, Annales Haieciani IV. 215.; Dudík Gesch. II. 38.

své skutečně přednášel; dokonce pak nebylo Jaromírovi ani zapotřebí ani prospěšno, aby si vymýšlel nějaké hranice v zemích polských, jež toho času měly své biskupy i svého zvláštního arcibiskupa. Na tuto okolnost upozornil již Roepell (641.), a Loserth neměl ji nechati nevyvrácenou. Kromě toho našli jsme v popisu hranic vážné momenty, které rovněž nasvědčují tomu, že ten popis nemohl býti zdělán nedlouho před r. 1086, nýbrž že pochází z doby o sto let starší, kdy poměry tam vzpomínané byly skutečnými. Starobylý ten popis dlouho vzdoroval badatelům, až konečně v našem století posloupnému úsilí několika historiků podařilo se odstraniti všechny nesnáze, a vyjma jediný případ (Trebované) znova objeviti všechny zapadlé mezníky; a hranice takto vyložená nachází se v nejdokonalejší shodě sama s sebou, i s historickými zprávami jinými, i s přirozenými poměry. Kdo se nepoučil o těchto výzkumech českých badatelů, tomu naše listina ovšem naskytuje plno záhad topografických a jiných; ale ten a takový, kdož nemá vůle nebo příležitosti, aby seznámil se s pokroky, ježto věda historická v té věci za sto let učinila, — ten a takový neměl by lehkomyslně vyhlašovati za falsifikát, čemu sám nedorozuměl.

Bývalé panství Mníšecké.

Sepsal *Josef Vávra*, professor na č. vyšší realce v Praze.

Světlo historické vzchází nad městečkem Mníškem teprve v polovici XIV. století. O původu městečka nedostává se zpráv. Přihlížíme-li však k půdorysu městečka, jež vykazuje obšírné náměstí v obdélném čtverhranu, jehož prostrannosti kostel se hřbitovem uprostřed stojící jen malou činí újmu, dále ulice z rohů náměstí pravidelně vycházející, na severozápadu pak přiléhající zámek na skále, pod níž potok dosti silný, an tu několika rybníky protéká: shledáme tu anologii s mnohými městy hrazenými; i domníváme se viděti tu nezdařilý pokus o založení města královského. Jsou příkladové, že mnohá města nově založená dlouho zůstávala nehrazena, a že k budování hradeb a věžných bran přikročilo se později, když s dostatek měšťanů, domácích i německých, tu se usadilo, a tak životní síla nové osady se osvědčila. Při Mníšku mohla v tom býti dobrá naděje, jednak pro polohu na důležité obchodní silnici od Prahy k Pasovu, jednak pro jíloviště zlata, jež byla asi dvě hodiny cesty odtud směrem ke Zbraslavi, a na něž posud jméno vsi Jílovišť upomíná. Leč nedostatek větší vody běhuté, půda nehrubě úrodná nelákaly as cizích osadníků; Mníšek zůstal nehrazen, pouhým městečkem, jakým zván již r. 1380.

V polovici XIV. století shledáváme tedy městečko Mníšek ve světle dějin. Nacházelo se na rozsáhlém královském zboží Dobříšském, jež sáhalo od Příbrami až ke Zbraslavi; při městečku stál hrad neveliký, an jednou hradem, po druhé jen tvrzí (munitio), později v XVI. století zámečkem se nazývá. Tehdejší obyvatelstvo, dle všeho naskrz české, bylo ve správě rychtáře, dvou konšelů a dvou starších z obce, a živilo se, nakolik z nuzných zpráv souditi lze, rolnictvím, běžnými řemesly, i sladováním, pálením uhlí v rozsáhlých lesích a konečně prodejem piva v krčmách a živností hostinskou, tehdáž asi nemálo výnosnou, neb tudy po silnici se bralo mnoho kupeckých povozů od Prahy k zlaté stezce a nazpět. R. 1352 byl v Mníšku farní kostel sv. Václava, k němuž faráře podával sám král. R. 1369 po smrti faráře Blahuty dán na jeho místo kněz Jakub Písecký, ale nebohaté fary Mníšecké, ana platila papežského desátku jen 6 grošů, ani nezaujal, a podán tu za nedlouho člověk mladý, jahen Matěj Velvarský, kterýž pak, v čas přijav svěcení kněžské, tu byl farářem ještě r. 1411.[1])

---

[1]) Liber confirm. k r. 1369, registra decimarum p. 42. 43., liber erectionum VIII. p. 120.

Karel IV. ve své „majestas Carolina“ řadil svůj hrádek Mníšecký mezi ony korunní statky, které nejdéle na deset let v zástavu dávány aneb od koruny propůjčovány býti směly. Čteme pak k r. 1372, že byl tehdáž pánem na Mníšku Jindřich kníže Litevský, an podal k faře nedaleké vsi Kytína po smrti kněze Matiáše kněze Pavla Turnovského.[2]) Srovnáme-li toto datum se zprávou jinou, že v říjnu r. 1412 umřel v Praze kníže Kejstut, jinak Jindřich nazvaný, bratr velkého knížete litevského Vitolda, a pochován byl u Augustinianů sv. Tomáše pod mramorovou deskou,[3]) tu dostáváme na rozum, že vůkol r. 1370 onen kníže Kejstut Kejstutovič, vnuk Gedyminův, jako pán mladičký přišel ke dvoru císaře Karla IV., jehož tehdejší manželka Alžběta po své bábě Anně Aldoně byla pravnučkou Gedymina Litevského; přišel snad, aby poznal jemnějších mravů křesťanského západu, a císař Karel na ten čas mu k výživě propůjčil svůj hrádek Mníšecký s městečkem, vůkolními vesnicemi a grunty. Jméno své Kejstut tehdáž zaměnil mladý kníže s jménem Jindřich. A jakož dí Tomek, že týž Kejstut-Jindřich r. 1412 dlel v Praze s poselstvím krále Vladislava Polského a Václava IV., jest nám za to míti, že Kejstut po čase opustiv Čechy, do Litvy se vrátil a tam žil do staroby, až r. 1412, jsa znalý jazyka českého, s poselstvím do Čech přišel a tu umřel.

K roku 1380 máme podrobnější zprávu o Mníšku, ana týká se arcijahenské visitace kostela a fary. Dne 8. května onoho roku časně z rána přijel do Mníšku visitator, kanovník arcijahen dr. Pavel z Janovic, se svým písařem, prohlednul kostel a shledal, že při něm jsou tři psaná missalia, dvě dobrá a jedno staré, dva stříbrné kalichy, čtyři ornaty, dvě alby a sedm jiných paramentů. Obřadní knihu shledal zle vázanou, a nařídil faráři, aby ji dal svázati do svátku sv. Prokopa, sic že mu zakáže vejíti do kostela. Potom vyslýchal faráře a jeho vikáře farního, zdali pobožný a příkladný vedou život. Tu farář kněz Matěj Velvarský, jsa tu na 11. rok, upřímné vyznání učinil, že prý chodívá do krčem a tam v pořadu sedává s laiky. Též vikář jeho, kněz Slavimír z Pěčiny, před třemi roky v Římě ordinovaný, vyznal se, že chodívá tam, kde lepší pivo bývá, též že někdy v kostky hrává o haléře. Visitator shledav, že oba kněží jsou jinak bez závady, dal sobě od nich rukou dáním slíbiti, že nebudou na dále do krčem choditi ani zde „v městečku“ ani jinde. Potom farář tázán jsa na chování osadníků, žaloval na Jakuba ševce v Mníšku, který též uhlířství provozoval, kterak prý on maje manželku Hélu řádně sobě oddanou, s ní nežije, ale od mnoha let jakous Příbku nepořádně u sebe chová, a v tom zlořádu jsa, nejednou na faráři žádal, aby ho s ní oddal, ač nemohl prokázati, žeby pravá manželka jeho již zemřela, pro kterýžto nepořádek ho farář od stolu Páně vyloučil. Povoláni pak na faru Mníšecký rychtář Pešík, oba konšelé Štěch a Přibík, a starší z obce Martin Končata a Jakub Bradáček, kteří potvrdili, že tak jest, jak pan farář o Jakubu ševci-uhlíři byl pověděl. Po té visitator ponechav vyřízení té věci na jiný čas, odjel k poledni do Kytína a odtud do Řevnic.[4])

Výše jmenovaný farář Mníšecký, kněz Matěj Velvarský, jsa pamětliv toho, aby nástupcové jeho na faře Mníšecké lepší měli bydlo, r. 1408 za ložil fundaci 20 kop gr. č., jež uložil na domě Mikuláše sladovníka v Mníšku

[2]) Liber confirm. III. p. 80.

[3]) Tomek, Dějepis Prahy III. p. 528. 543. Vitold umřel r. 1430, jsa 80letý mohlo býti tedy mladšímu bratru jeho Kejstutovi r. 1372 as 20 let věku, ne-li méně

[4]) Liber visitationum anno 1380 fol. 49. (opis historického spolku v Praze).

kterýžto dům byl mezi domy Hanušovým a Vláškovým. Z té fundace měl vycházeti faráři Mníšeckému úrok 2 kop za to, aby v každou první středu po velikonoci za kněze Matěje, rodiče jeho a předky zpíval anniversarium o devíti lekcích, a druhého dne slavnou mši zádušní.[5]) R. 1411 půjčil kněz Matěj panoši Detřichovi z Kotenčic 10 kop, zjištěných na jeho dvoře v Kotenčicích a pěti lánech rolí.[6])

Z přímého držení korunního vyšel hrádek Mníšecký za krále Václava IV. r. 1409. Tehdáž děly se od škůdců na silnici od Mníšku k Praze mnohé loupeže a škody kupcům tudy jedoucím, též i lidem zde pracujícím, až z toho královské clo a ungelty se tenčily. Tu král chtě tyto škody staviti a zároveň věrnost svého služebníka, rytíře Jana z Leskova, purkrabí na Žebráce a lovčího na Dobříši, jemuž za minulé služby válečné 900 kop dlužen byl, odměniti, zapsal tomuto Janu z Leskova v 900 kop. co korunní manství hrádek Mníšek s městečkem, vsi Tisovice (nyní Čísovice), Lhotu Stříbrnou, Kytín a Korutany (nyní les mezi Mníškem a Kytínem), s dvory poplužními a kmetcími, a všemi platy a požitky, k tomu les Konici (nyní role mezi Čísovici a Řítkou) s právem svobodného lovu a sekání dříví v lesích Dobříšských, a zároveň mu udělil popravu na Mníšku, takže měli lidé z Mníšku a přidělených vsí loupežníky a zloděje honiti a lapené na hrádek Mníšecký k ortelování dodávati. Za konání takové popravy měl Jan z Leskova a jeho budoucí na Mníšku vybírati clo ze všeho tudy vezeného vína domácího, rakouského, vlaského i malvazíru.[7]) Není pak pochyby, že ostražitý a rázný válečník, jaký byl Jan z Leskova, všecko lotrovstvo z krajiny Mníšecké za nedlouho vymítil. Jsa pak od r. 1415 zemským podkomořím, i dále králi Václavovi platně sloužil, až r. 1417 v nemilost upadl a před králem se skrývati musil. V napotomních válkách husitských byl Jan z Leskova horlivý bojovník ve službách krále Sigmunda; r. 1422 vyznamenal se při hájení Karlšteina, a častěji se pak připomíná do r. 1427. Neřesti války husitské dotkly se i krajiny Mníšecké, čehož důkazem jsou pusté vsi Korutany a manské zboží Kdýčina Malá, ves mezi Kytínem a Novou Vsí stávavší (tam kde nyní les Děšina zvaný), které v oněch dobách v nic byly obráceny a lesem zarostly. V průběhu této války Jan z Leskova, nabyv hradu Valdeka u Hořovic, postoupil své manství Mníšecké vladykovi Předboru z Řepnice, jemuž král Sigmund r. 1437 dne 14. června manské držení hrádku Mníšeckého se vším příslušenstvím i s popravou potvrdil a k 900 kop zápisné summy nových 200 kop připsal.[8])

Předbor z Řepnice napotom držel Mníšecké zboží drahný čas, a r. 1452 byl na sněmu v Praze, kdež volen Jiří Poděbradský za gubernatora zemského. Syn jeho Jindřich z Řepnice pak sloužil ve vojště zlopověstného válečníka Mladvaňka (1451—61) a vrátiv se, pojal za ženu Annu z Duban, jejíž věno 100 kop starý Předbor z Řepnice r. 1464 pojistil na sedmi kmetcích dvorech ve Lhotce Stříbrné.[9]) R. 1487 byl Předbor již mrtev, i syn jeho Jindřich, a zboží Mníšecké drželi druhý syn Václav z Řepnice a Jindřichův syn Petr. i dva pak, chtíce každý svému, onoho roku rozdělili se o zboží Mníšecké,

[5]) Liber erectionum VIII. p. 45.
[6]) Ibidem VIII. p. 120.
[7]) Dsky Dvorské Nro. 61. p. 335. s doplňkem Nro. 62. p. 114.
[8]) Ibidem Nro. 61. p. 337.
[9]) Ib. Nro. 61. p. 469.

tak že Petr z Řepnice dostal hrádek Mníšek s poplužním dvorem, rybníky, clem, se svobodou lovu a lesa sekání na království (t. j. na Dobříšsku), podacím kostela, právem popravy, i s dvěma mlýny, leč měl ujíti se dluhu 400 kop gr. míš., a panu Václavu přidati na jeho díl 100 kop. Václav z Řepnice pak za podíl vzal ves Kytín s podacím kostela, ves Stříbrnou Lhotu s poplužním dvorem, Tisovice a ves Korutany na cele pustou, a les Konici. Kdyby loupežníci na cestách překáželi a pokřik jakýs kdyby se stal, měli sobě všichni z řečených vsí i městečka radni a pomocni býti, zloděje honiti, jakž od starodávna jest bylo, a lapené ku právu do městečka Mníšku hnáti.[10])

Jen co bylo po tomto rozdílu dědičném, již Petr z Řepnice 20. června 1487 prodal díl svůj, hrádek a městečko Mníšek s výše jmenovaným příslušenstvím za 700 kop gr. č. rytíři Janu Vratislavovi z Mitrovic a na Skřípli. Též Václav z Řepnice prodal r. 1490 svůj díl svrchu vytčený za 800 kop panu Litvínovi z Klinšteina a na Hořovicích. Ten druhý díl však smrtí pana Litvína r. 1506 rozdroben na tři díly. Vračka z Klinšteina, manželka Mikuláše z Říčan, dostala Kytín, Stříbrnou Lhotu a Korutany, Anna z Klinšteina, vdaná za Děpolta z Lobkovic, a třetí dcera Litvínova Marketa, vdaná za Jana z Roupova, držely každá na polovici velkou ves Tisovice s mlýnem Bláhovým, dvěma krčmami a lesem Konicí.[11]) Však tyto díly po 40 letech byly opět s Mníškem v jedněch rukou.

Janem Vratislavem z Mitrovic vešel v držení Mníšku rod nebohatý, ale hospodárný, který moudrou spořivostí z malého statku ponenáhlu dodělal se velké zámožnosti, tím samým pak důležitosti a váhy v zemi. Jan Vratislav a potomci jeho všichni přiznávali se k víře katolické, a při kostele Mníšeckém vždy katolický býval farář. Za manželku měl Jan Vratislav paní Ofku, dcerku z prakatolického města Plzně, jejíž věno 315 kop r. 1488 pojistil na Mníšku a pak na 500 kop rozmnožil.[12]) Jsa v povinnosti královského lovčího, r. 1503 dosáhl toho na králi Vladislavovi, že mu statek Mníšecký z manství propustil ve pravé a zpupné dědictví a potvrdil jemu dědičné právo lovu a sekání dříví na královských lesích až na čtvrt míle po Dobříš.[13]) Jan Vratislav umřel 14. února 1520, a své nehojné zboží zůstavil synům Janovi, Václavovi, Vratislavovi, Vítovi a Šebestianovi. Z těchto bratří Vratislavů Jan podíl vzav na penězích, seděl napotom na Drahoňově Újezdě u Zbiroha. Ostatní čtyři položivše sobě na zámečku Mníšku s městečkem, se všemi právy a požitky po čtvrtině, tak každý svého dílu užívali.

Však tyto díly zase pak v jedno se ssouvaly. Václav Vratislav z Mitrovic, maje též Skřípli a Velkou Hraštici blíž Knína, ke své čtvrtině Mníšku r. 1547 koupil za 250 kop č. onu čtvrt, která po jeho bratru Vítovi pozůstala, a tak napotom polovici Mníšku držel.[14]) R. 1548 přikoupil od paní Anny Klenovské z Říčan za 200 kop ves Stříbrnou Lhotku a pustou ves Korutany,[15]) a r. 1549 dokoupil od kláštera Emauského na Slovanech za 150 kop č. dvě vsi za Knínem, Prostřední a Záborní Lhotu, které doposud

---

[10]) Ib. Nro. 62. p. 114.
[11]) Desky Dvorské č. 62 p. 753., 654., 769., Nro. 67 p. 29.
[12]) Ibidem Nro. 67. p. 103.
[13]) Dsky Zemské Nro. 3. F 28.
[14]) Ibidem Nro. 6. A 12.
[15]) Ib. Nro. 8. O 17.

zápisným právem byl držel.[16]) Získav pak i díly vzdálených vsí Bykoše a Vinařec (za Litní), zemřel 5. února 1554, a zůstavil osm synů, Mikuláše, Jana, Šebestiána, Štěpána, Vratislava, Krištofa, Jiřího a Václava. V oněch časích, r. 1552, se přihodilo, že Mníšecký farář kněz Stanislav, rodilý Polák a prve mnich v Krakově, opustiv stranu Římskou, vzdal se fary Mníšecké, přihlásil se k podobojím a dán byl za kaplana k sv. Mikuláši na Starém Městě Pražském, aby tu řádům církevním strany podobojí se vynaučil.[17])

Vlastní Mníšecká linie Vratislavů pocházela od třetího ze synů Jana Vratislava z Mitrovic, Vratislava, jenž s manželkou svou Markétou z Malovic dobře hospodařil; r. 1535 koupil ke své čtvrtině Mníšku od paní Elišky Lobkovské z Krajku polovici vsi Tisovic za 200 kop gr.,[18]) druhou půli za 225 kop gr. od Markéty Roupovské z Klinšteina,[19]) a před shořením desk koupil od paní Vračky Říčanské z Klinšteina ves Kytín s podacím kostela.[20]) Vratislav zemřel v Dobřanech r. 1543, načež vdova jeho Markéta spravovala statek jménem nezletilých synů svých Jana a Fabiana, a r. 1550 přikoupila od Pankrace ze Strachovic za 550 kop gr. č. onu čtvrt Mníšku, která po Šebestianu Vratislavovi pozůstala.[21]) Když pak synové její Jan a Fabian k rozumným letům přišli a statku se ujali, r. 1558 koupili od svých bratranců, synů Václava Vratislava, druhou půli Mníšku, k tomu ves Stříbrnou Lhotu z pustými Korutany, ves Hraštici Velkou, obě Lhoty za Knínem, Skřípli, díly Bykoše a Vinařec za 3000 kop gr. č.[22]) Než smlouva ta za málo měsíců změněna, neb z toho statku prodali jednomu z oněch bratranců, Janu Vratislavovi z Mitrovic, za 1900 kop gr. č. díl zámečku Mníšku, čtvrtinu městečka s požitky všemi, polovici cla z vína, polovici tenat zvířecích a srních, ves Skřípli s díly Bykoše a Vinařec.[23]) Po těchto smlouvách oba bratři nedílně vládli třemi díly Mníšku, k čemuž držely se vsi Tisovice, Kytín, Lhota Stříbrná, pusté Korutany, Velká Hraštice a obě Lhoty za Knínem; k tomu přikoupili r. 1561 od Jana ze Šternberka ves Bratřínov s osmi sedláky.[24])

Jan Vratislav z Mitrovic umřel o sv. Václavě r. 1581; z první manželky Lidmily z Šénfeldu († 1571) zbyli po něm odrostlí synové Vratislav a Václav; druhá manželka Lidmila z Vřesovic († 1587) porodila syny Viléma, Zdeňka a Hertvíka, kteří při smrti otcově byli maličcí. Těm byl poručníkem nedílný strýc Fabian Vratislav, neženatý; týž ještě r. 1586 u zemského soudu provedl zrušení nebývalé a nespravedlivé krčmy při silnici u Řítky, kterou zřídil Jan Věžský z Limuz a na Řítce na újmu krčem a hostinských domů ve Mníšku.[25]) Po smrti Fabianově spravoval zboží Mníšecké nejstarší z jeho bratrovců, Vratislav z Mitrovic, jenž od bratří Adama Šebestiana Šanovců z Šanova a na Smolotylech přikoupil pustou ves Kdýčinu Malou (s půl hodiny cesty od Mníšku k jihu),[26]) načež prodav za 13.000 kop gr. č. statek

[16]) Ib. Nro. 49. B 24.
[17]) Borový, Akta konsistoří I. p. 302.
[18]) Dsky Dvorské Nro. 62. p. 506.
[19]) Dsky Zemské Nro. 4. I 13.
[20]) Dsky Dvorské Nro. 67. p. 29.
[21]) Dsky Zemské.
[22]) Ibidem Nro. 53. F 6.
[23]) Ib. Nro. 55. C 20.
[24]) Ib. Nro. 16. B 30.
[25]) Dsky Dvorské Nro. 43. p. 53. a ff.
[26]) Čl. o Šánovcích od A. Rybičky v Slovn. Naučn. IX. p. 23. My pak v zemskách toho trhu jsme se přese vši píli dopátrati nemohli.

Zálezly u Volyně, kterýž zdědil po manželce své Barboře Zálezské z Prostého, r. 1595 koupil od čtyř bratří svých za 18.500 kop gr. vše dědictví po otci a strýci, tři čtvrtiny zámečku a městečka Mníšku s dvorem poplužním, pivovárem a spilkou, s polovicí podací kostelního a cla panského, se všemi rybníky, grunty a mlýnem, vsi Kytín, Tisovice, Lhotu Stříbrnou s dvorem poplužním, Bratřínov, pusté vsi Korutany a Kdýčinu, Velkou Hraštici s dvorem poplužním a podacím kostela, vsi Lhotu Prostřední a Záborní u Knína, k tomu právo užívání lesů Dobříšských.[27])

Vratislav z Mitrovic potom r. 1601 od toho statku odprodal obě příliš vzdálené Lhoty za Knínem, a sice Janu ml. Bechyni z Lažan a na Netlucích za 3500 kop gr. č.,[28]) za to pak zacelil zboží Mníšecké přikoupením oné čtvrti Mníšku, která r. 1558 odprodána byla. Tuto čtvrt držel Jan Vratislav z Mitrovic na Skřípli a Litni do své smrti r. 1582, a dědili to zboží po něm synové Václav a Jiří. Od tohoto Jiřího Vratislava, kterýž r. 1612 byl pánem na Zvířeticích, koupil Vratislav z Mitrovic onu poslední čtvrt Mníšku, jakož jest pravdě podobno, že summa 2500 kop gr. č., kterou Vratislavův bratr Hertvík r. 1612 onomu Jiřímu Vratislavovi postoupil, týká se dokonání trhu o tu poslední čtvrt Mníšku.[29])

Vratislav z Mitrovic, jsa od r. 1601 hejtmanem kraje Podbrdského, byl r. 1607 na sněmu přijat do stavu panského, zároveň s bratry svými Vilémem, jenž od r. 1599 byl v řádu Johannitů, Zdeňkem a Hertvíkem. Podstarší z těch bratrů, Václav Vratislav z Mitrovic, toho povýšení se nedočekal, an zdědiv po své manželce Anně Ježovské z Lub podíl 4125 kop gr. č. na staku Staroknínském, koupil Počepice u Sedlčan a zemřel r. 1607.

Následující běhy rodu Vratislavů nejsou nám s dostatek jasny. Druhá manželka pana Vratislava z Mitrovic, Kateřina ze Šanova, r. 1612 prodala svůj statek Hradiště nad ústím Sázavy za 6500 kop gr. č. Adamovi Hozlauerovi z Hozlau.[30]) R. 1615 seznáváme, že pan Vratislav z Mitrovic byl již mrtev, a syn jeho Jan Zdeněk potom držel statky v kraji Slanském po Doupovcích z Doupova. Panství Mníšecké pak r. 1615 držel Vratislavův bratr Zdeněk s bratřími svými Vilémem a Hertvíkem, později pak sám. Vratislavové, držíce se stále víry katolické, ovšem neúčastnili se zbouření stavovskébo r. 1618, ba Vilém Vratislav, kommendor Johannitů na Malperce, sloužil Ferdinandovi II. co plukovník a vojenský rada, začež byl r. 1620 povýšen v dědičný stav hraběcí, jejž po něm děditi měli bratři jeho s potomky svými. Z těch bratří zemřel Hertvík již vůkol r. 1625, hrabě Vilém Vratislav, posléze velkopřevor Johannitů, umřel 61letý dne 19. ledna 1637,[31])a titul hraběcí i statky Lipchavu a Stroužnici zdědil po něm bratr jeho Zdeněk Vratislav z Mitrovic a na Mníšku. Týž pán za dlouhých nepříležitostí vojenských mohl statků svých na mále užiti, ba r. 1639 byl Mníšek od Švédů na cele vypálen, a delší čas zůstával na větším díle pust.[32]) Hrabě Zdeněk Vratislav zemřel ve svém domě na Hradčanech v Praze r. 1641, stár as 63 let, a pochován podlé bratra svého Viléma v Svatovítském chrámě v Praze, a sice v kapli sv. Sigmunda,

[27]) Dsky Zem. 170. C 17.
[28]) Dsky Zem. Nro. 177. C 10.
[29]) Ib. Nro. 185. A 5.
[30]) Ib. Nro. 185. N 3.
[31]) Hammerschmied Prodromus, kde cituje epitafium hraběte Viléma (v řadě mistrů Strakonických).
[32]) Schaller VIII. p. 84.

kteréž učinil nadání 4000 kop gr. míš. V poslední své vůli pamatoval na potomstvo svého nejstaršího bratra Vratislava, a sice na téhož syna Jana Zdeňka a jeho syny Vratislava Fridricha a Viléma Eusebia; ti po něm dědili titul hraběcí a statky Mníšek, Lipchavu a Stroužnici, zavázal je však k vyplacení hojných odkazů v obnosu 30.000 zl. Na vztyčení spáleného kostela sv. Václava v Mníšku i fary odkázal 700 zl. Sirotčí peníze Mníšeckých poddaných deponoval ve zvláštním zapečetěném měšci.[33])

R. 1647 oba dědicové Mníšku, hrabata Vratislav Fridrich a Vilém Euseb, došli přirozených let svých a ujali se správy zděděných statků, ale chtíce splatiti hojné odkazy hraběte Zdeňka, r. 1655 prodali panství Mníšecké, válkou nemálo zpustlé, zámek Mníšek s městečkem, vsi Kytín, Lhotu Stříbrnou, Čisovice, Bratřínov a Velkou Hraštici, se všemi grunty a požitky i s právem lovu a sekání lesa na Dobříšsku za 50.000 zl. panu Servaci Englovi z Engelflusssu.[34])

Nový ten pán Mníšecký byl Pražský měšťan a kupec, který během války 30leté velice zbohatl. S manželkou svou Kateřinou Rettingerovou držel na Malé Straně dům blíž kostela Maltézských, na Staroměstském náměstí dům u zlaté trouby (č. 933.), vinici pod Karlovem, a vinici Žežulku v Šárce, a mimo to vládl rozsáhlými kapitály. R. 1648 při vpádu Švédském, kdež dům jeho Malostranský vyloupen a obě vinice zkaženy, čile se účastnil hájení Prahy, začež byl r. 1651 od císaře Ferdinanda III. povýšen ve stav šlechtický. Tehdáž zemřela jemu manželka, kterouž pochoval v rodinné hrobce u sv. Salvatora před oltářem sv. archandělů, kterýž svým nákladem u třetího pilíře v pravo byl postavil.[35]) Koupiv panství Mníšecké, na místě spáleného zámku postavil krásný zámek nový s nárožními věžemi. R. 1661 povýšen byv ve stav rytířský, upadl v těžkou nemoc a tu pamatuje na nestálost vezdejších věcí, učinil z panství Mníšeckého rodinný fideikommiss napřed pro syna svého Servacia Ignace, potom posloupně pro potomky mladších synů a dcer.[36]) Povstav ale z nemoci, ještě třináct let o rozmnožení statku svého pečoval. R. 1666 koupil velký dvůr v Čisovicích, jenž manstvím náležel k Dobříši. (Z držitelů toho dvora jsou známi nám r. 1416 Václav Žampach z Dobronic, r. 1553 Václav Pokorný z Vysočan, 1557 Vilém Chlumčanský z Přestavlk, 1575 Nathanael Švihovský z Risenberka, 1578 Albrecht Zrucký z Chřenovic, po něm Jiřík Konstantin z Červeného Pole, Václav Bedřichovský z Lomné, Václav Kosmáček z Greifenfelzu, Jan Bernart Turek z Hatvánu, 1630 Václav Lessl z Radějovic. Ten dvůr Lesslovský pak r. 1666 koupil Engelfluss za 2154 zl. ke Mníšku.) R. 1668 koupil od královské komory za 1750 zl. druhý manský dvůr v Čisovicích, zvaný Bohuškovský (po držiteli Bohuškovi r. 1490), k němuž náležela véska Bojov a dvě chalupy v Zahořanech.[37]) R. 1670 koupil od Jana Vratislava z Mitrovic za 22.300 zl. statek Korkyni u Knína, k tomu dvůr Malčany s krčmou na Moráni za 2300 zl., a konečně od Kokořovců z Kokořova za 61.000 zl. zboží Nebylovské u Štáhlav. Dosáhnuv pak r. 1670 povýšení v dědičný stav panský, zemřel na jaře r. 1674 a pochován v rodinné kryptě u sv. Salvatora v Praze. Nejstaršímu synu svému Servaci Ignaciovi k fideikommissu Mníšeckému

[33]) Dsky Zem. Nro. 147. K 27.
[34]) Dsky Zem. Nro. 310. F 2.
[35]) Ib. Nro. 265. B 17.
[36]) Ib. Nro. 263. D 29.
[37]) Ib. Nro. 265. B 17.

dal oba manské dvory v Čisovicích, v Praze dům u trouby a obě vinice. Mladším synům Janu Františkovi, Arnoldu Aloisiovi a Bernardu Stanislavovi dal Nebylovy a Korkyni s Malčany a Morání. Dcery jeho Ottilie vdaná za Jana Frant. Moráka z Meerenfelzu, paní na Malesicích, Podmoklích a Kotíkách, Alžběta vdaná Hartungová, Gertruda vdaná Chlumčanská z Přestavlk, Terezie a Kateřina obdržely po 4700 zl., a dvě dcery jeptišky u Voršilek, Anna a Lidmila, dostaly po 50 zl.

Z mladších synů Engelflussových, Arnold a Bernart, drželi pak statek Nebylovy společně, ale r. 1685 ho prodali za 113.000 zl. Janu Jindřichu hraběti z Kokořova ke Šťáhlavům, načež rozdělili se statkem; Arnold potom za 20.000 zl. koupil statek Stědřík blíže Jílového, ale zemřel již r. 1703. Bernart Stanislav v Engelflussu koupil zámek Klecany, ale r. 1691 prodal ho za 48.000 zl. Šternberkům, a žil potom v soukromí do r. 1725. Jeden z obou bratří zůstavil dceru, která co sestra Osianna ješlě r. 1748 žila v klášteře Dominikanek u sv. Anny v Praze; jiného potomstva neměli. Podstarší z těch bratří, Jan František z Engelflussu, maje za manželku Marii Konstancii Přichovskou z Přichovic, držel napřed Korkyni u Knína; prodav ji r. 1676 svému staršímu bratru Servácovi, koupil za 33.000 zl. zámek Těňovice v Plzeňsku; zemřel r. 1699, a zůstali po něm syn Ignác Rudolf, dcery Viktorie vdaná za Jana Karla z Unwerthu, Konstancie vdaná za Jana Viléma Přichovského, a Marie Barbora vdaná později Pernklobka z Šénrajtu[38])

Servác II. Engel z Engelflussu, maje za manželku hraběnku Františku Lidmilu Vratislavku z Mitrovic (z linie Starokonínské) držel fideikommiss Mníšecký s dvory Čisovskými; Korkyni od bratra koupenou prodal již r. 1680 za 33.000 zl. klášteru Zbraslavskému. Jsa pán nábožný, r. 1693 na vrchu Skaleckém blíže Mníšku postavil úhledný kostelík sv. Maří Magdaleny dle vzoru kostela Montserratského. Poněvadž fara Mníšecká posud byla bez kněze, zamýšlel baron Servác založiti při onom kostelíku na Skalce expposituru Benediktinského kláštera sv. Mikuláše na Starém Městě, a ve svém kšaftu r. 1704 ustanovil k tomu 8000 zl. peněz hotových, 5000 zl., které se stržiti měly za vinici pod Karlovem, a svou knihovnu. Kdyby však fundace ta potkati se měla s překážkami, měl ten odkaz připadnouti klášteru sv. Mikuláše.[39])

Pan Servac II. z Engelflussu umřel bezdětek r. 1704, a fideikommiss Mníšecký dostal jeho bratrovec, Ignac Rudolf z Engelflussu a na Těnovicích. S klášterní fundace na Skalce sešlo, a Benediktini u sv. Mikuláše ujali se hojného odkazu fundačního. Ignac Rudolf z Engelflussu pak r. 1721 prodal své zboží Těňovské hraběnce Anně Polyxeně z Clary za 91.000 zl., a koupil za to od příbuzných pánů Přichovských za 141.000 zl. panství Lužany, ale již r. 1724 je prodal za 144.000 zl. Trautmansdorfům.[40]) Jsa hejtmanem kraje Podbrdského a přísedícím soudu manského, umřel bezdětek 21. března r. 1743 a jím Engelflussové po meči vymřeli. Ve kšaftu svém daroval vše své stříbro kostelu v Mníšku, své sestře Viktorii z Unwerthu a jejímu synu Ignaciovi, kteří byli povoláni děditi svěřenství Mníšecké, dal manské zboží v Čisovicích, zatím v jediný dvůr proměněné; druhé sestře Marii Barboře, té doby ovdovělé hraběnce Vahové, vykázal 900 zl. doživotního důchodu, a všeho

---

[38]) Dsky Zem. 392. L 14. G 30. 395. B 14. 396 N 14 397. R 30. 398. O 8. 401. G 12. 496. L 4. 271. N 25.
[39]) Dsky Zem. Nro. 273. I 30.
[40]) Ib. Nro. 497. E 6., 496., D 19.

ostatního jmění, úhrnem as 68.000 zl., universalním dědicem učinil hraběte Jana Arnošta z Šafgoče, nejvyššího purkrabí Pražského.[41]) Podobá se, že onen poslední pan Engelfluss za bavorsko-francouzské okkupace Čech dal se strhnouti příkladem bohatého souseda, hraběte Pavla Jindřicha z Mansfeldu a na Dobříši, též příkladem svých příbuzných, pánů Přichovských, že r. 1741 poslušnost slíbil kurfirstů Karlu Vojtěchovi bavorskému, když tento na trůn český se vtíral; ale potom když věci se obrátily, užil přímluvy nejvyššího purkrabí, aby nebyl trestán, začež se přímluvci potom skvěle odsloužiti hleděl. Však po smrti pana Engelflussa zdvihli odpor proti jeho kšaftu nejbližší příbuzní jeho, a sice sestry jeho Viktorie svob. paní Unwerthová a Marie Barbora hraběnka Váhová, vnukové třetí sestry Konstancie Přichovské, a jeptiška Osianna z Engelflussu, a když nejvyšší purkrabí r. 1748 zemřel, soudním nálezem přiřknuto řečeným dědicům oněch 68.000 zl., které byly onomu odkázány.[42])

V držení svěřenství Mníšeckého následoval r. 1743 svobodný pán Ignác z Unwerthu ve spolku s matkou svou Viktorií, a po její smrti r. 1755 držel to zboží sám. Jakož pak od r. 1409 držitelé Mníšku požívali práva svobodného lovu a sekání dříví na panství Dobříšském, vešel pan Ignác z Unwerthu dne 27. února 1764 ve smlouvu s knížetem Jindřichem Pavlem z Mansfeldu, pánem na Dobříši, kdež odřekl se navždy onoho práva, a za to přijal od Dobříšska 40.000 zl. v hotovosti a tři kusy lesa ve výměře 3640 ☐ provazců; obojí pak jest k svěřenství Mníšeckému připojeno,[43]) a tak hranice panství Mníšeckého ustáleny, tak jak podnes trvají. Nedlouho potom, 28. června 1764 povýšen jest pán z Unwerthu v dědičný stav hraběcí. Zemřel r. 1769, a zůstavil vdovu Marii Theresii roz. Čejkovou z Olbramovic, syny Jana, Josefa, Emanuela a Ignácia, dcery Karolinu později vdanou Kagerovou z Štampachu, Barboru, která se po čase vdala za svob. pána O'Connel, Marii Annu a Antonii. Vdova požívala pak roční alimentace 800 zl. do své smrti r. 1789.[44]) Svěřenství Mníšecké držel zatím nejstarší syn hrabě Jan z Unwerthu, a zemřel 17. listopadu 1793, načež pochován byl v kostele Mníšeckém. Po něm zůstaly malé dítky tři, Kristina, Jindřiška a Fridrich,[45]) než jen první dorostla, a vdala se za hraběte Jiřího de Sylva Taroucca; mladší dvě záhy zemřely. Svěřenství Mníšecké držel potom hraběte Jana mladší bratr Josef, a když ten bezdětek zemřel r. 1822, připadlo panství, ceněné v 336.326 zl., poslednímu ještě zbývajícímu z bratří, hraběti Ignaciovi z Unwerthu. Však i ten zemřel bezdětek 29. dubna 1827, a jím vymřeli hrabata z Unwerthu po meči.

O panství Mníšecké, které potom po delší čas zůstávalo ve správě úřadu zemských desk, nastal spor mezi potomky Unwerthů po přeslici, až r. 1838 učiněno takové pořízení, že lenní dvůr v Čisovicích dán jest hraběnce Kristině Tarouccové a jejímu synu Eugeniovi, Mníšecké panství pak dáno potomstvu hraběnky Karoliny z Unwerthu. Tato paní vdána byla za hraběte Jana Kagera ze Štampachu na Mlýncích; s ním měla jedinou dceru Marii, kterou provdala za Karla hraběte Pachtu z Rájova na Liblici. Té pak hraběnce Marii

[41]) Dsky Zem. 367. F 4.
[42]) Ibidem Nro. 319. F 9.
[43]) Ib. Nro. 595. F 16.
[44]) Ib. Nro. 456. A 18., Nro. 417. C 25.
[45]) Ib. Nro. 463. H 3.

Pachtové přisouzeno jest svěřenství Mníšecké. Paní ta, ovdověvši r. 1846, zemřela 4. ledna 1848, a zůstavila jen dcery. Z těchto nejstarší, hraběnka Emanuela, zůstala svobodná, druhá, Marie, vdána za svob. pána Jana z Schirndingu, nejmladší, Johanna, pak r. 1834 za Karla svob. pána Mecséryho, jenž v letech 1850—60 byl místodržitelem v Čechách. Majitelkou panství jest nyní stařičká hraběnka Emanuela Pachtová, správu však vede její sestřenec Karel svob. pán ze Schirndingu, pán na Schönwaldě, roz. 1822.

Panství Mníšecké zaujímalo r. 1848 v ploše 9627 jiter čili as jednu čtvercovou míli, a 3054 obyvatel ve 462 domích.

Ernest Renan o židovství jako plemenu a náboženství.

(Le Judaïsme comme race et comme religion 1883.)

Sepsal Dr. *T. G. Masaryk*, universitní professor v Praze.

Poznali jsme v sešitu předešlém Renanovy o národnosti názory všeobecné a proto teď rádi uslyšíme, jak všeobecných zásad svých užívá rozjímaje o národě zvláštním, a to o židech, jimiž právě v době naší sociologie vědecká i nevědecká tak pilně se zanáší. Úsudek semitologa tak známého odbornosti, doufáme, nebude postrádati.

I.

1. Obyčejně se věřívá — tak Renan rozumuje ve spisku svém právě vyšlém — že židé, jako čistým uchovali své náboženství, tak i plemenem zůstali čistými a neporušenými: je mínění toto pravdivo, historicky odůvodněno? Totě kořenná záhada, kterou by opřel se proti obyčejnému tvrzení, Renan bohatým svým věděním objasňuje.

Aby označil úkol svůj co nejpřípadněji Renan přirovnává židovství napřed k parsismu a protestantismu. V Bombay žijí, jak známo, Parsové, potomci to dřevných Peršanů, zachovavší náboženství perské čistým a nezkaleným; plemenem jsou nepromíchaní, jednorodí, protože málo cizinců na víru svou obraceli, a jsou tedy posud týmže národem, jenž náboženství to kdysi ze sebe vytvořil. Naproti protestantismus významu ethnografického nemá naprosto; vzniknuvší v XVI. stol. ze příčin rozumových a mravných není s národností tak úzce spojen jak dotčený již parsismus.

Rovná se židovství buď parsismu nebo protestantismu?

Náboženství jsou buď všeobecná, buď místná, národná. Všeobecnými jsou buddhismus — lépe: hinduismus, protože před buddhismem i brahmanismus se rozšiřoval — křesťanství a islamismus. Místných neboli národných náboženství je a bývalo přemnoho: Atheny, Sparta, dřevní národové vůbec všichni svá zvláštní a vlastní náboženství měli. Celsus bojuje proti křesťanství toho se dovolává, že mají jednotlivé země své zvláštní bohy starající se o místa svá.[1])

Všecka náboženství místná a národná zanikla. Člověčenstvo potřebovalo všeobecnějších názorů náboženských, aby poznávalo lépe své po-

---

[1]) V starém zákoně prý tato stará idea nejnaivnějším způsobem pronesena v II. kn. král. 17., 24. a sqn. (o obyvatelstvu z Kut.).

vinnosti všeobecné a budoucnost svoji. Náboženství národná spokojují se působností obmezenější vštěpujíce svým věrným pouze vlastenectví a víru, že má každé místo, každá země ochranné své božství vyžadující zvláštní službu. Touto obmezeností zanikají náboženství taková; jen parsismus — a i toto náboženství vidí se přívržencům svým býti všeobecným — a judaismus odolaly časům a převratům.

Faktum toto vyžaduje nejpilnějšího vyšetření.

Že bylo náboženství židovské původně národným, nade všecku pochybnost je jisto. Náboženství to Beni-Izraële nelišilo se po staletí od náboženství národů sousedných, na př. Moabitů: Jahveh, bůh izraelský, chrání Izraele jako Chamos, bůh moabitský, chrání Moab:[2]) bůh činí všecko pro lid svůj, a lid za to klaní se jemu odměňuje ho docela sobeckým způsobem tou měrou, kterou mu byl služby prokázal. (C'est la religion du prêté-rendu.)

Že bohuslužebnost Jahvova stala se všeobecným náboženstvím světa prosvíceného, děkovati máme prorokům z VIII. století př. Kr., pravé to chloubě Izraele. Prorokové tito liší se dokonale od čarodějů („nabi") národů židům příbuzných, kteří jako u Feničanů k tomu byli, aby rady skýtali těm, kdo oslici ztratili a p.; ale nabi izraelští byli lidmi docela jinými: oni vytvořili čisté náboženství činíce je mravným a všeobecným: byli zastanci spravedlnosti, zastanci tím přísnějšími, že nevěříce v nesmrtelnost útěchy nalézali v přísném žití spravedlivém pozemském.[3])

Tento výraz čistého náboženství jediným je zjevem v dějinách člověčenstva. Náboženství to nic nemá v sobě národného: kdo vzývá boha tvůrcem nebe a země, kdo miluje dobré a tresce zlé (to nebylo jim bez víry v nesmrtelnost snadným, ale pomáhali si jak pomáhali), ten vybočil z užších mezí národnostných v širé vědomí všelidské. Prorokové židovští, co činili, dobře věděli a důsledně potlačovali obětnictví a bohoslužbu chrámovou.

Původcové křesťanství posledními jsou zástupci tohoto ducha pro rockého: Izaiáš — asi 725 př. Kr. — prvým byl křesťanství zakladatelem. Křesťanství zajisté prohlásilo oběti zastaralými a zdá se, že i Kristus brojil proti chrámu; jistotně pak zničení jeho velikým bylo štěstím, neboť v pochybnosti zůstaveno, zda byli by křesťané zřekli se chrámu úplně, kdyby byl ostál.

Proroci mimo čisté náboženství hlásali příchod jakéhosi zlatého věku; ohlašovali, že blízci jsou časové slavní, v nichž panovati bude na světě spravedlivost a modloslužba vymizí.[4]) Že jeví se v ideách těchto národná hrdost, nelze zapříti, ale té nalézti v každém historickém činu; přece však je podstatnou jich částí ona všemírnost, která již tehdy vedla k rozšiřování a kázání. Arci že k vydatnému rozšíření, jako na př. Pavlově, potřeba bylo říše římské; zajisté pak v zajetí a po zničení Jeruzalema idee ty vytryskly ještě mocněji.

---

[2]) Z nápisu o moabitském králi Meschu z IX. st. př. Kr., jak má se k bohu Chamu, totéž asi vidíme, co nám písmo praví o náboženských názorech a pocitech Davidových.

[3]) Renanovi Izaiáš je prorokem nejvznešenějším.

[4]) Učení toto nalézti prý v Izaie pravém. Kap. XI., XIX., XXIII., XXXII., v nichž nejvíce mluví se o obrácení Egyptu, Tyru, Assyrie, rozhodně jsou pravými, kdežto poslední část knihy je z doby po zajetí.

2. Co plemena dotýká se, Renan, jak už řečeno, dokazuje, že jsou židé neméně smíšeni než národové jiní. Snad už v zajetí, najmě pak za perské vlády (530 — po Alexandra) s národy cizími se smíšeli, jak podobá se dle Nehemiášova a Ezdrášova proti smíšenému manželství horování.

Sem hledí podání o Samarii. Assyrští ztroskotavše říši olidňovali ji cizinci. I když líčení knihy králů je upřílišeno, tolik přece vysvítá, že s osadníky přivedenými od Assyrských cizota zavládla u míře veliké.

Ještě více v době řecké a římské vnikly ve židovství živlové cizí. O Antiochii praví nám to Josephus výslovně;[5]) v Alexandrii slily se národnosti egyptsko-řecká s židovskou, a židé záhy zapomněli řeč svou. V Alexandrii vyráběny knihy k šíření náboženství židovského, známé to spisy sibyllské a lžimudrci hlásající monotheismus, jako Lži-Phokylides, Lži-Heraklit atd.

Pravda, že tímto rozšiřováním judaismu (150 před Kr. — 200 po Kr.) více náboženství mohutnělo než plemeno. Přívrženci jeho málo kdy přijímali obřízku, většina jich žili pouze po židovsku a stali se posléze křesťany.[6]) Přece však toto šíření judaismu dělo se nejen ve prospěch křesťanství, ale i židovství samého.[7]) Monotheismus šířen křesťanstvím, ale i židovstvím, Antoninus Pius zákonem výslovně dovoluje židům obřezati syny své, ale jen syny své, z čehož veliké šíření židovství právem lze usouditi.

Z této doby řecko-římské židovství velikého významu ethnografického již nemá; v Gallii a Italii na př. byli (a jsou) židé potomky těch obrácenců.

Arci že po tom „liberalismu“ přílišném následovala reakce talmudistická: žide ucítili, že překročivše meze své samobytnosti národné v křesťanství utonou, a proto přestává proselytismus, získanci stávají se „malomocenstvím“ Izraele. Přece však ani talmudismus učenců nepřerušil přibírání novověrců naprosto; jen orthodoxní talmudisté uzavřeli se pro sebe, většina laiků zůstala liberalnou.[8])

Proti židům v Gallii horuje Řehoř Tourský jako proti kacířům. Byliť židé v VI. st. většinou v Gallii židy jen náboženstvím, rodem byli Gallové: faktum toto tím je významnější, považíme-li, že židovské obce německé a anglické z Francie pocházejí.

Arabie a Abyssinie na víru židovskou obráceny. Mahomed sám v mládí svém byl židem a v „jistém smyslu“ židem zůstal po celý život. Falaskavé, židé abyssinští, jsou národem africkým čtoucím bibli ve své vlastní řeči.

---

[5]) Válka se židy VII., 3., 3.

[6]) V Římě říkalo se: vitam judaicam agere, když den sobotný svěcen a mravy idovské zachovávány. Lidé „metuentes = σεβόμενοι = judaei improfessi“ prostředictvím judaismu stávali se křesťany.

[7]) Židovství šířilo se velice v Syrii. Ví se to jistotně o Palmyře, Ituraei, Iauranu; králová Helena v Adiabeně stala se židovkou i s rodinou. Dynastie Hasnonaeův a Herodesova působily v témže směru; ona mocí výbojnou, tato bohatstvím přepychem. V. Josephus, Contra Apionem II., 39.; Dio Cassius, Hist. rom. XXXVII., 17.; Juvenal, Sat. XIV., 95. sequ.

[8]) Sv. Jan Zlatoústý, když v Antiochii byl, ve svých kázáních zaříká své stádce, aby nechodili v synagogy.

Ještě důsažejnější událostí je obrácení Chazarů na víru židovskou (za časů Karla Vel.); od těch dob snad jsou židé žijící v Rusku a v zemích podunajských plemene nesemitského.

Konečně i té okolnosti si všimnouti, že služebnictvo židův a otroci křesťanští chytali se náboženství panstva svého.

Ze všeho toho Renan dovozuje, že bylo židovství jen z počátku národným, že byli přívrženci náboženství židovského jen z počátku krve palaestinské, semitské; ale dnešní židé mnoho mají krve nesemitské a není pravda, že jsou „čistým plemenem" po výtce, ale jsou promíšení jako národové jiní. Tedy jen z počátku bylo židovství náboženstvím národným, dnes taktéž je náboženstvím uzavřeným; ale mezi těmi dvěma dobami otevřeno bylo všem a proto nemá slovo „žid" velikého významu ve smyslu ethnografickém.

Nelze namítati, že „typus židovský" tak je zřejmý a ustálený, že odpovídá mu dojista zvláštní národnost neporušená. Renan typu takového neuznává; jsou prý typy židovské, typu jednoho, jediného není. Co typem židovským se zove, dá se prý vysvětliti tím, jak se židy nakládáno. Ustavičné zabavování majetku, zákazy smíšeného manželství a ghetta způsobily jednotné mravy a zvyky; protestanté francouzští a vůbec každá menšina náboženská mají „mnoho podobného".[9]) Že tomu skutečně tak je, Renan snaží se dokázati tímto experimentem crucis. V Syrii, severně od Damašku, mluví se prý ještě v několika dědinách starou řečí syrskou, která jinde již vymizela; lidé v těch vesnicích jsou mohamedani nelišící se mravy svými od ostatních mohamedanů syrských; ale křesťan a mohamedan syrský liší se úplně: onen je bojácný, tento nosící zbraň pánovitý, chrabrý. Syrové mohamedanští mluvící ještě řečí svou docela jsou jiní mravem než křesťané, ač stejného jsou původu: rozdíl ten rozdílným žitím způsoben. Rovněž u židů jsou zvláštní zvyky a mravy výsledem ne plemena jiného, ale různého způsobu žití.

Francii nehrozí — tak Renan s potěšením končí rozpravu svou — otázka židovská. Francie nevidí v národnosti plemena, leda v míře podřízené; když r. 1791 Národní shromáždění židy osvobozovalo, nedotazovalo se, jaká krev jim v žilách proudí. Úkolem pak století XIX. zrušiti všeliká ghetta. Plemeno izraelské prokázalo světu služby největší; spodobené národům jiným v budoucnosti konati bude co konalo posud: přičiní se se všemi liberalnými silami Evropy ku pokroku člověčenstva.

II.

3. Není vinou Renanovou, že rozbor jeho mnohého čtenáře neuspokojí: přednášel v soukromém kruhu přátel a všeteční „stenografové" učinili, že dočítáme se teď o věcech, které důkladněji jsou spracovány v Renanových spisech dřívějších. Spisy těmi zajisté doplníme sobě, čeho pohřešujeme v práci jeho nejnovější.

Předně nemyslím, že tu Renan docela jasně mluvil o náboženství židovském. Nevěřím, že monotheismus židovský stal se nábo-

---

[9]) Ve Francii provozovali židé jen po Filippa Krásného tatáž řemesla jako ostatní Francouzové; teprve v dobách pozdějších lišili se povoláním.

ženstvím světovým, není pravda; že křesťanství výlučně neb jen s většího dílu založeno je na judaismu. Zajisté připravovali proroci nové a čisté náboženství a Kristus sám původem svým byl židem; ale křesťanství v ustálenější své formě vzniklo přece mnohem více z ducha evropského, řecko-římského a z ostatních národů indoevropských. Církve římská a řecká a dokonce pak církve evangelické mnohem více jsou evropské než semitské. To po soudu mém dosvědčují dějiny osvěty evropské, a Renan sám dobře to poznal; jen ze spisku našeho mohlo by se zdáti, že stalo se „náboženství Jahvovo všeobecným náboženstvím světa prosvíceného“ (p. 7.).[10] Monotheismus židovský zajisté přešel v křesťanství, ale i řecko-římská osvěta přirozeným způsobem vyvíjela se z polytheismu k monotheismu; vůbec pak monotheismus není vším učením křesťanským, dokonce pak církve židovská a křesťanská liší se od sebe podstatně.[11])

4. Naprosto pochybeným zdá se mi Renanovo dokazování, že jsou židé právě tak promíchaným plemenem jako národové jiní (evropští).

Že jsou židé tělesně a ještě více duchovně smíšení s národy cizími, je pravda, ale o to jde, jací ti cizí národové byli, kterých židé sobě přibírali. Z těch příkladů, které Renan sám uvádí, vysvítá jen tolik, že jsou židé dnešní ethnologickou míchaninou různých čeledí semitských, nikoli však semito-indoevropských. V Babyloně, Assyrii, Egyptě, Syrii, Arabii, kde smíšení židů bylo největší, žili buď Semité, nebo Hamité, Semitům příbuzní.[12])

---

[10]) V starším spise svém o osvěťující práci národů semitských Renan pověděl: „Est-ce à dire que les peuples indo-européens en adoptant le dogme sémitique, aient complétement abdiqué leur individualité? Non certes. En adoptant la religion sémitique, nous l'avons profondément modifiée. Le christianisme tel que la plupart l'entendent, est en réalité notre oeuvre.“ Renan, De la part des peuples sémitiques dans l'hist. de la civilisation, 1875 (7. vyd.), p. 35.

[11]) O vzniku křesťanství vedle všeobecných dějin politických a církevných čteny buďtež aspoň tyto spisy: Renan, Hist. des origines du christianisme, 7. sv.; Hausrath, Neutestamentliche Zeitgeschichte, 4. sv. 3. vyd. od r. 1879; (Schneckenburger, Vorles. über neutestamentl. Zeitgeschichte 1862;) Havet, Le christianisme et ses origines, dva oddíly: l'Hellénisme 2. vyd. 1873, le Judaisme, 1878; Döllinger, Heidenthum und Judenthum, Vorhalle zur Gesch. d. Christenthums, 1857. Cf. Bestmann, Gesch. d. christl. Sitte, I. díl: Die sittl. Stadien in ihrer gesch. Entw. 1880. Denis, Hist. des théories et des idées morales dans l'antiquité, 2. sv. 1856. Hojné zprávy nalézti ve: Friedländer, Darst. aus d. Sittengesch. Roms in d. Zeit von August bis zum Ausgang J. Antonine, 3. sv. 5. vyd. 1881; Boissier, La Religion romaine d'Auguste aux Antonins, 2. sv. 1874. Lecky, History of European Morals, from Augustus to Charlemagne, 1869.

[12]) Kmenové hamitosemitští jsou (dle Fr. Müllera, Allg. Ethnographie) tito:

I. Hamité. 1. Čeleď egyptská (Egypťané, Koptové); 2. čeleď libycká (dřevní Libyčti, Numidové, Gaetulové, dnes Berberové neboli Tuarik, i Imošarh zvaní); 3. čeleď aethiopská (dnes mnozí národové afričtí, v starém věku předsemitští obyvatelé Mesopotamie, praobyvatelé Fenicie, Arabie a Kanarských ostrovů).

II. Semité. 1. Aramejští (nářečí chaldejské a syrské); 2. Assyrští a Babylonští; 3. Židé s odvětvím samaritanským; 4. Feničané s Karthagiňany; 5. Arabové v severné a středné Arabii; 6. Arabové jižné Arabie, dříve zváni Sabaeové nebo Himjarité, dnes Joktanidé; Abessinští jsou odvětvím jejich. — Renan považuje život arabský typem života semitského, po něm dotčený již Müller Araby taktéž prohlašuje se stanoviska ethnologického za pratypus semitský a po Renanu o židech praví taktéž: „Wenn schon in geistiger Beziehung der heutige Jude für einen reinen Semiten nicht mehr gelten kann, so kann er in leiblicher Beziehung noch weniger auf einen reinen unvermischten Stamm Anspruch erheben.“

Národové pak řecko-římští a evropští vůbec přes všecku propagandu židovskou mnohem méně stávali se skutečnými židy, než Renan se domnívá. Studium doby té alespoň mne k závěrům takovým, k jakým Renan došel, nevede; literatura onoho dějstva, jak objevuje se na př. u Hausratha, povídá nám, že byla židovská propaganda silná, ale jen nábožensky, nikoliv národně. Renan sám uznává, že křesťanství tento judaismus náboženský v sebe pojalo.

Co Renan o Chazarech a jejich požidění praví, taktéž nedokazuje, že není zvláštního typu židovského. Chazaři byli Mongolové, a jsou-li tedy dnešní židé ruští, polští, rakouští, rumunští atd. potomky Chazarů, pak jsou právě proto snad ještě více zvláštním typem, i co do plemena i co do veškerého žití duchového. Ostatně nevím, jak se in concreto věc má s tím přežiděním Chazarů; vždyť povídá se, že stal se celý národ (Kyrillem) křesťanský, židy pak stali se dříve jen rodina panující a velmožové říše: pochybuju, smí-li Renan na tak nejistých zprávách historických hypothesi svou tak závažnou budovati.

Nejméně pak cizí krve dostalo se židům křesťanským služebnictvem a otroctvím.

Z toho všeho jde, myslím, že jsou židé skutečně méně promíchaným národem než národové evropští. Odpor mezi židy a Evropany byl od jakživa tak silný a mocný s obou stran, že nelze pomýšleti na takové směšování, jaké bylo na př. mezi Římany a Gally, Římany a Germany, Germany a Slovany. Křesťané židy ne tak nenáviděli, než více jimi opovrhovali, a proto je nikde nevyhlazovali: nenávist zničuje, pohrdání jen potlačuje a vyhání. Osvěta židovská taktéž nevábila a nepůsobila jako řecká a římská.[13])

Zajisté od těch dob, z kterých křesťanství jasně poznalo svůj světový úkol, jistě pak z té doby, kdy stalo se náboženstvím státním, židovství nešířilo se nikde. A proto, i když smíšelo se před tím s národy nesemitskými i v té míře, v které Renan chce, potom nesmíšenou zůstala ta původní smíšenina tak dlouho, že přece musíme ji považovati za národ docela jiný než sebe.

---

[13]) Renan praví: „Ainsi la race sémitique se reconnaît presque uniquement à des caractères negatifs: elle n'a ni mythologie, ni épopée, ni science, ni philosophie, ni fiction, ni arts plastiques, nie vie civile; en tout absence de complexité, de nuances, sentiment exclusif de l'unité.“ Hist. génér. et système comp. des Langues sémitiques, I., p. 16. (2. vyd.). Ve spisu „De la part des peuples sémitiques atd.“ dokazuje, že nemá evropská osvěta od Semitů žádných vymoženostní politických, z umění jen něco poesie (Ici encore, cependant, tout ce qui est nuance, tout ce qui est délicat, tout ce qui est profond est notre oeuvre p. 21.); vědu a filosofii máme jen z Řecka, v průmyslnosti pak mnohým jsme Semitům povinnováni. Co do mravův a společenské úpravy nalézají se v starém zákoně mnohá krásná a čistá pravidla; ale charakter semitský je v celku „dur, étroit, égoïste. Il y a dans cette race de hautes passions, de complets dévouements, des caractères incomparables. Il y a rarements cette finesse de sentiment moral qui semble être surtout l'apanage des races germaniques et celtiques. Les sentiments tendres, profonds, mélancoliques, ces rêves d'infini où toutes les puissances de l'âme se confondent, cette grande révélation du devoir qui seule donne une base solide à notre foi et à nos espérances, sont l'oeuvre de notre race et de notre climat.“ (p. 24.) Za to prý má skoro celý svět od Semitů náboženství, Evropa pak od Krista dostala křesťanstív; ostatně v. poznámku 10.

5. Židovské otázky, nebo jasněji řečeno: antisemitismu Renan dotýká se jen indirektně a velmi šetrně; zdá se však, že vlastně proto dokazuje, že jsou židé národem smíšeným jako národové jiní, aby je jaksi chránil. Avšak tím spor skutečně existující neodčiněn nikterak, protože zakládá se na rozdílu charakterův, a nenávist národů neptá se, zdaž odpůrce krve čisté či nic. V té příčině poznávejme my oba, nesemité i semité, co nás různí, které vlastnosti charakterové se nám oběma protiví a poznavše pak chyby a nedostatky své oba pracujme, abychom našli toho pojiva, kterého posud se nenalezlo.[14]) Jen upřímné s obou stran studium záhady té socialné poučí nás o prostředcích, jimiž dá vyléčiti se hrozící neduh společenský: nemocný, chce-li se uzdraviti, nesmí před lékařem s nemocí svou se tajiti.

---

[14]) Renanovo vylíčení charakteru semitského již slyšeli jsme. Jestiť přesvědčen, že budoucnost patří duchu evropskému, že Evropa vydobude si svět náboženstvím svým, kteréž je právem, volností, šetrností k lidem a tou vírou, že je v člověčenství něco božského. „Dans tous les ordres le progrès pour les peuples indoeuropéens constistera à s'éloigner de plus en plus de l'esprit sémitiques. Notre religieu deriendra de moins en moins juive . . .“ De la part atd. p. 40.

Jak pan Zdeněk Malovec z Chýnova r. 1520 Táborské potřel nad Blanicí.

Vypravuje dle současných pramenů *Martin Kolář*, professor v Táboře.

(Dokončení.)

Vyznání Matěje z Blaní páně Hořčicova člověka.[15])

Vyznal, že byli při tom mordu a vzatku Janoušek z Mačic a kovář Martin z Bukovníka, a Zbiják ze Zámyslic, Švihovský krčmář z Blanice,[16]) Přišel z Doubravice,[17]) Vojíř též z Doubravice.[18]) Vzal sem sukna $10^1/_2$ lokte na bojišti.

Též byl hospodář Vaněček z Blánice.

[15]) Blaní bude nynější ves Blanička dvě hodiny severozápadně od Netolic vzdálená; blízký poplužní dvůr býval zvláštním statkem, který Petr Vok z Rosenberka r. 1603 k Libějovicům přikoupil od Anéžky Říčanské z Hodějova. Jan Horčice z Prostého na Mačicích a Blaní byl též ve spolku tovařišů Zdeňka Malovce a Pražané mu rozbořili tvrz Mačickou (v nynějším okresu Sušickém). Jako Suda utekl se též Horčice s Alšem Sobětickým ze Sobětic na Bechyň, odkud obžaloval Táborské, že mu tvrz, dvůr i ves Mačice vypálili. Hynek Bořita z Martinic psal dne 21. ledna 1521 Táborským, aby pro tu věc vyslali některé ze sebe na hrad Pražský, aby toho se zpravili, pročby tak Horčicovi učiniti měli. Dle Paprockého povolal Jana Horčici Ferdinand I. do soudu komorního r. 1528.

[16]) Bukovník, odkud Martin pocházel a Zamyslice (recte: Nezamyslice), kde Zbiják domovem byl, jsou farní místa v okresu Sušickém. Blanice, kde Švihovský krčmu měl, jsou nynější Blanice Velké, ves v okresu Vodňanském s filialním kostelem fary Bavorovské.

[17]) Přišel z Doubravice náležel mezi přední tovařiše a kde jaká „chůze“ byla, nikde nechyběl: ve vyznáních zde uveřejněných jméno jeho šestkráte čteme. Dle předního místa, které zaujímá mezi rejtary, když ho kdo jmenuje na trápení, náležel stavu vladyckému, a nezmýlíme se, když ho prohlásíme za Přecha z Čestic a na Doubravici, který sice jen jednou se jmenuje ve vyznání Vaňka šenkýře z Kamene, ale pana Bohuslava Vojířova strýce u sebe na Doubravici přechovával i schůze odpovědníků tam měl. Jméno Přišel bude přezdívkou, poněvadž panu Přechovi též Příšek říkali, jak ze tří pamětí víme. R. 1505 postavil pan Příšek tři muže do vojny Loketské; r. 1511 připomínají Letopisy české (na str. 329.), že Příškovi odpovědníku na sjezdu v Plzni zboží jeho navráceno bylo a Jan pachole Poláček Stachů vyznal, že Sádlo mluvil k Stachovi: Že já nemám s městy ani Příšek žádné smlouvy. Doufáme, že jsme uvedli zde dosti příčin, proč Příškovi nebo Přišelovi nebo Přechovi z Doubravice města jeho tvrz Doubravici sbořila. S naším Přechem z Doubravice, jenž se plným jménem Václav Přech z Čestic a na Doubravici jmenoval, svědčí současně r. 1523 v archivu Kašperskohorském Přech Lčovický z Čestic a na Lčovicích a mimo ty dva pány Přechy titulář r. 1534 vydaný jmenuje ještě třetího: Přecha mladšího z Čestic. Příbuzenství těchto vladyk nevešlo nám ve známost.

[18]) Tištěným patentem prohlásil král český Vladislav IV. r. 1508 dne 1. října, kdo podle Jiříka Kopidlanského, Sigmunda a Volfa Stachův a Mikuláše a Bohuňky Kozojedských, Dobše Ojíře, Přibíka Břízského, Albrechta z Rozvodec a jiných všech

Vyznání Bohuslava, Vojířova strýce.

Vyznal, že kázal mi Zdeněk, abych pacholky sebral i tak sem učinil, když sme měli na Táborské udeřiti, při tom Kříž z Kraselova [19]) a pachole z Němec, krčmář Vaněk z Neradic. [20])

Též byl při tom Hynek Říčanský, Sádlo Votík, [21]) Reymar z Benešova [22]) a Jan Šesták, Mareš řezník, [23]) Zikmund Šťastný, Bartošů Philipář Nahořanský, [24]) Hynek Kulhavý z Nestanic, [25]) odsudy Pudil, Jakub Slezák. Měli to sukno, které pobrali, u Votíka v Radešově [26]) i vzavše to sukno zabednili

---

nepřátel zemských odpovědných jezdí nebo napotom neohrazujíc svých ctí jezditi budou, že právem čest i hrdlo ztratí. Náš Vojíř z Doubravice a jmenovaný Dobeš Ojíř jsou jedna osoba, poněvadž ve smolné knize Táborské nalézáme vyznání Vaňka Sladkého, jenž na Kozojedského a Bahouňka a Vojíře Dobše a Břízského a jiné vypověděl, že s nimi bral sukno u Chlumce (na Sedlčansku). Nedatovaný jeden seznam odpovědníků zemských z prvního čtvrtletí XVI. věku, který se v archivu Třeboňském spolu se svrchu řečeným patentem nalézá, jmenuje též Vojířika z Čejkov a zachoval nám původiště i rod našeho vladyky a tovaříše, jenž pocházel z Čejkov v okresu Sušickém a jednoho byl rodu a erbu s Vintíři z Vlčkovic. Tomkové z Čejkov a Čejkovští z Čejkov náleželi k rozdílným rodinám, ačkoli všichni tuto jmenovaní vladykové z týchže Čejkov, odkud Ojířík byl, původ svůj měli. Z předků Dobšových známe Ojíře z Čejkov r. 1426 připomenutého. Bohuslav strýc Vojířův, jenž zvláštní vyznání složil a často se jmenuje, není nám odjinud znám.

[19]) Kraselov, ves a velkostatek dvě hodiny severozápadně od Volyně vzdálený a původiště vladyk Kraselovských z Kraselova, náležel tou dobou společně bratřím Václavu, Mikuláši a Zdeslavovi Kraselovským, kteří r. 1536 o své statky se rozdělili. (Prácheň Ročn. 1 d. 4. str. 40. a 41.)

[20]) Neradice, kde Vaněk krčmářem byl, zanikly, ačkoliv již r. 1227 kaple sv. Václava tam tři dušníky měla dle potvrzovací listiny Přemysla Otakara I. Erben Reg. 334.

[21]) Otík Sádlo z Kladrubec na Kalenicích pocházel z vladycké rodiny mezi Horaždějovici a Kasejovici osedlé. Petr Sádlo, Beneš, Otík a Jindřich bratří z Kladrubec nadali špitál v Horaždějovicích dle potvrzovacího listu z roku 1459, Držkraj z Kladrubec seděl na Újezdě u Kasejovic r. 1464, Hynek byl ve službách Strakonického pána r. 1477 a Jindřich Sádlo z Kladrubec byl poslem ke dskám od vladyk v jisté věci vyslaným r. 1501 a odpočívá v Strakonickém chrámu Páně sv. Martina. Mimo Otíka Sádla harcoval též Václav Sádlo z Kladrubec s rejtary proti Táborským, Pražanům a Klatovským, kteří na odvet nepokojným vladykům sbořili tvrz Kalenickou. Titulář na r. 1534 vydaný připomíná mimo jmenované dva Sádly ještě jiné dva, Jana staršího a Jana mladšího.

[22]) Reymar z Benešova jest týž, kterého Bohuslav nazývá Stachem uzdářem z Benešova. R. 1526 byl Jan Stach uzdář v čele několika rejtarů a p. Zdeněk Lev napomínal obyvatele království českého, aby kdo ho postihne, se jím náležitě ujistil.

[23]) Mareš řezník bude Mareš Mikuškův, jehož vyznání jsme již seznali a na něhož též Vaněk šenkýř z Kamene vyznal.

[24]) Bartošů Philipář Nahořanský byl písařem a pocházel z Nahořan nedaleko Volyně; Vaněk z Drahonic jmenuje ho Lipáčkem z Nahořan. Táborští r. 1520 Bartoše Filipáře a Zahořanského syna javše dodali do Prahy.

[25]) Hynek Kulhavý z Nestanic jest rytíř Hynek Malovec z Malovic na Nestanicích, jak vysvítá z vyznání Pešicova z Nestanic. Tvrz Nestanickou hotovost městská r. 1520 vyvrátila, vesnice téhož jména, kde tvrz tato stála, jest v okresu Netolickém jednu hodinu severně od tohoto města vzdálená.

[26]) Radešov půl druhé hodiny severozápadně od Volyně vzdálená vesnice, kde se zdržoval Votík Sádlo, náležela ku statku Čestickému.

je do čtyř sudův i vezli je na Volyni Janek[27]) a Votík Sádlo a Pudil a Slezák, Boříkovští oba bratři[28]) nesli svůj díl domův a jiní tito na Janovice[29])

Kmon Vilím z Bechyně[30]) též Kašpárek,[31]) Václav Lučanský i s bratrem byli při tom.[32]) Když Pražanům brali, byl při tom Zdeněk, Stach uzdář z Benešova, Šesták, Mareš pyskatý,[33]) Zikmund Šťastný vod nás, Boříkovský, Vilím Bechyňka, Kašpárek na Kolníce a Stachů Vaněk Mnichovský v luzích.

Když Táborské pobili, Albrecht Levův syn[34]) byl při tom a on zabil páně Janova Postřihačova syna.[35]) Korbelům dali pacholci 4 postavy schovat.

---

[27]) Janek tento byl z Radouně kostelní dle vyznání Vaška Radouňského.

[28]) Boříkovští oba bratří byli vladykové, kteří se psali Boříkovskými z Košemberka dle vesnice Boříkova dvě hodiny jihovýchodně od Klatov vzdálené a dle Košemberka v témž okolí nyní již zaniklého. R. 1534 žili tři členové této rodiny: Ctibor v Boříkovicích (nynějším Boříkově) jenž byl otcem Buriana a Viléma Boříkovských, které zde Bohuslav Ojířův strýc myslí; jak se jmenoval ten Boříkovský, který na tvrzi Tochovické u Březnice jat a v Praze popraven, byl nevíme. Staré letopisy str. 447.

[29]) O Janovicích nebude nikdo pochybovati, že myslí zde Bohuslav Vojířův strýc hlavní baštu nájezdných zemánků: Janovice městečko u Klatov, o jehož pánu a osudech v těch dobách obšírně vypravuje Palacký V. 2., 378.—380.

[30]) Kmon Vilím z Bechyně, též Vilím Bechyňka nazvaný, zeť paní Vranovské z Valdeka na Tochovicích, pocházel z panského rodu Bechyňů z Lažan, byl na Tochovicích 11. ledna r. 1521 jat a v Praze odpraven. Jako pravý rejtar na popraviště jda sobě poskakoval a zpíval.

[31]) Kdo byl Kašpárek hned potom na „Kolníce" jmenovaný a kde Kolník jeho hledati sluší, přese všechnu práci a hledání nevíme. S panem Vilémem pospolu ještě jednou ho jmenuje Bohuslav a Jan Poláček, pachole Stachův, o něm vyznal, že s Korábem Strnkovickým do Vojnic přišli k Stachovi a s ním se proti městům radili. Bude on asi ten Kašpar, který s Vilémem Bechyňkou na Tochovicích jat a do Prahy zavezen byl, kde ho s Vilémem odpravili.

[32]) Václav Lučanský a bratr jeho ztrácejí se nám též v nepaměti dávných dob; bude touž osobou, kterou Bohuslav hned potom Stachů Vaňkem Mnichovým v luzích jmenuje soudě dle pořádku, jakým první dvě jmenované osoby opakuje. Dle příjmí „Stachů" byl snad na gruntech p. Stacha Varlicha a možná, že u Vojnic na nějaké samotě seděl, kde jich dvanáct jest.

[33]) Mareš pyskatý byl krčmářem a nedaleko města Stříbra domovem, jak Vaněk šenkýř z Kamene vyznal.

[34]) Albrecht Lévův syn pocházel z rodu Malovců, kteří za příkladem strýce svého Zdeňka velmi četně výprav proti městům se súčastnili. Léva Malovec z Pacova a na Libějovicích, jak se v tituláři r. 1534 jmenuje, otec připomenutého Albrechta a Markvarta, o němž v následujícím vyznání řeč bude, podepsal se Zdeňkem sněmovní usnesení stavů panského a rytířského, které proti městům čelilo a měl r. 1514 co činiti s Johankou z Ryzmberka, abatyší kláštera sv. Jiří, o výplatu městečka Heřmanic a vsí Krašlovic, Lidmovic, Vitic, Louže, Humňan, Štětic a Malešic, které později k panství Protivínskému na Písecku se dostaly. (Zb. 378.) Syn jeho Albrecht, který na synovi Postřihačově z Tábora rekovství své v této „chůzi" dokázal, byl r. 1565 od císaře Maximiliana na říšský sněm do Augsburku povolán (Lumír 1859 II. str. 833.)

[35]) . . . a on zabil páně Janova Postřihačova syna . . . Toto vyznání Bohuslavovo nesrovnává se s vyznáním Vaňka šenkýře, jenž praví, že Markvart zabil Jana Postřihačova ani s Letopisy českými (viz str. 442.), kde řečeno jest, že zabili Jana postřihače. V pamětní knize města Tábora jest několik zpráv o slovutném pau Václavu Kučerovi ze Strkova postřihači, jenž v městské radě od r. 1511—1528 zasedal a dům na náměstí nynější číslo 3. držel. Měl syna Jana a zaplatil za něj nějaký dluh švakru jeho vládykovi Janu z Dešenic r. 1517, potom není více žádné řeči o tomto synu a otec Václav, jenž statky Trkov (u Vysokého Chlumce na Sedlčansku) a Zahrádku držel (kterou Bohuslav Ojíř z Očedělic před ním měl), nemaje dědiců přirozených Trkov prodal Mikuláši Hroškovi ze Strkova a Zahrádku obci Táborské na chudé měšťany. Podle těchto dát laskavý čtenář pozná, kdo pravdu vyznal, zdaž Bohuslav či Vaněk, a kdo Jan Postřihač byl.

Též při tom byl Malý Řídlo.[36]) Též při tom byl Petr z Chýnova a Jan Římovský[37]) a Houff[38]) a dodali dvou postavů na Kamen.

Vyznání Vaňka šenkýře z Kamene.

Když Vítovi z Hrachovic[39]) pobrali, bylo jich u mne 16 a též byl s nimi Zdeněk i pili též u Mikuláškova Marše. Co Vítovi vzali, nesli k Vaňkovi a od Vaňka nesli to k Maršovu Mikulášovi a potom chodili ku pánu, co mají s tím dělati.[40])

Mareš pověděl, když Vítovi v Hrachovicích pobrali a řekl jim, poneste ke mně, já vám to schovám.

Též pán o tom věděl, když z Eše vyjeli Zdeněk na zdejší, když byli v Počátkách a koně vzali od Vondry. U Trněného v Kameně byli písař Bartoš Philipář, Hynek Říčanský se Zdeňkem, Šťastný, Svadbů, kterého zmučili v Klatovech a zvěšeli.

Z Kamenice byli dva: Petr řezník, Kalakového syn příjmí Jíra Buchtele, Jiřík Brada též z Kamenice, Rádlův syn z Babína[41]) a z Radouně Vašek Šramovitý, páně Lívův syn pan Markvart, byl sem sám při tom, dali mi půl postavu sukna a nechal sem ho u pana Lívy. Pan Václav Sádlo z Kalenic byl při tom a Vozka šenkýř člověk jeho a bývají u Přecha na Doubravici. Též byl při tom Uhlík ze Žírovnice, Hron sládek bezzubý, pekař Jíra, perníkář ze Žírovnice, Hronek též ze Žírovnice. Též přišel Hynek Říčanský a Sádlo z Kalenic pan Vaněk, abych jim zjednal 10 pacholkův prosili mne. Vozka Sádlův uťal jednomu ruku Jírovi Kyselému a Kvítek[42]) přispěv druhou a Vašek z Radouně zabil Hastrmana.

Byli při tom Petr z Chejnova a Jan Římovský na koních. Když sme měli jeti na Táborské, kázal mi pan Jan Zrucký, abych s nimi šel. Bývali

---

[36]) Malý Řídlo v jiném vyznání též Zřídlo se jmenuje a náleží vladyckému rodu Řídlů z Mokřan; Jan Řídlo z Mokřan držel r. 1462—1490 Nedrahovice a buď on nebo jeho potomek postavil do vojny Loketské r. 1505 jednoho muže.

[37]) Petr z Chýnova a Jan Římovský byli dle vyznání Vaňka šenkýře z Kamene při vzatku a mordech Táborských na koních a proto soudím, že stavu rytířskému náleželi. Titulář r. 1534 vydaný připomíná tři Petry Malovce, jednoho z nich jmenuje Petrem Malovcem z Chejnova a na Březnici, ostatní dva neměli žádných sídel. Náš Petr z Chýnova jest bratr Zdeňka Malovce a zemřel před r. 1554. Jan Římovský pochází snad z rodiny Roubíků z Hlavatec a na Římově (v Budějovicku).

[38]) Houff pocházel z rodiny, která již před sto lety loupeže v zemi provozovala: l. 1439 byl pro zlodějství Houff v Plzni sťat.

[39]) Vít z Hrachovic připomíná se též v tituláři roku 1534 a držel Hrachovice v okresu Mladovožickém. Vladykové z Hrachovic, ku kterým Vít náležel, psali se „Sudlice z Hrachovic".

[40]) ... „chodili ku pánu, co mají s tím dělati". Na těchto dvou místech má Vaněk šenkýř z Kamene při slovu „pán" na mysli pána svého dědičného Jana Zručského ze Chřenovic a na Kameně, jenž r. 1513 pravou polovici hradu Kamene, poplužní dvůr a půl městečka tamtéž s vesnicemi Věžnou, Obratany, Dvořištěm a Šimpachy od Petra Vojslavského z Vojslavic koupil a do r. 1542 držel. Ve svém vyznání Vaněk šenkýř něco doleji výslovně Zruckého pánem svým jmenuje. Ostatní zprávy o tomto rodu Zruckých viz v N. Sl.

[41]) Kamenice nebude zde jiná než okresní město Kamenice nad lipou na Táborsku; Babín ves jest hodinu severně od Kamenice vzdálená.

[42]) Jíra Kyselý, jemuž chasa Zdeňkova ruce ufala, byl syn Táborského měšťana Mikuláše Kysely a připomíná se v gruntovních knihách od r. 1523—1552. Prodával a kupoval domy v městě i na předměstí a byl v posledním roce, kdy se jmenuje, starším cechu ševcovského; Kvítek není odjinud znám.

*

u Jana v Nevačilách, stáli tu pět dní s koňmi a. sám chodil ku pánu Zručskému na horu na Kamenici.[43]) Markvart páně Lívův syn zabil Jana Postřihačova a ten byl na hnědém koni v červené sukni. Pan Hynek Říčanský, Přišel přinesli panu Zruckému dva postavy, jeden blankytný a druhý brunátný z toho bitunku dali je jemu. Po té bitvě poslal Zrucký panu Lívovi kůň na Dobší[44]) z reza plesnivý a koupil jej od Nosákovce,[45]) dal za něj 36 gr. Z toho bitunku dali dva koně panu Kocovi na Dobši[46]) za Čestice a to byli pernikářovi[47]) pobrali. Když sou měli jeti do Dačic na jarmark, měli sme na ně udeřiti, bylo nás 20 u Černovic,[48]) Jan Telecí z Černovic, Přišel a Sádlo, Hynek Říčanský, Uhlík, Jan Hron a Hynek malý pernikář a Trdlo ze Žírovnice. Pověděl Zručský, když páni Táborští pojedou na sněm, kde jest Zdeněk, aby je potřel. Vyznal, že se radil Zdeněk Malovec s panem Oldřichem Malovcem z Chýnova[49]) když měli Pražanům odpověditi a s panem Janem Zruckým u Vaňka Krčmáře v Kameni v světnici a oni mu na to radu dávali a potom kázali mu ven ze světnici a sami tam zůstali. Pan Václav Kálenický vzal Mikulášův kabát[50]) Co jsem činil koliv, všecko mi můj pán velel. Pan Vojíř dal panu Zručskému jeden kůň, který byli pobrali Klatovským.[51]) Když Kutík přijel z Tábora řekl mu pan Vaněk: spravíž se rozumem a pojď ležet nahoru. Byl při tom též Snopek, když Táborským brali a bili je.[52])

---

[43]) Nesvačily jsou vesnice v okresu Pacovském východně od hradu Kamene asi hodinu vzdálená. Slova „na horu na Kamenici" musíme vyložiti v ten rozum, že se zde myslí Kámen hrad.

[44]) Pan Líva, jemuž pan Zrucký poslal kůň, neseděl na Dobrši, kteráž tenkráte rytířům Kocům z Drbrše náležela, nýbrž na Libějovicích, jak jsme slyšeli, a byl z rodu Malovců. Táborskému písaři krevnímu nebo trápenému Vaňkovi pan Léva Malovec se popletl s p. Kocem z Dobrše, o němž hned potom řeč jest. Omyl tento jednomu i druhému tím snáze přihoditi se mohl, že obě výpovědi jednají o téže věci, o darovanýeh z bituňku koních jak p. Lévovi tak p. Kocovi.

[45]) Nosákovec tento náležel vladyckému rodu Nosákovců z Vodlochovic, který pocházel z Nosákova, vesnice na Voticku, a Odlochovice v témž okresu držel. Titulář r. 1534 vydaný jmenuje Jana, Přibíka a Václava Nosáka z Vodlochovic, z nichžto jeden zajisté tovařišem Malovcovým byl.

[46]) „Na Dobši" sluší vyložiti „na Dobrši", původišti baronů Koců z Dobrše (v Pracheňsku v okresu Volyňském). R. 1534 držel Dobrš rytíř Kryštof Koc po svém otci Přibíkovi od r. 1528.

[47]) Pernikářem myslí Vaněk šenkýř Vaňka pernikáře, jenž roku 1527 dům v Táboře si koupil od Víta nožíře.

[48]) Dačice jsou okresní město na Moravě nad Dyjí v někdejším kraji Jihlavském; Černovice město v okresu Kamenickém v jižních Čechách.

[49]) Oldřich Malovec z Chýnova, otec hlavní osoby našeho příběhu, byl r. 1508 nařízeným krajským hejtmanem kraje Bechyňského.

[50]) Mikulášův kabát. Připomíná se tou dobou na Táboře Mikuláš Víšovský, jenž platil 57 grošů berně r. 1523, Mikuláš postřihač v l. 1517—1526 a Mikuláš, syn slovutného pana Václava Kropáče ze Strkova, před r. 1520, od té doby není více řeči o něm, snad ho v chůzi této zabili.

[51]) V útrpné knize Táborské nalézáme vyznání Touškovo, který v Hostouni sťat byl a mezi jinými věcmi vyznal: V Kalenicích sbírali jsme se na Klatovské, 35 nás bylo a byl tu Jan Krumlovský, Uhlík, Martínek Pudil. Není pochybnosti, že tento vzatek Vaněk šenkýř na mysli má, nasvědčují tomu nejen pověstné svým majitelem Kalenice, nýbrž také známí z našeho vzatku tovařiši Uhlík a Pudil.

[52]) Jan Snopek, syn nebožtíka Ježka sladovníka z Tábora, vzal sobě r. 1519 svůj podíl od poručníků a více se v Táboře nepřipomíná.

Když sme tam jeli, zastavili se u Plockara [53]) 10 koní jízdných a mluvili s ním a já nevím co. Pověděl, že měl Zdeněk a býval v krčmě u Vondráčka v Žďáře, [54]) která sama v sobě jest. Pověděl, že byl s nimi Pyskatý krčmář, [55]) kdež má krčmu půl míle od Stříbra; co sou Vítovi z Hrachovic pobrali, to zanesli k němu

Vyznání Víta Římovského. [56])

Když měli udeřiti na Táborské, věděl jsem o tom, mělo jich všech býti, když by se sešli, ke 400.

Vyznání Jiříka Horníka.

Ručnice pobral u Tejna, [57]) má jednu pan Jan Říčanský [58]) a byl při tom Polák a pacholek jeho a Pouknar má druhou. Beneš Zibřidů syn [59]) též byl při tom.

Vyznal, že Plaunkar nosil Zdeňkovi do lesa chlíb a jídlo té chvíle, kdy Pražští z Lince jeli po velce noci 1520.

---

[53]) Plockar je týž, kterého Jiří Horník (viz druhé vyznání po tomto) Pouknarem a Plaunkarem jmenuje a náleží k rodině vladyk Planknarů z Kynšperka, kteří s Globnary, Kagery a Štampachy téhož užívali erbu. Dle Starých letopisů českých (na str. 442.) žaloval Planknar l. 1520 na sněmu Benešovském na Táborské, že mu pacholka a krčmáře mocí vzali a k tomu jiných osm osob. Cesta, kterou se Táborští k Prachaticům ubírali, vedla je nedaleko města Týna nad Vltavou, s kterýmž městem sousedí statek Hrádek Březí, na němž dle Třeboňského archivu Václav Planknar z Kynšperka r. 1481 a 1482 seděl a buď on sám neb stejnojmenný jeho potomek Václav v tituláři r. 1534 připomenutý byl škůdcem Táborských. Jan Planknar z Kynšperka, hejtman krále Matyáše na Budějovicích Českých (r. 1478) byl blízkým příbuzným našeho Václava.

[54]) Žďár tento jest Pluhův Žďár, o němž již vícekráte řeč byla.

[55]) Pyskatý krčmář byl již připomenut v poznámce 33.

[56]) Vít Římovský byl snad příbuzným Jana Římovského v 5. vyznání jmenovaného.

[57]) Tejn dle cesty, kterou se ubírali Táborští do Prachatic na trh, není jiný nežli okresní město Vltavotýn.

[58]) Jan Říčanský, kterého Horník jmenuje, jest již druhý člen panského rodu Říčanského, jenž se chůze této účastnil. Titulář r. 1534 uvozuje čtyři Jany Říčanské: Jana na Kosové hoře, Jana Kosohorského na Maršovicích, Jana Ledeckého a Jana Beztahovského z Říčan; dle našeho domnění Horník vyznal na posledního, jenž asi od bratra Hynka nebyl, o němž viz poznámku 9.

[59]) Beneš Zibřidů syn pochází z rodiny vladycké Žibřidů z Mostku u Kaplice. Přibík Žibřid z Mostkův jmenuje se v archivu Vyšebrodském již r. 1465. (Arch. Pam. nové řady r. III. str. 709.) Jan Žibřid z Mostku r. 1502 (Zb. 236.) a r. 1539 tři bratří Zibřidové z Mostku Bohuslav, Jan a Petr ve knihách komorního soudu se připomínají. Jiná větev Zibřidů psala se „z Bolu“ dle vesnice u Kaplice, ale dostala se záhy na Rakovnicko, jako Zibřid z Bolu a na Příčině r. 1552, jenž měl spor s Annou ze Vřesovic a na Petrovicích (Arch. Pam. VIII. str. 411.) a Jan Adam z Bolu, jenž prodal dům v Senomatech Alexandrovi Krakovskému z Kolovrat roku 1605. (Arch. Pam. VII. 541.) Náš Beneš náležel k Zibřidům, kteří v jižních Čechách zůstali a zdržoval se u Malovců na Libějovicích.

Formánek švec toto vyznal:

V Prachaticích kteří lotři konec vzali, jest dodáno nám od ouřadu Prachatického, že byl s ním při tom vzatku Táborských Holého syn ze Zelibořic[60]) a Alexander Hodějovského z Prachatic, Valášek Balaš ze Sedlce,[61]) ten mne na to navedl, Janák z Čekanic, Skopec[62]) ten sedí na Vimberce, Sedláček z Hodějova[63]) ten jest zabit, u něho sukna má 18 loket zeleného a dva kusy modrého, kus černého a kus vlčatého a na Březí[64]) u Ševčíčka kus vlčatého a 7 loket blankytného, tu že jest dlužen byl krčmáři; a s těmito svrchu psanými sem se dělil v Hodějově v stodole u Sedláčka svrchu psaného víc jich on neznal v té chůzi kromě nějakého Adama a Laskalova syna, oba z Příbrami,[65]) a více se nezná, by kde co učinil krom v té chůzi a nechali sme ho ležeti celou noc svázaného a vždy na jedné řeči stojí a na tom umřel jest.

Vyznání Mikuláše Skopce.

Ve vsi se k tomu přitrefil u Svatka krčmáře, tu jemu dal nějaký Voříšek sukna blankytného dle známosti dobré sukni a ten jest Voříšek syn nějakého žáka Nádvorníka od Sedlčan[66]) a ten svrchupsaný Svatek více od téhož Voříška sukna koupil.

Vyznání Pešicovo z Nestanic.[67])

Když měli Táborské loupiti, přijel do Nestounic nějaký Šťastný k Míchalovi[68]) a tu jemu Míchal meče půjčil a ten odtud jel do Týna, tu Tá-

[60]) Víska Želibořice nalézá se v okresu Volyňském a jest hodinu jihovýchodně od tohoto města vzdálená. Ve XIV. a XV. věku psala se odtud rodina vladycká, která byla stejného erbu a původu s vladykami z Čestic a z Hodějova.

[61]) Ze kterého Sedlce Valášek Balaš pocházel, zevrubně určiti nelze a můžeme čtenáři jen na vybranou nechati tři Sedlce na Pracheňsku: Sedlec ves u Bílé Hůrky (v okresu Hlubockém), Sedlec, někdejší statek a původiště vladyk ze Sedlce, nyní ves v okresu Netolickém jednu a tři čtvrti hodin severovýchodně od města Netolic vzdálenou a Sedlec (Sedlice) město v okresu Blatenském se zámkem knížete Jiřího Lobkovice na Drhovli.

[62]) Vyznání Mikuláše Skopce z Hodějova (jak ho jmenuje Vaněk z Drahonic) ihned po tomto následuje.

[63]) Hodějov, vesnice v okresu Volyňském dvě hodiny severozápadně od tohoto města vzdálená, dala jméno slavnému v Čechách rodu rytířů Hodějovských z Hodějova.

[64]) Březí bude nynější město Vlachovo Březí.

[65]) Příbram jest nynější král. horní a okresní město. Není „Laskalův syn" chybně psaný „Loskotův syn"? Loskota jali na Tochovicích a odpravili spolu s Bechyňkou v Praze.

[66]) Sedlčany jsou nyní okresním městem na Táborsku.

[67]) Pešic z Nestanic, jehož vyznání následuje, přechovával u sebe a rozvážel i prodával věci, kterých tovaříši naloupili na Libochově stránce, nejpověstnější obíralce na silnici z Budějovic do Tábora a do Prahy. Asi deset vzatků připomíná se na Libochově stránce v Táborské smolní knize a mnoho účastníků chůze Malovcovy tam též řemeslo své provozovalo, jako Beneš Zibřidův, Stach Rejmar, Šťastný, Svadba Koráb, Adam Příbramský, Jan ryšavý a jiných více. Co nakořistili, prodávali urozenému vladykovi Janu Boubínskému z Újezda, o jehož rodu Paprocký v Diadochu rytířského stavu na str. 297. zevrubné zprávy podává a laskavý čtenář z Naučného Slovníka si je doplní. Pan Boubínský, jak tovaříši na trápení na něho vypověděli ku vzatkům na Libochově stránce a jinde je navozoval, ano dle útrpných vyznání

borské vyzradil a jel s nimi na to místo, kde jsou je zbili a tu jest návěští dal udeřiv z ručnice sám Šťastný. Vyznal že jest při vzatku a mordech Táborských byl a dostalo se jemu 10 anebo 12 loket sukna vlčatého a při tom při všem že sou byli: Přišel, Kalenický, Vaněk, Vojíř, Bohuslav strýc Vojířův, a nějaké pachole, Hynek Malovec, Peterka ze Strnkovic, Liška ze Strnkovic, Petr Vackovic z Strnkovic, Krbec ze Strnkovic, Koráb z Strnkovic,[69]) Svatba, Stach, Říha šafář z Helffemburka,[70]) Mareš z Velikého Vrabína a Johánek na Borotíně.[71])

Vyznání Vítovo člověka pana z Rozmberka.

Že přišel do Kalenic k panu Sádlovi, pan Sádlo že učinil otázku na něho: Co chceš činiti?

Vít řekl, že půjdu k Vodňanům a budu tam vorati; Sádlo řekl: Nechoď nikam na tento čas, játť dohodím dobrého pacholka, že při něm pobudeš i dovedl jest mne k Stachovi do Vojnic[72]) a potom mně bude potřebí všech neb já městům odpovím.

Toto vyznal Vít i pachole, že Sádlo přišel k němu do Vojnic a my byli v krčmě, tu sou spolu Stachem mluvili a měli dobrou vůli ale nevím co.

Vít i pachole seznali, že sou jim koní půjčili, chtíce na Štěchovské obilí[73]) na pšenici a na žito, rychtář z Vojnic z dvoumi, myslivec páně Sádlů, jeden krčmář jiní všickni z Vojnic a Vít z Volenic páně Vilímův Švichův,[74])

---

z l. 1532—1535 i kostely vykrádati je učil a kalichy zloupené do Prahy židům prodávati dal. Prostředníci takových prodejů pána svého často také okradli, jak výslovně o Pešicovi víme. Příbuzní tohoto urozeného lotra a vůdce loupežnického drželi statek a ves Drslavice jednu hodinu západně od okresního města Prachatic vzdálenou; z někdejší tvrze postavena jest nyní sýpka. Dva náhrobky této rodiny, která hrad Střelu u Strakonic později držela, nalézají se v kostele Katovickém v témž okresu.

[68]) Šťastného, jenž Táborské vyzradil, známe z pěti vyznání; o Michalovi jen víme, že jemu Adam tovařiš, kterého na Bechyni sťali, vzal 70 bílých.

[69]) Strnkovice, odkud pět tovaříšův si vyšlo na Táborské, budou nynější městys Strunkovice nad Blanicí, dvě hodiny jihozápadně od okresního města Vodňan vzdálený, dle něhož též Vítkovec Vok z Krumlova Vokem ze Strunkovic se psal v l. 1272—1302. Vesnice Strunkovice v okresu Volyňském jest od řeky Blanice, nad kterou Táborské zbili dle vyznání Vaňkova z Drahonic, příliš vzdálená, než aby obyvatelé její se byli mohli půtky této súčastniti.

[70]) Říha šafář z Helfemburka má příjmí své od hradu, jehož posud mohutné zbytky v okresu Vodňanském půl druhé hodiny západně od městečka Bavorova na vysoké hoře spatřiti můžeš. Podrobných zpráv dočteš se o historii hradu tohoto v Pam. Arch. VIII. 437.—439. Purkrabím Rosenberským tam byl roku 1520 Beneš Dubský z Třebomyslic.

[71]) Veliký Vrabín, někdy ves, nyní dvůr poplužní knížete Švarcenberka řečený Rabín nedaleko vesnice Malovic v okresu Netolickém. Do nedávna byla zde škola rolnická r. 1800 založená. Johánka na Borotíně neznáme od nikud více.

[72]) Stach ve Vojnicích jest týž, který v prvním vyznání Stach Varlach se jmenuje.

[73]) Štěchovice, také Stěchovice, statek a ves ve Strakonickém okresu jednu tři čtvrti hodiny západně od okresního města vzdálená, kteráž náleží farou do Vojnic čtvrt hodiny blízkých. Štěchovice r. 1520 náležely k panství Karlšperskému; Volenice k někdejšímu hradu Frimburku v okresu Sušickém tři čtvrti hodiny vzdálenému, po němž tenkráte již jen hradiště zbývalo; hradu dobyl a jej zbořil Jindřich, syn krále Jiřího Poděbradského, r. 1467. Letop. str. 185.

[74]) Pan Vilím Švích jest plným jménem Vilém Švihovský z Risenberka, purkrabí Karlšteinský, jenž potom JMK. hofmistrem se stal.

ten jest je vedl na to, aby síkli lidem našim. Tito byli na Libochově stránce: [75]) Vít s bratrem, Beneš Zibřidů, Jan Boubinský, Mikuláš Vlha, Němec Honz, Lovil blízko od Vltavy, rychtář z té vsi jako Lovil, drží tu ves pan Dřítenský, [76]) Mikuláš z Němčic, [77]) Macháček z té vsi, Jan mlynář od Šebířova, [78]) Kopytko švec, krejčí od Tábora etc.

Vyznání Jana pacholete Poláčka Stachova. [79])

Item: že jsme byli ve Vojnicích u krčmáře i šli sme odtud na ryby a lovili sme raky a mezitím uzřel Stach Sádlu z Kalenic. Ihned sme šli k němu a potkali sme se s ním mezi Freiberkem [80]) a Vojnicí; tu jest Sádlo otázku udělal na Stachovi: Máš se Sušickými smlouvu? A on pověděl: Nemám a oni mne všudy hlídají. I tu se radil se Sádlou co má činiti a Sádlo jemu tu radu dal: Bude v Sušici jarmark o sv. duše, sbeř sobě 20 neb 30 pacholat, co budeš moci, uděláš Píseckým neb Klatovským škodu a pobereš jim co budeš moci. Item: dále vyznal že sem z Volyně se Sádlou jednomu kůň vzali, ostruhy, šavli; ty ostruhy dal Stach Sádlovi a 4 perly.

Item toto vyznal, že Sádlo mluvil k Stachovi, že já nemám s městy ani Příšek žádné smlouvy, jedno z nás smíchy mají, nebude toho než do sv. Jana, že městům odpovíme, budem Vás potřebovati, když nás do lesa vženou že nás z něho brzo nevyženou. Item toto vyznal, že Koráb, Kašpárek přišli k Stachovi do Vojnic a mluvil Stach s Korábem aby šel s ním na tu škodu; pověděl Koráb, tak brzo půjdu jako nepůjdu.

Item toto vyznal že Jiřík Bubla [81]) psal listy panu Strakonickému a Sušickým odpovědné.

---

[75]) Libochova stránka, kterou nahoře při Pešicovi jsme jmenovali, jest na silnici Budějovicko-Táborské mezi vesnicemi Chotýcany a Vitínem na rozhraní okresu Budějovického a Veselského. Od Chotýcan jede se vzhůru na vysoký kopec, jehož severní lesnatý svah spadá do potoka Libochov řečeného, od potoka zase strmá cesta ku kopci nahoru vede do Vitína. V pravo i v levo od úvalu potoka Libochova rozkládají se pusté hvozdy: v pravo les Velechvínský, v levo lesy Hlubocké, které až k samé Vltavě se táhnou; jednoty a hájnovny osamělé jako oasy roztroušeny jsou po těchto lesích. Tovaryši, kteří zde řemeslo své nekalé provozovali, v Chotýcanech hojně pomocníků měli a s nimi věrně o kořist se dělili.

[76]) O Janu Boubínském viz pozn. 67.; Mikuláše Vlhu a Němce Honze odjinud neznáme; Lovil měl jméno Matěj a pocházel z Jaroslavic, vesnice na pravém břehu Vltavy tři čtvrti hodiny severně od fary Purkarce vzdálené v okresu Hlubockém. Dříténským pánem byl tenkráte Jan Malovec z Malovic a na Dřítni dle tituláře r. 1534 vydaného.

[77]) Němčice nejbližší, odkud tovaryši Mikulášek a Macháček byli, jsou v okresu Hlubockém dvě hodiny severovýchodně od okresního města vzdálené a bývaly zvláštním statkem Budkovských z Budkova.

[78]) Sebířov jest vesnice v okresu Mladovožickém, jednu hodinu severně od tohoto města vzdálená, původiště vladyk Beřkovských ze Sebířova.

[79]) Jan pachole Poláčka Stachova jest týž, kterého Vít horník jmenuje řka: ... a byl při tom Polák a pachole jeho ... a týž který ve vyznání Víta člověka pána z Rozmberka se připomíná slovy: Vít i pachole seznali ...

[80]) Freiberk jest chybně nazvaný Frimburk, o němž viz pozn. 73.

[81]) Jiřík Bubla kdo byl, nemůžeme na jisto postaviti. Vladykové Bublové z Meziklasí byli ve východních Čechách osedlí jako Václav v Hlavíně roku 1534 se jmenuje.

Vyznání Vaňka z Drahonic.[82])

Stáli sme na Táborské nad Blanicí,[83]) byl při tom Zdeněk Malovec, Hynek Říčanský, Zřídlo, Vojíř, Přišel, Votík Sádlo. Z pěších byl Žíla od Horažďovic, Skop z Hodějovic. Byl při tom Volf pasíř jest ryšavý a jest v Praze nyní, mlynář z Hoštic,[84]) Krabeš z Hodějova, Sádlo z Hodějova, Pachole z Němec, Lipáček z Nahořan, Mareš Rezek ze Všechlap[85]) dělili jsme se nad Zálezlí.[86]) Vyznal, že se mu dostalo 12 loket sukna černého a blankytného a šil mi je na Husinci Machus krejčí.

Vyznání kněze Prokopa Hůřeckého v zpovědi mistra Vojtěcha Táborského.[87])

Toto vyznal, že Beneš Zibřid sám třetí s Janem[88]) přišedše k němu přinesli pepř, zázvor ve dvouch žocích i dělili se u něho hrncem, prostřevše sukni, na tři díly a z těch tří dílův čtvrtý sou dělili, toho nevím komu sou dali i též zázvor, a mně sou dali také něco i zázvora z toho. Vyznal, že potom sou dělili štuk plátna bílého na tré na podšivky ke kabátům, potom vzali jiného plátna štuk pohanského, též na tré rozdělili, položili sou je majíc jiné tři štuky barchanu i dali sou každému toho štuk barchanu a dva díly pláten těch prvé rozdělených. Potom opět vyznal, že vyňali tkanic černých svazek i rozdělili sou je na tré a vzavše to bílé plátno jeden každý svůj díl a přidali k němu tkanic a Zibřid s Janem dali sobě šíti košile na Libějovice sestře Zibřidově a ten díl čtvrtý, který ze všech dílův prvních oddělili, dali sou tomu, kdo to plátno nesl na Libějovice Janovi a řekl jemu tak Zibřid: Dodej toho dílu jemu tam jakož dobře víš; a tak pořídivše toho všeho i nechali sou těch všech tří dílů u mne i ušivše dva žoky z plátna i vložili ty věci do žokův a zapečetili sou je a mne sou zavázali pod mým ouřadem, by jim nic nebylo hnuto dokudž by toho nevzali a v tom sou pryč odešli. Potom Zibřid

[82]) Drahonice jsou ves a statek knížete Švarcenberka na silnici mezi Vodňany a Strakonicí, původiště stejnojmenného rodu vladyckého, jenž byl větví Bavoroviců.

[83]) „Nad Blanicí“ bezpochyby nad řekou Blanicí a nikoliv nad vesnicí téhož jména.

[84]) Žíla od Horaždějovic vícekráte se nejmenuje, Skopa jsme již seznali z jeho vyznání, Volf pasíř též se více nepřipomíná. Mlynář Hoštický ze kterých Hostic pocházel, nevíme a necháváme laskavému čtenáři tři blízké Hoštice, jedny v okresu Horažďovickém, druhé v okresu Volyňském a třetí v okresu Vimberském na vybranou.

[85]) Všechlapy, odkud Rezek byl, jsou ves v okresu Volyňském jednu a čtvrt hodiny východně od okresního města vzdálená.

[86]) Zálezl, nade kterou se dělili rejtaři o kořist, bude ves Zálezlé v okresu Volyňském, dvě a čtvrt hodiny západně od okresního města vzdálená, poněvadž dle vyznání Bohuslavova rejtaři pobrané sukno v Radešově blízkém měli a odtud na Volyni vezli.

[87]) Kněz Prokop Hůřecký, jak z vyznání jeho na jevo vychází, byl farářem v Bílé Hůrce, farní vísce v okresu Hlubockém, tři a čtvrt hodiny severozápadně od Hluboké vzdálené. Kollatorem fary této pod obojí byl tenkráte pan Diviš Malovec na Libějovicích a podnes v kostele Hůřeckém hrobka Malovců se nalézá. Vyznání tohoto nehodného sluhy Páně a oltáře jeho jest smutným obrazem kněze tehdejšího věku a o doklad více k Aktám konsistoře utrakvistické v Čechách. Kdo „mistr Vojtěch Táborský“ byl, přese všechno badání posud nalézti jsem nemohl.

[88]) Jan, jenž s Benešem Zibřidem pepř k faráři Hůřeckému přinesl, jest Jan Cihla z Chvalesovic, jehož vyznání následuje. Vzatek tento první, o který se dělili u faráře, stal se na Libochově stránce.

přijel na panském švábu i vzal jest svůj díl; tehdy po chvíli šel sem na svůj trávník, uhlídal jsem Zibřida an jde se panem Divišem [89]) a tu sem přešel na stranu druhou trávníku a díval sem se jim od Hůrky poznav pana, až přes mou louku přejeli a on jede v tu stranu k Libějovicům a potom ta dva přišedše jeden každý svůj díl vzal. Dále vyznal týž kněz Prokop když přijel na Libějovice před tím, než Táborské pomordovali, pro svou potřebu a věda an se strojí ve zbroj a pokoušejí na se zbroje řekl sem panu Albrechtovi: Nač se strojíte panie Albrechte a on mi řekl: Na některého z kurvy syna svého nepřítele; a bylo jich nemálo potom, z nichžto neznal sem žádného krom pana Hynka Nestounického a Votíka Sádlu také tu jmenovali. Týž vyznal, že Letek z Rabí půjčil dvou koní Řídlovi na ten vzatek, když Táborské mordovali a ty koně ukradl Uhlík Řídlovi a přijel na ních ke mně a že Uhlík na těch koních přinesl dva postavy sukna ke mně a že mi daly 3 lokty višňového. [90]) Vyznal, že sem koupil sobě od něho sukna a udělal sem sobě čtyři sukně a ostatek čeledi a měl sem za ně dáti 3 kopy a nedal nežli 2 kopy. Vyznal, že z těch dvouch koní, které Uhlík přivedl mají jeden u Velikého Záblatí [91]) u Pychy a druhý měl Štěpán Hubkův zeť ve Vodňanech. Vyznal, že v středu před buožím vstoupením letha 1523 minulým přijel sem ku panu Divišovi na Libějovice, když Prachatičtí brali sedláky okolo Křtěňova [92]) i pověděl sem jemu, když se tyto věci dějí, že mne chyba nebude i radil sem se s ním a on řekl: Co mi do toho? a já sem řekl: „Co nemá býti, však o tom tolikéž víš jako já“ a on řekl: „Což pak? však sem z toho nic neměl.“ Vyznal, že jest posílal Uhlíkovi s jinými do lesa jísti do svých chrastin. Vyznal, že než knězem byl že šli s Uhlíkem mezi Volyni a Strakonice a pobrali sedlákům na cestě sukně dvě a zbroj.

Vyznal, nejsa knězem, že jda s Uhlíkem do Žírovnice skrze Deštné [93]) na té cestě vzali sme jednomu kůň a ten sou nám zase odňali a byl při tom Svadbík z Drahnětic (Drahňovic). [94])

---

[89]) Diviš Malovec z Libějovic seděním tudíž, jak titulář r. 1534 ho jmenuje, jest již osmý Malovec, který se v těchto vyznáních jmenuje; pět z nich účastnilo se osobně výpravy proti Táborským. Ze vzatku na Libochově stránce dostal p. Diviš svůj díl, třebas tam nebyl osobně, poněvadž Beneše Zibřida u sebe choval na Libějovicích, čelného účastníka všech výprav a chůzí tovaříšů. Na tvrzi jeho Libějovické se ovšem zbrojili na Táborské, nezdá se ale, že on sám také do pole vytáhl.

[90]) Letka z Rabí (městečka v okresu Horažďějovickém) neznáme; o Řídlovi byla řeč ve vyznáních Bohuslava Vojířova strýce a Vaňka z Drahonic. Uhlík, dobrý a dávný přítel kněze Prokopa Hůřeckého, jak na konci vyznání jeho čteme, pocházel ze Žírovnice dle vyznání Vaňka šenkýře z Kamene a Libochovu stránku dobře znal.

[91]) Veliké Záblatí jest vesnice v okresu Hlubockém, hodinu od Bílé Hůrky jižně vzdálená.

[92]) Křtěnov jest farní vesnice v okresu Vltavotýnském, jednu hodinu jihozápadně od okresního města vzdálená. Proč Prachatičtí v okolí té vesnice sedláky brali, nevešlo nám ve známost, snad byla toho příčina nějaká rozepře o cesty, kudy se rozvážela sůl z Prachatic, jakých rozepří dosti poskytuje Slámův „Obraz města Prachatic“.

[93]) Deštná (Deštné) jest město v okresu Kamenickém v jižních Čechách, půl druhé hodiny jihozápadně od okresního města vzdálené.

[94]) Svadbík pocházel buď z Drahnětic, vesnice v okresu Sedleckém na Táborsku, nebo z Drahňovic v okresu Vlašimském, poněvadž ve smolné knize Táborské stojí Drahnij a jiných osad, jichžto jména by tak začínala, v Čechách není.

Vyznání Jana Cihly z Chvalešovic,[95]) ten stál u Vodňan.

Že o ten pepř u kněze Prokopa Hůřeckého který vzat na Libochové stránce, dělili se Beneš Zibřid, Janek Bezouchý, Bouzek z Kalenic a Holý, ten jest utracen,[96]) a dostalo se každému po 9 librách a knězi Prokopovi v dílu dali sou 2 libry pepře a bylo tu přineseno 5 štuků kmentu, štuk plátna, něco barveného a něco barchanu a něco černého kmentu. Vyznal, že Beneš Zibřid přijel na páně švábu, pan Diviš byl u mne a vzav Beneš Zibřid u kněze ten díl pepře i sjel se s panem Divišem za vsí i jeli spolu a my se dívali za nimi an po lukách jdou. Vyznal, že Tučného syn ze Sedlce[97]) byl při tom vzatku v Budějovicích a že se jemu dostalo něco sukna. Vyznal, že u něho býval Jan Boubinský, Beneš Zibřid, Bouzek z Kalenic, Vaněk Malý,[98]) Nosatý Černého, Janek Bezouchý z Berouna, a od toho mi se dostalo 4 libry pepře a žena koupila sobě u Jana[99]) k posteli libru pepře.

Vyznal, že u Matle Outrubky[100]) ve Chvalešovicích že u nich více bývali než u mne a na nich o těch věcech můž více zvěděno býti. Beneš Zibřid že bývá u Haška ve Lhotě[101]) a v Milenovicích.[102]) Vyznal Uhlík, že jest přinesl sukna na dvouch koních knězi Prokopovi ze vzatku Táborských a to že by mu tudy mělo přijíti, že jest je vodtěšil jiným a kněz Prokop jest mne pobídl, chci-li kupiti od něho tři aneb několik loket sukna a sobě kněz Prokop z toho sukna udělal čtyři sukně i vší čeledi.

Vyznal, že kněz Prokop ukazoval ten hrnec jemu, do kterého mu ten pepř dali a jiní sou se o ostatek . . .

Vyznal, že kněz Prokop při vzatku Táborských nosil lotrům do lesa jídlo.

O jiných věcech na témž knězi více se doptáte, o nichž dobře ví.

Vyznal, že Lovil jest fedrovník lotrovský i jich pomocník.

---

[95]) Chvalešovice jsou ves v okresu Hlubockém do fary Bílé Hůrky náležející; druhdy zde býval zvláštní statek Malovcův.

[96]) Janek Bezouchý byl z Berouna, jak hned potom se Cihla vyznal; Holý byl kovářem ve Štěkni.

[97]) Tučného syn ze Sedlce pocházel ze vsi Sedlce (Sedlice), která jest v okresu Hlubockém a faře Bílé Hůrce.

[98]) Vaněk Malý pokradl se Záhorou ryby v Hněvkovicích (u Týna nad Vltavou) rybáři a pocházel z Víckovic.

[99]) U kterého Jana sobě žena Cihlova k posteli libru pepře koupila, zevrubně nevíme, snad u velkoobchodníka tovaříšův p. Jana Boubínského.

[100]) Matle Outrubky odjinud neznáme.

[101]) Lhota, kde Hašek domovem byl, jest nedaleko Sedlce, odkud Tučného syn pocházel, v témž okresu a v téže faře. Hašek hospodařil se soudruhy na Libochově stránce, kradl v Budějovicích a přechovával u sebe tovaříše, s nimiž ještě čtyřikráte ve smolné knize se jmenuje. Rodem pocházel z Týna nad Vltavou.

[102]) Milenovice jsou vesnice na Blanici v okresu Vodňanském, jednu hodinu severovýchodně od okresního města vzdálená, s poplužním dvorem knížete Švarcenberka na bývalém panství Protivínském. Poplužní dvůr byl druhdy manstvím Zvíkovským a původištěm vladyk z Milenovic: Diviš z Milenovic držel rychtu Píseckou 1450 a Materna z Milenovic blízký dvůr Slouň v l. 1442—1458. R. 1517 seděl na voře Milenovickém Petr z Pohnání a po něm r. 1541 Mikuláš Baroch z Kestřan. Jiné Milenovice jsou v okresu Strakonickém, původiště vladyk Kočků a Vlašků z Milenovic.

Protireformační snahy Matiášovy na Moravě.

(1608—1618.)

Sepsal dr. ***František Kameníček***, **professor na české realce v Brně.**

Mír Žitvatorocký, jejž uzavřel arcikníže Matiáš ve jménu bratra svého císaře Rudolfa II. s Turky dne 9. listopadu r. 1606 ukončil sice boje s Turky na ten čas, působil však mnohé rozmíšky v zemích Rudolfových. Císař Rudolf II. měl mír tento potvrditi a proto právě naděje na skutečný pokoj byla lichá. Turci, jakožto vítězi, očekávali lepších výhod z míru toho a dvůr Pražský cítil se hluboce poníženým i nespokojeným, neboť se uvažovalo, kdyby mír s Turky byl před rokem 1604 uzavřen býval, že by byl císař sám jako vítěz podmínky diktovati mohl. Císař sice potvrdil dne 9. prosince mír Žitvatorocký, ale zakázal hned na to po lepším rozmyslu vydati onu potvrzovací listinu. Původci pak míru toho, arciknížeti Matiášovi, byl velmi nemilostiv. Úmyslem císařovým bylo, přinutiti Turky pomocí německou k míru vydatnějšímu; pak ovšem bylo lze zcela bezpečně očekávati, že horší věci posledních těchto dvou let teprve přijdou a že pro nekatolíky v zemích koruny české nastanou doby trpkých zkoušek. To byly příčiny, jež opatrným státníkům moravským, zvláště Karlu staršímu ze Žerotína, radost kalily. On byl přesvědčen, že tento mír zdržen nebude a že katolíci neustanou, pokud kacíři úplně vyhlazeni nebudou, a že výhody protestantův uherských budou se tím více mstíti na Moravě. Proto jsa poučen zkušenostmi dřívějšími, umínil si sjednotiti stranu nekatolickou na Moravě a opříti se rozhodně proti dosavadnímu jednání dvora Pražského. „My mlčíme ke všemu," volá, „jako by nám byly jazyky zkoprněly, a sedíme, jako bychom byli bez nohou. Moravo, ty starý hrade, jaké to máš nyní obyvatelstvo? Kde jsou oni staří Markomané? Kde statečnost předků našich? Kde ctnost našich otců? Fuimus Troës, iacet Ilium et ingens gloria Teucrorum."

Zkušenosti, jež Moravané v posledních čtyřiadvaceti měsících byli zažili, změnili ponenáhlu mysl stavův ostatních a probudily je ze spánku lethargického. Pražský dvůr dosáhnul byl na Moravě ve příčině protireformační rozhodného vítězství; ale v Praze měli ještě jiné, dalekosáhlejší plány. Protireformační boj měl býti znova oživen a pokud možná dále prováděn všemi prostředky, mocí i násilím. V Praze vědělo se, že události roků 1605 a 1606 lid moravský téměř ku povstání byly popudily, že požadavky Rakušanův a Uhrů ve příčině svobody náboženské Moravu nakazily a že od země této všeho možného obávati se jest. Měla tedy tato Morava, jež již beztoho téměř úplně zničena byla, ještě více

oslabena a ku všelikému odporu neschopnou učiněna býti. Kardinal František z Dietrichšteina, biskup Olomoucký, byl v té příčině nástrojem dvora Pražského. Vydal přísný rozkaz, že osoby, které dosud z rukou katolických farářů sub utraque přijímaly, nyní pouze sub una přijímati mají. A vykonávání dřívějšího rozkazu, aby protestantští měšťané byli z měst vypuzováni a pouze katolíci přijímáni, bylo tak přísně prováděno, že protestantští měšťané z Brna a Olomouce, ježto zde městské rady pouze katolíky byly osazeny, nuceni byli žádati na zemském sněmu za ochranu prostřednictvím protestantských rad Jihlavské a Znojemské. Ladislav Berka, který roku 1604 pro nepoctivé zadržování peněz a žoldu vojenského ze zemského hejtmanství sesazen byl, opětně byl povolán provisorně k tomu úřadu. Kardinal pak, hlava vší protireformatorské akce na Moravě, byl u císaře tak oblíben, že se stal předsedou tajné rady jeho. Držitelé statků Velkého Meziříčí, Jaroslavovic a Nového Hrádku přenechali mu právo osazovati všecky fary a špitály na svých panstvích jediné katolickými kněžími. O podobná práva se kardinal i u jiných pánův ucházel, ale s menším štěstím. — Jaké mohly býti tedy vyhlídky na Moravě ve příčině svobody náboženské za takových okolností? Anarchie na Moravě byla úplna, a Berka, muž všemi stavy moravskými stejně nenáviděný, byl u vesla. On to věděl a proto také snažil se zabezpečiti žoldnéři Tillovými, jež do nejbližšího okolí Brna byl povolal. Stavové moravští, spozorovavše to, vystoupili rozhodně. Zde již nešlo toliko o zabezpečení víry, nýbrž aby muž, jehož snahy k tomu směřovaly, aby zemi moravskou zničil, autonomie je zbavil a životy i statky občanův ohrozil, za každou cenu byl odstraněn. K tomu účelu strana protestantská i katolická se spojily. Dne 7. března r. 1608 učiněny byly při sezení rady zemské prudké útoky na Berku, ale bezvýsledně. Berka byl příliš otrlý a panství chtivý, aby byl dobrovolně se poděkoval. Konečně pan Karel z Lichtenšteina u největším rozhorlení vzchopil se ze sedadla a zvolav: „Qui amat patriam, sequatur me,“ vyšel ze sezení a všichni stavové, vyjma dvou za ním. Tím činem dnové panování Berkova byli sečteni, ač měl na své straně téměř všechna města, jež z nenávisti ku stavům císaře a úředníků jeho se držela. Snášelivé snahy a domluvy Rudolfovy v té příčině nepomohly, neboť stavové moravští již byli pevně u sebe ustanovili postaviti se pod ochranu arciknížete Matiáše a sjednotiti Moravu, Uhry i Rakousy ku společné akci proti císaři Rudolfovi II. Předběžný sněm Slavkovský a pak Ivančický, ku kterému i Matiáš očekáván byl, měly v té příčině zvláštní důležitost. Sněm Ivančický sešel se dne 13. dubna r. 1608, kdež přítomno bylo asi 140 pánův a praelatů. Ladislav Berka byl sesazen a zvolena byla zvláštní provisorní vláda, v jejíž čelo postaven byl p. Karel z Lichtenšteina, pán na Mikulově, Valticích, Lednici, Plumlově a Černé Hoře. Úkolem vlády této bylo, zjednati průchod staré ústavní svobodě a národní vládě. Poslové Matiášovi zde zpečetili spojení Uher a Rakous pod ochranou arciknížete Matiáše „k obraně a každou věc slušnou a spravedlivou“. Zákazy Rudolfovy nepomohly, ba ponenáhlu počala se s myšlénkou tou přáteliti i města královská. Dne 23. dubna téhož roku vtáhl arcikníže Matiáš do Znojma, odkudž ihned učinil provolání Moravanům, že míní všechny artikule smlouvy Ivančické u platnosti přivésti a Moravu při její svobodách, právech i obyčejích zachovati. Sliboval také, že bez vědomí Moravanů žádného spolku ne-

uzavře a vůbec že nemíní si žádné nadvlády nad markrabstvím tímto přiosobovati, leč po řádné smlouvě se stavy.[1]) Tím úplně odstranil nedůvěru Moravanů, kteří o svobodu svou obávati se počali, kdyby arcikníže Matiáš s císařem se smířil. Poselstva císařova k arciknížeti Matiášovi nespomohla nic; teď již bylo k tomu pozdě. Sněm Čáslavský, svolaný od Matiáše na den 10. května r. 1608, se nesešel, poněvadž z Čechů nikdo se nedostavil, přišlo pouze Rudolfovo poselstvo s kardinalem Frant. z Dietrichšteina v čele, ale nic nevyřídilo. Matiáš tedy táhl bez meškání ku Praze.

Kterak stavové čeští v tomto bratrském sporu se zachovali, jest známo. Použili příležitosti této, aby na slabém a malomocném císaři vynutili volnost náboženskou, pak slibovali mu ve všem oddanost a poslušnost. Stavové čeští se Matiáše obávali, bezmocný a sešlý Rudolf jim byl milejším, proto také chladně vyslechli poselstvo moravské, jež na sněm Pražský vysláno bylo, a nepřistoupili na návrh Žerotínův, k němuž ve výtečné řeči své je byl vybízel. Nicméně Matiáš aspoň částečně prosadil vůli svou. Smlouvou Libeňskou, dne 24. června r. 1608, dostal Uhry, Rakousy a Moravu se slibem Rudolfovým, že se stane nástupcem jeho. Moravanům dána byla amnestie a záruka, že Morava zůstane i na dále s Čechami spojenou, byť byla i v rukou jiného panovníka.[2])

* * *

Protestantští stavové uherští, rakouští a moravští chtěli, když mír zabezpečen byl, prosaditi vlastní přání své, totiž volnost náboženskou. Tušilit, že ani Matiáš, ani rádce jeho biskup Khlesel dáti ji nemíní. Proto zavřeli hned po smlouvě Libeňské dne 29. června ve Šterboholích u Prahy tajnou smlouvu, kde zavázali se vespolek odepříti Matiášovi holdování, kdyby měla ve příčině svobody náboženskć mezi nimi a Matiášem vzejíti nějaká nedorozumění. Karel ze Žerotína a Jiří z Hodic podepsali smlouvu tuto jménem Moravy. Smlouvou Štěrboholskou, jejíž zárodek již ve smlouvě Ivančické pozorovati lze, podána jest nová příčina a podnět ku bojům nejblíže příštím. Na druhý den po smlouvě této odtáhla vojska spojenců, ne bez drancování ani bez krvavých výstupů.

Pan Karel ze Žerotína, který hlavně toto dílo byl provedl, zvolen byl pak dne 16. června na sněmu v Olomouci za zemského hejtmana.[3]) Tamtéž zvolena byla kommisse, jež arciknížete Matiáše ku holdování na Moravu pozvati měla. V instrukci, jež ve příčině té kommissi oné dána byla, hned na druhém místě byla prosba o svobodu náboženskou. Praví se v ní výslovně: „Nebo poněvadž nám, ani předkům našim v svobodu svědomí našeho saháno nebylo, ani k víře, která jest dar boží, žádný přinucován nebýval: jsme té ponížené důvěrnosti k J. kn. Mti, že i nás také při svobodném vyznání a požívání náboženství našeho křesťanského milostivě zanechati ráčíte.[4])

---

[1]) Mars Moravicus II. díl. — Opis v zemském archivu Pražském.

[2]) Dudík: Mährens Geschichtsquellen I. p. 181.

[3]) Mars Moravicus II. — Chlumecký: „Karl von Žerotín.“

[4]) MS. Památky sněmovní k r. 1608 V. fol. 398. (a—b) — Matiáš odpověď na prosbu tuto vyhýbavě, poněvadž se obával posud, že by mu stavové moravští mo' činiti nesnáze při holdování a pobuřovati proti němu jiné země. Slíbil „vše zacl vati, co předkové jeho slíbili a zachovávali.“ Ibid. V. fol. 400 a.

Tentýž sněm počal také hned prováděti restauraci starých práv zemských jak politických, tak náboženských. Formule přísežní „ve jménu Marie a svatých“ byla odstraněna. Pouze Moravané, Čechové i také osoby ze zemí ku Čechám připojených, a sice po přednosti osoby ze stavu panského a rytířského, měli na praelaty voleni býti, poněvadž prý „jest jistá věc, že obyčejně jeden každý na vlast svou více, nežli na cizí laskavý jest a o vzdělání a dobré její snažněji pečuje a se stará“.[5]) Jesuité měli kompetenci zemského soudu jakožto majitelé statků nemovitých uznávati. Také sepsána byla prosba ku Matiášovi, aby jak stavům, tak hlavně evangelickým král. městům ve volném vykonávání náboženství nikým překáženo býti nesmělo. Znění prosby té bylo následující: „Vaši královskou milost s poníženostì žádáme, poněvadž od starodávna to se v této zemi zachovávalo, že jest nám stavům žádný pán náš ani sám překážky při svobodném vyznávání a požívání náboženství našeho nečinil, ani skrze jiného činiti nedopouštěl, až teď teprva do nedávných let na díle vyšším stavům, nejvíce pak stavu městskému nemalé, nýbrž veliké příkoří a zkrácení v tom se činiti začalo, skrze něž tato země v nemalé nebezpečenství uvedena jest a kdyby to dále trvati mělo, na dokonalou záhubu a zvláště při městech přijíti by bylo muselo: protož aby toho více nebývalo, a abyste V. kr. Mt. nás všecky i jednoho každého při víře zákona božího a náboženství křesťanském bez překážek všelijakých zůstaviti a nás v tom ujistiti ráčili, tak aby jedenkaždý z nás stavův mohl pánu bohu svobodně a pokojně sloužiti podle toho, což by kdo dobrého podle zákona a naučení páně poznal a v tom abyste nám V. kr. Mt. outisků činiti ani jinému činiti dopouštěti neráčili. A poněvadž městům obzvláště mimo jiné stavy větší zkrácení a obtížnosti při tomto artikuli se dály, abyste V. kr. Mt. ráčili jim z nich pomoci a jich na ně více nedopouštěli.“ [6]) Na prosbu tuto odpověděli poslové Mathiášovi velmi příznivě: „Co se pak druhé žádosti jejich strany náboženství dotýče, ráčí J. Mt. kr. tolikéž jich při tom milostivě zanechati, při čemž jsou od slavných předkův J. Mt. kr. zanecháváni a neráčí žádnému ze stavův pro náboženství jakého outisku chtíti činiti ani jiným činiti nedopouštěti. Městům též, kteráž sobě stěžují, má ve všech slušných, náležitých a spravedlivých příčinách spomoženo býti, tak že s tím budou moci dobře spokojeny zůstati.“ [7]) Vedle toho jednáno bylo na sněmu tom také o jiných důležitých stížnostech stavů moravských, po přednosti vytýkáno bylo, že cizozemci vůbec na Moravě ku vysokým důstojnostem bývají povyšováni. To že pro budoucnost díti se nemá a jmenovitě bylo ustanoveno, že žádný cizozemec nesmí se státi přísedicím zemského soudu. — Ku konci července se Olomoucký sněm rozešel. Důležitost sněmu tohoto ve příčině volnosti náboženské na Moravě jest patrna, neboť poslové Matiášovi veřejně prohlásili,

---

[5]) „... na tom jsou se jiní tři stavové se stavem prelatským usnesli, aby vedle starých kanonův a chvalitebného obyčeje osoby v markrabství tomto, též v království českém a zemích připojených zrodilé, obzvláště stavu panského a rytířského, kdyžby toliko osoby hodné a způsobilé téhož zákona a řádu, tak aby fundací tudy na ublížení nic se nedálo, byly, před jinými cizozemci na budoucí časy ku prelaturám fedrovány bývaly. (Pam. sněmovní V. fol. 394. b.)

[6]) Ibid. fol. 402. (a—b).

[7]) Ibid. V. fol. 407. b. Viz k tomu též VII. fol. 116.

že panovník ani stavům ani městům překážeti nemíní.[8]) Ovšem písemně nebylo Moravanům povoleno nic a toho právě ihned dovedl Matiáš využitkovati.

V srpnu vypravili stavové obojích Rakous i markrabství moravského poselství do Vídně k Matiášovi se žádostí, aby podle snešení sněmu Prešpurského svobodu náboženství evangelického vůbec jim propustil. Na sněmu pak, jenž odbýván byl téhož měsíce v týdni sv.-Bartolomějském v Brně, umluvili se stavové moravští o některé artikule, jež hodlali předložiti Matiášovi před holdováním. Z těchto artikulů I., III., VI., VII. a VIII. směřovaly ku věcem náboženským a sice:

I. „Aby mohli stavové o statcích svých pořízení činiti bez mocného listu královského, avšak tak, aby žádná strana kollatur svých na osobu náboženství odporného nepřenášela.“

III. „Aby Jesuité byli povinni stávati ku soudu zemskému tím způsobem, jakž to ve království českém při minulém sněmu jest nařízeno.“

VI. „Aby stav duchovní bez vědomí nejvyššího komorníka markrabství moravského nic od duchovenství odprodávati nemohl.“

VII. „Aby každý věřil to, k čemuž jej vlastní jeho svědomí vede a víže bez překážky druhého.“

VIII. „Aby úřadové obecní osazovali se osobami hodnými beze všeho ohledu a rozdílu, jakéhož by náboženství následovaly.[9])

Avšak právě když sněm moravský o těchto věcech se radil, přijel Matiáš s velikým komonstvem do Brna. Stavové moravští vyjeli mu v ústrety a slavnostně ho uvítali.

Mezi tím kardinal Frant. z Dietrichšteina začal opět protireformatorskou činnost svou. On sice podepsal onu zmíněnou instrukci, kde stavové o svobodu náboženskou prosili, avšak téhož dne vydal nařízení stavům katolickým, aby se rozhodně protivili všem požadavkům protestantů ve příčině náboženské a poznamenal při tom, že by sám raději život obětoval, než by svobody a práva katolické víry zadal. V téže příčině poslal také kardinal zvláštní prosbu k arciknížeti Matiášovi, jemuž také z jiných stran pokyny dány byly. Papežský legat Millini napomínal arciknížete, aby na Moravě nedopouštěl žádných koncessí katolíkům nepříznivých.

V Čechách a na Moravě pomýšleli katolíci touto dobou také na oživení strany utraquistické, jež by pak s katolíky se spojila proti protestantům a jiným sektám. Avšak to bylo již nemožno, neboť splynutí utraquismu s protestantismem bylo již dávno hotovou událostí. Katolíci v Čechách a na Moravě byli velmi popuzeni vítězstvími kacířův a Morava byla předmětem pomsty jejich. „Duše papeženců,“ praví Žerotín, „jsou

---

[8]) Slavata připomíná ve svých Pamětech sněm tento na str. 427. následujícími slovy: „Moravané, ačkoliv obzvláštní privilegium na náboženství sobě dané neměli, avšak netoliko ve věření, ale též ve provozování náboženství měli svobodu, jak jsou sami chtěli a za kralování J. Mti. cís. Mathiáše o něm l. Páně 1608 za právo ustanovili a do sněmu ten artikul položili, aby jedenkaždý z obyvatelův spolu s poddanými svými věřiti a náboženství své provozovati mohl, jak komu pán Bůh poznati dá, tak že v některých městech v témž markrabství přes dvanáctero i víceji rozdílných náboženství, učitelové i posluchači se nacházeli.“ (Viz k tomu Mars Moravicus II.)

[9]) Pavel Skála ze Zhoře I. p. 117.

tak rozlíceny, že všechny haeretiky zničiti chtějí a účelem jich jest po dobytí a podmanění provincií těchto nekatolíky úplně zničiti."

Stavové moravští nevěřili Matiášovi, poněvadž byl obklopen horlivými katolíky, a proto obávali se srážky. Karel ze Žerotína byl z počátku toho mínění, že před holdováním budou žádati na Matiášovi úplnou náboženskou svobodu, poněvadž byla starým zemským obyčejem. Ale tu narazil na odpor i u Dietrichšteina i u Matiáše, který prohlásil se na sněmu Brněnském právě zmíněném, „že raději panství na Moravě se vzdá, než by nepodmíněnou náboženskou svobodu povolil". Stavové moravští se Žerotínem v čele bránili se pokud mohli, ale odpor Matiášův nebylo lze zlomiti. Konečně sjednotili se v ten způsob, že šlechta požívati má úplné svobody náboženské, měšťanům pak ve královských městech že se veřejné vykonávání náboženských obřadův evangelických zapovídá — avšak jen ve městě; mimo město že mají míti náboženskou volnost.

Na témž sněmu sv.-Bartolomějském rokováno bylo též o zadávání kollatur a přiřknuta biskupovi Olomouckému ta výhoda, že může dědičné statky kupovati a kdo by mu zadávání kollatury své postoupiti chtěl, že toho svobodu míti má, avšak že biskup bude za ně před právem zemským odpovědným. Neboť ustanoveno bylo následovně: „Jestliby kdy který pan biskup jaký statek dědičný koupiti chtěl, anebo že by někdo statek nebo kollaturu svou J. Vys. knížecí Mti. panu kardinalovi, nynějšímu biskupu, nebo budoucím biskupům Olomouckým dáti chtěl, toho svobodu míti mají; avšak aby z těch a takových statkův a kollatur dědičných před právem zemským odpovídati povinni byli. Jiným pak duchovním, kteří k tomu práva nemají, aby statkův ani kollatur dáváno nebylo." [10])

O úplné a bezvýminečné náboženské volnosti, o níž protestantští a vůbec nekatoličtí stavové moravští snili, nebylo ani řeči. Karel ze Žerotína, jako hlava nekatolíků moravských obětoval mnoho, aby na základě smlouvy Štěrboholské nebyl nucen odepříti Matiášovi holdování. K ústupkům těmto poháněn byl ovšem velmi důležitými politickými poměry. Matiáš dával Moravanům před holdováním přece velmi mnoho, mnohem více, než byl císař Rudolf povolil, tak že Moravané nejen že nic neztratili, nýbrž naopak mnoho získali. Byltě Matiáš potvrdil také všechna stará privilegia zemská v plném znění a mimo to také dovolil, že žádný šlechtic ani měšťan nesmí nucen býti ku přísaze, když ve přísežní formuli jména Marie a svatých se jmenovati budou; každý schopný občan jakéhokoliv vyznání že smí se ve městech moravských měšťanem státi a každý schopný měšťan že smí městských úřadův a důstojenství dosíci. Ačkoliv artikul sněmovní ve příčině pohřbu podobojích ponechán byl do příštího sněmu in suspenso, [11]) Moravané dosáhli přece od Matiáše

[10]) MS. Památek sněmovních arch. Brněnského V. fol. 422. b. k r. 1608.

[11]) Artikul ten zněl následovně: „Jakož jsou osoby stavu rytířského i měšťané, kteříž podobojí jsou, na jich milost pány stavy vznesli, kterak se jim od několika let pohřbu v kostelích a místech pohřebních, když kdo tak podobojí prostředkem smrti časně ze světa sešel, od strany podjednou bránilo: .... i poněvadž to k roztržitosti více nežli ku pokoji příčinu dávalo: Na tom jsou se všickni čtyři páni stavové snesli, aby již více se napotom žádná překážka v tom straně podobojí nedála, nýbrž aby jejich mrtvá těla tak dobře pohřeb svůj míti mohla a poctivě provázena byla, jako ze druhé strany, kteráž podjednou slove." (Památky sněm. V.

tolik, „že s tím i aristokratie Benátská by byla spokojena býti mohla". [12]) Dne 30. srpna pak téhož roku 1608 bylo odbyto slavnostním způsobem v kostele sv. Jakuba v Brně holdování Matiášovi, po němž následovaly hostiny u p. Karla z Lichtenšteina, u Žerotína, u kardinala p. z Dietrichšteina a konečně u Matiáše. Náboženský indifferentismus (aspoň na oko) jevil se i při těch hostinách. [13]) Nekatolíci na Moravě pro tuto dobu nebyli odstrkováni, neboť ve všech kommissích a výborech místo měla vždy polovic katolíkův a polovice nekatolíků. Byloť se Žerotínovi podařilo zjednati mezi oběma stranama příznivý a přátelský poměr. Nejvřelejší jeho přání, aby milá Morava trvala v náboženské i politické svobodě i neodvislosti, aby každý její obyvatel, prost všeho zevnějšího nátlaku, žíti mohl dle vlastního přesvědčení svého, bylo se vyplnilo, ač mnozí byli, kteří viděli nezdar politiky jeho v náboženském obmezení měst královských.

Po dlouhých vyjednáváních přijal Matiáš také holdování v Rakousích dne 29. března r. 1609 a krátce před tím korunován byl také v Prešpurce na krále uherského. — Stavové čeští vymohli si za věrnost svou, kterou v bojích těchto císaři Rudolfovi II. byli osvědčili, po dlouhých zápasech majestát dne 9. července r. 1609, kterýž později byl příčinou, že půl Evropy válkou vzplanulo.

Také z Moravy přišli poslové ku direktorům v těžkých oněch dobách zápasu o majestát s ujištěním, že stavové moravští vřelé berou účastenství v jejich náboženské záležitosti a že jim skutečnou přislibují pomoc proti každému (vyjma císaře), kdožkoli by jim nátisky činil. Mezi posly moravskými byl také Diviš Slavata, horlivý bratr český a otec Viléma Slavaty, který v kabinetě císařském později tak horlivě prospěchy katolické zastával. Na dopis moravských stavů, jež ono poselstvo přineslo, byl ku podivu podepsán i kardinal František z Dietrichšteina, o němž jisto jest, že vždy a všude ,jen ve prospěch katolictví působil. Viděti z toho, jak ohromnou většinu tvořila na sněmu moravském strana nekatolická a jak nepatrný počet byl těch, kteří s Římem byli zajedno. Neboť kardinal podvolil se zajisté jen nutnosti, poněvadž viděl, že by odpor jeho v této příčině byl malomocný a že by snad odporem takovým i jiné zájmy své na Moravě mohl poškoditi.

Vedle majestátu přál si císař Rudolf II., aby luteráni a bratří čeští učinili mezi sebou jisté porovnání ve příčině víry, společné konfesse a konsistoře. To se také stalo. Jan Amos Komenský vyslovuje se o tom porovnání v ten rozum, že i moravští sborové luteránův a bratří nad tímto spojením se radovali, ač nebrali v něm žádného účastenství, poněvadž Morava měla jiného zeměpána nežli Čechy. Mimo to nekatolíci moravští požívali již dříve své svobody náboženské, které se nekatolíkům českým teprve majestátem Rudolfovým dostalo. Ku porovnání onomu bratří moravští nepřistoupili nikdy, poněvadž vždy více ku kalvinismu nežli k luteranismu se klonili. Poněvadž pak Jednota bratrská více na

fol. 13. a. z r. 1608). Artikul tento byl nechán in suspenso do sněmu příštího; mezitím měl Matiáš vyjednávati v té příčině s kardinalem Františkem z Dietrichšteina. Vyjednávání to přirozeně se nedařilo, poněvadž oba byli zásadně proti artikuli tomu, jakož ukázalo se na sněmu příštím.

[12]) Chlumecký: Karl der ältere von Žerotín p. 519.

[13]) Ibidem.

Moravě než v Čechách rozšířena byla, patrno, že vetšina Jednoty bratrské žádného závazku k luteránům neuznávala. Vystupuje zde tedy tentýž rozdíl jako roku 1576.

Stavové nekatoličtí měli v těchto dobách ve všech čtyřech zemích, v Čechách, na Moravě, v Rakousích i v Uhrách, obezřelé vůdce. V Uhrách vynikal Illyezhazy, v Rakousích Erazim Černembl, v Čechách Václav Budovec z Budova a na Moravě Karel starší ze Žerotína. Všichni byli vychováni v politických theoriích kalvinismu a všichni obětovali se boji za svobodu stavovskou zjištěnou zemskými privilegiemi proti absolutnímu násilí a proti kosmopolitismu katolické církve. Boj jejich byl usnadňován tím, že v zemích těchto žilo na jednoho katolíka téměř dvacet nekatolíkův; ale proto přece nebyl zápas ten tak snadným, zvláště když na straně protivné v čele stála vláda a knížata duchovní. A proto také na Moravě přese všechnu tu volnost náboženskou byl náboženský vzduch velmi dusným, a Karel ze Žerotína velmi dobře pozoroval, že boj není dobojován, nýbrž že dlužno připravovati se na boj mnohem ostřejší. Král Matiáš nemínil nikterak snahy nekatolíků moravských podporovati, zvláště když papež Pavel V. sám jej napomínal, aby nevyhovoval žádnému přání nekatolických stavů moravských, jež by mohlo býti na úkor katolickému náboženství. To bylo ovšem těžko Matiášovi vyplniti, když s týmiž nekatolickými stavy byl uzavřel smlouvu na obranu „pro každou věc slušnou a spravedlivou"; pomocí týchže stavů dostal se také ku vládě, potvrdil všechna privilegia a povolil téměř úplnou volnost náboženskou. Nicméně počal zkoušeti sílu a moc stavů nekatolických na Moravě, ovšem zpočátku způsobem velmi jemným a obezřelým. Protahoval a odkládal jednoduše další požadavky stavů těchto. Proto také pochválil sněm Olomoucký r. 1609, že opět odloženy byly ku přání jeho stížnosti nekatolíků moravských o pohřbech protestantův a podobojích ve městech královských na budoucí sněm, aby mezi tím kardinal František z Dietrichšteina v té příčině dispens od papeže vyžádati mohl. [14]) Jinak zachoval se Matiáš po tuto dobu ještě dosti klidně, tak že svoboda náboženská byla na Moravě de facto beze vší překážky prováděna a Karel ze Žerotína mohl podniknouti i kolonisaci zpustlých krajin v zemi moravské. Stalo se to pilnými vystěhovalci švýcarskými, po většině anabaptisty, kteří houfně po 50 a 60 osobách na Moravě se usazovali. Anabaptisté moravští vůbec byli Karlu staršímu ze Žerotína velmi povděčni za ochranu, jíž se jim od něho v letech těchto v hojné míře bylo dostalo. [15])

Ale nepatrná strana katolická na Moravě, která od posledních politických převratů roku 1608 neutralně se byla chovala, počala opětně, byť v tichosti, činnost svou. Strana tato přála si toužebně restauraci panství Rudolfova na Moravě a hleděla se spojiti v té příčině s Khleslem, biskupem Vídeňským a předním radou Matiášovým, což nás právě tím ...tším podivem naplňuje, neboť Khlesel straně této více uškodil než po...užil. Katoličtí stavové moravští nevěděli věru, čeho si přejí; Matiáše ...náviděli a přece byl jim zrovna tak nakloněn, ne-li více, jako císař ...udolf II. Vedle kardinala Františka z Dietrichšteina, Rožmitála a Berky

[14]) Památky sněmovní v archivu Brněnském V. fol. 216.: „aby kardinal psal ...peži v té příčině a aby vymohl také důstojný pohřeb těch podobojích."

[15]) Wiedertäufer-Chronik archivu Brněnského pod sign. I K 13. pag. 128. b.

*

zasazoval se o panství Rudolfovo na Moravě také zemský podkomoří Moš, rozhodný katolík, který dal pádný důkaz smýšlení svého na jevo tím, že protestanty z městské rady Olomoucké vyloučil. Podobně domáhal se panství katolíků také v jiných královských městech moravských.

Nekatolíci na Moravě pozorovali tedy, že za takových okolností denně vzrůstá nebezpečí zřízení zemskému a náboženské svobodě, neboť snahy strany katolické na Moravě pro Rudolfa byly již dosti daleko pokročily, jak patrno z odhaleného spiknutí, v něž zasvěcen byl Jan Sarkander, děkan Opavský a dříve farář ve Velkém Meziříčí, tedy na panstvích pana Ladislava Berky.[16]) Podle všeho zdá se, že i kardinal František z Ditrichšteina o těch událostech zprávy měl, ač na oko, jako chytrý diplomat, nařídil, aby Jan Sarkander byl mučen a k vyznání přiveden.[17]) Následkem událostí těchto bylo nutno, aby strana nekatolická na Moravě přikročila k obraně. Aby byli se všech stran zabezpečeni, stavové moravští obnovili s nekatolickými stavy Uher a Rakous dřívější jednotu, zavázavše se ku vzájemné pomoci, roku 1610. Že toho bylo potřebí, ukázalo se hned roku 1611 při vpádu vojska Passovského do Horních Rakous a do Čech. Vpád tento měl za účel pomstíti císaře Rudolfa II. na Matiášovi za rok 1608 a navrátiti mu země tehdáž ztracené.[18]) Avšak následkem opětného zakročení Matiášova, jejž po přednosti podporovala vojska nekatolických stavů zemí jemu podřízených, císař Rudolf II. netoliko nenabyl zemí pozbytých, nýbrž ztratil i to poslední, co měl, pozbyl i korunu českou a dán byl na výměnek. K takovým koncům vedl vpád Passovských, jejž francouzský vyslanec v Praze nazval „le proloque d'une grande tragedie“. Karel ze Žerotína státnickým svým duchem to také předvídal.

Král Matiáš dosáhnuv, po čem byl toužil, ukázal teprv pravou barvu svou, jakož bylo lze očekávati. Vždyť byl biskup Khlesel jeho předním ministrem a duší jeho politiky; ten pak podstoupil nyní beze všeho otálení energický boj proti všemu nekatolickému. Bylo to pozorovati také na Moravě. Nejvyšší úřady zemské osazovány byly zase hned pouze rozhodnými katolíky. Katoličtí pánové a zemané na Moravě počali také býti smělejšími a porušovali okázalým způsobem přátelské svazky se sousedy svými vyznání jiného. Ba což více ohrožovali i majetek nekatolické šlechty moravské. Tak přepadl katolický pan Kavka z Řičan se zbrojným lidem svého protestantského souseda, jako by časy pěstního práva opět se byly vrátily. Byl to případ, který dle výroku Karla ze Žerotína, byl na Moravě ode dvou století neslýchaným. Ku všeobecné činnosti strany katolické na Moravě dali také sami protestanté zevní příčinu, ježto nečekajíce ustanovení sněmovního ve příčině protestantských pohřbů, jednali o své újmě. Tak dali Viktor a Bedřich Žerotínové pohřbiti sestry své v Olomouci s velikou okázalostí. Když pak official Olomouckého kostela Jakub Wacker se opřel proti jednání tomu jakožto

---

[16]) Chlumecký: Karl von Žerotín p. 649.

[17]) Ibid. p. 655. Jan Sarkander uvězněn byl ve Víškově, ale utekl z vězení tak že pro tu dobu spravedlnosti unikl.

[18]) Leopold, biskup Passovský, přišel prý asi v polovici roku 1609 do Prahy, vyžádal si audienci u císaře Rudolfa II. a dosáhnuv jí, padl prý (dle zprávy španělského vyslance v Praze, Balthazara de Zuñiga), před císařem na kolena a prosil ho „aby užíval ho ke všem svým službám a zvláště ku pomstě nad Mathiášem.“ Rudolf prý nabídnutí jeho milerád přijal. (Gindely v „Národních listech“ r. 1861 č. 41.)

nezákonnému, plísnili ho oni páni a vyhrožovali mu. Příkladu toho následovali také protestantští měšťané Olomoučtí, pochovávajíce nebožtíky na hřbitově katolickém. Na žaloby kardinalovy odvětil Karel ze Žerotína, že nemíní občanům Olomouckým dáti podnětu ku stížnostem, jelikož prý Moravané nemají majestátu, a prosil kardinala, aby zaležitost tu buď odložil aneb ignoroval. Soukromá bohoslužba protestantské šlechty v královských městech nabývala hojnou návštěvou se strany protestantských měšťanů rázu veřejného a kardinal mohl si směle a právem na to stěžovati, poněvadž šlechtické služby boží měly se odbývati jen soukromně a to pouze v době sněmování. Kardinál stěžoval si také v Římě na nepřístojnosti tyto a dostalo se mu odtud pochvaly i vybídnutí, aby „skandály“ ty stavoval. Tyto a podobné přechmaty protestantů moravských měly za následek zase přechmaty se strany katolíků. Proti všemu právu chtěl ku příkladu zemský podkomoří, aby voleni byli do městské rady v Jihlavě pouze katolíci. Dvůr a vláda neměly nic proti tomu, poněvadž král Matiáš neobával se již císaře Rudolfa II., který byl dne 20. ledna r. 1612 zemřel. Kardinal František z Dietrichšteina, jenž od r. 1608 vždy hlasoval s nekatolickou většinou stavů moravských a ve všech otázkách s ní za jedno byl, vystoupil nyní také zřejmě proti všem snahám strany této, poněvadž viděl k tomu příznivou dobu a vládu katolíkům přející. Nejprvé domáhal se starých nároků svých ve příčině civilních a kriminalních pří nad duchovenstvem a jeho statky. Vláda i tyto požadavky jeho podporovala hlavně z té příčiny, že měla tím příležitost seslabiti moc nekatolických stavů moravských i geografickým sužováním kompetence jejich.

Násilné obracení „kacířských“ poddaných katolickými pány, zakládání bratrstev Marianských, missie Jesuitů, jež po několik let byly přestaly, a všechna jiná dřívější opatření proti nekatolíkům byla opětně oživena i obnovena. Missie Jesuitské podnikány byly do všech čelnějších sídel nekatolických, zvláště do Ousova, do Habrovan, do Zdounek, do Lulče, do Brumova (snad Brumovic), do Klobouk, do Dubu a do Vsetína, Brno a Olomouc, jakožto vlastní sídla Jesuitů, v to nepočítajíc. Jmenovitě pater Dingenauer, člen kollegia Olomouckého, provedl ve Vsetíně, na panství pana Albrechta z Waldšteina, pozdějšího vojvody Friedlandského a Meklenburského, restauraci katolickou s takovou energií a násilím, že mu tyto vojenské exekuce církevní pan Karel ze Žerotína zapověděti musil. I také na statky biskupské posýlal kardinal missionáře, jako do Kroměříže, Mohelnice, do Svitav, do Libavy a do Březové. Úlohou missionářů těchto bylo, aby poučovali zanedbané obyvatelstvo horské a vštěpovali mu základní pojmy náboženské, jež po většině z paměti jim byly vymizely. Mnozí, ač katolíky se nazývali, neuměli kříže udělati. Byl to následek oné náboženské anarchie a nedostatku duchovenstva, jenž zavládl na Moravě jmenovitě v poslední čtvrti XVI. století.

Tento převrat v politice kardinalově nikterak nepomátl Karla staršího ze Žerotína. On ve své toleranci náboženské káral stejnou měrou i přechmaty katolíků i nekatolíků. Tak vyhrožoval výstředním protestantům Brněnským nemilostí svou, budou-li dále drážditi jednáním svým katolíky moravské.[19]) Karel ze Žerotína stěžuje si vůbec na doby tyto

[19]) Schmidl: Historia Societatis Jesu II. p. 631.

a předvídá v budoucnosti veliké proměny náboženské. „Páni a rytíři," praví, „katolíci a protestanté jsou v nesváru; avšak ani protestanté mezi sebou ani katolíci nejsou svorni." [20]) Jediné tím těšil se Žerotín, že dvůr císařský není na Moravě. „Jsme daleko od slunce," dí, „nejsme sice oteplováni, zato však není nebezpečí, že bychom zmrzli."

Královská města moravská byla vždy vládě vítanou protiváhou proti šlechtě. Brno a Olomouc, kde pouze katolíci do městské rady proti slibu královskému bráni byli, byla úplně získána pro vládu jakožto města bezprostředně říšská. Ostatních sedm měst bylo by asi touže cestou se bralo, kdyby byla vláda jen poněkud tolerantnější v náboženské otázce bývala. Ale právě v tom mínil nyní dvůr královský vésti si bezohledně a vystupovati proti nekatolíkům ve městech se vší přísností. Touto koncessí, učiněnou kurii papežské a Španělsku, připravila se vláda právě o nejvydatnější pomoc většího dílu měšťanstva. Immunity, jíž města Brno a Olomouc byla dosáhla, užila města tato k útokům na měšťany protestantské, jimž ihned zapovězeno bylo navštěvovati soukromé bohoslužby protestantské šlechty. To protestanty popudilo. Aby mocněji mohli odporovati útokům, zorganisovali se v obce, odbývali shromáždění, zvolili si direktory, kteří soudili a obec na veřejnost zastupovali. Byla to protestantská městská rada v každém městě vedle katolické. Když byli protestanté takto zorganisováni, počali ihned činnost svou různými peticemi a stížnostmi dílem přímo ku vládě, dílem ku sněmům zemským. Tak známo, že podali evangeličtí měšťané některých nejdůležitějších měst moravských stížnost na sněm, kdež žádali o provedení oněch slibů, k nimž se byl Matiáš před holdováním zavázal. Obsah petice té jest následující: „Měšťané i předměšťané evangelických měst Olomouce, Brna, Hradiště, Unčova atd. prosí pánů stavův, aby resoluce k. Mti. a milostivá zámluva při přijímání za práva do země, že jejich obtížnostem strany užívání svobodného náboženství jejich spomoženo býti má, k svému skutečnému vyřízení přišla a příkoří, kteréž se jim od domácí vrchnosti dálo, zastaveno bylo. A tak oni jakožto jeden stav aby svobod zemských užili a nebyli za potupnější počteni, nežli lidé poddaní selští v ochranu se Jich Mtí. vyšším stavům poroučejíce." [21]) Avšak supplikace tato nepotkala se se zdarem: „Mlčením opomenuto; JMti. pan hejtman neráčil o té supplikaci vědomost míti, jak mezi druhé vešla." [22]) Takových supplikací dostávalo se na sněmy více, avšak bylo velmi těžko o nich jednati, poněvadž úmluva mezi Matiášem a nekatolickými stavy moravskými před holdováním zněla v ten rozum, že města královská z úplné svobody náboženské jsou vyňata. Směli edy nekatoličtí měšťané královských měst pouze tajně a na předměstích ku bohoslužbám svým se shromažďovati, jakož také vůbec se stávalo. Tak v Brně vykonával kazatel pana Ondřeje z Puchheima na jednom předměstí veřejnou protestantskou bohoslužbu. Měšťan Hirsch z Olomouce byl ještě s několika jinými měšťany povolán do Vídně, aby se zodpovídal u císaře pro navštěvování bohoslužby protestantské v domě p. Bernard ze Žerotína. Zemský hejtman, pan Karel ze Žerotína, přimlouval se

[20]) Mezi katolíky těch dob byly dvě strany: Strana Liechtenšteinova a strana Khleslova.

[21]) Památky sněmovní V. fol. 50. (a—b).

[22]) Ibidem fol. 50. b.

ně, že by jakožto řemeslníci značných ztrat v řemesle utrpěli a pak že vůbec ve Vídni není soudní stolice pro měšťany moravských měst. Také dokládá Žerotín, že se na Moravě protestantům a katolíkům stejnou mírou neměří; „katolíci že jedí a pijí a protestanté že se smějí jen na ně dívati". I proti rozkazu císařovu, že se protestantům Brněnským a Olomouckým zakazuje navštěvování soukromé bohoslužby, učinil Žerotín námitku, poznamenav, že míní tyto sporné otázky sněmu předložiti, „aby z malého počátku něco většího a horšího nepovstalo". Vášně na obou stranách byly již příliš rozpoutány. Nekatolíci snažili se v posměch uvésti vše katolické zvláště tím, že spisovali různé hanopisy a pasquilly.[23]) Skládány byly hanlivé písně, v nichž papež antikristem nazýván byl, členové řádu Ježíšova vlky nenasytnými pojmenováni. Katolíci nezůstali protestantům také nic dlužni, ale bojovali mnohem účinněji nežli protestanté, poněvadž měli v rukou veškeru moc a příznivou vládu. Městské rady Brněnská a Olomoucká vystupovaly se železnou přísností proti nekatolickým spoluobčanům svým, jichž tolik bylo uvězněno, že již v městských žalářích pro ně ani místa nebylo. Karel ze Žerotína nemohl nikterak ve příčině té zakročiti, poněvadž se města tato z jurisdikce jeho byla vymanila a stála bezprostředně pod císařem. Později byli oni uvěznění měšťané vykoupeni a na svobodu propuštěni. V nekatolických osadách moravských byly chrámy zapečetěny, ve mnohých také kostely, školy a farní domy jednoduše odňaty a dány farářům katolickým, ačkoliv často v takových osadách ani jediného katolíka nebylo. Katolíci nedopouštěli, aby těla mrtvých protestantův i podobojích, atsi již poddaných, nebo zemanův a rytířů, pochována byla řádným způsobem na hřbitovech, a když se to stalo, byla taková mrtvá těla po delší době často vykopávána a ze hřbitovů odstraňována. Aby tak se nedělo, musili nekatolíci těla mrtvých často až několik mil cesty převážeti a byli při tom provázeni posměchem katolíkův i spíláním, že by raději hovadům a psům pokoje v zemi popřáli, nežli kacířům. Přísaha ku všem svatým a matce boží byla nekatolíkům přímo vnucována. Vdovy nekatolické nesměly se vdávati, leč když by přestoupily ku víře katolické. Nekatolíci bitím a mučením doháněni byli, že musili katolické služby boží navštěvovati, při bohoslužbě na světlo vybírati, při processích „praporce" nositi. Na úřady bráváni byli na vesnicích z polovice aneb i menšinou katolických vždy jen katolíci ač to byli často lidé velmi nehodní a přeběhlíci. — Ku dítkám nesměl nikdo za učitele evangelíka si vzíti, neboť ihned byl pokutován a vychovatel odstraněn. Ve městech nebylo jináče. Kdo ku příkladu do města nekatolického kněze si pozval k nemocnému nebo ke křtu, byl trestán vězením, poněvadž městské rady tvrdily, že evangelický kněz ani do města vkročiti nesmí. Aby nekatoličtí měšťané v neděli nemohli ani venkovským bohoslužbám přítomni byti, byly brány měst v sobotu velmi brzy uzavírány a v neděli pozdě otvírány. Neméně ukrutně vedli si také katoličtí páni a zemané. Když nekatoličtí poddaní jejich nechtěli od víry své odstoupiti, byli ze statkův a živností svých mrskáním a bitím vyháněni, tak že mnozí statky své i ztratili. Páni zakazovali pod přísnými pokutami poddaným svým platiti desátky kněžím nekatolickým, tak že chudáci neměli, odkud by živi byli. Žádný katolík nesměl pod přísným

[23]) Chlumecký: Karl von Žerotín.

trestem prodati „kacíři“ statku svého, ale kupovati statky od nekatolíků bylo dovoleno.

Tak prováděna byla restaurace katolická na Moravě za panování Matiášova s úsilím nikdy nebývalým a vše dělo se hlavně působením všemohoucího Khlesla a kardinala Františka z Dietrichšteina, Dietrichštein brojil hlavně proti bratřím českým. Ve Chropini měli bratří čeští své gymnasium; to dal kardinal zbořiti a zřídil tam katolickou školu. Okolí pak Chropiňské, jež českými bratry a luterány bylo osazeno, hleděl převésti do tábora katolického.[24])

Také arcikníže Ferdinand Štýrský zasahoval rozhodnou vůlí a působností svou do náboženských poměrů moravských již tím, že vědělo se o něm, kterak energickým zastáncem katolictví byl ve Štýrsku a nyní byl určen za nástupce Matiášova. Proto předbíhaly se panské rody Dietrichšteinů, Pernšteinů, Berků, Lichtenšteinů, Lobkoviců, Haugviců a j. o přízeň energického arciknížete tohoto a připravovaly již napřed restauraci katolickou na panstvích svých. Jejich protireformační snahy bylo pozorovati jak v čelnějších městech moravských v Brně, v Olomouci, v Mikulově, v Holešově, v Opavě, v Jihlavě, ve Znojmě, v Kyjově, v Byteši, v Kostelci, v Libavě i jiných, tak také na panstvích jejich Bystřickém, Telečském, Joslovickém, Velko- a Valašsko- Meziříčském, Jedovnickém, Tovačovském, Bohdalickém, Habrovanském, Vysovickém, Chropiňském atd. Jesuité, pak novější řády Kapucínův a Františkánů, byli prvními harcovníky v boji tom.

Proti takovým snahám bylo potřeba rázné činnosti také se strany nekatolíků. Když příkoří jim činěna byla již téměř nesnesitelna, umluvila se strana nekatolická na Moravě o 17 artikulích a podala je ku sněmu zemskému, jenž byl odbýván v Brně u přítomnosti pánův kommissařův s plnomocenstvím od Jeho Mti. císařské vypravených r. 1618 na den památky svaté Lucie.[25]) V artikulích těch snešena byla hlavní příkoří, jež nekatolíkům na Moravě snášeti jest, s prosbou, aby nepořádky takové byly stavovány. Pro důležitost i zajímavost podáváme tuto doslovný obsah celé stížnosti té. Zní pak následovně:[26])

„Vysoce důstojné, Osvícené kníže a Osvícené kníže, Urození Páni, Páni, Velební Páni Preláti a Opatrní Páni vyslaní měst i J. Mti. Císařské Páni, Obývatelé Markrabství tohoto náboženství podjednou, Pane k nám milostivě příznivý a Páni ujcové, švagrové, bratří a páni přátelé naši zvláště milí a páni k nám tak přízniví!

Jest to staré a pravdivé přísloví, že svorností a pokojem věci malé netoliko rostou a se vzdělávají, nýbrž i veliké se v podstatě zachovávají, nesvorností pak i nejznamenitější a největší se potracují a pád svůj berou. A i to také pravé jest, že království v sobě jsouc rozdělené pustne a padá, čehož netoliko staří mnozí příkladové, ale také čerství a přítomní a před očima stojící dosti patrně dotvrzují. Poněvadž tedy i v této naší milé vlasti láska a svornost mezi obyvateli podjednou a podobojí nemálo

[24]) . . . „mercenariis pulsis, pastores ortodoxos substituit: mox templa situ squalida repurgavit, funditus demum everso Chropinii gymnasio, novum in arce sacellum doctrinae et sacris catholicis idoneum excitavit.“ (Morava et Pilař: Hist. Moraviae III. p. 98.)

[25]) Památky sněmovní V. fol. 92. a.

[26]) Ibidem fol. 92. b. a násl.

stydnouti a zmenšení bráti začíná a obávati se jest, aby dokonce s časem prodleným nevymizela, odkudžby z takového ovoce nelásky i jiné mnohé nepříležitosti budoucně následovati mohly: Protož my obyvatelé země této podobojí tuto přítomni i na místě nepřítomných žádostivi jsouc, aby ta stará láska, svornost a tak tedy svatý pokoj mezi obojími stále a dlouhotrvající zůstati mohl V. V. K. M. V. Mtem. a Vám teď některé stížnosti pánův obyvatelů strany podobojí do některých pánů obyvatelů strany podjednou přednášíme a v známost uvozujeme.

A za to V. V. K. M. V. Mti. a Vás služebně a přátelsky žádajíce, abyste ráčili se k tomu opravdově přičiniti, aby to, což tak ke zmenšení lásky a svornosti i pokoje příčinu dává, z cesty složeno — naproti tomu to, což lásku, svornost a milý pokoj vzdělává, jako oudy jednoho těla spolu zdržuje, vzděláno, utvrzeno a stížnostem těmto níže poznamenaným tak zpomoženo bylo, abychom my obyvatelé podobojí ze všech stavův i poddaní podobným způsobem jako i Vašich milostem (sic) náboženství naše křesťanské svobodné a volné i pokojné bez všelijaké překážky provozovati mohli. K čemuž ačkoliv právo máme avšak v tom útisky a překážky všelijaké s obzvláštní čtitelností snášíme:

1. Nejprve: že se některým pánům obyvatelům podobojí kostelové jich, kteříž jich (sic) kollatury jejich vlastní a dědičné jsou, od druhého náboženství podjednou, nevyvedouce jich z toho, právem odnímají a pečetí.

2. Item, že někteří páni obyvatelé náboženství podjednou poddaným svým proti privilegiím a nadáním i starobylým zvyklostem jejich, z nich někteří i nálezy stvrzeny jsou, kostely, školy, domy a užitky farní odnímají, kněží podobojí vypovídají, vyhánějí a na to místo kněží svého náboženství mocné na fary dosazují, ježto někdy všickni náboženství evangelického při té osadě jsou a někdy ani jediného anebo velmi málo náboženství podjednou tam nebývá.

3. Že mnozí páni podjednou své poddané, kteříž podobojí jsou, od domův a živností jejich, jestliže od víry své odstoupiti nechtějí, vyhánějí a vypovídají častokráte nemilostivým bitím a mrskáním až i násilnou mocí tyransky je k tomu nutí, tak že mnozí z těch ubohých lidí o živnosti, o zdraví i hrdla přicházejí. Pročež se od těch ubohých lidí zde i onde mnohá naříkání, pláč a žaloby slyší.

4. Že dům panu Sygmundovi z Tyffenbachu (sic) v Holomouci, kterýž od něho spravedlivě zaplacen, od týchž měšťanů nebo úřadův odňat jest, proto že se v něm slovo boží od kněze podobojí kázalo.

5. Item dům paní Anně Cedlářce proto odníti usilují a již jej komoře J. Mti. Cís. přisoudili, že se v něm ve dny sváteční slovo boží káže, což oni v psaních svých neřádem jmenují a nazývají. Protož i my obávajíce se, aby se nám podobně nestalo, za napravení toho žádáme.

Že pan Ondřej mladší z Puchamu (sic), když jest na Lochmperce[27]) (sic) v domě paní manželky jeho, slovo boží kázáno bylo, pro tu příčinu ke dvoru J. Mti. Cís. několika přísnými poručeními obeslán a od pana nejvyššího kancléře a od pana Pavla Michny velmi tuze na jisté inter-

[27]) Vlastně by mělo zníti Lackenberg, jako dosud okolí toho návrší sluje Lackenwiese. Nyní na onom místě jest hostinec „u tří beránků“. Dříve tam stál kostel Všech svatých, jenž byl roku 1645 od Švédů zbořen. (Dle laskavého udání archiváře zemského v Brně p. Vincence Brandla.)

rogací dotazován a examinován a posledně k tomu přiveden, že jest před vlastní osobu J. Mti. Cís. povolán jsa slíbiti musil, že víceji tu na Lochmperce (sic) v domě paní manželky své kázati dáti nechce. A když mezi tím v nebytnosti jeho v domě paní manželka jeho kázati dala, o tu věc, jakž on sám, tak i ona, před J. M. Kn. pana kardinála, jakožto kommisaře od J. Mti. Cís. nařízeného na Nyklšpurgk (sic) opět citováni byli a tu jim dokonce kázání slova božího s pohrůžkami zamezeno a zapovědíno bylo. A při tom Brňanům poručeno, jestližeby déleji tam na Lochmperce kázáno bylo, tedy aby kněze do vězení vzali.

7. Nejední z náboženství podjednou, jsouce poddaní jejich povinni desátky kněžím podobojí, jim takové desátky zadržují a aby dávány byly, dopomáhati nechtějí.

8. Že na větším díle páni obyvatelé podjednou statky své s kollaturami pánům obyvatelům podobojí prodávati nechtějí; ježto naproti tomu páni obyvatelé podobojí jim statky své bez výminky s kollaturami prodávají a pokudžby se toho nenapravilo, byli bychom k tomu přinuceni, mezi sebou také takové nařízení učiniti, aby podobným způsobem také žádný z nás statku svého s kollaturami pánům obyvatelům podjednou v budoucích časích neprodával a neodcizoval.

9. Že páni obyvatelé podjednou a kněží jejich těla mrtvých osob podobojí, netoliko obecného lidu a poddaných, ale i také osob stavu panského a rytířského na svých gruntech, mnohem pak méněji na krchovích, pochovávati nedopouštějí, než musejí častokráte těla mrtvá několik mil na jiná místa s nemalým posměchem, nákladem i nebezpečenstvím nakažení morního, zvláště když se to v létě trefuje, převážena býti. A častokráte posměšným způsobem s potupou zase ta těla mrtvá, již pochovaná, z hrobu ven vymítána a vyvržena bývají. Ježto sice nepřátelům jména křesťanského pohřbu mrtvých těl jejich se dopouští, až i nerozumným hovadům, psům a koňům té země raději, nežli nám křesťanům se dopřeje, a jsouc jednou v ní položeni, zase z ní vymítáni nebývají.

10. V paměti také máme, kterak nás stížnosti docházejí, že páni ouředníci menší někteří náboženství podjednou při slyšení svědkův, svědky lidí podobojí proti svědomí jich, totiž matce boží a všem svatým k přísahám nutí, ježto to prvé snešením sněmovním zamezeno jest, však poněvadž na tento čas pro nepřítomnost těch, kteří dosvědčiti mohou, žádných příkladů nepřivozujeme; za to žádáme, aby to zastaveno bylo, aby se toho víceji na budoucí časy nedálo.

11. Městům pak že se veliká překážka děje v tom, když služeb božích, jakž kázání slova božího, tak i užívání svátostí, jakož křtu, tak i večeře Páně a jiných služebností církevních dokonce zbaveni jsou a nemajíce jich v městech, ani přes pole, jim volně ven vyjížděti se nedopouští, nebo v sobotu velmi časně brány zavírají a v neděli velmi pozdě otvírají, tak aby k náboženství svému ani přes pole vyjížděti nemohli Skrze což i v největší potřebě nemoci i při smrti nátisk všeliký při svě domí svém snášejí a tu potěšení duchovního zbaveni bývají, když an dítkám svým křtem svatým, ani v městech ani v předměstích slouži dáti nemohou, nýbrž přes pole daleko s mnohým nebezpečenstvím díte. i matek jejich, častokráte i s potracením zdraví, někdy i hrdla jezdíce toho okoušeti musejí.

12. Item, jestliže pak kdo dítkám svým křtem svatým knězi přespolnímu podobojí v městě neb na předměstí v domě svém soukromě posloužiti dá, tedy o to těžkým vězením trestán a z něho pod velikou pokutou z podstavením všeho statku svého vyručen bývá. Jakož jest jim to pak zjevně i veřejně vůbec zapovědíno přede vší obcí, aby žádného evangelického kněze netoliko do města, ale ani na předměstí za žádnou potřebou, dotýkající se služebností církevních, k sobě nepovolávali a jich neužívali.

13. Item, jestliže která osoba ženského pohlaví náboženství podobojí ovdoví, nebývá jí dopuštěno zase se vdávati, leč prve ku zpovědi jde, náboženství svého zapře a od něho odstoupí a k jejich podjednou přistoupí.

14. Item, že dítkám svým žádných mládencův náboženství evangelického, kteřížby je liternímu umění i jiným dobrým ctnostem vyučovali, chovati nesmějí; pakli se toho kteří z nich dopustí, tedy dlouhým a těžkým vězením proto přísně trestáni bývají.

15. Na zlehčení a protimyslnost osob náboženství evangelického, lidí dobře zachovalých a možných to na ně vzkládáno bývá a bezděčně k tomu nuceni jsou, aby v kostelích římského náboženství s pytlíkem k vybírání almužny na potupu svou choditi musili; též k tomu, aby s nimi v processí chodili, praporce nosili a klekali, k čemuž skrze biřiče bitím donuceni bývají.

16. Item, když úřadové v městech dosazováni bývají, tedy že na větším díle všecko osobami podjednou i někdy dosti k tomu nehodnými se to děje a téměř žádný, byť pak i člověk k tomu hodný, rozumný a dobře zachovalý byl, náboženství podobojí byl, do úřadu vzat nebývá, ježto podle opatření nám učiněného i do knih pamětních zapsaného, v tom rovnost zachovávána a osoby náboženství podobojí bez rozdílu do úřadů brány a dosazovány býti mají.

17. Že kněžím náboženství evangelického od strany podjednou, už i od kněží samých, když na cestách se s nimi potkávají aneb někde náhodně a trefuňkem shledají, všelijaká příkoří a překážky činí bitím, poličkováním, potupným povoláváním, kamením za nimi házením, do tenat, přetáhnouc jim je přes cestu, honěním i jinak, to aby také zastaveno a zamezeno bylo, poněvadž se toho, aniž tomu podobného od strany podobojí druhé straně podjednou neděje.

Příklad, co se teď nepříliš dávno v Tišnově ode dvou kněží římských dvoum kněžím náboženství evangelického stalo.

A pokudž byste o těchto věcech a artikulích přednešených jakou pochybnost míti ráčili, chtěli bychom je před V. V. K. M. V. M. a Vámi příklady a důvody provésti a dokázati.

Summou z těchto již předestřených ano i jiných mnohých jakž nás stavů vyšších, tak městského ano i lidí poddaných netoliko našich vlastních, ale i V. V. K. M. V. M. a vašich obtížností, nátiskův a obmyslů, kterýchž se nerci-li neumenšuje, nýbrž čím dáleji tím víceji přibývá a jichž se tuto pro uskrovnění a získání času mnohých opomíjí, se patrně porozuměti může, že to vše na ztenčení a potlačení náboženství našeho křesťanského evangelického a to proti pouhé spravedlnosti, proti starobylým obyčejům, proti lásce a svornosti, ano také proti milostivému zamluvení J. Mti. Cís. kteréž jest nám všechněm obyvatelům země a to

bez rozdílu na sněmu obecním letha 1608 drženém, že obtížnostem, kteréž jsou se nám obyvatelům těchto nedávno pominulých let pro náboženství činiti začínaly, tak spomoci chtíti ráčí, že na tom přestati a s tím dobře spokojeni býti moci budeme, učiniti ráčil. A protož V. V. K. M. V. M. a Vás za to služebně a přátelsky žádati nepřestáváme, poněvadž spolu s V. V. K. M. s V. M. a Vámi jedné země obyvatelé, jedním landfridem spojeni a zavázáni a spolu zlé i dobré trpící jsme a tak dobře oněch svobod země této, jako i V. V. K. M. V. M. a Vy bez rozdílu užívati právo máme, nercili těchto obtížností na nás dopouštěti neráčíte, nýbrž nám z nich pomáhati a vedle nás k pomožení z nich zajedno v tom státi a tudy se nás jako spolu landfridníkův svých opravdově a skutečně ujíti. A ráčíte-li toto naše spravedlivé, slušné, přátelské a k samému toliko zachování lásky, svornosti, pokoje a obzvláště ku vzdělání obecného dobrého sloužící, učiněné přednešení sobě oblibovati, že nás ihned laskavou, místnou a zřetelnou, příjemnou a účinlivou odpovědí, kterouž bychom se na konec spraviti a dále co činiti, věděti mohli, poděliti a se v tom dokonale otevříti ráčíte; nebo před V. V. K. M. V. M. a Vámi netajíme, že se obáváme, kdybychom od V. V. K. M. V. M. a Vás odpovědi takové, kteréž se nadějeme a kterouž od V. V. K. M. V. M. a Vás očekáváme, nedosáhli, že při uvažování proposice J. Mti. Cís. a jiných obecních věcí, mohli bychom snad v takové nějaké nedorozumění vjíti, kteréž by obecnému dobrému k malému prospěchu sloužiti mohlo.

Než pokudž nás od V. V. K. M. V. M. a Vás příjemná odpověď potká, chceme s V. V. K. M. V. M. a s Vámi o všecko pěkně se snášeti a srovnati a jakž věci J. Mti. Cís. tak i jiné obecní uvažovati pomáhati."

„Páni a rytířstvo, obyvatelé markrabství moravského, náboženství evangelického."

Z prosby této patrno jest, že dovedli nekatolíci moravští právním způsobem hájiti svobodu náboženskou a že byli odhodláni opříti se i proposici královské pro ten případ, kdyby odpověď stavů katolických příznivou nebyla. Stavové katoličtí uznávali zajisté oprávněné stížnosti tyto, neboť v odpovědi své na artikule stavů nekatolických ukázali se velmi smířlivými, ale nelze také zatajiti, že jednali velmi opatrně, neschvalujíce pouze přechmaty ony v artikulích obsažené a nařizujíce, že pro příště jinak se díti *má*, nikoli *musí*. Odpověď[28]) katolických stavů jest velmi zevrubna, probírán jest každý artikul zvláště a všechny vyřízeny byly příznivě, ač katoličtí stavové často poznamenali, že o mnohých oněch nepřístojnostech „vědomosti nemají". Pouze ve příčině 4., 5. a 6. artikulu, že odňaty byly domy panu Sygm. Tyffenbachovi a paní Anně Cédlářce v Olomouci, stavové odpověděli: „Poněvadž ne nám, ale vlastně J. Mti. Cís. k napravení náleží, vidí se nám, abychom společně všichni tři vyšší stavové to na J. M. Cís. vznesli a za to poníženě žádali, aby J. M. ráčil neprodleně v tom nějaké prostředky obráti, tak aby se v to vhlídlo a pokudž by se komu jaké zkrácení stalo, to k nápravě přivedeno bylo." [29]) Tedy všichni stavové, katoličtí i nekatoličtí mají se u císaře o to zasaditi. Avšak podivno, stavové katoličtí dodávají k artikulu 6.

---

[28]) Památky sněmovní fol. 95. b.
[29]) Ibid. fol. 96. (a—b).

ještě následující: „Aby pak takové poručení J. Mti. Cís. o vzetí kněze do vězení Brňanův dojíti mělo, o tom též Brňané že vědomosti nemají, zprávu dávají.“ [30]) Pak jest zde jen ta možnost, že buď nekatolíci ve stížnostech svých přeháněli, aneb katolíci pravý stav věcí zapírali. Ostatně podobný nesouhlas objevuje se také při artikulu 8., na nějž katolíci odpovídají takto: „Není mezi námi nižádného takového snešení, abychom se s kollaturami zavazovati měli, čehož se také od V. Mti. podobným způsobem nadějeme, tak aby jedenkaždý dědictvím svým svoboden byl.“ [31])

Tyto a podobné nesrovnalosti byly příčinou, že podobojí, čili vůbec strana nekatolická nebyla spokojena s odpovědí stavů katolických a že žádala dílem vysvětlení jednotlivých odpovědí, dílem také chtěla odůvodniti své stížnosti. Za tou příčinou měli se sejíti důvěrníci obou stran ku zvláštní poradě „při času soudu zemského tříkrálového“ ve městě Olomouci roku 1619, aby si vše vysvětlili, ale ničeho neuzavírali, „pouze ad referendum“. Konečné usnesení mělo se státi pak na sněmu nejblíže příštím. [32]) Zvoleny byly pak za důvěrníky následující osoby:

Ze strany podjednou:

J. V. K. M. Pan František kardinal z Dietrichšteina, biskup Olomoucký.
J. K. M. Pan Karel kníže a vladař domu Lichtenšteinského z „Nyklšpurku“.
J. M. Pan Ladislav z Lobkovic, hejtman markrabství moravského.

(„Pakli by JM. pan pro nedostatek zdraví, anebo jiné příčiny přijíti moci neráčil, na místě páně J. Mti. pan Lev Burian Berka z Dubé a z Lipého, nejvyšší sudí markrabství moravského.“)

Z praelatův:

Kněz Jiřík Leodegarius, opat Hradištský.
Kněz Benedikt Waltenberger, opat Zábrdovský.

Z rytířstva:

Pan Bohuše starší Kokorský z Kokor, J. Mti. Cís. rada a truksas.
Jan Jiří Humpolecký Osovec z Rybenska, místodržící nejvyššího písařství markrabství moravského.

Z měst:

Pan Jiří Pfefferkorn z Ottopachu, písař práva menšího zemského markr. moravského.
Z Olomouce: Jan Birgt.
Z Brna: Jiřík Haller.

Ze strany podobojí:

Pan Vilém z Roupova, J. Mti. Cís. rada nejv. komorník markr. moravského.
„ Karel starší ze Žerotína, J. Mti. Cís. rada a komorník.
„ Ladislav Velen ze Žerotína, J. Mti. Cís. rada.
„ Jindřich ze Zahrádek, J. Mti. Cís. rada.

Ze stavu rytířského:

Pan Jan Kobylka z Kobylího, J. Mti. Cís. rada.
„ Vilím Munka z Ivančic, J. Mti. Cís. prokurator markr. mor.
„ Pavel Volbrám z Stěkře (z Sstiekrze), purkrabí J. Mti. Cís. markr. moravského.
Pan Jindřich Vodický z Jemnik, J. Mti. Cís. dvořenín.

---

30) Ibid. fol. 96. b.
31) Ibid. fol. 96. b.
32) Ibid. fol. 97. b.

Z měst:
Ze Znojma: Fridrich Weinradt.
Z Jihlavy: Martin Leypoldt.

Pro případ úmrtí nebo nemoci některého z těchto důvěrníků usneseno bylo následovně: „Jestližeby Pán Bůh ze kterékoliv strany z předjmenovaných nařízených osob kterého prostředkem smrti časné z tohoto světa povolati, nebo nemocí navštíviti, aneb jakoukoli jinou překážku v to, aby přijíti tudy nemohl, dopustiti ráčil, aby ty osoby z každé strany, místo toho, jenž by přijíti nemohl, osobu jinou přítomnou, k té věci hodnou a způsobnou sobě ku pomoci voliti a přivzíti mohly.“ [33])

Při celém tomto jednání sněmovním nápadno jest, proč katolíci náhle ukazují se tak smířlivými, proč vyhovují ve všem přáním stavů nekatolických? Příčina toho jest na snadě. Bylo to povstání české, jež způsobilo veliké zděšení jak ve Vídni, tak také i na Moravě, neboť byla oprávněna obava, že nekatoličtí stavové všech zemí Matiášových spojí se v jeden šik ku boji společnému. Záleželo tedy velmi kardinalu Františku z Dietrichšteina, aby Moravané zůstali věrni Matiášovi i aby vojenskými silami ho podporovali. Císař Matiáš sám, i označený jeho nástupce arcikníže Ferdinand, ucházeli se několikráte o přízeň Moravanů, jakož svědčí přípis Matiášův ku sněmu moravskému v Brně ze dne 5. listopadu roku 1618. [34]) Moravané vynasnažili se také zcela upřímně a opravdově, aby vše mírným způsobem se ukončilo; přimlouvali Čechům, aby se smířili s Matiášem, prosili o přispění v záležitosti té i stavů rakouských a rádi viděli, když sám kurfirst saský nabídl se za prostředníka míru aneb aspoň příměří mezi císařem a Čechy. [35]) Nekatoličtí stavové moravští důvěřovali příliš stavům katolickým a slibovali si velmi mnoho od budoucí schůze Olomoucké, kde sejíti se měli důvěrníci obou stran, aby o známých oněch 17 artikulích se usjednotili. Proto nedopřáli sluchu všem těm poselstvím a prosbám Čechů, kteří je o přispění žádali i prosili; heslem Moravanů byl jen mír. Avšak ona schůze důvěrníků, položená „do času soudu zemského tříkrálového“ nesešla se, ať si již že příčin jakýchkoli. Přísedící soudu, toho času v Olomouci přítomni, oznamují císaři Matiáši, že ani soud odbýván býti nemohl, „poněvadž se jich skrovný počet sjel, pročež soud ten netoliko zahájen, ale ani držán býti nemohl. [36]) To byla první rána pro nekatolíky moravské. Poznali, že stavové katoličtí upřímně s nimi nesmýšlejí. Avšak jako šlechta moravská vždy rozvážlivě a opatrně jednala, ani teď ještě neodhodlala se spojiti s Čechy. Hlavní příčinou toho byl pan Karel starší ze Žerotína. On se byl sice již roku 1615 úřadu zemského hejtmana na Moravě vzdal, ale proto přece byl v ustavičném spojení se stranou nekatolickou na Moravě; radil pak souvěrcům svým, že není radno pro tuto dobu, aby Moravané spojili se s Čechy proti panovníku svému. Mezi tím co nekatoličtí stavové moravští takto mezi oběma stranama kolísali, zemřel dne 20. března r. 1619 císař Matiáš, zanechav trůn zvolenému již králi Ferdinandovi II., o němž známo bylo, že jest rozhodným katolíkem a že

[33]) Ibid. fol. 98. a.
[34]) Ibid. fol. (210.—211.), 218. a.
[35]) Ibid. fol. (215.—216.) — (218. a. — 220. b.)
[36]) Ibid. fol. 218. a.

jeho snahou bude provésti restauraci katolickou ve všech sobě poddaných zemích zrovna tak, jak to byl ve Štýrsku, Korutanech a Krajině učinil. Proto také stavové nekatoličtí na Moravě slibům jeho nevěřili, Přidrželi se hesla: „Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.“ Vítězství, jichž Čechové v odboji svém byli již dobyli, působila také rozhodně na mysli stavů moravských, vojsko pak Thurnovo poslední odpor jejich úplně přemohlo. Dne 11. května r. 1619 oznámili písemně nekatoličtí stavové moravští, přes odpor Karla staršího ze Žerotína, direktorům českým, že přistupují ku žádané konfoederaci.[37])

[37]) Pešina: Mars Moravicus II. díl. D'Elvert: Geschichte der Stadt Brünn p. 179. Vyjednávání Moravanů s císařem Matiášem, s Čechy a stavy rakouskými na počátku povstání českého trvalo po celý téměř rok 1618 až do května roku 1619.

K dějinám města Písku a Královského Hvozdu po smrti Huertově.

Sdělil *Jan Matzner*, professor na realce v Písku.

Když pověstný sužovatel a trýznitel národa českého za války třicetileté, dobrodruh Don Martin de Hoëff-Huerta, pán na Král. Hvozdě, Mokrosukách, Velharticích, Písku, Neustupově a Miličíně dne 13. prosince v neděli den sv. Lucie r. 1637 zemřel, [1]) zdědila jmenované statky od něho adoptovaná dcera Anna Marié de Huerta, rozená Vejdovna z Moldavy, později purkraběnka z Donína.

Po smrti své byl však Huerta od kněze Leonarda della Gratia pro rozličné zločiny proti císaři spáchané udán, tak že vedle císařského nařízení jeho pozůstalost dne 12. června 1638 do sequestru byla vzata; dědičce jen statek Velhartice prozatím k vychování jejímu ponechán byl. Z rozkazu císařského ze dne 1. a 18. září 1638 vyjednával nejvyšší mincmistr království českého Oldřich Adam Popel z Lobkovic důvěrně a tajně s dotčenou dědičkou Huertovou a postoupení města a panství města Písku Huertovi, dne 15. čer-

[1]) Jak v jedné listině v archivu Píseckém chované výslovně uvedeno: „Ke vší nejhlubší pokoře svou poníženou žádost VCM. minulých dnův podanou připomínati nepřestáváme, poněvadž kommissí v příčině města Písku a důchodův k němu náležejících i závad a dluhův všelijakých vzdělaných ještě času letního roku tohoto podle mil. VMC. poručení od pánův kommissařův k tomu nařízených jest vykonána, tak že na jiném nepozůstává, než aby dle VCM. milostivého vyměření od pánův rad VMC. komory české považeno s dobrým zdáním k milostivé VCM. resoluci odesláno bylo. Že pak přistupuje i to, že Pán Bůh Všemohoucí pana Dona Martina de Hoëff-Huerta v neděli minulou 13. decembris den sv. Lucie (1637) ve tři hodiny na noc z tohoto světa povolati ráčil, tak že již na punkta, kteráž mu od p. rad JMC. komory české k dání zprávy o nich odpovídati nemůže. Nad to i VCM. poníženě v známost uvozujeme, že JM. pan Don Baltazar de Maradas hned na druhý den po smrti p. Dona Martina města Písku se ujal a jak bychom se chovati měli, nám poručení psané odeslal a jednoho rytmistra za správce nám vystavil a žádných poručení bez svého svědomí nepřijímati nařídil, ježto, nejmilostivější císaři, město Písek nikdy jemu mimo nebožtíka p. de Hoëff-Huerta zastaveno nebylo.“ V listině této prosí Písečtí, aby císař v té věci učinil české komoře milostivé nařízení, město Písek ze své milosti k jiným městům čtvrtého stavu užívajícím jakožto město krajské „landfriední“ připojil a jemu privilegia a svobody, tolikéž důchody a živnosti opět navrátil. V znamenitém spisu „Dějiny konfiskací v Čechách od Tomáše Bílka“ uvádí se, že Huerta statky své odkázal své adoptované dceři Anně Marii Vejdovně z Moldavy, dne 7. ledna 1638; zdá se to však býti chybou tisku. Závět jest nejspíše z roku 1635, když Huerta jsa nemocen, učinil pořízení poslední o svém statku. Jak jasně vysvítá z listiny svrchu uvedené, zemřel Huerta již dne 13. prosince roku 1637. Obšírněji pojednáno o poměrech města Písku za panství Huertova od spisovatele tohoto článku v historickém pojednání „Město Písek za války třicetileté“, uveřejněném v programmu realných škol Píseckých z roku 1879.

vence r. 1623 v 110.000 zl. zastaveného, jakož i Královského Hvozdu komoře české. (Dějiny konfiskací v Čechách str. 201. a 202.) Vyrovnání provedeno dne 12. října toho roku. Načež císař Ferdinand III. rozkázal zvláštním kommissařům svým, Oldřichovi Františkovi z Kolovrat, Albrechtovi Libšteinskému z Kolovrat a Bartoloměji z Hartenfelsu, jimž zároveň svou ratifikací ze dne 15. října 1638 danou v Praze oznámil, že mezi dvorskou komorou císařskou a Annou Marií de Huerta, rozenou Vejdovnou z Muldavy, vše, co se týká pozůstalosti Huertovy, mírně srovnáno a zavříno jest a že jmenované k vyřízení této věci za kommissaře nařídil, aby především porovnání buď v německém neb českém jazyku tak, jak toho sobě žádati bude, zcela a zúplna vyřídili a shotovili. Nařízení relatoři Jindřich Libšteinský z Kolovrat a Oldřich Popel z Lobkovic nechť porovnání dají do desk vložiti. Nařídil jim císař též, aby sobě co nejdříve den zvolili a s Don Martinovou vdovou na statky, které jí, jako domové v Miličíně a Velharticích, navráceny budou, vyjeli; jakož aby sequestr ihned zrušen a jmenované vdově vše s příslušnými mobiliemi, spisy a cokoliv bylo sequestrováno, zcela a zúplna navráceno bylo, jak to prve v držení měla, při tom aby zachována byla. Proti tomu přijímá císař k ruce své město a panství Písek a Královský Hvozd se vším příslušenstvím tak, jak někdy Donu Martinovi statky tyto postoupeny byly.

Při tom učinil císař dle svého zdání takové rozdělení, aby zvláště město Písek zase za svobodné a královské město počítáno bylo; ustanovil totiž, aby z těchto statků toto zaplaceno bylo: městu Písku aby na vyzdvižení zruinirovaných věcí a k zaplacení jeho dluhů na nejblíže městu ležících gruntech a dvorech 40.000 zl. vykázáno bylo; bratřím hrabatům z Merode na jejich praetensí 60.000 zl., nejv. mincmistrovi jakožto císařem milostivě udělený dar 12.000 zl., nařízeným kommissařům jakožto dar v příčině pozůstalosti Don Martinovy 2000 zl., Leonardovi de Gratia 1000 zl. k vymožení města Vodňan ze zástavy Don Maradasovské 40.000 zl., cís. dvorskému sekretáři Jiříku Wagnerovi 5000 zl. jakožto dar císařský. Jmenovaní kommissaři zjednali na základě tohoto císařského listu s Annou Marií, purkraběnkou z Donína, narovnání v tento způsob: Dotčená purkraběnka zanechává a pouští císaři v ruce panství a město Písek jakož i Královský Hvozd se vším příslušenstvím a spravedlností tak jak to Don Martin od císaře měl postoupeno; co se týká obilí, dobytka, ovcí, ryb a jiného hospodářství, mobilií a jiného zaopatření, co jest sám o sobě Don Martin přinesl a co bylo přichováno a přikoupeno, obzvláště mlýn, dvůr, louky, porostliny, zahrady, dědiny, chalupy, některé domy v městě Písku, které někdy Don Martin aneb paní z Donína za vlastní peníze s vědomím měšťanů koupila a co může dostatečně býti prokázáno, to zůstává paní z Donína, jíž též Písečtí dům svůj v Novém Městě Pražském proti faře u sv. Jindřicha ležící beze vší překážky postoupili. [2]) Co jest z týchž statek poddaným půjčila, jakož i všichni zběhlí, to vše bez výminky zůstane paní z Donína a ona pokojně toho užiti a s tím dle zalíbení nakládati bude moci.

---

[2]) Dům ten koupili Písečtí od Viléma, nejstaršího Vrabského Tluksy z Vrabí, na Drahenicích a Dešenicích za 350 k. gr. miš.; s povolením císaře Matyáše vloženo do desk zemských v kvaternu trhovém papouškovém l. 1616 ve středu po sv. Trojici pod lit. D. 3.

Při taxování statků města Písku, kterážto taxa zcela uvedena ve školním programmu svrchu dotčeném, uveden při třetím dílu taxy, avšak tam se v ničemž nepokládá, nýbrž k tomu dílu, který v tu taxu položen jest, se přidává.

Již dříve, když nejv. mincmistr Oldřich Popel z Lobkovic císaři oznámil předběžné vyrovnání s paní Donínovou a císař je dne 15. října 1638 ratifikoval, uváděje to v známost nařízeným svým kommissarům, prohlášeno bylo město Písek císařskou resolucí, hned druhého dne 16. října téhož roku vydanou, za krajské město. Svobody a privileje mu nebyly stvrzeny. Město se statky dáno v novou sequestrací.

Správa celého panství Píseckého odevzdána král. kommissařům Jindřichu Libšteinskému z Kolovrat, nejv. komořímu, Oldřichovi Popelu z Lobkovic a Mik. Dejmovi ze Stříteže.

Za sequestora ustanoven kommissary cís. rychtář Písecký, Jiří Hrdlička Velvarský. Jmenovaným kommissařům bylo pak císařskou resolucí ze dne 26. října 1639 rozkázáno, aby statky města Písku odprodávali a z prodeje nařízené jim v cís. listu ze dne 15. října 1638 osoby spokojovali.

Co zatím jednotlivé statky města Písku byly prodávány, rozkazem cís. ze dne 3. prosince 1640 české komoře poručeno, aby přistoupeno bylo též k taxací Královského Hvozdu, jako aby podala zprávu o statcích města Písku, zdali a jak osoby rozličné z těch statků byly uspokojeny a jaké jim statky postoupeny, co by jim bylo ještě postoupiti, aby byly uspokojeny, zdali a jaké statky městu Písku, aby se opět zotavilo a obživlo, by ponechány býti mohly co by bylo vyhraditi pro vymožení města Vodňan ze zástavy, zdali by bylo též výhodné některé lesy Písecké reservovati pro komoru královskou.

Královská komora, vyhovujíc rozkazu císařskému, nařídila svrchu již uvedeným král. kommissařům nařízeným, aby odebrali se do Hvozdu Královského, tam taxací provedli a na král. komoru zprávu o tom zaslali, což vykonali tímto způsobem:

1. Taxa rychty Svato-Kateřinske:

Osedlých s chalupníky 16		
Summa platu stálého ročního	68 k. 35 gr.	
Vykonávají robotu ženní 70 dní, za každý den 10 kr.; činí	10 k. — gr.	
Summa	78 k. 35 gr.	
Každou kopu z příčiny, že žádných dědičných poddaných, jakož i jiných, kteří robotami jsou povinni, nýbrž jak to jich obyčej, dnes zde, zítra onde, počítaje po 30 kopách, přichází do taxy		2357 k. 35 gr.
V té rychtě jest potok pstružný (Fahrenbach) na čtvrt míle cesty; dávají z něho ročního platu 6 kop, pokládá se summou v taxe ve		200 k. — gr.
Piva se vyšenkuje asi 26 sudův, z každého sudu užitku 20 grošův, činí summu 13 kop; každá kopa po 20 kopách činí v taxe		260 k. — gr.
Usedlých a chalupníkův grunty z příčin těch do taxy se nepřijímají, poněvadž dokázali, že grunty jedni od druhých s povolením vrchnosti dědičně zakoupili. Při té rychtě jest vápenice a cihelna, které přinášejí dle zprávy ročního užitku asi 100 kop; po-		

čítaje každou kopu po 20 kopách, činí v taxe			2000 k. — gr.
Summa za rychtu Svato-Kateřinskou v jedno snesená činí v taxe			4817 k. 30 gr.

2. Taxa rychty Hammerské:

Osedlých s chalupníky	35		
Summa platu stálého ročního		133 k. 48 gr.	
Vykonávají robotu ženní 130 dní; každý den počítaje po 10 kr., činí		18 k. 35 gr.	
Summa		152 k. 23 gr.	
Počítaje každou kopu jako při rychtě Svato-Kateřinské jen po 30 kop., přináší v taxe			4571 k. 30 gr.
Běžného platu jako smolného (Bechzins)		6 k. — gr.	
z milířův (aus dem Böch)		4 k. — gr.	
z myslivosti		2 k. 40 gr.	
Činí summu		12 k. 40 gr.	
Počítaje každou kopu po 20 k., činí v taxe			253 k. 17 gr.
Piva se vyšenkuje na 52 věder, z každého užitku 30 gr., činí 26 kop a počítaje každou kopu po 20 kopách, činí v taxe summu			320 k. — gr.
Usedlých a chalupníkův grunty se z příčin, jako u rychty Svato-Kateřinské neuvádějí.			
Summa za rychtu Hammerskou přináší v taxe			5344 k. 47 gr.

3. Taxa rychty Eisenstrasské:

Osedlých s chalupníky	18		
Stálého ročního platu		23 k. 20 gr.	
Roboty ženní 62 dní; každý den po 10 kr., činí		8 k. 51 gr.	
Summa		32 k. 21 gr.	
Každou kopu počítaje po 30 kopách, činí v taxe			971 k. 30 gr.
Běžného platu jako smolného		2 k. — gr.	
z luk		1 k. 35 gr.	
z milířův		— k. 14 gr.	
z myslivosti		2 k. 35 gr.	
Činí summu		6 k. 24 gr.	
Počítaje každou kopu po 20 k. činí v taxe			136 k. — gr.
Piva se ročně vydá na 15 sudův, z každého sudu užitku 30 gr., činí summu 7 kop 30 gr., a počítaje každou kopu po 20 kopách, přináší v taxe			150 k. — gr.

sedlých a chalupníkův grunty též neuvedeny.
Lesy při rychtě Hammerské a Eisenstrasské počínají u Muckenhofera a jdou až k cestě Seewiesenské v délce půl míle a v šířce čtvrt míle cesty. Lesy, kdyby se vyměřily, více než 15.000 provazcův by

měřily. Každý provazec z příčiny, že lesy ve vysokých horách stranou jsou položeny a těžko k nim se dostati, počítá se po 15 gr., činí za lesy v taxe . . . . 3750 k. — gr.
Za zvůli v dotčených lesích a potok pstružný pokládá se . . . . 300 k. — gr.
Summa za rychtu Eisenstrasskou činí v taxe . . . . . 5307 k. 30 gr.

4. Taxa rychty Kochanovské (Kochetgericht):

Usedlých s chalupníky 20		
Stálého platu ročního	21 k. 37 kr.	
Robota-ženní 52 dní, každý den po 10 kr., činí	7 k. 25 gr.	
Summa	29 k. 2 gr.	
Každou kopu počítaje po 30 k. činí v taxe		871 k. 17 gr.
Piva se vyšenkuje ročně 10 sudův, z každého sudu užitku 30 gr., činí 5 k., každá kopa po 20 k., činí v taxe		100 k. — gr.
Usedlých a chalupníkův grunty též neuvedeny.		
Summa za rychtu Kochanovskou činí v taxe		971 k. 17 gr.

5. Taxa rychty Zhůřské (Haidlgericht):

Osedlých s chalupníky 10		
Stálého platu ročního	15 k. — gr.	
Roboty ženní 26 dní, každý den po 10 kr., činí	2 k. 17 gr.	
Summa	17 k. 17 gr.	
Počítaje každou kopu po 30 k., činí v taxe		518 k. 30 gr.
V této rychtě jest potok pstružný na čtvrt míle cesty; poněvadž v něm málo ryb, počítá se v taxe jen za		150 k. — gr.
Běžného platu: smolného	2 k. 35 gr.	
Každá kopa po 20 k. činí v taxe		51 k. 35 gr.
Usedlých a chalupníkův grunty též neuvedeny. Lesy při rychtě Zhůřské a Seewiesenské počínají u Eisenstrassu a táhnou se k potoku Filzbachu, odtud až k Bavorským hranicím, odtud na Kasparwald až ke Kochanovu v délce pěti čtvrtí míle, v šířce tří čtvrti míle cesty. Kdyby se vyměřily, vyměřilo by se více než 50.000 provazcův, ale toho se pomíjí a pokládá se toliko 25.000 provazcův a druhá polovice pokládá se do taxy při rychtě Seewiesenské. Každý provazec z týchž příčin, jako při rychté Eisenstrasské pokládá se po 15 gr., což vynáší v taxe		6250 k. — gr.
Za zvůli v lesích		200 k. — gr.
Summa za rychtu Zhůřskou činí v taxe		7170 k. 5 gr.

6. Taxa rychty Seewiesenské:

Osedlých s chalupníky	22	
Stálého platu ročního	60 k. 38 gr.	
Roboty ženní 84 dní, za každý den po 10 k., činí	12 k. 18 gr.	
Summa	72 k. 56 gr.	
Každá kopa po 30 k., činí v taxe		2179 k. — gr.
Běžného platu, jako z popele	28 k. — gr.	
Každá kopa po 20 k., činí v taxe		560 k. — gr.
Piva se vydá při rychtě na 30 sudův, užitek z každého sudu 30 gr., činí 15 kop; každá kopa po 20 kopách, činí v taxe		300 k. — gr.
Z lesův počítá se sem druhá polovice při rychtě Zhůřské uvedená a sice 25.000 provazcův. Každý provazec po 15 gr., vynáší v taxe		6250 k. — gr.
Za potok pstružný na čtvrt míle cesty, v němž málo ryb, počítá se v taxe		150 k. — gr.
Usedlých a chalupníkův grunty se v taxe též neuvádějí.		
Sem přísluší ještě lesy, o které spor s Bavorskem, proto se v taxe neuvádějí; počínají u Pancíře (Panzer) a táhnou se k Doberneklu v délce dvou mil a v šířce jedné dobré míle.		
Za zvůli v lesích		200 k. — gr.
Summa za rychtu Seewiesenskou		9639 k. — gr.

Summa, mnoho-li každá rychta v taxe vynáší:

Rychta Svato-Kateřinská	4817 k. 30 gr.
„ Hammerská	5344 k. 47 gr.
„ Eisenstrasská	5307 k. 30 gr.
„ Kochanovská	971 k. 17 gr.
„ Zhůřská	7170 k. 5 gr.
„ Seewiesenská	9639 k. — gr.
Summa summarum všechny jmenované rychty	33.250 k. 9 gr.
činí na zlaté	38.791 zl. 50 kr.

Co se týče ostatních tří rychet, byla sice provedena taxací jich, avšak listina o tom v archivu Píseckém se nezachovala, než z jiné listiny se dovídáme, že odhadnuta byla kommissí rychta Stachovská za 11.111 zl. 8 kr., rychta Stodůlecká (Stadler Gericht) a Hohensteigenská (snad pozdější Novo-Stodůlecká) obě tyto dohromady za 17.878 zl. 10 kr.

Jakožto kupec prvních šesti rychet ohlásil se Oldřich Adam Popel z Lobkovic, který si však sestavil zvláštní kontrataxu všech šesti rychet v tento způsob:

1. Kontrataxa rychty Seewiesenské:

Stálého platu	60 k. 38 gr.
Vykonávají roboty ženní 84 dní, každý den po 10 kr., činí	12 k. — gr.
Summa	72 k. 38 gr.

Poněvadž toto místo jest v horách odlehlých, aniž jistého užitku poskytnouti může, k jehož docílení by se mohlo sedlákův upotřebiti (jak to ku konci této kontrataxy obšírněji doloženo bude), proto nemohou tyto stálé platy výše počítány býti leč po 25 kopách, což činí v taxe . . . . 1816 k. — gr.
Běžné platy 28 kop po $12\frac{1}{2}$ kopě, činí . . . . . . 350 k. — gr.
Co se týče piva, nemůže toto, poněvadž není žádných výsadních krčem aniž pivováru a sedláci od jiných spolusousedících pivo berou, v čemž jim dle dávného obyčeje bráněno býti nemůže, býti do taxy pojato.
Za potok pstružný jako při rychtě Zhůřské . . . . . 50 k. — gr.
Co se týká lesův při této, jako i při rychtě Zhůřské, doptával se pilně Oldř. Adam Popel z Lobkovic u starších sousedův a shledal, že by žádný z nich za dotčené lesy přes 1000 kop nedal, a to z příčin:

Za první, že tyto lesy na neschůdných a nad míru pustých místech se rozkládají, kam nemožno ani vozem jeti, ano že ani nejmenší potoky, po nichž by se dříví plaviti mohlo, kolem netekou, proto v příčině dříví ani nejmenšího užitku neposkytují.

Za druhé, že tamtéž žádných pastvin není kromě těch, které sedlákům jako jich majetek přináležejí, tak že nemožno ani žádného užitku z dobytka očekávati.

Za třetí, že nemožno lesy přeměniti v úrodné pole, neb co v té věci bylo možno učiniti, vzdělali již sedláci a ostatní lesy a místa jsou tak neúrodná a divoká, že by ani stromy, kdyby se posekaly, tam opět růsti nemohly.

Za čtvrté, že zvůle málo zvěře poskytuje, kromě medvědův a jeřábkův.

Z těchto a jiných příčin nemožno též udati, mnoholi provazcův lesy měří; neboť nejsou to lesy jako jinde v zemi, které poskytují užitek z prodeje dříví, dříví k palivu a stavbě, pastviny, zvůli, ba i ještě jiný mnohý užitek.

Tyto lesy však možno považovati za pustotinu, neužitnou, ztracenou a mrtvou věc, které si nikdo nevšímá, tím méně je koupiti může, a ačkoliv, jak svrchu podotknuto, nikdo ze sousedův za lesy ty nechtěl dáti 1000 kop, přece ohlásil Oldř. Adam Popel z Lobkovic, že je přijímá spolu se zvolí v le-

sích Hammerských, Seewiesenských a Zhůřských za 2000 kop, a poněvadž z těchto bude 1000 kop uvedeno při rychtě Zhůřské, že pokládá tuto do kontrataxy		1000 k. — gr.
Summa za rychtu Seewiesenskou		3216 kop míš.

2. Kontrataxa rychty Kochanovské:

Stalý plat	21 k. 37 gr.	
Roboty ženní 52 dní, za každý den po 10 kr., činí	7 k. 25 gr.	
Summa	29 k. 2 gr.	
Každá kopa z týchž příčin jako při rychtě Seewiesenské pokládá se jen po 25 k., činí		725 k. 50 gr.
Co se týká užitku ze šenku piva, uvádí se při rychtě Hammerské, proč tuto uveden býti nemůže.		
Summa za tuto rychtu		725 k. 50 gr.

3. Kontrataxa rychty Zhůřské:

Stalý plat	15 k. — gr.	
Roboty ženní 26 dní, za každý den po 10 kr., činí	2 k. 17 gr.	
Summa	17 k. 17 gr.	
Každá kopa z příčin u rychty Seewiesenské uvedených pokládá se jen po 25 k., činí		452 k. 5 gr.
Za potok pstružný, ačkoliv v něm není žádných ryb, počítá se		50 k. — gr.
Lesy se zvolí, poněvadž jsou horší než u rychty Eisenstrasské, nemohou výše do kontrataxy pojaty býti leč jen v		1000 k. — gr.
Summa za tuto rychtu v kontrataxe činí		1534 k. 17 gr.

4. Kontrataxa rychty Svato-Kateřinské:

Stálý plat	68 k. 35 gr.	
Roboty ženní 70 dní, za každý den po 10 kr., činí	10 k. — gr.	
Summa	78 k. 35 gr.	
Každá kopa počítaje též po 25 k., v kontrataxe činí		1964 k. 35 gr.
Za potok pstružný, poněvadž v něm málo ryb		100 k. — gr.
Šenk piva, ač tam jedna krčma jest, poněvadž však žádného pivovaru a tudíž ze šenku malého užitku lze očekávati, z těch příčin nemůže výš pokládáno býti leč ve		100 k. — gr.
Vápenné pece užívají sedláci; i velmi pochybno, zdali vrchnosti jakého užitku poskytne, pročež nemožno ji uvésti v kontrataxe.		
Summa za tuto rychtu činí v kontrataxe		2164 k. 35 gr.

5. Kontrataxa rychty Hammerské:

Stálý plat	133 k. 48 gr.	
Roboty ženní 130 dní, za každý den po 10 kr., činí	18 k. 35 gr.	
Summa	152 k. 23 gr.	
Každou kopu jako při rychtě Seewiesenské jen po 25 kopách, činí		3809 k. 35 gr.
Běžný plat 15 kop 40 gr. z uvedených svrchu příčin též jen kopa za $12^1/_2$ kopy, činí		158 k. — gr.
V příčině užitku ze šenku piva vyloženo již při rychtě Seewiesenské.		
Summa za tuto rychtu		3967 k. 35 gr.

6. Kontrataxa rychty Eisenstrasské:

Stálý plat	23 k. 30 gr.	
Roboty ženní 62 dní, za každý den po 10 kr.	8 k. 51 gr.	
Summa	32 k. 21 gr.	
Každou kopu počítaje po 25 k. činí v kontrataxe		809 k. — gr.
Co se týká šenku piva, vyloženo již při rychtě Seewiesenské.		
Poněvadž lesy z příčin mnohých, jak dokázáno při rychtě Seewiesenské a Zhůřské, pražádného užitku neposkytují, aniž jich vyměřiti možno na provazce, pokládají se tuto i se zvolí v		1000 k. — gr.
Summa za tuto rychtu		1809 k. — gr.
Summa summarum vynáší těch šest rychet v kontrataxe		13417 k. 17 gr.

Jmenovitě:	Rychta Seewiesenská . . .	3216 kop míš.
	„ Kochanovská . . .	725 k. 50 gr.
	„ Zhůřská	1534 k. 17 gr.
	„ Svato-Kateřinská . .	2164 k. 35 gr.
	„ Hammerská	3967 k. 35 gr.
	„ Eisenstrasská . . .	1809 k. — gr.
	Činí summu	13.417 k. 17 gr.

Ku konci své kontrataxy dokládá Oldřich Adam Popel z Lobkovic, aby král. komora uvážila, že při těchto všech rychtách není žádného domu, dvorův, ovčincův, pivovárův, mlýnův aniž jiných ku panství přislušejících užitkův, že jest velmi pochybno, zdali bude možno po několik let užiti i stálých platův, poněvadž po celé zemi známo, že tři nejlepší rychty ze všech Svato-Kateřinská, Hammerská a Eisenstrasská v poslední době válečné tak zruinirovány jsou, že většina sedlákův odtud uprchla a ačkoliv vojáci už odtáhli, že přece do této doby žádný z nich se nenavrátil. I doufá, že král. komora uvážívši uvedené důvody, císaři tu věc předloží, aby setrváno bylo při této kontrataxe a že pak na cís. ratifikací mu těchto šest rychet za uvedenou summu postoupí, zároveň se zavazuje, že jest ochoten to, co mu bude po srážce jemu císařem uděleného daru zaplatiti, ihned spraviti. — Mezitím docházely mnohé

zprávy do Písku, že se o město ve Vídni uchází u císaře pán z Donína, že se s pilností vyptává, zač jsou statkové k městu Písku příslušející prodány ano že prý, jak se zdá, i města a statků všech dosáhne. Podobné řeči vedl r. 1640 jistý správce paní Donínové v Písku, že v krátkém čase bude Píseckým rozkazovati. I ulekli se Písečtí těchto řečí a obávajíce se, aby je soužení pominulému podobné aneb horší snad nepotkalo, zaslali dne 20. října 1640 memorial ku kommissařům nad pozůstalostí Dona Martina, prosíce je o ochranu a aby to k novému poddanství nepřišlo, u císaře by se přimluvili: do Řezna k císaři zaslána též prosba.

Zpupnost strany Donínovy byla taková, že kommissaři sami stížnost si vedli na Doníny u císaře, jimž konečně zvláštním rozkazem císařským uloženo mlčení.

Konečně přišla doba dávno od Píseckých očekávaná. Majestátem daným v Řezně dne 23. července 1641 prohlásil císař Ferdinand III. zase město Písek za město královské, povýšiv je do čtvrtého stavu, navrátiv a potvrdiv mu všechny privileje, majestáty, svobody, milosti a obdarování s tou však výminkou, pokudž ty proti náboženství katolickému římskému a obnovenému zřízení zemskému nečelí a že se milosti ty nevztahují leč jen na ty měšťany a obyvatele města Písku, kteří by se s císařem u víře katolické římské srovnávali. Současně s tímto majestátem, jímž město Písek zbaveno sequestru a vřaděno opět mezi města královská, zaslal císař reskript ze dne 23. července 1641 Jindřichovi Libšteinskému, jímž mu věděti dává, že město Písek jest opět svobodným městem královským a že mu privileje potvrdil, při čemž mu nařizuje, aby Janu Jindřichovi Chanovskému z Dlouhé Vsi, podkomořímu v království českém, pod správu uvedeno a odevzdáno bylo. Zároveň na komořího vložil tu povinnost, aby spolu s podkomořím do Písku se vypravil a podkomořímu město Písek jménem a na místě císaře v podkomořskou pravomocnost a správu náležitě uvedl. Dne 30. července téhož roku zaslán od císaře i podkomořímu reskript podobného obsahu s vyzváním, aby v Písku konšely předešlým způsobem obnovoval a vše, co by nutno bylo, vedle své povinnosti vykonal.

Česká komora zatím, aby úplně učinila zadost rozkazu císařskému ze dne 3. prosince 1640, vyžádala si na zřízených kommissařích, aby sestavili summarní výkaz všech statkův města Písku a rychet v Královském Hvozdě, jak vysoko taxovány, které z nich a komu postoupeny a které konečně dosud nezadány. Na rozkaz tento zaslali nařízení kommissaři dne 8. října 1641 summarní výkaz všech statkův.

Písecké statky:

První díl:	Statek Božejovický a Humňanský v taxe	64.082 zl. — kr. [3])
	Na základě cís. resolucí (5. března 1639) bratřím hrabatům z Merode na porážku jim císařem povinnovaných 100.000 zl. statek tento postoupen za	50.000 zl. — kr.

[3]) V původní taxe uveřejněné v článku: „Město Písek za války třicetileté“ v programmu realných škol z r. 1879 odhadnut tento první díl statku Píseckého za 64.440 zl. 10 kr. čili 55.234 kop 26 gr. 2 den.

Druhý díl: Rychta Těšínovská taxirovaná s 90.000 provazci lesův v	70.026 zl. 27 kr. 3 den.[4]
a s 1500 kopami za zvůli, kterážto rychta však jen s 42.000 provazci a 1000 k. za zvůli na 40.449 zl. odhadnuta jmenovaným hrabatům z Merode a na doplacení oněch 100.000 zl., když hrabata 10.000 zl. sleviIi, postoupena v	40.000 zl. — kr.
Zbývá tudíž z této rychty 48.000 provazcův za 24.000 kop a se zvolí 500 kop, summou 24.500 kop, což činí na zlatě	28.583 zl. 2 kr.
Třetí díl: Rychta Vrcovická a Hradištská dohromady v taxe	170.660 zl. 11 kr. 1 den.[5]
Z toho rychta Vrcovická pro sebe taxirovaná v summě 10.099 zl. 20 kr. 5 den., prodána mladšímu Mik. Dejmovi na základě smlouvy a trhu od kommissarův za	8.000 zl. — kr.
Zaplatil při trhu 1000 zl., zaplatí při složení do desk 1500 zl. a zbytek 5500 zl. pojištěn nejv. komořímu Kolovratovi. Týž Dejm odkoupil od rychty Hradištské vesnici Dobešice, která taxována na 854 kop 27 gr. čili 996 zl. 39 kr. 5 den., prodána za 683 k. 17 gr., čili na zlaté	797 zl. 9 kr. 5 den.
Zbývá z tohoto dílu po odprodání rychty Vrcovické a vesnice Dobešic od rychty Hradištské z poslední rychty v taxe .	159.570 zl. — kr.
Čtvrtý díl: Statek Chýš v taxe	8.259 zl. 45 kr.[6]
patří špitálu Píseckému.	

Písecký dům v Novém Městě Pražském postoupen paní Donínové.

Jak kommissí oznámil, žádá nejvyšší komoří Jindřich z Kolovrat hrad a město Písek a některé lesy při řece Vltavě s chalupou.

Z Královského Hvozdu taxovány tyto rychty:

Rychta Svato-Kateřinská	v taxe	4817 k. 30 gr.,	v kontrataxe	2164 k. 35 gr. míš.
„ Hammerská . .	„	5344 k. 47 gr.,	„	3967 k. 35 gr. „
„ Eisenstrasská .	„	5307 k. 30 gr.,	„	1809 k. — gr. „
„ Kochanovská .	„	971 k. 17 gr.,	„	725 k. 50 gr. „
„ Zhůřská . . .	„	7170 k. 5 gr.,	„	1534 k. 17 gr. „
„ Seewiesenská .	„	9639 k. — gr.,	„	3216 k. — gr. „
Summa	„	33.250 k. 9 gr.,	„	13.417 k. 17 gr. „
což činí na zlaté . . .	„	38.791 zl. 50 kr.,	„	15.746 zl. 35 kr.

[4]) Též se nesrovnává tato zpráva s původní taxou, dle kteréž prošacován rychta Těšínovská za 69.035 zl. 37 kr. 3 den. čili 59.173 kop 23 gr. 4 den.

[5]) V původní taxe odhadnuty tyto rychty za 170.557 zl. 19 kr. 3½ den. čil 146.191 kop 59 gr. 4½ den.

[6]) Chýšky též Malá Chýš, statek v okr. Milevském odkázán byl roku 1614 od Jindřicha Doudlebského z Doudleb s celým panstvím jakožto nadání a k tomu ješt 3000 kop míš. obci Písecké; to vše učinil na milosrdné skutky a ustanovil jisto část na kněze podobojí, na rektora, žáky, školy a zaopatření šesti chudých ve špitále bytem, šatem a potravou.

Svrchu uvedené rychty jsou na základě cís. resolucí nejv. mincmistrovi v 16.000 kopách postoupeny, což činí na zlaté	18.666 zl. 40 kr.
z toho poráží se jemu císařem povolený dar z milosti .	12.000 zl. — kr.
zbytek zaplatí svému otci, nejv. lovčímu na porážku jemu císařem povoleného daru z milosti pr. 10.000 zl. . . .	6.666 zl. 40 kr.

V dotčeném Hvozdě Královském jsou ještě tři rychty:

Rychta Stachovská v taxe	11.111 zl. 8 kr.
„ „ v kontrataxe	2.672 zl. 15 kr.
Rychta Stodůlovská a Hohensteigenská v taxe	17.878 zl. 10 kr.
„ „ „ v kontrataxe . .	9.073 zl. 17 kr.
Summa v taxe	28.989 zl. 18 kr.
„ v kontrataxe	11.745 zl. 32 kr.

Ze všech statků zůstává nezadáno:

Rychta Hradištská (mimo reservované lesy při rychtě Těšínské a statek Chýš k špitálu Píseckému) v taxe .	159.570 zl. — kr.
K tomu pole, lesy a luky u Mirotic v taxe 9940 k. na zlaté	11.596 zl. 40 kr.
Summa	171.166 zl. 40 kr.

Z Královského Hvozdu:

Tři rychty Stachovská, Stodůlecká a Hohensteigenská v opravené taxe	22.626 zl. 20 kr.
Summa summarum	193.793 zl. — kr.

Česká komora vypracovala na základě tohoto summarního výkazu král. kommissařův své rozsáhlé dobrozdání a zprávu ze dne 21. prosince 1641 k císaři, ve které odvolávajíc se na cís. resolucí ze dne 3. prosince 1640 oznamuje, že rychty Sv.-Kateřinská, Hammerská, Eisenstrasská, Kochanovská, Zhůřská a Seewiesenská taxirované summou za 38.791 zl. 50 kr. na relací král. kommissí komořímu a nejv. mincmistrovi v království českém Oldř. Adamovi Popelu z Lobkovic jen za 18.666 zl. 40 kr. jsou postoupeny, poněvadž lesy ač veliké, avšak k žádnému užitku, vysoko prošacovány byly. Připomíná při tom, že se z toho milostivě mu udělený dar cís. pr 12.000 poraziti musí, začež povinen bude svému otci nejv. lovčímu na porážku tomuto uděleného daru cís. zbytek pr. 6666 zl. 40 kr. zaplatiti; by však to řádně bylo provedeno, nutno ten trh do desk zemských vložiti. Co se týká ostatních tří rychet, které původně prošacovány na 28.989 zl. 18 kr., v kontrataxe od místokancléře na 11.745 zl. 32 kr., jest česká komora toho mínění, poněvadž první taxa zmírněna na 22.626 zl. 30 kr., kdyby císař zamýšlel tyto rychty Kolovratovi postoupiti, aby mu rychty ty nabídnuty nejméně v 20.000 zl., jimiž mu císař povinnován.

V příčině statků města Písku dává česká komora zprávu, že prošacovali r. 1637 nařízení k taxací král. kommissaři Henrich Hysrle na Elšovicích, Mikuláš Dejm ze Stříteže, Adam Fritz z Měst Pražských účetní (buchhalter) a Jan Svrabka písař: statek Božejovický a Humňanský za 64.440 zl. 10 kr. 4 den., kterouž taxu česká komora zmírnila na 50.000 zl. I oznamuje císaři, že za příčinou cís. resolucí ze dne 5. března 1639 zaslané k prodeji Píseckých statků nařízeným král. kommissařům Jindřichovi

Libšteinskému z Kolovrat, nejv. komořímu, Oldřichovi Popelu z Lobkovic, nejv. mincmistru a Mik. Dejmovi z Stříteže postoupeny byly hrabatům Arnoštovi a Ittlovi Bedřichu z Merode na porážku jim povinných 100.000 zl. a že tito již 20. dubna 1640 statek prodali Mikuláši Divišovi Radkovi z Mirovic (za summu 37.000 zl.); jakož že i z druhého dílu taxy Písecké, z rychty Těšínovské, která s 90.000 provazcův lesu a 1500 kopami za zvůli prošacována byla na 70.026 zl. 27 kr., 42.000 provazcův lesa a 1000 kop za zvůli se všemi vesnicemi a grunty v 40.449 zl. na základě relací král. kommissařův a ratifikací cís. bratřím hrabatům z Merode, aby summa jim povinnovaná pr. 100.000 zl. zaplacena byla, postoupeno bylo, poněvadž 10.000 zl. z summy celé slevili. V příčině zbytku z rychty Těšínovské, totiž 48.000 provazcův lesa, které prošacovány na 24.000 kop míš. a za zvůli 500 k., což summou v taxe vynáší 28.583 zl. 20 kr., učinili král. kommissaři návrh, aby tyto lesy reservovány byly pro král. komoru, aby odtud dříví brala. Komora česká zamítla toho z důvodů, že není při nich žádných poddaných a jen nejmenší díl lesů při vodě jest, že nenahlíží, jaký by prospěch z lesů těch komoře král. vycházel; přimlouvá se u císaře, aby dotčený díl lesů městu Písku byl postoupen.

V třetím dílu taxy, v němž rychta Vrcovická a Hradištská čili Putimská summou prošacovány za 170.660 zl. 11 kr., odhadli kommissaři zvláště rychtu Vrcovickou za 10.099 zl. 25 kr. 5 den. Jeden z kommissarův Mik. Dejm nabídl za tu rychtu v kontrataxe 6617 zl. 30 kr. 2 den., o čemž druzí kommissaři zaslali zprávu české komoře, žádajíce o dobrozdání. Česká komora dala v odpověď, že by bylo slušné, když právě Dejm při taxe rychty té napomáhal, aby rychtu v ceně uvedené přijal; ale uvážíc, že při prodeji s obou stran buď se slevuje neb přidává, nabídla Dejmovi rychtu za 8656 kop. Kommissaři, davše se do vyjednávání s Dejmem, prodali mu ji konečně za 8000 zl.

Komora česká, uvádějíc toto vše ve své zprávě k císaři dokládá, že jest to nyní na císaři, aby trh ratifikoval, zvláště když Dejm při trhu na porážku sekretáři Vagnerovi vykázaných 5000 zl. zaplatil 1000 zl. a se zavázal, že při vložení do desk 1500 zaplatí a zbytek trhové summy pr. 5500 místokancléři Kolovratovi pojistí; připomíná však, že by, poněvadž místokancléř oněmi třemi rychtami, když by návrh došel cís. ratifikací, úplně uspokojen byl, že těmi penězi jiné osoby by se mohly spraviti.

Týž Dejm koupil od kommissarův vesnici Doběšice v taxe za 996 zl. 39 kr. 5 den. za 797 zl. 9 kr. 5 den.,[7]) které hned zaplatil a které nejv. mincmistrem dány knězi Leonardovi de Gratia na porážku jeho požadavku pr. 1000 zl. Sama komora česká dokládá, že vesnici koupil za laciný peníz, že mohla spíše zůstati městu a císaři. K tomu prodali král. kommissaři mlýn Tomáše Karáska Vilímovi Švamberkovi za 200 kop hotových, o kterémž mlýnu ani česká komora nevěděla, až teprve naň úředníky z účtárny (Buchhalterie) upozorněna byla. Patřil prý sedláku a jeho stálý plat jest prý v třetím dílu

[7]) Když se v únoru 1640 proslýchalo, že kommissaři též chtějí odprodati ves Doběšici, obrátili se Písečtí s prosbou do Prahy, aby ves tak blízká téměř „předměstí“ nebyla od města odtržena. Též do Vídně poslána pokorná prosba. Vše bylo marné. Neb dne 30. června 1640 ves prodána král. kommissary Mik. Dejmovi v tak laciné ceně, že dle souvěké zprávy „ani jeden rybník, jichž několik jest, zaplacen není“. Trh vepsán v dsky zemské v kvaternu novém pomerančovém l. 1640 ve středu po sv. Voršile (24. října) pod lit. J. 21.

taxy statkův Píseckých summou 150 kop a roboty, jimiž mlynář povinen, ty že uvedeny ve zvůli.

Ponechává se to opět na cís. milosti, aby i tento trh ratifikovala. Zůstává tudíž, odečtou-li se prodané statky, rychta Hradištská v taxe 159.750 zl., kterážto taxa z té příčiny tak vysoká, poněvadž lesy, které se rozkládají na čtyři míle ano i dáleji, k rychtě přidány byly. Jsou však bez poddaných, od vody vzdáleny a nevyměřeny. Při taxování bylo totiž přihlíženo k tomu, že statky pohromadě zůstanou a tudíž že lesy pro poddané při rychtě užitek poskytnou, pročež tento díl statkův výše byl taxován.

Rychtu samu bez lesův prošacovali kommissaři jen v summě 15.040 k. 46 gr. 3 den. čili 17.547 zl. 34 kr. 1 den.

Čtvrtý díl taxy, statek Chýš, taxován v 8259 zl.; přísluší ku špitálu Píseckému a skutečně dle zprávy kommissařův jemu přirčen.

K tomu ještě pole, luka a lesy u Mirotic, které za plat najímány, taxovány v 11.596 kop 40 gr.

Zůstává dosud nezadáno:

1. Z Královského Hvozdu tři rychty: Stachovská, Stodůlecká a Hohensteigenské v taxe 22.626 zl. 20 kr., které by se Kolovratovi aspoň v 20.000 zl. jemu přirčených postoupiti mohly.
2. Z druhého dílu taxy města Písku z rychty Těšínovské pro král. komoru vyhrazené lesy 48.000 provazcův, které v taxe vynášejí 28.583 zl. 20 kr.
3. Hradištská čili Putimská rychta sama o sobě taxovaná v 17.547 zl. 34 kr. 1 den., s lesy rozsáhlými však 159.570 zl.
4. Lesy, luka a pole u Mirotic v taxe 11.596 zl. 40 kr.

Z peněz kupních zůstává: Kdyby císař trh rychty Vrcovické, kterou kommissaři Dejmovi za 8000 zl. prodali, ratifikoval, zbylo by, když již 1000 zl. zaplatil, ještě 7000 zl.; kdyby však císař s návrhem české komory, aby jemu v 8656 zl. postoupeno bylo, souhlasil, v kteréž summě by ji vždy Dejm přijati mohl, zbylo by tudy ještě 7656 zl.

Co se týká 797 zl. 9 kr. 5 den. ztržených z prodeje vesnice Dobešic, závisí to též na milostivé cís. resolucí, jako i neméně v příčině mlýna Švamberkovi za 200 kop prodaného.

Byly však na dotčené statky tyto osoby vykázány, z nichž některé buď zcela neb z části spraveny.

Bratří hrabata z Merode jsou, jak uvedeno, úplně spraveni; taktéž i nejv. mincmistr v příčině odměny cís.	12.000 zl. — kr.
Nejv. lovčí na porážku jemu z milosti císařské udělených 10.000 kop čili 11.666 zl. 40 kr. obdrží . . .	6.666 zl. 40 kr.,
které mu jeho syn, nejv. mincmistr, ze šesti rychet v Královském Hvozdě, které obdržel, zaplatí.	
Kommissaři nad pozůstalostí Don Martinovou zřízení	2.000 zl. — kr.
Kněz Leonard della Gratia	1.000 zl. — kr.
Sekretář Wagner na porážku daru cís. pr. 5000 zl.	1.000 zl. — kr.

Než jsou ještě jiné osoby, které v první cís. resolucí dle pořádku vykázány byly, aby byly uspokojeny:

1.	Městu Písku, aby mu uleveno bylo v jeho ruině a břemenu dluhův, vykázáno na gruntech a dvorech poblíž města ležících	40.000 zl.
2.	K vymožení Vodňan	40.000 zl.
3.	Místokancléři	20.000 zl.

4. Sekretáři Wagnerovi ještě . . . . 4.000 zl.
5. Dle rozkazu cís. zůstává ještě nejv. lovčímu zaplatiti 5000 zl., poněvadž dar z milosti byl míněn v 10.000 k.
6. Zvláštním rozkazem cís. vykázáno bylo nejv. vachtmistrovi Donu Juanovi de Arrizaga 10.000 zl., avšak aby byl přede všemi nejdříve uspokojen, tak aby mu zaplaceno bylo hotových 1000 zl. a ostatních 9000 zl. aby mu na gruntech vykázáno bylo.
7. Konečně předložil prý české komoře nejv. mincmistr cís. resolucí, dle kterých nejv. hofmistr Fridrich z Talmberka se svým požadavkem, který neudán, na statky Písecké byl odkázán, aby byl spraven, když by ostatní všechny strany uspokojeny byly.

V příčině oněch 40.000 zl. k vymožení města Vodňan na statcích města Písku vykázaných oznámili kommissaři, že zástavní pán města Vodňan hrabě Marradas v žádné vyjednávání se dáti nechce, dokud mu 70.000 zl., na městě Vodňanech zapsaných, hotově zaplaceno nebude, že tudíž nutno, aby císař tuto assignací zrušil, mimo to prý, jak dokázáno bude, ani těch 40.000 zl. k vymožení Vodňan nezbude.

V příčině oněch místokancléři Kolovratovi vykázaných 20.000 zl., zůstává česká komora při svém prvním dobrozdání.

Nezbývá tudíž nic jiného než rychta Putimská, veliké lesy čili hory a pole, luka u Mirotic a k tomu kupní peníze u Dejma a Švamberka.

Již dříve radil císaři jménem nařízených kommissařův nejv. mincmistr, aby rychta Putimská, poněvadž blíže města jest a tomuto již od cís. Ferdinanda I. k špitálu darována byla, aby městu Písku opět ponechána byla, za to aby statek Chýš k špitálu příslušející a vzdálený od města prodán byl.

Česká komora uznávajíc, že by město Písek z rychty té veliké dluhy, které té doby 150.000 zl. obnášely, platiti aniž by se opět oživiti a zotaviti nemohlo, radila císaři, aby městu k vychování děkana, školních i kostelních služebníkův, k čemuž nemají prý žádných prostředkův, rychta Putimská se všemi lesy (které jsouce bez poddaných, žádnému jinému k užitku by nebyly; město však že by mohlo zříditi v nich sklárny neb cos podobného, tak že by mu z nich užitek vyplývati mohl), též pole, luka u Mirotic, jichž nikdo koupiti nechtěl, tak zanechány byly, aby město nejprve Donu Arrizagovi 1000 zl. hotových složilo a statek Chýš v 9000 zl. postoupilo, jakož i sekretáři Wagnerovi 1767 zl. zaplatilo, podotýkajíc, že věřitelé Píseckých jsou odkázáni na zvláštní kommissí a dluhy konečně královská komora sama, bude-li město chtíti zachovati jako královské, bude musiti zaplatiti.

Svou resolucí dne 12. ledna r. 1642 ve Vídni danou stvrdil císař postoupení šesti rychet Královského Hvozdu nejv. mincmistrovi Oldřichu Adamovi Popelu z Lobkovic, aby z nich zaplatil svému otci, nejv. lovčímu Vilemovi Popelu z Lobkovic 6666 zl. 40 kr., taktéž povolil, aby tři ostatní rychty Stachovská, Stodůlecká a Hohensteigenská místokancléři Albrechtovi Libšteinskému z Kolovrat v 20.000 zl. zanechány byly. Schválil postoupení statkův Píseckých hrabatům z Merode a prodej rychty Vrcovické [8]) Mikuláši Dejmovi

[8]) Smlouva, která uzavřena dne 14. února 1642, vepsána ve desky zemské v kvaternu rozmarinové barvy l. 1642 ve středu po památce sv. Františka (8. října) pod lit. E. 15.

za 8000 zl., vesnice Dobešic za 797 zl. 9 kr. 5 den. a mlýnu za 200 kop Vilému Švamberkovi s tou podmínkou, aby co možna nejdříve z těch osmi tisíc sekretáři Wagnerovi vyplaceno bylo 5000 zl. a zbytek 3000 zl. nejv. lovčímu, aby doplněn byl dar cís. 10.000 kop, neboť ostatní summa 6666 zl. 40 kr. vykázána mu na Královském Hvozdě. Touže resolucí oznamuje císař české komoře, že městu Písku v příčině jeho velikých a těžkých dluhův a jak by městu zpomoženo bylo, též pro vychování děkana, školy a služebníků kostelních rychtu Putimskou se všemi lesy a se všemi porostlinami, poli a lukami u Mirotic zanechává na ten způsob, aby nejprve nařízenému nejv. wachtmistrovi Don Issanovi de Arrizaga na porážku jeho praetensí jeden tisíc zl. hotově složili a za ostatních devět tisíc stateček Chýš jemu odevzdali a v příčině jmenovaných dědin a luk u Mirotic k zaplacení nejv. zemskému hofmistru a praesidentu appellací Fridrichovi z Tallenberka praetensí, co se jí vynajde, na se vzali. Mimo to rozkazuje císař, aby město Písek z tohoto jemu postoupeného statku zaplatilo nejv. lovčímu Vilému Popelu z Lobkovic 2000 zl. a knězi della Gratia 203 zl., tedy úhrnem 2203 zl. Doufá císař, že se tomu Písečtí ochotně podrobí, poněvadž je do čtvrtého stavu pozdvihl a ze zástavy vysvobodil, čímž jim obzvláštní milost učinil; neboť prý Písečtí skrze zanechání jim dotčené rychty Putimské se všemi lesy, lukami a dědinami vzácnou věc obdrželi. Aby konečně též purkraběnka z Donína v příčině jí ze statků Píseckých příslušejících mobilií úplně byla uspokojena, rozkazuje císař, aby z 16.000 zl., které mu ze statku Neustupova příslušejí, až by s ní řádně vyjednáno bylo, kolik by za ně požadovala, zcela spravena byla.

Poněvadž, jak z předcházejícího vysvítá, k vymožení města Vodňan ze zástavy ničeho nezbývá, ničí císař svou resolucí dříve v té příčině uvedenou assignací.

Ku konci své resolucí ukládá císař české komoře za povinnost, aby vše řádně ku konci přivedla a u desk vše zařídila, že v tom naplní vůli a rozkaz císařův.

Zvláštním intimatem ze dne 21. ledna 1642 uvedla česká komora tuto císařskou resolucí Píseckým ve známost.

Na základě vynesení král. komory ze dne 11. února 1642 zaplatili Písečtí summy v cís. resolucí vykázané z vlastních a od sousedů nuzných pracně sebraných prostředků zcela zúplna, a začež zproštěni byli zástavní summy 110.000 zl., ve které jich město a statky císařem dne 15. července 1623 donu Martinovi de Hoëff-Huerta zastaveny byly.

Brněnský sněm v květnu r. 1619.

Sepsal *Jan Herben*, kandidat professury v Praze.

Za povstání českého čili v té periodě třicetileté války, jež se nazývá „českou válkou" (1618—1620), dvakráte se dychtivě obracely zraky i vzdáleně zúčastněných mocí na Moravu. Dvakráte zajisté rozhodnutí tohoto markrabství mělo dáti událostem jiný směr: ponejprv, když Morava, po Čechách největší úd koruny české, k odboji přistupovala; podruhé, když po porážce 8. listopadu 1620 chtělo se na Moravě v odboji pokračovati.

Stať tato zabývá se událostí prvou, která má význam znamenitý nejen proto, že v celém povstání českém nastal obrat, ježto rozměry jeho se rozšířily a nebylo pomyšlení odtud na smíření stran; nýbrž ještě snad větší tím, že ze skutku toho vnitřní poměry na Moravě politické i náboženské, vzaly nevšední proměnu. I zasluhuje snad obšírnějšího vylíčení nežli se jí dostati mohlo v povšechných dějinách války třicetileté.

I. Přípravy ku sněmu.

V noci ze dne 6. na 7. dubna (1619) přichvátal do Třebíče kurýr krále Ferdinanda II. z Vídně, nesa list panu Karlovi st. ze Žerotína, jenž se byl právě vrátil z Čech. Král Ferdinand II. ohlašoval v listě, že míní vypsati sněm na Moravě a to v Brně, v úterý po neděli Rogationum, však před vypsáním že prosí pana ze Žerotína o dobrozdání.

Žerotín dne 8. dubna odpověděl do Vídně jen stručně, že sice sněmu na Moravě vysoce je potřebí a to tím více, ježto těžkosti a nepokoje přítomného času zvláště sněmu vyžadují: ale jedna věc je důtklivě na váženou, že takový totiž sněm moravský bez přítomnosti osoby královy nemůže býti konán. [1]) O přítomnosti královĕ nechť s[e]

---

[1]) Posavad byl Ferdinand II. pouze oznámil Moravanům listem 23. března t. r. ve Vídni daným smrt císaře Matiáše, slibuje za sebe jakožto již korunovaného krále českého v krátkém čase do markrabství moravského přijeti a všecko to, čímž se stavům při svém přijetí zamluviti ráčil a co s sebou zřízení zemské přináší, splniti zatím však aby řád a právo svůj volný průchod měly, potvrdil hejtmana zemského a nejvyšší úředníky.

uváží, když se ví, jaké Čechové mají úmysly. Tedy nežli král toho nebezpečí uváží, není radno sněmu vypisovati. Místo že schvaluje i čas, jakož aby po sněmě i posudek držen byl, aby lidé v právu zkraçováni nebyli. Co do času jen navrhoval by dva tři dni dříve, jakož o všem obšírně pana kardinala Fr. z Dietrichštejna zpravil.

Z celého listu Žerotínova vyznívají obavy a starostlivost!

Nežli otevřeme list Žerotínův téhož dne kardinalovi na Mikulov psaný, ohledněme se, jaké to byly „nepokoje a těžkosti přítomného času?“ Odkud také obavy Žerotínovy?

Žerotín byl již na třech sněmích moravských žádosti a snahy českých direktorův, aby Moravané přistoupili ke spolku s nimi, rozhodně zmařil. Žerotínovi výhradně musí se zásluha ta připisovati, neboť ostatní náčelníci strany katolicko-rakouské dílem neměli slušné váhy v zemi (hejtman zemský Ladislav Popel z Lobkovic), dílem nevěděli, jak se zachovati v pohnutých těchto časích (kardinal František z Dietrichštejna). Strana protestantsko-česká byla ovšem nepoměrně silnější a náchylnost její k odboji českému čím dále tím netajenější, ale rozhodnost jí scházela. Kdežto strana katolická neměla jiných účelů nežli zachovati věrnost dynastii, strana protestantská měla tužeb více: tasiti zbraň jako roku 1608 za svobodu náboženskou a za ústavu zemskou, jež obě ohrožovali císař Rudolf II., po něm Matiáš, aniž teď od krále Ferdinanda mohli se dle minulosti jeho naditi čeho lepšího. Snad tedy také tasiti zbraň proti panujícímu rodu Habsburskému společně se stavy českými, jichž úmysly v tom směru tehdy již nebyly tajemstvím.

Uprostřed obou těchto stran téměř samoten stál Karel starší ze Žerotína.

Stranu s Čechy sympathisující na Moravě se Žerotínem pak spojovalo to, že neměl ani on ani ona opravdové důvěry ve zdar věci české. Proto tedy jakmile Žerotín pozdvihl hlasu svého, hlasu výstražného proti konfederaci s Čechy — a důvody jeho byly přesvědčující pokaždé! — straně této sklesly ruce v klín. Z důvodů Žerotínových proti konfederaci neodpadl od posledního sněmu ani jeden. I nelze se tedy diviti sebedůvěře Žerotínově, s jakou shledáváme se v listech jeho v únoru a v březnu r. 1619 psaných, v nichž bezstarostně říkajíc prohlašuje na všechny strany, že Morava k českému povstání se nepřidá. Toho sobě Žerotín zajisté dle dosavadních zkušeností, svého důmyslu a znalosti pravého stavu všech stran vědom býti mohl, že rozhodnutí spočívá v jeho rukou. Hejtmanem zemským byl pan z Lobkovic, ale skutečným ředitelem událostí byl Žerotín. Rádci císaře Matiáše a teď krále Ferdinanda byli kardinal z Dietrichštejna a kníže Karel z Liechtenštejna, vévoda Opavský, ale císař i král za posledních dob konali pravidelně to, co Žerotín schválil. Z tohoto poměru a z častých Žerotínových osobních porad se dvorem Vídeňským soudilo se, že Žerotín přichýlil se k politice rakouské. „Kdo není s námi, je proti nám,“ soudili jmenovitě direktoři čeští.

V pravdě však politika Karla st. ze Žerotína kořenila jenom ve hlubokém přesvědčení, že odboji českému nekyne zdar. Nejen toto přesvědčení, nýbrž i příčiny jeho vyslovil bez obalu na mnohých místech. Z tohoto pak přesvědčení plynula zimničná jeho činnost od

24. května 1618, kdy došla ho zvěst o defenestraci skrze strýce jeho Kašpara ze Žerotína na Brandejs. Činnost svou rozvinoval dvěma směry: a) v jednom — hledě obě nepřátelské strany pohnouti ke smíru cestou pokojnou; b) ve druhém — hledě nedopustiti, aby bouře odbojná nabyla rozměrů větších. V onom prvém směru památny jsou cesty jeho do Vídně a do Prahy, v tomto druhém působnost jeho na sněmích moravských, aby Morava zachovala neutralitu. Že by však při této neutralitě přec jen více byl lnul ke dvoru Vídeňskému, neshoduje se s pravdou. Soudilť o stranách takto: „nemůžeť popřeno býti, že na této straně sáhlo se příliš na majestát, na druhé straně však že jali se majestátu hájiti prostředky tuze neobyčejnými." Vzhledem ku postavení svému odpovídá jednomu z přátel svých, jenž mu oznamoval, kterak se naň horší a pochybují o poctivosti přesvědčení jeho mnozí v Čechách i jinde: „Je to věc podivuhodná, že je tak malá spokojenost se mnou, který jsem posud přece nic jiného nečinil, leč k pokoji radě, jej se vší pilností a opravdovostí vyhledával a podporoval, neproviniv se proti nikomu ani slovem ani skutkem. Také proti Čechům jsem se nikdy neprohlásil, nikdy skutkem neprojevil, proti nim nikoho neposazoval, věc jejich za bezprávnou nepokládal, ovšem pak způsob, jakým při svou vedou, neschvaloval — ač ani proto ještě nepřátelství ode mne neužili." Z téhož konečně času máme i Žerotínovo Credo stran neutralnosti Moravy. Jest to křivé — píše — mysliti si, že císař Matiáš a katolíci dali by se přistoupením Moravy zastrašiti a k takovému porovnání, na jaké se myslí, přinutiti. Naopak! Přestoupení Moravy připravilo by je (císaře a katolíky vůbec) do takového zoufalství čili případněji prý řečeno do takové zuřivé odhodlanosti, že by nejen tuto, nýbrž všecky okolní země, ano veškerá říše ke svému konci a nezbytnému zahynutí přivedeny býti musily. — Tím by se cesta ku pokoji naprosto zavřela, jehož on Žerotín dosud tak vroucně, s velikým namáháním a náklady vyhledával.

V posledních dnech března 1619 překvapily však Žerotína zprávy o věcech, které hrozily neutralitě Moravy. Vrátiv se na Třebíč 26. března z Vídně, kdež byl přítomen smrti císaře Matiáše, dostal ještě v noci „od dobrého a důvěrného přítele" novinu, kterak stavové čeští na posledním sněmu se usnesli o vojenskou hotovost, o přehlídku její v pondělí po Quasimodo a potom tažení na moravské hranice. V pravdě bylo tak. Sněm český svolaný ke dni 18. března 1619 přes to, že výprava každého pátého člověka do zbraně před několika měsíci s bídným výsledkem se potkala, rozhodl se o nové hotovosti zemské, ač v menších rozměrech. Zvláště se přimlouval za ni ředitel direktorů Václav Vilém z Roupova, žádaje si zároveň jednati bez průtahů, neboť „kdyby na ten čas s tou veřejností bylo obmeškáno, že by mohla pomoc španělská, o kteréž jistá zpráva jde, že již táhne, v tom čase lidu císařskému přispěti na retuňk. Tu pak že by bylo již pozdě k veřejno[illegible] přejíti. — Potom když tak všickni ve jménu Páně shromážděni budo[illegible] že potáhnou na moravské a české pomezí a tu ležení zarazí, z pr[illegible] středku pak svého vyšlí k Moravanům s psaním svým, to jim uvedou v známost, že k nim jedou ne jako nepřátelé, ale jako přátelé pro v[illegible] zvědění na nich, chtějí-li se podobně s nimi srovnati a veřejně tá[illegible] nouti. Nebo jistá věc to jest — ohlašoval pan z Roupova dále —

se to na nich obdrží, protože mezi týmiž stavy moravskými toliko čtyři osoby nacházejí se, které je (Moravany) proti Čechům posazují a rozpakují. Oni však že sice bez toho povinni budou spolu s Rakušany, kteří již v hotové veřejnosti stojí, podle psaní generalův, též veřejně táhnouti, jakž se k tomu smlouvou v létu 1608 s Rakušany učiněnou [2]) zřetedlně zavazují. K tomu ke všemu lidu že připojí i Slezáci veřejnost svou..."

Žerotína zarazila tato zpráva a třebas takovou partikularitu Moravy nazval „větším dílem křivou, ač přece ne docela pravdě nepodobnou", nepřikládal věci více váhy, nežli že ji svěřil na Mikulov, odkudž kardinal zase měl upozorniti hejtmana zemského. V těch dnech zmiňuje se na několika stranách Žerotín lehce, skoro mimochodem o této věci. Ano domníval se po chvíli, že Čechové následkem smrti císaře Matiáše plán svůj změní.

Avšak 6. dubna, jak jsme s počátku viděli, soudil již jinak; neboť vpád Čechů nabyl tvářnosti skutečně hrozivé. Uznává toho svrchovanou potřebu kardinala zpraviti, že shledal — v čas osobní schůze s Janem Jiřím markrabětem braniborským v Jindřichově Hradci 3. dubna — nynější stav mnohem těžším a nebezpečnějším, nežli by se kdy byl nadál; proto také 8. dubna vyslovil se v onom listě ke králi Ferdinandovi, že asi bude příliš na pováženou osobní bezpečnost jeho při sněmě Brněnském. Stavové čeští jak zvěděl, doufali jistě, že stavové moravští s nimi se spojí, jakmile jen přitáhnou na hranice.

Vpád Čechů zbuzoval v Žerotínovi obavy, úmysl se sněmem moravským nesnáze, takže napjal všechnu svou činnost v obojím směru. Mohutný duch jeho, pronikající důmysl, státnická obratnost a práce do únavy spojily se, aby útok Čechů byl zamezen, sněm zemský se šetřením všech práv zemských proveden a z obého aby Morava opět vyšla — neutralná.

List kardinalovi Františkovi z Dietrichštejna, nad obyčej dlouhý, byl prvním skutkem v té příčině. Psán jest téhož dne (8. dubna), kdy králi Ferdinandovi. Co Čechové zamýšlejí, to pan kardinal prý ví. I z té tedy příčiny je sněmu potřebí, aby se stalo snesení, co počíti. Co se týče času, neměl by rozpaků, kdyby byl bez starostí, že zemský hejtman nebude opět nesnází dělati, ježto se tato otázka ujednala proti zřízení zemskému bez něho; mimo to neví, jelikož práce na sněmě bude nemálo, jako obnovení míru zemského, potvrzení privilegií, osazení úřadův a soudu zemského, což všechno před proposicí královskou státi se musí, zdali následující dni k ostatním věcem stačiti budou, vezme-li se zřetel na svátky. Uvážiti tu věc sluší proto, aby stavové zemští nemyslili nebo nemluvili (jak už se v Čechách povídá), že byli překvapeni. Proto aby se sněm položil o několik dní dříve.

O místo nemá námítek. Především však musí se rozhodnouti, může-li král bezpečně do Brna přijíti a tam pobyti. Pakli ne, bylo by marno sněm ukládati, protože dle našich privilegií nevyhnutelně král sněmům přítomen býti musí, a nikdo nemůže ho dispensovati leč sta-

[2]) Na sněmě v Ivančicích, svolaném arciknížetem Matiášem, a ve Štěrboholech Prahy pozměněnou.

*

vové. Stavové však nemají ani toho jména, tím méně nějakou moc kromě sněmu nebo sjezdu.

Mohlo by se namítnouti, že svolati sněm by mohli kommissaři, ale jest otázka, zdali stavové proti svým privilegiím poslechnou a zdali také k vůli konsequencím je to radno? A poněvadž potřebí jest králova podpisu, který kommissař smí jej nahraditi, a kdyby se v té příčině žádal na stavích odklad, nedá-li to stavům podnět k nedůvěře, která by právě teď Čechy postavila na nohy?

K tomu všemu bylo by bývalo potřebí aspoň všeobecného sjezdu před sněmem, na němž by se toto všechno mohlo uvážiti. Dle náhledu Žerotínova nechť se takový sjezd ještě sejde; ovšem jen v tom případě, nemůže-li definitivně král osobně sněmu zahájiti.

Po sněmu aby také konán byl posudek.

Aby teď král Ferdinand někoho z předních mužů moravských do Vídně povolal na porady, toho Žerotín neschvaluje, protože od většiny se to vždy ve zlé vykládá a teď svrchovaná potřeba je: vyhýbati se všemu, co dává podnět k podezření. — List tento byl vlastně nepřímo psán králi Ferdinandovi samému, neboť kardinal téhož ještě dne, kdy jej dostal na Mikulov, odeslal jej do Vídně, což obyčejně číníval, sám od sebe přidávaje tolik jen, že ve všem je téhož mínění co Žerotín. Ale jeho královská milost také nechť ráčí způsobiti, aby za takového stavu věcí ani ohněm, ani loupením proti Čechům se nepostupovalo až do jich prohlášení — zvláště nedají-li sami příčiny — neboť lze prý doufati, protože skrze krále jim konfirmace in amplissima forma zaslána byla, a oni schůze stavů moravských velice silně si žádají, že se dají oblomiti a od zamýšleného vpádu do Moravy upustí: kdežto jinak, kdyby se válečného něco proti nim podniklo, mohlo by z toho pojíti mnohem více zlého.

I zde tedy opakoval se úkaz, že kardinal z Dietrichštejna s knížetem z Liechtenštejna navrhli králi Ferdinandovi sněm, ale král před rozhodnutím čekal prve na dobré zdání Žerotínovo. Také i to zjevuje se z listu jeho, že ke straně dvorské nenáležel. — Sněm markrabství moravského byl vypsán.

Čím více blížil se však den sněmu, tím rozsáhlejší agitace rozvinovaly strany obě o Moravu. Snad neočekávaně rychlý postup příprav českých rozhodl na dvoře Vídeňském o tom, že král Ferdinand upustil od osobního příchodu do Brna, za to však tím horlivěji přihlížel písemně ku získání Moravy. Zasloužil-li si kdy výčitek arciknížete Karla pro liknavost, tentokráte nikoliv. Na 20 listů vystřídalo se v krátkém čase mezi ním a přednějšími Moravany: kardinalem z Dietrichštejna, Karlem ze Žerotína a zemským hejtmanem, vedle toho se svob. pánem Petrem Sedlnickým plukovníkem a panem Velenem ze Žerotína podplukovníkem jeho horlivá měl jednání stran sporu, jejž oba měli s Vilémem Brabantským, svým velitelem. Kardinal dlel stále na Mikulově, aby byl blíže Vídni, a na Mikulov z rozkazu Ferdinandova přibyl na několik dní v polovici dubna i ministr jeho Trautmansdorf, který měl důvěrné rozmluvy s kardinalem i se Žerotínem. Z rozkazů Ferdinandových k hejtmanu z Lobkovic připomenouti sluší patenty, které hejtman měl ohlašovati po Moravě a kterými mělo se obecné mínění králi Ferdinandovi nakloňovati. Při jednom z nich hned 10. dubna po-

slány hejtmanovi opisy listův a konfirmací Ferdinandových, které vydal po smrti císaře Matiáše do Čech a to proto, „abys to — píše Ferdinand — také jiným ze stavů markrabství moravského věděti dal a při tom je ujistil, že jsme svému reversu zadost učinili a také že příště ničeho neopomineme, co by k dobrému pokoji a jednotě našich zemí bylo užitečno a potřebno". Smýšlení dvora Vídeňského bezprostředně již před sněmem nejlépe tlumočí poslední rozkaz hejtmanovi moravskému daný 29. dubna. Král píše, že se dovídá, kterak k nynějšímu sněmu do Brna některé osoby z Čech přijdou a, jak se domnívati může, své předešlé žádosti za konjunkci gravaminum et armorum stavů moravských cum gravaminibus et armis stavů českých opakovati budou. Hejtman tudíž má se zachovati takto: Ačkoli prý král v žádnou pochybnost nebéře, že stavové a obyvatelé markrabství moravského ve věrnosti dosud vždy skutkem osvědčené svých předků vytrvají a toho nejmenšího, co by panovníkovi a zemi na újmu býti mohlo, nepodniknou, aby však důkladnou vědomost o tom měli, jaké kroky král v Čechách učinil, nechť hejtman ve jménu královĕ sněmu znova předloží všechny opisy listů do Čech poslaných, konfirmace všech sněmovních privilegií, majestátů, svobod, výsad a milostí co do náboženství i co do politických věcí atd. a při tom že král „oněm osobám ze všech tří stavů království českého na hradě Pražském shromážděným" takové prostředky k pokoji navrhl: aby některé osoby ze sebe sem do Vídně nařídili, s nimiž by dvůr smlouvati se mohl, jakby počátek se již učinil k pokojnému srovnání tohoto škodlivého stavu a bouře.

Tím stavové moravští měli býti přesvědčeni dílem o pokojném a k míru se klonícím smýšlení Ferdinandově, druhým dílem o neochotnosti stavů českých. Důkazem tohoto mírumilovného smýšlení měla býti také okolnost, kterou též hejtman přednésti měl, že hraběti Buquoyovi poručeno bylo i vojsku jeho, aby nic nepřátelského před se nebralo. V Čechách tedy že Ferdinand reversu svému při korunování danému dostál i příště dostojí; od stavů pak moravských, kteří minulých právě let za života císaře Matiáše žádných stížností (?) nepřednesli a od Ferdinanda ani nejmenšího protivenství nezažili, pevně doufá, že žádosti Čechů zamítnou. Ba že spíše poslance z Čech a jejich principaly horlivě napomenou, aby pána svého, království, země i sebe ve velké škody neuváděli, nýbrž k pokojnému smlouvání osoby do Vídně poslali.

Co se pak týče nátlaku Čechů, o tom Ferdinand ukládal hejtmanovi toto prohlášení: Kdyby přese všechno nadání napomenutí poslaných českých zmařeno bylo a do Moravy nějaký lid válečný veden byl, mocí stavy ke spolku nutě, hejtman oznámiti má, že král dostatečné přípravy učinil, aby jeho lid válečný co nejrychleji do jeho země moravské přitáhnouti a věrným poddaným k ochraně státi mohl. — O dobré opatření Moravy vedle krále péči měli Žerotín a kardinal, kteří měli spolu několik o to schůzí na svých sídlech, v Přibicích a v Brně. V Brně tuším umlouvali také jisté provolání k obyvatelstvu.

Od stavů českých vyjednávalo se zase horlivě se stoupenci a přátely moravskými, s nimiž umluven plán, jak později v pravdě i proveden. Byli to na Moravě především jmenovaní již pán Ladislav Velen ze Žerotína, jemuž se krátce říkalo „Břeclavský" (Luntenburg) a svob.

pán Petr Sedlnický, kteří před nedávnem měli nechuť a jakýsi odpor s velitelem svým. Král Ferdinand, jemuž asi spor ten za nebezpečný poznamenán byl, ucházel se listy svými a přímluvami jiných osob o srovnání. Avšak 19. dubna bylo již panu Karlovi ze Žerotína známo, že strýc jeho Velen je ruka v ruce s Čechy. V tom utvrdily Karla v následujících dnech cesty pana Břeclavského po statcích svých, zvláště do Moravské Třebové a Mohelnice, o nichž ihned dostal zprávu, na dobro pak již cesta Velenova do Čech, z níž navraceje se na Břeclav, neuznal za dobré u strýce na Rosicích se zastaviti. Domníváno se tedy, že vpád Čechů tudy někde se stane. Žerotín napomíná kardinala, by jeho lidé pozorovali hranice od Litomyšle k Landsberku a Králíkům, on že si vezme na pozor hranice k Polné a Jihlavě. Jmenovitě aby se pan kardinal informoval, co strýc jeho na jmenovaných statcích nařídil stran průchodu českého.

Veřejně nemohly se hlavy odbojechtivé nijak manifestovati, poněvadž značné vojsko zemské, u Brna a Olomouce ležící, bylo v rukou velitelů katolických a nejvyšším velitelem kardinal, takže snadno každý násilný skutek mohl býti potlačen.

Největší však práci obě strany vynaložily na získání pana Karla ze Žerotína, o němž dobře věděly, že duch jeho řídí Moravu. Král Ferdinand způsobem zajisté lichotivým zasvěcoval jej v úmysly své a nápadně dával mu na jevo, kterak mu záleží na jeho radě. Konečně na uznání všech služeb již ku konci března prokázal mu milost, že jej přijal v počet svých komorníků. Bylo to první vyznamenání a zdá se že po všechen život jediné, kterým dům Habsburský Žerotína poctil. Však byly to služby nezaplatitelné, jaké Žerotín domu Habsburskému konal. I kardinal i Lobkovic jeví se nám jen jako figurky, které pohybuje ruka Žerotínova.

Snahy Čechů získati Žerotína byly mnohostrannější, dělyť se prosbami a hrozbami. Ale Žerotín byl muž svého přesvědčení, své vůle, svých skutků. A jako všechna přízeň královská nebyla s to, aby jej proměnila jen na tolik, že by z ústavy zemské a privilegií řádku slevil — neboť co v listě svém ze dne 8. dubna naznačuje za rozpaky stavů, to byly zajisté rozpaky jeho vlastní — tak ani prosby a hrozby se strany české neotřásly přesvědčením jeho. Budovec psal Žerotínovi za souhlasu direktorů psaní dosti příkré, nešetře výčitek a urážeje pána ironickými poznámkami. Neobezřelý dopis tento rozhořčil pana Žerotína tou měrou, že výčitky prudkými slovy odmítl. Ani druhý [3]) list Budovcův, v němž snažil se starého přítele slovy lahodnějšími odvrátiti od cesty neutralné, neměl při Žerotínovi výsledku žádného.

Jiný pokus o Žerotína učinil Jan Jiří markrabí Braniborský a pán Krňovský, jenž pozval Karla na den 3. dubna do Jindřichova Hradce, kde právě jakožto velitel pomocných vojsk slezských ležel, k osobní schůzi na výměnu náhledů. Úmluva schůze stala se již v únoru a z slov listu Žerotínova ke králi („auf Eure Majestät gnädigsten Zulas sung“) nesmí se rozuměti, že by Žerotín takového připuštění ke schůz ode dvora byl potřeboval. Vrátiv se z Jindřichova Hradce, Žerotí 6. dubna oznamuje kardinalovi, že podniknutí české v pravdě je n

---

[3]) Gindely: Dějiny č. p. II. 29.

bezpečnější než myslil. Čechové mají pevnou naději, že naši stavové hned na hranicích s nimi se spojí. Protož bylo by s užitkem, aby pan hejtman pomyslil na obranu země. Kardinal (jakožto generalissimus) nechť uloží pánům Valdštejnovi a Náchodovi, velitelům vojska, aby změnili své ležení, neboť položí-li se Čechové na hranicích, k jakému bude užitku vojsko naše rozložené ve městech? Valdštejn totiž ležel v Olomouci, Náchod v Brně. Snad by také dobře bylo, aby pan kardinal důvěrně a co nejtajněji upozornil praelaty moravské, nechť klenoty a peníze své bezpečně opatří, protože prý dle jeho zpráv kláštery a statky duchovní nejvíce by vpádem stíženy byly. Podle některých známek soudil by, že direktorové přestanou na poselství do Moravy a vpád zadrží, ale raději na to nespoléhati. Téhož pak dne i králi podává zprávu, že Čechové půjdou do krajnosti podle řeči markraběte braniborského. Z jiných záležitostí, že byl povolal k sobě strýce Břeclavského a Petra Sedlnického na Třebíč. Tu jim odevzdal listy královy a vynasnažil se udržeti je v poslušenství jeho král. milosti, což se mu snad podařilo. Ohlásili jen, že by rádi viděli, aby tyto věci pokojnými prostředky se srovnaly a Čechové při svých svobodách a svém svědomí zachováni byli.

Co se hovoru markraběte se Žerotínem týká, z listů Žerotínových vysvítá, že nejpřednější příčinou ke schůzi v Hradci bylo, aby Žerotín přidal se na stranu Čechův, což se ovšem nezdařilo. A nejen to, nýbrž když prý vyložil on odůvodněné příčiny svého smýšlení, markrabě dal mu za pravdu. Průběhem hovoru docela i protivníka zviklal a naklonil jej k jednání s králem Ferdinandem, což však rychlý postup událostí překazil, ač nebyla-li vůbec ochota Krňovského strojena.[4])

Když pak Žerotín dlel v Jindřichově Hradci, přibyl tam i jeden z direktorů českých s listy, z nichž jeden zněl Žerotínovi a vedle jiných věcí naléhal na svolání stavů moravských.

Kromě jiných osob, s panem nejv. hofmistrem českým Adamem z Valdštejna, Žerotín stál v čilém dopisování. Odtud dovídal se o každém hnutí a věda o rozháraném vnitřním stavu odboje, čerpal z toho naději, že věc skončí hladce. Z jednoho takového listu hofmistrova pozoroval Žerotín (19. dubna), že pánu Valdštejnovi při celém stavu českém není volno a že dvůr měl by dle něho více činiti. V tu chvíli Žerotín byl na vahách stran sjezdu moravských stavů. Konečně však zůstalo na tom, že na den 26. dubna vypsána byla schůze deputovaných moravských obojího náboženství do Brna, kdež měli o své stížnosti jednati a potom měl býti konán 1. května 1619 všeobecný sjezd stavův a sněm.

Když došly Žerotína 20. dubna listy od Valdštejna z Olomouce a jiné z Mohelnice, v nichž „málo zpráv a mnoho strachu“ bylo, že vpád český již se stal, nejde mu do hlavy, že by vpád stal se před ›očetím schůze stavovské, při tom však trpké výčitky pronáší na zem-

---

[4]) Die fürnemste Ursach meiner zu ihm Erforderung gewesen, meine Intention ıd Gemüth bei dem jetzo schwebenden Wesen auszunehmen und mich auf der öhmen Seiten zu bringen, welches aber nit allein ihm nit gerathen, sondern ist r selbst (im fall das Herz mit dem Mund, wie ich nit anders hoffe, übereinstimt) lurch die Gnad Gottes und meine wohl gegründete Ursachen und Motiven dahin ebracht worden, dass er mir endlich Recht gegeben. Chlum. list 221.

ského hejtmána, jenž má po ruce všechny prostředky a přece nic nečiní, nevěda si rady. „Raditi mu je těžko, neboť jakmile ho kdo upozorní nač, domnívá se, že ho chce poučovati a vyjíždí si pak na lidi“, jakž se Žerotínovi nedávno v Brně stalo. Proto zasedl raději a psal obšírný list do Čech panu hofmistrovi, aby s prosbami odvrátil Čechy od vpádu do země, kterým vzplane takový oheň, že ho nesnadno bude uhasiti, neboť byť se i část země k nim přidala, druhá se nepřidá a bude se nutně dovolávati pomoci od krále Ferdinanda. Snad to něco pomůže, doufá Žerotín (21. dubna v listě ke kardinalovi), ač autorita pana hofmistra teď dosti u Čechů klesla. Ano direktorům samým psal o den později: odkud pochází ten hlas, že jejich lid na naši zemi padnouti má? Taktéž úřadu slezskému a vévodství Opavskému, aby nepomáhali Čechům. Kdyby se to raději bylo stalo hned, když spolu s kardinalem byli v Brně! myslí Žerotín. Tehdy by bylo to u Čechů prospělo, kdežto teď dle zpráv páně hofmistrových stávají se pořád urputnějšími. Dle jeho zpráv jízda již měla přehlídku u Čáslavě.

Není od místa odpověděti tuto na otázku, proč oběma stranám tolik záleželo na získání Moravy?

Císař Matiáš prvotně chtěl jen pod výminkou složení zbraně české svoliti, aby se s Čechy vyjednávalo o smíření. Přistoupení Lužičanů a Slezanů k Čechům učinilo jej povolnějším, takže nežádal složení zbraně, nýbrž jen dislokaci vojska českého. Výminky míru od něho podávané byly by snad v počátcích povstání potkaly se s platným účinkem, ale nyní neměly výsledku žádoucnějšího. Mužové, kteří již po dobrém přesvědčení, že dvůr císařský pokojem nepomýšlí leč využitkovati Čechů, nabízeli korunu falckrabí, nedali se zánovní povolností císařovou másti. (Gindely II., 390.) Když však zima uložila zbraním obou stran klid a kurfirst saský s králem polským Sigmundem III. jali se prostředkovati pokoj, za života císařova po šestiměsíčné práci dospělo se v jednání aspoň potud, že určen ke smíru sjezd v Chebu a to na den 14. dubna 1619.

Tu císař Matiáš 20. března dokonal.

Přesvědčení krále Ferdinanda, nástupce Matiášova, příčilo se naprosto vyjednávání, avšak přiznati se k tomu veřejně nesměl, když byl slabší nežli odpůrcové jeho a když jim mohl teprve za několik neděl s pomocí španělskou čeliti! (Gindely II., 22.) Šlo mu tedy o to, aby získal dva tři měsíce a zatím se závazně nijak neosvědčil, zdali s prostředkováním souhlasí čili nic. Jevil sice ihned po smrti císařově ochotu ustati v boji a v dubnu záviselo jen na direktorech, má-li boj býti přerušen čili nic: ale nabídnutí to nezbytné pro nedostatek vojska královského [5]) mohlo míti jen tehdy účinek, kdyby Ferdinand upřímně svolil ku prostředkování v Chebě. Tomu však Ferdinand v pravdě nechtě, (l. c. 23.) a proto se musil pokusiti, zdali by vyjednávání s Čechy k němuž by ovšem knížata říšští nebyli povoláni, nebylo lze protáhnout dotud, dokud by nedorazila pomoc španělská. Listy jeho do Čech byly právě tak neurčity. V prvním projevil naději, že jej uznají za svého pána, poněvadž jest již korunován; později dal jim revers na všechny

---

[5]) Proto také ochotně vyslyšel rady Dietrichšteinovy, aby ohněm a loupežem Čechů nedráždil (list 10. dubna 1619).

jich svobody, práva i výsady, ale potvrdil zároveň všechny nejvyšší úředníky zemské z dob Matiášových, ač vláda opravdu nalézala se v rukou direktorů. Ale Ferdinand se klamal. Když jim odevzdán přípis jeho, vrátili jej, nehodlajíce se pouštěti v jednání, protože pokládali trůn za uprázdněný. Podobně nejv. hofmistru Adamovi z Valdštejna vrátili také revers a hleděli jej na veřejnost co možná utajiti. Proto Ferdinand poroučel, jak jsme viděli, hejtmanu moravskému, aby jej stavům markrabství uvedl ve známost (list 10 dubna).

Doufali-li direktoři, že zamítnutím reversu císaře urazí a on sám všechno jednání přeruší, sklamali se. Proč? Věci Ferdinandovy v dubnu den ode dne se horšily, poněvadž musil se obávati dílem o Moravu a ze Španěl posily nedošly. Proto 22. dubna zaslal stavům českým nový list: aby některé osoby vypravili k němu do Vídně, s nimiž by jednal o porovnání. Tehdy ponejprve vlastně přiznal, že je spor mezi ním a jeho poddanými! Čechové ovšem zase zamítli, a Ferdinand dne 29. dubna nařídil aspoň hejtmanu moravskému, aby on tuto povolnost Ferdinandovu rozhlásil a Čechy postavil do špatného světla. Ti zatím věnovali mnoho píle na rozmnožení zbrojných sil a starali se povstání rozšířiti po všech zemích koruny české (Lužice obě a Slezsko již stály s nimi) a pokud možná získati také Rakousy a Uhry. Chování se stavů dolnorakouských bylo již císaře Matiáše naplnilo obavami, že zavrou konfederaci s Čechy nečekajíce ani Moravanův; roztržka mezi stavy a nástupcem Matiášovým byla mnohem větší. Stavové hornorakouští v Linci shromáždění v dubnu přihlásili se k Čechům, chtíce proti každému věc jejich spravedlivou hájiti do poslední kapky krve. Stavové dolnorakouští ve Vídni shromáždění několik dní později učinili snesení: uzavříti s Čechy žádoucí spolek, a proto vypravili svého posla Maxmiliana Hoëna na Moravu, aby přiměl Moravany k podobnému kroku, neboť věděli, že Morava vždy ještě chce se přidržeti Ferdinanda. Hoën měl oznámiti, že Rakušané obojí dle konfederace Štěrboholské před jedenácti lety zavřené hodlají Moravany v jich svobodách obhajovati, začež požadují podobné pomoci atd. Na touž konfederaci Štěrboholskou upamatovali také Uhry. Záleželo tedy na Moravě velice!

Direktoři čeští neleníce zatím zaslali 18. dubna 1619 hraběti Matiášovi z Thurnu rozkaz do tábora u Českých Budějovic, aby se vydal na pochod do Moravy. Hrabě Thurn velel té části lidu najatého, kterou mu dal hrabě Hohenlohe v Rudolfově ležící, aby odtud pozoroval Buquoye.

Thurn tedy 20. dubna se zdvihl a 22. přitáhl k Německému Brodu. Na cestě připojila se k němu část hotovosti zemské, dle minulého sněmu nařízené, která se v krajích začala zdvíhati 20. dubna, takže veškerého vojska bylo na 10.000 mužů. Thurn táhl s velikými nadějemi; neboť Hornorakušané osadili již Vyšší Brod, aby překáželi lidu Ferdinandovu a Thurnovi psali, aby spěšně táhl i do Rakous Dolních, kdež jej očekávají jako Vykupitele.

Ještě pak nežli se z Německého Brodu hnul, vzkázal úřadu a obci města Jihlavy slovy přátelskými, aby mu brány města otevřeli, což se od měšťanů, většinou protestantských, ihned stalo. Cesta Thurnova šla tudy proto, aby se český lid nepozorovaně dostal mezi lid Ná-

chodův a Sedlnického. Tak aspoň Thurn psal Šlikovi.[6]) Cestou od Jihlavy ke Znojmu zmocnil se Třebíče, Budějovic a jiných městeček i hradů, kteráž všechna byla bez posádek a lid namnoze rozuteklý. Někteří náčelníci moravští radili také, aby Thurn hleděl Žerotína kde možná zajmouti. S ním že by byla pochována moudrost Šalomounova. Hrabě Thurn zajel si od Jihlavy ke kterémusi „věrnému vlastenci" pět hodin cesty a umluvil s ním další pochod ke Znojmu, neboť vojska Sedlnického se z dobrých důvodů nelekal. Znojmo také přijalo hraběte přátelsky a vedle Znojma osazeno také blízké proboštství Peltenberské a pod Znojmem ležící klášter praemonstratský Loučky (Bruck).

Registrator české komory v Praze, Zachariáš Rossenberger, jenž si dopisoval s radou Žateckou, poznamenává 28. dubna, kterak se již tehdy roznášela po Praze pověst, že Karel ze Žerotína na jednom svém zámku vzat do vězení.

A jaké byly na Moravě přípravy?

Víme, že pana kardinala napomenul Žerotín o jiné rozestavení vojska moravského. Ale jízdný pluk Valdštejnův zůstal v Olomouci, pěší pluk Náchodův zůstal u Brna, a Sedlnického ve Znojmě, kdež ovšem nikde vojska nebyla nic platna. Víme, že hejtman moravský Lad. z Lobkovic dostal mnoho pokynů nepřímo od Karla ze Žerotína, ale že by co byl opatřil, není známo. Tuto tuším patrně mstila se dvoru Vídeňskému ona politika, která radila usazovati na úřady zemské lidi ne dle zkušeností, věhlasu, energie, vzdělání, nýbrž dle náboženského vyznání. Pan Ladislav z Lobkovic nevěděl si se vším zřízením zemským, které mu stálo po ruce, rady žádné. Byl rozhlášený katolík, ale špatný správce sobě svěřené země. (Žer. list dne 20. dubna.)

Dne 24. dubna o 5. hodině ranní Žerotín dostal na Rosice zvěst, že český válečný lid ještě téhož dne jistě bude na panství Náměstském. Poslal tuto zprávu ihned dále na Mikulov, mysle že kardinalův Žďár překvapen již asi českými hostmi, a sám zajel na Náměst, aby celou věc líp vyšetřil. Zatím nalezl tam všechno v bezpečnosti a proto litoval v novém listě, že marně pana kardinala poděsil, jakož i pana Náchoda, jemuž totéž byl psal. Pravda bylo tolik jen, že strýc Kašpar ze Žerotína ten večer (24. dubna) Žerotína zpravil, kterak ještě včera žádný lid vojenský nebyl u Německého Brodu, nýbrž teprve v Čáslavě u velikém počtu, odkud se měl na pochod dáti dnes (tedy 24. dubna) a to k Jihlavě. Dle týchž zpráv hrabě Thurn má silnou naději, že mnozí ze stavů moravských k němu přistoupí, a v pravdě již se k němu někteří dostavili, prosíce, aby ušetřil jich statků.

Na druhý den (25. dubna) Žerotín neví nic podrobnějšího více. Thurn pak zasýlal do Prahy zprávy vždy potěšitelnější: kterak v Jihlavě a všude radostně ho vítají a kterak tedy direktorové mají si pospíšiti s poselstvím do Brna, kamž hrabě půjde se stavy ten svatý spolek umluvit. Vždyť i pan Žerotín, který posud skoro jen sám dílo kazil, nařídil všem úředníkům na svých statcích, aby hraběte slušně přijali, vojsku jeho dobré byty připravili a nenechali ho v nijakém nedostatku. (Müller l. c.) Thurn také doufá, že vojsko moravské se s ním

[6]) K. A. Müller: Fünf Bücher vom Böhmischen Kriege str. 163.

spojí a potom prý země česká lehce se zbaví nezvaných hostí, jako je Buquoy a Dampierre.

Žerotín pak dav na svých statcích potřebné rozkazy, žádal pana kardinala, aby se dostavil do Brna, kdež by se spolu mohli umluviti, co počnou, i také ony články uvážiti, které se přetřásati měly na sjezdě stavovském. Dle neurčitých zmínek listu Žerotínova zdá se, že to byly především náboženské stížnosti nekatolíků, jimž protivná strana vyhověti měla, a že byly tak krotké, jak dí Žerotín, že by nad nimi Jesuity nechal rozhodovati bez rozpaků. Co se týče přistoupení Moravy, slevovali již patrně náčelníci moravští z odporu svého. Předešle Čechové snažili se Moravany pohnouti ke spolčení ne-li quoad arma, aspoň quoad animum. V tom smyslu Moravané nachýlili se již teď ku povolnosti, nebude-li jiného vyhnutí.

Také Lichtenštejn aby přišel do Brna, jakož by rád i viděl, aby pan Albrecht Valdštejn byl povolán. Žerotín sám nemůže dříve nežli zítra (26.) večer. Rozumí se, že pověst Pražská o zajetí Žerotínově zakládala se na mýlce, tlumočíc nanejvýš asi přání povstalců v Čechách. Za to však do jisté míry zakládalo se na pravdě, co Žerotín psal direktorům (nejspíše již 20. dubna), že stavové moravští chtějí k Čechům se připojiti a nic nepřátelského proti koruně české nečiniti. Pan hejtman moravský vykonal konečně velký skutek, jenž pohříchu nepůsobí bez komičnosti. Poslal list hraběti Thurnovi dne 29. dubna, v němž se dotazoval, proč do země moravské vpadl? Otázku tuto je prý povinen učiniti, poněvadž má zemi moravskou sobě svěřenou od krále, pána svého milostivého. Hrabě Thurn odpověděl až ze Znojma 30. dubna ne bez štiplavé ironie a jizlivosti. Když prý již pan hejtman ví, že s lidem vojenským na Moravě táboří, že „není pochybno, nežli že on (z Lobkovic) také dle svého vzácného rozumu toho dobrou vědomost má“, proč vtrhl. To bylo vše, co zemský hejtman vykonal.

V tu chvíli pak, co hrabě Thurn uložil se ve Znojmě, věci moravské měly tvářnost takovou, že se všech stran vězely pod nátlakem. Současně téměř s Thurnem položilo se 2000 pěších a 1000 jízdy lidu slezského při Moravě, aby osadili severovýchod Moravy s městy Hranicemi a Lipníkem a ohrožovali Olomouc. Od direktorů českých dostalo se knížatům a stavům slezským několikráte vyzvání, aby hleděli stavy moravské pohnouti ke spolku důvody přesvědčivými, začež se jim snažili nemálo zavděčiti splněním požadavkův takových, kterými slabá pouta zemí českých mezi sebou byla roztržena. (Gindely II. 27.) Stavové slezští pokaždé se vymluvili z takového napomenutí Moravanům. Naposled pak při sjezdu knížat a stavů slezských 2. května viděl se jim stav Moravy býti takovým, že stavové moravští ze spolku zemí českých již se vylučovati nebudou, a proto znova upouštějí od napomenutí. Lid jejich však, jak patrno, nátlak přece na Moravany činil. O stavu v Rakousích byla již řeč.

II. Dva sjezdy stavů.

Ke sjezdu do Brna položenému dostavili se jen stavové pod-ednou a Žerotín. Do Znojma však sjela se říkajíc všechna šlechta moravská podobojí dle úmluvy, aby Thurna přivítala a společně

odtud potom aby se obrátili do Brna k uloženému sjezdu a sněmu. O bezpečnost jejich starala se ona část jízdy, které velel Petr Sedlnický z Choltic. Pan Sedlnický patrně dávno již byl s Thurnem smluven. Stavové podjednou v Brně stáli zase pod záštitou vojska Náchodova.

Katolíci byli skutkem tím ohromeni jako nedávno před sněmem posledním. Thurn pak získával si i nižší obyvatelstvo tím, že po veškerém vojsku dal provolati, aby pod ztracením hrdla nikdo ani vyšším ani nižším obyvatelům v ničem neuškodil a neubližoval. O zastrašenosti strany katolické svědčí list hraběte z Thurnu, byť i mnoho v něm spadalo na účet hyperboly panu hraběti obvyklé. Psalť ze Znojma 1. května do Prahy direktorům jásavé zprávy o svých příhodách, zejména o tom, kterak hrabě Dampierre ustoupil před ním od Znojma do Rakous, a kterak jednání s Moravany potkává se s úspěchem. Sám bůh prý na všecky protivníky bázeň jako nějaký příval poslal, takže nevědí, co by činiti měli. Nechť tedy páni direktorové spěšně jen vypraví posly do Brna. Co mu pan kardinal z Dietrichštejna přednesl skrze (mistra Balthasara) důvěrníka svého, bylo by obtížno při veliké práci Thurnově psáti, ale aby věc nejdůležitější z toho oznámil, katolíci chtějí se nyní dokonale k unii nakloniti, jak o ni Čechové žádají a to neméně než páni Hornorakušané, „kteří moudře a dobře učinili“; nicméně abychom nepohlíželi na jejich krok, jakoby se děl ze strachu nebo aby měl býti na újmu králi Ferdinandovi! Co jsem mu na to odpověděl, snadno se dovtípíte, píše Thurn. Kníže Karel z Lichtenštejna (1. května) poslal prý k Thurnovi jednoho stoupence víry protestantské, jenž jest muž vysoce znamenitý a našemu dílu dobře přející, ano i skrze pana Břeclavského mu přednesl tyto návrhy: aby zabezpečil volný příchod straně katolické do Brna i odchod,[7]) slibuje mu docela určitě, že beze všeho dalšího odkladu chtějí dotčenou konfederaci s Čechy a jinými zeměmi přijmouti. Hrabě Thurn se svou armadou pak aby pokojně zůstal v nynějších leženích.

Obé Lichtenštejnovi že slíbeno; a na radu Thurnovu evangeličtí stavové nežádali navzájem od katolických podobného ujištění. Ale na Karla ze Žerotína hrabě Thurn vede stížnost. Žerotín prý je nejmocnější hrabě, usiluje všechno mocí proraziti a proto udělil radu beze svolení stavů Conta Dampierra do Brna povolati, ano i to jednal, aby se zavedlo silné najímání v Uhrách. Je stále na nohou.

Hrabě Dampierre, který se byl několik dní před tím o Peltenberg pokoušel, ustoupil před Thurnem k Rohům (Horn) a tam tábořil, ale válečného nic podniknouti nemohl za nejistého stavu v Dolních Rakousích samých.

Pan hejtman zemský choval se dle všeho pořád ještě nečinně. A zatím přihodily se věci, které zbudily nemalou rozhořčenost stavů evangelických a měly veliké následky. Rozřešila se totiž záhada, kam se přidá vojsko.

---

[7]) Že se list Thurnův neodchyluje od pravdy, o tom svědčí Pešina: Cardinalis vero et princeps a Lichtenstein caeterique proceres catholici, obruti pene eo repentino Turriani adventu, cum animadverterent, se et suos copiis illius longe inferiores esse, significari ei curaverunt confoederationi mutuae se minime refragari, modo salva regis Ferdinandi majestate fiat; permitteret itaque, ut secure Brunam sese conferre valeant, de modo et conditionibus dictae confoederationis acturi. (Mars Morav. II.)

Když totiž stavové kolem Thurna shromáždění zdržovali se ještě ve Znojmě, došly jich výstrahy, že by neměli cesty do Brna bezpečné, an pan Jiří z Náchoda, katolický velitel vojska zemského u Brna, proti nim obmýšlí zradu. Výstrahy zakládaly se na pravdě. Stavové svěřivše výstrahy ty hraběti z Thurnu, radili se s ním, co počíti. Hrabě radil k rychlému činu, totiž aby stavové vezmouce svůj lid i část jeho s sebou, spěchali k Brnu a zmocnili se města. Ale zatím přišly již zprávy o nezdaru Náchodově a hrabě z Thurnu podal o tom zprávu do Prahy. Teprve když zvěděli stavové o nezdaru Náchodově, dne 2. května záhy vydali se k Brnu. Ochranným průvodčím byl jim svobodný pán Petr Sedlnický z Choltic, spoluvelitel někdy vedle Náchoda.

Zamýšlená pak zrada přihodila se takto:

Tou dobou, co vojsko české táhlo do Znojma, moravské sbory chovaly se nečinně ve svých stanicích, jelikož od kardinala Dietrichštejna nedostaly jiných rozkazů. Mohlo se tedy očekávati, že budou následovati sněmu a že se připojí k Čechům, jestliže tak sněm zemský učiní. Pan Jiří z Náchoda, druhý velitel jízdy, a pan Albrecht z Valdštejna, slavný později vojevůdce, byli katolíci a přívrženci krále Ferdinanda. Oba také byli příbuzní Karla st. ze Žerotína. Oba měli velmi kritické postavení, když nejvyšší jejich nedával jim žádných rozkazů, kdežto v několika dnech mohli očekávati rozkazy u Brna, aby se spojili s Thurnem, nebudou-li vůbec oba zbaveni velitelství. Také jich asi nebylo tajno, že přátelé odboje s podvůdci jich vedou pilné vyjednávání, o čemž přicházely zprávy až do Prahy. (Müller l. c. 167.) K tomu věc dojíti neměla a proto se oba chtěli pokusit, aby vojsko své zachovali králi Ferdinandovi. Není pochybnosti, že se po tajných poslích dohodli o jistém společném záměru a že týž den (30. dubna) ustanovili ku provedení. Totiž vojska jejich měla se téhož dne při pomezí uherském u Skalice sraziti. Tam měla obsaditi průsmyk některý, aby měly na Moravu volnou cestu pomocné voje, které král Ferdinand v Uhrách najímal. Potom měla se spojiti s hrabětem Dampierrem a spojeným vším tím vojskem snad zmocniti se potom obou předních měst moravských, Olomouce a Brna i se stavy tam sněmujícími.

Pan Jiří z Náchoda ustanoveného dne vytáhl od Brna a dal se na pochod k východu. Když však pochod stal se všecek podezřelý, podplukovník Náchodův Štubenvoll s ostatními důstojníky obklopili Náchoda, a Štubenvoll se tázal, děje-li se pochod z rozkazu stavů zemských. Když velitel v rozpacích odpovídal, že jedná podle nařízení hejtmana zemského, důstojnictvo odepřelo táhnouti dále, jelikož o tom sluší rozhodovati stavům. Štubenvoll ihned přímo spílal Náchodovi darebů a zrádců. Všechno vojsko obrátilo se na vyzvání Štubenvollovo zpět do svých předešlých stanic a opuštěný Náchod jen útěkem zachránil život. Prchl s dvěma nebo třemi do Vídně. Podotknouti sluší jen to, že Štubenvoll stál v dorozumění s Thurnem,[8]) vedle něho i nejvyšší strážmistr Kajn (Krahe?), jakož nepochybně i mnoho jiných důstojníků.

---

[8]) Hrabě podávaje o zradě Náchodově do Prahy zprávu, píše: „Unser treuherziger Herr Stubenvoll.“

Zpráva o této události dostala se již příštího dne (1. května) do Znojma; ale že by také vojsko pěší pod Valdštejnem zradu bylo podniklo, o tom nevěděli ničeho. Vskutku však záměr Valdštejnův byl mnohem důležitější. Dne 30. dubna rovněž poslal Valdštejn podplukovníka svého na pochod od Olomouce s 9 praporci lidu a sám s jedním hodlal táhnouti za ním. Podvelitel vyplnil rozkaz, ale když se již značně vzdálil a Valdštejn nenásledoval, nevěda také, kde by se položiti měl, vrátil se do Olomouce pod večer. Valdštejn tak se rozzuřil, že podplukovníka probodl a jmenovav jiného podplukovníkem, poslal jej znova před sebou. Zastrašené vojsko poslechlo. Velitel Valdštejn pak sám, sotva vojsko odtáhlo, vydal se se stráží svou k úředníku zemskému, jenž opatroval stavovskou pokladnu a přinutil ho pohrůžkami k vydání peněz, jichž se počítalo 96.000 tolarů. Naloživ peníze na vozy, dohonil ještě v noci přední voj a táhl s ním na uherské hranice. O tom stavové do Brna se strojící neměli ani tušení.

Když katolíci dostali svobodný glejt, shromáždili se v Brně četněji. Byl přítomen kardinal, Lichtenštejn i hejtman zemský. Karel ze Žerotína, jak víme, již od 26. dubna dlel v Brně. Odtud vyjednávali jednotliví z nich se stavy pod obojí a s Thurnem ve Znojmě.

Všichni byli skličeni, neboť mysl jejich nezdarem Náchodovým dílem poklesla, dílem naplniti se musila obavami. Kterak tím stavové protestantští rozhořčeni budou, o tom se nemohlo pochybovati. Spočívalo pak v tom zajisté více nežli pouhá zdvořilost, že vyjedše 2. května z Brna, brali se naproti stavům nekatolickým uvítat jich.

Společně s nimi přijeli zpět. Ve vesnicích před Brnem necháno sedm kornetů průvodné jízdy a jen s jedním kornetem Kozáků vjeli do města. Stavové nekatoličtí shromáždili se do Slavkovského domu, to jest do paláce hraběte Oldřicha z Kounic, kdež se radili.

Když trvali pospolu asi za hodinu, otevřelo se okno na náměstí hledící a pan Ladislav Velen ze Žerotína (Břeclavský) volal k měšťanům Brněnským a lidu tu stojícímu: „Chcete-li nyní i napotom s vyššími stavy za jednoho člověka státi čili nic?“

Ozvalo se z lidu: „Chceme!“

Po tomto prohlášení lidu, jež bylo lze očekávati v tomto smyslu, stavové rozkázali trubačům svým troubiti, napomenuli měšťany, aby se chopili zbraně, a Kozákům poručili, aby rozjedouce se, všecky brány městské opanovali. To vše stalo se skokem. Zatím pak i oněch sedm kornetů vojska vjelo do města; a když se pilně uzavřely brány, osadily ulice pro bezpečnost: stavové spolu s měšťanstvem, v němž snad byli také poslové jiných měst, odebrali se na Uhelný trh a tu sestoupivše se v kolo, pod širým nebem se zdviženými prsty zavázali se přísahou, „že při sobě do posledního přemožení věrně a nepromėnlivě státi a jedni druhých zastávati chtějí“. (Skála III.)

V tu chvíli právě vpuštěni do města poslové města Jihlavy, která vlídně byla přijala (dne 22. dubna) hraběte Thurna, a sotva sestoupil s vozů, stavové žádali na nich podobné přísahy, jakou právě jiní měšťané s nimi složili.

Do večera téhož dne (2. května) stavové dvojí věc ještě vyřídil Předně jali se vyšetřovati vojenskou zradu, před jich příchodem d Brna provedenou. O zradě pana Jiřího z Náchoda, zetě Žerotínova

stavové dověděli se již ve Znojmě. Tu pojednou však v Brně zvěděli také o zradě pana Albrechta z Valdštejna, švakra Žerotínova. Pročež učinili rychlá opatření, poslavše hned 1. května za plukem Valdštejnovým — v němž zajisté nesouhlasili s Valdštejnem — dvoje oddělení jízdy, aby jej dohonila. Šest praporů, které asi s nechutí táhly s Valdštejnem, dohoněno od Petra Sedlnického z Choltic někde u Břeclavy a zpět přivedeno. Hrabě Thurn vydal k němu sáhodlouhé vyzvání, aby odřeklo se Valdštejna. Ostatek lidu Valdštejnova dílem se rozběhl, dílem následoval svého velitele až do Vídně, kdež on peníze králi Ferdinandovi odevzdal k volnému jich užití.

Po zmíněné na náměstí přísaze stavové vrazili ke kardinalovi z Dietrichštejna, který byl toho času generalissimus nad vojskem. Všechny zprávy líčí velmi dramaticky výstup mezi kardinalem a stavy. Tázali se ho hrozebně, měl-li vědomost o zradě Náchodově a Valdštejnově; ano, hrozili prý mu vyhozením po česku z okna, důtklivě na něm žádajíce, aby se sebe složil úřad generalissima. Kardinal poděšen na smrt, popíral vědomost svou o zradě, jsa zajisté nevinen, a co se důstojenství jeho týče, prosil stavův, aby se vzdáti směl aspoň po několika dnech, čímž by ho ušetřili posměchu a potupy, přislibuje zároveň, že s nimi za jedno státi chce, jen aby žádného násilí na něm nevykonávali.

Tím stavové dali se ukonejšiti, ale šli od něho k panu Karlovi staršímu ze Žerotína, na nějž pro příbuzenství s oběma zrádnými vůdci nemalé podezření uvaleno býti mohlo. Když mu dali tutéž otázku, co kardinalovi, pán Rosický důstojně odmítnul takové podezření, a stavové klidně odešli. Šli od něho také ke knížeti z Liechtenštejna, podezřívajíce ho ze spoluviny, ač slovy ještě méně ostrými nežli Žerotína. Obecně stavové domnívali se, že Liechtenštejn kloní se k odboji a čeká jen příležitosti. Když tudy kníže ještě osvědčil, že životem i statky („Leib und Leben, Gut und Blut“) chce při stavích státi, přikládalo se slovům jeho více pravdy nežli zasluhovala.

Hejtmana zemského ani v podezření neměli.

Druhou starostí stavů bylo ubezpečiti se v městě. Proto povolán úřad čili rada Brněnská před stavy spolu s měšťanstvem. Tu stavové dali otázku radě, proč najala bez vědomí stavů markr. moravského půl druhého sta vojáků na obecní útraty a proč jimi pevnost Špilberk osadila? Na to úřad odpovídaje hájil se tím, že tak učinil po vůli obce Brněnské, ale měšťanstvo tu přítomné z úst v uši jim odepřelo.

Rozumí se, že rada celkem byla katolická, kdežto měšťanstvo převahou nekatolické a přálo stavům. Purkmistru a radě dostalo se tedy peprné důtky za klam a vojsko z pevnosti Špilberské svoláno dolů. Úřad musil vojsko propustiti ze svého závazku a za to stavové vzali od něho slib věrnosti, přejavše je do svého žoldu. V rozpálení stavů málem prý by purkmistr a městský písař byli letěli z okna ven. Úřad Brněnský musil konečně vydati klíče od Špilberku, kamž se vojáci, teď stavovští vrátili, a klíče ode všech městských bran, na které postaveny hlídky.

Příštího dne (3. května) stavové pokračovali v opatřování své bezpečnosti a ve přípravách ke sněmu. Především velitelství nad městem svěřili věrnému Štubenvollovi, kterýž se byl s jízdou pluku Náchodova

dostal zpět do Brna. K večeru potom dvanáct osob šlechty moravské, mezi nimi moravský pán Vilém z Roupova, posláno bylo ke kardinalovi, kterýž jim slibiti musil, že bez vědomí stavů nevzdálí se z domu, tím méně z Brna. Podobným domácím vězením opatřili pod slibem také Karla ze Žerotína. Oba chovali se opět rozdílně. Kardinal jako včera tak i dnes bědoval a plakal a nabídl se, že opustí zemi, že se odebéře do Italie nebo kam jinam by si stavové přáli. Ale tím osudu svého nezměnil. (Gindely II., 36.) Důstojně choval se Karel ze Žerotína. Vazbě klidně se podrobil a varoval jen své odpůrce, aby neporušili svobod stavovských, jelikož by tak zuřili jen proti sobě samým. Každého z nich dali kompanií vojáků v domě hlídati.

Víme také o podobném opatření proti Lad. Popelovi z Lobkovic, ale o Karlovi z Liechtenštejna neděje se žádná zmínka, nýbrž ponechán na svobodě, a tuší se z jaké příčiny. V bouři té neztratil hlavu. Ano, Liechtenštejn koketoval se stavy, buď opravdově míně státi při nich, kdyby z toho vyzíral úspěch, buď přelstívaje je svým chováním.

III. Zasedání sněmu.

Dne 4. května stavové zasedli konečně v zemském domě a ustavili se jakožto platný sněm zemský.

O řečích jednotlivých osob nedovídáme se ničeho, usnesení však sněmovní známa jsou podrobně. Přirozenou věcí bylo, že na prvním místě stalo se usnesení o změně úřadů zemských i městských, potom o velitelství nad vojskem a zakročení proti osobám nebezpečným a nejposléze o ten „svatý spolek“ s Čechy. Již 4. května na plném sněmě dáno bylo slyšení vyslanci obojích Rakous Maxm. Hoënovi, který žádal obnovení konfederace z r. 1608.

Změnil se stav věcí zemských i církevních tímto sněmem Filipojakubským podstatně.

Co se věcí božských i církevních čili náboženských týče, o těch jednáno především. V tom směru obnovena všechna předešlá nařízení o pobožnosti, totiž aby se každý vystříhal „rozpustilosti všelijakých, lání, hromování, zlořečení i ožhralství, z čehož ti i jiní mnozí hříchové nejvíce pocházejí“, chtějí-li trestání božího ujíti a hněv boží ukrotiti. K tomu hned přiléhal článek o Jesuity: „Poněvadž jest to všechněm vůbec vědomo, že sekta jesuitská tak nepobožná vždycky byla a posavad je, že v kterémkoliv království neb zemi obydlí své mají, tu nikdež pravého a stálého pokoje nerci-li u věcech náboženství se dotýkajících, ale ani v politických býti nemůže; kterážto sekta před nevelmi dávnými lety skrze chytrosti své i do této země se vloudila, práva a zřízení zemská sobě nemálo zlehčila... z té příčiny i jiných mnohých touž sektu jesuitskou na budoucí časy z této země vypovídáme.“

A poněvadž — což také se týká pobožnosti — se spatřuje, kterak pominulých let až dosavad od některých předešlých i nynějšího podkomořího markrabství tohoto, úřadové v městech Olomouci, Brně, Hradišti, Unčově ne podle hodnosti a způsobnosti osob, nýbrž podle náboženství pod jednou dosazováni bývali, osoby dost i nehodné, kdežto mezi nimi nebylo ani jedné osoby náboženství pod obojí: stavové usta-

novují, aby skrze jisté od sněmu nařízené osoby, hned úřadové ti změněni byli a zřízeni z osob obojího náboženství, aby žádná strana zkrácení neutrpěla.

Z té příčiny v uvedených městech také po jednom nebo více kostelích, které kdysi nekatolíkům odňaty byly, aby druhému náboženství odevzdáno bylo. Co pak se stane s kostely a kollejemi právě Jesuitům odňatými, to stavové v moci své pozůstavují. Vůbec prohlašuje se svoboda vyznání, aby žádný člověk od vrchnosti k náboženství odpornému sobě nucen nebyl. A kde v městech královských i též na statcích všech čtyř stavů v městech a městečkách i vsech kostely nebo sborové obyvatelům podobojí pobráni neb odňati jsou, nechť se všemi užitky a důchody jim se ihned vrátí.

Sluší se pak, aby zaveden byl řád v duchovních věcech náboženství evangelického a především konsistoř, jež by kněží ordinovala i všeliké spory a nesnáze rozsuzovala, avšak stavové nestačíce ihned věc vyříditi, usnesli se: „aby ten tak pilný a velice potřebný artikul od nařízených pánův direktorův netoliko bedlivě uvážen a vyřízen, ale též konsistoř náboženství evangelického podle příkladu království Českého vyzdvižena a osobami hodnými dokonale osazena byla."

Do těch časů podobojí jenom jakž takž hleděli k „dolejší konsistoři" v Praze, ba spíše lze říci, že neměli úřadu nad sebou žádného, a z úžasné té nezřízenosti církevní pocházelo, že Morava byla hnízdem sektářů všeho druhu a novot nejnebezpečnějších. Moc konsistoře dolejší Pražské nedosahovala sem; a naříkajíc žalostně na mravné hynutí strany evangelické zvláště na Moravě, nedocházela vyslyšení na místech příslušných. V zamýšleném zřízení konsistoře jeví se tudíž nemalý bystrozrak stavův i skutečná péče o blaho duchovní.

Zřízení zemské a správa zemská upravena následovně:

Poněvadž stavové shledali, že panu Ladislavovi z Lobkovic nynějšímu hejtmanu zemskému důvěřovati nemohou, sesadili jej a zvolili místo něho direktory ze tří stavů, totiž z panského 12, z rytířského 12 a z městského 5, celkem 29, kterýmž osobám dali plnou moc po způsobu direktorů českých. Kdyby z nich někdo ze světa vykročil, sami mohli jiného povolati. Mají pak míti k ruce sekretáře českého, německého i latinského. A poněvadž oni na místě stavů pracovati mají a a nemalé útraty vésti, dává se ze stavu panského každému z direktorů po 160 zlatých, ze stavu rytířského po 140 zlatých a z měst po 55 zlatých za měsíc.

Tento počet 29 direktorů rozmnožen byl nížepsanými třemi veliteli vojska zemského na 32. Vynikající místo mezi nimi zaujímal pozdější hejtman moravský Ladislav Velen ze Žerotína. Avšak nejen vláda zemská vzala tímto sněmem za své, nýbrž i ve složení sněmu samého nastala značná změna. V království českém stav duchovní již od dob usitských přestal býti stavem zemským; na Moravě však teprve teď. :dežto sněm, o němž píšeme, ještě zahájen byl „ode všech čtyř[9]) tavův markr. moravského", již patent proti Jesuitům začínal: „My... áni, rytířstvo a osoby z měst —" a „příští sněm po proměnění P. Krysta 519 konán byl „ode tří stavův markr. moravského".

[9]) D'Elvert, Schriften XXII., 249. dle originalu v deskách zemských.

Třetí část jednání vyplnila konfederace s Čechy a potřeby této konfederace se týkající, o nichž promluvíme napřed.

Především stavové snesli se o vojsko a defensi tak, aby dosavadní dva tisíce koní a pluk pěších v dalším žoldu podrželi. Jeden tisíc koní aby dán byl pod správu Petra Sedlnického z Choltic, jakož jej měl. Nad 1000 koní, které měl Jiří z Náchoda, postaven pan Ladislav Velen ze Žerotína a nad plukem pěším kdysi Valdštejnovým ustanoven pan Bedřich z Teufenbachu, kteřížto s pány direktory a radami zemskými „v radách bývati, s nimi, což by tak potřebného, uvažovati a zavírati moci budou".

Jakož pak František z Dietrichštejna správu peněz zemských vedl, teď aby správa jich svěřena byla panu Ladislavovi Šlejnicovi ze Šlejnic, jemuž nejináče nežli jako předešle panu kardinalovi všecku práci (dle vyměření z roku 1613) poručili. K ruce dán mu pan Zdeněk z Roupova.

Na pečetění zápisů, rukojemství a jiných zemských věcí ze sněmu l. 1617 ustanoveno bylo šest osob, z nichž teď některé jinak obsazeny. Jmenovitě místo pana Karla st. ze Žerotína, který se stavům nelíbil, vyvolen pan Velen ze Žerotína.

O konfederaci s Čechy nemohlo se jednati, protože poslové direktorů nepřicházeli. Hrabě Thurn v listě svém (ze dne 5. května z Tasovic) ke hraběti Šlikovi velice si stěžuje na ospalost poslů českých. Již prý protestoval, a jestliže liknavostí direktorů něco se promešká, na něm nebude žádné viny.

O zatčených osobách (8. května) podává zprávy, že nesmějí s nikým mluviti, ani nikdo k nim do domu přicházeti. Kardinal že resignoval, hejtman je sesazen, Žerotín mnoho ostrých slov slyšeti musí a všichni v nejistotě jsou, co se s nimi stane. Jesuité prý nečekali mnozí na potupné vyhnanství.

Dne 6. května přibyli do Brna konečně toužebně očekávaní poslové direktorů českých počtem 12. Vedeni byli samým předsedou Václavem Vilémem z Roupova. Ztrávivše den 7. května v soukromém dorozumívání až 8. května měli poslové ti slyšení v plném sněmu. Mluvil český pán z Roupova, žádaje krátce, aby Moravané konečně přistoupili k Čechům a přistoupení to aby osvědčili spojením svého lidu válečného s českým. Jemu odpovídal moravský pán Vilém z Roupova, pán na Hradě Znojemském, nejv. komoří, slibuje rychlé vyřízení a dobrou naději dávaje. Vyřízení to stalo se na plném sněmě 11. května: Jakož jsou direktoři čeští žádali o „ten svatý a dávno vinšovaný spolek", lid svůj aby moravští stavové s jich spolčili a jisté konečně osoby zvolili, kteréž by ten spolek se stavy okolních zemí utvrdily: stavové moravští znajíce svou povinnost k vlasti své milé jakož i království českému, k němuž Morava je přivtělena a v němž mnozí ze stavů zrozeni jsou i posavad tam statky své mají a s pány českými v krvi spřízněni jsou, spolčují se s nimi proti komukolivěk a ze svého prostředku jist[é] osoby zvolili, které by spolu s pány stavy českými a jinými zeměmi generalní konfederaci učinily. O tom dán 11. května obšírný list d[i]rektorům českým do Prahy a podobná odpověď odevzdána rakouském[u] poslu Max. Hoënovi.

Konečně poslové (počtem 7) mají se ihned po svatodušních svá[t]cích do měst Pražských vypraviti.

Z téhož sněmu psán od stavů list pánům Uhrům, že chtějí ke sněmu jejich jisté osoby vypraviti. Ježto se neví pak, kdy sněm svolán bude, direktorům se ukládá dověděti se toho.

Ale poněvadž tomu svatému spolku mnohé osoby byly protivny a jinak proti vlasti se prohřešily, vypověděny jsou ze země: jmenovitě pan Albrecht Eusebius z Valdštejna, který netoliko nad vlastí, nýbrž i nad poctivostí a závazkem se zapomenul, peněz přes 96.000 zlatých do Vídně vzav, s ním i pan Adam Lev Licek z Risenburka, jenž mu v tom pomáhal; potom pan Jiří z Náchoda pro podobnou zradu a s ním i Vilém Brabantský z Chobřan, zase druh Náchodův, kterýž k tomu zlému předsevzetí svoloval. Statky jmenovaných osob zabaveny.

Nežli stavové se rozešli, usnesli se odložiti zemský soud Svatojanský, který v Olomouci držán býti měl, pro bouřlivé doby do svatého Martina.

Takový tedy průběh měl onen květnový sněm Brněnský, na němž náčelníci moravští zamýšleli pod nátlakem učiněným z Čech přidati se k jednotě se stavy českými nanejvýš jen quoad animum a ovšem bez ublížení práv panujícího domu; na němž však skutečně panství Habsburské vzalo za své. K tomu nemálo přispělo roznícení stavů, pošlé z nerozvážného skutku velitelů vojenských, zvláště Valdštejnova. Jinak snad stavové moravští nebyli by násilně zamezili přístup do sněmu náčelníkům katolickým a Karlovi ze Žerotína, jenž by zajisté byl užil veškerého vlivu svého proti bezvýminečné konfederaci, jaká se stala. Ale takto již se přiblížila doba, kdy obě strany bojující uvedeny do oné zuřivé odhodlanosti proti sobě, jakou Žerotín předpovídal. Všechno jednání mírné odtud přetrženo a již nikdy nepočato!

* * *

Mnohé z věcí, o kterých stalo se snesení sněmovní, vykonány ještě během zasedání. Především bylo provedeno vypovědění Jesuitů. Patent na jich vyloučení ze země zhotoven byl a podepsán 6. května. S tímto patentem vysláni jsou stavovští kommissaři do obou (v Brně a v Olomouci) kollejí Jesuitských. Do kolleje Brněnské dostavila se kommisse (8. května) zrovna před obědem a přednesši patent vyzvala Jesuity, aby hned z města i ze země vyšli. Odepřeno jim i jen přes oběd zůstati.

Asi za půl druhé hodiny po jich odchodu vznikl na kterémsi předměstí Brněnském požár, jemuž padlo v obět přes 100 domů. Skutek přičítán od lidu mstivé mysli jesuitské, a proto stavové vyslali po nich oddíl jezdců, jenž většinu dohonil v Tuřanech (Balbin). 32 osob přivedeno do Brna zpět a uvězněno na radnici. Když však vina jejich dokázati se nemohla, propuštěni jsou v pokoji a dle Pešiny ze země odvezeni na vozích z obecných nákladů.

Že rada Brněnská již obnovena byla, známo z části předchozí. kostel sv. Jakuba dán byl protestantům. O letnicích začaly v něm ponejprv evangelické služby boží.

Rada města Olomouce, zvěděvši o průběhu věcí v Brně, vzala dne 10. května obec pod přísahu, že do jednoho chtějí zůstati věrni králi Ferdinandovi II., své vrchnosti a své radě. Sotva se však

*

obec rozešla, dva jezdci ukázali se před prostřední branou, oznamujíce, že jsou posláni od kommissařů stavovských a že mají připraviti byty pro příchozí. Po poledni pak přišli před bránu dva vozy a dva praporce jízdy, ale nevpuštěn nikdo do města, nýbrž opět svolána obec a uloženo jí konati pilnou hlídku v městě i na předměstí. Poněvadž se blížil večer, páni kommissaři, nuceni jsou odebrati se na nocleh do nejbližší vesnice. Teprve 11. května ráno vpuštěno asi dvacet jezdců s kommissary, kteříž byli páni Albrecht Sedlnický a Václav Bítovský. S nimi vpuštěn velitel jezdců pan Dětřich ze Žerotína. Obec svolaná na náměstí před radnici vyslechla, oč se stavové v Brně snesli, a většinou jsouc protestantská, přidala se ke stavům. Protož ihned Jesuité z města vyhnáni (dle patentu ze dne 6. května), klíče od jich kostela, škol i kolleje odevzdány obci a též i klíče města. Listy před obcí čtené byly vesměs české. [10])

Když kommissaři vstoupili do kolleje jesuitské, odevzdali známý nám mandát do rukou rektorových. Jelikož rektor řádu česky nerozuměl, člen Jonáš, rodilý Čech, mandát přetlumočil na latinu. Lhůta jim dána do zítřka 12. května. Člen Jonáš chtěl 12. května učiniti lidu kázání na rozloučenou, ale když dočetl ke slovům evangelia (jež se v neděli Exaudi čítává): Ven ze škol vyženou vás, nemohl slova promluviti. Téhož dne musil farář u sv. Mauricia vydati klíče od chrámu a uveden sem luteranský kněz ze Sternberka Jan Feuerabend. Taktéž vpuštěny oba praporce jízdy do města. Dne 13. května obnovena rada městská tak, že polovice členů byla katolíků, polovice protestantů.

Tím proměněny také poměry druhého města moravského dle usnesení sněmovního v Brně. Tytéž změny bez obtíží provedeny v Unčově a s malými nesnázemi v Uherském Hradišti. Z památek zachovaných o těchto příbězích všude viděti, že strana katolická násilně udržovala se v městech při vesle. „Památky" [11]) o kraji Hradištském drasticky vypravují: „Byla rebellie v Hradišti v roce 1619, nebo velmi málo katolíků zde bylo, všechno samí Lutryáni, a město drželo s jinšíma rebellanty. Direktorem zde byl Fridrich Mužík a Zachariáš Kurcberger..." Načež líčí se, kterak město do té chvíle ovládal děkan Kulíšek a primator Albrecht Kremer, kteří před příchodem kommissařů stavovských sotva vyvázli životem a nevrátili se do města až po bitvě bělohorské.

Velmi charakteristické jest chování předních mužů strany Habsburské v čas sněmu Brněnského a po něm. O sesazeném hejtmanovi Ladislavovi Popelovi z Lobkovic není známo nic. Po nedlouhém pak čase dokonal i svůj život vezdejší.

Kdežto pak Liechtenštejn liščím způsobem nebezpečí se zbaviv, to jest tváře se odstoupiti od krále Ferdinanda II., získal zatím čas a unikl před stavy protestantskými ze země, pan kardinal z Dietrichštejna ztratil všechnu rozvahu. Všechen říkajíc čas svého vězení vyplňoval listy ke králi Ferdinandovi. Dne 6. května již po druhé trpce žaloval na Valdštejna. Jaký prý užitek přinesl těžký a nerozvážný čin Valdštejnův, to zde vidíme každou bohužel hodinu — tak asi psal —

---

[10]) Olmützer Sammel-Chronik v Dudíkových Quellenschriften.
[11]) Tamtéž. — Kulíškův životopis je v Č. Č. M. 1868 od A. Rybičky.

a jest obávati se, že V. Milost sama ve všech zemích ještě větší z toho škodu míti bude. Tu není jediného človíčka v zemi, buďsi katolík nebo jiného náboženství, jenž by skutku toho nezatracoval. Prosil jsem nejposlušněji ondy, jestliže faktum to stalo se s V. M. vědomím a souhlasem, abyste mi to ráčil oznámiti, pakliže nic, aby každým způsobem V. M. hleděla podezření se zbaviti. A dále pan kardinal prosí pro bůh ještě jednou, aby král Ferdinand nedopouštěl žádného vpádu na Moravu, neboť nepřinesl by ovoce dobrého, naopak dohnal by k nejkrajnějšímu a přivedl mnohé nevinné v nebezpečenství života. Zajisté by všichni byli nuceni za jednoho muže státi. V zájmu konečně spravedlnosti aby popatřil na kardinala. On měl pokladnu zemskou pod ochranou; když teď Valdštejn násilím z ní 96.000 tolarů vzal, stavové budou se hojiti na kardinalovi. Protož prosí krále, až peníze do Vídně dojdou, aby je zadržel a kardinalovi vrátil. Sám že by rád škodu tu trpěl — protože je pánu jeho k užitku, ale kdyby to nebylo s újmou na cti. Jeť u svých v tak velikém podezření, že o skutku vědomst měl, že není životem jist od stavů, takovým neslýchaným skutkem rozlícených.

Jak se J. M. zachová k Valdštejnovi, do toho se míchati nechce, ale jestliže neučiní J. M. nějakou demonstraci, může to míti za následek úplné odvrácení myslí od krále. Kardinal by rád osobně do Vídně přišel, ale stavové moravští až do další resoluce nedopustili mu odcestovati z Brna.

Den na to (7. května) psal ještě úpěnlivěji: „V jak velikém nebezpečí života svého se zde nalézám beze vší své viny a zločinu, ví jen všemohoucí Bůh!“ začíná list svůj a pro bůh prosí o totéž co včera. Vrátil prý se pluk Valdštejnův do Brna a stavům věrnost přísahati nechce, dokud se mu stará služba nezaplatí. Chtějí jen 14 dní čekati. A poněvadž přes kardinalovu naději peníze nepřicházejí, prosí od J. M. královské, aby volila k zachování života jeho třebas jiné prostředky, jen aby tu peníze byly. Chce takovou summu (96.000 tolarů), ač nevinen, později ze svého nahraditi a spravedlivému bohu to poručiti. Také opakuje svou prosbu o vpádu nepřátelském, neboť život jeho by se octl u velikém nebezpečí.

Král Ferdinand dává kardinalovi přátelskou odpověď na oba uvedené listy dne 7. a 8. května z Vídně. Prohlašuje, že s činem Valdštejnovým nesouhlasí, aniž se snad stal s jeho resolucí, ale slyšel od Valdštejna omluvy, kterak prý Valdštejn viděl se k tomu pohnut, protože z mnohých okolností znamenal, že Čechové zamýšlejí do Moravy vpadnouti. Ti by se byli peněz těch sami zmocnili k lepšímu vedení války. Valdštejn sám pro sebe peněz těch se nezmocnil, nýbrž peníze vydal v moc Ferdinandovu a ten bez porušení dal je složiti na zdejší radnici až do příchodu někoho z Moravy pro ně. Co se osoby Valdštejnovy týče, že již ve Vídni není, nýbrž odebral se naproti svému v Nizozemí najatému (za Valdštejnovy peníze) a sem táhnoucímu tisíci. Do Vídně přivedl několik praporců vojska. Král prý mu přikázal, aby je dal na jich stanoviska zpět vésti co nejdřív, k čemuž on poslušným býti slíbil. Král doufá, že již se tak stalo. Ani nezamýšlel král nějakému lidu válečnému dáti vpadnouti do Moravy, tudíž nedal příčiny k ohrožení života kardinalova.

Tento koncept listu králova byl následujícího dne (8. května) doplněn douškou, že král i list kardinalův ze dne 7. května dostal, v mnohé příčině však přeměněn.[12] V omluvě Valdštejnově uvedeno: že Čechové již vpadli a v jízdném vojsku moravském takové zmatky nastaly, že uznal za dobré (Valdštejn) se svým plukem a s těmi penězi ustoupiti k takovým průsmykům na hranicích uherských, aby odtud mohl pozorovati, co se dále stane a své vlasti tudíž k většímu prospěchu a bezpečnosti býti mohl. Ze svých slov o penězích král změnil tolik, že peníze zůstanou na radnici a nerozhodne se o nich potud, pokud o tom nedostane — jakož i v jiných věcech — od stavů moravských poslání nějakého a to co nejdříve; že si však nebudou mít nač stěžovati. O vpádu pak, že ho nezamýšlel a nic, leč co by se stalo s vědomím stavů a bezpečnosti země, ač nemyslí, že by stavové dali k tomu příčinu, nýbrž spíše o to se postarají, aby také jiný cizí lid dostal se jim ze země a tak země od škody proto pošlé se uchránila. Podivno je na konec králi Ferdinandovi, že zemský hejtman moravský, jemuž nejnověji uložil, aby mnohé věci ve jménu jeho stavům přednesl, žádné odpovědi nedává. Snad by tedy laskavě pan kardinal mohl pověděti příčinu.

Co se hejtmana týká, ten neodpovídal asi proto, že do sněmu připuštěn nebyl jako kardinal se Žerotínem. Osud peněz moravských A. Gindely vyličuje takto: „Ferdinand přiveden žalostnými dopisy kardinalovými do nemilých rozpaků; vlastní rozum mu pravil, že nyní je ztracena také Morava a že ze země té zbyly mu jediné peníze Valdšteinem ukořistěné a nyní měl je vydati a sám poskytnouti odpůrcům prostředky k dalšímu boji? V pochybnostech těchto tázal se rádců svých o dobré zdání; někteří mu odporučovali, aby vyslyšel prosby kardinalovy, Eggenberg tomu odporoval. Král rozhodnuv se pro radu první psal kardinalovi, že peníze jsou pohotově pro stavy moravské a že si je mohou z Vídně odvézti. Jeden strýc kardinalův, hrabě z Dietrichšteina, obstaral potom o vlastní újmě dovoz peněz a ukončil tak úzkosti vězňovy.“

Zdá se, že se tak stalo ještě v čas zasedání sněmu Brněnského. Že však bez rozpaků se to nestalo, o tom svědčí list krále Ferdinanda arciknížeti Leopoldovi (ze dne 7. května), v němž nemálo zřetelně vyličuje, kterak peněz je nesmírně potřebí. Toho dne král Ferdinand II. zajisté již věděl, že Morava je ztracena, že vojsko moravské jízdné i pěší stojí se stavy za jedno a pomoci k odporu, jmenovitě slušné summy peněz je svrchovaná potřeba!

Nebezpečí králi Ferdinandovi II. v pravdě každým dnem rostlo.

Hrabě Matiáš z Thurnu po nejdelší čas sněmování Brněnského tábořil ve Znojmě a v okolí. Když stavové moravští po známých výtržnostech zase zřídili své vojsko, chtěli poslati 2000 jezdců na hranice uherské, aby osadili průsmyky. Z nařízení stavů českých hrabě Thurn přidal k nim ještě 800 jezdců svých dobře ozbrojených, kteří práv leželi v blízké Hustopeči. K nim se přidati mělo konečně slezsk vojsko, silné na 3000 mužů, které tehdy leželo na tři míle od Olomouc vzdáleno.

---

[12]) Christ. d'Elvert: Schriften XXII., 68. z c. kr. státního archivu ve Vídni.

Zatím však nebezpečí z Uher minulo, a vojsko české pod hrabětem z Thurnu a moravské (totiž pluk Teufenbachův a pluk Žerotínův) zaměřilo na blízku Mikulova do Rakous, kdež stavové vpád jeho již po 14 dní toužebně očekávali. Posel Ferdinandův Petr Jindřich ze Stralendorfu, jdoucí do Drážďan ke kurfirstovi, byl 9. května v Mistelbachu, a vojsko stavovské právě oblehlo Lávu, kterou bránila nečetná posádka Ferdinandova.

Opustili jsme však na dlouho slavného vězně Karla st. ze Žerotína, jehož smiřovací úloha došla na pohled svého konce, když snaže se zachovati mír a smířiti protivy, připravil se o slovo mezi stavy moravskými, kteří už hlasu jeho výstražného slyšeti nechtěli. Veřejně podezříván, že se zpronevěřil svému přesvědčení hanopisem, který za nedlouho na jeho osobu vyšel. Avšak Žerotín v nejhlubší duši své zůstal přesvědčen i po těchto násilných převratech, že povstání nebude míti zdaru z mnohých příčin. Jednou z příčin však je ta, že povstalci místo svatého nadšení hned od počátku zastírali odbojem jen sobecké pohnutky a nepoctivé touhy.

Z osudů jeho tehdejších tolik: 14 dní trval uvězněn v domě svém v Brně. Když vězení zbaven, dostal dovolení od stavů, aby směl odcestovati na své statky v Brněnském kraji, jež spolu hraničí. Ale při tom vzat na závazek, že ze statků těch neodejde nikam dotud, dokud slibu sproštěn nebude. Ježto přítel jeho Stitten chtěl jej osobně navštíviti, nemohlo tak býti dle Stittenova přání na Přerově, nýbrž v Rosicích, v Třebíči nebo na Náměstí. Většinou trávil čas na Rosicích.

Poněvadž nedostával přes měsíc odpovědi od markraběte braniborského Jana Jiřího na svůj list, domníval se, že Krňovský pán korrespondenci s ním zastavil, snad z rozhořčení, že se pro povstání získati nedal.

Opět však vstoupil v dopisování s kardinalem z Dietrichštejna, kterýž před 8. červnem vězení brněnského zbaven byl a teď na Mikulově bydlil. Při příležitosti, že kardinal v červnu žádal stavy moravské, aby mohl odcestovati do Vídně, tedy v době, kdy všechny strany a všichni pozorovatelé ztratili důvěru v mírný konec a zvláště Čechové oddávali se snům o vítězství, Žerotín vždy ještě hlásal politiku smiřovací, pro kterou nemáme dosti nejhlubšího obdivu. Vyznal: „Es ist hohe Zeit, dass unsere herren Mährer sich eines anderen bedenken, und da möglich auf ihre schanz achtung geben, damit sie nit g a r z u t i e f f i n d i e s e F l u t h e i n r i n n e n, E. f. G. durch ihren hohen Verstand werden sie kennen auf den rechten Weg leiten, vermeine aber, mann solle mit ihnen e h r b a r und a u f r i c h t i g handlen, und ihnen die Gefahr, in welcher wir alle samt stecken, vor die Augen stellen, d a m i t s i e s i c h s e l b s t n i t b e t r i e g e n, s o n d e r n a u f i h r e Conservation gedenken, zu welcher nit ein geringes Mitl E. f. G. [illegible]lassung und Bewilligung auf Wien zu raisen."

Drobnosti historické.

Sdělili *Ferd. Menčík*, amanuensis při dv. knih. ve Vídni, prof. Dr. *T. G. Masaryk*, v Praze a Redakce.

I. Kdy zemřel kronikář Neplach?

Úmrtí Neplachovo klade se ve Fontes rer. boh. III. 446. dle zprávy zaslané prof. Perwolfem z Varšavy na den 6. ledna 1368. Zprávou touto musili bychom se spokojiti, kdybychom neměli zprávy bližší rukopisné, pocházející ze století XV. a napsané na posledním listu rukopisu dvorské knihovny 1962 z konce XIV. aneb hned z počátku XV. století pochodícího, o němž Denis II. DCCCLXXII. pojednává. Nachází se tam úmrtní den čtyř opatů kláštera tohoto, jenž jak známo r. 1420 zničen byl, a musíme pokládati tedy poznámku tuto asi za současnou. Poněvadž ne každý lehko vyzná se v Denisovi, sdělíme ji ještě jednou.

Obiit dominus Hroznata abbas anno Domini MCCCXLVIII. VIII. Kal. Marcii.

Item obiit dominus Neplach abbas anno D. MCCCLXXI. XVI. Kal. Octobris.

Item obiit dominus Johannes dictus Orlik anno D. MCCCLXXXIX. XVII. Kal. Aprilis.

Item obiit dominus Petrus dictus Laczur, solemnis abbas anno D. MCCCC. XV. Kal. Januarii.

S udáním tímto shoduje se, že nástupce Neplachův Jan Orlík (Palacký, Würdigung str. 156. Johann von Orle) již dne 2. října byl installován.

Zemřel tedy dne 16. září na den sv. Ludmily r. 1371. Ne tak určitě vysloviti se můžeme o čase, kdy nastoupil v opatství po předchůdci svém Hroznatovi. Tento zemřel dne 22. února 1348, proto nemohl jak Dobner tvrdil, přítomen býti při korunovaci Karla IV. dne 2. září 1347, jak by poznámka u Vokouna (cf. Fontes III. 482. pozn. 9.) nasvědčovati se zdála. Vokoun tvrdí, že se to stalo r. 1350, což pravdě neodpírá, neboť zcela jistě mezi druhou polovicí r. 1348 a rokem 1352, aneb spíše 1351 (conf. l. c. 445 pozn. 7.).

Podivno jest, že Neplach nikterak nepoužil tak zvaných letopisů (Hr: dištsko)-Opatovických. Známo, že na rukopise 395., v němž jsou, na zadní listu 149^b napsáno jest monasterii Opatovicensis. Jediná poznámka, která udá původ rukopisu! Ale po bedlivějším prohlednutí nalézá se drobným písme na témže listu psaná poznámka (Wattenbachovi také ušla), která zdá se n svědčovati tomu, že rukopis již za doby Neplachovy chován byl v klášteř

Poznámka ta spolu sloužiti může ke charakteristice opata Hroznaty. Zní, pokud s namáháním rozluštiti jsme mohli, takto:

Non Dobromilus prior, Nicolaus praepositus, B. cantor totusque monasterii Opatovicensis conventus: notum esse volumus universis, quod cum anno Domini Millesimo et caetera. honorabilis vir, frater Hrosnata, electus monasterii abbas tunc in Albune pago consecratus, laudabiliter optare nobis advenisset et inveniens dicti monasterii villas, curias, et allodia et omnia loca totaliter desolata ac panis et potus defectum... et praecipuo animo pignora claustri (meterent?) et ipsum monasterium magno debitorum onere gravatum audivisset, cum de his defectibus, quod in allodio aestivali grana seminata non fuerint, informatus fuisset, quia ante consecrationem suam existens permisit in —, cum de his omnibus ignorabat, expavitus est et obstupuit vehementer ignorans, quid agere debeat, tandem velut vir sapientiae industria fulgens suae mentis incircum ad futura et spem suam ponens inde, qui potens est spiritus procellarum in aurum (convertere) bonitatis, petivit a nobis ministrare... et omni timore, odio et amore postposito (svadens?).

Ještě sdělujeme jakýsi nekrolog převorů řádu křižovnického (rytířů Strakonických) z rukopisu 1545, psaného nejspíše ve XIV. století v Čechách. (Srovn. Denis II. sloupec 1859.) Poznámky tyto psány jsou po většině na posledním listě a byly napsány na několika listech nahoře, tak že nyní jsou uříznuty, že čteme tam jen tato slova:

... Wenczeslaus rex Boemiae euasit Australibus de vinculis. A. D. MCCCLXXVIII. obiit Karolus imperator terrae Bohemiae. A. D. MCCCLXXXIII. obiit Procopius marchio die Ludmillae passionis ejus (Palacký 24. září). A. D. MCCCLXXXV. Nota, quod grande bellum viguit Moraviae inter germanos fratres Jodocum et Procopium et hoc a festo S. Procopii usque festum Valentini martyris anno emergenti; quod gens Ungarica et Australica ibidem fremuit, sed minime obtinuit erga marchionem Procopium, sed nimium desolaverunt eandem terram et specialiter circa castrum Bzenecz; et ab eodem castro altera pars Jodoci fuere repulsi (str. 157ª.).

A. D. MCCCCX. obiit marchio die Priscae (Palacký 17. ledna).

Řadu převorů podává Ludikar. (O řádu maltánském str. 270.—271.)

A. D. MCCCLVIII. obiit frater Czyenko.

A. D. MCCCLXXI. obiit frater Johannes, prior ordinis Cruciferorum de Zweretycz. (Lud. 1367—1372.)

A. D. MCCCLXXXX. obiit serenissimus princeps Semouitus de Thessyn in vigilia S. Andreae. (Ludikar: 1373—1391.)

A. D. MCCCXCVII. obiit frater Marcoldus prior ordinis Cruciferorum feria sexta post Pentecostes. (Lud.: 1392—1396.)

Nota, quod a. D. MCCCCI, obiit frater Hersso de Zwereticz prior, die S. Margarethae virginis. (Lud.: 1398—1401.)

II. **Kdy zemřel Smil Flaška z Pardubic?**

Staří letopisové o smrti jeho praví: A to léto zabit Smil Flaška na den sv. Hippolita (Scriptores rerum bohemicarum III. str. 7.) a klade ji rukopis Zebererovský nyní v museu se nacházející do roku 1402, ale jiní rukopisové do r. 1403. Rukopis tento, obsahující vedle jiného i Novou radu pana Smila Flašky, psán jest nejspíše v krajině Hradecké, poněvadž letopisy podávají pří-

běhy hlavně ve východních Čechách zběhlé. Již proto zasluhoval by v otázce této víry, a dle něho by se měla smrt právem klásti na 13. srpen r. 1402. Avšak Vocel v Časopisu českého musea 1855, str. 341. rozhodl se pro rok 1403 a odtud přešlo údání toto do všech knih a nejnověji nacházíme podobný údaj i v Sedláčkových: Hrady a zámky I. 34., kde podařilo se mu sestaviti dosti obšírný rodokmen pánů z Pardubic. Fejfalík připomíná jakési versus de morte Smilonis Flaška de Pardubic (Sitznngsberichte der k. k. Akademie. Phil. hist. Clas. 1860 sv. 32. str. 687.), jež prý Boček nalezl v nějakém rukopise knihovny Olomoucké, ale když na tuto neurčitou zprávu v Olomouci se vyptával, odpověď dostal v ten smysl, že rukopisu takového najíti nemohou. Náhodou našel jsem v nějakém rukopise (čísla více nepamatuji) snímek psaný buď rukou Karajanovou neb Fejfalíkovou, na kterém nestojí žádné zprávy, z kterého rukopisu kde chovaného, zdali Vídeňského neb Olomouckého, fascimile toto děláno. Lístek tento obsahuje právě podobné verše, o jakých Boček se zmínil, a že na Smila Flašku se vztahují, jde na jevo i z erbu na lístku tom provedeného. Štít na čtyry pole rozdělený. V prvním a třetím: stříbrný polokůň s červenou uzdou ve zlatém poli; v druhém a čtvrtém: příčný zelený v poli černém. Facsimile samo mělo asi sloužiti za přílohu k nějakému pojednání. (Beilage 1.)

Anno milleno d[ein]de quadringentenoque secundo
in sacra die Ypoliti martiris illo
(doctissimus) vir dominus Smyl Flaffka nuncupatus
fuit a raptoribus hasta penetratus
balistae (trucide) telo saginatus.
Pacis rei publicae fuit defensator,
zelator justiciae clerique amator,
tutor justi populi, furum depraedator.
Hic fuit catholicus homo per omnia totus,
bellicus Machabeus alter a Deo donatus,
omnia sui nomina bene conservavit,
cujus mortem bona gens tota deploravit.
(Glori)ose Domine Deus, Jesu Christe
(ejus) tolle spiritum et in coelis siste. Amen.

Některá místa ve snímku jsou nezřetelná, proto v závorce ( ), a na jednom místě snad v rukopisu díra, proto závorka [ ]. Podaří se nám snad přece určiti, ze kterého rukopisu snímek sdělán, a zatím zprávu tuto ve způsobě této podáváme u veřejnost.

III. Corpus juris municipalis regni Bohemiae.

Archivář města Prahy prof. dr. Emler podal v říjnu předešlého roku radě městské pamětní spis o potřebě, aby prameny práva městského v Čechách po příkladu jiných zemí, kdež dějinám stavu městského všemožná pozornost se věnuje, tiskem se vydávaly a by i obec Pražská, jakožto hlava celého království, měla též účastenství v důležitém tomto podniknutí literarním. V pamětním tomto spise praví se mimo jiné: „Slavná minulost hlavního našeho města Prahy, jakož i jednotlivých měst českých řadou velezasloužilých, učených prací už objasněna a vylíčena se nalézá, mezi nimiž monumentalní díla našeho

vynikajícího historiografa Pražského V. V. Tomka ještě po staletí na prvním místě v dějepisectví českém jmenována budou. Avšak soustavných dějin stavu městského v zemích českých se nám posud nedostává a práci tuto nebude lze s uspokojivým výsledkem dříve provésti, pokud důležité, převzácné památky historické a právní, jež se v archivech našich chovají a na bývalý život ve městech českých jasné světlo vrhají, tiskem vydány nebudou.

Adjunkt městského archivu dr. J. Čelakovský uloživ sobě za úkol sepsati soustavné dějiny stavu městského o zemích českých, probadal za tím účelem za poslední léta mnohé archivy domácí i cizí a shotovil sobě značný počet přepisův listin a jiných právních památek, takže zamýšlí přikročiti k vydávání historických pamětí měst českých, když záměr jeho nalezne v povolaných kruzích souhlasu a podpory.

Tyto „prameny městského práva v Čechách“ mají obsahovati nejprve privilegia a královské listiny měst zeměpanských; za druhé regesta privilegií a výsad měst hradských a poddanských; za třetí rozhodnutí zemských soudův, nařízení úřadův i akta sněmův ve věcech městských; za čtvrté privilegia cechův a postranních práv; za páté statuta a snesení obcí; za šesté výpovědi a naučení vrchních soudův městských a za sedmé některé netištěné právní knihy městské a jiné důležitější právní prameny městské.“ I učiněn radě městské návrh, aby právní prameny, pokud se týkají měst Pražských, vydány byly nákladem obce Pražské a by se nejprve přikročilo k vydání privilegií a listin, jež obcem Pražským panovníky českými uděleny byly a ty aby tvořily první díl velké publikace, jež pod svrchu položeným názvem vycházeti má. Rada městská návrhy tyto schválila a uložila archivu městskému, aby učinil přípravné kroky ku vydání prvního díla, jenžby obsahoval „Privilegia měst Pražských“. Listiny vydají se úplně v původním textu opatřeny jsouce regestami a potřebnými vysvětlivkami a rejstříky. První díl důležité této publikace vyjde počátkem budoucího roku.

IV. Nový spis Sumner Mainův.

Nový spis od Maina je v Anglii velikou událostí literárnou a proto neváhám čtenáře „Sborníku“ na nejnovější dílo Mainovo z oboru (tak zvané) filosofie práva pozorny učiniti. Protože však spisovatel u nás málo znám anebo dokonce neznám je, zahrnu svým referatem i starší jeho spisy čelnější. [1])

Jak známo, prosluli v Anglii Bentham a Austin jako filosofičtí právníci; v novější pak době dodělal se Maine velikého a zaslouženého úspěchu. Jádro prací Mainových ne tak v učení, jako v methodě hledati: historicky, tedy srovnávavě objasňuje vývoj institucí právných, najmě pak důkladnou znalostí života indského nové světlo vrhá na právné a socialné poměry národův evropských. Patří tedy Maine k mužům, jakými jsou anglické literatuře Tylor, Lubbock, M. Müller a p.

Prvý základný spis Mainův byl: Ancient Law: its Connection with the Early History of Society, and its Relation to Modern Ideas 1861.

---

[1]) Sir Henry Sumner Maine narodil se 1822; 1862—69 byl v Indii, 1870 stal se professorem práva v Oxfordě, 1871 členem rady pro Indii.

Maine vytknul sobě úkolem některé z nejstarších ideí člověčenstva vyznačiti, jak vidí se ve starém právu, a ukázati poměr jejich k názorům moderným. Staré právo, z něhož vyvažuje prvotné idee socialné, jsou tu zákony římské, najmě základ jich v decemvirských tabulích. Maine právem předpokládá, že ty dřevné zákonníky, neméně než dřevné básně Homerovy a j., lépe nás poučují o prvotném bytu společenském než pozdější díla sepsaná pod vlivem filosofie a theologie.

Maine ukazuje, jak vzniklo zákonité rozhodování, jak ustálil se zvyk, jak pro vývoj práva aristokracie byla potřebna, a jak postupem časů zákony psané zavládly. Naivný a spontanný vývoj pojmů právných přestal kodifikací a nastalo pak rozumné, pravovědné snášení zákonů. Psychologicky záslužná je Mainova analyse pojmu fikce, kteréhož on ve smyslu mnohem širším užívá než obyčejně děje se od právníků. Historicky i věcně poučný je rozbor o právu přirozeném; jak pojem ten, vzniklý v Řecku, dostavší se do Říma pravovědné poznání Římanů povznesl a zároveň pak větší jasnosti a konkretnosti nabyl spojiv se s více positivným jus gentium. Pěkně, ač poněkud neúplně rozjímá pak o tom, jak v době novější ten starý pojem oživl ve Francii na přirozený stav (l'état de nature).

Sledují pak rozpravy o primitivné společnosti a její názorech o právu, dějiny závětného dědění, přirovnání starých názorů o závěti a posloupnosti k moderným, dějiny prvotného majetku, smlouvy, provinění a zločinův.

Právo a zákony římské jsou Mainovi jen historickým, tedy relativně oprávněným zdrojem, nejsou mu však ultima ratio pojmů pravných; pravověda není mu, jak obyčejně bývá, praktickým návodem pro úřadnictvo, ale je mu skutečnou vědou sociologickou, jejíž úkolem jest ukázati, jak ty které idee právné vznikly a postupem času se měnily a přetvořovaly, jak moderné naše pojmy vůbec odnášejí se k těm prvotným ideám právným a pravovědným. Je na snadě, proč právník v zákonníku svém vidí absolutno jako theolog v písmech svatých, a rozumí se, že stanovisko toto nutné jest a oprávněné; ale právě tak oprávněný je pokus vědeckého právníka-historika i v kodifikovaném právu neviděti než relativno a sociologicky vysvětlovati všeliké řády společenské, pokud jeví se v nich právné vědomí lidské. Účelu tak krásnému věnoval Maine práci života svého a došel v oboru tom mnohého a pravého poznání.

Druhý větší spis Mainův byl: Village Communities in the East and West 1871.

V Indii posud je primitivný kommunismus; lidé tam nemají pojmu vlastního majetku a nemají zákona. Sbor starších spravuje obec; nepřikazuje, aby se to neb ono činilo, nečinilo, jen prohlašuje, co je zvykem: obyčejně se výnosů takových poslouchá; neváží-li jich kdo, není žádné jiné moci, která vynutila by poslušenství, než obecné opovržení, obecná nespokojenost. Feudalismu v Indii nebylo.

V Evropě vyvinul se z demokratického kommunismu feudalismus; vývoj ten byl nenáhlý, rozhodně pak byl ten postup šťastný. Zvyk prvotný nepřál promyšlenému zemědělství, pracovalo se málo a špatně; když pak stalo se panstvo majetníkem — tím neb oním způsobem — nepodrobovalo se zvyku; když šlo o obdělávání vlastního majetku, činily se pokusy a pracovalo se úsilněji a rozumněji. Tak na př. v Anglii za Alžběty králové $^4/_5$ lidu vzdělá-

vali půdu, za Viktorie (před zrušením zákonů obilních) $^1/_3$; a že práce živila tehdy 5, teď 12 lidí a lépe.

Methodicky zajímavé je objasňování poměrů v Indii některými evropskými institucemi, které posud udržely se ve Škotsku, v Německu a j.; neméně krásné pak jsou poukazy, jak se z kommunismu vlastenství vyvíjelo, která práva si feudalismus nejdříve osoboval a t. d.

Velice poučný a zajímavý pak spis vůbec tomu je, kdo studovati chce působení národa jednoho na druhý, styk osvěty jedné s druhou. Pomysleme jen, že Anglií osvěta naše evropská direktně stýká se s osvětou indskou, a stopujme pak, jak vliv ten a onen působí tu a tam. Praktikům zajisté dostačí věděti — i v té příčině spis Mainův požadavkům vyhovuje — jaký zákonník mají Angličané v Indii zavésti; avšak theoretik studuje to živé stýkání a nezapomíná, že vrátila se tu evropská osvěta zvláštním oběhem dějstva k svému prasídlu a svým prvkům. Přirovnávaje pak onen dětský stav osvěty indské k starší a sestárlé osvětě své, mnohá čerpá poučení a s úžasem znamená, že dětství poučiti může starost! V té příčině sr. spisek Mainův: The effects of Observation of India on modern European Thoughts, 1875.

Lectures on the Early History of Institution, 1874. Spis tento doceluje „Ancient Law" a je dokonalý vzor srovnavací pravovědy. Irské staré zákony — „Brehon Law" složený ze „Senchus Mor" a z „Book of Aicill" — snesené asi v XI. a X. st. poučují nás o prvotném zřízení a zčlánkování společenském: že pokrevenství prvotným je tmelem společenským, jak přirozeným způsobem jednotlivé obce vyvíjely se z rodin, jak časem majetek povstával, co byli prvotní pohlaváři a šlechta, jak vyrůstala souverenita a t. d. — zkrátka vidíme tu vývoj osvěty evropské a osvěty vůbec v malém.

Dissertations on Early Law and Custom, 1883. Ve spisech dřívějších počínal si Maine přísně historicky, a jen srovnáváním památek starých s našimi názory moderními dopátrává se prvotného stavu společenského. V nejnovějším díle svém odvážil se, opíraje se o dřívější svá studia, k sociologickým konstrukcím a theoriím. Jako dovedný palaeontolog z jedné kosti obraz celého zvířete předpotopného si formuje, tak Maine z institucí právných zobrazuje sám všecko žití společenské, ustavičná to dedukce a indukční verifikace historická: ale vede si střízlivě a obezřele, obrazotvornost slouží přísné indukci historické a psychologické. Jako v ostatních svých pracích tak i zde založil vývody své na starých, tenkráte na nejstarších památkách, a to na svatých knihách východu, které se za dozoru známého orientalisty Max Müllera na anglický jazyk překládají a takto dostupnými stávají i těm badatelům, jimž znalosti východních jazyků se nedostává. [1])

Nejzajímavější a nejvážnější oddíl knihy je v rozjímání o poměru náboženství a práva. Maine dokazuje, že prvotně všecek život společenský spravován byl náboženstvím, a že teprve časem staly se pojmy a instituce právné na náboženství nezávislými. Dále se dovídáme, že náboženství prvotné bylo větším dílem ctění předků, jimž zavládlo dědění majetku. Neméně poučným je oddíl, němž ukazuje se pozvolný vývoj státu moderního z prvotné rodiny (gens); pravdivým pak zdá se býti auktorovo mínění, že nežila společnost z počátku

[1]) Toto vydání Müllerovo „Succed Books of the East", sociologii velice užitečné, obsahovati má 24 svazky svatých knih indských, čínských, perských, arabských a t. d.

jako stádo zvířat, ale že vždy byly rodiny, že tedy patriarchalné žití počátkem bylo veškerého pozdějšího ústrojstva společenského.

Vývoj feudalných zákonů, království, klassifikace majetku, zákonův a práv a t. d. — zkrátka všecky předměty filosofické dějepravy spracovány jsou na bohatém materialu oněch studií sociologických, kterými Angličané v době naší nad ostatní národy vynikají.

Povím jen ještě, že bohaté vědění Maine podává v ušlechtilé formě logické a aesthetické; všeho více vážiti si oné klidnosti a věcnosti, která se v míře veliké dostává tak mnohým spisům anglickým a která čtenáře přesvědčuje, že mluví k nám gentleman, muž, jenž při vší načtělosti vždycky více ze života čerpal a z vlastního rozumu než ze knih.

Nejnovější literatura historická se zvláštním zřetelem ku dějinám českým.*)

Časopis Musea království Českého 1883. I. svazek: Mareš, Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř svobodný pán ze Sulevic, předseda prozatímní vlády ve Vídni po čas obležení její od Turků l. p. 1683 (práce velmi pěkná); Listy Josefa Jungmanna k Antonínovi Markovi č. 114—132 z let 1823—1827; Dvorský, Nové zprávy o Tychonu Brahovi a jeho rodině (zajímavé); Zoubek, Komenského křesťanská akademie světová, královská společnost v Londýně, massonové (výborné); Řežábek, Jiří II., poslední kníže veškeré malé Rusi (velmi dobré); Čelakovský, Traktaty bratrské o večeři a krvi Páně z r. 1535; Emler, Zpráva o činnosti Spolku historického v Praze.

Politická bibliotéka č. V.: Řeči dra. F. L. Riegra a jeho jednání v zákonodárných sborech. V Praze u J. Otty. Sešit 5. Stran VIII. a 193—214.

Sešit V. obsahuje dokončení dlouhé řeči Riegrovy „o poměru církve ke státu“ a pak vypravování o konci říšského sněmu Kroměříšského, který rozpuštěn byl 7. března 1849. Tím končí se I. díl řečí Riegrových; tudy od dra. J. Kalouska připojena také k sešitu 5. předmluva, která vyličuje, jakým způsobem vydání řečí Riegrových se zpořizuje.

Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od r. 1618 až do sklonku minulého století, dle původních pramenů sepsal Jan Orth. V Jindřichově Hradci 1883. Nákladem vlastním. V kommissi knihkupectví J. Holče v Jindřichově Hradci. 8° stran 49.

Touž chválu, jakou vzdal Zoubek v Č. Č. M. 1879 str. 431. prvnímu svazku tohoto Nástinu, sluší vším právem také vzdáti druhému, který, tak jako svazek první, pracován jest úplně dle starých knih a listin městských a zámeckých a v několika kapitolách podává jasný obraz o vzmáhání a poklesání Jindřichova Hradce. Důležito při tom jest, že obsahuje též mnohé zprávy nové ku charakteristice pana Viléma Slavaty (ku př. na str. 9.).

Nástin skládá se z následujících odstavců: 1. Místopis; 2. Poměr obce k vrchnosti z rodu Slavatovského; 3. Příjmy a vydání; 4. Zřízení městské; 5. Správa obecní; 6. Konání spravedlnosti; 7. Živnosti městské (zemědělství, řemesla a obchod); ku konci rejstřík.

Posvátná místa král. hlavn. města Prahy. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého. Sepsal František Ekert, kaplan

---

*) Sestavili: amanuensis dvorní knihovny Ferd. Menčík ve Vídni; skriptor universitní knihovny pražské Ferd. Tadra v Praze a redakce.

u sv. Vojtěcha v Praze. Svazek I. v Praze 1883 8°. (Spisů Dědictví sv. Jana Nepomuckého čís. 10.)

Dědictví sv. Jana Nep. podává tímto spisem členům svým na rok 1883 podíl ceny nevšední. Na základě posud tištěných zpráv a spisů jakož i mnohých rukopisů a vlastního ohledání podává spisovatel, známý již mnohými články historickými, uveřejněnými hlavně ve Blahověstu, soustavný přehled dějin a popsání posvátných míst Pražských, z nichž první tento svazek obsahuje Hradčany, Malou stranu a Staré město. Svazek druhý bude obsahovati Nové město a předměstí a mimo to jednati bude o zrušenýeh a zaniklých svatyních v Praze. K svazku I. přiloženy jsou vyobrazení dokončeného metropolitního chrámu sv. Víta a hlavního chramu Týnského.

K tomuto spisu dobře druží se:

Pražské pověsti a legendy. Sebral Josef Svátek. V Praze, nákladem Jaroslava Pospíšila, 8° str. 192.

Jest to velmi dobře spořádaná sbírka všech historických pověstí a legend: a) o staré Praze, b) o Vyšehradě, c) o chrámu svatovítském, d) o kostelích pražských, e) o kamenném mostě, f) o palácích a budovách, g) o zakletých osobách, h) o pokladech a konečně i) pověsti obsahu různého.

Ant. Prochaska: Ostatnie lata Witołda. Studyum z dziejów intrygi dyplomatycznej. Warszawa. 1882 8°.

Jméno spisovatelovo jest známo a on zásluhy veliké získává si neustále o vylíčení hlavně dějin polských a jich vztahů za časů husitských. Úkolem pojednání tohoto je, očištění velkého vévody litevského Vitolda a vypsání společného sjezdu v Lucku, kam r. 1429 sešli se vedle Vitolda i král polský Vladislav Jagajlo a císař Zikmund, jenž zvláště pletichami svými a zvláště udělením koruny královské Vitoldovi chtěl oba bratry proti sobě znesnaditi. Vitold již od Dlugoše vylíčený jako zrádce nalezl zde svého obránce, který na základě listin, čerpaných hlavně z archivu řádu německého, odkryl jejich snahu, aby způsobili rozbroje mezi oběma sousedními zeměmi, beztoho co nejúžeji spojenými. Že obranný spíše spis tento psán slohém lehkým a historickým dílům ne tak obyčejným (vyjma u Francouzů) se nikterak nedivíme, aniž za nedostatek pokládáme. *)

* * *

Redakci zaslány byly následující spisy:

Slovenské Pohľady. Časopis pro literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár Hurban (Vajanský). Ročník III. Sošit 1.—3. v Turčanskom sv. Martine 1883.

Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXI. Jahrgang Nro. 1—3. Redigirt von Dr. Ludwig Schlesinger. Prag 1883.

Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od r. 1618 až do sklonku minulého století. Dle původních pramenů sepsal Jan Orth. V Jindřichově Hradci 1883.

Pražské pověsti a legendy. Sebral Josef Svátek. V Praze. Nákladem Jaroslava Pospíšila 1883.

Posvátná místa král. hlavn. města Prahy. Sepsal František Ekert. Svazek I. V Praze 1883.

*) Ostatek „nejnovější literatury historické" pro nedostatek místa odložen do sešitu přištího.

SBORNÍK HISTORICKÝ.

Ročník I. — 1883 — Svazek III.

Čechy a války turecké.

Sdělil dr. Jos. Alex. svobodný pán *Helfert*, skutečný tajný rada ve Vídni.

Dějiny naší milé vlasti vzdělávají se s pilností vždy usilovnější a to ve směrech nejrůznějších: dějiny země celé, monografie místní, politický, právní, církevní dějepis, dějiny vzdělanosti i všechno, co ku pomocným vědám historickým náleží. Ovšem nedopouští tomu různost osobního přesvědčení i stanovisek, aby pojetí věcí zběhlých bylo u všech autorů totožné; nicméně četnými pracemi o dějinách vlasti naší aspoň to možným se stane, že při nejrůznějším pojetí to, co u důležitých fakt jest vskutku věcného, vždy více se objasní v původu, vývoji a konci svém.

Jen v jediné stránce, zdá se mi, nevěnuje se dějinám českým náležité pozornosti. Míním tu studium o souvislosti našich dějin s dějstvem všeobecným, světovým, působení velikých událostí zahraničných na naše poměry politické i kulturní, na názory a mínění českého národa i vynikajících osobností jeho. Chci věc tu příkladem doložiti. Vídeň slaví letos dvoustoletou památku obležení svého od Turků r. 1683. Událost tato neušla ovšem pozornosti české literatury. Professor Miltner z Hradce Králové, pisatel těchto řádků a knížecí Schwarzenberský archivář Frant. Mareš podrobnější studie konali a uveřejnili o hraběti Kaplířovi, tehdejším náčelníku všeho obhajování Vídně. Professor Miltner brzo potom uveřejnil i zprávy o účasti Čechů, Moravanů a Slezanů při prvním obležení Vídně r. 1529.

Jakkoliv záslužné jsou tyto práce, tož přece nevyhovují tomu, co na mysli mám. Katastrofa r. 1683 nebyla významu toliko lokalního, ona týkala se celé Evropy, poněvadž první vystoupení Turků v Evropě, staleté rozšiřování jich moci, výboje a spojené s nimi ukrutné potlačování podrobených národů křesťanských jest důležitým oddílem dějin evropských. Čechy ovšem bezprostředně s Turky se nesetkaly, jich invase byly ušetřeny; žádná tlupa Turků nebo Tatarů nepřišla do Čech, aby zde pálila, loupila, vraždila, násilí na obyvatelstvu se dopouštěla a do otroctví zajímala. Tím ovšem není řečeno, že by Čechy vůbec „nebezpečí a strachu“ tureckého nebyly znaly, že by ne-

byly pocítily zděšení, když bylo zle a válka blížila se k jich hranicím, jakož i radosti a jásání, když dobyto nějakého skvělejšího vítězství. Když mladý Václav Vratislav z Mitrovic r. 1591 s panem Krekvicem, nastoupil skrze Uhry cestu do Cařihradu, prohlížeje Bělehradsky zámek, pronáší s hlubokým nářkem památná slova: „Království před tím nejslavnější násilí trpí, národové okolní velikým strachem chřadnou a my nebozí Čechové mnoho jsme bíd a neřestí skrze války v Uhřích těchto časů pocítili, nesčíslná summa peněz ven ze země vynesena, nesčíslný počet znamenitých lidí a našich milých přátel Čechů v Uhřích zůstalo a pobito jest, tak že ta uherská země již nikterak za to nestojí. A jestliže nám obzvláště svou božskou pomocí Pán Bůh spomoci neráčí, jest se obávati, aby také do Rakous a naposledy do naší milé vlasti ti naši ouhlavní nepřátelé se nevpeřili, čehož milostivě ten Svrchovaný uchovati rač. K tomu není žádná posavad pravá láska a svornost mezi námi, platní a opravdoví Čechové a vlasti otcové zahynuli, a jsou-li kteří, velmi jich málo pozůstává; nýbrž větší počet jest těch, kteří by toho vděčni byli, aby cizí národové do těchto zemí vpadli a naše české toto slavné království zahubili.“

Účastenství Čechů ve válkách proti Turkům nebylo toliko věci osobního udatenství nebo touhy dobrodružné; „daň z krve“ vyžadována velmi zhusta a vedle ní také ještě četné „berně turecké“. Mimo to někteří stavové ještě zvláštním způsobem ku placení tureckých berní byli potahováni. S dovolením papežovým uložil císař veškerému duchovenstvu, počínaje u arcibiskupa až ku venkovskému faráři, zvláštní daň ze statků církevních, jejížto vybírání vedlo ku četným reklamacím, ježto někteří stěžovali si na vysokou taxaci svých statků, jiní pro živelní nepohody žádali o slevení anebo odpuštění berně, a ještě jiní dokládali, jaké oběti finanční již na jiných stranách válkám tureckým přinesli.

Budiž mi dovoleno doslovně zde uvésti list papeže Innocentia XI. ků císaři Leopoldovi, daný dne 3. července 1683, jehož opis nachází se v archivu c. kr. místodržitelství českého:

Innocentius P. P. XI.

Carissime in Christo fili Noster, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Ingentibus ad publicam causam adversus immanissimum Christiani nominis hostem tuendam Majestatis tuae expensis, omni qua par est ratione tam necessario tempore consulturi, facultatem tribuimus Dilecto filio Nostro Francisco Cardinali Bonvitio exigendi ab Ecclesiasticis qui in haereditariis Provinciis tuis bona possident contributiones, de quibus ad Nos scripsisti. Gratam vero ac acceptam tibi futuram huiusmodi deliberationem, profecto non dubitantes, pro explorato habere te volumus, nihil a Nobis praetermissum iri, quod ad strenua Consilia tua felicem ad exitum perducenda conferre in Domino posse existimabimus, sicuti ab Eodem Cardinali fuse cognosces. Majestati interim tuae Apostolicam Benedictionem amantissime impertimus. Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 3ª Julii MDCLXXXIII Pontificatus Nostri Anno Septimo Marius Spinula.

Carissimo in Christo filio Nostro Leopoldo, Hungariae et Bohemiae Regi Illustri in Romanorum Imperatorum electo.

Kardinal Bonvisi 20. července téhož roku psal z Broumova, kamž se byl nepochybně utekl před Turky, vlaský list arcibiskupovi Pražskému Janu Fridrichovi hraběti z Valdštejna v příčině berně turecké; císař Leopold v téže příčině 21. července z Passova německý list an die „Räthe, Kammerer etc. und Obristen Landes-Officiere des Königreichs Böhmen", který 31. července do Prahy došel. V listu kardinala Bonvise píše se mezi jiným: „Mi è venuto il Breve Pontificio dell' Imposizione dell' uno per Cento sopra gl' Ecclesiastici per i presenti bisogni della Guerra, onde potrà V. S. Illma con sicurezza di coscienza in vigore di questa mia lettere gravare tutti gl' Ecclesiastici a pagare ai Ministri di S. M. quello che importeranno le loro porzioni" ecc.

Tímto způsobem vybírána berně pokaždé, kdykoliv k nějakému novému tažení proti Turkům se chýlilo, a to trvalo až do první polovice předešlého století. V archivu místodržitelství českého nachází se breve papeže Benedicta XIII. podepsané od kardinala F. Oliveria dto. 31. ledna 1725, následkem jehož na podzim téhož roku Jeronym Grimaldi, arcibiskup Oděsský, papežský nuntius ve Vídni, „collector generalis apostolicus", arcibiskupa Pražského Ferdinanda hraběte Khünburka učinil „subcollectorem" pro Čechy, a ten zase v říjnu generalního vikáře svého Daniela Josefa Mayera z Mayeru, biskupa Tiberiaského, pověřil, aby vybírání turecké berně provedl. Za pětiletí 1725—1730 bylo tehdáž kněžstvu českému uloženo, aby zaplatilo 160.000 zlatých.

Upadnouti do zajetí tureckého pokládáno po mnohá století mezi křesťany za nejhroznější neštěstí. Přiházelo se však dosti zhusta, že Turci bohaté zajatce za výkupné propouštěli, anebo neměl-li zajatec peněz pohromadě, na rukojmě některého zámožného, v Turecku usedlého křesťana ho propustili; ten pak odebral se domů, opatřil si peníze, vyplatil výkupné a vybavil tím sebe i toho, kdo za něho zatím ručil. Tímto způsobem mnohý zajatec dostal se na svobodu, který peněz ani doma neměl, než teprv si jich vyžebrati musil; aby to snáze šlo, vydávali se k tomu účelu zvláštní patenty od panovníků. Těch musilo se vydávati v hojnosti, z let 1623—1652 nachází se jich v archivu českého místodržitelství celý fascikul. Tam přichází jakýs Stanislav Komorský, který s bratrem svým do zajetí tureckého přišel a 500 říšských tolarů potřebuje ku svému osvobození. Šebestian Žilinský se ženou a dvěma syny od Tatarů zajat, potřebuje 200 rýnských zlatých „ranzionu" ku svému osvobození. Reinhard Posser a jeho bratr, oba kupci, „sind auf dem Möhrr gefahren, von den Türekischen Möhrräubern gefangen, in Türekhei geführt, aller ihrer Kauffmanschafft spoliert vnnd beraubt, vnnd also in die viehische Türekische Dienstbahrkeit genomben worden". De dato v Praze 19. října 1652 nachází se „Paßbrieff für den P. Joannitium, deß Patriarchen zu Hierusalem Vicarium zu Sambling", který v listě jmenuje se „sacerdos Cretensis ord. s. Basilii", a dává se mu volení, aby sbíral peníze na vykupování křesťanských otroků z Turecka.

Všechny tyto patenty vydány jsou německy; formou i výrazem jsou pravými typy tehdejší němčiny. Česky psané nalezl jsem toliko žádosti o podobné patenty. Podávám zde německý „Paßbrief" de dato 4. srpna 1623 v plném znění, a výtah ze žádosti o patent v české řeči de dato 11. srpna 1623.

*

Von Gottes gnaden Wir Carl etc.

Embietten W. allen vnnd Jeden, was Hohen oder Niedern, Würden, Standts, Ambts, oder Weeßens die sein, somit diesem Vnnserm offen Patent Ersucht werden, Vnnser Gnad, Grueß und alles guets, vnnd geben Ihnen zu vernemben, daß Vnns gegenwarttiger Thomas Karwacky gehorsamb vnnd demüettig zu erkhennen geben, waßmassen Er vor diesem unter den Cossackhen in Vngarn vnnd Crabatten wieder den Erbfeindt Christliches Nambens vnnd Glaubens den Türggen, für ein Fendtrich gedient, vnnd sich sambt seinen Bruedern zu Roß hatte gebrauchen laßen, darunter Sie beyde aber gefangen, in die Türckhische schwere grausambe Dienstbahrkheit geführt, vnnd darinnen also lange gemarttert vnd gepeinigt worden waren, biß der Allmechtige Sie gegen 900 Taller Rantzion, vnnd Hinderlaßung seines Brueders, als zu ainem Pfandt, gnediglich entlediget, damit Er Thomas Karwacky eine solche hohe Summa bey fromben Christen mit derer treuwen Hülff vnnd Beysteuer desto eher zu wege bringen vnnd colligirn, vnnd sich sambt gedacht seinen Bruedern von dem Feindt wiederumb endtledigen möge, So hatt er Vnns demüettig angelangt vnnd gebetten, Ihme dieß Vnnser Patent vnnd Recommendation in gnaden mitzutheilen, welches wir Ihme auß Christlichen Mitleiden nit verwaigern wollen, Ersuchen demnach menniglich, was obbemelt, was Würden, Standts, Ambts oder weeßens die sein, hiemit freundtlich vnnd vleißig, daß sie gedacht Thomasen Karwacky, auf ein Monattlang, nicht allein durch Höchstgedachter Khays. Maytt. Vnnsers Allergnedigsten Khaysers Khüniges vnnd Herrn in Khünigreich Beheimb vnnd deßelben Incorporirten Landen, aller Orten und Enden zu Waßer vnnd Landtf, frey, sicher vnnd vngehindert fortkhomben vnnd paßieren laßen, Sondern Ihme auch mit Auflegung diß Vnsers Brieffs, vor den Kirchen oder in anderweege guetthertzig bedencken vnnd zu Abführung benannter schweren Rantzion mit Ihrer Hülff vnnd Beysteuer Christlich vnnd mitleidlich zur statten khomben, vnnd der Belohnung von dem Allmechtigen wiederumb gewerttig sein wollen, zu Vrkhundt mit Vnnseren Fürstlichen auffgedruckhten Secret Innsiegel verfertigt, Geben Prag den 4. Augusti Anno 1723.

Gregor Podleſky z Podoli na granicze Tatarſky: na miſtie towaryſſe meho.

Na Waſſe Czyſarzſke miloſti ya vbohey wiezen w zalarzich ſe wſſy poniženoſti wznaſſym, Kterak Letha 85 Neprzatele wſſeho Krzeſtianſtwi Tatarzi, na Podol Braslaw a Winicz wpadly, mne manzelku mau a trzi Syny me zaloſtnie yali, otcze meho giz ſtareho ktereyz giti nemohl y bratra meho tu hned na kuſy rozſekali, obydly me y ſe wſſym czos ſem gměl na prach ſpalili, potomnie mne ſe wſſemy mymy y s ſauſedem meym do Tatar do vkrutneho wiezeny zawedly a ſ nami tyranſky a nemiloſrdnie zachazeli a geſſtie zachazegi, w kteremžto wiezenie gſa mnoho czaſu drzan, az potom Pan Buoh wſſemohauzy gednoho kupcze z Kamericze (?) geſt zbuditi raczil, ktereyz ſe nademnau ſmilowal, mne wyplatil, a za mne ſameho neprzatelum meym 500 tolaruw geſt polozil. Wſſak nicz menie Manzelka ma, trzi Syny mogi y Sauſed a Towaryſs muy geſſtie poſawad w tymz Wiezenie zuſtawagi a zadnym zpuoſobem wygiti nemagi, lecz za nie 1000 tolaruw polozjm czehoz, mnie vbohemu czlowieku ucziniti mozne neni atd.

Lehko můžeme si představiti majitele takového patentu, jak v kroji poutnickém, putuje po kraji od zámku šlechtického ke klášterům

farám a sedlákům a sbírá „ranzion". Ve společenských poměrech tehdejších byl zajisté takovýto poutník zjevem dosti zajímavým.

Ale vedle toho všeho turecké války ještě jiný vliv měly na Čechy. Jimi rozšiřován názor předků našich o světě, jimi budil se interess pro cestopisy, popisy krajin, jakož i pro příhody a dobrodružství zažitá v tureckých zemích, z nichž zvláště zajímavé z tehdejších dob jsou příhody Václava Vratislava z Mitrovic. Že i také fantasie národní obírala se pověstmi o Turcích, jest zcela zřejmo z narážek uchovaných v národních písních.

Dějiny české vzdělávány byly až dosud hlavně v těch partiích, kde boji svými a hlukem sporů náboženských vynikají. Než konečně zdá se, že byl by čas prozkoumati také vnitřní život národa v těch dobách, kdy nebylo cizího nepřítele v zemi, kdy nebylo sporů a pronásledování, kdy dle lidského soudu byl „mír". Látky ke zkoumání takovému lze zajisté nalézti velmi mnoho.

Příspěvky k dějinám města Příbrami.

Sdělil *Jan Matzner*, professor na realce v Písku.

O městu Příbrami činí se nejprve zmínka v XIII. století. Tehdáž bylo toto jen dvorem a majetkem kláštera Tepelského, načež koupí r. 1216 dostalo se v poddanství biskupův Pražských. Jiří z Milévska totiž, maje v úmyslu založiti klášter Milevský, vyměnil r. 1184 několik rolí svých za pole biskupa Pražského, postoupiv své vesnice Stranné, Bratřejov, Zbudov a Chrastnou biskupovi, sám pak obdržev vesničky biskupské Dobrotěšice, Mimoňovice a Hrejkovice. Prostředníkem této výměny byl archidiakon Bechyňský Herrmann. (Erb. Reg. 171. I. Arch. Pam. 1875 str. 70.) Po smrti biskupa Jindřicha stalo pak se, že nástupce jeho biskup Daniel II., maje příčinu z poplenění statku Stranného skrze nájezdníky, prodal Stranné opatovi Milevskému bez zvláštního přivolení kapituly Pražské. Z čehož vznikly dlouhé stesky kapituly této, která o polovici spravedlivé ceny skrácenou se býti pravila.

Konečně rozhodl biskup Ondřej po smrti Danielově spor tím způsobem, že uložil opatovi, aby buďto kostelu Pražskému splatil 100 hřiven stříbra za náhradu utrpené újmy, anebo aby smlouvu méně spravedlivě uzavřenou zrušil. Opat Jarloch uvolil se, že složí řečenou summu, začež kapitula koupila od Hroznaty, představeného kláštera Tepelského, přidavši k tomu ještě 200 hřiven, statek Příbram, což se stalo dne 20. června 1216. (Erb. Reg. I. str. 265.) Tím se stala Příbram zbožím biskupův Pražských, kterýžto statek byl výnosnějším za pozdějších nástupcův Ondřejových, když měli účastenství v dobývání stříbrné rudy později zde nalezené. Pod ochranou sv. Jakuba, patrona horníkův, jemuž ke cti založen chrám v Příbrami, zkvétalo hornictví a usedlí tam znamenitého tím nabývali bohatství. ¹)

Fara kostela sv. Jakuba přivtělena byla biskupem Janem IV. z Dražic dne 17. června r. 1310 prebendě kanovnické sv. Jiljí v Praze. (Eml. Reg. II. 963.) Určitějších zpráv o nadání ku kostelu farnímu v Příbrami, nabýváme z listin některých ze XVI. století, které se zachovaly v archivu Píseckém. Z neznámých

---

¹) Jako Konrad z Příbrami, Pražský měšťan, který společně se svými syny Heincmannem a Mikulášem, když se do Prahy přistěhoval, huť, kterou na statku biskupském v Příbrami svým nákladem založil, dne 21. dubna 1311 biskupu Pražskému postoupil. (Tomek Praha I. 310.)

Neb Mikuláš z Nových Dvorův (de Neveshoven), měšťan Kutnohorský, maje z hor Příbramských užitek znamenitý, daroval (30. dubna 1330) desátek z týchž hor Petru opatu a konventu kláštera Zbraslavského. (Arch. Pam. 1873 str. 229.) Jako na jiných místech hornických českých, tak i v Příbrami bohatli hornictvím, zvláště němečtí osadníci.

nyní příčin žádali Příbramští na počátku XVI. století u konsistoře Pražské, aby jim dovolila vzíti si výpisy z knih akt arcibiskupských, týkající se nadání ku kostelu farnímu města Příbramě. K žádosti této svolil mistr Ambrož z Plzně, kostela Pražského děkan a arcibiskupství Pražského administrator od kapituly mocí papežské stolice ustanovený, aby si výpisy z arcibiskupských akt vzali. Když pak se tak stalo, zvláštním listem, že se úplně s akty srovnávají, stvrdil a k tomu pěčeť úřadu svého přitisknouti dal, což se stalo l. 1510 dne 18. července. Výpisy původně latinské k žádosti obce Příbramské od slavného Šudy ze Semanína, jednoho z nejvzácnějších professorův vysokého učení Pražského v XVI. století, který vynikal výbornou známostí jazyků klassických, mathematiky o hvězdářství, r. 1555 na jazyk český vyloženy.

V listině první z VIII. knihy výsadních knih arcibiskupských v kapitule IV. uvádí se, že slovutný Přech ze Skorotína řádu rytířského, při přítomnosti Martina, faráře kostela v Příbrami, oznámil, že jest jednu kopu grošův mince Pražské platu ročního věčného na gruntech a na dvoru poplužním na lidech poplatných a na jiných gruntech, které v Skorotíně měl, prodal a tímto zápisem dotčenému faráři a kostelu i jeho potomkům, slibuje za sebe, za dědice a budoucí své předpověděný plat jednu kopu grošův ze zboží a z gruntův napřed dotčených každého roku rozdílně na dva časy sv. Havla a sv. Jiří faráři, kostelu a náměstkům budoucím jeho dávati platiti a úročiti pod pokutou vyobcování i pod jinými pokutami církevního trestání, pod kteréž se on i dědice a budoucí své sám od sebe dobrovolně podvolil, s tou však výminkou, aby výš dotčený plat mohl na jiné grunty a zboží za jednu míli odtud vzdálí přenésti a přeložiti, svým vlastním však nákladem, což se stalo léta Páně 1414.

Listiny vyňaté z VIII. knihy výsadní akt arcibiskupských, kapitoly VI. obsah jest tento:

Oldřich z Třebska a Jakub z Vysoké řádu rytířského při přítomnosti faráře Martina v Příbrami oznámili, že jsou jednu kopu grošův mince Pražské platu ročního věčného stálého svobodného a všech daní prázdného totiž Oldřich půl kopy gr. česk. na Havlovi, jinak Havlínovi v Třebsku půl lánu držícím a Jakub též půl kopy gr. na Petrovi, sedláku ve Vysoké, na jejich i na dědicův a potomkův jejich dědictví a zboží za deset a půl kopy grošův mince Pražské faráři Martinovi na lampu, aby již v dotčeném kostele v Příbrami věčně držána a krmena byla, pravým a spravedlivým trhem prodali, aby týž plat skrze dotčeného faráře i skrze náměstky jeho, kostela Příbramského správce, od dotčených poplatníkův dědičných na časy obyčejné a zvyklé brávan a vyzdvihován aneb pokutami církevními vyupomínán byl, slibujíce za sebe i za dědice budoucímu faráři Příbramskému, který by kterého času byl, ve vybírání a vyzdvihování dotčeného platu překážky nečiniti aneb sami týž plat platiti pod pokutou vyobcování, avšak na ten způsob, kdyžby takový plat na jiných, jistých a svobodných gruntech a statcích za půl druhé míle vzdálí koupili, k témuž kostelu jej akcí aneb listem aneb jinými jistotami ujistili a utvrdili, aby od placení dotčeného platu svobodni učiněni a propuštěni byli, což se stalo l. Páně 1411 čtvrtého dne měsíce července na den sv. Prokopa u přítomnosti p. Václava Vepřka a Petra v Petrovicích kostelův farářův a Martina Heše z Chýš a Mikuláše z Třeboně, písařův obecních a jiných.

V listině z akt arcibiskupských v knize V. a kapitole II. uvádí se, že u přítomnosti p. Mikuláše Puchníka vikáře a Volframa, sv. kostela

Pražského a arcib. stolice apoštolského legata, ctihodný muž Jan Sádek, kaplan kaply královské na hradě Pražském, náboženstvím jsa rozpálen a žádaje časné věci za věčné šťastnou změnou změniti, pro spasení duše své i také otce svého a matky své i starších a předkův svých, k tomu také i všech věrných mrtvých jednu kopu grošův mince Pražské platu ročního a věčného na jednom člověku Mikuláši z Třebska a na dědictvích a potomcích jeho, kteréhožto člověka v držení jest Jan Sádek, ctihodnému muži p. Martinu, faráři kostela v Příbrami, přítomnému i jeho náměstkům dal a daroval, připsal a dobrotivě přivlastnil, s plným panstvím a svobodstvím, aby týž plat skrze téhož faráře potomky a náměstky od Mikuláše sedláka i od držitelův po něm rozdílně polovici při sv. Havle a sv. Jiří brán a vyzdvihován byl.

Slíbil týž Jan Sádek jmenovanému faráři i jeho náměstkům u vybírání a přijímání téhož platu nepřekážeti ani zmatku nečiniti buď skrze sebe samého aneb skrze koli jiného pod nižádnou vymyšlenou barvou a obmyslem pod pokutami vyloučení; kterýžto plat farář Martin vděčně přijímaje a bera, slíbil jest, že za takové obdarování chce jednou v roce, totiž na zejtří sv. Havla jednu ročně službu v kostele farním v Příbrami sám s potomky a náměstky svými za duše napřed psaných lidí, kdež večer vigilií devíti lekcí zpíváním a nazejtří čtyry mše sv., tři čtené, čtvrtá zpívaná, držány budou.

A jestližeby ty čtyry mše jednoho dne vyplněny býti nemohly, tedy jiných dní potom aby vyplněny a držány byly pod pokutou vyloučení výš dotčeného.

Toto jest pak zvláště při tom vymíněno, aby farář Martin i všickni jeho potomkové a náměstkové dotčenému Janu Sádkovi půl kopy grošův mince Pražské platili a skutečně vydávali na sv. Jiří nejprve příštího a to dokavadž by živ byl na světě, než kdyžby Jan Sádek umřel, tehdy to faráře Martina a potomky a náměstky jeho zase připadne bez překážky všelikého člověka a za takové zase darování půl kopy gr. farář Mikuláš, jeho potomci a náměstkové slíbili jsou, též jednu službu roční držívati za duši Jana Sadka týmž způsobem a obyčejem jako služby roční napřed dotčené a to na ten den, kterého by život svůj dokonal.

Jan Sádek pod pokutou vyobcování a farář Martin prosili jsou, aby od Mikuláše Puchníka vikáře stvrzen, upevněn a pojištěn byl dotčený plat jedné kopy grošův ke kostelu v Příbrami a jeho správcům, aby jej připojil a přivlastnil.

Když Mikuláš Puchník znamenal, že se to všecko děje a pochází z milování náboženství k rozmnožení služby Božské, protož jest to všecko schválil, mocně a řádně učinil, mocí úřadu svého stvrdil a předpověděný plat jedné kopy gr. k témuž kostelu a jeho správcím připojil a přivlastnil.

A to nalezl a ustanovil, aby plat již více nyní ani potom pod právo světské nenáležel než pod právo duchovní. Což se stalo l. P. 1400 dne 15. měsíce října u přítomnosti rozšafných mužův Dominika z Budějovic a Martina Híse z Chýš, písařův obecních, Václava, faráře v Bukové, sluhy kaply královské a jiných mnohých víry hodných.

Výňatek jiný z akt knih výsadních V. a kap. VIII. pojednává o směně rybníku ku kostelu farnímu v Příbrami za jednu kopu grošův v Třebsku na lidech r. 1403.

Oznamuje se tímto zápisem, že farář Martin v Příbrami u přítomnosti Ješka spolu fraymarečníka svého z Říčan, bydlícího ve Vysoké pod správou kostela Pražského poručil známo učiniti, kterak jsa toho žádostiv, aby zlepšil

dobré kostela svého za nějaký rybník s gruntem a příslušenstvím jeho blízko vsi Třebska, který byl od Zdeňka z Rožmitalu sobě a kostelu svému s jinými grunty a zbožím koupil, pro daleké vzdálení od kostela v Příbrami s napřed jmenovaným Ješkem na jednu kopu grošů mince Pražské platu ročního a věčného, holého a svobodného a všech daní prázdného, sobě a kostelu svému směnu a fraymark učinil na lidech v Třebsku totiž na Havlovi, Prokopovi, Waltovi, sedlácích a na jejich dědictví uloženou, usazenou před úřadem arcibiskupským oznámil; z kteréžto směny a fraymarku kostelu Příbramskému a jeho správcům větší užitek bude moci a může přicházeti a kterážto směna a fraymark farář Martin a Ješek žádali, aby dopuštěn byl a od úřadu arcib. mocí úřadní stvrzen a mocí učiněn byl, dotčený rybník se vším příslušenstvím aby od práva duchovního vyňat a osvobozen byl a Ješkovi a jeho dědicům a budoucím v pravé a plné panství aby byl dán a přivlastněn a kopu grošův platu ročního a věčného na vsi Třebsku a na lidech výš psaných a na jejich dědictvích aby úřad arcibiskupský kostelu v Příbrami a jeho správcům přiznal a přivlastnil.

Úřad arcibiskupský, chtěje o tom býti zpraven, větší-li by užitek a dobré z toho fraymarku kostelu v Příbrami a jeho správcům nyní i časův budoucích mohl vycházeti, uložil, aby to ohledáno bylo skrze ctihodného muže Jakše, děkana Bozenského, a faráře v Bobovicích, z kteréhožto ohledání, když do Prahy odesláno, světle se tomu vyrozumělo, že fraymark a směna kostelu Příbramskému a jeho správcům užitečna a k zisku a že větší užitek může přinášeti nežli ten rybník s příslušenstvím; protož k prosbám a žádostem faráře a jeho fraymarečníka jakožto slušným a spravedlivým povoliv úřad arcibiskupský výš dotčenou směnu dovolil a dopustil a tímto zápisem tuto směnu řádnou a mocnou učinil a rybník s jeho příslušenstvím od práva duchovného vyňal a svobodným učinil a jej pod právo a vlastnost Ješka, jeho dědicův a potomkův uvedl a jim přivlastnil, k tomu také plat jedné kopy gr. na vsi Třebsku a na lidech jmenovaných i na jejich dědictvích kostelu v Příbrami i jeho správcům věčně připojil, přivlastnil a nařídil, aby týž plat pod právo duchovní náležel, což se stalo l. P. 1403 dne 14. měsíce prosince.

Z akt arcib. z knih výsadních IV. a kapitoly IV. vypsán zápis týkající se vysazení oltáře Těla Páně Krista a blahoslavené a velebné Panny Marie v Příbrami.

Mikuláš Puchník, licenciat v direkcích (sic), Pražského a Olomúckého kostela kanovník, official a vikář arcibiskupa Pražského atd., oznamuje všem věrným v Kristu Pánu, kterých toto psaní došlo, pozdravení skrze toho, kterýž jest pravé zdraví, aby víru dali tomuto psaní ku příkladu chválitebnému činění nápodobných tomuto skutku věcí.

Oznamuje, že list opatrného muže řečeného Rubáš, rychtáře města Příbramě, na pergaménu psaný a třemi pečetmi okrouhlými vosku bílého na pergaménových výsadách visícími spečetěný na obdarování osm kop grošův rázu Pražského méně jednoho ortu platu ročního a věčného a jednoho lesa na vysazení oltáře ke cti těla Pána Krista a blahoslavené Panny Marie v kostele v Příbrami sv. Jakuba zdravý a celý beze všeho porušení a podezření strany napřed psaného Jana nadávajícího před sebou položený přijal, který zněl v tato asi slova:

Jan řečený Rubáš, rychtář v městě Příbrami, oznamoval tímto listem, že jsa milováním náboženství roznícen a žádaje časné věci za věčné a minutedlné za vždycky trvající šťastnou směnou proměniti, pro uzdravení a spasení

duše rodičův a předkův svých i také duše své, Alidy, manželky své, nejsa k tomu přinucen ani přihnán než ze svobodné vůle a samého náboženství k vysazení oltáře ke cti těla Pána Krista a velebné Panny Marie k věčnému nadání a dobrodinství kostelnímu v kostela farním sv. Jakuba v Příbrami dal a tímto listem daroval osm kop grošův mince Pražské bez jednoho ortu platu ročního a věčného, totiž pět kop grošův bez jednoho ortu ve vsi Lišticích, které, jak praví se v listu, již dávno prve k témuž oltáři byl koupil, na lidech v též vsi přebývajících, totiž na Bartošovi, Janovi, Budíkovi, Čakanovi od uroz. p. Zdeňka z Rožmitalu a jeden les s potoky, křovinami, pastvami a se všemi, což k tomu platu pěti kop grošův bez jednoho ortu příslušelo, to vše, aby učiněno bylo předpovědění dobrodinství, dal dobrovolně a přivlastnil s povolením krále římského a českého Václava i s povolením ctihodného Herrmanna, kostela Příbramského správce a vikáře, za kteréžto také jeho přivolení k dostiučinění kostela jeden krám masný řeznický v Příbrami dal na věčné časy jemu i náměstkům jeho k držení a k vládnutí pokojnému, jakž v dskách zemských a v aktech arcibiskupských to vše šíře se zavírá.

Též na domě a městišti neb placu Přibíka, ležícím blízko domu Bezníka, měštěnína v Příbrami, jednu kopu grošův, jakž se o tom v knihách Příbramských plněji svědčí; na domě a městišti neb placu Petra řečeného Czyholt, ležícím blízko domu Jana, řečeného Bradáč, strany jedné a Martina Němce strany druhé, měšťanův v Příbrami, jednu kopu grošův, jakž se to též v knihách téhož města plněji svědčí; též na dvoře svém a na sladovně vystavěné a cihlou kryté jedné kopy grošův, kteroužto tak dlouho povinni budou platiti, dokavad by jedné kopy platu ročního a věčného jinde nekoupil k oltáři již dotčenému, kterémužto oltáři postavil Petra kněze, příbuzného krevního svého, vymíniv si přitom toto: nejprve, že jmenovaný Petr u toho oltáře sám aneb skrze jiného každý týden nejméně pět mší ve svítání ve dni toliko všední, bylo-li by tolik všedních dní, sic i sváteční, tak po celý rok až do skonání života svého čítati bude povinen; pakli by kdy které té mše obmeškal jedné neb více, tedy za každou mši jeden groš na chléb k rozdání chudým správcem téhož kostela, který by téhož času byl, jménem pokuty dáti bude povinen. Dále ustanovil, aby všichni náměstkové a potomci téhož Petra, kdy k takovému vysazení dobrodinství a nadání toho vystaveni by byli, na témž oltáři buď sami aneb skrze jiného každý den přes celý rok jednu mši vždycky u svítání čísti a sloužiti povinni byli, právo kollatorské nad oltářem aby náleželo Lídě, manželce jeho a jemu až do skonání života jeho a Lidy, manželky jeho. Po smrti pak obou jich žádal, aby podávání dobrodinství toho a právo kollatorské náleželo přísežným, purkmistru a rychtáři, a správcovi kostela v Příbrami na budoucí a věčné časy.

Pakli by se kdy přísežní a rychtář a správce kostela při podání oltáře toho nesrovnali, tehdy aby větší počet hlasův jejich větší moc v tom měl.

Avšak Jan Rubáš nade všecko toto sobě vymínil, že pokud živ bude, chce nad těmito grunty a poplatky k tomu oltáři nadanými plnou moc míti v panství, ve spracování a vybírání berně.

Na svědomí toho založení a nadání a vyzdvižení k listu tomuto s pečeť Rubáše pečeť Jana z Hylpulzhausen toho času purkrabí v Příbrami a peče města Příbrami přivěšena.

K tomu také přihodilo-li by se to kdy časův budoucích, že by někter vrchní aneb některá osoba dotčené přísežné a rychtáře a správce kostela ne zbedným prosbami neb pohrůžkami k tomu chtěl přinutiti, aby některé osob

podali k tomu oltáři, takové podání aby dálo se tak, jakž výše ustanoveno, jinak aby bylo nepořádné a moci aby nemělo.

Na žádost rychtáře podepsali a pečetmi svými stvrdili purkrabí a purkmistr i konšelé města Příbramě, což se stalo l. P. 1393 dne 13. měsíce června.

Jan Rubáš ukázav tento list v úřadě arcibiskupském žádal, aby oltář Těla Pána Krista a blahoslavené Panny Marie v kostele farním v Příbrami sv. Jakuba za věčné dobrodinství duchovní, kostelní, byl usazen a vyzdvižen a plat osmi kop grošův mince Pražské méně patnácti grošův a les s příslušenstvím oltáři a jeho správcům připojen a přivtělen byl a vše, co v listu dárcím uvedeno, ve všech titulech, punktech a klausulích aby mocí úřadu arcibiskupského schváleno a stvrzeno bylo.

Generalný vikář Puchník k prosbám slušným, spravedlivým a s právem se srovnávajícím jmenovaného Jana nakloněn a prohlédaje též k tomu, že nadání z velkého milování náboženství pochází a že se jím a skrze ně služba božská rozmnožuje a že k činění takového skutku mnohých tím ponouká a zvláště pak poněvadž také k tomu přistupuje faráře v Příbrami Martina povolení, učinil oltář Těla Pána Krista a blahoslavené Panny Marie věčným dobrodinstvím kostelním, též také platy výše psané a les s příslušenstvím k oltáři a jeho správcům přivtělil a přivlastnil a vše, co se v listu dotčeném vypisuje, ve všech punktech, titulech, výminkách a artikulích stvrdil a ustanovil, aby platové s lesem od té chvíle potom sloušeli pod právo duchovní a nikoliv pod světské, ustanoviv ze zvláštního povolení a s jistým vědomím Jana dárce a Martina, správce kostela v Příbrami, aby správcové a držitelé téhož oltáře v svátky a ve dni nížepsané ne ráno, nýbrž u velkou, když farář se svými vikáři kaplany slouží mši, aby také na již dotčeném oltáři sloužil a četl a to držitelům téhož oltáře držeti a neporušitedlně zachovati a to pod pokutou exkommunikací neb vyloučení z církve přikázal nejprve ve svátky Pána Krista totiž narození, obřezání, křtiny, vzkříšení a ty dva dni potom svátku, na nebe vstoupení, ducha sv. seslání a ty dva dni potom, Trojice svaté, Těla Božího, též ve svátky blahoslavené Panny Marie, na nebe vzetí, narození, početí, hromnice, zvěstování a navštívení Alžběty, též ve dni všech sv. apoštolův, ve dni sv. Vavřince muč., Martina, Mikuláše, vyznavačův i sv. panen Kateřiny, Doroty a o posvěcení kostela i též na den všech Svatých, na den památky všech věrných dušiček i také na všecky dni nedělní v advent Páně i v postě i též ve dni nedělní, rozkázal generalní vikář, aby byl zavázán správec a držitel oltáře sloužiti ne ráno než v tu chvíli, kdyžby farář se svými vikáři sloužil mši a aby služby Boží měly k tomu povolené.

Též rozkázal, aby správec a držitel oltáře toho na všecky dni Pána Krista, blahoslavené Panny Marie, apoštolův Páně a o posvěcení oblečený v komži na nespoře prvním i druhém, na jitřních, na processích farářovi kostela v Příbrami nápomocen býval a každé hodiny přítomen skutečně vynajíti se dal a k farářovi uctivě se choval bez reptání, všelijaké výmluvy na stranu daleko odložil.

Na svědomí toho potvrzen tento list pečetí arcibiskupství Pražského, což se stalo l. P. 1393 dne 12. měsíce července.

L. P. 1414 dne 12. měsíce dubna oznámil Mikuláš z Příbramě, poručník kšaftovní statku Jana řečeného Rubáš, že ze dvoru a sladovny v předelém listu uvedených, na nichžto jedna kopa grošův od téhož Jana byla

uložena, tu kopu na dům s městištěm a placem Přecha mezi domem Petra Těslického a Jakuba Kováře ležící přivedl a témuž oltáři přivlastnil.

Týž Přech osobně stoje dosvědčil, že plat jedné kopy grošův sám skrze sebe a své dědice, držitele téhož domu a placu jeho, k témuž oltáři a správci jeho každého roku na časy napřed psané přiřkl jest dávati a platiti pod pokutou exkommunikací, kteroužto směnu a převedení Václav vikář, jsa o tom od hodnověrných svědkův dostatečně spraven, přijal, ji dopustil a potvrdil tak, aby ten plat na jiné grunty a zboží převeden a přenesen býti mohl.

Stalo se u přítomnosti Jana z Dubé, Valentina Sysla a Martina písařův. V posledním výpisu z akt knih arcib. výsadních VIII. a kapitoly II. oznamuje Václav z Kouřimě,[2]) že slovutný muž Václav Zubenic při přítomnosti Martina, faráře kostela v Příbramí, osobně stoje přednesl, jako on, chtěje některé grunty své se třemi člověky poplatnými ve vsi Třebsku osvoboditi od platu jedné kopy grošův, kteráž témuž faráři placena bývala, podle znění klausule v zápisu na týž plat v aktech arcibiskupských postavené, s povolením téhož Martina faráře dotčený Václav plat jedné kopy grošův, kterou jest od Jana z Turska prodávajícího na gruntech jeho koupil, místo již dotčené prvnější kopy grošův faráři a kostelu jeho i jeho náměstkům a potomkům dal a ji postoupil, kdežto Jan z Turska slíbil jest sám za sebe i za dědice své budoucí a náměstky dotčený plat jedné kopy grošův z gruntův svých, totiž ze dvora poplužního s poplužím a ze dvou člověkův poplatných i jiných gruntův, kteréž v Třebsku měl a držel, Martinu faráři i jeho náměstkům dávati a platiti pod pokutou exkommunikací, kteréžto převedení bez újmy a škody výminek a pokut v prvním zápisu dovoleno a Václava grunty od platu výš uvedeného osvobozeny, plat na gruntech Jana z Turska ku kostelu Příbramskému připojen a přivlastněn, což se stalo v měsíci červnu 1414.

Veškeré tyto zápisy dokončeny a vepsány léta Páně 1558 v pátek po sv. Bartoloměji ve zvláštní knihu skrze Duchka Špaldu toho času obecního služebníka v Příbrami.

* * *

Když Karel IV. biskupství Pražské povýšil na arcibiskupství, udělil bývalý statek biskupský Příbramský r. 1348 novému arcibiskupství. Zboží Příbramské rozkládalo se té doby na levé straně Vltavy v krajině od hory Třemešné a od lesův Dobříšských dílem až k řece, někde ve větší souvislosti, jinde zase toliko různo ležícími osadami, které ve směru jižním zabíhaly do krajin nynějšího panství Vorlického až za Mirovice i až za Mirotice a nedaleko pod Vorlíkem přeskakovaly také přes Vltavu na břeh východní. Všech osad bylo 49, mezi nimi město Příbram se starodávnými doly stříbrnými. (Tomek: Dějepis Prahy III. str. 37.)

K městu Příbrami příslušelo (Arch. Pam. VIII. str. 32.) 41 lánův, 20 jiter, na nichž sedělo 185 lidí mimo 22 podsedky a 19 mlýnů.

Co do zaměstnání bylo 33 hospodských, 12 pekařův, 17 řezníkův 7 soukenníkův, 2 postřihači, 4 koláři, 11 ševců, 2 krejčí, 1 lazebník, 1 kotlář též ředitel škol, který byl zároveň hospodský a chudý. Farář měl $1 \frac{1}{2}$ lán a 22 chalup. Městu patřila ves Lazec a Žižice.

---

[2]) Generalný vikář arcibiskupství Pražského v l. 1412—1419. (Tomek: Dějepi Prahy díl V. str. 107.)

Osady ostatní byly: Oseč, Orlov, Kozičín, Tisová, Bohutín, Laz dolní, Nárysov, Nannice, Chrast, Poříčí větší, Poříčí menší, Kamenný větší, Kamenný menší, Ostrovec (nyní Ostrov), Žirotice, Přílepsko (Přílepov), Radětice, Konětopy, Zdobice (snad Zdaboř?), Zavřice, Brod, Dubno, Dušníky, Rosejovice, Oubenice, Dřevníky, Smolotely, Těchnice, Kozárovice, Stražiště (u Březnice), Plískovice (u Mirovic), Rastely, Horosedly, Pohoří, Krsice (snad Kyřice), Rákovice (u Čimelic), Ostrovec menší, Dědovice (blíž Zvíkova), Radobytce (u Mirotic), Jarotice, Bošice, Mateřice, Podolí, Vavkovice, na pravé straně Vltavy Lašovice a Kosobudy. [3])

Na celém statku Příbramském bylo držitelů lánův as 713, s Příbramskými 898, kteří drželi asi $336^7/_8$ lánův a 28 jiter; chalup bez rolí 67, podsedkův 34, hospod 4, jeden pivovár se uvádí v Rosejovicích, mlýnův v Příbrami 19 a na zboží mlýnských kol 16. Také náleželo ku správě Příbramské šest vesnic, z nichž se vydržoval kancléř arcibiskupství Pražského, totiž vesnice: Lšteň, Chlum, Skřipel a Osov u Hostomic, Višňová a Ostrov v krajině mezi Příbramí a Dobříší, které osady měly dohromady 31 dědin.

Správu celého zboží Příbramského vedl purkrabí, který byl vrchním ředitelem panství, maje k ruce své jiné služebníky. R. 1382 připomíná se Příbramský purkrabí Hensl, r. 1393 Jan z Hylpulzhausen, r. 1418 Petr z Perče (Arch. Č. VI. 473.). Pod jeho opatrováním byl především hrad, na němž měl své sídlo, jemu příslušelo řízení všelikých věcí vojenských a vykonávání všeliké moci, kterou měl arcibiskup nad svými poddanými, jmenovitě jistá moc soudní, zvláště péče o vykonávání rozsudkův, pokud k tomu nestačila moc rychtářův městských nebo vesnických.

Správu hospodářství polního vedli vladaři čili villici neb procuratores. Nad lesy byli lesní (forestarii) a hajní. R. 1319 připomíná se na zboží Příbramském lesní Velislav. Hajných se uvádí téže doby na témž panství šest: v Oseči Milek, v Laze Mikeš, v Kozičíně Jan, v Konětopích Mikuláš, v Horosedlech Valeček.

Na panstvích arcibiskupských byl zvláštní druh služebníkův: nápravníci č. nápravci (provisiones) totiž, kteří nesli povinnost ke službám vojenským a měli za to k užívání, obyčejně doživotnímu, jednotlivé menší vsi nebo po jednom, po dvou nebo po více lánech, které slouly jejich nápravou neb výsluhou (provisio neb servitium). R. 1379 připomíná se takových služebníkův branných na zboží Příbramském: v Oseči nápravník Hrdoň, v Chrasti Mika s polovicí lánu a 3 jitry, Diviš s jedním lánem a 3 jitry, v Poříčí Pešík s nápravou dvou lánův a službou se samostřílem, v Životicích a v Přelipsku náprava rytíře Přibyslava, v Smolotelích a Kozárovicích náprava Jechnice neb Těchnice, v Rastelích Mikuláš nápravník s $1^1/_2$ lánem a službou se samostřílem, v Pohoří týž s $^1/_2$ lánem, v Krsicích náprava Ješka Kekuly, později Sudy.

Nad purkrabími a jinými úředníky jednotlivých panství byl zvláštní arcibiskupský podkomoří, který sázel rychtáře a konšely v městech na arcibiskupství, jezdil po panstvích přihlížeje ku konání spravedlnosti a vykonával moc soudní ve větších věcech, pokud nebyla arcibiskupovi jakožto vrchnosti vyhrazena.

Již slavný první arcibiskup Arnošt z Pardubic (1344—1364) věnoval nemalou péči rozkvětu města Příbramě, založiv zde hrad a nemocnici s kostelem sv. Jana Křtitele, jakož i s velikým nákladem zdělal mnoho rybníkův

---

[3]) Viz Tomkův Dějepis Prahy III. str. 37. a následující.

na tomto svém zboží. Arnošt též prý dal postaviti farní obydlí v Příbrami. (Beckovského Poselkyně I. str. 575.)

Druhý jeho nástupce Jan z Jenšteinu (1378—1395) vydal do 300 kop grošův, ač mu poddaní při tom částečně povinni byli vypomáhati dovozem a statky poskytovaly dosti staviva, na další stavbu a okrášlení hradu Příbramského.

Za prvních arcibiskupův dosáhli Příbramští takového blahobytu, že nemálo dobrovolnými platy přispěli k zaplacení dluhův stolice arcibiskupské a ku stavbě chrámu sv. Víta na hradě Pražském, čehož jim vděčně připomíná arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1403—1411) ve své listině ze dne 2. října 1406.

Ucházeli se totiž obyvatelé města Příbramě a sousední vesnice Lazce u arcibiskupa, aby, poněvadž žádných výsad ani obdarování na svá práva a svobody nemají a se obávali, aby skrze nedostatek takových výsad jim a jejich potomkům po časech škody a nebezpečenství nepřicházely, aby jich proti takovým nedostatkům opatřil.

Arcibiskup, jsa k jejich prosbám nakloněn a uváživ předpověděné jejich nedostatky, jakož i patře k zásluhám jejich, poctivosti a věrnosti, kterouž jsou k umenšení dluhův skrze jeho předky znamenitě přišlých laskavou pomocí dobrovolně pomocni byli, bez jichžto pomoci dluhův skrze jeho předky vzešlých, jimiž kostel arcibiskupský rozličně byl zaměten, nikterakž zbýti nemohl, i prohlédaje k příčinám uvedeným s bedlivým rozmyslem a zvláštním povolením ctihodných děkana a kapituly kostela Pražského a zdravou radou věrných svých obyvatelům města Příbramě a vsi Lazce a dědicům i náměstkům jejich tyto milosti učinil. [1])

Všchny domy, sladovny, dědiny orné i neorné, louky, křoviny, lesy a obce městu Příbrami a vsi Lazci příslušející, jakž ve svých hranicích a mezech jsou položeny a jak jsou jich posavade drželi, jim propůjčil a potvrdil, aby je oni, dědicové a potomci jejich drželi, měli a na věčné časy pod výminkami doleji uvedenými svobodně a pokojně jimi vládli.

Nejprve, aby obyvatelé města a vsi arcibiskupovi a jeho nástupcům z každého lánu dědin neb luk šedesáte honův za lan počítaje (sexaginta jugera pro laneo computando) půl hřivny grošův rozdílně (mediam marcam grossorum divisim) totiž na sv. Jiří 16 grošův a na sv. Havla tolikéž každého roku platiti, věčně povinni byli, jakž jsou táž dědictví, domy, sladovny, dědiny, louky, křoviny, lesy a obce městu Příbrami a vsi Lázci od starodávna náležející pod týmiž platy od předešlých časův drželi.

Item podsedek (subses) každý osm grošův též rozdílně platiti bude na časy výš psané.

---

[1]) V listině se praví: Nos vero ipsorum petitionibus utpote rationalibus inclinati, pensatis praedictis eorum defectibus attendentesque honestatis et fidelitatis ipsorum merite, quibus ipsi Nobis tanquam fideles nostri ad extenuationem debitoru per antecessores nostros notabiliter contractorum cum caritativo subsidio gratui succurerrunt absque ipsorum subsidio per praedecessores nostros, debita, ut pra mittitur, contracta, quibus debitis Ecclesia nostro praedicta multipliciter involu existit, nulla tenus evadere valeremus, praemissorum erga intuitu, matura delibera tione praehabita ac de speciali consensu Honorabilium Dominorum: decani et Cap tuli Ecclesiae nostrae Pragensis praetactae, sanoque ad hoc fidelium nostrorum acc dente consilio in praefatos incolas in Przibram et in Laaz, mentis nostrae aci vice reciproca dirigentes ipsis, heredibus ac successoribus eorum gratias facimus e

Item z každých dvou honův (de quibuslibet duobus jugeribus) dědin neb luk sedm halířův (septem hallenses) na jeden čas předpověděný a tolikéž halířův na druhý čas platiti budou povinni.

Item z každého domu neb dvoru (area) nemajícího nejméně patnácti honův dědin neb luk kromě domův kovářův nížepsaných čtyry groše též rozdílně platiti budou na časy již jmenované, avšak krom některých dědin, které slovou „nádavky" blízko hory blahoslavené Panny Marie (agri, qui vocantur additiones vulgariter nádavky prope montem Sanctae Mariae), z kterých nic platiti obyčej měli.

Item z každé krčmy, koliko jich koli tam nyní mají aneb budoucně míti budou, patnácte grošův jednou toliko každého roku při sv. Havle.

Item z každého domu neb dvoru podýmného (ratione fumalium) jedenácte halířův na sv. Havla a výmazného (ratione delenalium)[5]) na sv. Jiří tři halíře a na sv. Havla tolikéž arcibiskupovi a jeho nástupcům povinni budou každý rok platiti.

Item kovář, který sedí v prostředku předpověděného města nedaleko proti kostelu, osm grošův rozdílně jakž pověděno jest, a tři sekyry dáti a dva vozy arcibiskupovi a jeho nástupcům okovati každý rok povinen.

Item kovář pak hned vedle předpověděného bydlící osm grošův platiti bude též rozdílně, jakž napřed předpověděno, a oba dva vymazaného a podýmného platiti budou, jakž se nahoře oznamuje.

Item z krámův masných (de macellis carnium), z každého toho krámu, kterýchž na tento čas čtrnácte, jeden kámen loje přepouštěného na sv. Martina komoře arcibiskupské dávati budou, jiných pak krámův, kteréž na tento čas tam jsou aneb co jich potomně přibude, s robotami a platem jejich sobě arcibiskup a svých nástupcům zanechává.

Item pivovárův všech tam sobě a svých nástupcům zanechává žádaje, aby z každého varu (braxatura) a sladu z desíti strichův (ex decem strichonibus) ječmene učiněného anebo k starému pivu ze dvanácti strichův udělaného jeden groš a devět halířův, vždycky však dvanácte halířův za jeden groš počítajíc, platívati byli povinni.

Item seno z louky (fenum prati), které se vztahuje ode vsi řečené Lhota ke vsi královské řečené Dušníky, když by posečeno bylo, povinni jsou dobře vysušovati, do kop shrabati a potom s dotazem tu purkrabí (ad requisitionem purgravii ibidem) svozovati a svozené na místo uložené skládati.

Item každého mlýnu každé kolo (quaelibet rota cujuslibet molendini) s předpověděným městem v břemenech spolutrpěti bude a šestnácte grošův rozdílně na časy výš psané a podýmné a výmazné, jak se nahoře píše, platiti bude a každý z těch mlýnův z dědin k nim náležejících plat též jako z jiných dědin s týmž obyčejem platiti bude kromě však jediného lánu k jednomu z týchž mlýnův příslušejícího, z kteréhožto lánu toliko dvaceti grošův rozdílně na již řečené roky platívati budou.

Item rozkázal arcibiskup, aby lázeň (balneum) v Příbrami ode všech platův věčně byla sproštěna, tak aby však lazebník, kterýž by kterého času tu byl, každého chudého mýti se chtějícího nejméně jednou každý týden darmo pro Bůh (propter Deum) mýti byl povinen; též ten lazebník dříví suché z lesův arcibiskupských k topení lázně předpověděné i k ohništi svému

[5]) Viz „Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes" od Brandla str. 242. (podýmné) 372. (výmazné a zámazné).

má míti tak však, aby purkrabí, kterýž by tu byl, i se vší čeledí jeho darmo povinen byl mýti (gratis teneatur balneari), kteréžto všechny předpověděné povinnosti a platy, jakž napřed řečeno jest, arcibiskupovi a jeho náměstkům každého roku vyplňovati a platiti na věčné časy budou zavázáni.

Item též, když by berně královská v království Českém vyvolána byla (insuper Berna Regalis cum in regno Boemiae proclamata fuerit), jakž od starodávna placena bývala, též od nich placena bude, kteréžto platy a povinnosti, když by takž, jakž napřed předpověděno, jmenovaní obyvatelé, dědicové a potomci jejich jich vyplnili, arcibiskupovi a jeho náměstkům žádnými jinými platy a obtížnostmi více povinni nebudou.

Jiná však arcibiskupská a podkomořství Pražského arcibiskupství práva mimo již výše vyčtená práva a povinnosti ve své pevnosti vždycky zůstanou.

Arcibiskup prohlašuje dále, že chce, aby trh týhodní (forum septimenale), kterýž v městě Příbrami až posavad v úterý (feria tertia) držán býval, téhož dne úterního každý týden a ne jiného dne se všemi zvyklostmi od starodávna zachovávanými na budoucí časy věčně držíván a zachováván býval.

Soud pak tu se všemi jeho užitky a příslušnostmi sobě a svým náměstkům obzvláště (specialiter) zanechává.

A aby předpovědění obyvatelé poznali, že jsou jím (arcibiskupem) ještě více potěšeni, jim, dědicům a potomkům jejich tu zvláštní ještě milost učinil, že též v soudech a přech podle obyčeje a zvyklosti Většího města Pražského na věčné časy zachovati a k předpověděnému městu v pochybnostech a v ortelův napravování se utíkati a odvolávati se budou moci, kolikrát by se jim anebo každému, že by mu ublíženo bylo, domnívajícímu za potřebné se vidělo a zdálo.[6])

A jestliže by jim nebo někomu z těch se zdálo, že by po takovém odvolání se s appellací do předpověděného města v té při, pro kterou se tam byl odvolal, byl obtížen, tehdy svobodné jemu bude od Města Pražského k podkomořímu Pražského arcibiskupství se odvolati, kterýžto podkomoří vezma jiných úředníkův Pražského arcibiskupství a bylo-li by třeba i samého arcibiskupa neb jeho náměstkův radu, tu příčinu odvolání podle Boha a spravedlnosti nechť rozsoudí a slušným koncem vykoná, od jehožto rozsudku žádnému nikterakž možné nebude jinam nikam více se odvolati, než na jeho soudu a nálezu přestati. (Sed in ipsius judicio et sententio contentari.)

Ale že jsou mnozí vladykové (nobiles) a rytířští lidé (clientes), kteřížto vydlužíce se u předpověděných obyvatelův, jim takovýchto dluhův platívati odpírají, pro kteroužto věc předpovědění obyvatelé ku rozličným přicházívají nebezpečenstvím a škodám, protož arcibiskup chtěje tomu vstříc vyjíti, obyvatelům výše psaným vzláštním listem propůjčil, aby urozené a rytíře aneb jiné všelijaké lidi světské neb statky jejich pro své dluhy však toliko k pěti kopám méně patnácti grošův se vztahující s radou purkrabí a konšelův, kteří by toho času tam v městě byli, mohli a moc měli obstavovati (arrestare).

---

[6]) Ut praefati incolae per Nos se sentiant uberius consolatos, ipsis, haere dibus ac successoribus eorumdem hanc gratiam facimus specialem, quod ipsi in causis judiciariis ad instar majoris Civitatis Pragensis consuetudinem observari debebunt perpetuis temporibus ac ad praedictam Civitatem Pragensem super dubiis et sententiis definiendis recursum habere et appellare, quoties ipsis etcuilibet gravatum ac aesti manti videbitur opportunum.

A když by je aneb statky jejich tak jak se napřed píše, obstavili, jest jim na tom, co by jim koli právo tam náleželo, přestati.

Nad to obyvatelům města a vsi uvedené a netoliko jim, ale všem obyvatelům jiných vsí k témuž kraji Příbramskému příslušejícím, buďto že by s týmž městem v břemenu trpěly aneb netrpěly, propůjčil listem milostivě, aby od té chvíle všichni a jedenkaždý z obyvatelův města Příbramě a vsí k témuž kraji (districtus) příležících, dědicové a budoucí jejich obojího pohlaví moc měli a mohli všecky své statky movité neb nemovité, na kterýchbykoli věcech záležely a jakýmžbykoli jménem jmenovány byly, kterémukoli člověku neb osobě prodati, dáti a odkázati a s nimi podle zdání a vůle své učiniti, za živnosti své i na smrti tak však, aby takový kšaft podle zvyklosti a obyčeje Většího Města Pražského od starodávna zachovávaného se dál, aby ve knihy města Příbramě byl vepsán.

Jestližeby se kterému z obyvatelův města a vsí k témuž kraji příslušících bez darování, kšaftu aneb pořízení svého statku a bez pozůstavení řádně zplozených dědicův obojího pohlaví z tohoto světa odebrati se přihodilo, tehdy všecek statek jeho movitý neb nemovitý, na kterémbykoli místě byl a jakýmbykoli jménem jmenován byl, na nejpříbuznější a nejbližší krevní přátele těch umrlých bez překážky arcibiskupa, jeho náměstkův a úředníkův svobodně a dědičným právem připadne.

V listu svém dále nařizuje arcibiskup, aby ten neb ti, kterému aneb kterým by takový statek od některého z obyvatel darován aneb také odkázán byl, od toho dne, kteréhož by takový statek jemu přišel, v času jednoho roku pod pokutou ztracení statku na týž statek osobně dosedl aneb aby ten statek v napředuvedeném roce prodal jinému hodnému a dobře zachovalému, kterýžby na tom statku osobně seděl.

Jestližeby pak některý z obyvatel nezanechaje po sobě řádných dědicův a nemaje krevních přátel bez kšaftu umřel, jestližeby se žádný přítel v roce ode dne smrti jeho nezjevil, takový statek umrlého na arcibiskupa jakožto všech kšaftů podle nařízení práva vykonavatele aneb na jeho náměstky svobodně připadne.

Nad to ze zvláštní lásky, kterou k obyvatelům města Příbramě a vesnic k němu příslušících choval, učinil jim a jejich potomkům tu milost, že dcer osiřelých, vdov a příbuzných jejich žádnému nikoliv k manželství nedá aniž náměstkové a úředníci jejich smějí bez jejich svolení. Přikázal a těžce zapověděl všem svým úředníkům, purkrabím, rychtářům, přísežným, konšelům, radním a jiným, kteréhož by úřadu a mocnosti byli, aby napřed jmenovaným obyvatelům aneb některému z nich v uvedených milostech jim daných nepřekáželi aniž na budoucí časy překážeti směli, ale spíše, aby jich ve všech výš psaných svobodách, právech a milostech chránili, zachovávali a obhajovali.

List tento arcibiskupský, jehož datum jest druhého dne měsíce října . *1406*, podepsán spolu Bohuslavem, děkanem, Janem z Malešic scholastikem, Janem proboštem (praepositus) všech Svatých, Františkem, proboštem Boleslavským, Vítkem z Černčic, Václavem z Radče, Benešem z Kobylis, Václavem z Knoblauchen, Blažkem řečeným Vlk (dictus lupus), Ondřejem z Jevic, Zdislavem řečeným Pes (dictus canis), Adamem z Nežetic, Janem Kbelem, Václavem de Misa, Jackem řečeným Jinoch (dictus ginoch), Ondřejem z Pelhřimova, Václavem z Olomouce, Zdeňkem z Chrastu, Štěpánem ze Staňkova, Velislavem

z Boru, Janem Nazem, Mikulášem Šiškou, Janem z Moravy, Jakubem z Prahy a Mikulášem Henzlinem.

Všichni tito podepsaní patříce, že milosti a svobody skrze arcibiskupa Pražského Zbyňka obyvatelům Příbramě a kraji k témuž městu příslušejícímu učiněné arcibiskupovi a jeho stolu budou užitečné a potřebné, dali své přivolení k milostem a svobodám těmto a přivěsili větší pečeť kapituly Pražské k tomuto listu. V některých novějších spisech (viz: Pamětní spis „Příbramské doly na stříbro“ str. 4.) uvedeno, že prý svrchu dotčenou listinou nabyla Příbram práva míti ve svém znaku obraz hlavního chrámu Pražského s dvěma věžema, kteréhož znaku až dosud užívá, avšak v celé listině arcibiskupem Zbyňkem vydané, jak viděti z předcházejícího, o tom není nižádně zmínky.

* * *

Když arcibiskup Pražský Kunrat r. 1421 na stranu husitskou přestoupil, jal se císař Sigmund statky arcibiskupství zastavovati osobám světským; došlo ovšem též na Příbram. Není však známo kterého roku.

Jak souditi lze ze zprávy z r. 1454 (v Arch. Českém II. 451.), zastavena Příbram Fridrichovi a Hanušovi z Kolovrat.

Za války husitské čtyřikráte po sobě v l. 1421 a 1422 Hanuš dobýval Příbramě i zámku arcibiskupského, kteréžto zboží arcibiskup poručil k ochraně Janovi Zmrzlíkovi seděním na blízkém Vorlíce. Týž Hanuš plenil vše ohněm a mečem; měšťanům dobytek, obilí a jinou výživu odňav, nejpřednější z nich v zajetí odvedl.

R. 1458 měl Štěpánovic z Vrtby Příbram ve své moci. Na zemském sněmu Čáslavském r. 1470 žádali pánové z Vrtby na Jiřím Poděbradském, aby jim Příbramské panství potvrzeno bylo, čehož i vyžádali. (Beckovský, Poselkyně I. 574.)

Ze zástavy této vysvobodil město Příbram král Vladislav II. zvláštním majestátem ze dne 13. měsíce června roku 1497 daným v Praze.

Rychtář s jinými osobami z obce Příbramské a sousedního Lazu předstoupili před krále a předložili mu list arcibiskupa Zbyňka, žádajíce ve vší uctivosti, aby král z milosti a dobrotivosti své královské ten list milostivě přijal, obnovil, schválil a potvrdil.

Král pohnut jsa spravedlivými a slušnými prosbami jejich, list arcibiskupský svrchu dotčený ve všech a v jednom každém punktu a artikulu svým majestátem schválil a utvrdil a zároveň ustanovil, aby ode všech neporušitedlně zachován a ostříhán byl, aby se nižádný, kteréhožbykoli stavu neb povolání byli, v těch artikulech všetečnou smělostí (ausu temerario) aneb jakýmkoli obmyslem obyvatelům toho města a vsi na odpor postavovati se nesměli, chtějí-li a žádají-li přetěžkého rozhněvání králova se uvarovati.

K tomu měšťanům v Příbrami z dobrotivosti své milostivosti to přidal, aby jarmark svobodný neb roční trh v předpověděném městě každý rok n den sv. Jiljí vyznavače mohli držívati ku požitku obyvatelův toho města, ab mohli lépe zdi a jiné potřebnosti nésti a vyzdvihovati, všecky i z jednoh každého prodavače, hokynáře, kupce a lidí handlovních tímto majestáter ujistil, aby uvedený jarmark se všelikým kupectvím a věcmi a statky svým bezpečně a svobodně přicházeti a vykonavše prodeje a kupování své domů anebo na jiná místa, kdež by chtěli, se navracovati mohli bez škod statků

a osob svých, kteréž pod svou zvláštní obranu a ochranu tímto majestátem vzal.[7])

Mimo to tímto majestátem dovolil též král měšťanům, aby pšeničné také bílé pivo a jiná všecka bez výminky svobodně vařiti a šenkovati mohli po týž plat (ad eam taxam), kterýž z jiných piv platívati jsou zvykli a v tom aby předpověděným měšťanům žádný překážky nesměl činiti. Král Vladislav nedlouho na to zastavil Příbram rodině Guttšteinské; avšak Krištof Guttšteinský pro zpouru proti králi zbaven tohoto zboží r. 1509. (Palacký V. 2. str. 165.)

Po té na počátku století XVI. dostali se Příbramští v zástavu Jana Pešíka z Komárova, za něhož zakusili mnohého utiskování.

Od krále Ludvíka I., nástupce Vladislavova, zachovala se jedna listina daná na hradě Pražském ve středu po sv. Františku (8. října) 1522. Listem tím oznamuje král Ludvík, že prosen byl od slovutného Zdeslava Ojíře z Očedělic, aby mu dal poustku v Příbrami, která leží vedle kostela, kdež někdy Jan Mařík, kovář, bydlel.

Král nakloněn k této prosbě pro služby jeho, které mu učinil a rád činiti chce, a maje o tom jistou zprávu, že tu poustku chtěli darmo dáti a žádný ji vzíti a v ni se uvázati nechtěl; s dobrým rozmyslem a radou věrných svých, mocí královskou v Čechách dal tuto poustku jmenovanému Zdeslavovi, aby ji držeti, na ní stavěti se svými dědici a budoucími mohl, pokudž by se jemu zdálo a líbilo, nejsa z toho ani králi ani budoucím králům českým žádných platův a úrokův dáti ani vedle města Příbramě trpěti povinen, avšak toliko dotud, dokud by arcibiskup Pražský v království českém ustanoven nebyl.

(Dokončení.)

[7]) V majestátu praví Vladislav II. takto: Illud insuper praememoratis civibus in Przibram de benegnitate nostrae Clementiae adiicientes, ut nundinas liberas seu forum annuale in praedicto oppido quotannis pro festo Sancti Egidii Confessoris celebrare valeant, pro usu incolarum oppidi praedicti, quoque melius menia et alias necessitates sustentare et erigere possint, universos et singulos mercatores, institores, negotiatores, forensesque homines praesentium serie certificantes et assecurantes, quod ad praedictas nundinas cum omnibus mercimoniis rebusque et bonis suis secure et libere accedere et peractis negotiationibus suis ad propria vel alia, quae voluerint, loca redire valeant, salvis rebus personisque eorum, quos sub nostram protectionem et tuitionem recipimus.

Udělení řádu zlatého rouna císaři Rudolfovi II.

Dle současných pramenů vypravuje *Josef Svátek*, redaktor úředních Novin v Praze.

Již deset let seděl císař Rudolf II. na trůně českém, maje sídlo své na královských Hradčanech, na nichž nebyl od krále Jiřího z Poděbrad žádný z pozdějších panovníkův českých trvale sídlil; již čítal třicet tři roky věku svého, z nichž byl strávil osm u dvora zasmušilého a ukrutného krále španělského Filipa II. v Madridu a v Eskurialu: a posud zůstával neženat, nepomýšleje na to, aby sňatkem pojistil přímé následnictví na trůnu Habsburkův, jak toho zájmy rodu tohoto v pohnutých dobách tehdejších vyžadovaly. Matka jeho, císařovna Marie, vdova po Maxmilianovi II., která byla prvních pět let po nastoupení nejstaršího syna svého Rudolfa na trůn při dvoře Hradčanském žila, vynasnažovala se až dosud marně, císaře k tomu přiměti, aby některou z princezen katolických za choť pojal; bratří císařovi pak rovněž bezúspěšně k témuž cíli pracovali, vybízejíce Rudolfa při častých návštěvách svých v Praze, aby vyhověl zájmům dynastickým brzkou ženitbou svojí. Císař dovedl se vždy určitým slibům ve věci této vyhnouti, jako byl učinil již roku 1575 otci svému císaři Maxmilianovi II., který mu byl tehdáž dceru osobního přítele a politického spojence svého, saského kurfiřta Augusta, za nevěstu vyhlídnul. Tenkrát však měl Rudolf platnou příčinu k tomu, nabízený mu sňatek odmítnouti: jakožto přísný katolík cítil se svědomím svým vázána, nepodávati ruku svoji princezně vyznání lutheranského, a takž musil císař Maxmilian od záměru svého, jejž byl již také stavům českým oznámil, dokona upustiti, a prvorozený jeho syn zůstal i dále svoboden. Leč nyní po plných desíti letech nabízela mu matka jeho dceru nejkřesťanštějšího krále, princeznu ze španělské větve Habsburků, s kteroužto poslední zachovávati neustále styky a svazky příbuzenské bylo od Ferdinanda I. za stěžejní podporu politiky rakouských Habsburků pokládáno. Zde tedy neměl císař Rudolf nižádné příčiny náboženské, aby se vyhýbal sňatku se spanilou a duchaplnou dcerou krále Filipa II., s infantkou Klarou Isabellou, kterou mu císařovna právem jakožto vzor všech ctností a vnad ženských líčila: musili zde tudíž rozhodovati jinaké příčiny, které mu nejen sňatek s touto princeznou španělskou, ale též všeliké zasnoubení vůbec znechuťovaly, tak že, nalézaje se již ve čtvrtém desítiletí věku svého, stále ještě bez družky manželské osaměle na trůně žil.

Příčin těchto bylo dvé a sice záležela první v tom, že byl jeden z dvorních astrologů, sveden jsa k tomu dvorskými intrikami vládychtivých

ministrů Rumpfa a Trautsona, císaři z hvězd předpověděl, kterak prý mu od vlastních jeho dítek záhuba hrozí, načež se Rudolf II., věře již tehdáž předstíraným výrokům hvězd jako písmu svatému, na tom ustanovil, že se nikdy neožení, tak aby předpovězené záhubě ušel; druhou příčinou pak byl milostný jeho poměr k dceři dvorního antikváře a ředitele cís. sbírek uměleckých Jakuba Strady, krásné donně Kateřině, která císaře, jemuž byla jakožto favoritka jeho na jaře roku 1585 prvního syna, pověstného později dona Julia Césara, porodila, jak vnadami, tak piklemi svými vždy více k sobě připoutávala. Jakožto Vlaška rozenou jsouc intrikánkou dovedla mysl císařovu od každého obmýšleného sňatku odvrátiti a příslušné plány mateře i bratří jeho pokaždé hned v zárodku předejíti.

Příčiny tyto vysvětlují důsledný odpor Rudolfův proti vstoupení ve stav manželský, rovněž důslednými však zůstávali ve snahách svých jak matka císařova, tak bratří jeho arcivévodové, jimž musilo především z dynastických a pak i ze státních a politických ohledů na upravení posloupnosti na trůnu Habsburků záležeti. Císařovna Marie, která se byla roku 1581 po smrti mladistvé princezny Eleonory od hlučného a skvělého dvoru Hradčanského trvale do Madridu přesídlila a tam infantku Klaru Isabellu osobně seznala, neustávala v působení k tomu, aby syna svého s princeznou touto zasnoubila, a tehdejší španělský vyslanec u dvora Pražského Don Vilém de San Clemente dostával každoročně několik listů od císařovny, aby byl ve věci té prostředníkem u císaře. Leč i tento obratný diplomat netěšil se žádnému úspěchu, a takž vydali se k ponuknutí císařovninu tři bratří císařovi, arcivévodové Matiaš, Arnošt a Maxmilian, v červenci roku 1584 do Prahy, aby zde již přímo k zasnoubení Rudolfovu kroky podnikli.

Císař uvítal bratry své, ač s Matiášem z příčin politických nežil právě v dobrém srozumění, při jejich příjezdu do Prahy velmi srdečně a pořádal ku poctě jejich mnohé slavnosti, ba odebral se s nimi též na cís. letohrádek v Brandýse nad Labem, kde se vznešená společnost oddávala zejména loveckým zábavám v tamních rozsáhlých lesích. Plné dva měsíce trval tento letní pobyt císařův a bratří jeho v Brandýse, častěji byl u tabule císařovy od bratří Rudolfových zapřádán hovor o tom, kdy se císař zasnoubiti hodlá, ale i nyní vyhýbal se týž určité odpovědi, tak že arcivévoda Matiáš ještě z Brandýsa sdělil císařovně Marii do Madridu, kterak i tehdáž veškeré snažení jejich bez výsledku zůstává. Leč ani teď ještě nedala se císařovna od dalšího sledování záměru svého odvrátiti, nýbrž oznámila arcivévodům, aby jen ještě dále při dvoře císařově vytrvali, neboť prý použije nového prostředku, aby císaře ke sňatku se španělskou princeznou přiměla. Následkem toho prodloužili bratří císařovi pobyt svůj v Brandýse a když se Rudolf v září na Hradčany vrátil, následovali jej veškeří arcivévodové i sem, vyčkávajíce dalšího sdělení císařovny matky. Starostlivá tato paní byla si totiž, když ji byla zpráva syna jejího Matiáše došla, zpomněla na to, kterak byl jednou, dokud ještě byla při dvoře Hradčanském žila, císař Rudolf projevil touhu po řádu zlatého rouna, řádu to, jejž tehdáž jen král španělský udílel a který k nejpřednějším řádům v říších katolických patřil. Slabé této stránky císařského syna svého umínila si císařovna použiti, a také hned záměr svůj králi Filipovi II. sdělila, dokládajíc, že si král tím císařovu mysl nakloní a jej sňatku s infantkou Klarou Isabellou přístupnějším učiní. Král přeje sobě rovněž vřele, aby se dcera jeho stala chotí císařovou, souhlasil s plánem tímto a projevil

ochotu, že císaři řád zlatého rouna udělí a zároveň po zvláštním vyslanectvu mu jej do Prahy odešle.

Aby pak pravý účel poslání tohoto jaksi maskován byl, udělil Filip II. týž vysoký řád také strýci císařovu, štýrskému arcivévodovi Karlovi, a bratru císařovu, arcivévodovi Arnoštovi, dále bavorskému vévodovi Vilémovi IV., jakož i dvěma nejpřednějším katolickým pánům při dvoře císařském v Praze, totiž českému velmožovi panu Vilémovi z Rožmberka a rakouskému pánovi Linhartovi z Harrachu, o nichž bylo králi řečeno, že veliký vliv na císaře Rudolfa mají a plán císařovy matky co nejhorlivěji podporovati budou. Dvořanstvu Madridskému a ostatnímu světu pak dáno na vědomí, že se toto šesteré udělení řádu zlatého rouna děje pouze z té příčiny, aby byl řád tento, který prý za císaře Karla V. v říši německé tak velice, kvetl, nyní že však jej tamže jen dvě osoby, a sice arcivévoda Ferdinand tyrolský a hrabě Petr Arnošt Mansfeld nosí, v zemi té opět důstojně zastoupen. Pravá příčina udělení řádu zlatého rouna císaři Rudolfovi II. zůstala tím skutečně utajena a vyšla teprva v Praze z dvorních kruhů na větší veřejnost.

Nemoha sám osobně císaři udělený mu řád odevzdati, ustanovil Filip II. arcivévodu Ferdinanda tyrolského, kterýž sám byl rytířem řádu zlatého rouna, jakožto svého zástupce při obřadu tomto, kterýžto čestný úřad arcivévoda také ochotně převzal. Vyslanec Filipův Eduard šl. Cornu zprostředkoval v Inšpruku záležitost tuto a když příznivá odpověď arcivévodova do Madridu došla, ustanovil král španělský, aby se vyslanstvo, s král. radou a pokladníkem řádu zlatého rouna Krištofem šl. Assonlevillem z Altavilly v čele, do Prahy odebralo, zde řády zlatého rouna arcivévodovi Ferdinandovi odevzdalo a slavnostem dvorním jakožto repraesentant krále španělského přítomno bylo. Císař Rudolf svolil se své strany k tomu, že arcivévodu Ferdinanda i vyslanstvo španělské v audienci přijme, a ustanovil den 26. říjnu, k slavnosti odevzdání řádu, jež se ve velechrámu sv. Víta na Hradčanech konati měla. Z té příčiny prodloužili arcivévodové Matiáš, Arnošt a Maxmilian pobyt svůj v Praze, domnívajíce se, že se konečně nyní plán císařovny Marie zdaří. Španělské vyslanectvo přibylo v ustanovený čas do Prahy a bylo zde s mnohou poctou přijato, leč arcivévoda Ferdinand, provázen jsa z Inšpruku synem svým markrabím burgavským a četným komonstvem, roznemohl se na cestě této v městě Pettingu, kdež zastaviti musil. Tam přibyl k němu posel zemského hejtmana hornorakouského Ferdinanda svob. pána z Meggau se vzkazem, že má od císaře nařízeno, aby arcivévodu na půdě rakouské uvítal a jej až k českým hranicím provodil, leč že sděliti musí, kterak v jižních Čechách silné přímoří panuje, tak že není naděje, že by se bez nehody mohlo do Prahy doraziti. Tato zpráva jakož i rada lékařů přiměly arcivévodu, že ustal od další cesty a vyslal svého komoří Karla Schurfa z Schönwerthu s listem k císaři do Prahy, v němž se omlouval, že se pro nemoc svoji i pro mor v Čechách panující nemůže ke dvoru císařskému dostaviti, leč že příštího léta milerád vznesenou na něho úlohu vykoná. Náčelníkovi španělského vyslanstva donu Assonleville-ovi, jenž mu byl do Lince vstříc vyjel, dal arcivévoda vzkázati aby se do Prahy vrátil a tam další rozkazy panovníka svého očekával. Grandové španělští také v hlavním městě českém až do příštího léta vytrvali, jsouce zde

hostěni na útraty král. komory a často zváni od předních pánův katolických, zejména od pána z Rožmberka, k hostinám a jiným slavnostem.

Ono zdržení se strany arcivévodovy bylo příčinou, že bratři císařovi v Praze až do prosince meškali a pak teprv, vidouce, že k slavnosti udělení řádu zlatého rouna více nedojde, opět se do Vídně vrátili. Král Filip II. dověděv se o tomto odročení a o příčině jeho, žádal listem, daným dne 31. března 1585, arcivévodu Ferdinanda poznovu, aby udělené řády vyznamenaným jimi osobám odevzdal, načež císař Rudolf k nové žádosti arcivévodově den 19. května k odbývání slavnosti řádové určil. Ale i tato lhůta nemohla býti dodržena, neboť byl se v dubnu arcivévoda Karel štýrský za příčinou churavosti své do teplých lázní v Leukersdorfu odebrati musil a nemohl se tudíž v řečený den do Prahy dostaviti. Takž byl konečně od císaře ustanoven den 2. června k vykonání slavného obřadu a zároveň chystány u dvora k uvítání tak četných vznešených hostí přípravy k velikolepým slavnostem, v jejichž program pojat jest též rytířský turnaj, pořádaný od pana Wolfa ze Stubenbergu, k němuž veškeří kavalíři a rytíři zvláštním provoláním pozváni byli. Císařským mandatem byli též páni a rytíři čeští, pak stavové přivtělených zemí obesláni ke křížové neděli na hrad Pražský, aby se v uvítání strýcův a bratří císařových súčastnili.

V polovici měsíce května 1585 nastoupil arcivévoda Ferdinand cestu z Inšpruku do Prahy, provázen jsa chotí svojí arcivévodkyní Annou Kateřinou a synem svým markrabím Karlem burgavským i téhož chotí, jakož i několika předními pány tyrolskými. Císař Rudolf vyslal mu zvláštní poselstvo pánův českých, v němž se nalézali nejv. komorník království českého Jan z Valdšteina, dvorní maršálek Jaroslav Smiřický ze Smiřic a pan Petr Boubínský z Újezda, až do Vyššího Brodu vstříc, aby jej zde na půdě české uvítali a do Prahy provázeli. Dne 21. května dorazil arcivévoda do Vyššího Brodu a druhého dne na to jej vítal na Krumlově s velikou poctou pan Vilém z Rožmberka, u něhož k vůli tak vysokému hosti veškerá okolní šlechta shromážděna byla. Arcivévoda zdržel se na Krumlově i následujícího dne a teprv v den 24. května bral se přes Budějovice, Soběslav a Votici dále ku Praze, kamž ve středu dne 29. května ráno přibyl. Na hradě Pražském meškal již od několika dnů arcivévoda Arnošt a ve společnosti téhož vyjel řečeného dne císař Rudolf strýci svému z Hradčan až za Vyšehrad vstříc, aby jej před vjezdem do sídelního města svého osobně uvítal a na královský hrad uvedl. V průvodu císařově nalézali se slezská knížata Jiří lehnický a Karel minstrberský, jakož i veliké množství pánův a rytířův, tak že uvítání vznešeného hosta císařova bylo neobyčejně okázalé. Císař vystoupiv z vozu objal arcivévodu a srdečně jej políbiv i choť jeho a syna pozdraviv, vzal jej do svého vozu a společně s ním vjel Vyšehradskou branou slavně do Prahy, po cestě městem všude od četně shromážděného lidu hlučně pozdravován jsa. Na Hradčanech byla odpoledne k poctě arcivévody a španělských grandů uspořádána skvělá hostina, kterou řada následujících na to dvorních slavností zahájena jest.

Druhého dne na to přijel do Prahy též arcivévoda Karel štýrský s chotí svou arcivévodkyní Annou a s dcerou princeznou Annou a s četným dvořanstvem a komonstvem. Též jemu vyjel císař s arcivévodou Arnoštem a Ferdinandem, s ostatními knížaty a pány i s veškerým dvorem před

Vyšehrad vstříc a se stejnou poctou jej v otevřeném kočáře svém přes města Pražská na Hradčany provodil. Ostatní panstvo jelo buď v povozech, buď koňmo, a způsobil obojí velikolepý průvod tento v obyvatelstvu Pražském pozornost všeobecnou, neboť již se počínala roztrušovati zvěst, že se při této návštěvě arcivévodů a při udělení řádu zlatého rouna císaři vlastně jedná o zájmy dynastické. A poněvadž bylo v obyvatelstvu přáním všeobecným, aby se císař oženil a tak otázku následnictví na trůnu nejpřirozenějším způsobem vyřídil, jevilo se proto tak veliké účastenství k slavnostem dvorním ve všech třídách lidu Pražského.

V neděli dne 2. června konána hlavní slavnost, ku které od více než půl roku chystány přípravy tak dalekosáhlé, totiž odevzdání řádu zlatého rouna Rudolfovi, jež mělo toužený obrat v mysli jeho vzhledem k brzkému zasnoubení s infantkou španělskou přivoditi. Nejdřív pasoval arcivévoda Ferdinand ve svých komnatách před král. komorou na hradě arcivévody Karla a Arnošta na rytířství řádu zlatého rouna, poněvadž řád sám nikomu dříve na prsa zavěšen býti nemohl, kdo nebyl dříve na rytíře téhož řádu pasován. Po vykonání obřadu tohoto byl veden slavný průvod do skvostně vyzdobeného chrámu Svatovítského, kdež císař před hlavním oltářem na trůn zasedl a arcivévodové po boku jeho místa svá zaujali. Knížata a jiní vznešení hosté, pak členové vyslanstva španělského a nejvyšší dvořané stáli po druhé straně oltáře, ostatní prostory chrámové byly nejvznešenější společností Pražskou přeplněny. Po vykonané slavné mši sv., kterou arcibiskup Martin Medek sloužil, zavěsil arcivévoda Ferdinand zlatý řetěz s řádem zlatého rouna nejdřív na prsa císaře Rudolfa a pak arcivévodů Karla a Arnošta. Slavným Te deum byl obřad tento ukončen, načež se průvod opět do král. hradu navrátil. Zde následovala po poledni ve španělském sále dvorní hostina, při níž císaři po levé straně seděli arcivévoda Ferdinand a choť jeho, dále arcivévoda Karel s chotí, pak arcikníže Arnošt a konečně princezna Anna a markrabí Karel; po pravé straně, avšak opodál od císaře, měli vykázána místa grandové španělští a vyslanec Filipa II. u dvora Pražského don Vilém de San Clemente. Po hostině bylo v cís. jízdárně za prašným mostem uspořádáno honění ke kroužku, kterážto jízdecká hra u panstva tehdáž velmi oblíbena byla a již císař s hosty svými s balkonu po delší dobu přihlížel.

Druhého dne na to v pondělí byl se stejnými obřady zavěšen od arcivévody Ferdinanda zlatý řetěz s rounem pánům Vilémovi z Rožmberka a Linhartovi z Harrachu, kteří dříve byli na hradě taktéž na rytíře řádu toho pasováni. Odevzdání řádu oběma velmožům těmto nedálo se však více před hlavním oltářem chrámu Svatovítského, nébrž na kruchtě před král. oratoriem, která byla všecka skvostnými čalouny postřena a v níž byl k tomu cíli postaven stůl obřadní na místě oltáře. Také této slavnosti bylo veškeré panstvo přítomno a po vykonané bohoslužbě následovala opět hostina, při níž všickni noví rytířové řádu zlatého rouna vyjma císaře, seděli za jedním stolem, tak že toho bylo potom ještě dlouho se zvláštním zadostiučiněním zpomínáno, kterak nikdy ještě nebylo v Praze tolik rytířů řádu zlatého rouna pohromadě, jako za oněch dnů slavnostních.

Města Pražská projevovala taktéž nelíčenou radost nad tímto vyznamenáním panovníka svého, neboť již bylo obecně známo, že se dále

k ponuknutí císařovny Marie, která jím chtěla císařského syna svého k uzavření sňatku povzbuditi. Proto byly v slavnostní den nedělní uspořádany v Praze taktéž rozličné radovánky a večer skvělé osvětlení města při němž četné transparenty slávu císařovu hlásaly; zvláště se v tom ohledu vyznamenali Pražští jezovité, kteří při illuminaci této vyvěsili na své kolleji Klementinské allegorický obraz vinice Kristovy, kolem které visel řetěz řádu zlatého rouna, z jehož článků sálaly plamenné paprsky; tytéž byly ve způsobě hrotů namířeny proti rozličným dravým zvířatům, při nichž vedlejší nápisy oznamovaly, že dravci tito představují škůdce vinice Kristovy, jež však blesky nejvyššího řádu katolického porážejí. Obraz tento, hned na první spatření jako tendenční se jevící, způsobil značnou nevoli mezi podobojími a Bratřími, neboť titíž vztahovali dravce ony k sobě a veřejně přičítali původ obrazu tohoto panu Vilémovi z Rožmberka, jakožto hlavnímu příznivci jezovitů v Čechách, o němž se beztoho vyprávělo, že obdržel řád zlatého rouna v odměnu za to, že byl na posledních sněmech českých tak horlivě proti podobojím i proti Bratřím vystupoval. Jak veliké vážnosti se ostatně pán z Rožmberka u členův cís. rodu těšil, vysvítá z té okolnosti, že ve středu dne 5. června veškeří tři arcivévodové a choti jejich byli v paláci jeho skvělé hostině přítomni, po níž vladař domu Rožmberského k poctě svých vznešených hostí v zahradě na svahu vrchu Hradčanského večerní slavnost s osvětlením a ohňostrojem uspořádal.

Nejokázalejší částí programmu slavnostního však byl rytířský onen turnaj, jenž byl ve čtvrtek dne 6. června na placu před král. hradem dáván a k němuž se množství účastníků a ještě více diváků sešlo. Na rozsáhlém prostranství tomto, které bylo již za Ferdinanda I., pak za syna jeho arcivévody Ferdinanda jakožto místodržitele českého a konečně za císaře Maxmiliana II. začasté k rytířským hrám a kolbám sloužilo, postaveny byly červeně natřené šraňky a několik stanů pro zápasníky, jakož i tribuny a galerie pro panstvo a ostatní diváky. Pořadatel turnaje pan Wolf ze Stubenbergu byl dal po starorytířském způsobu vytisknouti řád turnajský, v němž byla obsažena pravidla pro zápasníky, načež následoval seznam cen, o které se mělo zápasiti, a konečně popis toho kterak lze cen těchto dosíci. Z pánů a rytířů českých i německých přihlásilo se mnoho soubojníků a takž slibovalo býti rytířské sedání toto velkolepým a zároveň zajímavým divadlem pro císaře a vysoké hosty jeho. O polednách objevil se císař s arcivévody a dámami jejich na tribuně pestře vyzdobené, načež také ostatní panstvo místa svá zaujalo. V popředí seděl kruh krásných dám, z nichž nejpřednější měly vítězům ceny udíleti. Za hlaholu trub a bubnů počal slavný vjezd všech účastníků turnaje, kteří v pěkném skupení třikrát plac uvnitř šraňkův objeli, před císařem a arcivévody hold svůj vzdali a pak se na druhé straně šraňků rozestavili. První vjel do šraňků pořadatel turnaje pan Wolf ze Stubenbergu, který byl oděn v barvy červenou a modrou; před ním jeli čtyři trubači, za ním dva lokajové a v poslední řadě čtyři pážata, vesměs v tytéž barvy jako pán jejich oděni jsouce. Po té následovali v jedné skupině čeští páni Jaroslav mladší Libšteinský z Kolovrat, Václav z Kolovrat, Šebestian z Janovic, Hanuš Klenovský z Klenové a Petr Kaplíř ze Sulevic, kteří všickni měli na sobě odění dle způsobu francouzského a sice v barvách modré, žluté a bílé; modré ka-

bátce jejich byly bohatě stříbrem vyšívány, s přilbic pak vlála každému tři péra řečených barev; za pány těmito jelo šest služebníků, šest pážat, pět trubačů a bubeník, všickni v týchže barvách. Následující sdružení (squadriglia) tvořili pánové Ladislav Berka z Dubé, Ludvík hrabě Colloredo a Jiří z Oppersdorfa, v barvách bílé a červené; pak jelo ještě sedm jiných sdružení více méně četných, vesměs ale nadherně oděných, tak že pohledem na skvostnost šatstva zlatem a stříbrem posetého, až zraky přecházely. Sedání počalo krátce po poledni a trvalo až do pozdního večera, vábíc diváky jak rytířskou zručností zápasníků, tak umělostí jejich v pohybech jízdních. Po několik hodin přihlížel císař s hosty svými skvělému divadlu tomuto, ostatní panstvo pak až do konce vytrvalo. Veškeří zápasníci byli pak účastni císařské tabule, po níž ve španělském sále následoval dvorní ples, při němž šlechtické dámy vítězům ceny rozdílely, první obdržel pan Wolf ze Stubenbergu, druhou hrabě Ludvík Colloredo, třetí markrabí burgavský, čtvrtou pan z Janovic (který byl největší sílu a obratnost v zacházení s mečem osvědčil), pátou a poslední pak baron Zikmund Dietrichštein. Ples trval dlouho přes půlnoc a patřil k nejskvělejším a nejnádhernějším zábavám toho druhu, které kdy na Hradčanech pořádány byly.

V následujících třech dnech svatodušních dával každý z tří arcivévodů v císařské střelnici za prašným mostem slavnostní střelbu do terče, k níž ustanovili bohaté ceny záležející ze stříbrného náčiní stolního; střelba arcivévodou Ferdinandem v třetí svátek svatodušní pořádaná vynikala zvláště tím, že při ní bylo užito terče pohyblivého a sice bohatě vyšňořeného jezdce v plném brnění rytířském, na nějž, když v plném cvalu kolem tažen byl, ze vzdálenosti sto a třiceti kročejů stříleno bylo. Trefila-li rána do černého na štítu rytířově, zazněl zvonec, načež trubači a bubeníci oznamovali čestnou fanfárou vítězství střelcovo. O Božím hodě bylo opět slavné hodování u pana Viléma z Rožmberka, v úterý pak rozluční tabule u císaře, načež druhého dne arcivévodové Ferdinand a Karel opět Prahu opustili; po třech dnech na to odjel též arcivévoda Arnošt a s ním ostatní knížecí hosté; slavnostní dnové Hradčanští, kteří byli veškeru Prahu po dva týdny v napnutí udržovali, byli u konce, četní básníci pak jali se slavnosti tehdejší latinskými verši opěvati, jež pak súčastněným pánům dedikovali; tak učinil Jindřich z Písnice, kancléř páně Rožmberkův, dlouhou svojí rýmovačkou, kterou, „Argo-Pentalogus velleris aurei“ nazval a ji k poctě pána vytisknouti dal, kteréžto cti se též panu Linhartovi z Harrachu od poety Jakuba Vivaria dostalo.

Hlavního účelu všech těchto slavností, totiž přiměti císaře Rudolfa k určité přípovědi stran sňatku s infantkou Klarou Isabellou, nebylo však ani tehdáž dosaženo, neboť arcivévodové i španělští vyslanci musili opustiti Prahu, aniž by byli v té věci od císaře nějakého slibu neb závazku dosáhli. Plán císařovny Marie s udělením řádu zlatého rouna spojovaný setkal se tudíž s týmže neúspěchem, jako všecky dosavadní snahy její v tomto směru, císař Rudolf uložil zlatý řetěz s rounem, kterému se mělo tak zvláštního významu dostati, jednoduše k ostatním skvostům v proslulé klenotnici své a zůstal i dále svoboden, ač infantka Klara Isabella i potom ještě dlouhá léta na sňatek s ním čekala a teprva, když byla již veškerá naděje minula, provdala se roku 1599 za císařova bratra arcivévodu Albrechta. Milostnice Rudolfova donna Kateřina Stradová

těšila se i nadále plné přízni císařově, kterou později ovšem s četnými jinými favoritkami sdíleti musila.

Větší chuť k ženění měl nový rytíř řádu zlatého rouna pan Vilém z Rožmberka, jenž jsa tehdáž po třetí vdovcem, ohlížel se po nevěstě a také již příštího roku na to Polyxenu z Pernšteina za čtvrtou choť svoji pojal. S řádem zlatého rouna, jejž uložil v zámku Třeboňském ke svým ostatním vzácnostem v oratoři, kamž směl pouze jeho první komorník vstoupiti, stala se mu však ta nehoda, že mu byl skvost tento v březnu 1586 od mladého šibala, syna to po Rožmberském kuchařovi Mertlovi, uloupen. Týž se byl vloupal za nepřítomnosti velmožovy do komnat jeho v zámku a odcizil z oratoře vedle jiných šperků též řetěz s řádem zlatého rouna, jejž si pak v lehkováženosti své sám kol hrdla zavěsil a s ním po městě Třeboni z hospody do hospody chodě, z naloupených peněz hýřil. Skvostným řetězem vzbudil konečně podezření a byl od regenta Rožmberského pana Krčína z Jelčan ve vazbu vzat a k smrti provazem odsouzen, kterýž trest na něm také za krátko potají jedné noci za městem vykonali.

Od té doby měl pán z Rožmberka, jenž si na řádu zlatého rouna velice zakládal, pilnější zřetel na skvost tento a až do smrti své (1592) jej bedlivě střežil. Po smrti byl mu i s drahocenným řetězem vložen do rakve a mrtvola velmožova pochována v chrámě sv. Víta v Krumlově, kde již třetí choť páně Vilémova, Anna Marie badenská, odpočívala. Roku 1788 byly obě rakve tyto otevřeny a skvosty z nich prodány. Řád zlatého rouna a prsten páně Rožmberkův dostal se do kláštera vyšebrodského, kdež se dodnes na památku chová.

Bývalé panství Svojšické.

Sepsal *Josef Vávra*, professor na české realce v Praze.

Vyjdeme-li z města Kouřimě po silnici k východu, za půldruhé hodiny dojdeme k panskému sídlu Svojšicům, jež položeno jest v půvabné krajině mírných pahorků a dolin, jichž vlnění střídá se v mezích 265—350 metrů výšky. Viděti tu rozsáhlá pole orná, svou žírností rozhlášená, výstavné vesnice, husté sady ovocné, nevelké hladiny rybníků při potoce Výrovce, jenž tudy na sever teče, onde i onde na výšinách neveliké háje. Svojšice jsou ves velmi úhledná, mají farní kostel sv. Václava, pěkný zámek s parkem z r. 1758, školu, pivovar s vinopalnou a velký cukrovar, též panský dvůr poplužní. K někdejšímu panství Svojšickému do r. 1848 náležely vsi Svojšice, Bošice, Nová Ves, Zalešany, Krychnov a Libodržice, a ty měly na ploše 3478 jiter (0·36 □ míle) v 214 domech 1588 obyvatel; k tomu též náleželo pět poddaných v Cerhénkách a dvůr s krčmou v Pečkách.

Jakož před věky byly mezi městy Kouřimí a Kolínem veskrz malé statečky zemské o jedné vsi, buď rytířské neb duchovenské, tak i ves Svojšice s tvrzí, dvorem poplužním a podacím kostela sv. Václava byla původně skrovným statkem zemským, sídlem to panoší odtud ze Svojšic nazvaných. Již r. 1241 uvádí se Milota ze Svojšic co svědek, též r. 1265, kdež podlé jiných zemanů z Kouřimska svědčil o prodeji vsi Pňova u Kolína.[1]) R. 1360 užívali práva podacího nad kostelem Svojšickým panoše Kunata, Dětřich a Bohuněk ze Svojšic,[2]) a r. 1364 onen Dětřich ze Svojšic společně s Dětřichem a Michalem z Malotic byl dlužen 3 kopy platu ve prospěch nějakého oltáře v Kouřimi.) R. 1389 umřel Ctibor ze Svojšic, a Vilém ze Svojšic učinil přiznání, že před tím od téhož Ctibora za 60 kop gr. koupil zboží Svojšické s dvorem poplužním i podacím kostela. Týž Vilém ze Svojšic r. 1390 vydlužil se u Vacha z Toušic 30 kop, za něhož ručili Vítek a Dětřich ze Svojšic.[4]) Poslední z těchto vladyk Svojšických jmenuje se r. 1440 Mikuláš ze Svojšic mezi mnohými zemany z Kouřimska co účastník sjezdu šlechty podobojí v Čáslavi,[5]) a v napotomních letech přešly Svojšice v jiné ruce. R. 1464 svědčil v záležitostech města Kolína rytíř Pavel Sekretář z Kostelce a na Svojšicích,[6]) v letech pak 1481 a 1503 rytíř

[1]) Erben Reg. I. p. 42. Emler Reg. II. p. 191.
[2]) Liber confirm. I. p. 140.
[3]) LL. EE. I. p. 48.
[4]) Reliquiae tabul. terrae I. p. 520., 530.
[5]) Archiv Český I.
[6]) Archiv Kolínský IV. 18. (v radní truhlici).

Jindřich Amcha z Borovnice a na Svojšicích.[7]) V rodě Amchů, z nichž r. 1534 jmenují se Albrecht a Jindřich, zůstaly Svojšice do r. 1546, kdež Arnošt Amcha z Borovnice prodal tvrz i ves Svojšice s dvorem poplužním, rybníky, štepnicí, chmelnicí, pivovárem, sladovnou, dvěma mlýny, vrchem Jilmanským, podacím kostela, krčmy ve Svojšicích a Voděradech za 1525 kop gr. č. panu Hynkovi Krabici z Weitmile a na Toužetíně;[8]) týž ale již r. 1547 to pustil v 1700 kop gr. Václavovi Pařízkovi z Pařízku.[9]) Když pak téhož roku 1547 král Ferdinand I. odpořilým stavům zemským, zvláště městům, mnoho statků pobral a potom na svůj vrub rozprodával, tu Václav Pařízek od něho koupil z někdejších městských statků Kouřimských v Pobořì krčmu s platem, háj řečený Hlína u Svojšic s dvěma rybníčky a nad těmi rybníky dva hony polí v 210 záhonech (jichž však užívali sedláci ve vsi Krychnově pod úrok) za 500 kop gr. č. To připojiv ke Svojšicům, r. 1552 prodal ten celý statek za 2650 kop gr. č. Diviši Hostačovskému z Petrovic;[10]) však i ten se toho nedržel dlouho, a r. 1557 prodal Svojšice za 3150 kop gr. č. panu Janu mladšímu z Říčan, a ten je hned s výdělkem 25 kop pustil panu Janu mladšímu z Valdšteina.[11])

Jan mladší z Valdšteina (z linie Lomnické) byl pán bohatý a své doby na slovo vzatý. Měl Hrádek nad Sázavou, Lovosice, Svojšice a Chvatěruby; od r. 1554—1570 byl nejvyšším sudím zemským, potom až do své smrti r. 1576 nejvyšším komorníkem. Svého času byl předním hajitelem staré víry podobojí proti zmáhajícím se novotám luteranským.[12]) Ten zvelebil statek Svojšický přikoupením vsi Krychnova (as r. 1567) a založením bažantnice; na tom statku pojistil též 5000 kop věna své manželky Mandaleny z Vartemberka. V poslední vůli své dal této své paní statek Chvatěrubský do smrti k užívání, též ji učinil mocnou poručnicí svých dětí Adama, Karla, Anny, Kateřiny a Mandaleny, tak aby vše řídila a dle možnosti přispořovala pro děti. Dceři své Elišce z prvního lože, vdově po Jindřichu ze Smiřic, poručil 1500 kop míš., schovanci Fridrichovi z Lobkovic, synu Jindřichovu, 2000 kop, špitálům chudých v Praze, a sice u sv. Pavla za branou Poříčskou, u sv. Bartoloměje pod Slovany a u sv. Mikuláše na Malé straně 1000 kop míš.[13])

Jeho nejstarší syn Adam mladší z Valdšteina, došed svých let přirozených, ujal se správy všech statků otcových. Po smrti své matky však od toho odprodal statek Svojšický r. 1606 za 12.500 kop gr. č. panu Karlu Mrackému z Dubé na Pyšelích i Bošicích,[14]) který pak sousední Bošice s grunty Jilmanskými k statku Svojšickému připojil; a r. 1608 i statek Zalešanský přikoupil. Pan Mracký byl pán již letitý, an již r. 1574 na sněmu seděl. Jsa jeden z krotkých mezi evangelickými pány v zemi, byl r. 1617 od císaře Matiáše zvolen do sboru místodržitelského v království českém, ale nepochybně brzy potom zemřel, neb již r. 1619 jmenují se synové jeho Jindřich a Karel Mračtí z Dubé pány na Svojšicích a Pyšelích. Ti pak u sebe chovali nevdanou sestru, pannu Dorotu. Než pohříchu oba měli účastenství při povstání stavovském r. 1618—1620, a za to pokutováni ztrátou statků

---

[7]) Ibidem IV. 27., IV. 33.
[8]) Dsky Zemské Nro. 7. K 15.
[9]) Ibidem Nro. 8. D 2.
[10]) Ibidem Nro. 11. D 18.
[11]) Ibidem Nro 13. A 3.
[12]) Gindely Gesch. d. Brüder II.
[13]) Ibidem Nro. 19. D 6.
[14]) Ibidem Nro. 182. F 18.

svých. Pyšely odhadnuty v 24.763, Svojšice a Zalešany v 26.350, nevymlácené obilí v 1890 kop míš. a zabaveny pro královskou komoru. Vychází pak na jevo, že r. 1624 oba Mračtí z Dubé byli mrtvi, a zůstal po Karlovi jediný synáček Karel Eusebius, jehož se ujala teta jeho, panna Dorota Mracká z Dubé, a za onu summu odhadní 53.009 kop gr. míš. pro něho koupila od královské komory zabavené statky otcovské, při čemž vynaložila velkým dílem peníze své vlastní.[15])

Karel Euseb Mracký z Dubé, přiznav se k víře katolické, později k manželství pojal purkrabinu Mariannu z Donína, a držel statky své v dobách záhubné války třicetileté, za jejíhož průběhu zboží Svojšické zle bylo zpustošeno od vojáků, a tak v ceně mu pokleslo. Nemoha pak staré své tetě Dorotě Mracké splatiti dluh, postoupil jí Zalešany a Pyšely v 15000 kop míš., zpustlé sídlo Svojšické však se spáleným dvorem poplužním, k tomu dvůr Votelec, vsi Bošice a Krychnov r. 1638 prodal za 10.500 zl. rýn. Anně Kamille svob. paní z Enkefurtu.[16])

Tato paní, rozená hraběnka z Werdenberka, byla manželkou císařského generala Adriana z Enkefurtu Nizozemce, během války tehdejší často jmenovaného, který od r. 1635 měl v Čechách panství Ledecké s Vlastějovským a jiné statky, a r. 1658 povýšen byl ve stav hraběcí. Paní jeho pak r. 1643 přikoupila panství Bohdanecké u Ledče, zpustlé zboží Svojšické opravovala dle možnosti a posléze dala se do stavby nového tam zámku na místě sbořené tvrze; však r. 1677 prodala své statky Bohdaneč a Svojšice za 68.000 zl. hraběti Michalu Osvaldovi z Thunu, pánu na Klášterci, Pětipsech, Sehušicích a Felixburku,[17]) kterýž jsa pán bohatý, zámek Svojšický dostavěl, též r. 1678 kostel sv. Václava, od r. 1623 bez kněze zůstávající, řádně přestavěti dal, a zboží Svojšické opětným přikoupením statku Zalešanského rozmnožil. Jsa JMC. komořím, tajným radou a členem zemského soudu, umřel r. 1694; po něm pak zůstaly dvě dcery, Eleonora Magdalena vdaná za hraběte Serényi. a Eleonora Barbora, vdaná kněžna Lichtenšteinová. Po rozdílu pozůstalosti otcovské dostaly se Svojšice s Zalešany kněžně Eleonoře z Lichtenšteina, kteráž je r. 1718 prodala za 103.000 zl. ovdovělé hraběnce Barboře Věžníkové.[18]) Po smrti této paní prodány jsou oba statky r. 1722 panu Janu Vilému Příchovskému z Příchovic, od toho pak r. 1725 za 140.000 zl. Janu svob. pánu z Kaiseršteina a na Stárkově.[19]) Za tohoto držitele ustáleny hranice panství Svojšického přikoupením sousedního statku Libodržic r. 1726. Od pana z Kaiseršteina koupil to panství za 240.000 zl. Michal Jan hrabě Althann z Goldburku a Murstetten, pán na Muraközu a Nových Zámkách v Uhrách, na Jaroslavicích a Vranově statcích moravských.[20]) V hraběcím rodě Althannů zůstávají Svojšice jakožto panství fideikommissní po dnešní den. Zámek, r. 1751 nahodilým požárem zničený, jest vkusně opět vystavěn, na faru uveden r. 1768 po 145letém uprázdnění opět farář. Na výtečných půdách panských zvelebeno polní hospodářství, jehož výnos jest r. 1860 vystavěním cukrovaru znamenitě zvýšen.

* * *

---

15) Desky Zemské Nro. 292. Q 15.
16) Ibidem 311. D 11.
17) Ibidem 392. Q 7.
18) Ibidem 494. B 26.
19) Ibidem 498. J 10.
20) Ibidem 508. J 14.

Od Svojšic s půl hodiny cesty k jihozápadu jest osada *Nová Ves*. Založena byla r. 1701 od kněžny Eleonory z Lichtenšteina a po otci této paní, hraběti Michalu Osvaldovi z Thunu, nazvána jest Michelsdorf; tento název však nevešel u lidu v užívání, a v obvyklosti zůstalo jméno Nová Ves.

Potok Výrovka zatáčí se od Svojšic k Bošicům oklikou k severozápadu, a protéká tu třemi rybníky, z nichž prostřední jest suchý, nízkým olším hustě zarostlý. Nad těmi Olšinami k severu zdvihá se k relativní výšce 60 metrů Vinný vrch, na jehož jižním svahu podnes spatřují se tarasy někdejší vinice. Tu na jisto hledati jest onen Jilmanský vrch, o němž se děje zmínka v trhu o Svojšice r. 1546. Rozsáhlá pole orná, která se rozkládají od východní paty vrchu až k osamělé Kocandě, podnes u lidu zvou se „na Jilmansku". Pod vrchem k jihu, již v samých olšinách výše podotknutých nalézá se rozsáhlé staré zdivo kamenné, z jehož vyvýšeného středu vyčnívají trosky cihelného altánu pozdějšího založení. To jsou ostatky někdejší *tvrze Jilmanské*, sídla to někdy vladyk z Jilmanic. R. 1485 poháněl Václav z Jilmanic a z Mostku Jana Mandelíka z Chrastu pro nevyvazené ručení v 75 k. gr.[21]) Neznámým během dostalo se zboží Jilmanské v držení obce Kouřimské, a r. 1567 jmenují se Jilmanice tvrzí pustou. Další osudy tohoto zboží v jedno spadají se vsí Bošicemi.

Bošice ves s mlýnem stojí na západním úpatí Jilmanského vrchu při potoku Výrovce a rybníku Bošickém. Opodál k jihozápadu jest poplužní dvůr Otelec. U Bošic na západním břehu rybníka jsou posud zbytky nevelikė tvrze, a lid si vypravuje, že tvrz tato a tvrz v Olšinách kdysi náležely dvěma bratrům, a spojeny byly hrází mezi dvěma rybníky. Za panování Jana Lucemburského náležely Bošice bohatému Pražanu Mikuláši mladšímu Rokycanskému, spadajíce však do šosu města Kouřimě, byly povinny šosovními platy či lozunky k obci Kouřimské v $6\frac{1}{2}$ hřivnách ročně. Mezi lety 1341—1346 svedl Rokycanský tyto platy s povolením zeměpanským na statek svůj Dobrépole u Kouřimě.[22]) Bošice takto ze šosu Kouřimského vyloučené potom daroval klášteru panen Benediktinek u sv. Ducha na Starém Městě Pražském, který otec jeho r. 1346 byl založil.[23]) Než v bouřích náboženských r. 1420 klášter navždy jest zkažen, a Bošice s dvorem poplužním (Otelcem) zapsal císař Sigmund r. 1436 v 300 kopách Petru Krtkovi a jeho dědicům.[24]) Po čase dostalo se to zápisné zboží v držení obce města Kouřimě, ale r. 1547 po zbouření stavovském odňala královská komora Kouřimským všecky statky, a potom zase je peněžíc, r. 1552 prodala Bošice, Žabonosy, ves Krychnov (na východě od Svojšic), zboží Jilmanské a díl Voděrad Polních za 2000 kop gr. č. Krištofu Skuhrovskému ze Skuhrova na Voticích, Louňovicích a Popovicích.[25]) Týž držel to zboží do své smrti r. 1567, a když pět synů jeho dělilo se o pozůstalost, dostal nejstarší syn Václav Skuhrovský ves Žabonosy s tvrzí a dvorem a šesti osedlými poddanými (kteří platili ročně 45 kop 22 gr., 70 slepic a 363 vajec), ves Krychnov u Svojšic (kdež sedláci Jan Ješek, Kubík, Šimon, Mikeš, Jíra Balatý a krčma výsadní odváděli ročně 60 kop platu), ves Bošice (kdež byli osedlí Jan Šanda, Mach, Lidmila Mar-

[21]) Rel. tabul. terrae I. p. 172. Za popis místní děkujeme p. P. Jos. Sládkovi, kaplanu ve Svojšicích.
[22]) Tomek Dějepis Prahy II. p. 453.
[23]) Ibidem III. p. 135.
[24]) Archiv Český I. p. 514.
[25]) Dsky Zemské 10. H 28

šálová a Štěpán mlynář s ročním platem 28 kop 20 gr.) a pustou tvrz Jilmanice, k níž se drželo 21 kop záhonů polí (ty pronajímány lidem Krychnovským za 24 kop 40 gr. ročně), k tomu ve Voděradech podací kostela a dvůr paní Marianny Myškové z Nabdína s platem 26 kop 57 gr.[26]) Tento podíl svůj Václav Skuhrovský ze Skuhrova v krátce rozprodal; Žabonosy prodal Horňáteckým z Dobročovic, Krychnov panu Janu mladšímu z Valdšteina ke Svojšicům, a Bošice se zbožím Jilmanským prodal r. 1567 s mlýnem a třemi rybníky za 1100 kop gr. č. Ondřeji Nebřehovskému z Nebřehovic a na Pyšelích.[27]) Po téhož smrti r. 1573 zdědila ty statky vdova jeho Anna z Buděšína, od níž je získal r. 1574 pan Karel Mracký z Dubé, jenž r. 1606 koupiv Svojšice a Krychnov od Adama mladšího z Valdšteina, Bošice a zboží Jilmanské k nim navždy přivtělil.

* * *

Véska *Zalešany*, ležíc od Svojšic půldruhé hodiny cesty k severozápadu, byla zvláštním statkem zemským; bývala tam tvrz, poplužní dvůr a mlýn při Kouřimském potoce. Osada tato jmenuje se již za knížete Vladislava I. (1109—1125), který svému dvorskému bláznu Dobretě daroval některé grunty ve Zalešanech. Tyto grunty potom král Vladislav II. r. 1167 daroval novému klášteru praemonstratů v Litomyšli.[28]) Tvrz Zalešanská bývala za dávna sídlem vladyk ze Zalešan. R. 1324 obžalován byl panoše Vojslav ze Zalešan, že učinil Děpoltu z Přibislavic na veřejné silnici škodu na koních za 10 hřiven stříbra bez lotu.[29]) Ves Zalešany dostala se po r. 1357 v držení blízkého kláštera Skalického; však r. 1421 klášter jest zkažen v běhu válečném, a r. 1437 zapsal císař Sigmund vésku Zalešany s dvorem poplužním v 300 k. gr. slavnému vítězi u Lipan, Diviši Bořkovi z Miletínka,[30]) po němž r. 1454 ten zápis měl Kouřimský měšťan Mikuláš. R. 1493 držel ten statek Bohuslav Horňatecký z Dobročovic, jenž dlouhá tu léta hospodařil. Pochovav manželku svou Kateřinu z Ostrova r. 1531 na hřbitově v Žabonosích, sám umřel r. 1537 a pohřben jest v Křečhoři, kdež při zdi hřbitovní podnes jeho náhrobní deska se spatřuje. Po něm drželi Zalešany v nedílu synové jeho Jan a Jiřík. Jan Horňatecký umřel r. 1557. Své děti Karla, Bohuslava a několik dcer poručil svému bratru Jiříkovi a své manželce Markétě z Vrabí, jejíž věno 250 kop na 400 kop rozmnožil.[31]) Synové jeho Karel a Bohuslav Horňatečtí potom r. 1567 k Zalešanům přikoupili sousední statek Žabonosy s podacím kostela od Václava Skuhrovského ze Skuhrova, načež rozdělili se tak, že Karel dostal Zalešany, Bohuslav pak Žabonosy; r. 1573 pak strýc jejich Sigmund Tluksa z Vrabí na Nové Libni vyplatil jim 2250 kop dědičného podílu jejich matky Markéty, sestry své.[32]) Karel Horňatecký z Dobročovic zemřel bezdětek r. 1599, a Zalešany po něm sdědili synové bratra jeho Bohuslava, Ondřej, David a Jindřich Horňatečtí a na Žabonosích. Ti pak, chtíce se odděliti statkem, roku 1600 prodali Žabonosy Bořkovi Dohalskému z Dohalic, a r. 1608 prodali Zalešany tvrz a ves s dvorem poplužním, s mlý-

---

[26]) Ibidem Nro. 16. E 5.
[27]) Ibidem Nro. 58. J 14.
[28]) Erben Reg. I. p. 139.
[29]) Rel. tabul. terrae I. p. 24.
[30]) Archiv Český I. p. 519.
[31]) Dsky Zemské 12. F 12.
[32]) Ibidem 62. D 1.

nem a krčmou, ve Voděradech čtyři dvory kmetcí a krčmu, v Libodržicích krčmu za 6250 kop a 100 dukatů klíčného panu Karlu Mrackému z Dubé na Svojšicích a Pyšelích.[33]) Páni Mračtí pak drželi Zalešany k Svojšicům do roku 1638, kdež je Karel Euseb Mracký i se vzdáleným statkem Pyšelským v dluhu 15.000 kop gr. míš. pustil své tetě, staré panně Dorotě Mracké z Dubé.[34]) Ta však zemřela již r. 1640 a pochována u sv. Salvatora v Praze před oltářem Panny Marie. Statky své odkázala příbuzné hraběnce Alžbětě Dorotě z Lamboy, rozené Vratislavce z Mitrovic. Paní tato vdala se r. 1670 po druhé, a sice za svob. pána z Kaiseršteina, a deset let později za Františka Antonína hraběte z Halleweilu, jemuž umírajíc r. 1687 statky své odkázala. Týž hrabě pak r. 1689 prodal statek Zalešanský, a sice dvůr poplužní s krčmou, chalupami, mlýnem, rybníkem a ovčínem za 30.500 zl. hraběti Michalu Osvaldovi z Thunu, který to zboží navždy připojil k Svojšicům.[35])

* * *

Jdeme-li po silnici od Svojšic hodinu cesty k východu, staneme ve vsi *Libodržicích*, největší to osadě na někdejším panství Svojšickém, pěkně položené v dolině pod hájem dubovým. Má úhledný zámeček a poplužní dvůr. Původně tam byly dva dvory poplužní, které za starodávna byly sídly vladyk z Libodržic. R. 1386 soudil se Nutbor z Libodržic o věno Markéty, vdovy Dalibora z Nesměně.[36]) R. 1408 přiznali se bratři Bernart a Aleš z Libodržic dlužni býti Heřmanu z Hůrek 10 kop platu na dědictví svém, dvou dvorech poplužních a dvorech kmetcích v Libodržicích;[37]) r. 1437 koupil Jan Hladký z Libodržic od Jana z Přeboz dědictví v blízkých Lošánkách,[38]) a konečně před r. 1459 drželi bratři Heřman a Mikuláš z Libodržic dědictví v Mlékovicích (na Zásmucku).[39]) Později ale vyšly Libodržice z držení těchto vladyk, kteří nabyvše statku Kluků u Čáslavě, odtud Klučtí z Libodržic se zvali. Sama však ves Libodržice z většího dílu tvořila statek zvláštní, který za krále Jana Lucemburského náležel bohatému Pražanu Mikuláši Rokycanskému. Týž r. 1346 zakládaje na Starém Městě v Praze panenský klášter Benediktinek u sv. Ducha, tomuto klášteru daroval svou ves Libodržice.[40]) Leč klášter r. 1420 navždy jest zkažen, a statky jeho dosti skrovné zabavil císař Sigmund; Libodržice zapsal r. 1437 s městem Kolínem a přilehlými vesnicemi duchovenskými Táborskému knězi Bedřichovi ze Strážnice.[41])

K napotomním letům jsme o držbě vsi Libodržic ve tmách, aniž víme, kdy ta ves dostala se držitelům vladyckých dvorů v Libodržicích. Na dolejším dvoře byl r. 1505 vladyka Jan Dobešovský z Malenovic, který též r. 1511 jako svědek se uvádí;[42]) současně držel hořejší dvůr Jiřík Voděradský z Hrušova, ale před shořením desk, a jak se podobá již v r. 1520 prodal to zboží

[33]) Ibidem 134. B 20.
[34]) Ibidem 301. D 11.
[35]) Ibidem 292. Q 15. in margine.
[36]) Rel. tabul. terrae I. p. 532. Ves Nesměň jest na Zásmucku.
[37]) Ibidem II. p. 48.
[38]) Ibidem II. p. 181.
[39]) Ibidem II. p. 293.
[40]) Tomek II. p. 452.
[41]) Archiv Český I. p. 528.
[42]) Kolínská kniha smluv 11. fol. 349.

za 400 kop gr. č. Janu Dobešovskému na dvoře dolejším; kterýžto trh r. 1544 Jindřich a Bernard Voděradští z Hrušova, synové Jiříkovi, znova do desk vložili.[43]) Po Janovi Dobešovském zůstali dva synové, Zdeněk a Jiřík, z nichž onen držel dolejší, tento pak hořejší dvůr Libodržický. Jiřík Dobešovský, maje za manželku Anýžku z Hrušova, statek svůj zmrhal a r. 1544 musil ho postoupiti svému hlavnímu věřiteli, Jiříku Baderskému z Újezda.[44]) Zdeněk Dobešovský záhy zemřel a zůstavil syna Jana, kterýž došed právních let, roku 1555 prodal dolejší svůj dvůr Libodržický s dvěma chalupníky, třemi rybníčky, dědinami, lukami, hájem a se vším panstvím za 475 kop gr. č.[45]) Jiříku Baderskému z Újezda. Později se zdržoval v Kolíně, kdež zemřel r. 1614.

Jiřík Baderský z Újezda, který byl r. 1548—1552 hejtmanem císařského zámku v Kolíně, oba dvory Libodržické v jeden statek spojil; mimo to měl i velké hospodářství při městě Kolíně, ač tu pro nesousedství byl neoblíben. Zemřel asi r. 1570 a zůstavil mimo dceru Dorotu, která zdědila dvůr v Kolíně, syny Jana a Václava. Jan Baderský v krátce zemřel a zůstavil sirotka Jiříka. Zboží Libodržického ujal se r. 1574 v 2000 kopách č. Václav Baderský;[46]) však i ten zemřel již po roce, a po něm zůstaly malé dítky.[47]) Z těch ujala se statku Libodržického po letech dcera Anna, jež vdala se za Diviše Hostačovského z Petrovic a na Jindicích, a po druhé za Jindřicha Mírka z Solopisk. Bratr její byl tuším Bavor Baderský z Újezda; do r. 1603 osedlý na kmetcím dvoře v Nebovidech u Kolína, načež jako pobuda po krajích se toulal, živ jsa ještě r. 1614. Po panu Diviši Hostačovském zbyl syn Jan Diviš, který dospívaje k letům rozumným, roku 1596 postoupil svých práv na Libodržice a Jindice svému otčímu, panu Jindřichovi Mírkovi z Solopisk.[48]) Pro následující léta nedá se držba Libodržic dobře sledovati. Pan Mírek prodav r. 1601 statek Jindický Pražskému měšťanu Danieli Pražákovi, držel Libodržice ještě r. 1605; leč r. 1614 již se jmenuje jen pánem na Nesměřicích (u Kácova). Jisto pak jest, že Libodržice buď přímo neb z druhé ruky dostaly se panu Purkartu Střelovi z Rokyc na Cerhenicích, Krucemburku a Štěpánově, který je připojil k blízkému statku svému Cerhenskému. Pan Purkart Střela, maje účastenství při povstání evangelických stavů českých r. 1618—1620, r. 1622 potrestán tím, že své statky přijati musil od císaře jako manství;[49]) avšak když r. 1629 zemřel, vdova jeho Sabina ze Vchynic toho dosáhla, že ony statky z manské povinnosti propuštěny byly. Když pak synové pana Purkarta, Jan Rudolf Václav a Vilém Oldřich Střelové z Rokyc o pozůstalost otcovu r. 1638 se dělili, dostaly se Libodržice k podílu Jana Rudolfa Václava zároveň s Krucemburkem. Při popisu statku toho připomíná se tvrz na cele sešlá se světnicemi, komorami, sklepem suchým, klenutou kuchyní se špižírnou, dvůr poplužní s dvěma stodolama, ovčín, dvě štěpnice, vinice u Malých Cerhének, nad Libodržicemi ohrada na pasení hříbat, tři rybníčky a dubový háj nade vsí. Osedlých v té vsi jmenuje se deset kromě osmi usedlostí spálených, masný krám, krčma a kovárna, z čehož úhrnem vycházelo úroku 106 kop 40 gr. K tomu přidáni tři osedlí

[43]) Dsky Zemské 42. E 8.
[44]) Ibidem 5. L 3.
[45]) Ibidem 51. G 9.
[46]) Ibidem 18. G 29.
[47]) Ibidem 18. O 2.
[48]) Ibidem 171. H 14.
[49]) Dsky Dvorské Nro. 64. p. 613.

v Cerhénkách s platem 8 kop a krčma, v Pečkách dva osedlí s platem 11 kop 12 gr., krčma a krám masný.[50])

Pan Jan Rudolf Střela z Rokyc zemřel svoboden roku 1650 a pominuv bratra svého Viléma Oldřicha učinil dědičkou svého statku svou sestřenici Marii Alžbětu, dceru Václava Vchynského ze Vchynic. Ta paní, vdána jsouc za Ferdinanda Lva hraběte Berku z Dubé a podruhé za hraběte Štěpána z Vrbna, držela Libodržice a Krucemburk do své smrti r. 1679.[51]) Když pak r. 1685 děliti se měly dítky její z obojího lože, Františka Rozalie Berková z Dubé, hrabata Ferdinand Oktavian, Albrecht a Karel z Vrbna, o vši pozůstalost, dány jsou statky Libodržice a Chotěboř ve dražbu a ponechány při tom v 110.000 zl. paní Františce Rozalii Berkové z Dubé, tehdáž již manželce Viléma hraběte Kinského.[52]) Však paní tato sdělavši těžké dluhy, r. 1705 zastavila Libodržice hraběti Ferdinandu Ignaciovi Desfours, a r. 1712 mu je za 59.000 zl. nadobro pustila.[53]) Od toho majitele prodány Libodržice r. 1716 za 53.000 zl. hraběti Ferdinandu Adamu Kustošovi ze Zubří;[54]) týž pán potom r. 1726 prodál to zboží s pivovárem, sladovnou, vinopalnou, kovárnou, krčmami, masnými krámy, svršky i s přikoupeným ostrovem Hrubým za 100.000 zl. panu Janu Františkovi z Kaiseršteina na Svojšicích, kterýž ten statek Libodržický navždy spojil s panstvím Svojšickým.[55])

---

[50]) Dsky Zemské Nro. 306. A 1.
[51]) Ibidem Nro. 397. P 16.
[52]) Ibidem.
[53]) Ibidem Nro. 414. J 27.
[54]) Ibidem Nro. 492. L 17.
[55]) Ibidem Nro. 499. B 7.

Kterak Moravané přistoupili ku povstání českému r. 1618—1620?

Dle rukopisných pramenů zemsk. archivu Brněnského sepsal dr. *Fr. Kameníček*,
professor na české realce v Brně.

Nekatoličtí stavové v Čechách, starostlivi jsouce o své politické i náboženské svobody, kdyby arcikníže Ferdinand Štýrský po Matiášovi na trůn český dosedl, pojali záhy ten záměr, aby raději katolická panující rodina královská byla odstraněna. Již roku 1614 nabízeli nespokojenci oni korunu českou kurfirstu saskému, avšak on zdráhal se ji přijmouti, neboť obával se právem mocného rodu Habsburského. Když pak císař Matiáš r. 1617 nabízel stavům českým přijetí (ne volbu) a korunování arciknížete Ferdinanda Štýrského, připravovala se proti tomu sice rozhodná opposice, v jejíž čele stáli Matiáš Jindřich hrabě z Thurnu, Colonna z Felsu, Václav z Roupova, Václav Budovec z Budova, Vilém starší z Lobkovic i jiní; avšak opposice tato snadno byla přemožena, když arcikníže Ferdinand vydal revers, jímž sliboval, že za živobytí Matiášova vládnouti nebude a že po smrti jeho všecka privilegia stavovská i zemská potvrdí. Byl také konečně bez překážky přijat za budoucího krále a korunován. Hned na to mělo mu býti holdováno i na Moravě. Avšak stavové moravští chtěli míti rovněž napřed ujištění od něho, že nebudou ani v politických, ani v náboženských svobodách svých zkráceni. — Vyslali tedy zvláštní poselstvo k němu do Čech do Polné, kdež tenkráte na cestě své do Moravy právě dlel. Instrukce, daná v té příčině poslům a prosba Ferdinandovi, sepsány byly na sněmu moravském, držaném 24. srpna r. 1617 v Brně. Obsah instrukce a prosby té jest v krátkosti následující: „Nejprve mají páni poslové a kommissaři naši J. Kr. Mti. naše ponížené služby s vinšováním od pána Boha J. Mti. dlouhého a to dobrého zdraví, nad nepřátely vítězství šťastného a pokojného panování a přednésti a J. Mti. v známost uvésti.“ — — „Kterak J. Mt. C. pán náš nejmilostivější ráčil jest nám všem stavům sněm obecný do města Brna položiti a skrze posly a kommissaře své předně a dostatečně v známost uvésti, za jakými velikými a vysoce potřebnými příčinami jest J. Mti. Kr za syna přijíti a to při pánech stavech království českého, aby J. Mti. Kr. za krále přijali a korunovali, způsobiti ráčil: nás podobně milostivě skrze ně žádaje, abychom my tolikéž J. Mt. Kr., kdyžby nám vedle příkladův předešlých slavné paměti králův českých a markrabí moravských povinnost obyčejnou učiniti, též strany potvrzení privilegií, svobod obdarování, dobrých a chvalitebných zvyklostí a pořádkův jich, co země

za právo má, vykonati ráčil, za markrabí moravského měli a drželi.“ [1]) Uložili tedy stavové moravští poslům, aby v té příčině s Ferdinandem vyjednávali; že si hlavně přejí, aby všechny svobody politické i privilegia byla jim v témže rozsahu ponechána, jak jich užívali za dřívějších králů českých a markrabí moravských. I ve příčině náboženství, že prosí o úplnou svobodu, „poněvadž prý jim ani předkům jich ve svobodu svědomí sáháno nebylo, ani k víře, která jest dar boží, žádný přinucován nebyl“. [2]) Král český Ferdinand II. skutečně slíbil vykonati vše, co stavové moravští si přejí, a přijal brzy také na Moravě holdování a za nedlouho na to ve Slezsku. [3]) Avšak idea o změnění dynastie tím zvláště v Čechách nikterak neutuchla; ba naopak, když po událostech Broumovských a Hrobských neoblíbení místodržitelé císařští z okna hradu Pražského svrženi byli, přikročili vůdcové stavovští v Čechách rozhodně ku provedení úmyslu svého. Byliť poznali průběhem několika měsíců, „že Ferdinand jim přísahal pouze ústy, papeži však srdcem.“ [4]) Mír byl již nemožný, povstání české neodvratné.

Stavové čeští zvolili si třicet direktorů, po desíti z každého ze tří stavů, jakožto prozatímní vládu a počali diplomatická vyjednávání s knížaty zahraničnými; vedle toho žádali stavy moravské, slezské, lužické i uherské aby se s nimi spojili. [5])

Ku stavům moravským obrátili se stavové čeští o pomoc zvláštním přípisem datovaným „ve středu po neděli exaudi léta 1618“, tedy 30. května t. roku. [6]) V listu tom vyložili stavové čeští pánům moravským své těžké postavení ku králi Ferdinandovi, prosili stavy moravské, aby nedopouštěli „verbování“ žoldnéřů na Moravě proti Čechám, a vyzývali důtklivě pány moravské, aby vypravili na hrad Pražský poselstvo, s nímž by se Čechové umluviti mohli, „co by se dáleji v těch věcech činiti a jaké bychom budoucně pomoci jedni od druhých očekávati měli“. [7]) Stavové moravští přispíšili si s odpovědí. Hned v pondělí, dne 25. června t. r. sešel se moravský sněm do Olomouce a zde vypracována odpověď „pánům stavům království českého podobojí přijímajícím“. Moravané odpovídají ve hlavních bodech následovně: „. . . . . . a jistě jsme o tom nerádi uslyšeli, nýbrž nad tím nedorozuměním, kteréž jest se v království českém zběhlo a již tak daleko se rozmohlo, lítost srdečnou neseme. Pročež obávaje se aby z téhož nedorozumění, kteréž tak mezi V. Mtí. a Vámi trvá, ještě větší oheň se nerozmohl, nepominuli jsme při sjezdu tomto obecním pánův poslů svých, osob předních a vzácných z prostředku svého k J. Mti. Cís. pánu nás všech nejmilostivějšímu vypraviti a J. Mt. Cís. za to poníženě a poddaně prositi, aby J. Mt. Cís. na mírné, povlovné a milostivé prostředky, kterými by to vše, co jest se tak koliv až posavad v království českém jakou pak koliv příčinou, aneb prostředkem zběhlo, spokojeno a ten tak prudce hořící oheň tím spěšněji a dříveji uhašen a udušen býti mohl, pomysliti a k tomu se skutečně milostivě a dobrotivě nakloniti

[1]) Cop. 8. MS. Pam. sněmovních v Brně fol. 179 b.
[2]) Ibidem fol. 180. a.
[3]) Pilař a Moravec: Mor. Hist. III. p. 102.
[4]) Peschek: Gesch. der Gegenreform. p. 265.
[5]) Mars moravicus II. opis v zemsk. archivu Pražském.
[6]) Cop. 8. MS. Pam. sněm. v Brně fol. 196. b.
[7]) Ibidem fol. 196. b. — 197. a.

ráčil. Což že při J. Mti. Cís. pánu našem nejmilostivějším poníženě obdržíme, ku pánu Bohu tu celou a nepochybnou naději máme." Ve příčině druhé žádosti, aby stavové moravští nedopouštěli najímání vojska v zemi své proti Čechám odpovídají: „I netajíme toho před V. M. a Vámi, že jsme my sami pro opatření země této, vlasti své milé, jistý a znamenitý počet lidu válečného verbovati dáti musili; pročež tím samým všecky jiné a cizí verbunky zde v zemi snadno zastaveny budou, zvláště pak, poněvadž krom toho žádný bez vůle mé hejtmana (kardinala Frant. z Dietrichšteina) podle starobylého pořádku zde v zemi verbovati moci nemá." Konečně odmítají stavové moravští vypraviti poselstvo ku stavům českým na hrad Pražský těmito slovy: „Nepochybujeme, že V. M. a Vám v dobré paměti zůstává, jaké jest se snešení a narovnání při nejposléze minulém sněmu generalním na hradě Pražském mezi J. Mtmi. pány stavy království českého a vyslanými z jiných vtělených zemí s jistou vůlí a vědomím J. Mti. Cís. o jistou defensi pro obranu předně J. Mti. Cís. jakožto krále českého, markrabí moravského a jiných k témuž království vtělených zemí stalo. Při kterémžto snešení a namluvení našem společném toho i ještě zanecháváme a z té příčiny a podle téhož snešení trefiti se nám nemůže, abychom jisté osoby z prostředku svého k V. Mtem. a Vám pro jakékoliv jiné nové snešení na tento čas bez dalšího povolení J. Mti. Cís. jakožto krále českého a markraběte moravského vypravovati a vysýlati měli." [8])

Odpověď tato zaslána byla dne 26. června r. 1618 stavům českým, a pánové moravští přikročili ihned k volbě poslů k císaři Matiáši, aby dle připovědi své prosili ho, bylo-li by možno, ukončiti mírně a pokojně povstání české. Byli zvoleni následující:

Na předním místě:

Kardinal František z Dietrichšteina. Dále pak

ze stavu panského:

J. K. Mti. pan Karel, kníže a vladař domu Lichtenšteinského z „Nyklspurku".

Pan Karel starší ze Žerotína.

ze stavu rytířského:

Pan Bedřich Jankovský z Vlašimi.

Pan Jan Čejka z Obramovic.

Pan Bohuše starší Kokorský z Kokor.

Ze stavu praelatského a městského „pro ušetření útrat žádný vypraven není, což jim budoucně nemá k žádné újmě a škodě býti, k čemuž spolu s jinými stavy právo mají".[9])

Poslům výše uvedeným uloženo bylo ve zvláštní instrukcí, co všechno J. Mti. Cís. přednésti mají. Na předním místě že mají poníženě oznámiti, kterak soud zemský v Olomouci tentokráte odbýván býti nemohl, poněvadž všechny okolní země jsou pobouřeny a vojska sbírají. Proto že tec svolán byl sněm obecný v Olomouci, kdež vyslyšeni byli poslové če:

---

[8]) Ibidem fol. 197. a.

[9]) Památky sněm. V. fol. 87. a. Zajímavo jest také věděti, jak mnoho povolc bylo na útraty jednotlivým těmto osobám: Kardinalovi povoleno bylo na týd 1000 zlatých, knížeti Liechtenštejnovi na týden 600 zl., panu Karlovi ze Žerotína den 30 zl. a osobám stavu rytířského na den každému 20 zl.

prosící o pomoc stavy moravské. Poslové měli dále vyložiti J. Mti. Cís., jakou odpověď stavové moravští těmto českým poslům dali a konečně měli prositi, aby císař milostivě snažil v pokoji s Čechy se vyrovnati a usmířiti, „neboť prý všechno jiné nemohlo, nežli s újmou císařských a královských důchodův a z těchto zemí vycházejících užitkův, berní a pomocí J. Mti. Cís., ale také i s jinou znamenitou škodou J. Mti. Cís. pádem pak a zahynutím jak téhož království, tak i markrabství tohoto jemu nejblíže přísedícího i jiných přivtělených zemí, věrných poddaných J. Mti. Cís. též s lkáním a naříkáním ubohých manželek a dítek i mnohých nevinných lidí se státi".[10]) Dále uloženo bylo poslům oněm, aby J. Mti. Cís. nabídli prostřednictví a služby své při onom mírném porovnání s Čechy, „že se rádi najíti dají a snažně pracovati budou", ale vnucovati prý se J. Mti. Cís. nesmějí. Vedle toho mají ohlásiti, že pro bezpečnost země moravské byli stavové nuceni „zverbovati 2000 koní a 3000 pěchoty.[11]) Poněvadž pak v těchto tak těžkých časích na společném obyvatelův shledání velice a vysoce, anobrž nevyhnutelně mnoho záleží", měli žádati aby J. Mt. Cís. „sněm obecný co nejdřív možná v markrabství tomto položiti a rozepsati poručiti ráčil".[12]) Konečně bylo uloženo poslům oněm prositi také krále Ferdinanda II., aby svou působností zasadil se o mírnou úmluvu s Čechy. Poněvadž pak Ferdinand II. byl tehdáž ve Prešpurce při korunovaci, měli pro případ, kdyby do té doby se do Vídně nevrátil, zajeti do Prešpurku „a tam s vědomím a vůlí J. Mti Cís. ty věci vykonati." [13])

Z toho ze všeho viděti, že Moravané na počátku povstání českého klonili se na stranu Matiáše a Ferdinanda; Čechům pak radili, aby s těmito panovníky mírně se vyrovnali. Nicméně Čechové nedali se tímto prvním nezdarem odstrašiti, nýbrž poslali Moravanům ještě téhož roku dva prosebné listy ve příčině té, jeden ze dne 19. července a druhý datovaný dne 8. srpna. [14]) V prvním stěžovali si Čechové na stavy moravské, že dali jim na první dopis jejich odpověď vyhýbavou a „zatmělou", ve druhém listu pak vytýkali Čechové pánům moravským a zvláště kard. Frant. z Dietrichšteina, jako hejtmanu země moravské, že dopouštějí vojskům císařským procházeti zemí moravskou. [15]) Způsob a forma tohoto druhého listu Čechů k Moravanům byly poněkud drsny, proto páni moravští odvážili se také tentokráte přísněji odpověděti. Stavové moravští byli totiž tehdáž právě shromážděni na sněmu moravském v Brně při času nanebevzetí Panny Marie (15. srpna). [16]) — Sněm tento odbýván byl za přítomnosti samého krále Ferdinanda II., jenž se byl dne 1. srpna roku 1618 z Vídně na Moravu vypravil a od stavů zemských v Brně velmi slavně přijat byl. Dne 13. srpna pak byl sněm moravský otevřen. [17]) Ferdinand II. ucházel se zde o přízeň Moravanů; hned po otevření a zahájení sněmu dal přednésti stavům moravským proposici královskou,

[10]) Cop. sněm. arch. Brněnsk. V. fol. (198 b.—199.).
[11]) Ibidem fol. 199. b.
[12]) Ibidem fol. 199. b.
[13]) Ibidem fol. 199 b.—200 a.).
[14]) Ibidem fol. 200 b.
[15]) Ibidem fol. (201 b.—202 a.).
[16]) Ibidem fol. 200. a.
[17]) Gindely: Děj. česk. povstání I. p. 310.

v níž žádal, aby stavové moravští povolili vojsku jeho volný průchod Moravou proti Čechům a pak aby sami poskytli mu také vojenských sil na pomoc.

Pánové moravští byli nuceni aspoň ve první žádosti králi Ferdinandovi II. vyhověti. „Ačkoli stavové byli by rádi toho podání znikli," píše Pavel Skála ze Zhoře, „a drželi se předešlé konfederace a smlouvy se stavy ostatních zemí učiněné.[18]) však že byli od papeženců přemoženi větším počtem přímluv, z té příčiny vol neb nevol musili se naposledy s nimi také v tom snesení sněmovním za jedno srovnati, aby totiž císaři samostatný průjezd svobodný skrze Moravu pro jeho vojenský lid dopřáli." Ale druhá žádost, aby k tomu také z vojska od nich shromážděného[19]) (5000 lidu) polovici proti Čechům obrátili, druhou pak část doma pro obhájení země sobě zanechali, nebyla sice přijata, avšak také ne pro všecku budoucnost zamítnuta.[20])

Na tomtéž sněmu vyřízena byla také odpověď stavům českým na ony dva zmíněné dopisy. Odpovídajíce na výtku, že psali z prvu temně a vyhýbavě, opakovali stavové moravští opětně zmíněnou odpověď první a připojili, že nemají žádné příčiny vystupovati nepřátelsky proti císaři Matiášovi a králi Ferdinandovi II., na druhé straně pak že rovněž přátelsky chovati se míní vůči stavům českým „pamatujíce," jak doslovně praví, „na naše starodávné spojení, spříznění a krevní přátelství mezi námi, cožkoli můžeme bez úrazu naší k J. Mti. Cís. povinnosti k dobrému Vašich Mtí. a Vás obmýšleti a činiti, to vše nelitujíce v tom ani práce, ani nákladu žádného, obmýšlíme a činíme".[21]) K tomu slíbili stavové moravští stavům českým, že opětně pošlou poselstva k J. Mti. Cís. i ku stavům českým a že všelijak o to budou pracovati, „aby všecka ta nedorozumění v dobrý, stálý a vinšovaný pokoj přivedena býti mohla".[22]) Drsněji však odpověděli moravští stavové na výčitku listu druhého, že propouštějí vojska císařská zemí svou do Čech: „Co se pak puštění lidu válečného skrze zemi tuto dotýká, ač bychom na to podobným způsobem jako i na první věc odpověděti mohli, avšak nechceme Vašich Mtí. a Vás tajny činiti, že jsou vyslanci naši, které jsme při J. Mti. Cís. předešle měli, z uvážení J. Mti. pana hejtmana zemského a některých předních osob od pána k tomu přivzatých. se vší snažností a pilností při J. Mti. Cís. o to jednali, aby žádného lidu skrze zemi tuto vésti dopouštěti neráčil, avšak jsou toho při J. Mti. Cís. obdržeti nemohli. A poněvadž pak J. Mti. Cís. jako pánu země podle pořádku a zvyklostí našich v mocnost J. Mti. sáhati a tudy pasu svobodného skrze zemi brániti, hájiti a zavírati nemůžeme, snadno při sobě to najíti moci ráčíte, že nám v tom vina žádná slušně přičtena býti nemůže, nebo i J. Mti. pan hejtman zemský, kterého jste nejedněmi těžkými slovy dosti nepříjemně avšak nevinně ve psaní svém dotknouti se ráčili, jinače jest vedle povinností

---

[18]) Ibidem fol. 201.

[19]) K obraně země povoleno bylo zverbovati: Panu Petrovi Staršímu Sedlnckému 1000 koní; panu Jiřímu z Náchoda 1000 koní; panu Albrechtovi Václavo Eusebiovi z Waldštejna knechtův 3000 pěších (Pam. sněm. V. fol. 87. b.). Nejvyšší velitelem byl jmenován kardinal Fr. z Dietrichšteina (Skála p. 326.).

[20]) Pavel Skála ze Zhoře I. p. 326.

[21]) Cop. fol. 201 a.

[22]) Ibidem.

úřadu svého činiti nemohl, než k J. Mti. Cís. poslušenství zachovati a na poručení J. Mti. jisté kommissaře ku provedení lidu J. Mti. skrze zemi nařiditi, jakož i ti páni obyvatelé, které jest pán k takové kommissí obrati ráčil, jsou se v tom ku pánu poslušně ukázali a v ní se podle nařízení panského potřebovati dali. Protož byli bychom toho veliče vděčni, kdybyste na zprávu nepovědomých lidí byli račili méně spoléhati a bez stíhání osoby panské, jakožto nejpřednějšího úředníka země, této potřeby svě povolně a přátelsky do listu Vašeho uvésti poručiti; což aby se napotom nedálo, Vašich Mtí. za to přátelsky prosíme.[23]) Že všeho posud patrno, že Čechové měli čím dále tím menší naději na spolek Moravanů proti císaři Matiášovi a králi Ferdinandovi II. Moravští stavové nekatoličtí skládali v dobách těchto veškeru svou naději na smír se stranou katolickou, jak již v předešlém článku ukázáno bylo; proto byli odhodláni šetřiti neutralitu. Čeští stavové však domnívali se podle různých příznaků, že páni moravští v rozhodném okamžiku přidají se ku straně jim protivné. Domnění toto však bylo nepravé. Stavům moravským šlo hlavně o to, aby Čechové s císařem se smířili a v této příčině nešetřili skutečně žádné námahy. Podle slibu svého vyslali skutečně stavové moravští opětně poselstvo do Vídně a odtud do Prahy. Do Vídně vybral se v čele poselstva sám kardinal Fr. z Dietrichšteina, do Prahy však na místo něho pan Petr starší Sedlnický z Choltic a na Fryšově.[24]) Poselstvu tomuto bylo opět uloženo, aby prosilo ve Vídni císaře Matiáše a krále Ferdinanda II. o smír s Čechy; stavům českým však mělo stav země moravské a nesnáze pánů moravských vyložiti a raditi jim ku mírnému vyjednávání s Ferdinandem II., jinak že by stavové moravští byli nuceni ve případě trvalé jich neustupnosti s dvorem Vídeňským proti nim se spojiti. Poněvadž pak v dobách těchto již katolické duchovenstvo a zvláště řády mnišské z Čech byly vyháněny, Moravané ujímali se uprchlíků těchto. Jesuitům z Čech vyhnaným poskytli útočiště v Brně, v Olomouci, ve Zdounkách a na jiných místech. Některé kardinal na Moravě v Mikulově choval a tři z otců pan Karel Haugwic k sobě povolal.[25]) Zatím namáhali se poslové moravští vším úsilím svým ve Vídni, aby císaře Matiáše a krále Ferdinanda II. ku smíru s Čechy přivedli. Jmenovitě prosili, aby vojsko, jež bylo již do Čech vtrhlo a zemi drancováním a ohněm ničilo, bylo zastaveno v těch místech, kde právě se zdržovalo a by zakázány mu byly všechny ukrutnosti. Poněvadž pak téhož času bylo také ve Vídni poselstvo ze Slezska, přimlouvali poslové moravští také Slezanům, aby prosby jich podporovali. O totéž prosili i přítomné vyslance z Lužice. Nicméně poslové moravští nevyřídili ve Vídni mnoho. Byli sice milostivě přijati, ale bylo jim řečeno, že Čechové mají mír i válku ve rukou svých a moci své, že na nich jest žádati

---

[23]) Cop. fol. 201 b.—202 a.). Onen druhý list, poslaný od stavů českých pánům moravským napsán byl již 8. srpna r. 1618, tedy ještě dříve, než sněm moravský vojskům císařským průchod Moravou dovolil; a přece stavové čeští vyčítali již v listu tomto Moravanům, že vojska císařská markrabstvím propouštějí. Zdánlivá neshoda tato lehce se vysvětlí tím, že až do tohoto ustanovení sněmovního dovolovali dílem jednotliví pánové průchod vojskům, dílem kardinal Frant. z Dietrichšteina sám jako zemský hejtman markrabství moravského.

[24]) Cop. fol. 203 b. a 204 a. Pověřující listy datovány jsou dne 23. srpna.

[25]) Pilař a Moravec: Mor. Hist. III. p. 105.

císaře Matiáše a krále Ferdinanda II. o milost. Odtud vybralo se tedy ihned poselstvo moravské do Prahy a předložilo direktorům, správcům a radám českým následující memorandum stavů moravských: . . . „Jeho Mt. Cís. pán náš nejmilostivější, ráčil J. Mt. krále Ferdinanda, uherského, českého, pána našeho milostivého, sem do města Brna na sněm nám stavům od J. Mti. Cís. položený vyslati a skrze J. Mt. nám pospolu shromážděným mnohé a veliké stížnosti, které do nich, jakožto poddaných svých míti ráčí, předložiti poručiti, o kterých už prve jsme vědomost již na díle měli, ano i toho, jak J. Mt. Cís. sobě těžce takové urážky bráti a za zlehčení důstojenství a reputace své pokládati ráčí. povědomi byli. Avšak když jsme při tom doslechli, že by se oni páni stavové podobojí v ničem nejmenším znáti ani k J. Mti. poníženosti žádné ukazovati, ani dobrotivosti J. Mti. sobě vážiti nechtěli, nemálo jsme se nad tím, předkládajíce sobě, co by z toho dále pojíti mohlo, zastavili, skormoutili; a protož pamatujíce na to, že nám jakožto přednímu oudu království českého dívati se na to a dokonale k tomu mlčeti nikoli nesluší, nýbrž že povinnost naše ukazuje, zlému tomu, kteréž již dosti vysoce se vzneslo a příliš široce rozmohlo, co nejdříve vstříc vkročiti, jakž prve vyslance své k J. Mti. Cís. jsme vypravili a o spomožení těmto nevolem skrze mírné a pokojné prostředky v poníženosti poddaně žádali, tak že i nyní totéž jsme učinili a skrze ně pány vyslané naše J. Mti. netoliko za to, aby lidu válečnému svému všelijaké další do království českého tažení ovšem škod činění zastaviti, než také k tomu, aby přední a znamenité osoby pro spokojení a srovnání tak velikého nedorozumění v tyto věci vložiti se mohli, milostivě povoliti ráčil, pokorně prosili“. . . . „Pročež že jich všelijak za to prosíme a žádáme, aby sobě to dobře v mysl vložili, k srdci to připustili, ano i v tom se poznali, že vždy i podle přirozeného práva, nerci-li podle božského a lidského, poddaní povinni jsou vrchnosti své ustupovati, před ní se snižovati a nechtíti se jí ve všem vyrovnávati, a pari passu s ní jako se svou rovnou kráčeti a postupovati.“ „A poněvadž mezi jinými prostředky, kterými ten velice potřebný pokoj dosažen by býti mohl, i ten za velmi platný a podstatný u sebe nacházíme, aby J. Mt. krále Ferdinanda, jakožto pána svého a krále korunovaného, v tom poddaně a šetrně vyhledávali. aby J. Mt. vedle jiných vzácných a předních knížecích osob ráčil se dáti k této věci ujíti a přímluvou, pomocí i prostředkováním svým k objednání často připomenutého pokoje při J. Mti. Cís. nápomocen býti, vidí se u nás, aby nikoli J. Mti. královské pomíjeti neráčili, nejsouce jiné k J. Mtem. naděje, než že poněvadž J. Mti. neméně než J. Mti. Cís. na zachování a vzdělání království českého záleží, že J. Mt. jako o svou vlastní věc se ujíti a všelijak ku dobrému a k užitečnému téhož království a jich všech směřovati ráčí.“ Konečně má-li vůbec k nějakému smíření přijíti, mají stavové čeští zastaviti další najímání žoldnéřů, ustati od obléhání jednotlivých nepřátelských měst v Čechách a vůbec mají se zdržeti všeho, čím by J. Mt. Cís. drážditi mohli. Pak že císař Matiáš rozhodně s nimi se smíří, poněvadž jest míru nakloněn. [26]) Ale Čechové zamítli radu tuto tvrdíce s rozhorlením, „že páni Moravané stavy království českého hrubě stíhají, co poněkud na ně nenáleží“. Takovým způsobem

[26]) Cop. fol. 205.—210.

mařeny byly všecky mírumilovné snahy stavů moravských a dlužno podivovati se důslednosti jejich, když na jiném místě se dovídáme o všech těch útiscích a trampotách, jež zakoušeti bylo nekatolické většině lidu moravského i stavů moravských od menšiny katolické. Jedině tím lze si vysvětliti tuto jejich mírnost, že stavové moravští byli chytrými politiky. Oni byli dobře pamětlivi těch mnohých již podobných pokusů v Čechách proti panující dynastii učiněných, jež všecky nešťastně se byly ukončily. Stavové nekatoličtí na Moravě, zdá se, že čekali, jakých úspěchů se stavové čeští proti dvoru Vídeňskému domohou. Moravané chtěli počítati s jistotou.

Nekatolíkům se v těchto dobách na Moravě velmi zle vedlo, jakož v první stati své jsme ukázali, není divu tedy, že velká část nekatolických stavů moravských nebyla by činila velikého odporu ani těžkostí prosbám stavů českých a byla by se téměř ráda spojila s nimi ku boji za náboženské přesvědčení své. Ale Karel ze Žerotína, ač nekatolík, dovedl vždy rozumnými důvody souvěrce své přesvědčiti, že vzpoura a boj proti vládě Vídeňské za těchto okolností není včasnou. Odtud měly původ svůj všechny mírumilovné a smířlivé snahy stavů moravských. A jak velikou váhu kladl v dobách těchto císař Matiáš na stavy moravské, nejlépe ukazuje list jeho, jejž poslal dne 2. listopadu r. 1618 stavům moravským, kteří se byli o několik dnů později, totiž dne 5. listopadu, v Brně ku sněmu shromáždili. List ten psán jest urozenému panu Ladislavovi z Lobkovic na „Sternsteině, Neystatu, Rybnicích a Holešově“, tajnému radovi, komorníku a hejtmanu markrabství moravského, aby jej stavům na sněmu přečetl. Obsah jeho jest asi ten, že císař Matiáš velmi si stěžuje na povstalce české, kterak zamítají všeliké smíření a což více, že již i také Slezany přivedli na svou stranu, tak že jim 2000 pěších a 1000 jezdců na pomoc poslali. Císař Matiáš stěžuje si dále, že Čechové již Plzeň také oblehli a ji dobývají, že celé okolí pustoší, ničeho nešetříce; z „czeykhauzu“ císařského, že si dali poslati děla a střelivo, dříve prý se vymlouvali že „verbují“ lid válečný na ochranu císaře a vlasti, nyní prý užívají ho k bouření měst, loupení klášterův a kostelů. Nicméně, pokračuje císař Matiáš v listu svém, rád by se s Čechy smířil, poněvadž prý sami kurfirstové říše německé, zvláště arcibiskup Mohučský, falckrabí na Rýně a kurfirst saský mír zprostředkovati se nabízejí. Proto žádá císař Matiáš také moravské stavy, aby přímluvami svými u Čechů k obecnému pokoji nápomocni byli, „neboť prý jest se obávati mnoha ještě horšího“.[27]) Stavové moravští vypravili ihned zvláštní poselstvo do Vídně, jež mělo císaři Matiáši na dopis ten odpověditi. Instrukce poselstvu tomu schválena byla na sněmu dne 5. listopadu a obsahuje prosbu, aby mír co nejdříve byl uzavřen, „poněvadž země moravská původem té války ke mnohým, kterých již zakoušeti začínáme bídám, škodám, starostem, tato vlast naše milá, kteráž mezi arciknížetstvím rakouským a královstvím českým jako ve prostřed té války leží, jest přivedena, vždy většího a většího nebezpečenství, škody a záhuby obávati se musí“.[28])

Důležitější než všechny předešlé sněmy moravské byl sněm Brněnský, začatý na den svaté Lucie r. 1618, tedy dne 13. prosince, ve čtvrtek.

---

[27]) Ibidem (210 a.—211 a.).
[28]) Ibidem (212 a.—214 a.).

Na sněmu tomto mělo se hlavně rozhodnouti, přistoupí-li nekatoličtí stavové moravští ku povstání českému čili nic. Nebylo by bývalo také divu, neboť míra všech příkoří a bezpráví katolíků moravských, učiněných nekatolíkům, byla naplněna. Zde nezbývalo již nic jiného, než jednati rozhodně. Nekatoličtí stavové moravští předložili tedy jednoduše zmíněných již 7 artikulů, jednajících o stížnostech jich proti katolíkům, a žádali, aby byly přehmaty podobné stavovány a vůbec zakázány, jinak že nezbude nekatolickým stavům moravským, než spojiti se s Čechy.

Katoličtí stavové vidouce tuto odhodlanost, počali býti smířlivějšími. Slíbili odčiniti nejkřiklavější bezpráví na nekatolicích spáchaná, ale tvářili se při tom tak, že nekatoličtí stavové ihned poznali neupřímnost jejich. Odvažili se tedy ještě dále. Vynutili na katolických stavech, aby ve třech nedělích postarali se o úplnou shodu všeho obyvatelstva na Moravě ve příčině náboženství i „aby ujistili nekatolické obyvatelstvo proti všem dalším příkořím podstatnou assekurací, s tím při tom doložením patrným nestane-li se spomožení týchž stížností jejich ve třech nedělích pořad zběhlých, tedy že stavové nekatoličtí musejí sami na jiné prostředky jim příhodné pomysliti“.[29]) Katoličtí stavové moravští vidouce nezbytí, umluvili se tedy s nekatolickými stavy o zvláštní sjezd zástupců obou stran na den 6. ledna r. 1619 (na tři krále). Když se byli stavové moravští v této příčině dohodli, nechtěli nekatolíci o ničem jiném jednati, pokud tříkrálový sjezd strany nesmíří. Když však pan Karel starší ze Žerotína rozumnými důvody protestantům vše byl vyložil, dali se důvody jeho aspoň potud ukonejšiti, že ujavše se opět společných porad s katolickými stavy, uspokojili se s tím, aby císaři raděno bylo ku konečnému smíření s Čechy. A hned vysláno bylo z Brna slavné poselstvo k Matiášovi, aby mu vylíčilo všecky bídy, jichž Morava zakoušeti musí s opětnou prosbou, aby milostivě ráčil s Čechy se smířiti.[30]) Stavům pak českým, kteří byli zvláštní poselstvo s novou žádostí o spojení k tomuto sněmu vyslali, přimlouval rozhodně celý sněm moravský, „že Matiáš ochoten jest na přímluvu kurfirsta saského zavříti s nimi příměří, aby pokojně o konečný mír jednáno býti mohlo. K tomu stavové moravští připojili následující vyhrůžku: „Než kdybychom poznali, že by z té interposice sjíti mělo, neb že by k ní dokonce přikročeno býti nechtělo, neb že by skrze ni nic platného u prospěšného způsobeno nebylo, čehož se nikoli nenadějeme, ani o tom nejsmejšlíme, věděti budem, co činiti a jak na ty cesty a prostředky pomysliti, kterými bychom jak sebe, tak i království české ke slušné a náležité bezpečnosti postaviti mohli, na čemž že přestati ráčíte, Vašich Mtí. a Vás za to přátelsky žádáme“.[31]) Mimo to omlouvají se Moravané Čechům, že nikterak nestraní císaři Matiáši tím, že dodávají vojsku jeho špíži, neboť prý i nyní, „když lid český válečný ke hranicím země se přiblížil, bez překážky mu proviant dodáván byl“. Střelivo však a nástroje válečné nebyly prý ani Čechům ani vojsku Matiášovu dodávány.[32]) Dne 22. pak prosince poslali stavové moravští také stavům hornorakouským přípis, v němž jim oznamují, jak rozhodně doposud,

[29]) Pavel Skála I. p. 552. — Mars Moravicus II. (opis v zemsk. arch. česk.).
[30]) Cop. V. fol. 214. (a—b).
[31]) Ibidem fol. 215 a.—216 b.
[32]) Ibidem fol. 216 a.

ale přece marně o smíření císaře s Čechy se zasazují a zasazovali. Bylit si stavové horních Rakous také přáli, aby pokoj zachován byl a sami v té příčině mocí svou a svým působením k uskutečnění jeho nápomocni byli.[33]) Ku sjezdu důvěrníkův obou protivných stran náboženských na Moravě však nedošlo. Umluveno bylo, jak jsme již dříve se byli zmínili, že mají se důvěrníci stavů katolických a stavů nekatolických sejíti o třech králích roku 1619. Ale ku sjezdu tomu důvěrníci stavů katolických se nedostavili a tím vlastně rozhodnuto bylo, kde nekatoličtí stavové moravští hledati mají pomoc proti všem nátiskům, jichž bylo jim zakoušeti.

Na obecném sněmu, drženém v Brně, dne 21. ledna r. 1619, vybízeli nekatoličtí stavové naposled protivnou stranu katolickou, aby hleděla odstraniti příkoří, jež straně „podobojí" na Moravě den co den se dějí, ale nepořídili nic více, než že se pouhými sliby musili spokojiti. Nicméně doufali nekatoličtí stavové přece, že ku konečnému vyrovnání přijde, neboť povstání české mělo čím dále tím větší rozměry. Mimo to účinkoval na nekatolické stavy moravské velmi dobře list cís. Matiáše, v němž si stěžoval, „že až posavad na přednešení vyslaného J. J. kurfirsta saského od obyvatelův království českého žádné dokonalé odpovědi dáno a příměří od něho povolené přijato není, skrze kterýžto průtah k veliké záhubě a zkáze dotčené království české a ku zbytečným nákladům okolní země přicházejí".[34]) Proto císař Matiáš prosil opětně Moravany, aby přímluvou svou důrazně o to se zasadili, by Čechové nabízené příměří přijali. Také Čechové vyslali ku sněmu tomuto opětně zvláštní poselství, aby nekatolické stavy moravské na stranu svou přivedli; mimo společný list všem čtyřem stavům markrabství moravského poslali Čechové ještě také zvláštní psaní samým nekatolickým stavům, v němž důtklivě prosili o pomoc. Za takových okolností domnívali se ovšem nekatolíci moravští, že ostatní stavové na sněmu v Brně shromážděni tentokráte budou povolnějšími ve příčině zmíněných 7 artikulů. Katoličtí stavové moravští také slibovali úplné vyrovnání, jakmile prý jen budou klidnější doby a čas k tomu příhodný. Nekatoličtí stavové dali se tím uchlácholit a povolili ještě pro tentokráte. Odpověď stavům českým byla dána hned dne 31. ledna v ten rozum, aby Čechové se umírnili a pokud možná s císařem se smířili.[35]) Podobně odpověděli i nekatoličtí stavové moravští na zvláštní dopis svůj, „nemohouce toho žádné důležité příčiny při sobě vynajíti, pro niž směli by se v odpovědi své od společné všech čtyř stavův odpovědi děliti".[36]) Tentokráte však připojili nekatoličtí stavové moravští k listu svému velmi důležitou poznámku, jež nejlépe ukazuje, že nikterak již neodříkali se úplně spolku s Čechy, bojujícími pro náboženskou svobodu. Dodatek onen zní takto: „Pokudž by však budoucně z té interposicí dokonce sešlo aneb k ní přikročeno, aneb skrze ni nic platného a užitečného vyřízeno nebylo, tedy že tu teprva, bude-li v tom vůle boží, túž žádost jich ve své bedlivé uvážení vzíti nepominou a jim ve všem tom věrně nápomocni býti chtějí, což by k trvanlivému a vinšovanému pokoji, tak dobře král. česk.

[33]) Ibidem fol. 216 b.—217 a.
[34]) Ibidem fol. 118 a.
[35]) Ibidem fol 118 b.—119 b.
[36]) Pavel Skála ze Zhoře III. p. 23.

jako i markrabství moravského budoucně sloužiti mohlo, jsouce k nim, jakožto ke svým zvláště milým pánům strýcům, ujcům atd. . . . té přátelské naděje, že s touto jich slušnou a podstatnou omluvou výborně spokojeni býti a na ní přestati ráčí.“ [37])

Ze přídavku tohoto jest zjevno, že nekatoličtí stavové moravští počínají se stavy českými opravdu sympathisovati. Rozhodný obrat ve příčině té způsobila smrt císaře Matiáše dne 20. března r. 1619.

Král Ferdinand II. prohlašoval sice hned po smrti Matiášové veřejně zvláštním listem, vydaným k Moravanům z Vídně dne 23. března roku 1619, že jakožto korunovaný český král a markrabě moravský „všecko to, čímž jest se stavům při svém za pána země přijetí milostivě zamluviti ráčil a co sebou starobylé a chvalitebné zvyklosti a řádové i obyčejové jich přinášejí, skutečně splniti míní, ... aby v dotčeném jeho markrabství moravském řád a právo svůj volný průchod míti a všecko na dobrém způsobu postaveno býti mohlo“, [38]) nicméně nekatoličtí stavové moravští nevěřili takovým hladkým slovům, jež mohl si vyložiti každý podle vůle své. Mimo to měli pohlaváři moravských stavů nekatolických již bezpečné zprávy od direktorů českých, že poslední odpor některých stavů moravských násilím bude přemožen a Morava ku spolku s Čechy přinucena. Stalo se tak velmi brzy. Dne 20. dubna r. 1619 dali direktorové čeští hraběti z Thurnu rozkaz, aby od Budějovic s pomocí boží do mark. moravského vtrhl, poněvadž prý stavové markrabství toho, byvše nejednou pokojným a přátelským způsobem od direktorův a stavů král. českého podobojí (nekatolických) ústně i psaním vybízeni, aby po příkladu Slezanův, Lužičanův a Rakušanův s nimi se sjednotili, k tomu nikterak nakloniti se nechtěli. Jindřich hrabě z Thurnu vytrhl tedy proti Jihlavě a obsadil město z dobré vůle obyvatelstva. Krátce na to zmocnil se také Znojma. Moravským stavům bylo se nyní rozhodnouti buď pro Čechy, nebo pro Ferdinanda. Volba vypadla ovšem ve prospěch Čechů, poněvadž nekatoličtí stavové moravští vůbec Čechům přáli; vedle toho Slezané i Poláci vpadli do země od severovýchodu a opanovali Lipník, Hranici i jiná města. Rakušané pak strojili se vtrhnouti do Moravy od Vídně. Konečně i výsledky, jichž domohli se Čechové v menších bojích proti císaři, padaly zde na váhu. Větší část nekatolických stavů moravských shromáždila se za tou příčinou ku poradám v Brně, jiná část pak odbývala tajné porady s hrabětem z Thurnu ve Znojmě.

Stavové nekatoličtí nahlíželi, že vlast moravská jest ve velikém nebezpečí, a to tím více, že najednou octli se úplně bezbrannými, poněvadž jezdcové, kteréž p. Jiří z Náchoda proti Brnu vedl, aby město obsadil a před Čechy zabezpečil, vzpouzeli se bojovati proti četným stavům protestantským v Brně shromážděným řkouce, že najati byli, aby pro stavy moravské, nikoli proti nim bojovali. Podobně dařilo se druhému vůdci stavů moravských panu Albrechtovi z Valdšteina, jenž ležel v Olomouci. Proto uchýlili se oba vojevůdcové moravští na hranice uherské.

Když tak se byl běh záležitostí na Moravě utvářel, pospíšili s stavové protestantští, kteří ve Znojmě s hrabětem z Thurnu na porady

[37]) Pavel Skála III. pag. 23.
[38]) Ibidem III. pag. 93.

se scházeli, do Brna, majíce k obraně své 800 jezdcův, a vešli do města dne 2. května r. 1619 zůstavivše před hradbami sedm jiných praporů jezdců německých. Ve sněmovně radili se s ostatními asi hodinu, po úradě otázal se oknem pan Vilém ze Žerotína, pán na Břeclavi, měšťanů obklopujících sněmovnu, chtějí-li státi při straně stavů nekatolických? A když oni jednohlasně přisvědčili, zazpívána byla hlučně píseň válečná, jezdcové němečtí vpuštěni do města a ostatní vojsko ode stavů najaté zmocnilo se bran města. Stavové pak a měšťané, shromáždivše se na Zeleném trhu, zavázali se vespolek slavnostním způsobem přísahou věrnosti.[39])

Tím učiněn byl rozhodný počátek ku spolku Moravanů s Čechy. Strana protestantská vymanila se náhle z pout „papeženců", krev válečná rozproudila se v žilách její a lid byl získán, tak že ihned možno bylo přikročiti k činům dalším.

Hned dne 4. května t. roku sešli se nekatoličtí stavové moravští do domu zemského v Brně a usnesli se jednomyslně na tom, aby všecky úřady zemské i obecní proměnili. Úřady Brněnský, Olomoucký, Hradišťský a Unčovský, protože byli v nich „papeženci", měly býti obnoveny, sekta Jesuitů po příkladů Čechů ze země vypovězena. V kostele sv. Jakuba měly o nastávajících svátcích svatodušních služby boží řádem evangelickým konány býti. Totéž mělo se státi v ostatních městech moravských.[40]) Vedle toho zvolili si také direktory, správce i rady zemské, kteří by jen obecné dobro vyhledávali, rušitele pak pokoje a zpronevěřilé syny vlasti dle zasloužení jich přísně trestali a pokutovali. Všechny kostely, sbory a fary, jež odňaty byly během času nekatolíkům, měly jim zase navráceny býti.[41]) A poněvadž hlavně o Jesuitech mínili, že mnoho proti stavům a vlasti se prohřešili, vydali hned dne 6. května proti nim mandat, jímž je vypovídali na věky z markrabství moravského.[42])

Jesuité pák, když viděli, že od stavů katolických úplně bezmocných pomoci očekávati nemohou, odebrali se všichni v terminu vyměřeném (ve třech dnech po vydání mandatu) z celého markrabství moravského (ne, jako v Čechách se svým nejlepším jměním), nýbrž v úplné nuzotě pouze s cestovními holemi, jako praví nábožní poutníci.[43]) Většina jich odešla do Vídně.

Pan Karel starší ze Žerotína, kardinal Fr. z Dietrichšteina a zemský hejtman p. Popel z Lobkovic byli jakožto přívrženci Ferdinandovi jati a uvězněni; i měli dle příkladu místodržících českých potrestáni býti. První prý „již z okna koukal" a kardinal na kolenou prosil, aby byl ušetřen. Na přímluvu pak kommissařů českých nebylo jim ublíženo

---

[39]) Schriften der hist. stat. Section XVI. p. 13.

[40]) Dudík: Mährische Geschichtsquellen I. p. 185.

[41]) Ibidem p. 186.

[42]) „Et proinde vobis rectoribus, magistris, ludirectoribus et omnibus Jesuitis ı Marchionatus Moraviae civitatibus aliisque in locis degentibus serio mandamus, t dominis commissariis a nobis ad vos delegatis statim sine cunctatione aut excuation e benevole templi et collegii claves tradatis; inde statim post publicationem arum patentium discedatis et intra triduum in hoc Marchionatu Moraviae, clara ostra patria, nullus ex vobis in futura et perpetua tempora sub quocunque praetextu ut colore inveniatur." (Schmidl: Hist. Soc. Jesu III. p. 171. — D'Elvert: Beiträge ır Gesch. der Rebell. etc. pag. 11.—12.)

[43]) Pavel Skála: III. pag. 132.

nýbrž ponecháni byli pouze v žalářích. Podobným způsobem zastrašeni byli také jiní katoličtí stavové moravští až na některé.

Vedle právě jmenovaných mužů vzpírali se přistoupiti ku spolku s Čechy také pan Albrecht z Valdšteina, pan Jiří z Náchoda, Licek z Riesenburku a Vilém Brabantský. Pánové tito byli ze země vypovězeni a jmění jejich zabaveno.

Město Olomouc, které nekatolickým stavům moravským v podnicích jejich nejvíce překáželo, bylo dílem násilím, dílem lstí dne 10. května ku spolku s ostatní Moravou přivedeno, rovněž Hradiště a některá jiná menší města.[44])

Konečně pak dne 11. května r. 1619 oznámili nekatoličtí stavové moravští direktorům českým písemně, že přistupují ke žádané konfederaci.[45])

---

[44]) Olmützer Chronik — Schriften der hist Stat Sect. p. 7. sq, — Pilař a Moravec: Historia Moraviae III. p. 114. sq.

[45]) D'Elvert: Gesch der Stadt. Brünn p. 179. Pešina: Mars Moravicus II.

Šultysové z Felsdorfu.

Napsal *Josef Lacina*, professor ve Slaném.

Slabou stránkou velebeného jinak století šestnáctého a to hlavně v druhé jeho polovici bylo až zimničné honění se po titulech a erbích. Kdo v jakémkoliv oboru lidské snahy vynikal, nešetřil práce, proseb a domlouvání se o přímluvu, jen aby nějaké to -feld -dorf aneb -stein ulovil a nějaký ten duhovými barvami se mihotající erb sobě namalovati mohl.

Takovým způsobem přišla i rodina Šultysů k praedikatu z Felsdorfu, než poněvadž zrovna ten, jenž jména toho užívati počal, skončil život svůj na popravišti Staroměstském 21. června 1621, mám za to, že zaslouží sobě on i rodina jeho, aby skrovná upomínka tato obnovila památku jejich.

Prvým známým členem rodiny této jest Mikuláš Šoltys (Šultys) rodilý z města Přibyslavě, který dne 15. března 1560 vzdává ve Slaném „právo a spravedlnost, kterouž má neb míti bude zde nebo jinde Dorotě, manželce a rovněž manželka, vkládají sobě a dítkám“.[1])

Co bylo zaměstnáním Mikuláše Šultyse a proč z Přibyslavě do Slaného se přistěhoval, říci neumíme, měl tu při městě dům mezi domem Jiříka Vojny a Vaňka Koláře v nynější ulici Lounské.

Po učiněném svrchu vzpomenutém vkladu nežil Mikuláš dlouho, neboť dne 9. srpna 1568 vdova po něm, Dorota Šoltyska dána od purkmistra a pánů za manželku Stanislavovi, kustosovi školnímu, který odtud nadále nazývá se Stanislav Šoltys. Dne 1. října t. r. učinili spolu smlouvu svatební, že ona jej obvění do dne a do roka z podílu své spravedlnosti 30 kopami a on ji 15 kopami.[2]) Vedle vzpomenuté vdovy pozůstali po Mikuláši Šoltysovi čtyři sirotci a sice synové Jan a Šimon a dcery Anna a Káča.[3])

Poněvadž dle tehdejšího zvyku Dorota druhého manžela za hospodáře přijala, hospodařil tento po pět roků na vzpomenutém domě, až roku 1573 jej s manželkou od purkmistra a pánů za vzpomenuté sirotky po Mikuláši Šoltysovi koupil za 450 kop.[4])

---

[1]) Slanský archiv: Antiquissimus liber.

[2]) Slanský archiv: Acta curiae L. 204. a Kniha smluv svatebních fol. 37.

[3]) Dne 25. ledna 1588 „Jan Šebesta, Jan Bouček, Kliment Nechvíle, Martin Lukavička a Beneš, řezník, jednomyslně seznali a vysvědčili, že nebožtík Mikuláš Šoltys, rodič z města Přibyslavě, s Dorotou manželkou svou řádně podle nařízení církve svaté křesťanské jsou se sešli a v tom stavu řádném manželském že jsou Jana a Šimona syny své z pravého lože manželského na svět zplodili a on Jan posud u mezi nimi i v škole zdejší za kantora byvši, trval, že jest se dobře, jako i rodiové jeho choval“. Acta curiae LIII. B. 15.

[4]) Liber contractionum VI. H. 11.

Ze sirotků těchto byly dospělými vzpomenuté dcery, které 7. prosince t. r. „přiznaly se, že domu toho matce své přejí, aby jej s manželem svým koupiti mohla tak, jakž prve koupen byl.“ [5])

Téhož dne, kdy přiznání toto se stalo, dána nejspíše starší z dcer Mikuláše Šoltyse, Anna, od purkmistra a pánů za manželku Václavu Kuřátkovi, krejčímu z Prahy, o dvě léta pak později 15. července 1575 druhá z dcer, Kateřina, dána za manželku Martinovi, krejčímu ze Žebráka. [6])

Z dcer těchto Anna zemřela asi roku 1586, nebo toho roku manžel její vyzdvihuje gruntovní peníze od Stanislava Šoltysa „za nebožku Annu“. Zanechala po sobě dceru Annu Rezkovou, která roku 1600 quituje strýce svého Jana z podílu, jí od báby Doroty poručeného. [7])

Poněvadž 5. ledna 1582 purkmistr a páni Tumovi Fermanovi za manželku dávají Alžbětu, sirotka a dceru Doroty Šoltysky, za to mám, že již Mikuláš Šoltys Dorotu jakožto vdovu za manželku pojal, tak že paní Dorota se Stanislavem již po třetí v manželství vstoupila. Tento Stanislav přišel již před rokem 1566 do Slaného, tuším až ze Slezska, nebo toho roku rukojmové za něho z povinnosti té jsou propuštěni. Opustiv zaměstnání své při školé jakožto kustos, chopil se obchodu a roku 1585 najali mu purkmistr a páni krám pod panským domem za 4 kopy ročního nájmu; poněvadž nazývá se také Solák, byl asi zřízencem městským nad monopolním obchodem v soli a zemřel r. 1600, pojav tři léta před tím (1597) po smrti prvé své manželky „pannu Dorotu, služebnici svou“, za manželku. [8])

Co se bylo se synem Mikuláše Šoltyse Šimonem stalo, říci neumíme; dle svrchu uvedeného svědectví nebyl roku 1588 ve Slaném, jako nebožtík se také nepřipomíná.

Druhý syn Jan byl vzpomenutého roku kantorem ve Slaném, odkudž odešel na školu Vysokokostelskou na Horách Kutných, kdež ale brzo rozloučil se se školou a roku 1590 pojal za manželku Alžbětu Holoubkovic, pozůstalou vdovu po Janu Čechtickém. [9])

Opustiv musy, které vůbec tehdejším školním officialům tuze k srdci byly nepřirostly, chopil se praktického zaměstnání své manželky, totiž šenkýřství. Nabyv jmění, pídil se i po úřadech a hodnostech a počal karrièru svou úřadem městského rychtáře, ku kterémuž roku 1593 zvolen byl, kterážto hodnost po třech letech znova na něho vznešena. [10])

S rodištěm svým zůstával Šoltys stále ve styku a hlavně roku 1600 když po smrti otčima Stanislava Šoltysa zůstalo tu dědicům dosti značné jmění, připadlot jen na podíl Janův 400 kop, ale valného přijetí v rodišti se mu nedostalo, žalovalť dne 24. března t. r. před purkmistrem a pány na Silvestra Kapouna, bednáře, že mu hrozil, že ho zabije. [11])

Když roku 1604 nejvyšší mincmistr Krištof Želinský ze Sebuzína obnovil šephmistry a konšely městské na Horách Kutných, jmenoval i Jana Šoltysa mezi nimi.

---

[5]) Acta curiae LI.
[6]) Tamtéž.
[7]) Kniha smluv č. 16. fol. A. 29.
[8]) Acta curiae L. 145., LII., LIII. 1., LIV. Matrika č. I.
[9]) Dačický II. 28.
[10]) Tamtéž II. 43.
[11]) Acta curiae LIV. Jednalo se nejspíše o koupi domu Šoltysovského, který později Silvestr Kapoun vskutku koupil.

Dostoupiv takto vysoké hodnosti, ohlížel se po způsobu tenkráte panujícím po nějakém tom praedikatu a erbu, a vskutku rok na to dostalo se mu obého, ale stalo se tak nějakou obcházkou a způsobem nějak pokoutním. Dačický, známý kronikář Kutnohorský a odpovědný nepřítel Šoltysův, píše o tom takto: „Jan Šoltys, rodilý z města Slaného, kterýž se tu na Horách Kutných, byv nejprve kantorem ve škole, oženil a osadil i zbohatl šenkováním vín, zjednal sobě erb, maje nějaký cizí, německý majestát na štít, aby se tituloval z Felsdorfu. Znamení toho erbu: rys zvíře a podle něho tři šamrhy, jako nimi točívají. Titul německý a on německy neuměl!“ [12])

Ještě více než tímto vtíráním se mezi erbovníky rozhněval však Šoltys Dačického tím, že počal dráže šenkovati víno, nebo Dačický na pořádný trunk dobrého vína si potrpěl, spustil tedy plnými ústy, pravě k roku 1609: „Toho roku víno uherské u Hor Kutných šenkováno bylo jeden žejdlík za groš bílý, což u Hory slejcháno nebylo. A to začal Jan Šoltys jeden z spoluradních, lakomec nenasycený, s Alžbětou Holoubkovic, ženou svou, šenkýřkou. Žádný tomu nic neříkal a jiným toho konšelé dovoliti nechtěli, a tak šibalové a lakomci tou bezbožnou živností bohatli proti božskému přikázání a dobrému svědomí.

Nota. De male possessis non gaudet tertius heres, probatum in multis i na pražských podobně nenasycených řečnících a neupřímných prokuratořích, kteříž lidi o statky přivozovali!“ [13])

Nejzajímavějším jest tu, jak s děsnou opravdovostí vyplnilo se to, co tu v latinské sentenci proneseno, věru že třetí dědic neradoval se více z jmění toho, jak v další části pojednání toho spatříme. Dačický nedočkal se toho, a bylo by to tuším bývalo to jediné, co by jej v hrozných těch dobách bylo spokojením naplnilo.

Přálo-li štěstí Šultysovi v obchodu, postavil jej za nedlouho osud k hojnějšímu ještě zdroji. Když roku 1612 „pan Prokop Dvorecký z Olbramovic nařízením královským a rad J. M. vyslán jest na Hory Kutny s plnou mocí, aby neřádové, kteříž se od dávna při těch horách dáli, přetrženi býti mohli a dobrý řád aby spůsoben byl“, propustil tento úředníky horní a dosadil nové, mezi těmi Jan Šoltys stal se mince úředníkem.

Bylť i on jedním z těch, kteří v radě i jinde stále na špatnou správu při horách naříkali, ale „dostavše se do těch ouřadův horních, proti čemu se byli postavovali, již sami to provozovali“. Proto po dvou letech (1614) Jan Šoltys „nejsa té mince zadlužilé nic platen, jest z té povinnosti propuštěn“.

Než ještě téhož roku dočkal se nejvyššího povýšení, jehož ve správě městské dojíti mohl, nebo dne 23. července „nejvyšší mincmejstr pan Vilém z Vřesovic obnovil a sadil na rathouze šephmistry a konšely městské; a učiněn prvním Jan Šoltys Slanskej“. [14])

Stal se takto primatorem královského horního města Hor Kutných.

Hodnosti této dostalo se mu potom ještě dvakráte a to roku 1616 i roku 1620.

Zatím přiblížil se osudný rok 1618. Stavové svrhše dne 23. května t. r. dva místodržící z oken hradu Pražského, sešli se třetí den po této události

[12]) Dačický II. 93.
[13]) Tamtéž II. 112.
[14]) Dačický II. 146., 160., 196.

na hradě a zvolili k řízení vlády ze sebe třicet direktorů a tu ze stavu městského zvolen také mimo jiné i Jan Šultys z Felsdorfu. Těmto direktorům musili jak hejtman hradu Pražského tak i rady měst Pražských přísahu věrnosti skládati.

Tak dostal se někdejší Slanský kantor do vládního sboru království Českého, jehož vláda až do korunovace krále Bedřicha dne 4. listopadu 1619 potrvala.

Šoltys octl se takto na vrcholu, kam jen ctižádost jeho v nejbujnějším snu dovésti jej mohla a nyní střemhlav řítil se dolů. Osmý listopad r. 1620 vyšinul osudy českého národa v jiné koleje a tu zejména proti bývalým direktorům prudce nastupováno.

I Jan Šoltys odsouzen k smrti.

„Když byl tázán, zná-li to v svém svědomí, že spravedlivě k smrti odsouzen, „„já byl nemocen více než čtvrt léta, že jsem ani v direkci nebýval a co mi jaký artikul čtli, o tom jsem nic naprosto nevěděl.““

„Naposled s Krištofem Kobrem a Maxmilianem Hošťálkem, s kterými byl uvězněn, uzavřeli, že cokoliv v tom direktorství činili, všecko jejich mínění bylo, aby cti a slávy boží a svobody v náboženství i dobrého vlasti zastávali. A poněvadž pro to dobré mínění mají umříti, že se v tom pánu Bohu poroučejí a rádi umrou, vědouce, že jsou nic zlého neučinili, nebo že to ovšem známé, že pod jednou jsou toho všeho příčina, což ukáže Bůh v den poslední, soudný.[15])

Nastal 21. červen 1621. Pod meč katův skláněly se tu šíje odsouzenců. „Po Krištofu Koberovi přišel pořádek na Jana Šultysa. Ten neméně než jako i jiní sliby božími se těšil a proti smrti slova z žalmu čtyřicátého druhého tak rozjímal: „„Proč jsi smutná, duše má, a proč se rmoutíš? Posečkej na Boha, nebo ještě vzývati jej budu i hojné spasení v tváři jeho.““

„A tu připomenul z knihy moudrosti Kap. III. „„Ačkoliv““ prý „„zdá se nemoudrým, že spravedliví krví Kristovou vykoupení, mrou a počítáno bývá vyjití jejich za bídu a odjití od nás za potření, ale oni jsou v pokoji, tak našim nepřátelům zdá se, že my bídně na tělích hyneme a že i na duších potřeni budeme. Ale my tím jisti jsme, že ta smrt bude nám dveřmi, skrze něž duše naše ihned přijdou před tvář Boží a oslavovati jej budou.““

„„Ty pak, o náš nejmilostivější nebeský Bože, pomoziž nám v tom stínu smrti časné, abychom tobě víru a dobré svědomí zachovajíce, k světlu nepřistupitelnému a jasnosti slávy tvé přivedeni byli a tebe i hojné spasení tvé vypravovali. Což že se stane pro Ježíše Krista věříme.““

„A zatím rozpomínal se na své syny a s největší horlivostí a žalostí srdečnou na mistra Jiříka řka: „„Nemám těžší věci na srdci, jako o mého Jiříka, slyším také, že jest arestován v svém domě. Pane Bože, pro své milosrdenství račiž jej sám opatrovati a ze všech těžkostí mu pomáhati.““

Zatím prosil kněze Jana, aby zastavil se u něho, oznámě mu, že jej i dítky jeho pánu Bohu poroučí a věří velebnosti jeho, že v nebi před trůnem Božím potčšenější bude jejich shledání, nežli toto jejich přezarmoucen rozžehnání.

„A když byl zavolán, rozžehnav se s přítomnými, šli jsme s ním, praví zpravodaj, „on pak se modlil: „„Pane Jezu Kriste, ty jsi přislíbil, ž každého k sobě přicházejícího přijmeš a žádného nevyvrhneš ven. Prosím tv

[15]) Skála ze Zhoře: II. 97.

svaté milosti, přijmiž i mne k tobě jdoucího, buď mi milostiv a odpusť mně mé hříchy a nepravosti, já v ruce tvé svaté poroučím duši mou.""

„Zatím modlil se také s knězem Janem: „„V tebeť jsem pane Bože doufal"" a pokleknuv též volal: „„V ruce tvé poroučím duši mou!"" a to dořekv a ruce od sebe vztáhv, nápodobně jak svatého Františka malují, volal nahlas: „„Veni,-veni domine Jesu et noli tardare!"" „„Přijdiž, přijdiž pane Ježíši a neprodlévej!"" Vzav v těch slovech skončení blahoslavené, připojen jest k houfu svatých mučenníků, kdež již duše jeho hojné spasení a slávu boží spatřuje a vypravuje až na věky." [16])

Hlava popraveného primatora poslána do Hory a tu na železné lžíci nad branou upevněna. Za návratu emigrace, kdy hlavy na mostních věžích v Praze upevněné byly pohřbeny, zůstala hlava Šoltysova na bráně až do strouchnivění a lžíce po ní strašila ještě sto let na bráně, až na snažné supplikování dovolil Karel VI., aby s brány sňata byla.

Šoltysa přečkala jeho manželka, vzpomenutá Alžběta Holoubkovic, která 14. července 1622 zemřel a azůstali synové Mikuláš, Jiřík, Jan, Karel a Bohuslav. Mikuláš dne 11. června 1613 v městě Čáslavi vstoupil v stav manželský s pannou Salomenou, sirotkem Matrasovým z Kolína a jest jemu do Hor Kutných přivezena. [17])

Jiřík Šoltys oddal se vědám, stal se mistrem ve filosofii a doktorem v právích. Léta 1615, když byli před tím defensorové dva z professorů Daniele Vratislavského a Jana Tetaura, nejspíše pro nepořádné vedení účtů za úřadu proboštského sesadili, vyvolili professoři mezi sebe o své újmě tři nové spoluoudy, mezi nimiž byl i Mistr Jiří Šoltys z Felsdorfu, který toho roku vydal spis: Decisio ut jucundissima ita et utilissima ac hodie diu multumque inter academicos agitae quaestionis: Utrum scilicet in scholis, gymnasiis et academiis liceat docere non titulatis?"

Poněvadž v době té spuchřelá instituce společnosti kollegiatů kolleje Karlovy byla odstraněna a tudíž coelibat s institucí tou spojený více učitele akademie nevázal, oženil se roku 1617 mistr Jiří s dcerou doktora Daniele Kapra, sekretáře pana z Valdšteina, a v Praze se usadil. [18])

Zatím spravoval také rozličné úřady akademické a byl roku 1619 v zimním půlletí děkanem fakulty filosofické.

V bouřích po roce 1618 měl hojné účastenství, zejména byl přítomen vzpomenuté defenestraci, což mu, jak doleji se zmíníme, zle vzpomínáno bylo.

Když v prosinci roku 1620 „milosrdný bratr" Jan Savonantius kolleji „právem války" zabral ves Počernice a dvůr v Črtousích (Trčousích), dal mistrům v náhradu dobrou radu, aby u císaře samého hledali milosti a prozradil jim. co už na dobro bylo rozhodnuto, že Carolinum již nebude Carolinum a že v něm budou patres učiti, vypravili Mistra Jiřího Šoltysa, který právě v otcově záležitosti do Vídně se chystal, také v záležitostech kolleje.

Šoltys ve společnosti kanovníka Plataise dostal se šťastně do Vídně odevzdal supplikaci nejvyššímu kancléři, který příležitostně četl Šoltysovi erné levity pro chování se akademie v letech předešlých.

[16]) Skála ze Zhoře: II. 119.
[17]) Dačický: II. 136., 210.
[18]) Tomek: Paměti kollegiatů. Čas. Česk. Mus. 1847 II. 608. Dačický: II. 173.

Resultat byl, že Šoltys poslán domů, aby na resoluci se čekalo. Ve Vídni však dána Šoltysovi rada, aby akademie utekla se o přímluvu k Saskému kurfirstovi.

I toto choulostivé poselství vzal na sebe Šoltys s knězem Viktorinem Vrbenským v dubnu roku 1621.

Poslové byli sice dosti vlídně přijati od kancléře saského, ale žádáno, aby žádost byla určitější, zejména aby přiloženo bylo vidimus privilegií kolleje.

S tím vrátil se Šoltys a tu nastala nová obtíž professorům, kterak opatřiti vidimus privilegií, která mezi tím ve fisku na rozkaz knížete z Liechtenšteinu zapečetěném se nalézala.

Nastalo zase supplikování a tím prozrazeno ono poselství do Sas, a Pavel Michna horlivě domlouval doktoru Basiliovi a mistru Žaboniovi, kteří za odpečetění fisku žádat přišli, „proč jsou směli bez vůle a vědomí J. M. K. ven ze země legací ke kurfirstu Saskému vysílati, J. M. Cskou. s kurfirstem strubovati, potentaty v hromadu vaditi; odkudž jaké by nebezpečenství budoucně jich následovati mohlo, pokudž by se ta věc neopatřila, toho by pocítiti museli".

Vysláni tedy k Michnovi saští poslové a ti musili zase celé litanie stížností, pomluv a důtek vyslechnouti, zejména Šoltys, že měl posměch a radost „z vyhození těch vzácných osob".

Šoltys se vymlouval, jak mohl, zejména na vytčené obvinění tvrdil, že radosti z vyhození neměl, nebo že mu to mohou vysvědčiti poctiví lidé, že všecek mrtvý byl, když se z kanceláře ven dostal.

Ale Michna i v tom jej odbyl, řka: „Třeba-li jest bylo vám tam choditi? Jsouce vy professor, kýž jste raději tehdáž lekcí čtli."

Když věc k uším knížete z Liechtenšteina se dostala, čil tento v tom ihned nové puntování a novou rebellii.

Tím odpečetění fisku se protahovalo a professorové nuceni jsouce poslati omluvu kurfirstovi, chodili s koncepty listu k Michnovi, jemuž nechtěl se žádný líbiti, až dal průchodu hněvu svému slovy ne zrovna hledanými řka: „Oni nechtějí než přece šibalovati, a přece, jak jsou přivykli, se puntovati, ješto jim k tomu nedopustíme přijíti. A žádný není vinen než ten červenka, který všecky jiné spravuje, a on to musí věsti, ješto ví, v jakých jest terminech, tak že ten poctivý muž mistr Filipp před J. M. Cskou. i mnohými vzácnými lidmi sobě na něho stěžoval, že při vyházení tak vzácných pánů směl se na něho, mistra Filippa, posměšně usklíbati a nad ním se potřásati, iste homo rufus et nequam." [19])

Mistr Šoltys vymlouvaje se nemocí, v dalším jednání se neúčastnil a professoři nuceni přijmouti list od Michny zredigovaný a poslati kurfirstovi, ale nejen že ničehož neprovedli, ale ani fiskus jim odpečetěn nebyl, a když o tom Michnovi zmíněno, řekl, že jsou professoři sami vinni, že poslali toho lháře (rozuměj Šoltysa) do Drážďan, který neumí než se smáti a lháti.

Šoltys brzy na to, nepochybně pro ujití větší nenávisti, v niž upadl, z kolleje vystoupil, že v čas poprav na náměstí Staroměstském nebyl se zřetelo puštěn, slyšeli jsme od jeho otce, že by však nějak přísněji proti němu ns stupováno bylo, toho se nenachází, a Šoltys nejspíše byl mezi prvými, kdo

---

[19]) Tato řeč Michny vztahovala se, jak z porovnání vysvítá, na mistra Šoltysa že měl nepochybně červené vlasy. Mistr Filipp jest Filipp Fabricius, r. 1618 s Martinicem a Slavatou z okna vyhozený. Tomek: Paměti kollegiatů kolleje Karlovy. Ča Česk. Mus. 1847 II. 627. Odtud vzato i vylíčení té záležitosti.

opustili zem a odešli do vyhnanství; památka jeho v hrozných těch dobách se tratí. — Jan mladší Šoltys z Felsdorfu, rovněž jako bratr oddal se uměním literním a došel hodnosti mistrovské a věnoval se s počátku úřadu učitelskému.

Když ve Slaném dne 4. února 1618 byl se tamní rektor školní Jiřík Brassidinus, syn Horníka Prokopa Brázdy, oženil a tudíž správu školy opustiti musil, nastoupil na jeho místo jeho krajan, vzpomenutý mistr Jan mladší Šoltys z Felsdorfu a tím vrácena jaksi rodina tato Slanému a mistr Jan hrál tu roli až nápadně podobnou té, kterou otec jeho odehrál v Hoře.

V úřadu učitelském mistr Jan dlouho nesetrval a vyhledl si v městě bohatou vdovu, Annu Mouchovou, pozůstalou po Danieli Pondělíčkovi, kterýžto jako konšel jméno své učenou operací na Selenius přetlumočil, vůbec však Moucha zván byl. Vdova tato na žádost jeho od purkmistra a pánů dne 29. října roku 1618 jemu za manželku dána. Vdově této, ovšem společně s dcerami Magdalenou a Annou po Danieli Pondělíčkovi pozůstalými, patřily mimo mnoho jiného dva domy v městě Mouchovský a Brunclikovský, oba nárožní v pravo a v levo z náměstí do brány Velvarské jdouc (nyní záložna č. 136. a dům Neubertovský č. 138.) a ves pustá Nosatice mezi Slaným a Želevčicemi, kterýžto statek deskami zemskými se řídil.

Téhož dne, kdy Anna Mistru Janovi dána za manželku, uzavřena též smlouva svatební a tu „co se věna dotýče, v tom jest urozený pan Jan starší Šoltys z Felsdorfu měšťan a horník na Horách Kutných pan otec jeho milý obvěnil do dne a do roka tisícem kop. Ona přijímá jej za hospodáře a tisícem kop jej obvěňuje“.

Byla slavná svatba, přijel mistr Mikuláš Troillus Hagiochoranus, mistr Daniel Vratislavský a mistr a doktor Jiří Šoltys z Felsdorfu, slavné akademie Pražské professoři, načež dne 10. prosince mistr Jan přijat mezi měšťany s příjemným 25 kop gr.[20])

Nový měšťan položil na radnici listy zachovací, ale brzo seznala rada, že mistr Jan je povedeným kvítkem své doby a 8. července 1619 jest mu pohrozeno, „že již kolikrát volán do rady, aby povinnosti měšťanské zadost učinil, on však, že nedočkavše, zase z rady odešel, bude-li se tak chovati, že mu listy zachovací zase vydány budou.“

Když však dne 18. prosince 1619 na Slaný přijel urozený a statečný rytíř pan Prokop Dvorecký z Olbramovic, podkomoří království českého, a urozený pan Martin Fruwein z Podolí hofrychtéř, aby sadili úřad konšelský, jmenovali syna kollegy svého v direktoriu když již ne konšelem, aspoň obecním starším.

Po roce (1. června 1620) nařízen starším společnosti střelecké.

Zatím nastaly zlé doby, otec mistra Jana odpraven a bratr prchal před nenávistí svých nepřátel, ale Jan mladší dovedl se přizpůsobiti době a přestoupil k víře katolické.

Slaný mezi tím roku 1623 octl se v zástavě hraběte Jaroslava Bořity z Martinic, téhož, nad jehož shozením s oken hradu Pražského mistr Jiří Šoltys tak patrně radost svou na jevo dával, ale přes to vše, když 20. ledna roku 1627 regent jmenovaného hraběte Zachariáš Vejda z Bezděkova po uvedení statku do zástavy po prvé rady sadil, jmenován mistr Jan Šoltys

---

[20]) Acta curiae LVI. 261., 265. Kniha smluv svatebních fol. 200. Matrika č. II. Paní Anna musila již býti při letech, nebo již r. 1610 vdávala se dcera její Magdalena za Martina Majera. Kn. sml. sv. f. 173.

konšelem na místě třetím, což se po dvou letech (22. ledna roku 1629 opakovalo.[21])

V úřadě tom potřebován k důležitým jednáním, tak na př. 22. října t. r. vypraven do Prahy stranu odstoupení pana děkana.

Nastal památný rok 1631.

Dne 4. července r. 1630 přistál Gustav Adolf, král švedský, v Pomoří a valil se jako lavina vzrůstaje k jihu a 17. září r. 1631 bitvou u Breitenfelda rozhodnut na delší dobu osud zemí středoevropských; 11. listopadu vtrhl Arnim, vůdce vojska kurfirsta saského, do Prahy.

V době té stál v čele města Slaného mistr Jan Šoltys z Felsdorfu, bylť dne 10. března t. r. vzpomenutý regent v přítomnosti „vysoce učeného mistra kněze Bartoloměje Františka Rottlendera, kanovníka Vyšehradského a děkana Slanského, sadil úřad konšelský a jmenoval mistra Jana primasem.[22])

Se Sasy přišli i mnozí emigranté, do Slaného zejména někdejší primas Václav Hanžburský a někdejší konšelé Václav Pelargus a Václav Linhart. Dne 5. prosince 1631 přijel na Slaný všeobecně někdy oblíbený rytíř Vodolan Pětipeský z Chýš a z Egrberska co toho času kraje Slanského poručený pan kommissař a 8. prosince Samuel Martinius z Dražova, již co konsistoře Pražské podobojí tělo a krev pána našeho Ježíše Krista přijímajících administrator, odeslal s mocným listem do města Slaného za děkana kněze Petra Mitisa Vodňanského.[23])

Nový pan kommissař správy skutečně se ujal. Kdož by to byl mohl jen pomysliti, že to jen krátký sen, pozdní večerní červánky.

Emigranté hleděli, jako by v předtuše, že toho na dlouho nebude, využitkovati dobu sobě příznivou a sháněli se po svém. Vzpomenutý Václav Linhart s ujcem svým Václavem Pelargem vytáhli tři sudy vína ze sklepa farního, které byl vzpomenutý děkan Bartoloměj Rottlender vytlačil z vína. sebraného na vinici někdy Linhartovské, a pan primas držel s emigranty a pustil se směle do zásob vin a piv hraběcích, co jich tu na statku bylo.[24])

Napájel vojsko, prodával a hospodařil jako ve svém; čeho pak ušetřil on, toho neušetřili Sasové, kteří, jak stěžuje si městský písař „ne jako sousedé, ale jako ouhlavní nepřátelé naši ve všem se proti nám chovali, vína co pán Bůh komu naděliti ráčil, ze sklepův mocně brali, až i (což ani o Turku slýcháno není) ty klenoty městské totiž hodiny, cimbaly a zvony s věží spouštěli, pánve a kotliny z pivovarů vyzdvihovati ano i ty štípky z zahrad, štěpnic a vinic vykopávati davši, ven z země České do Míšně nejinak než jako nějací syslové do svých děr zavléci a vyvésti dali.“ [25])

Vedlo-li se tak sousedům, kteří z velké části v Sasích své vysvoboditele viděli, jak mohlo se vésti na statcích nenáviděného „Amana věrných křesťanů“ hraběte z Martinic.

Kronikář Slanský Daniel Vepřek takto o tom vypravuje: „Letha 1632 dne 27. Jan. Nejvyšší vachtmistr lidu kurfirstského v Slaným zůstávajícího vypravil na Smečno přes sto mušketýrův a množství chasy městské i vesk- s mnoha vozy. I když tam přijeli, nabrali na ty vozy kotlův od páleného

[21]) Acta curiae LVII. 32., 152.
[22]) Acta curiae LVII. 223.
[23]) Acta curiae LVII. 239. J. Čelakovský: návrat emigrace české roku 163 Osvěta 1873 str. 175.
[24]) Memorabilienbuch Nro. III. str. 704.
[25]) Acta curiae LVII.

jiných nádob měděných. Item sladův, múk, koží hovězích i zbroji a jiného, co jen dostati mohli. Item regal a velké housle z kostela, sousedům dobytky a šaty a jiné věci. A tak zloupivše zámek, dvůr, faru a pivovar, zanechali tam některých mušketýrův s jedním leitenantem na zámku u toho, co pozůstalo."

A za týden týž „vachtmistr poslal foryra svého na Smečno, s ním zámečníka a tesaře, aby hodiny a cimbaly se všemi případnostmi ze zámku Smečanského vzali a do města Slaného přivezli."

„Ty hodiny potom," dokládá týž kronikář, „nebozí zámečníci perně platiti musili Jeho vysoce urozené hraběcí milosti z Martinic." [26])

Hrabě ze zátiší svého v Českých Budějovicích pozoroval běh věcí a pilně počítal si škody způsobené jemu od Sasů a spojených s nimi Slanských.

Sotva že hrabě z Valdšteina od Sasů trochu uvolnil, překvapil hrabě Slanské rozkazem dne 3. září 1632 žádaje, aby všecky škody za vojenské invase jemu na statcích způsobené od obce nahrazeny byly. Napočítal sobě škod na statku Slanském za 9500 kop a na dvoře Kvíckém za 3000 kop. [27])

Obec se ovšem bránila, že žádných důchodův hraběte se nedotýkala a jestli primas mistr Jan Šoltys vína a piva hraběcí prodával, ať on si sám za to odpoví.

Ale což pak zmohl podobný odpor, obci dány jednoduše terminy po 1000 kopách a 31. března 1633 vzpomenutý Zachariáš Vejda upomínal Slanské. Primas uvolil se zaplatiti prvý termin sám, když však přišlo k placení, vymlouval se, proto poslal jej regent do arrestu a poručil, aby obec ten prvý termin na sebe rozvrhla, do té doby že deset osob z rady na rathouze se zdržeti musí.

Zatím zemřela Šoltysovi jeho manželka Anna Mouchová a Šoltys oženil se podruhé, nacházeje se pak ve vězení žádal za odhadnutí svého statku, k čemuž Slanský místohejtman Kašpar Priam povolil.

Rozdělení stalo se na tři díly mezi Šoltysa a nevlastní jeho dvě dcery po Anně a Danieli Mouchových pozůstalé, totiž Magdalenu, vdovu po Martinu Majerovi, sousedu Slanském, a Annu, manželku Václava Mandelky.

Díl Šoltysův při valně již kleslých cenách nemovitostí odhadnut přece na 1511 kop 47 gr. 6 d. míš. [28]) Šoltys vida, že se o veškerý jeho majetek jedná, poslal ze žaláře supplikací k hraběti a na tuto došla 20. dubna 1633 vlastnoruční resoluce hraběte z Martinic.

Hrabě píše: „Poněvadž ten Jan Šoltys, kterého já již za žádného primasa neuznávám a s něho ten úřad snímajíc, dále jej tak jmenovati zapovídám, jakožto mezi některými jinými Slanskými největší J. M. Cské. a můj škůdce, všeho toho zlého přední příčina, původ a vůdce byl i toho se nejvíce dotýkal a jiné zavedl, sám bral, rozdával a nejvíce toho užil, protož slušně také nejvíce platiti a co jest jednou slíbil a připověděl, tomu skutečně zadosti učiniti má a povinen jest.

Pakli by se tak nezachoval, tehdy já purkmistru a konšelům i starším obecním tu plnou a dokonalou moc dávám, aby oni sami netoliko jeho

[26]) Daniele Vepřka Kalendář historický str. 42. a 43. (Rukopis.)
[27]) Acta curiae LVII. 249, 270.
[28]) Memorabilienbuch Nro. III. fol. 77. Jak klesly ceny, na př. domů, vidno z ceny vzpomenutého domu Mouchovského (č. 138.), ten ceněn před válkou za 2500 k. a nyní odhadnut za 400, po požáru z roku 1634 prodán za 60 kop.

v tvrdém vězení třebas o samém chlebě a vodě držeti, ale i s vědomím a radou Zachariáše Vejdy, regenta, a Kašpara Priama, místohejtmana Slanského, věrných mých milých, všecek a všeliký statek jeho movitý i nemovitý na čem koliv záleží ihned nenadále zinventírovati a pořádně popsati, spravedlivě prošacovati a potom z něho do té summy od něho slíbené a povinné k tomu konci zaplacení mého prodati a ostatek do dalšího nařízení a poručení mého zatím v opatrování svém míti a zanechati mohli.“ [29])

Šoltys po přeslyšení toho se vším na milost hraběti se odevzdal, milosti však nedošed a ve vězení zůstávaje, krátil si tu čas veselou kratochvílí, až se toho domakal hejtman. Ten dověděv se, že Šoltys ve vězení s manželkou a jinými přátely hoduje, poslal konšela Augustina Kosinu, aby se přezvěděl a poněvadž rychtář tomu dopustil, na rozkaz hejtmana právo složil a do další resoluce v arrestu zůstal. [30])

Obec přinucena jsouc, hradila nezaviněné škody na statku Slanském, ale aby měla hraditi i škodu na dvoře Kvíckém způsobenou, k tomu podvoliti se nechtěla, ale pan Jaroslav Bořita věděl si pomoci. Dal oznámiti, že, nebude-li mu těch 3000 kop zaručeno, „že chce k sobě do Budějovic některé osoby radní citovati a jiné osoby těžkým domácím arrestem zjistiti“.

Cesta ze Slaného do Budějovic tehdáž byla hrozbou opravdu nemalou a proto svolána zase obec a ta vidouc makavě bezpráví na konšelích páchané, nechtěla, aby trpěli sami a vzala i toto břemeno na sebe.

Tu nastala ovšem potřeba peněz a na Šoltysa naléháno, on pak vida nezbytí, odevzdal statek svůj obci ku prodeji.

Cena jeho summu povinnou ovšem přesahovala, ale ty časy i marnotratný kupec byl by tolik zaň nédal a proto obec s prodejem nespěchala, sotva tušíc, že ještě patnácte let kruté války a to v mnohém ohledu horších nad předchozí následovati bude. Dne 16. září 1633 nechány manželce Šoltysově Kateřině z celého toho statku na výživu dvě krávy.

„De male possessis non gaudet tertius heres,“ zní k nám slova Dačického.

Byl na žebrácké holi a v žaláři. Věc ta hnula jím a pochmurné myšlénky na samovraždu se mu namítaly. Tak 26. října 1633 Jan Dubský, služebník ouřadní, oznamoval, že žádal od něho Šoltys před čtrnácti dny, aby mu radní síň otevřel a když to odepřeno, pravil: „Však já vím, že jste všichni viselci a šelmy, že nic neučinil a dnešního dne uhlídáte mou krev na stěnách.“

Proto posláno k rychtáři, aby nikoho k němu nepouštěl a kommisse prohledla vězení, není-li tam zbraně a věc oznámena hraběti.

Svržený primator si zatím samovraždu rozmyslil a 31. října t. r. žádal, aby do teplejšího vězení převeden byl, odepřeno však mu toho pro pohrůžlivá slova a zoufalá. O měsíc později (4. prosince) se stejnou odpovědí se setkal. [31])

Rok následující, Slanému tak osudný, bylť 24. července od Sasů nadobro vydrancován a 16. září vinou císařských vojáků skoro celý (196 stavení) vypálen, rok ten dal Šoltysovi konečně dědice, když již dědictví nebylo. Narodil se mu a dne 29. května t. r. na jméno Karel pokřtěn syn. Kmotry mu byli písař městský Jan Rubecola, Šimon Hrubcius a konšel Jiřík Hanžburský. [32])

---

[29]) Acta curiae LVII. 268.
[30]) Tamtéž LVII. 271.
[31]) Acta curiae LVII. 280.—284.
[32]) Matrika č. II.

Šoltys zatím dostal se na svobodu a 12. března 1635 žádal, aby mu byl vydán jeho „kalamář“, který jako primas na radnici zanechal; učiněn nejprv odklad, pak usneseno, aby byl ohledán ten „šrajbtiš“, co v něm zůstává, to zinventováno. Podobně pochodil s žádostí, aby mu byla najata zahrada a „loch“, nebo to slíbeno, ač-li se zaváže, že bude správně platiti nájem. Po třech dnech (15. března) vydán mu ze „šrajbtiše“ vidimus na papíře p. p. města Domažlic jistoty na 500 kop česk. od obce města Čáslavi panu Karlovi Šoltysovi, bratru pana Jana povinných, též přitom vidimus některá psaní z Čáslavi jemu činěná, item kolek železný sekrytu jeho Jana Šoltysa též vydán jest. Pečeť stříbrná, o které Šoltys tvrdil, že ve stole se nalézá, tam nenalezena.

Co pak se onoho nájmu týče, odpověděno potom určitě, že toho užiti nemůže, aby raději myslil na to, jak by nahradil obci, co se na quotu nedostává.

Teprv po roce (14. července 1636) vydán mu „šrajbtiš“, ale i tu listiny na rathouze zadrženy. [33])

Když pak žádal obec, aby mu z lásky z jeho majetku něco vrátila, aby měl kde s manželkou svou obývati, zamítla obec žádost jeho, ano vložila do knih městských dne 10. září 1636 revers na statek Šoltysův.

Šoltys podal na to suppliku hraběti, udávaje, že by statek jeho přesahoval summu quoty (žádáno této quoty na něm 4700 kop) a žádal, aby účet s ním byl učiněn, ale ani po roce (31. srpna 1637) žádost podobná na obec podaná účinku neměla.

Zatím (8. ledna 1638) byl sobě M. Jan Šoltys s Mikulášem Formanem koupil od pastorkyně své, Anny Mandelkové, chalupu „kovárnu“ za 15 kop. [34])

Rokem tímto (1638) tratí se veškerá stopa po Janu mladším Šoltysovi z Felsdorfu, mám za to, že se vystěhoval, nepřipomínáť se ani on ani rodina jeho ani v matrikách, ani ve známém sepsání obyvatelstva vykonaném na rozkaz místodržících počátkem roku 1651, rovněž v nejstarší knize šosovní majitelem vzpomenuté chalupy nazývá se jen Mik. Forman, plachetník. [35]) Kam by se byl nešťastný muž ten obrátil, podaří se snad zjistiti jiným.

O Karlu Šoltysovi z Felsdorfu vím jen tolik, co svrchu vzpomenuto, že totiž roku 1635 byl v Čáslavi a v hojném dopisování trval s bratrem Janem, který jediného syna svého po něm nazval.

Za bratrem Janem přistěhoval se do Slaného Bohuslav Šoltys z Felsdorfu, který roku 1623 dne 19. listopadu oddán s Annou Marií, dcerou Jana Mandelky, souseda Slanského, a učiniv téhož dne smlouvu svatební obdržel

[33]) Acta curiae LVII. 388. Pídil jsem se v archivu po listinách vzpomenutých, ale darmo, snad mu později vydány.

[34]) Chalupa ta stála na místě nynějšího cukrovaru. Na místě tu bude připomenouti něco z osudů vzpomenuté pastorkyně Šoltysovy. O ní vypravuje nejstarší kniha šosovní z roku 1656 (číslo 47.): Ta „v Praze se zdržuje a téměř žebrotou živa jest. A jest zrcadlo nestálého štěstí. Majíc rodiče tehdáž při městě Slaném nejmožnější dosti nádherně a skvostně od nich odchována jest, po smrti jejich utrativši všecko dědictví své, dosti hojné, naposledy bídná žebrákyně, nenaučivši se dělati a chleba sobě prací rukou dobývati, zůstává.“

[35]) Matriky té doby jeví ovšem veliké mezery za bouřlivých těch osudů a právě v té době (1638 – 1640) byl ve Slaném děkanem Polák Diviš Stanislav Smolhorzewski z Olstronu, jazyka českého málo znalý a v městě neoblíbený; žalovala prý rada naň hraběti, že v děkanství pálené prodává. Acta curiae LVIII. 46.

věna 500 kop a rovnou summou nevěstu svou obvěnil, kterážto smlouva dne 19. dubna 1624 v plné radě přečtena jest. [36])

Z manželství toho narodila se mu a 28. června 1624 pokřtěna dcera Anna Kateřina, 13. června 1626 syn Karel, 2. prosince 1627 dcera Kateřina, 18. února 1629 dcera Lidmila a konečně 26. prosince 1631 dcera Benigna. Mimo tyto měli dceru Justinu, narozenou nejspíše mezi Lidmilou a Benignou, nebo v matrice od 14. října 1629 — 14. prosince 1631 jest mezera. [37]).

Bohuslav byl i po manželce s bratrem spřízněn, bylť švagr jeho Václav Mandelka zetěm Jana Šoltysa, pojmuv 18. února 1624 druhou jeho pastorkyni Annu za manželku.

Roku 1635 připomíná se Bohuslav mrtvým. Z dítek zůstaly po něm dcery Kateřina a Justina a vdova Anna Marie, která provdala se za Havla Rakovnického. [38])

Že Bohuslav byl bratrem Jana Šoltysa, vysvítá z listiny zachované v Arch. Slan. (Memorabilienbuch Nro. III. fol. 233.) Purkmistr a rada města Slaného tu píše: „Vyznáváme tímto listem naším vůbec přede všemi a zvláště kdež toho potřeba ukazovati bude, že jsou urozený pan Pavel Libecký z Libcegranu sirotkův Šultysovských a jiných přátel krevních dožádaný přítel skrze psaní a Anna Marie, manželka nyní Havla Rakovnického, měštěnína města Slaného, osobně stoje v místě radním před námi se ohlásili a nás za to šetrně požádali, kterak potřebujíce. jistého seznání a vysvědčení o poctivém a pořádném někdy manželův Bohuslava Šultysa Kutnohorského z Felsdorfu a výš dotčené Anny Marie v stav sv. manželský vstoupení a z toho poctivého manželství Kateřiny a Justiny dcer jejich vlastních na. svět zplození, nic méně jak otce jejich tak i jich všechněch dobrém a počestném zachování, abychom jim je obzvláště k provozování krevnosti v přátelství Šultysovském v listu otevřeném pod pečetí naší městskou vydali. Z kteréžto příčiny představili jsou před nás svědky o tom vědomost mající, lidi dobře na cti zachovalé a víry hodné spolusousedy naše Samuele Crucigera, Daniele Hubatku a Tomáše Hroudu, kteřížto jednostejnou a srovnalou řečí svou přijavše to k své víře a duši o tom vysvědčili takto: Že jest jim to v pravdě povědomo a v pamětech pozůstává, kterak Bohuslav Šultys Kutnohorský z Felsdorfu a Anna Marie (někdy jeho a jíž po smrti jeho Havla Rakovnického manželka) v stav sv. manželství poctivě a řádně dle ustanovení církve sv. křesťanské vstoupivše, z toho manželství Kateřinu a Justinu dcery své pořádně na tento svět splodili, kteréžto dcery Janovi staršímu Šultysovi též z Felsdorfu měštěnína města Slaného, bratru otce jejich vlastnímu a consequenter jiným bratřím Šultysům vlastní tety byly a jsou. Obývajíce pak dotčený Bohuslav Šultys v měšťanství v městě Slaným, že jest se až do smrti své vždycky dobře, poctivě, chvalitebně a pokojně, jakž na poctivé lidi přísluší, choval a nic takového ani proti J. M. C. králi a pánu nás všech nejmilostivějšímu, ani proti žádnému jinému, což by jeho dobrou čest a pověst hyzdilo a jemu na újmu býti mohlo, se nedopustil, tak že o něm, jako i o dotčených dcerách jeho, nic se neví a mluviti nemuže, nežli všecko dobré a poctivé. Pročež uznávajíc takové vysvědčení sousedův našich pravdivé a hodnověrné býti, je do tohoto listu vepsati a k vejš dotčené potřebě Kateřině a Justině, sestrám Šultysovnám

---

[36]) Matrika č. II. Smlouvy svatební fol. 202. Acta curiae LVI. 418.
[37]) Matrika č. II.
[38]) Acta curiae LVII. 324., LVIII. 180.

vydati jsme povolili a skutečně vydali. I také pro lepší toho všeho důvěrnost pečeť naši městskou k tomu listu přitisknouti jsme dali.

Jehož jest datum v městě Slaném v pondělí po sv. Tomáši apoštolu páně, jinak 23. dne měsíce prosince letha páně 1647."

Takto vytratili se zase Šultysové z Felsdorfu ze Slaného; žila tu sice až do nedávna rodina Šultysů, ta však nemá skoro nic s těmi z Felsdorfu co činiti, pocházejíc od Stanislava Šoltysa, tovaryše ševcovského, který roku 1627 ze Slezska přišed, za manželku pojal Zuzanu, vdovu po Davidu Pšanském a za souseda přijat ve Slaném, kde roku 1641 zemřel, zanechav četnou rodinu.[39])

Soudím, že příbuzným byl shora vzpomenutého Stanislava, kustose školního a otčíma Jana Šultysa, ač mimo shodu jmen nic jiného ku potvrzení mínění toho uvésti nemohu.

---

[39]) Matrika č. II. Acta curiae LVII. 33., LVIII. 82.

K dějinám židů v Čechách.

Sepsal *Antonín Rybička*, vrchní rada u nejv. soudního dvora ve Vídni.

Kdož se jenom poněkud oznámili s domácími příběhy politickými, vyrozuměli zajisté, kterak hnutí a výtržnosti antisemitské, jichžto dějištěm v dnech nedávno minulých byly země ruské, v předešlých stoletích opakovaly se také v naší vlasti českomoravské, a to v nejstarší i pozdější době; jak za panovníků z domu Přemyslova tak i za králů z rodu Lucemburského i Habsburského. Jmenovitě sběhly se podobné persekuce židovské za panování krále Ferdinanda I., nejráznějšího to českého vladaře z domu Habsburského, v takové míře, jakož se to před tím již na dávné časy nebylo údálo. Jakož pak o této nemalého povšimnutí hodné otázce kulturní a socialní až dosavade u nás nebylo dosti zevrubně a objektivně pojednáno, smíme řádky přítomnými o ní šířeji promluviti a pozornost obecenstva k ní obrátiti.

Dne 13. listop. l. 1541 byla chasa sedlská z okolí Žateckého a někteří tamní sousedé násilně se vrhli na domy židovské v m. Žatci, vybili obyvatele jejich, pobrali vše co tam nalezli a rozdělili loupež tu mezi sebe. Nedlouho na to dne 19. listop. t. r. zachovali se i někteří obyvatelé Litoměřičtí k židům v městě jich usedlým týmže způsobem, zloupivše a vybivše je tak, jak to právě několik dní před tím byli Žatečtí učinili. I jiná ještě města česká, a jmenovitě také obyvatelstvo měst Pražských zbouřilo se tehdáž proti židům tamním a způsobilo jim nemalých škod na statku, zdraví i životě.

K stížnosti od židů ku králi Ferdinandovi I. na to podané uvrženi jsou hlavní původcové výtržností těchto do vězení (do věže Daliborky na hradě Pražském), jiní jsou vzati na závazek a někteří docela na hrdle ztrestáni; radám pak a měšťanům Litoměřickým a Žateckým dána na jevo „nejvyšší nemilost a hněv královský“. Teprv později k přímluvě arciknížete Ferdinanda a jiných vzácných osob za ně, Litoměřické a Žatecké, činěné umírnil král Ferdinand I. hněv svůj a učinil milost oběma městům v té příčině a reskriptem, daným na hradě Pražském den sv. Víta l. 1543, opatřil je, Litoměřické a Žatecké, na poctivost „tak aby to, což se r. 1541 u nich o židy sběhlo na budoucno nebyl k ublížení jich poctivosti a výsad městských“. [1])

---

[1]) Viz majestalia krále Ferdinanda I. z r. 1543 v archivu ministeria vnitr. S. B. 284. f. 149.

Příčinu k takovému nepřátelskému hnutí protižidovskému zavdaly mimo jiné věci zvláště rozšiřované tehdáž mezi lidem obecným pověsti a nářky, žeby židé byli v důvěrném srozumění a spojení s Turkem, úhlavním nepřítelem všeho křesťanstva (který byl právě času toho na novo násilně zase vpadl do zemí křesťanských, jmenovitě uherských), že by vyzrazovali Turkovi tajné válečné a jiné záměry křesťanské, že by upláceli a najímali penězi tureckými rybnikáře a jiné povaleče, aby města a vesnice křesťanské vypalovali, studně otravovali a všeliké jiné škody na statku a na zdraví křesťanům způsobovali. — Těmto a podobným k tomu pověstem a podezříváním daly pak víry i osoby stavů vyšších, jmenovitě páni, vladykové a města tehdáž v Praze na sněmu zemském shromáždění, usnesše se na tom, že pro takové bezbožné a ohavné se zachování a konání všickni židé z království českého mají vypovězeni, vyloučeni a vyhostěni býti a že tam na časy budoucí nemají více trpěni býti.

K usnesení tomuto nuceni jsou židé stěhovati se ihned z Prahy a krajů českých za hranice, zvláště do Polsky a na Rus, a jenom několika málo osobám z nich dovoleno jest zůstati v Praze k tomu konci, aby mohli dluhy své na křesťanech vyupomínati i to, co by sami dlužni byli křesťanům, zapraviti a spokojiti. Avšak jakož lid Izraelský ve všech nehodách a útrapách, kteréž po všechny časy na něho přišly, v to pevně doufal a k tomu vždy zření své obracel, „že Hospodin neopustí vyvolený lid svůj“, tak se i tentokráte židé čeští všelikým možným způsobem o to zasazovali, aby připověď ta se vyplnila a tudíž i nadepsané, jim nanejvýše nepříznivé usnesení sněmovní aby v plné míře v skutek nevešlo. Což se pak také skutečně stalo a vyplnilo. — Obnoveny jsou totiž tehdá zase rozepře mezi stavy českými s jedné a stavy knížetství slezských se strany druhé v příčině příslušnosti lenní knížetství těchto ke koruně české, a nedlouho napotom vznikla nad to ještě za příčinou nového učení Lutherova tak zvaná válka Schmalkaldská mezi císařem Karlem V. a německými knížaty evangelickými, v niž potažen jest i král Ferdinand I. a stavové čeští. Těmito příběhy politickými a náboženskými obrácena jest obecná pozornost od židů českých a namířena na jinou stranu a tím zároveň způsobeno, že všickni židé ve lhůtě jim vyměřené na dobro ze země české nejen se nevystěhovali, anobrž že i ti, kteří byli již odešli, pozvolna do Čech zase se navracovali a jak v městech pražských, tak i na venku v krajích se usazovali.

Byla tě totiž času toho česká komora královská vůbec a za příčinou jmenovaných hnutí válečných zvláště v nemalé tísni finanční, což židům Pražským nebylo tajno. I hleděli tudíž přední a zámožnější z nich zjednati sobě přístup k některým vyšším úředníkům v kr. kanceláři i komoře české, jmenovitě pak k pověstnému tehdáž členu komory české a důvěrníku krále Ferdinanda, Florianovi Gryspeckovi, a podávali se tu ke položení a zaplacení nemalé sumy peněžité ihned na hotově proti tomu, aby úředníci jmenovaní při králi Ferdinandovi I. jim, židům vymohli „svobodný glayt v Čechách“, t. j. tu milost, „aby oni déle ještě do vůle J. M. K. v Čechách mohli zůstávati a tam obchody své dále vésti a aby budoucně odtamtud nebyli vypovídáni a vyhostěni, ečby jim dříve celý rok napřed o tom bylo věděti dáno, tak žeby

oni teprv po takovéto celoroční výpovědi onoho glaytu svobodného byli povinni se statkem svým z měst Pražských a venkovských ven ze země se vystěhovati a království českého docela prázdni býti".

Za přimlouvání nadepsaných rad komory a kanceláře české naklonil se král Ferdinand I. k této prosbě židů českých však tak, aby se svobodný glayt ten vztahoval toliko na židy, kteří času toho již v Praze a na venku v Čechách přebývali a usedlí byli. Pročež nařízeno a způsobeno podrobné popsání všech židů mužských i vdov židovských, v Praze a na venku přebývajících, ve zvláštních registřících, z nichž jeden odevzdán do komory a jeden do kanceláře české.

Dle tohoto popsání sčítáno tehdáž v Praze dospělých a usazených židů mužského pohlaví dvě stě osmdesáte a vdov židovských padesáte čtyři, a na venku v městech, městečkách a krajích sčítáno mužského pohlaví dvě stě devadesáte dvě osoby a tré vdov, tak že všech židů mužského pohlaví v Čechách bylo tehdáž pět set sedmdesáte čtyři osoby a vdov padesáte sedm, dohromady pak všech šest set a jednatřicet osob židovských. A toliko na tyto osoby a na žádného jiného více neměl se glayt onen vztahovati a platnost míti, tak že, kdyby který žid z toho právě přivedeného počtu umřel, nebo ze země se vystěhoval aneb vypověděn byl, neměl na jeho místo žádný jiný žid do Prahy aneb do král. českého přijat býti, leč by J. M. K. Ferdinand sám, nebo budoucí jeho dědicové a králové čeští k tomu povoliti a té osobě zvláštní glayt dáti ráčili.[2])

Nad to vyměřeno a nařízeno jest, aby židé Pražští tak jakož až dosavade každého roku 300 gr. č. do komory české odváděli, taktéž aby radové kr. komory české každého roku jim, židům Pražským, osoby sadili, kteréžby jakožto „starší a představení" jiné židy pokud za slušné a spravedlivé jest, řídily a spravovaly a obce židovské neutiskovaly, tak aby řád dobrý a svornost mezi nimi, židy pražskými, nyní i na budoucno panovaly a trvaly. — Ježto pak židé Pražští — jakož nadepsáno — za glayt tento jistou summu penežitou do komory české dali a spravili, král Ferdinand I. nařídil tolikéž, aby všickni jiní židé, kteří k té summě tehdáž nebyli potaženi, na ně vycházející a náležitý díl té summy těm židům Pražským zapraviti a položiti povinni byli. — Když by se pak J. M K. Ferdinandovi nebo budoucím dědicům jeho králům českým vidělo, židům Pražským a venkovským glayt ten rok napřed vypověděti dáti, mají všickni tito židé po projití roku toho povinni býti bez dalšího prodlévání se vším statkem svým ven z království českého ihned se vybrati, vystěhovati a vyhostiti.

Aby pak vše, co takto králem Ferdinandem I. židům Pražským a venkovským bylo milostivě povoleno a propůjčeno, mělo úplné váhy a platnosti, vydán jim z kanceláře české majestát svědčící na to na pergaméně s visutou pečetí, jehož datum na hradě Pražském úte po sv. Václavu l. 1549 a zároveň glayt ten vložen a vepsán jest i registers majestátu při nadepsané kanceláři chovaných.[3])

---

[2]) Viz Majestalia krále Ferdinanda I. z r. 1549 tamtéž S. B. 285. f. 159. a na

[3]) Takřka všechna města král. v Čechách a na Moravě vymohla sobě tehd nebo později výsadu, aby židé na věčné budoucí časy tam se neosazovali a nel dleli. (Takovouto milost na př. byl již král Ferdinand I. učinil nadepsaným Li.

Že by byl tento svobodný glayt židům Pražským a venkovským králem Ferdinandem I. neb některým z nástupců jeho, králů českých a císařů římských, napotom rok napřed vypověděn býval, toho jsme se nedočetli, anobrž v letech na to jdoucích rozmnožili se židé v Čechách nemálo nad počet výše vyměřený, a dostalo se pak jak jednotlivým osobám z nich, tak i celé jich obci židovské za císařů Rudolfa II., Ferdinanda II. a Ferdinanda III. i nových a znamenitých milostí a výsad, jakož jsme o tom již na jiných místech šířeji byli promluvili. [4])

---

měřickým, reskriptem daným na hr. Pražském o vigilii P. Marie nanebevzaté l. 1547. S. B. 285. f. 58. pv.) Co se pak týče měst horních z těch k nařízení komory české a usnesení sněmů zemských, židé naprosto jsou vyhostěni a vypovězeni, tak že tam nemohli ani přenocovati; kterýžto výhost a zápověď téměř až do r. 1848 zůstaly v plné míře a platnosti.

[4]) Viz naše vypsání: „Marek Mardocheus Meysl, žid pražský", v Lumíru r. 1856 str. 278. a násl., pak „O právích a výsadách židů českých", v zprávě o zasedání kr. učené společnosti české, dne 8. ledna 1872, k čemuž tuto ukazujeme.

Příspěvky k dějinám církevním v Čechách.

Podává *František Dvorský*, adjunkt zemského archivu v Praze.

I.

P. Kordule z Sloupna podává komoře české zprávu o farách, kostelích, desátcích a důchodích jakož i o chování se kněží na panství Pardubském léta 1640.

(Z archivu ministerstva financí ve Vídni.)

Zpráva a poznamenání, jak mnoho na panství císařském Pardubicích far, kostelův filialních, při nich děkanů a farářův se nachází, jak se ta místa jmenují, kde a při kterém farář zůstává, jakého národu jest, kolik jeden každý pod svou správou far a kostelův filialních má, jak často při každém služby boží vykonává, mnoholi důchodův se schází a jak mnoho od těch nebohých a na hlavu ubraných lidí od křtů, oddavkův a pohřbův berou.

Far na celém panství Pardubském nachází se všech i s děkanstvím 18, kostelův filialních 21.

Předně, v městě Pardubicích zůstává za děkana kněz Diviš Ferdinand Měsíček z Výškova, Čech, chování dobrého a pokojného, kazatel horlivý a cti, slávy boží pilný; kostel založení sv. Bartoloměje.

Pan děkan drží předně děkanství Pardubské, z kteréhož jemu z samého města Pardubic vychází platu ročního na penězích 140 zl., soli do roka 2 bečky, žita 6 str., ječmene 4 str. Od pohřbův i za rekviem a kázání bere po 3, 4, 6 a více širokých tolařích; od oddavek po 2, 3, 4 i více dukátích dávají, někteří také i desíti dukátích; od křtu po 1 říšském tolaru, 1 i 2 dukátích.

Při témž městě kostel filialní založení sv. Jana Křtitele, špitál pro 12 chudých lidí se nachází a ti od zámku fundací na náležité vychování mají, v témž také pan děkan služby boží koná.

Filialní kostel ve vsi Pardubičkách založení svatého Jiljí. Místo desátku dávají peněz ročně 7 zl. Od oddavků po 1, 2, 3 i po 3 zl. 30 kr. Od křtu po 18, 24, 45 kr. i 1 zl.

K témuž děkanství náleží od starodávna fara Rosická založení sv. tého Václava, služby boží v šesti a sedmi nedělích se vykonávají. Schází s žita ročně 36 str. 1 v. 1 č., ovsa 36 str. 1 v. 1 č., peněz 3 zl. 30 kr. od křtu po 24, 30 kr., od oddavků po 24 i 30 kr., ale od jednoho Václav Hošťálky dáno 7 zl. 30 kr.; od pohřbu po 21, 24 i 30 kr., též někdy p 1 zl. 16 kr., za obědy pak, když se služby boží konají, po 30 kr. a o po svícení po 1 zl. se dává.

Víceji drží týž pan děkan faru ve vsi Třebosicích a jest kostel založení Povýšení sv. kříže, služby boží vykonává v pěti nedělích. Schází se k též faře žita 21 str. 1 v. 1 č., ovsa 16 str. 1 v. 2 č., ječmene 4 str. 3 č.; od oddavků, oddávajíc toliko jednoho co tu faru drží, od jednoho dáno 2 zl., od křtu po 12, 15, 18, 24, 30 i po 45 kr.; rolí farářských, z nichž třetiny panu faráři náleží 6 kop záhonův a sejde se do roka třetin samých, když se seje, do 90 mandel; platu peněžitého z luk 8 zl. 12 kr., za letníky nyní dávají z jedné krávy po 3 kr., a kdo nemá z čeho, tomu odpustí.

Dále drží děkan faru Mikulovskou založení sv. Václava. Služby boží se vykonávají v pěti nedělích. Schází se žita 25 str. 1 v., ovsa 25 str. 1 v.; rolí farářských se nachází 11 záhonův; za obědy kněžské dává se po 40 kr. a 1 zl., od křtu po 21, 24 a 30 kr., od oddavků po 1 zl. 30 kr. a 2 zl.; od pohřbů těl mrtvých po 11, 15, 18 a 24 kr.; za letníky dávají po 3 kr.; obláče po 1, kdo přediva má. Také k té faře přináleží a platí více desátků z cizopanství z Mezilešic a z Bláta; nemůže se zpráva dostati jak mnoho. K té Mikulovské faře náleží kostel filialní ve vsi Tuněchodech, jest založení sv. Jana křtitele; služba boží se vykonává třikráte do roka, prvotně se dávalo od služby boží 1 zl. 10 kr. a nyní po 2 zl. 20 kr., od křtu po 30 a 36 kr., od oddavků po 2 zl. a 3 zl.

Item, drží týž děkan faru Jezbořskou a jest založení sv. Václava; služby boží vykonává v pěti nedělích. Schází se obilí žita 41 str., rolí farářských jest 20 kop záhonův; když se osívají, bývá z třetin obilí všeho a všelijakého do 100 str.; za obědy, když se tam služba boží koná, dává se po 1 zl. 10 kr., o posvícení po 2 zl. 20 kr., od křtu po 12, 15 a 30 kr., toliko rychtář dal 1 zl.; od oddavků po 1 zl., 1 zl. 30 kr., 2 zl. i také po 2 zl. 20 kr. dávají; od pohřbů po 15, 18, 21, 24, 30 a 36 kr. dávají; item, dávají po 1 obláči; ještě se něco od obilí sutého i v slámě z cizopanství platí, o tom se, jak od týchž tak také od pana děkana žádné zprávy dostati nemůže.

Summa nadepsanému panu děkanovi ročně se schází z děkanství, ze čtyř far a dvou kostelů filialních 158 zl. 30 kr. na penězích, žita 129 str. 3 v. 2 č., ječmene 8 str. 3 č., ovsa 77 str. 3 v. 3 č., soli 2 bečky; rolí k těm farám 37 kop a 33 záhonův. Co z akcidencí má a jak mnoho bere, o tom jest pod každou farou již psáno.

Město Přelouč; v témž městě jest farář bytem, kněz Silverius Mazurkovič, Polák, řádu menších bratří sv. Františka, chování dobrého a příkladného, česky dobře umí a drží fary tři, filialní kostely dva. Fary: v Přelouči, v městysi Bohdanči a ve vsi Bělé. Služby boží tu v městě Přelouči mimo dni sváteční ve dvou nedělích jednou. Schází se žita do roka 67 str. 2 v. 1 č., ovsa 67 str. 2 v. 1 č., více z rolí odkázaných jednou v rok 4 zl. 40 kr., soli 1 bečka, piva 1 sud; ode křtu bere po 18, 24 i 30 kr., od oddavků po 45 kr., od pohřbů po 18 kr. a když kázání po 1 zl.; za letníky, kteří krav nemají, každý soused po 4 kr. 4 d. a kteří krávy mají po 1 sýrci a husci másla dávají. K té faře náleží kostel filialní ve vsi Semínč, založení sv. Jana. Má v témž kostele sloužiti šestkráte do roka a nyní slouží do roka jednou; když služba boží jest, platí se jemu z té vsi po 35 kr.; nápodobně od křtů, oddavků a pohřbů tak jako z města Přelouče od týchž bere. Více od téhož filialního kostela platí ročně 1 str. 2 v. $3^1/_2$ č., žita 1 str. 2 v. 3 č., ovsa 1 str. 2 v. 3 č.

*

Fara v Bohdanči, kterouž drží týž pan páter Silverius, založení narození blahoslavené Panny Marie, služba boží vykonává se ve dvou nedělích. Schází se do roka žita 98 str. 1 v., ječmene 28 str.; platu peněžitého jednou v rok 12 zl. 50 kr., soli 1 bečka, piva 1 sud, kaprův 1 džber; za maso do roka 4 zl. 40 kr., vepř se krmí do roka 1., od osadníků za letníky kdo krávy nemá po 3 a 6 kr.; od křtů po 9, 12, 15, 18, 21 a nejvíce 30 kr., od oddavků po 30, 45 kr. i po 1 zl., od pohřbů po 9, 12, 15, 18, 21 i po 27 kr., od předíva kteří sejí dávají po jednom obláči. K tomu městys má kostelík založení sv. Jiří, kde se těla mrtvá pochovávají.

K té faře náleží ve vsi Živanicích kostel filialní, založení zvěstování blahoslavené Panny Marie. Platův stálého za služby boží, kdež do roka čtyřikráte sloužiti povinen, 11 zl. 40 kr.; z vesnic od křtů po 18, 24 a nejvíce po 30 kr., od oddavků podobně; od pohřbů, jsouc lidé nyní chudí, nebere nic.

Fara ve vsi Bělé, drží pan pater Silverius; založení sv. Petra a Pavla. Služby boží ne často vykonává. Schází se do roka žita 90 str., ovsa 90 str. Od křtů, oddavků vedle možnosti, kdo seč býti může, dávají po 9, 12, 15 a 18 kr., od pohřbů, jsouc lidé chudi, nedávají nic.

Summa nadepsanému pateru Silveriusovi z těch tří far a kostelův filialních se scházelo žita 257 str. 3 v. 1 č., ječmene 28 str., ovsa 159 str. 1 v., platu peněžitého 33 zl. 50 kr., soli 2 bečky, vepř krmený 1, piva 2 sudy. Od křtů, oddavků a pohřbů i jinších akcidencí již rozepsáno jest.

V městečku Sezemicích jest fara, kterouž drží kněz Antonín Rulíkovský, kvardian Pardubský, Polák, řádu menších bratří sv. Františka, však česky dobře umí; kostel založení sv. Trojice. Služby boží ve třech a čtyřech nedělích se vykonávají. Schází se platu ročně žita 45 str. 3 v., ovsa 45 str. 3 v., peněz 15 zl. 10 kr., soli 1 bečka, vepř 1. Z téhož městečka od křtů dávají po 18 a 30 kr., od oddavků po 3 zl., od pohřbu těl mrtvých 15 a 27 kr.

K té faře náleží kostel filialní ve vsi Kuněticích založení sv. Bartoloměje, služby boží v šesti nedělích vykonává. Ze vsi od křtů a od oddavků po 15 a po 18 kr., od pohřbů 24 a 30 kr. schází, se do roka žita 29 str. 3 v., ovsa 29 str. 3 v.

Týž pan pater kvardian více drží fary, které nyní dostal, totiž Vosickou a Žďánskou. Vosická jest založení na nebe vzetí blahoslavené Panny Marie a Žďánská sv. Václava. Rolí farářských jest přes 20 kop záhonův; když se seje na všecky, sešlo by se z třetího mandele rozdílného obilí na 100 str. Předešlý pan pater brával od křtů, oddavků a pohřbů po 15, 18, 24, 30 kr. i 1 zl., co tento tam vnově se dostalý bráti bude, věděti se nemůže. K té faře náleží kostel filialní ve vsi Podulšanech, založení sv. Mikuláše; když se služba boží koná, platí se 1 zl. 10 kr.

Fara Vosická založení na nebe vzetí Panny Marie; od křtů dávali po 12, 15, 18, 24 i 30 kr. i po 1 zl.; rolí farářských se nachází 10 kop záhonův. Co se těch dvou far Žďánské a Vosické dotýče, poněvadž v těch vesnicích k těm osadám náležejících téměř žádných lidí doma není, nemůže se na jiný grunt přijíti, toliko vynachází se, že ročně obilí rozdílného z obou far se scházívalo okolo 310 str.

Městečko Dašice, fara, kterouž drží kněz Jiří Ignacius Štolonius, jest z Slezska, kněz světský. Kostel založení blahoslavené Panny Marie. Platí se žita 57 str. 1 v. $3^1/_2$ č., ovsa 57 str. 1 v. $3^1/_2$ č., soli jedna bečka;

rolí farářských 8 kop záhonův. Předešlý farář brával od křtů po 30, 35 kr. i 1 zl., od oddavků po 1 zl. 30 kr. i po 3 zl., od pohřbů dle možnosti jednoho každého po 14 kr. i více se platí. Co nynější novotný pan farář bráti bude, ještě se neví.

K té faře náleží kostel filiální ve vsi Hostovicích a jest založení sv. Jakuba. Má sloužiti v třetí neděli a slouží jednou do roka, dvakrát, nejvíc třikrát; platí se pokaždé 1 zl. 10 kr. Schází se žita 24 str. 3 v. 3 č., ovsa 24 str. 3 v. 3 č., peněz z rolí a luk 5 zl. 50 kr.

Více náleží ještě kostel druhý filialní ve vsi Komárově, založení sv. Mikuláše. Schází se do roka žita 4 str. 1 v. 3 č. Od křtů, oddavků a pohřbů, tak jakž od Dašických brával předešlý farář, také od těchto filialních osadních brával. Za letníky z krávy po 7 kr. a kdo semena sejí po jednom lněném obláči dávají.

Víceji týž farář drží faru Dříteckou, kostel založení svatých Petra a Pavla. Schází se žita 76 str. 1 v. $1^1/_2$ č., ovsa 76 str. 1 v. $1^1/_2$ č. Rolí farářských jest 18 záhonů, nyní všecky ladem leží. Od křtů po 6, 12, 30, 45 kr. i také 1 zl., od oddavků po 45 kr., 1 zl. 30 kr. i po 3 zl., též jeden dáti musel (Petr Šíp) 7 zl. 30 kr., od pohřbů po 30, 45 kr., 1 zl., 1 zl. 30 kr. i po 3 zl. 30 kr., za letníky z krávy jedné po 6 kr.; když se semena sejí, sedláci po 1 obláči, zahradníci po půl.

K té faře náleží kostel filialní ve vsi Bejšti, založení svatého Jiří. Od sloužení mší svatých a vykonávání služby boží v celém roce i za jídlo do roka se vydává 8 zl. 10 kr., a slouží do roka čtyřikráte. Od křtův a pohřbů po 30 kr. i po 1 zl. Dávají zprávu, že jest teď nedávno pan pater dal povolení, aby dvě osoby na obci pohřbeny byly, jemuž od jednoho 51 kr. a druhého 30 kr. a pár hrdliček dáti museli. Za letníky z krávy jedné po 6 kr. Summa z těch dvou far a dvou kostelů filialních panu pateru Štoloniusovi žita 167 str. 1 v. $3^1/_2$ č., ovsa 158 str. 1 v. $3^1/_2$ č., peněz 5 zl. 50 kr., soli 1 bečka.

Kněz Kašpar Florian Wasr, Polák, drží faru Rovenskou, kostel založení sv. panny Kateřiny. Služby boží druhou neděli vykonává. Schází se žita 68 str. 3 v., ovsa 68 str. 3 v., rolí farářských k tomu jest 4 kopy záhonův. Od křtů po 18, 30, 36 kr., od oddavků po 45 kr., 2 zl. i někdy 6 zl., od pohřbů po 45 kr. a 1 zl., za letníky po 6 kr. Kteří semena sejí, každý sedlák po jednom obláči a zahradník po půl. Item, orání každý sedlák po 1 dni a zahradník po $^1/_2$ dni nádennického díla.

K té faře náleží kostel filialní v Moravanech založení sv. Petra. Do roka třikráte služba boží se koná a platí se po 1 zl. 10 kr., od křtů po 24 a 30 kr., od oddavků po 1, 2 a 3 zl., od pohřbů 15, 30, 45 kr., 1 zl. i 1 zl. 30 kr.

Více ještě náleží kostel filialní ve vsi Slepoticích založení sv. kříže. Služby boží se konají do roka třikráte a čtyřikráte, platí se od jedné služby boží po 1 zl. 10 kr., od oddavků po 1 zl. 30 kr., 2 zl. a 2 zl. 20 kr., od křtů a pohřbův 24, 30 kr. a 45 kr. Ze vsi Čeradic stálého platu 1 zl. 46 kr. Letníky rolník po jednom sýru a jednom žejdlíku másla a zahradník po půl žejdlíku, též zahradníci i sedláci po 1 slepici.

Ještě náleží třetí kostel filialní ve vsi Plátěnicích, založení sv. Jiří. Služby boží se do roka vykonávají čtyřikráte a platí se od jedné mše svaté po 1 zl. 10 kr., za obědy panu faráři 50 kr. Za letníky sedlák po 1 žejdlíku másla a zahradník po půl, za sýry z krávy po 3 kr. Obláče lněné,

kteří semena sejí, také dávají. — Týž kněz Kašpar drží druhou faru Ostřetínskou, založení zvěstování blahoslavené Panny Marie. Služby boží vykonává druhou neděli; žita se dává 77 str. 1 v., o posvícení a při pouti do roka 3 zl., od pohřbů po 36, 45 kr. a po 1 zl., od oddavků po 1 zl., 1 zl. 30 kr. a 3 zl., od křtů po 36 kr., 45 kr. a po 1 zl. Rolníci jednou v rok po zápřeží oráním; letníky po jednom sýrci a husci másla; sedlák po jednom obláči, zahradník po půl.

K té faře náleží kostel filialní ve vsi Velinách založení sv. Mikuláše. Služby boží po třikráte do roka se vykonávají a platí se po 1 zl. 30 kr., za obědy kněžím po 1 zl. 30 kr., kteří másla a sýra nemají, dávají z krávy po 7 kr., ode křtův a pohřbův po 30 kr., od oddavků po 1 zl. 15 kr.

Summa z těch dvou far ze čtyr kostelův filialních knězi Kašparovi přichází žita 145 str. 1 v., ovsa 145 str. 1 v., peněz 4 zl. 46 kr. Rolí k faře Rovenské 4 kopy záhonův.

Pan archidiakon Hradecký jest Čech a drží faru Opatovskou, založení sv. Vavřince. Slouží tam kaplan jeho ve čtyřech nedělích; schází se žita 77 str. 1 v. 2 č., ovsa 77 str. 1 v. 2 č., rolí farářských 50 záhonů. Od oddavků po 30 kr. i méněji, od pohřbů nebere nic; od křtů po 15 a 18 kr. Letníky, kdo s ně býti může, dává a kdo pak dobytka nemá, tomu odpouští; za obláče tím způsobem jako o letníky činí.

Městečko Holice, v tom městečku drží faru kněz Benedikt Moravský, Polák, řádu sv. Benedikta; item, kostel filialní nad městečkem založení svátku těla božího. Službu boží maje vykonávati vedle své konfirmací tu v městečku vždyckny v druhou neděli, odjíždí na cizí grunty Boruhradské a tak opouští záduší a kolaturu císařskou, i vykonává službu boží toliko jednou v sedmi nedělích. Item, poroučeje ve dni sobotní vedle obyčeje a řádu církevního všemi zvony jak nešpor, též i večer při klekání slaviti a zvoniti, tím dávajíce domácím i přespolnímu věděti, že tu služba boží v neděli nazejtří bude se konati, což když se lidé k službě boží sejdou, tehdy týž pan farář sednouce na kočárek se sestrou svou na cizí grunty sloužiti odjíždí, skrze což nemalé pohoršení mezi lidmi pochází a důchod zádušní skrze to k ztenčení přichází.

Majíce týž pan pater (tak jakž on praví) sestru svou při sobě, kteráž mnohé veliké ublížení a nátisky, protimyslnosti lidem, J. M. C. poddaným, činí, s nimi se beze vší sobě dané příčiny bije, různice a vády tropí, takže týž pan pater, musejíce jí všecko po její vůli činiti, příčinou její čtyry osoby tu z městečka Holic je sám do vězení prostřed rynku, sluje trdlice, za ruce dávajíce, je v témž vězení nenáležitě, při čemž též jeho sestra byla, pohlavkujíce, kyjem bijíce, tak že kdokoliv chce něco při panu paterovi v jakékoliv potřebě své jednati a s ním mluviti, nedopouští, v čemž ji pan pater okřiknouti ani nic, aby mlčela, říci nesmí, neb proti komuž se táž osoba jeho zazlí a jakou příčinu proti kterému vezme, to také pan pater k vůli její všeckno, jak ona toliko chce, činiti musí. I žádají poníženě ti všickni osadní, aby dotčená sestra pana faráře jejich, kteráž jim všechněm k veliké obtížnosti jest, odtud z fary a kolatury J. M. C. odbyta a vypravena byla.

Od křtu dítek po 30 kr. 40 kr. bere, od pohřbů těl mrtvých po 40 kr., 1 zl. a 1 zl. 30 kr. dávati musejí. Kdo pak čím pro chudobu svou za platit nemá, jsouce lidé katoličtí, na drahách, v polích a lesích mrtvá těla katolická zakopávati a pohřbívati musejí. Někteří pak starajíce se o to, aby vždy v těchto nynějších největších obtížnostech taková těla kato

lická křesťanská pohřby míti mohla, dokud peněz od místa vedle vůle pana patera a sestry jeho neopatří a hotovými penězi nezaplatí, an se tu při něm a sestře jeho žádného milosrdenství a sečkání za dva neb tři dni užiti nemůže, tehdy ta mrtvá těla několik dní tak nepohřbená zůstávati a potom s velikým smradem do země se zakopávati musí. Nicméně, kteří pak katoličtí nikdy nezůstávali u zpovědi svaté a přijímání nejsvětější velebné svátosti oltářní vedle nařízení všcobecné církve svaté katolické nebyli, když jen témuž panu paterovi a sestře jeho dobře se zaplatí, tehdy pohřeb náležitý při kostele na krchově učiniti dovoluje.

Od oddavků po 48 kr., 1 zl., 2 zl., 3 zl. 30 kr. platí. Desátku z městečka Holic přichází žita 44 str. 3. v. 2 č., ovsa 44 str. 3 v. 2 č.; též dávají, buď že dobytek chovají neb nemají, jeden každý po 1 sýrci a 1 obláči, též husci másla.

K té faře přináleží kostel filialní ve vsi Ředicích, založení sv. Václava. Služby boží maje vykonávati vždyckny druhou neděli, odjíždějíc na grunty cizí, toliko v sedmi nedělích je vykonává. Desátku se schází žita 51 str. 1 v., ovsa 51 str. 1 v.; letníky a obláče podobně jako Holičtí dávají.

K té faře přináleží druhý kostel filialní ve vsi Vysokém Chvojně založení sv. Gottharda. Služby boží majíce vykonávati vždycky pátou neděli, toliko vykonává jak mu čas postačuje, šestou nebo sedmou neděli. Desátku platí žita 10 str., ovsa 10 str.; letníky a obláče podobně jako jinší platí.

Item, k též faře přináleží třetí kostel filialní ve vsi Albrechticích, založení sv. Jana křtitele. Desátku žádného neplatí, nýbrž. od sloužení mší svatých a kázání slova božího po 1 zl. 10 kr., za obědy po 1 zl. 10 kr. na penězích dávají. Služby boží toliko jednou v roce vykonává, učiníce toliko ranní kázání, potom na cizí grunty odjíždí a vždy přece jak od téhož záduší i také z gruntů cizích se jemu plat odvozuje. Za letníky, poněvadž jim dobytek od lidu vojenského pobrán jest, vždy přece rolníci po 18 kr., zahradníci po 12 kr. dávati a platiti musejí. Obláče podobně jako jiní odvozují.

Summa nadepsanému knězi z jedné fary a tří kostelův filialních schází se desátku žita 105 str. 1 v., ovsa 105 str. 1 v.

Městečko Tejnice nad Labem, v témž jest fara, kterouž drží kněz Jaroslav Oravský, Čech, kněz světský. Kostel jest založení Stětí sv. Jana. Služby boží každou neděli i svátek vykonává. Schází se do roka žita 91 str. 3 v. 2 č., ovsa 84 str. 3 v. 2 č., platu peněžitého 6 zl. 32 kr., soli do roka 1 bečka, piva 1 sud. Od křtů 30, 36 kr. i po 1 zl. 30 kr., od oddavků po 30, 36, 45 kr., 1 zl. 30 kr. i po 3 zl., od pohřbů po 30 kr., 1 zl. a 1 zl. 30 kr.

K též faře náleží kostel filialní ve vsi Kojicích, založení svatých Petra a Pavla. Služby boží vykonává jednou v roce, platí se jemu od sloužení mše svaté po 1 zl. 10 kr. a za oběd 46 kr. 4 d. Od křtů, oddavků a pohřbů podle mírnosti bere.

Více ještě k též faře náleží druhý kostel filialní ve vsi Selmicích, aložení sv. Vavřince. Služby boží a mše svaté vykonává jednou v rok a platí e mu po 1 zl. 10 kr. Od křtu svatého a pohřbu po 18, 24 kr. platí, od)ddavků po 45 kr. a 1 zl. 30 kr.

V městě Pardubicích jest klášter založení na nebe vzetí blahoslavené ?anny Marie, v kterémž zůstává za kvardiana pan pater Antonín Rulikovský, řádu sv. Františka menších bratří a má při sobě jednoho patera i někdy

taky více jednoho bratra, majíce podle fundací jich šest osob z téhož řádu zůstávati, a platí se jim z důchodu J. M. C. Pardubského do roka na penězích 175 zl., kaprův 3 džbery, drůbeře 1 džber. Mše svaté ve dni nedělní, sváteční i každodenně s letaniemi zpívanými se vykonávají. Týž pan pater kvardian drží nadepsané fary, totiž Sezemskou, Vysockou a Žďárskou s kostely filialními již nahoře psanými.

Z nadepsaných pánův paterův žádný kaplana nechová.

Desátky obilné ty se ode všech nadepsaných osad každému panu paterovi na starou míru s vrchem odvozují.

Actum 1. Decembris anno 1640.

Drobnosti historické.

V. Jakého zaopatření dostávalo se nižším úředníkům a služebníkům dvorským sestárlým neb ke službě neschopným?

Sdělil *Ferdinand Tadra*, skriptor universitní knihovny v Praze.

Vyšší úřady zemské a dvorské byly čestné a udělovány skoro výhradně členům rodin šlechtických, jimž ovšem za služby prokázané mnohé odměny kynuly. Nižší úředníci a služebníci dvorští mívali obyčejně celé opatření při dvoře a nazývali se tedy také účastníky stolu královského (commensales domini regis neb familiares); bezpochyby měli také i některé důchody na penězích, které však nebyly určité, leč jen ze zvláštní milosti královy udělovány buď darováním nemovitostí neb jiných platů a úroků, a sice buď do odvolání, buď na čas určitý, neb do smrti obdarovaného bez rozdílu, zůstal-li ve službě neb ne. Chceme uvésti některé příklady. Listem daným v Mohuči dne 3. října 1360 daroval císař Karel IV. trubačům dvorským Janovi a Velkovi za služby jejich 20 gr. pražsk. ročního platu z vinného ungeltu ve Větším Městě Pražském, dokudž by od krále jinak ustanoveno nebylo. Listem daným v Normberce dne 5. pros. 1360 daroval týž císař písaři svému dvorskému Mikulášovi, kanovníku kostela Pražského, roční plat 20 kop gr. pr. z důchodů města Kolína n. L. a sice na čas života jeho v jakémkoli stavu, úřadu neb hodnosti by se týž nacházel. Též služebníkům a služebnicím králové české dávány podobné odměny; tak dostala Anna, komornice císařovny Anny, listem daným dne 4. listop. 1360 všecko zboží, které po smrti Sulka z Vranic na krále spadlo, vrátnému Domankovi při dvoře císařovny darován téhož roku dvůr v Zderadíně, kuchaři císařskému dovoleno zříditi si v městech Pražských krčmu. Darování takových nalézáme ovšem mnoho. [1]) Způsobem tím postaráno bylo částečně o služebníka pro případ ten, že by k službě neschopným se stal. Nalézáme však ještě jiný způsob zaopatřování služebníků sestárlých neb k službě neschopných a sice ten, že odkázáni byli od krále do některého kláštera — jakožto komory královské — k úplnému vychování. Takovíto pensisté bydleli buď v klášteře a měli zde úplné zaopatření jako mniší, aneb bydleli mimo klášter a opat jim smluvenou roční sumu („provision“) vyplácel. Tento způsob výslužby zachoval se dlouho,

[1]) Glafey, Anecdota str. 419, 426, 429. a j.

později — za císaře Rudolfa II. — nalézáme podobných příkladů mnoho. Chceme některé uvésti. Listem daným v Praze dne 29. ledna 1360 nařídil císař Karel IV. proboštovi a konventu kláštera Zderazského v Praze, aby vrátného dvoru královského Dětvína, který pro stáří a tělesní slabost službu svou více vykonávati nemůže, do kláštera přijali a jemu na čas života jeho slušný příbytek a opatření, jakého se ostatním konventualům dostává, též šat (světský, letní a zimní) a jiné potřeby dávali. Téhož roku nařídil císař Karel IV. konventu kláštera Johannitův v Menším Městě Pražském, aby podmaršálka dvoru král., Jana Alba de Lucemburgo, který taktéž pro sešlost věkem déle službu svou vykonávati nemohl, do kláštera k vychování přijali (zevrubně udáno, co mu vše každého roku dávati mají).[2]) Zvlášť četné příklady podobného opatřování služebníků nalézáme později za času císaře Rudolfa II. Tak dán byl ku př. Bartoloměj Poláček, služebník královský, byv od psů anglických králových pokousán, do kláštera Kladrubského; dle úmluvy měl mu opat ročně 12 kop míš. vypláceti. Kryštofu Andresovi, někdy drabantovi král., dával týž opat k vychování ročně 24 kopy míš. Když r. 1590 klášter a kostel Kladrubský ohněm zkázu vzal, žádal opat Vít Hyftl komoru královskou, aby břemene toho aspoň na čas tři neb čtyř let zbaven byl, jelikož na stavení kláštera mnoho peněz vynaložiti a mimo to pro neúrodu vše draze kupovati a sobě dlužiti musí; nečekaje na rozhodnutí komory zastavil opat placení dotčené provise. Kryštof Andres žaloval proto u císaře a dostal bezpochyby provisi svou; Poláček však byl podán do kláštera Chotěšovského. — Jakub Böckle, harcíř královský, odkázán byl r. 1591, poněvadž pro sešlost věku déleji sloužiti nemůže, do kláštera Tišňovského na Moravě. a abatyše měla se s ním smluviti, chce-li jemu v klášteře vychování, aneb „provision" k slušnému opatření mimo klášter dávati. Volf Ibléjzna, někdy drabant královský, dostával „provision" z kláštera Loučského u Znojma, když pak zemřel (r. 1591), žádala pozůstalá manželka jeho. aby jí plat ten zadržalý až do smrti manžela jejího vyplacen byl, čemuž ale opat Šebestian Badenský odporoval tvrdě, že jemu vše zaplatil, co povinnován byl, i ještě nad to vejše a uvoluje se, „že jí v markrabství moravském v těch místech tu kdež náleží odpovídati a z toho práv býti chce". Mimo to nacházíme zmínky ještě o následujících služebnících královských, kteří v stáři svém do klášterů k vychování dáni byli:

Hanuš Hofman starší, harcíř král., do kláštera v Zabrdovicích u Brna (r. 1591).

Daniel Tucher, harcíř, do kl. Leubus v Slezsku (1595),

Kryštof Andres z Šlakenwaldu do kl. Kladrubského (1590),

Joachim Šmolenc, harcíř, do kl. Broumovského (1591),

Matěj Kaiser do kl. Teplského (1591),

Baltasar Rotkapl do kl. Broumovského (1591),

Melichar z Langenau, drabant a harcíř, do kláštera Zbraslavskéh (roku 1596),

Antonín Aichler do kl. Kartouzského v Olomouci (1596),

Mikuláš Frič do kl. sv. Anny v Brně (1596),

Jiřík Žeheč do kl. Zabrdovského (1600).

---

[2]) Glafey, Anecdota str. 34., 195.

Jaroslav Frei do kl. Zbraslavského (1601),
Zikmund z Busvej do kl. sv. Ducha v Ratiboři (1591),
Leonhart Geibl do kl. Zbraslavského (1590),
Jan Kryštof Pšorn do kl. Kartouzského u Brna (1595),
Kašpar Štyx, drabant král., do kl. Chotěšovského (1593),
Mikuláš Frýza, životní drabant král., do kláštera sv. Anny u Brna (roku 1596).

Že opatové neradi takové pensisty přijímali, jest přirozeno. Dne 11. prosince 1591 piše ku př. císař Rudolf II. opatovi Broumovskému: „Jakož o tom dobrou vědomost máš, že jsme tobě již dvakrát poručiti ráčili, aby Joachima Šmolence, harcíře našeho, do kláštera přijal, anebo s ním se o provision smluvil, i poněvadž se to ještě nevykonalo ... tobě přísně poroučíme, aby ničímž se nevymlouvaje dotčeného Joachima Šmolence do kláštera svého podle toho, kterého tam prve máš, přijal, anebo se s ním o takový provision podle slušnosti umluvil a dále nás o to zaneprazdňovati nedopustil.“[3])

VI. Poznamenání a paměti žalostivých příhod krajiny moravské, od lidí hodnověrných z Moravy poslané.

Sdělil *Josef Jireček*, ministr vyučování m. sl. v Praze.

L. P. věku žalostivého 1605, 1. dne m. máje Tataři i s jinou rozličnou zběří přitáhli pod Brod Uherský, žádajíc, aby se jim město poddalo. Tu když se jim nezdařilo, odtud jedouce a proplašeni jsouce, ves Strany zapálili.

IV. dne máje vpád učinili do Strážnice, kdyžto se varta opila a spala, a tam tiše na domy některých měšťanův tloukli, je mordovali, množství peněz a klénotův pobrali, měšťanů mnoho zbili.

V. dne znovu štráf na Strážnici učinili a ji zapálili.

IX. dne k zámku šturmovali, a ztrativše tři šturmy, pryč odtrhli, zanechavše tu řebříků a prken. Ten den od Strážnice až ke Zlínu všecko vypálili, městečka i vesnice, předměstí Veselské i Vostrovské. Z Ostrova na ně vypadli, ale poraženo z našich devětmecítma, mezi kterýmiž padl pan Petr Velek Uher; z nepřátel padlo patnácte osob.

XIV. dne Bzenec vypálen od paličů z návodu nepřátel.

XXI. dne kozáci naši vypálili Srny a Leskové do Horami (sic) a dobytek hovězí i ovce zajali.

XXX. dne, jináč v pondělí svatodušní, když pan hejtmann moravský před tím lid rozpustil, opět nepřátelé vpád učinili až po Holešov a velice, le co mohli, pálili, lid mordovali a zajímali, muže i ženy, i výrostky oboho pohlaví. Vzali také mladého Paclovského na Zlíně Vojáci Vostrovští ustili se za nimi až do Nové Vsi, koliks jich zabili a jednoho Tatara jali.

XXXI. dne předměstí Brodu Uherského vypálili a znamenitou zahradu panskou splundrovali a zkazili.

---

[3]) Přepisy listin z archivu místodržitelského v zemském archivu v Praze.

Června I. dne u Rohatce na hatech vartu naši zbili, kteříž se byli opili, držíce jakousi svatbu, a tak nepřátelé za Moravu řekú se dostali, Kyjov město a jiných mnoho vesnic vypálili.

V. dne, jinak na sv. Trojici, o poledni hrom udeřil na zámek Ostrovský a místy pokoje i věži potrhal, šest osob omámil, ale žádného nezabil ani nezapálil: všickni zas okřáli bez ublížení.

X. den nepřátelé k Brodu Uherskému přijeli a jej šturmem vzíti chtěli, ale od našich kozáků, rejtharů i pěších pracně jsou nazpátek obráceni a zahnáni. Tři vozy řebříků, jim odjato jest. Z obojí strany padl lidí mnoho, ale více z naší strany. V tom potýkání kněz Daniel Bergr dvěma štáfy prostřelen byl a třetí den umřel. Nepřítel, jsa rozzloben a roznícen, nazpátek se vracujíc, veliké škody činil, kde co ostalo, i ty boudy aneb lesy pod vinicemi pálil.

XIV. dne Jiří Krištof Tejvl s svými rejthary za Hodonínem v rybníku Lužickém několik set nepřátel pohubil.

Téhož dne hřímání, hromobití a zemětřesení velké bylo.

XX. dne polovice Skalice jest od vojáků našich vypáleno. Lid náš v ní byl, z města dobytek vyhnali a nětco kořisti dostali, ale však pan hejtman moravský nedopustil to vzíti.

* * *

„Poznamenání“ toto vepsáno se nalézá na zadním přídeštním listě exemplaru kroniky Hájkovy (vyd. 1542), ježto jest majetkem pana architekta Jos. Hlávky ve Vídni, odkud sem je věrně přepsal a tuto bez dalších výkladův a dokladův podávám jako zprávu dějepisnou, tuším, ne bezcennou. Doplňkem připojuji výňatek z novokřtěnecké kroniky: „Ein klains grindliches denckbüchel, darinnen wird begriffen und angezeigt, was sich seit dem 1524 Jar... zugetragen,“ ježto se chová v knihovně kapituly Prešpurské, jakož výňatek ten v popise knihovny této vytištěn v rozpravě „A Pozsonyi káptalannak kéziratai, Codices Manuscripti Capituli Posoniensis“ od primaského archiváře Ferdinanda Knauze v časopise „Magyar Sion“ a nad to i zvláštním otiskem vydané (v Ostřihomě 1870 u Jiljího Horáka). [1]) I klade se tu o vpádu

[1]) Popis Knauzův ukazuje, že v knihovně kapituly Prešpurské několik jest bohemik. Rukopis č. 38. folio Liber Britonis, kde vlepena listina papežská k proboštovi Vyšehradskému, „ut Jacobo, quondam Hodikonis de Budiegyewicz nati, pauperi clerico udělil nějaké beneficium (1428). Iste liber legatus est ecclesiae Posoniensi per quondum Nicolaum de Schaaz (Čadca), canonicum quondam eccl. Posoniensis. Finitus est sub a. D. 1428 per Nicolaum presbyterum de Czacz in oppido Jobrim (?) sic nnuncupato. Ku konci: „Finito libro sit laus et gloria Christo. Maria spomocnice svému věrnému sluze.“ — Č. 54. papírový rkp. folio, mimo kázání Jacobi de Voragine obsahuje slovník Rozkochaného; pohříchu že po dotazu p. Ferd. Menčíka rukopis ten nalezen býti nemohl. Rukopis ten zpomíná se v zápisníku kapitolním z r. 1425. — Č. 63. papírový rkp. asi od r. 1420 de evangeliis dominicalibus. Jacobi a Boragine Cristani Henrici plebani omnium sanctorum in Antiqua Bruna. Tu přilepena listina Václava, patriarchy Antiochenského, probošta na Vyšehradě, na den mlaďátek l u kapitule Brněnské, kde se odporučuje „Johannes plebanus in Lethauic“. — Č. 7[illegible]. papírový rkp. fol. z r. 1385. Postilla super Ecclesiasten a. D. MCCCLXXXV°. in [illegible]e Laurencii per Johannem Romanum Prage finita in domo Swarczenstern circa paem [illegible] Maram (sic) et eodem in patrocinium in Mosprunna celebratur in Austria. — Č. 9[illegible]. Postila studentium sancte Pragensis universitatis. — Č. 3. Cantionale (folio), ku kon[illegible]i „Mathias Suiechin a Pumberk 1575“. Dále jsou tam Statuta provincialia D. Arne[illegible]i, Pragensis archiepiscopi (str. 153.) a Statuta Synodalia Conradi Olomucensis episcop[illegible]“ pak „Statuta Johannis, episcopi Olomucensis“ (Str. 153.)

Bočkajově takto: „Erstlich den 3ten tag may in der nacht Sabatisch (Sobotiště u Myjavy), den 4ten May gegen abent Leveri (Leváry, Gross-Schützen) und folgents dieselbe nacht Prepko (Brocka?) vberfallen, geplündert, das volck vertrieben vnd veruolgt. Den 5 May S. Görgen (Sv. Jiří), S. Johannes (Sv. Jan), Govphän (?), Navsorg (?), Beel (Kbely, maď. Egbell). Den 5 May in der nacht Laudsquet (Landshut, Lanžhot na Mor.) und Pilowicz (Bílovice) in grundt verberennt. Den 3 May Newdorff (Nová Ves) verbrennt, die stadt Wesele (Veselí) gestürmbt. Den 2 Juni Weznebiz (Vistonice?) verbrennt, Schädowitz (Šakvice?), Creutz (?), Göding (Hodonín), Jermenlitz (?), Tscheütsch (Čejč), geblündert. Den 28 Juny Durdonitz (Tvrdonice) abgebrannt. Den 12 July Prutschan (Prušanky) und Scheickhowitz (Čejkovice) verbrennt. Den 14 July Göding, Semeritz (Sudoměřice?) und Tscheütsch verbrennt. Den 16 July Kobliz (Kobylí?), Pardiz (Bořetice?) und Gostl (Podivín, Kostel) verbrennt. Den 28 July Altermarckht (Stará Břeclav) und Birnbaumerhof (Hrušky) verbrennt. Und sind aber allwegen andere vmbligende dörffer, märckht und stett auch angezündt, geraubt und blündert worden, als man offt eins tags zu 10, 15, 20 prunsten, auch mer vnnd weniger in Märheren vnd Österreich gesehen hat. Dieser trüebsal und grosser jammer hat gewest 3 Monath lang, nemlich im Monat May, Juny vnnd July, vnd als man hernach die Gränizen in der Marh mit teütschen Kriegsvolckh besezt, ist es auf dieser seiten wieder still worden."

Dále srovnati sluší Praskovy „Paměti městečka Napajedel". (Vel. Meziříčí 1881 str. 61. sld.)

VII. Popis panství Lomnického na Jičínsku r. 1667.

Sdělil *Jan Orth*, ředitel měšťanské školy v Jindřichově Hradci.

Dle urbáře z r. 1667 patřily k panství Lomnickému městečko Lomnice se 32 měšťany a 27 domkáři čili podsedky; Lomnice dolní se 14 sedláky, 15 podsedky a 7 pustými statky selskými; Lomnice stará s 10 sedláky, 5 podsedky a 3 domky pustými; Stružinec s 19 sed., 5 domkáři a 2 domky pustými; Pohoří s 6 sed., 3 dom. a 2 selskými statky pustými; Sutice s 3 dom.; Nedvězí s 8 sed., 2 dom. a 2 pustými domkáři; Slané s 5 sed., 4 dom. a 2 pust. dom.; Tuhaň s 9 sed., 3 dom. a 3 pust. dom. (na dvoře „Žlábku" [1]) seděl svobodník); Skuhrov s 5 sed.; Rvačov s 2 sed. a 3 dom.; Černá s 5 sed.; Košov se 4 sed. a 5 dom.; Chlum se 4 sed. a 2 dom.; Nová ves s 53 sed., 18 osedlými a 3 pustými dom.; Kalná s 36 sed. a 39 dom.; Slemeno s 6 sed. a 6 dom.; Ždírnice s 5 sed., 6 dom. a Borovnice s 2 sed. a 1 dom.

V Lomnici, středišti to dominia a občasném sídle panském, byl v obvodu zámku pivovár s krčmou, sladovna na 20 korců, mlýn s 3 sádkami při zámeckém rybníce a vinopalna. Hospod, které byly povinny bráti pivo z pivováru Lomnického, bylo 14, a to v Lomnici 3, pak po jedné ve Stružinci, Tuhani, Nedvězí, Košově, Rvačově, Nové vsi, na Chlumu a Vyniklé (nyní

[1]) Hamfestní dvůr Žlábek náležel Václavu Štučkovi Zlatovolešnickému, který r. 1669 postoupil svým synům, Janovi a Stanislavovi, za cenu 400 kop míš.

zašlé); v rychtě Kalenské 3, a sice 2 v Kalné a 1 v Ždírnici. V této rychtě bylo zvláště nařízeno, že jest podle starobylého zvyku rychtářovou povinností, nalévati pivo, že hospodští jsou zavázáni, dávati šestinedělkám po 6 neděl pivo zdarma, a že každý při svatebním veselí dle možnosti a bez odporu pivo bráti má.

Dvory poplužní: 1. v Lomnici s ovčínem (na 300 kusů), se stodolou o třech mlatech, se zahradou, v níž však ovoce se nedařilo, a se dvěma chmelnicemi (na 65 korců); k němu patřilo mimo to 434 korců polí — lněného semene vyselo se ročně 30 korců — 11 luk pod 99 vozů sena a 26 vozův otavy, pak 6 koní, 31 dojnic s býkem, 20 kusů dobytka jalového, 20 vepřového, 7 krocanů, 11 husí a 31 domácích kurův.

2. Na Košově ze dřeva, vyjma kuchyni; při něm byla stodola se 2 mlaty, sýpka, 182 korců rolí (jedno se nazývalo Kouřilovsko), 6 luk (jedna v lese „Peklo" a jiná slula „na jezeře") pod 40 vozů sena a otavy; dobytek: býk, 30 dojnic, 10 jalovic, 15 koz a 20 kurův.

3. Na Rvačově dřevěný se 153 korci polí, 6 lukami pod 22 vozů sena a otavy; mimo to se udává, že se za třešně při dvoře utrží ročně 2 zl. 10 kr. a že se v něm může chovati 20 dojných krav, 10 jalovic 21 kurův.

4. V Kotelsku tolikéž ode dřeva s 2 zahradami (za ovoce tržilo se ročně 20 zl.); polí bylo 125 korců, luk 5 pod 38 vozů sena a 7 vozův otavy, krav 20, jalovic 12 a kurů 21.

5. V Bezděčíně dřevěný se zahradou oplaňkovou, v níž se ovocným stromům, zejména třešním nejen malým černým a červeným, ale i velikým bílým a červeným, dobře dařilo, jelikož zahrada proti slunci položena byla; při dvoře bylo 126 korců polí, luk pod 67 vozů sena, 20 krav, 12 kusů jalového dobytka a 21 kurův.

Ovčíny: 1. v Tuhani s příbytkem pro šafáře a se 101 korcem rolí a loukou na Komárově pod 31 vozů sena. Zde chováno přes zimu na 300 skopců; 2. ve Stružinci na 400 ovec. Při něm bylo 248 korců polí, luk pod 69 vozů sena i otavy a chmelnice pod 16 korců; za ovoce trženy ročně 2 zl.

Mlýny: 1. Blaživecký (viz Lesy) někdy na 3, potom na 2 složení, odkud se odvádělo ročně 45 korcův a 2 vykrmení vepři; k němu patřily vesnice: Stružinec, Pohoř, Vyniklá, Sutice, Slané, Nedvězí, Tuhaň, Skuhrov, Rvačov, Černá a Žlábek. — 2. Horní mlýn v Nové vsi o jednom složení odváděl 22 korcův, 2 čtv. a vepře; k němu náleželo 18 sedlákův a 3 chalupníci z Nové vsi. — 3. v Nové vsi pod kostelem o jednom složení dával ročně $22^2/_4$ korcův a vepře; přikázáno k němu 18 sedlákův a 3 chalupníci v Nové vsi. — 4. Kapličovský v Nové vsi odváděl $22^2/_4$ korce a vepře; jemu přiděleno bylo 17 sedlákův a 9 domkářů Novoveských. — 5. Pod Novou vsí odváděl 35 korců meliva, 5 korců pšenice a 2 vepře; patřily k němu Stará Lomnice, Košov, Chlum a 8 domů z Lomnice. — 6. Mlýn pod Novou vsí, řečený Procházka, vyhořel před lety a zůstal pust. — 7. Podhrazský pod zámkem (v Lomnici) o jednom složení pro Lomnici, mimo 2 pekaře, odváděl 20 korcův a $^1/_2$ vepře. — 8. ve Ždírnici, no vystavěný, platil ročně 12 zl. — 9. Jana Pokorného v Lomnici o jedn složení dával ročně 4 korce.

Píly: Blaživecká při Olešce, při mlýně pod Novou vsí, v Kal při vodě Čistecké mohly ročně na 50 kop prken nařezati.

Rybníky: Při zámku Lomnickém na 20 kop kaprů, Pacovs ve Staré Lomnici na 20 kop, Světlý na Kotelsku na 30 kop, Roh

tamže na 15 kop, Stružinecký horní na 20 kop, Prostřední v Staré Lomnici na 20 kop, Lupáč na Kotelsku na 21 kop, Podzimek tamže na 15 kop, Němkyně na 15 kop, Mrázek na 21 kop, Hádek na 15 kop. — Rybníky, v nichž se chovali pstruzi: Horní v oboře na 3 kopy, Dolní tamže na 4 kopy, Horní v Staré Lomnici na 3 kopy, Horní v Nové vsi na 4 kopy, a Dolní tamže na 5 kop.

Řeky a potoky: Labe od Kunčic až k pozemkům Hostinného, Oleška od jezu Blaživeckého a Popelka až k pozemkům vesnice Ústí na panství Kumburském; Stružinecký potok až k Vyniklé, Slanský, počínající blíž Tuhaně, Želechovský, Rvačovský, směrem k Veselé tekoucí, potok Kalnou a Slemenem se vinoucí, potok od Bukoviny přicházející a konečně potok v lese „Michovci" vznikající a ku Ždírnici tekoucí. Skoro ve všech potocích, praví se, chovali se pstruzi.

Lesy: Dobravsko pod Táborem proti Kyji, Smrčí vedle předešlého, Kozlov,[2]) Ředič a Vrtimachovy doly až k hranicím Skalským, Bitouchovský uprostřed panství Skalského, Niva tolikéž uprostřed panství Skalského, Tikov pode vsí Černou, les pod Skuhrovem, les u Bezděčína, Spáleniště tamže, Kotelsko mezi pozemky Skalskými, Mezenice a Zelený háj blíž Bezděčína a Tuhaně, Javorník u Slaného, Spáleniště „ob dem Dorff Blaschiweckg" (ves zaniklá) hraničí s panstvím Kumburkským, Zalamaniny proti Vyniklé tolikéž na hranicích panství Kumburského, les proti Pohoří, Stránsko blíže Stružince, Želechy, les pod Novou vsí, Sopíkov, Michovec blíž Ždírnice a les u Kalné.

Z celého panství vycházely následující dávky a povinnosti: Na penězích při sv. Jiří 193 zl. 16 kr. 3 den., a při sv. Havle 210 zl. 31 kr. 1 den., žita ročně $27^2/_4$ korců, ovsa $134^1/_4$ korce, kurů $341^1/_2$ vajec 5 kop 9 kusů, husí z Kalné 50 anebo 10 zl.; roboty na polích 650 dní, vození mrvy 337 dnů, vození sena 206 dnů, ve žních 1103 dní (z čehož na Lomnici připadalo 341 dní), hrabání sena 1049 dní, vození obilí 353, vození dříví 353 dní a konečně dělání 194 sáhů dříví. — Řezníci v Lomnici platili ročně 12 zl. 50, za porážení, drštky a jazyk 12 zl. a pak 4 kameny loje; řezník v Kalné 35 kr. a kámen loje, řezník v Slemeně tolikéž; ševci pololetně 3 zl. 30 kr., tkalci 3 zl. 30 kr., pekaři 1 zl. 10 kr., sedláři 1 zl., mydláři při sv. Jiří 1 zl. 15 kr. a při sv. Havle 1 zl., hrnčíři v Nové vsi pololetně 1 zl. 3 kr., každý kamnář při sv. Havle 35 kr., krupaři Železničtí, jichž 6 v týdenních trzích prodávati smělo v Lomnici, pololetně 2 zl. 20 kr. a popravní mistr v Lomnici pololetně 4 zl. 5 kr. — Ze 4 olejen (v Dolní Lomnici, v Tuhani 2 a v Kalné) odvozovalo se ročně 40 kop pokrutin anebo 4 zl. na penězích. — Za dříví suché, nebo vichřicí vyvrácené jakož i za odtesky, poddaným ponechané, platilo se z celého panství při sv. Havle 108 zl. 51 kr., a ti, kdož do lesa na trávu chodili, byli povinni dávati ročně starou slepici.

K záduší kostela Lomnického, jemuž přiděleny byly fil. chrámy a Táboře, v Nové vsi a Kalné, slušely: Louka za Košovem pod 4 vozy ena pronajímala se za 2 zl. 29 kr. 2 den. ročně, role za Košovem pod 4 .orce Pražsk. míry, pak 2 lesy, jeden pod Kozlovem, druhý na Sopíkově; o tomto

[2]) Les ten zachoval nám jméno zaniklého hradu, o němž žádných historických ›ráv se nezachovalo; viz „Světozor" ročník IX. str. 297.

bezprostředně k špitálu náležejícím ustanovil hr. Pavel Morzin v poslední své vůli, že jím toliko držitel panství svěřenského disponovati může, a nikdy kněžstvo; konečně 5 zl. 15 kr. z pronajatých t. j. „železných“ krav.

K faře Lomnické patřilo: Pole pod 90 korců, louka pod 8 vozů sena, les, z kterého farář bráti směl ročně 30 sáhů dříví, nájemné činilo ročně 3 zl. 30 kr., kurův odváděno 14 kusů, desátku ze žita $36^{1}/_{4}$ korce, z ovsa 38 korců 2 mírky.

K záduší fil. kostela v Nové vsi, z kamene vystavěného, při němž měli pohřeb obyvatelé z Nové vsi, Žďáru (na panství Kartouzském), z Bělé a Siřenova (na panství Kumburkském), náleželo polí a luk pod 6 korců, z nichž se platilo nájemného roč. 4 zl. 54 kr. 2 den, pak v Bělé 3 kusy pole, pod 10 korcův a 4 korce role nevzdělané, les, nájemné z krav 9 zl. 55 kr. Ze záduší toho dostával farář Lomnický za každou zde čtenou mši 35 kr. a při sv. Jiří a Havle po 2 zl. 30 kr.

Dřevěný chrám poutnický na hoře „Tábor“ neměl žádných stálých příjmů, vyjmouc $^{5}/_{4}$ žita a $^{5}/_{4}$ ovsa velké Lomnické míry, jež farář Václav v Týně nad Rovenskem od svého kostela s povolením obou vrchností odstoupil. Chrám opravován a udržován hlavně z almužen, jakých se mu o poutích dostávalo, zejména při obou velikých poutích, totiž v úterý svatodušní a o hodu Proměnění Páně.

Chrám v Kalné ze tvrdého zdiva, sv. Václavu zasvěcený, byl dávná již léta bez faráře, a protož nařízeno, aby duchovní Lomničtí služby boží v něm ob čas konali. K záduší jeho patřilo: Pole pod 12 korců, les, nájemné 2 zl. 37 kr. 3 den, a 12 železných krav; k faře pak: desátku 15 korců žita, tolikéž ovsa, pole pod 10 korcův a louka pod 5 vozů sena; mimo to dávány z každé krávy při sv. Jakubě 3 kr. a v postě a na Zelený čtvrtek len a vejce od každého osadníka dle možnosti. Ke kostelu náležely farou vesnice Kalná a Lhota klášterská na dominiu Branenském.

Příjmy učitele v Lomnici: 33 záhonů role, 4 sáhy dříví z lesa zádušního, za stravu, kterou dříve učitel u faráře měl, jest tento povinen dávati mu ze svého desátku 5 korců ovsa, poddaní z Lomnice, z Dolní a Horní Lomnice, ze Skuhrova, Rvačova, Černé, Stružnice, Tuhaně, Košova a Chlumu po 2 snopech žita a koledou něco lenu; sedláci Novovesští pak po 2 gr. míš. a něco lenu.

Příjmy učitele v Kalné: Kráva, od každého sedláka 6 a od chalupníka 3 kr. místo desátku, lněného semene a koledy od každého dle možnosti a konečně kus pole kostelního.

VIII. Ernest Renan o vědě v islamismu.

Referuje Dr. *T. G. Masaryk*, universitní professor v Praze.

O působení islamismu na vývoj středověké vědy a filosofie mnoho s bájívá. Pravím bájívá: literaturu středověkou vůbec nezná mnoho lidí z pra menů, a tak zvanou arabskou ještě méně, tak že povšechný názor o vědeck činnosti středověké obyčejně bývá povrchný. Tato, abych tak řekl přirozen povrchnost nepřirozenou se zveličuje, tou moderuou nechutí ku všemu, c středověkého, resp. křesťanského, katolického; zajisté i z této příčiny půso

bení islamismu od mnohých více než sluší velebeno. Proto s potěšením zprávu dávám o spisku Renanově, jímž o pravém věcí stavu se poučíme. [1])

Od r. 775 do poloviny XIII. věku měl islam slovutné vědce a možno snad i říci, že v té době svět islamský osvětou předčil křesťanský. V počátcích svých islam vědy neměl žádné; teprve kolem r. 750 zakvetlo studium vědy (mediciny, logiky, geometrie) v Persii, když islam středisko své přeložil v kraje Tygrisu a Eufratu. Sem byla se utekla věda a filosofie řecká, byvše z říše římské vyhostěny (za panování Kozroësa) a panování Abassidů prodlužovalo jaksi tu starší osvětu perskou. Osvětu tu šířili křesťané nestorianští, tehdy jsouce většinou obyvatelstva; za panování Abassidů titíž křesťané a Parsové drželi vrch v hnutí osvětném. Jen spisovná řeč byla arabská; vědcové sami, mimo jediného (Alkindi-ho) byli původu nearabského; a jako středověká latina vědu tehdejší nečiní římskou, taktéž i arabština nečiní vědu dotčenou arabskou.

Věda tak zvaná arabská není ani moslimská, nevznikla z ducha islamského. To krásné hnutí činem je Parsů, křesťanů, židů Harranských ismaëlských a v nejmenší míře moslimů, nevěřících rationalistův. [2]) Islam čistý a neporušený vždycky potlačoval vědu; od r. 1200, obzvláště když Turci ujali se ve vládě, vymizel ve světě moslimském všeliký pud vědecký a filosofický.

Islamismus pravý vědu strpěti nemůže. Pravá jeho podstata je naprostá vláda dogmatu; z té příčiny nemůže odděliti se světská vláda od duchovné, tím pak všeliká svoboda a myšlení je nemožné a bez svobody není vědy. [3])

Moslim přesvědčen je, že má v náboženství svém pravdu absolutnou; proto je fanatický z hrdosti a šílená hrdost ta kořenným je zlem charakteru moslimského. Víra jeho překonává rozdíly plemenné a národnostné; Berber, Sudaňan, Egypťan a t. d. není Berberem, Sudaňanem a t. d., ale moslimem. Jediná Persie je výjimkou; zachovavši svou zvláštnost národnou zaujímá v islamu zvláštní místo, jsouc více šíitská než skutečně moslimská.

Fatalismus, hlásaný islamem, s prací a badáním, směřujícím za zlepšením bytu člověčenského, poznáním přírody a člověka, se nesnáší; odtud jde, že moslim skutečně nenávidí vědu, jsa přesvědčen, že badání je bez užitku, nicotné a bezbožné: „bůh lépe ví, jak se věc má“ poslední je slovo všeho rozjímání moslimova. Slovem: islamismus pouze ze slaboty je tolerantným. Takovým byl ve svých počátcích, když ještě nebyl ustálený dogmaticky, a tehdy vznikla ta „arabská“ věda; když je silen, islam všelikou svobodu a vědu ničí.

Renan myslí, že poznání toto důležito je nejen theoreticky, ale i prakticky a politicky. Liberalové, dí, kteří obhajují islam, neznají ho. Islam je nerozlučné spojení duchovného se světským, je vláda dogmatu, je nejtěžší řetěz, jež člověčenstvo kdy neslo. Jiná náboženství, — křesťanské nevyjímajíc — taktéž potlačovala svobodu myšlení, ale žádné s takovým výsledkem.

---

[1]) L'Islamisme et la Science 1883. (Z novějších prací z téhož oboru sr. G. Diercks, Die Araber im Mittelalter und ihr Einfluss auf die Cultur Europas, 18[illegible] 2. vyd.); C. N. Pischon, Der Einfluss des Islâm auf das häusl., sociale und p[illegible] Leben seiner Bekenner. 1881.)

[2]) Město Harran zůstalo prý pohanským udržujíc povždy vědecké podání [ř]ecké osvěty, zjev to zajisté pro vývoj ducha lidského velmi znamenitý.

[3]) Že oddělení vlády světské od duchovné velikou je zásluhou středověkého křesťanství, a co oddělení toto vůbec platí vývoji lidstva, krásně dolíčuje Comte, Cours de Philos positive, V., 139. sq. Týž ukázal, jak a proč bojovnost a výbojnost se vyvíjí, když auktority světská a duchovná nejsou odděleny náležitě l. c. (142 sq.)

Věda — končí se rozprava Renanova — duší je společnosti každé, neboť věda je rozum. Věda učinila převahu vojenskou a převahu průmyslovou, věda zrodí převahu socialnou, t. j. stav společnosti, v kterémž tolik spravedlivosti se rozhostí, kolik jí v tomto světě vůbec býti může. Věda vládne síle. Kdyby Omar a Čengiskhan byli narazili na dobré dělostřelectvo, nebyli by se rozhostili vně svých pouští; věda může na čas býti v omylu, ale napraví ona sama, co provinila, a proto věří Renan, že koncem nebude sloužiti věda než pravému pokroku, kdy vážen bude člověk a svoboda.[1])

IX. Zpráva o deskách zemských z r. 1671.

Sdělil z archivu Jindř. Hrad. *Fr. Dvorský*, adjunkt archivu zemského v Praze.

Registrator desk zemských Jan Jaroslav Ctibor z Levenvaldu vyličuje hraběti Janu Jáchymu Slavatovi své zásluhy, jaké si získal uspořádáním desk zemských, i prosí, aby pro obživu svou při témže úřadě nějakou výnosnou prací fedrován byl. 1671.

„Vaší hraběcí Excellencí ve vší poníženosti nevyhnutelně přednésti přinucen jsem, kterak já jsouce již chvála pánu Bohu na 20té léto při dskách zemských čím dál tím hůře se mnou jest, nebo jsouce o 4, 5 osob zvýšený počet registrátorův, někteří z nich majíce švakry, strýce, bratry, kmotry prokurátory, někteří s všelikými dary k sobě je loudíce a vábíce pod pokličkou, že to z afekcí neb z přátelství činí, jinší po páních prokurátořích, aby je fedrovali, chodí, jinší zase z menších peněz, než náleží, expedirují, jinší pak s politickými řečmi i ty písaříky pánův prokurátorů k sobě přitahují, říkajíce: „co poroučí?“ tak že pro pány nic nezůstane, skrze což všechen respekt registrátorům odnímán jest. Což mohu říci, že při dolejších instancích větší respekt dosahují; neb kdež jsem já tehdáž v hořejší kanceláři za písaře kněh městských v Starém městě Pražském, též jejich městským puchalterem i také všech tří měst Pražských viktuálních věcí taxátorem byl, že jsem v lepším respektu zůstával. A tak skrze ty a takové obzvláštnosti respekt registrátorů se kazí, moří a nemálo ztenčuje.

Nechtěje pak já toho činiti jak se nahoře píše, tehdy také málo patientů mám, nebo před 2 letý přes 5 výpisů jsem nedal, minulého roku teprv in Augusto a Septembri 8 výpisův, za něž jsem 14 zl. dostal a letos do měsíce Martii 3 výpisy jsem dal, v čemž se na pana místopísaře odvolávám. Jestli pak jaké výpovědi byly, ty též se po osobách rozdávaly, které dosti špatně neb obiter a v češtině ne correcte do desk se vpisují, což by vlastně tomu pro podstatu desk zemských patřilo, aby je dobrý písař ingrossíroval: však když něco hlavního do cizích zemí neb ke dvoru J. M. C. přicházeti má, to mně se k práci dá, od čehož (mimo zprávy z soudu zemského většího vycházející) nic nedosahuji. Nad to výše, když nebožtík pan depositor Hoch mající všeliké obligací na polovici tehdáž s panem ingrossátorem ingrossiroval vždy předce, když kdo neměl co pracovati, některým registrátorům obzvlášť starším ingrossirovati dal a od jedné ingrossirování 1 kopu a druhou sobě z

---

[1]) Tato oratio pro domo vzpomíná na pověstný výrok Du Bois-Reymondů že prý by země při Středozemním moři nebyly zaplaveny barbary, kdyby staří byli měli přírodovědu v smyslu našem. Du Bois-Reymond, Culturgeschichte und Naturwissenschaft (2. vyd. 1878), 21.

nechal a tak je fedroval, že vždy jakž takž obstáti mohli, nyní pak za tohoto pana depositora nového celý kvatern zápisný na sebe přejal a při tom od rejstříku jedním právem po 56 kr. a od vyznamenání jakožto taxátor druhých 56 kr. bere a dvojím právem duplem, skrze kteroužto taxu ovšem že do roka (mimo depositorství jeho) na kolik set přichází a tím vysoce obstáti může, jiný pak jako i já na suchém drnu zůstávati musím. K V. hr. Ex. poníženě se ucházím a prosím, abych tak svého času daremně nemařil a jako za nějakým stínem nezůstával, povážíce toho milostivě, že jsem já skrze mou velikou kolikerou snažnost při někdy dobré paměti panu nejvyšším písaři panu Mikuláši Gerštorfovi a s jeho dovolením dsky zemské netoliko v jinší způsob přivedl ale i též při pánu z Šejdleru již v pravou dokonalost uvedeny jsou, neumírající památku pozůstavil, která až dosavad v té podstatě se spatřuje.

Nemajíce žádné povědomosti těch ošoustaných kvaternův, kteřížto kvaternové tehdáž všichni na hromadách jako rozdílné dříví na sobě v přehražených policích zůstávali a leželi, neb dnes byli na té hromadě, druhý den na jiné hromadě, tak že žádný (mimo staré registrátory) jich seznati nemohl: tehdy asi ve ¼ létě na mou poníženou žádost bylo mi dovoleno, abych je sobě vyznamenal, však bez škody; což jsem učinil a dosti pracně takové kvaterny na lístech a to po jedné straně toliko frakturou jsem vyznamenal, což se až dosavad spatřiti může. Když pak starší od 30 a 36 let registratores z nepřízně mně to k mudrování připisovali, že tu něco nového začínám, co jak živo nebylo, tehdy je spátkem v těch policech přehražených spřevraceli, aby noví registratores je tak snadně poznati nemohli. Tedy musel jsem je zase na druhé straně levé vyznamenati a tolik psáti, tak kdyžby jakkoliv spřevráceny byly, buď na pravo neb na levo, aby na oboje strany vyznamenání jich se našlo.

Naposledy v létu 1671 in Januario, jsouce J. M. pan pan nejvyšší písař dobré mysli, ztěžoval jsem sobě při tabuli, že žádné práce nemám, i byvše tehdáž u J. M. pána v dobré milosti a lásce postavený učinil jsem opět o těch kvaterních zmínku, že by dobře bylo, aby jako bibliotéka stály. Na to mi ráčil za odpověď dáti, když budu nejvyšším písařem, abych tehdáž to disponíroval, poněvadž od mnoha let a snad pamět lidskou tak ležely, abych jich ještě tak ležeti nechal a nemudroval. A tím jsem jakožto služebník contentirován býti musel. Potom pak po některé neděli ráčil se předce resolvírovati a mně poručiti, abych při každém kvartálu toliko 40 kvaternů převázati dal, nad čímž že mne za inspektora ustanovovati ráčí. Na druhý den poslal sobě pro depositora nebožtíka pana Hocha a tu při něm nařiditi ráčil, aby pro knihaře poslal a 40 kvaternů převázati a s ním smlouvati poroučel, mně pak abych na ty kvaterny a litery, které se na nich vynacházely a již nad míru sešlé a ošoustané byly, tak že s těžkostí některé se z nich poznati mohly, pozor dal. A tu jest se na mé časté přednášení a připomínání vázání těch kvaternů 13 Februarii léta 1671 začalo, tak jakž můj rejstřík a vyznamenání jich (jak po sobě vázány byly) za mnou zůstávající ukazuje; načež jsem tyto verše k svému intentu neb oumyslu udělati dal:

„Národu českého sklad tento slávu památnou,
Víru nevývratnou zdržuje, pravdu jistou.
Kdož zemským takovou dali těmto krásu kvaternům,
Tiť v lásce spravedlnost, víru i pravdu měli.

*

ChWáLa jejICh věČná teDy bVď,
za nIChžto kvaterny
povstaLI: hLe! kdež prv LíhaLI,
nynI stojI.

Kterýžto pan nejvyšší písař Gerštorf potom 9 dne Junii toho léta z tohoto světa sjíti ráčil, tak že se toho málo učinilo. Vyrozumějíc pak tomu na jeho místě dosazený pan nejvyšší písař pan František z Šejdleru, uznavše to za dobré a zvláště, že všeckna podstata a jako klenot tohoto království Českého a obyvatelův jeho na tom záleží, ráčil ty police neb přihrady dáti v jednu míru uvésti a vyzdvihnouti, tak aby kvaternové mohli v své proporcí státi; tehdy podobně ráčil mi tuž další inspekcí nad nimi dáti, abych tu věc dále kontinuíroval a na knihaře a kvaterny pozor dal, nebo ty kvaterny netoliko se převazovaly ale i v koncích mosazným plechem pro lepší stálost opatřeny jsou, jako takové litery, které víc než před půldruhým stem letem byly, zase na kůži se obnovily; z nichžto od předešlých starých registrátorův posýpadlem přemožených kvaternův (neb dors z heftu na 2 i 3 prsty se vypáčil) kolik liber posýpadla vysypáno a vytlučeno bylo. Takže za nebožtíka pana nejvyššího písaře z Šejdleru netoliko ty všechny kvaterny do lepšího způsobu, ale též z mého poníženého dalšího přednesení, aby, jak který se kvatern jmenuje, tím malovaným způsobem a mým na dorsu vyznamenáním od kterého léta se počíná a dokonává poznán býti mohl, jsem v skutek uvésti nepominul, což nikdy přede mnou jak živo nebylo.[1])

Nyní ale poznávám, že jsem k horšímu mému to učinil, nebo noví registratores mohou ihned kvatern každý poznati, skrze což se starším registrátorům nemalá újma v právech činí. Pročež k V. hr. Ex. se poníženě utíkám a prosím, že se nade mnou starým člověkem v 75 letech smilovati a pana ingrossátora k tomu milostivě disponirovati ráčíte, abych aspoň časem privilegia, majestáty ingrossirovati mohl, jako i listy obranné abych zase psal, abych sebe i manželku svou obživiti mohl. „Kdyby toho však dosáhnouti nemohl, prosí, aby jinde nějakým místem fedrován byl.“

X. O povýšení ministra Metternicha za knížete po bitvě u Lipska r. 1813

Z archivu Vorlického sdělil *Ant. Rezek.*

Z následujícího listu, jehožto kopie chová se v archivu J. Jasnosti knížete Karla ze Schwarzenberka na Vorlíku, viděti lze, že ministr rakouský Metternich, jehož chytrou a duchaplnou politikou Napoleonovi byla připravena katastrofa Lipská, hlavně přímluvou Karla knížete ze Schwarzenberka, maršálka a nejvyššího velitele spojených vojsk evropských, povýšen byl do dědičného stavu knížecího a sice hned v příštích dnech po vítězství u Lipska.

An Se. Majestät den Kaiser und König.

Zeiz am 21. October 1813.

Eure Majestät haben durch so viele, den glorreichen Tag bey Leipz bezeichneten Belohnungen den hohen Werth bewiesen den A. H. D. den e rungenen Vortheilen beilegen. Geruhen E. M. mir zu erlauben mit jener Fr

[1]) Vedle starého obyčeje pojmenován byl každý kvatern od místopísaře, : kteréhož se právě zakládal; jméno kvaternu bývalo na deskách vytlačeno.

müthigkeit, die mir oft Ihre Huld erwarb die allerunterthänigste Bemerkung zu machen, dass um diesen Tag seinen vollen Glanz zu geben, E. M. dem Grafen Metternich ein öffentliches Merkmahl Ihrer Zufriedenheit gewähren sollten. Dass dieser treue, kluge, in seinen Unternehmungen glückliche Staatsdiener sich durch eine weise Leitung des Kabinets um E. M. und die Sache von Europa besonders verdient gemacht hat, wird von Ihnen nicht verkannt. Es kömmt hier noch die wichtige Rücksicht dazu, dass E. M. durch eine Ihren Minister der auswärtigen Geschäfte am entscheidenden Tage der glücklichen Schlacht ertheiltes glänzendes Merkmal Ihrer Gnade, der Welt einen Beweis geben, dass nun dem von Vielen verkannten, so zweckmässig geleiteten politischen Gange allgemeine Gerechtigkeit wiederfährt, durch ihn allein diese Ereignisse herbeygeführt wurden, und am 18. October bey Leipzig ihm die Krone aufgesetzt ward. Geruhen E. M. den Grafen von Metternich für sich und seine Nachkommenschaft in den Fürstenstand zu erheben, da bisher nur der Chef de famille Fürst ist. Diese Belohnung ist edel und schön, Metternich wird sie zu schätzen wissen und die Welt ihr voreiliges Urtheil zurücknehmen.

Schwarzenberg.

Nejnovější literatura historická se zvláštním zřetelem ku dějinám českým.*)

Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za posledního půlstoletí. Sestavil Jakub Malý. Část první: Před rokem 1848, str. 94; část druhá, Doba převratu od března 1849, str. 158; část třetí: Návrat k absolutismu str. 142; část čtvrtá: Za nové doby absolutní, str. 103. Nakladatel J. Otto 1880—83.

Přítomné dílo, dosud neukončené, tvoří 1., 2., 5. a 6. svazek politické bibliotéky vydávané Českým klubem v Praze. — Neobyčejně málo u nás pracováno soustavně v dějinách novějších a nejnovějších, málo až dosud vydáno korrespondencí, žádné memoiry, něco málo řečí politických a životopisů. Proto každý příspěvek v tomto směru jest veliké ceny. To platí také o knize pana Malého, která ovšem, jako všechny memoiry, jest čistě subjektivní; pan Malý popisuje a vyličuje věci, které sám viděl anebo o nichž jinak současně a věrohodně byl zpraven dle toho, jak jemu se ta která událost důležitou býti jeví. Nepouští se přitom do velikého pragmatisování, nýbrž celá práce dělá rozhodně dojem zápisků, které shrnuty ve spis, když proň nastala vhodná doba. — Tak vypadají většinou paměti a zápisky; je považovati lze za historický material a v tom smyslu tuším přeje si také pan Malý, aby na jeho spis bylo pohlíženo. Nechceme mu ani v nejmenším ceny ubírati, ba naopak přejeme si, aby došel hojného rozšíření a od starých vlastenců hojného následování: toliko však nemůžeme potlačiti poznámku, že by bylo bývalo dobře vyhnouti se na četných místech mnohým slovům a pověděti raději zkrátka faktum, jak se věc měla. Co nám ku př. pomůže, čteme-li dosti dlouho, že povstání Řeků a revoluce Polská r. 1830 měla v Čechách mnoho sympathií; to faktum zná nová generace také ze specielných spisů o povstání řeckém a polském; od p. Malého očekávali jsme, že nám na místě všeobecných slov poví, v čem a jak se tyto sympathie jevily; Vídeňský Beobachter páně Pilatův a Pražské úřední noviny ty o tom zpráv nepodávají, a panu Malému jisté jsou známy podrobnosti, které by zajímaly. — Revokace ke „Vzpomínkám a úvahám starého vlastence“ není zcela místnou; co v oněch „Vzpomínkách“ jest věcného, mohlo bez obalu býti pojato do „Našeho znovuzrození“. — A takovýchto míst jest bohužel více, kde čtenář s dychtivostí očekává, co se dozví

---

*) Sestavili: amanuensis dvorní knihovny Ferd. Menčík ve Vídni; skriptor universitní knihovny pražské Ferd. Tadra v Praze; kand. prof. Jindř. Klecanda v Praze a redakce.

a pak čte jen několik všeobecných slov. — Když jsme již u výtek, tu zdá se nám, že první svazek „před r. 1848“ odbyt příliš zkrátka a tu ještě vyprávěny věci také odjinud známé; po našem soudu pisatel pamětí nemusí přihlížeti k úplnosti, nýbrž má věcně a bez frasí pověděti, co sám zažil a čeho se súčastnil, co tedy může bezpečně doložiti. Úplnosti docílí se teprv potom, když více pamětí od různých osob tiskem vyjde; pak historik kriticky může je zkoumati a utvářeti z nich obraz celkový.

Tolik zdálo se nám za potřebno říci sine ira et studio, hlavně proto, že vydávání pamětí pro dějiny nového věku jest práce velmi záslužná a důležitá, a že tedy i u pana Malého toho, co dobrého publikací svou vykonal, vážíme si měrou náležitou, poukázavše se vší skromností toliko na to, čeho by se v budoucnosti měl vystříci.

Der Chef der Wiener Stadtvertheidigung 1683 gegen die Türken von Frhr. von Helfert. Mit einem Titelbild und drei in den Text gedruckten Abbildungen. Prag F. Tempský 1883. 8" str. 66.

Baron Helfert podává v tomto spisku životopis (s některými zprávami o celém rodě vůbec) Kašpara Kaplíře ze Sulevic a vyličuje zásluhy, jichž dobyl si při obléhání Vídně od Turků 1683; při čemž navrhuje se potřebná změna pomníku, který na památku této události ve Vídni má býti postaven. Tato práce Helfertova, jako všechny ostatní, jest psána slohem velmi svěžím a přesvědčujícím; co do věci, pilným pátráním dodělal se autor ve svých údajích veliké úplnosti.

„*Altböhmischer Pitaval.*“ Kriminalgeschichten aus Böhmens Vorzeit. Nach gleichzeitigen Quellen und Akten geschildert von Josef Svátek. VI. „Drei Kammerdiener Rudolfs II.“

Článek tento byl uveřejněn ve feuilletonu „Pr. Ztg.“ a sice počal vycházeti v č. 216. dne 22. září 1882 a ukončen byl v č. 261. dne 16. listopadu 1882.

Obsahuje líčení života a osudův vrchních tří komorníků Rudolfových, českého rytíře Jeronyma Makovského z Makové, tyrolského křtěného žida Filipa Langa z Langenfelsu a slezského šlechtice Kašpara Ruckého z Rudz. O Langovi byl vydal hist. Hurter 1851 zvláštní spis, však také předchůdce Langův Makovský a nástupce jeho Rucký byli stejnými padouchy a politickými intrikany jako Lang, jen že o nich ani Hurter, ani Chlumecký, ani Gindely tušení neměli. Na základě akt v místodrž. archivu zdejším chovaných sestaveny tu poprvé dějiny těch dvou mužů, kteří byli jako Lang všemohoucími u dvora Rudolfova. Hurter uvádí sice několik slov o Makovském, ale mylných, neboť nebyl týž roku 1615 propuštěn, nýbrž seděl až do r. 1624 na Křivoklátě; o Ruckém neví již dokonce ničeho. Mimo to uvádí rozsudek proti Langovi vynesený, ale týž se týkal Makovského a nikoli Langa, jak k tomu porovnáním obou listin poukázáno. O Ruckém se nezmiňuje Gindely ni slovem (uvádí jen Rudolfova komorníka pod korumpovaným jménem „Ericius“, jenž prý, což ale mylné, dříve než Rudolf II. mrtvicí zemřel), Chlumecký pak si neví vysvětliti, proč Rucký po smrti Rudolfově tak krutě trestán byl. — Jeť tedy vše, co o Makovském a Ruckém v článku tom uvedeno, nové, zakládajíc se na aktech, jichž jest v českém místodržitelském archivu o každém několik set zachováno. Celek jich poskytuje velecenné příspěvky k poznání doby Rudolfinské a tehdejšího života dvorního.

Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. Tomus VI.: *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae (1376—1430).* Collectus opera Antonii Prochaska. Editionum collegii historici Academiae literarum Cracoviensis N. 23. Sumptibus Academiae literarum Cracoviae 1882. 4⁰ str. XC. a 1113.

V obsáhlém tomto díle, obsahujícím 154 tiskové archy, snesen jest bohatý material pro dějiny Polska a Litvy za Vitolda (1376—1430), 1507 listin, z nichž většina (955) vytištěna úplně, od menší pak části (652) listin, již jinde tištěných neb méně závažných, podány jsou důkladné regesty. Nás zvláště zajímají kusy, týkající se poměrů mezi Čechy a Polskem i Litvou v dobách války Husitské, jichž jest zde kolem dvou set. Použitím jich, jak již v polské literatuře vydavatel tohoto Codexu a Stanislav Smolka učinili, mnohé posavadní náhledy o politice dvora polského a litevského i mnohá data se pozmění. K spisu přidán jest ještě chronologický seznam všech listin a rejstřík jmen osobních a místních.

Szkicze historyczne. Stan. Smolka. Waršawa 1883. Serie 2.

Obsahuje na prvním místě dějiny v historii Polska známého rodu z Tęczyna a malý náčrtek „Spor z kosciołem v Polsku (XV. století). Důležitějším jest pojednání „Po bitwie Mohackiéj“, jenž sestaven jest na základě pramenů archivalných. Po všeobecném vylíčení stavu obírá se otázkou, v jakém poměru stál král polský Zikmund k uprázdněné koruně české a uherské. O českou korunu mnoho nestál, ale spíše si hleděl získati náklonnost některých pánů uherských, ač v tom se dal předejíti Zápolským. Naproti tomu zas Ferdinand vyzvídal posly, jak polské panstvo chovalo by se k němu, a skutečně podařilo se mu, že získal přízeň mocných rodů, již se mu naklonili ještě více, když v lednu 1527 zvolen byl za krále českého. I potom, když po dvojité volbě v Uhrách Ferdinand hlavně na své právo dědické stále se odvolával, nemohl nikterak nabyti na západě žádných spojenců a nepodařilo se mu nepřátelství francouzské ukrotiti, obrátil se na souseda svého Zikmunda, a jeho pomocí začalo vyjednávání se Zápolským o příměří. S článkem tímto souvisí: Czarny Ivan, který kořistil z nesvornosti obou králů a vládl neobmezeně v krajině Marošské a jehož se Uhři více báli než krále, a o jehož přízeň i král Ferdinand se ucházel. Byl konečně zabit a nad jeho smrtí v Budíně slavili Tedeum. Poslední stať „Winna czy niewinna“ jest vlastně referat nad článkem v „Historisches Taschenbuch“ Serie VI. d. 1., die Cassettenbriefe der Königin Maria Stuart. Pojednání všecka slohem velmi lehkým jsou psána, jen okolnost ta jest poněkud na závadu, že doklady teprve na konci jsou umístěny, čímž ztrácí se přehlednost.

Jan Sobieski i jego wiek. Lud. P. Leliwa. Kraków 1882. 8⁰ sv. I.

K mnohým příležitostným spisům týkajícím se osvobození Vídně náleží i tento spis, psaný ne tak přísně historickým způsobem jako politické postavení Poláků nyní v říši rakouské objasňující. Bude nejspíše čítati více svazků, neboť sv. 1. sáhá jen do r. 1650.

Przewodnik naukowy i literacki. Lwov 1882.

Č. 3. Kolaczkowski J. Pamiątki po Janie Sobieskim; Procháska Polska i Husyci po odwolaniu Korybuta z Czech.

Sešit 4. Pokračování Procházkovo; Nacher Teod, Bitwa pod Byczyn O zajímavé této bitvě r. 1588 mezi arc. Maximilianem, nápadníkem trůnu p skélio, a Poláky počíná stať vyčtením pramenů; spracování bude následova

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sv. 63.

I jihoslovanská akademije rozdělila v roce předešlém svá pojednání ve dva oddíly a ve svazku tomto mnoho dějepisných pojednání není. Jest tu pokračování Kuhačova „dějin slovanské hudby“ a nový kulturně historický článek K. Čecha: „Chmel u severních a jižních Slovanů.“ Za to tím více malých pojednání jest ve Starine sv. 14. Sdělil zde Rački dva nová příspěvky k dějinám bosenských Patarenů a Zprávu L. Kumuloviče a jeho dopisy z r. 1593—94 o poselství v Turecku, Sedmihradsku, Multanech a Polsku, a dále dvě přílohy k zeměpisnému popsání pašalíku bosenského. Švrljuga J. uveřejnil zde doklady k diplomatickým stykům republiky Dubrovnické k Francouzům a zprávu o velikém zemětřesení poslanou králi Ludvíkovi XIV. Vedle několika menších statí jest uveřejněn úryvek ze Zonarova letopisu v překladě srbském.

Ljubljanski zvon 1883. Seš. 1.—3. Rutar S.: Slovinské osady ve Furlansku. *Kres.* Celovec 1883. Sešit 1. Majciger: Oldřich z Lichtenštejna.

Decretales summorum pontificum pro regno Poloniae et constitutiones synodorum provincialinm et dioecesanarum. Editae cura Zen. Chodýński et Eduard. Likowski. Posnaniae 1882. 4⁰. díl 2. a 3.

Zajímavé sbírky této pro dějiny nejen církevního zřízení ale i pro kulturní dějepis polský vyšly nyní dva díly sestavené s velikou pečlivostí. První díl, který prvotně r. 1860 od Žorawského byl obstarán, vyšel opětně v novém vydání. Dekretaly rozličné sáhají do doby až XIV. století a jsou vedeny až do století předešlého. Úprava velice slušná.

Metaxàs, Constantino: Memorie storiche sulla rivoluzione ellenica. Lucca 1882. Jak spisovatel již v úvodě se zmiňuje, nemíní psáti dějiny památného národního boje, nýbrž opraviti chyby jak řeckých tak i cizích spisovatelů, kteří o události psali. Jemu, jako účastníkovi zajisté známy byly mnohé příčiny a pohnutky, které ostatním snadno ušly neb jimž váhy nepřikládali.

Archiv für die Geschichte Liv-Est- und Curlands. Reval. 1881. Sv. 8. obsahuje: C. Schirren, Quellen zur Geschicht des Untergangs Curländischer Selbständigkeit jakožto pokračování a objímá samé listinné doklady.

Bibesco Georges: Histoire d'une frontière. La Roumanie sur la rive droite du Danube. Paris 1883. 8⁰. Obsahuje nejnovější dějiny Rumunska a sice otázku týkající se Dunaje. Počíná mírem zavřeným ve sv. Štěpánu, jedná o kongressu Berlínském a konečně o kommissi zřízené ku prozkoumání nároků na plavbu Dunajskou. Přílohy týkají se sjezdu Berlínského a obležení Silistrie r. 1854.

Storia delle Signorie Italiane dal 1313 al 1530 narrata da Carlo Cipolla. Milano, 1881. 4⁰. Dějiny Italie od smrti císaře Jindřicha VII. V knize druhé nalézá se delší stať „Carlo IV. ed i Papi“.

Recherches critiques sur les relations politiques de la France avec l'Allemagne de 1292 a 1378. Par Alfred Leroux. Paris 1882. 8⁰. Pojednává taktéž o poměrech politických za doby Jana Lucemburského a Karla IV.

Frédéric II. et Marie-Thérèse d'après des documents nouveaux 1740—1742 per le Duc de Broglie. Paris 1883. 8⁰. 2 svazky. Ku konci každého svazku otištěny jsou mnohé listiny z dotčených let.

Les Registres d'Innocent IV. Recueil des bulles de ce pape, publ. ou analysées d'après les manuscrits, orig. du Vatican et de la Bibliothèque Nationale par Élie Berger. Paris 1881. 4°. Regesty pap. Innocence IV. (1243—1254). První tři sešity, které dosud vyšly, obsahují 3049 kusů a sáhají teprve do konce roku 1247.

Das Kurfürstencollegium bis zur Mitte des vierzehnten Jahrhunderts. Von Dr. Otto Harnack. Giessen 1883. 8°. Spis tento od filosofické fakulty university v Göttingách první cenou poctěný podává přehled vyvinutí sboru kurfirstů německých, též postavení krále českého v něm. Přidán jest kritický otisk zlaté bully císaře Karla IV.

Analecta Lutherana. Briefe und Actenstücke zur Geschichte Luthers. Herausg. von D. Theodor Kolde. Gotha, 1883. 8°. Obsahuje nově nalezené dopisy a zprávy německého reformatora se týkající.

Die Jungfrau von Orleans. Nach den Prozessakten und gleichzeitigen Chroniken von Quido Görres. 2. Aufl. — Regensburg 1883. Vypsání dějin panny Orleanské se stanoviska čistě náboženského.

Historische Skizzen aus Österreich-Ungarn. Von G. Wolf. Wien, Hölder, 1883. 8°. str. 299. Různé články, z nichž některé již ve Vídeňských listech politických uveřejněny byly, veskrze z doby císařovny Marie Theresie a císaře Josefa II.

Der Kurfürstentag zu Nürnberg im Jahre 1640. Ein Beitrag zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges. Von Dr. H. Brockhaus. Leipzig, 1883. 8°. Mimo prameny tištěné použito též akt státních archivů Berlínského, Drážďanského, Mnichovského a Vídeňského.

Petr Melander, Reichsgraf zu Holzappel. Ein Charakterbild aus der Zeit des 30jährigen Krieges, bearbeitet nach den Akten des Archivs zu Schloss Schaumburg von Wilh. Hofmann. München 1882. 8°. Muž tento z chudého rodu měšťanského pošlý svými schopnostmi vyšinul se k vysokým hodnostem, byl jedním z předních vojevůdců války třicítileté, napřed na straně protestantské, potom na straně císařské. Mimo jiné vypisují se v spise tom podrobně boje vojska císařského vedeného Holzapplem proti Švédům na půdě české r. 1647.

Quellen und Darstellungen zur Geschichte Niedersachen. Herausgegeben vom Historischen Verein für Niedersachen. Hannover 1883. 8°. Sv. I. Die älteren Zunfturkunden der Stadt Lüneburg. Bearbeitet von Eduard Bodemann.

Karls IV. private und politische Beziehungen zu Frankreich. Von Dr. Adolf Gottlob. Innsbruck 1883. 8°. Ve spisku tom vypisují se přátelské poměry krále Jana ku královskému rodu francouzskému, kteréž přešly též na syna jeho Karla od prvního pobytu jeho v Paříži r. 1323. Ku konci podán jest obšírný seznam spisů k práci této se vztahujících.

Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite. Von Fr. M. Mayer. Innsbruck 1883. 8°. Jedná o postavení a účastenství zemí rakouských (hlavně Solnohradska) ve velké této rozepři za císaře Jindřicha IV.

Die orientalische Politik Oesterreichs seit 1774. Von Adolf Beer. Prag und Leipzig 1883. 8°. Obšírný spis na základě pramenů posud netištěných

sáhá až do nejnovější doby. Ku konci otištěny jsou některé důležitější zprávy a listiny.

Lufft, Die Schlachten bei Freiburg-Breisgau im August 1644. Freiburg und B. 1882. Psáno se stanoviska strategického.

Schwicker J. B.: Geschichte der österreichischen Militärgrenze. Wien 1883. 8°.

Jakých zásluh dobyla sobě Vojenská hranice za dlouholetých tureckých válek, zná každý; jest tedy dobře, že v době, kdy Vojenské hranice více nestává, muž, který dostatečně zná poměry jižních krajin říše rakousko-uherské, podal důkladný historický obraz Vojenské hranice od nejstarších časů až do doby nejnovější a sice větším dílem na základě archivalií. Práce sama obmezuje se jen na politiku a vojenské stanovisko.

Aelschker, Edmund: Geschichte Kärntens. Celovec.

Kniha tato dokazuje, že ani učitelové dějepisu na středních školách nejsou prosti chyb dějepisných, zvláště když píší o věcech, jimž nevalně rozumějí. Ovšem učenost není pouze ve spisech francouzských, a měl zajisté spisovatel při výkladech etymologických přidržovati se spíše domácích spisovatelů, než cizích, kteří řeči ani nerozumějí. Ač Korutany nemají mnoho dějepisů vlastních, nebude ani tento k okrase.

H. J. Biedermann. Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate. Graz 1882. Křesťanští Srbové před nápady tureckými utíkali se na půdu rakouskou a za pohostinství spláceli svou krví prolévanou v bojích za novou vlast. Osadili se na některých místech při řece Muře a na Drávském poli, a známi byli pod jménem Úskoků. Spis tento sestaven na základě dochovaných listin.

Ein Chorherrenbuch. Geschichte und Beschreibung der bestehenden und Anführung der aufgehobenen Chorherrenstifte: Augustiner und Praemonstratenser in Österreich-Ungarn, Deutschland und der Schweiz von Seb. Brunner. Würzburg & Wien 1883. 8°. V roce 1880 vyšla od téhož spisovatele kniha „Benediktinerbuch“, v roce 1881 „Cisterzienserbuch“; v této pak obsaženy jsou dějiny a popsání (s vyobrazeními) klášterů kanovníkův (řádu Augustianského a praemonstratského.) Z klášterů českých nalézáme zde: Klášter Želivský od P. Vikt. Bezděky, Strahovský od P. Dom. K. Čermáka a Teplský od nejmenovaného spisovatele.

Das Nürnberger Reichsregiment. Gründung und Verfall 1500—1502. Ein Stück deutscher Verfassungsgeschichte aus dem Zeitalter Maximilians I. Von Victor v. Kraus. — Innsbruck 1883. 8°. Snaha, aby v Němcích zřízena byla silná ústřední vláda k zachování pořádku uvnitř a tudíž také k lepšímu odporu nepřátelům zahraničným, uskutečněna snešením stavů německých na sjezdu v Augšpurce 1500 stran zřízení „říšské vlády“ v Norimberce. Jednání o tom, vznik a podstata i krátké trvání říšské vlády Norimberské vylíčeny jsou ve spisu tomto zevrubně.

Georg Rákóczy I. im dreissigjährigen Kriege (1630—1640). Mit Urkunden aus schwedischen und ungarischen Archiven. Von Alexander Szilágyi. Deutsche Ausgabe. Budapest, 1883. 8°. Po smrti Bethlenově (1629) stal se knížetem Sedmihradským Jiří Rákóczy. Švédský král Gustav Adolf počal vyjednávati s ním o spolek proti císaři; poněvadž ale vyjednávání toto se protáhlo a král švédský mezitím v bitvě u Lützenu padl, přetrženo na čas

vyjednávání to, obnoveno však od Oxenstierny, ač bez výsledku. Spisek tento podává po krátkém úvodu (XXVI stran) listiny týkající se jednání dotčeného v plném znění.

Landeskunde von Ober-Österreich. Geschichtlich-geographisches Handbuch für Leser aller Stände. Von Ludwig Edlbacher. Wien 1883. Jest to druhé vydání díla, rozmnožené a opravené hlavně v odstavci týkajícím se kulturních poměrů země horno-rakouské.

Lorenzo de' Medici il Magnifico. Von Alfred von Reumont. Leipzig 1883. 8°. 2 svazky. Druhé na základě nově nalezených pramenů přepracované vydání životopisu toho slavného vladaře Florentinského, zároveň učence a básníka (1449—1492).

Gerhard van Swieten. Biographischer Beitrag zur Geschichte der Aufklärung in Österreich. Von Wilibald Müller. Wien 1883. Proslulý tento lékař císařovny Marie Teresie měl i v jiných oborech velký vliv (jakožto censor a přednosta dvorní knihovny Vídeňské), hlavně ale svými návrhy strany reformy universit rakouských, kteréž z větší části přijaty a provedeny byly.

Geschichte der königl. Stadt Aussig bis zum Jahre 1547. Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschen in Böhmen von Dr. Wilhelm Feistner. Reichenberg 1883. V poslední době množí se počet monografií lokalních velmi, hlavně pak se strany krajanů německých; některé z těchto ovšem jsou práce nevalné a „Spolek pro dějepis Němců v Čechách“ viděl se nucena (viz: Mittheilungen d. Vereins f. Gesch. d. D. i. B. ročn. 21. sešit 4.) rozhodně vystoupiti proti takovémuto „dělání“ dějepisu, k čemuž zavdaly příčinu dva spisy německé, totiž: Weymann, Führer durch das böhmische Erz- u. Mittelgebirge a Prökl, Geschichte der Kurstadt Karlsbad. Oba spisy tyto plny jsou chyb a nesprávností historických, někdy skutečně až směšných. Práce Feistnerova zdá se nám býti lepší ostatních, spisovatel užil pramenů jemu vůbec přístupných a podal obraz dějin města Ústí n. L. ač neúplný přece dosti jasný. Proti mnohým tvrzením jeho dalo by se arci mnoho namítati.

Das Paulanerkloster der allerheil. Dreifaltigkeit bei Neubistritz. Eine Monographie vom Pfarrer Josef Mrštík. Tabor 1883. Založení, dějiny a popsání kláštera tohoto.

Geschichte des Deutschen Volkes bis zum Augsburger Religionsfrieden. Von Karl Wilhelm Nitzsch. Nach dessen hinterlassenen Papieren herausgegeben von Georg Matthäi. Leipzig 1883. Díl první. Celé dílo obsahovati bude tři svazky.

Historische Studien. Herausgegeben von W. Arndt, C. v. Norden, G. Voigt etc. Leipzig 1880. Posud vyšlo 10 sešitů, obsahujících tolikéž jednotlivých rozprav historických: jmenujeme ku př. Das Königthum Günthers von Schwarzburg, von K. Janson (sv. 1.), Erzbischof Aribo von Mainz 1021—103 von R. Müller (sv. 3.), Politische Geschichte Genuas und Pisas im X Jhdt., von O. Langer (sv. 7.), Die Schlacht bei Reutlingen 14. Mai 137 von J. Jacobsen (sv. 8.), Der deutsche Reichstag in den J. 1273—12' von H. Ehrenberg (sv. 9.), Die territoriale Politik des Erzbischofs Philipp von Köln (1167—1191), von H. Hecker (sv. 10.).

Beiträge zur Deutschen Stadtrechtsgeschichte von Dr. Ed. Rosenthal. Würzburg 1883. Sv. I. (seš. 1. a 2.) pojednává o právech města Landshutu a Straubingu hlavně na základě knih městských.

Joh. Newald: Das österreichische Münzwesen unter Ferdinand I. Wien 1883. 8⁰.

Poněvadž císař Ferdinand dobrým finančníkem byl, dalo se očekávati, že záhy obrátí vzhled svůj na mincovnictví, z něhož nemalý užitek často vycházel. Uvedený spis poučuje nás o mincovnictví nejen v dědičných německých zemích a v uherské Křemnici, ale i o mincovnách českých, z nichž důležitá byla v Kutné Hoře, v Praze a nově založená ve Vratislavi. V Jáchymově stávající byla prvotně v moci hrabat Šliků, a proto snaha císařova již od roku 1528, aby ji do své moci dostal. Pojednání jest ukončeno několika instrukcemi pro mincovny.

Zeitschrift des hist. Vereines für Niedersachen. Ročník 1882: Obsahuje mezi jinými Meinardus: Hameler Geschichtsquellen; Bodemann Urtheil Leibnizens über die Rechtsgültigkeit der Achtserklärung gegen Heinrich den Löwen 1180.

Znamenité publikace: *Jahrbücher der deutschen Geschichte vyšlo dílo 10. obsahující W. Bernhardi.* Konrad III. ve dvou dílech, v němž možno se dočísti i o poměru k Vladislavovi vévodovi, později králi českému.

Churfürst Maximilian I. von Bayern von Felix Stieve (nákladem Mnichovské akademie roku 1882.) 4⁰. str. 34. Jest to životopis (poněkud panegyrický) a charakteristika onoho knížete bavorského, který jakožto vůdce vojska ligistického dobyl vítězství nad Čechy v bitvě Bělohorské a nabyl za to zemí vyhnaného kurfirsta falckého i jeho hodnosti. Stieve hlavně líčí důležitost jeho pro povznešení Bavorska.

Mittheilungen des nordböhmischen Excursions-Clubs. Redigirt von Prof. A. Paudler V. Jahrgang 1882. Od několika let vychází tento časopis v České Lípě a přináší vedle prací docela časových, někdy dosti chatrných, i články historické. Důležitější z nich za rok 1882 (dosud 3 sešity) jsou tyto: Des letzten Wartenbergers Ende od F. Bernaua; Leipaer Gottesdienst-Ordnung 1688 od J. Münzbergra; Wenzel Hájek auf der Burg Lämberg od F. Bernaua; Aus dem Neustadtler Schöppenbuche (1569) od J. Martina; Vier Briefe aus der Zeit der Gegen-Reformation od W. Wolkana (jsou to listy z let 1628, 1629 a 1651; O nekatolickém obyvatelstvu na panstvích Kamenickém, Rumburském a Hanšpašském); die Wlk von Kvitkow od F. Bernaua; Zur Geschichte Bürgsteins und seiner Besitzer od R. Wolkana; Die Burg Winterstein od A. Moschkaua, a mnohé jiné drobnosti, ponejvíce materialu historického.

Neues Lausitzisches Magazin 57 und 58 Band Görlitz 1881 a 1882. — Th. Scheltz. Gesammtgeschichte der Ober- und Nieder-Lausitz. Scheltz vydal první díl dějin lužických (až do r. 1373) r. 1847 v Halle; po smrti jeho r. 1851 nalezl se v pozůstalosti jeho díl druhý od r. 1373—1526, který nyní nákladem hornolužické učené společnosti vydán byl tiskem a sice ve dvou částech; ve svazku 57. lužického magazinu jest vypravování z let 1373—1439 (str. 182.) a ve svazku 58. ostatek až do r. 1526 (str. 259.). — Při všech nedostatcích této publikace upříti se nedá velká její cena, která

hlavně v tom spočívá, že užito obsáhlého materialu listinného a kronikářského; proti zastaralé již práci Käufrově jest Scheltzovo spracování velmi záslužné; že o českých dějinách a poměrech obou Lužic ke koruně české mnoho se vypravuje, netřeba zvláště podotýkati. — Všechny starší práce o dějinách Lužice týkají se buď jen Lužice horní nebo zase dolní, takže Scheltzova kniha jest první prací dějepisnou o celku.

Mittheilungen des k. k. Kriegsarchivs. 1883. II.—III. Objemný svazek tento obsahuje pouze jedinou práci větší pod názvem Das Kriegsjahr 1683, kterážto nám na základě částečně nových pramenů ze všech skoro archivů Vídeňských a jiných i cizozemských podává bohaté zprávy o důležitých událostech r. 1683 a o obležení Vídně. Práce ta jest i v tom ohledu zajímavá, že se v ní dostává skvělého zadostiučinění hraběti Kašparovi Zdeňkovi Kaplířovi, předsedovi vlády císařské ve Vídni, jehožto zásluhy se tuto úředně uznávají a přímo vedle zásluh Starhemberkových staví, tak že není prý možná zmíniti se o obležení Vídně r. 1683, aniž by se jméno Kaplířovo při tom nejmenovalo. Činnost jeho byla dle postavení jeho arci více administrativní, avšak v ohledu tomto vykonal tolik a tak skvěle, že v mnohém ohledu byla činnost tato rozhodující, t. j. že by bez toho sotva se bylo podařilo Vídeň udržeti. To uznalo i měšťanstvo Vídeňské, které i jinak starého vlídného českého pána velice milovalo, darováním jemu 1500 zlatých. Zajímavé práci té přidáno jest 6 map a plánů.

Historisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft. Red. v. Dr. Hüffer. Münster, 1882. Sv. III. obsahuje mezi jinými následující důležitější články: Buchwald, Die Regesta archiepiscopatus Magdeburgensis als Hülfsmittel der Diplomatik; — Cardauns, Deutsche Untersuchungen über Maria Stuart; — Galland, Die Papstwahl des J. 1700 im Zusammenhange mit den damaligen kirchlichen und politischen Verhältnissen; — Krones, Die Literatur zur Geschichte Fr. Rákóczi II. im letzten Jahrzehnt; — Schanz, Galileo Galilei; — Schmid, Zur Geschichte der Gregorianischen Kalenderreform; — Seeber, Leben und Treiben der österreichischen Bauern im XIII. Jahrhundert.

Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung. Red. von E. Mühlbacher. IV. Bd. 2. Heft. — V sešitu tomto začíná J. Loserth řadu článků nadepsaných: Kritische Studien zur älteren Geschichte Böhmens a sice úvahou o nařízení knížete Spytihněva z roku 1055, dle něhož všichni Němci v Čechách přebývající ve třech dnech měli se vystěhovati ze země. Dále obsahuje sešit ten články: Beiträge zur Auslegung des Sachsenspiegels von H. Schuster; — Matthias von Neuenburg oder Albert von Strassburg? Von A. Huber; — Notae historicae Altorfenses von A. Schulte; — Verzeichniss der Kaiserurkunden in den Archiven Veronas von C. Cipolla; — Das Riesenthor des St. Stephansdomes zu Wien. Seine Beschreibung und seine Geschichte von P. Müller (vyšlo též samostatně), a jiné menší zprávy. Z předu oznamuje redakce, že dle potřeby budou vydávány doplňky k časopisu tomuto, které tvořiti budou samostatné svazky

Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde. Bd. VIII. V druhém sešitu svazku tohoto podává Theodor Lindner dodatky k Hubrovým Regestům Karla IV. a sice z archivů některých měst německých a univers. knihovny Pražské, celkem 216 regest.

Blätter des Vereins für Landeskunde von Nieder-Österreich. Red. Dr. Ant. Mayer. Neue Folge Jahrg. XVI (1882). Z četných článků tohoto ročníku následující dotýkají se českých dějin: Favianis, Wien und Mautern von Dr. Friedrich Kenner. Polemika proti náhledům Šemberovým, vysloveným napřed v listech těchto, později pak ve zvláštním spisku Wien, der Wohnsitz und Sterbeort des h. Severin, nachgewiesen von A. A. Šembera. — Österreicher an italienischen Universitäten zur Zeit der Reception des römischen Rechts von Dr. A. Luschin v. Ebengreuth. — Beiträge zur Geschichte des österreich. Münzwesens während der Zeit von 1622 bis 1650 von J. Newald. — Rudolf von Habsburg und der österr. Staatsgedanke von Dr. H. v. Zeissberg. — Die Ruhestätten der ersten österr. Habsburger von Dr. K. Lind. — Das Stammwappen des Hauses Habsburg von Dr. E. Grf. v. Pettenegg. — Das Münzwesen in Österreich zur Zeit K. Rudolfs I. von Habsburg von Dr. A. Luschin v. Ebengreuth.

Steiermärkische Geschichtsblätter. Herausgeg. von Dr. J. v. Zahn, Landesarchiv-Direktor. Graz 1880, 8°. Časopis tento (ročně 4 sešity) přináší výhradně jen prameny dějin štýrských a sice z archivů domácích i cizích; ku každému sešitu přidána jest příloha, buď obraz neb listina neb jiná stará památka. Posud vydané tři svazky obsahují značné množství zpráv hlavně k vnitřnímu a privatnímu životu v zemi se vztahujících.

Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Alterthumskunde. Bd. IV. (1883) seš. 1. a 2. Na prvním místě zajímavý článek: Die Verschiedenen Klassen slavischer Höriger in den wettinischen Landen während der Zeit von 11. bis zum 14. Jahrhundert. Von Herm. Knothe, v němž spisovatel na základě starých listin pojednává o poměrech podrobeného od Němců slovanského lidu v zemích těchto a vysvětluje rozdíly mezi obyvateli vesnic (supani, vithasii = vítěz, lazzi, smurdi a. j.). — Mimo to: Hans Hundts Rechnungsbuch (1493—1494), herausg. von R. Röhricht und H. Meisner, podrobný to seznam vydání učiněných na cestě do Jerusalema, kterou r. 1493 a 1494 vykonal kurfirst saský Bedřich s četným průvodem. — Das Johannisspiel zu Dresden im 15. und 16. Jahrhunderte. Von O. Richter. — Ueber einige Monumentbauten Sachsens aus der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Von R. Steche. — Aus den Tagen der Schlacht bei Jena. Von Dr. C. A. Burkhardt.

Historische Zeitschrift. Herausg. v. H. Sybel. 50. Bd. 1. Heft. Beiträge zur deutschen Geschichte 1555—1559. Von Wilhelm Maurenbrecher. Jedná o poměrech náboženských za doby té a o volbě Ferdinanda krále českého a uherského za císaře po odstoupení Karla V. — Die neuere Literatur über Maria Stuart von Arnold Gädecke, kritická úvaha nejnovějších spisů o nešťastné královně.

Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXI. Jahrgg. (1883). Nr. 3. Dr J. Loserth, Der Grenzwald Böhmens (a sice 1. Die alte Umgrenzung Böhmens. 2. Die Landesthore. 3. Die böhmischen Strassen und Säumwege. 4. Die Choden). — H. Gradl, Böhmen und Sachsen. Ein Beitrag zu den Handels- und Kommerz-Verhältnissen um die Mitte des 18. Jahrhunderts. — Týká se snah města Chebu, aby rozmnoženy a rozšířeny byly výroční trhy tamtéž. — K. Köpl, Notizen zur älteren Topographie der Budweiser Gegend (1. Doubíčko, bývalá tvrz. 2. Houžná,

tvrz a ves. 3. Lhotka, bývalý dvůr). — A. A. Naaf, pokračování článku Das deutsche Volkslied in Böhmen. — Nekrology Karla Eg. Eberta a B. Gruebera.

— (1883) 4. Heft. V čísle tomto počíná dr. J. Loserth uveřejňovati pod názvem Beiträge zur älteren Geschichte Böhmens řadu článků o starších dějinách českých. První jedná o přistěhování se Slovanů do Čech. Otázku tuto však p. Loserth zajisté nerozhodne. — Z ostatních článků čísla tohoto uvádíme: Ein deutsches Formelbuch, von Dr. L. Schlesinger, jednající o rukopise obsahujícím formule většinou právnické ze XVI. stol.; Beiträge zur Geschichte Nordwestböhmens von H. Gradl, část 2. Kynžwart (Königswart); — pokračování článku: Das Deutsche Volkslied in Böhmen von A. A. Naaf.

Disertace:

Die Geschichte der Doppelwahl des Jahres 1314. Von C. Mühling. München 1882. 8°. Známo, že při volbě krále německého po smrti Jindřicha VII. král český Jan přidal se k straně Ludvíka bavorského, kdežto druhá strana zvolila Fridricha vévodu rakouského.

Beiträge zur Geschichte des Vormser Reichstages 1544 u. 1545. Von Jaroslav Springer. Leipzig 1882. 8°. Jednání o věcech náboženských na říšském sněmu tomto bylo bez výsledku. Spisovatel jest syn známého v Čechách professora Ant. Springera.

* * *

Redakci zaslány byly následující spisy:

Národní hospodářství. Pro studium akademické i soukromé v systematickém pořadu vykládá dr. J. Kaizl, professor oekonomie při cís. kr. universitě Pražské. V Praze 1883. Nákl. J. Fořta a soudr.

Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za posledního půlstoletí. Sestavil Jakub Malý. Až dosud 4 svazky. (Politická bibliotéka svazek I. II. VI. VII.) V Praze 1880—83. Nákl. J. Otty.

Der Chef der Wiener Stadtvertheidigung 1683 gegen die Türken. Von Frhr. v. Helfert. Prag u. Leipzig 1883. F. Tempsky u. G. Freytag.

SBORNÍK HISTORICKÝ.

Ročník I. — 1883 — Svazek IV.

Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z let 1631 a 1632.

Sdělil *František Tischer*, archivář hrabat Černínů v Jindř. Hradci.

I.

Datum v Jindř. Hradci 3. Augusti 1631.

... Sice Tvé Mti zprávě, strany toho dluhu Platejského já sám dobře vyrozuměl, totiž, že proti tej zprávě Platejze, zpráva Bassevi, otce i syna, jest bez gruntu, neb dlůh zůstává a skrze lichvu židovského (sic) hrubě se rozmnožil, a nicméně žid o záplatu neupomíná, což jest proti přirození toho pokolení. Pročež to jeho neupomínání dosti příčin dává k velikýmu podezření, že to Bassevi bez velké příčiny nečiní. A jaké příčiny toho jsou Platejs to vysvětluje.

Ráčíš psáti, že se nyní v té komissi Bassevi málo řídí; však poněvadž ráčíš toho dokládati, že casus formati circa omnia quinque delicta eiusdem Jacobi Bassevi již skoro zhotoveny jsou, tehdy vidí mně se, že se v tom nezahálí, anobrž kdyby byl pan Gebhardt dříveji do Prahy přijel, byl by musel na to zhotovení očekávati, a tak všehož to pro lepší. Strany dalšího processu Bassevi porozumívám, jaký consolationes v tom míti ráčíš, předně, že jest potřeby, aby se v tom právně procedirovalo a aby od J. Mtí pánův komissařův s uvážením pánův rad v appelací právně ad torturam condemnirován byl, neb sice kdyby se toho nestalo a že by on na někoho z vyšších stavův nětco zlého vyznal, mohl by proti tomu exigirovati. Ačkoliv my jsme v příčině Tennogle takové excepti zanechali, však spolíhali jsme se na naší pouhou nevinnu a taky se tehdáž více de facto nežli de jure v tom procedirovalo,[1]) et non est ducendum in consequentiam. Zdaliž by pak v příčině Bassevi tím spůsobem, jak vypisovati ráčíš, procedirováno býti mělo, to bude zuostávati při V. M. všech pánův comissařův k dobrému vážení a právnímu uznání. Sice v příčině assasinu z těch spisův, který mně odsýlány jsou, vedle mého zdání nenachází se proti Bassevi tak

[1]) O Tennaglovi, jeho vině a soudu viz Slavatu II. 22. atd.

clara inditia, ut posset contra illum ad torturam progredi, kromě že jinej Poczker žid ten dosti clare in et extra torturam to vysvědčuje.

Kdyby Chraske nepletl řeči a že by se z přiznání Platejza srovnával v příčině, pro kterou jsou toho křtěnýho žida tak hanebně zamordovali, tehdy mohlo by snad proti Bassevi dosti inditií býti ad torturam, poněvadž ti tři: Chraskej, Platejz a Peczker sou v tom skutku spolu s Bassevi complices.

A poněvadž Chraskej v nejprvnějším svým vyznání netoliko ten skutek zapíral, ale také vymyšlenou a nepravdivou zprávu o tom oučinku dával, pravě, že jest on se jeho netoliko nedotekl, ale na vartě byl a v rukou Platejsa že jest ten od Bertolda zamordován byl . . . Že pak nejní pravdivý, že jest proto jeho zamordoval, aby od něho jistou summu dukátův, toho zamordovaného vlastní peníze, dostati mohl a nechce se k tomu znáti, co Platejs vyznává, že Bertoldt od starších židův, jmenujíce Bassevi, za ten oučinek záplatu a peníze připovídá. Zdaliž toto jeho vyznání jest pravdivé anebo vymyšlené (jako taky i to, že jest Platejs list s velkou pečetí jemu ukazoval a co dále k tomu mluvil, čemuž Platejs až posavad stále odpírá) v jistotě věděti se nemůže, a při V. M. pánech commissařích v právním užívání to zůstávati bude, zdaliž on Chrasky uti servus, kterej o příčině toho zamordování ani s Peczkarem ani s Platejsem ani v svém vlastním vyznání se nesrovnává, nejprve před jinými ad torturam condemnandus et subjiciendus sit? A tu by se potomně dalo od V. M. pánův komisarův uvážiti, jakýby právní proces proti Bassevi před sebe vzat býti jměl. A jak by ste se snésti ráčili, tak by se procedírovalo, bez dalšího J. M. Cské v tom zaneprazdňování . . .

Poslal mně pan místokancléř [2]) copii toho psaní, co J. M. Cská J. M. pánům místodržícím v příčině toho jich psaní strany Bassevi psáti ráčil. In substantia jest dosti srozumitelný a kdyby se bylo stalo trochu s přísnější kapitolou, bylo by snad neškodilo.[3])

Píše mně p. místokancléř, že až posavad od p. z Perštejna žádná odpověd do kanceláře české nepřišla.

Vidím v těchto patentích, že pan místokanclíř svůj podpis proměňuje a pana z Nostic [4]) následovati počíná; nevím při mém ke dvoru navrácení budeli déle to se quitirovati, nepominu jeho napomenouti.

Mně se vždy vidí, aby strany záplaty těm osobám in commissione reformationis pracujícím J. M. Cské znovu psaní učiniti ráčili, neb předešle jest na komoru dvorskou odesláno a poněvadž až posavad odtud žádná resolucí nenásleduje, když ještě jednou o to psáti ráčíte, tím víceji se k tomu přičiním, aby mohla J. M. Cská resoluti v tom míti . . .

V příčině toho psaní z expediti válečné V. M. pánům místodržícím učiněného vidí mně se, že to válečná rada proto učinila, že měli naději, že J. M. kníže z Frydlandu bude k tomu raditi, aby ten v nově v Čechách verbovaný lid nebo všecky nebo díl jeho zde v Čechách na pomezí zuo

[2]) Albrecht Libštejnský z Kolovrat? — Slavata sám touto dobou byl nejvyšším kancléřem a Martinic nejvyšším hofmistrem a jedním z místodržících král. Českého.

[3]) Srovnej s tím životopis Bas-ševiho od Josefa Jirečka v Č. Č. M. 1883 zvláště str. 329.

[4]) Byl předchůdcem Kolovratovým v úřadě místokancléřském a zemřel r. 163

stal, ale zmejlila je naděje; v důvěrné té věci nesmejšlím aby se při dvoře mysliti, ovšem pak se státi mělo (sic).

Tvé Mti služebně děkuji, že si můj memorial tak laskavě fedrovati ráčil; budu se snažiti, zase toho odsluhovati, neb též Tvou Mt v tom ubezpečuji, že Tvé Mti a vzácnému domu Tvé Mti příjemně sloužiti za štěstí sobě bejti pokládám . . .

Porozumívám co mně psáti ráčíš, co jest pan hrabě z Vacinova při navrácení svém odsud do Prahy Tvé Mti povídal: předně, tak jest, že jest mne v své věci zouplna informiroval; než poněvadž jsem já jemu své zdání vtom nepovídal, nemůže concludirovati to, jak vypisovati ráčíš, že jest Tvé Mti rozprávěl, neb já mé zdání vyjeviti nemíním dříve, až ta věc zouplna do Vídně odeslána bude a J. M. Cská ráčí poručiti, abych ji při kanceláři české uvážil. . . . Snad příliš obšírně v psaní mým Tvé Mti molestiruji, pročež přestanu zůstávaje semel pro semper atd.

II.

Datum 9. Augusti 1631.

Při mém šťastném sem do Vídně příjezdu a co tak nového ode dvora psáti se může, z přiležící kopie, co J. Mti nejv. panu purkraběti[5]) píši, vyrozuměti ráčíš. Jestliže nejv. pan purkrabě v příčině přípisu toho psaní a v příčině zápovědi mé, aby bez mého vědomí J. M. Cské ta věc přednášena nebyla, bude mně něco psáti, náležitou odpověď mou na to dostane. Po mém onehdejším Tvé Mti z půlky učiněném psaní Tvé Mti postscriptu přiléžící jsem přečetl; nacházím, že ráčíš v té věci přicházeti ad nucleum a na tom záleží. Já v té věci nemíním víceji mé zdání oznamovati, vyčkám, až to bude sem odesláno, potomně mé zdání dám. A tu potom ne já, než J. M. Cská ráčí své spravedlivé rozeznání věděti dáti. Neb že jsem o té věei do Prahy psával, jen jsem sobě skrze to nepřátelství spůsobil, pravíce, že jsem je před časem, dříve než jsem je slyšel, odsuzoval.

S Tvou Mtí, se všemi spřízněnými se těším, že J. M. Cská ráčil se milostivě resolvirovati, aby pan František z Kolovrat do soudu zemského dosazen byl; v příčině komory český již to snáz bude jíti moci.

V příčině těch dvouch osob, o kterýchž též v postscriptě Tvé Mti psáti ráčíš, jednu já jsem nefedroval, nikdy k tomu, aby k té povinnosti přijat byl, neradil, ani také nepamatuji se, abych jeho v čem kdy zastávati měl. Byvše u mne v Hradci ukazoval mně to zdání své, které V. Mtem pánům commissařům podal; já jsem nechtěl jemu na to nic říci, toliko ptal jsem se, jestliže taky má vejtah toho, co jest podáno bylo?

Strany pana Playleben a pana Wahla dal mi za odpověď, že jest oliko pan hrabě z Vacinova vejtahu spisu za sebou zanechal, jinej že ɪst nedal přepsati, než in originali zase zpátkem navrátil. Pravil mně, :e chce od toho svého ouřadu žádati odpuštění a že by rád, aby na :omoru českou za radu mohl dosazen býti; pravil jsem, že to nenáleží ı mé expedici.

---

[5]) Adam z Valdštejna na Hrádku nad Sázavou.

Druhého, znám se, že jsem jeho k té povinnosti fedroval, smejšlejíc, že v tom ouřadu nejmíněji nežli kterém jinejm škoditi můž. Než nikdy jsem se nesnažil jeho zastávati ... tak jakž viděl jsem zde, že Norbertus, křtěnej žid, těžkej artikul J. M. Cské proti němu podal.

III.

Datum 13. Augusti 1631.

... V příčině pana Gebharta, aby do Prahy k té commissi Bassevi vypraven byl J. M. Cské v plné tajné radě při přítomnosti J. M. Kské a J. Mti knížete z Egenberku jsem to předuesl; J. M. Cská ráčil se milostivě resolvirovati, aby tam se vypravil, jak z J. M. Cské psaní dále tomu vyrozuměti ráčíte a při příští ordinarii snad mně k tomu čas postačí, abych obšírněji Tvé Mti o tom napsati mohl.

IV.

Datum 16. Augusti 1631.

Psaní Tvé Mti dvoje i s P. S. přijavše příležitě zase odsylám; nařídil jsem, aby při komoře dvorské to vyhledáno bylo v příčině placení služeb písařům pracujícím při commissi revisionis (sic). Co tak ste V. Mti páni commissaři J. M. Cské v tom psáti ráčili, jaké zdání na to komora dvorská dala, což vyhledajíce, nepominu připomínati, nebo aby komora dvorská J. M. Cské to přednesla, anebo aby mně to z komory dvorské na kancelář českou, aby to uvážili, a J. M. Cské k milostivé resoluci to přednesu.

Strany fedrování p. Františka z Kolovrat na komoru českou neměl jsem ještě příležitosti s panem praesidentem komory dvorské anebo s panem Pertholdem o tom mluviti, než nepominu při nejprvnější příležitosti to vykonati a potomně Tvé Mti o tom napsati.

Strany p. Zachariáše Vogelhaubta vidí mi se, poněvadž on v svědomí svém jistý jest, že nejní potřebí jemu se obávati, aby se jemu skrze zlé zprávy, ovšem skrze podezření škoditi mohlo. Z rozdílných copií, který si mně v tejž materii odeslati ráčil, jsem porozuměl, kterak on velkou práci v tom vede a slušně od J. M. Cské náležité recompensací očekávati mocti bude. A já, aby v slušné své zasloužilosti oučasten býti mohl, rád chci to fedrovati. Dnes ráno při říšský ordinarii dostal jsem psaní od Tvé Mti dto. 12. huius spolu s psaním J. M. Cské svědčícím v příčině p. Wahla; nepominu to zejtra sebou vzíti, J. M. Cské přednésti a jak se resolvirovati ráčí při nejprvnější ordinarii napíši.

Než netrefí se, aby pan Gebhart v té materii tam v Praze měl V. Mtem pánům commissařům nápomocen býti to uvažovati, poněvadž on zde to uvažovati nápomocen byl a ještě bude. Týž p. Gebhart zejtra odtud na poště do Prahy pojede a bude lozumentem na Malý Straně u kupce Nydrlantského jmenem Lux. Praví, že rád chce začastý u T Mti bývati. Spuosobil jsem to, že jest do Kornäuburku přijel a v n nulou středu ráno J. M. Cská ráčil sám s ním mluviti, jakž dále T Mti oustně oznámí. . . .

Za psaní česká, který jsi mně k přečtení odeslati ráčil, v prav až posavad tak mnoho času sem neměl, abych je mohl přečísti, žádá aby mohlo býti, přičiním se, abych je mohl tyto dni přečísti a při pří

ordinarii Tvé Mti odeslati. Co nejvyššímu p. purkrabí obšírně píši z přiležící copie vyrozuměti ráčíš.

Strany těch Košumberských sirotkův služebně děkuji, že ráčíte sobě tu věc poručenou jmíti, než velký omyl v tom se stal, že ten memorial mně svědčící, který ste zpátkem odeslati ráčili, měl býti poslán J. Mti paní maršálkový do Prahy.

Strany vyprošení erbu Perštejnského nesmejšlím, aby kdo směl aneb mohl o to se pokusiti a jestli že by se stalo, tehdy já rád budu to hyndrovati. Žádám, že mně ráčíte odeslati přípis toho psaní, které vzáctné paměti nejvyšší pan z Perštejna[6]) J. Mti paní šlechtičně paní sestře svý učinil a jí nápadnici své (jak se o tom píše) nařídil....

V.

Datum 23. Augusti 1631.

Zprávu a odpověd V. Mtí pánův komisařův v příčině Zachariáše Vogelhaubta jsem přečetl, než ty allegati při tom přiložený až posavád čas mně k tomu nepostačoval, abych je mohl přečísti; nepominu to ještě učiniti a budeli potřebí J. M. Cské přednésti i dále téhož Vogelhaubta při J. M. Cské recomendirovati, aby za svou tak věrnou a pracnou práci mohl slušnou recompensi dostati...

J. Mti paní šlechtičně z Perštejna, žádám, že mé volné služby zase oznámiti ráčíš a že vděčně to od J. Mti přijímám, že takovou důvěrnost ke mně ukazovati ráčí. Jestliže by jakej spor strany pozůstalosti p. bratra J. Mti vzácné paměti, tehdy já při té expedicí kancelářské málo J. Mti v tom sloužiti mohu, poněvadž by to na soudu zemském rozeznati náleželo. Jestliže se Tvé Mti vidí přípis té poslední vůle aneb kšaftu vojenského mně odeslati a vedle toho zdání Tvé Mti, zdaliž takovej kšaft vedle nového zřízení zemského uznávati ráčíš, mně oznámiti, bude mně to vděčno. Sice J. Mt panna slečna ráčí se moci na to bezpečiti, že žádostiv jsem J. Mti příjemně sloužiti spolu se všemi mejmi.

Strana pana Příchovskýho, hejtmana hradu Pražského, teď nyní u večer v 6 hodin J. M. Cské v tejné radě jsem to přednesl; J. M. Cská neráčil se ještě resolvirovat, než ráčil poručiti, aby kancelář česká ještě jednou s komorou dvorskou a s válečnou radou to uvážili a J. M. Cské znovu zase k J. M. Cské resoluci přednesli; jak se ráčí resolvirovati potomně se to přednese.

Nerad jsem tomu porozuměl, že J. M. pan syn Tvé Mti ráčil ven z Prahy odjeti, když p. Gebhart tam přijede, neb smějšlím, že na nejprvnějších sessionibus a uvažování collegialiter v té commissi Bassevi mnoho záležeti bude, než nepochybuji, že si ráčil pánu časně o tom věděti dáti a že nebude meškati brzy přijeti. Sice mně se vidí, jestliby ráčil poznávati, že nebude možný ve dvouch nedělích ta commissi Bassevi s kruntem vyřízena býti, že by tak velká potřeba toho ukazovala, aby p. Gebhart dýleji tam se zdržel, tehdy V. Mti páni commisaři ráčíte J. M. Cské o tom napsati a já rád chci to fedrovati.

[6]) Týká se Vratislava Eusebia, posledního mužského potomka rodu Pernšteinského († 1631) a nepochybně sestry jeho Frebonie.

Strany těch osob, o kterých mně v postscriptu psáti ráčíš, nevím jak k té proměně raditi mám, neb J. M. Cská neráčí chtíti do appellací přijímati než osoby hodné a toliko do jistého počtu a nyní nesmejšlím, aby které místo jmělo prázdné býti. Než sice nejlépe by bylo osoby nehodné removirovati a dále nefedrovati.

O jinejch věcí, což mně v tej postscriptu psáti ráčíš, čas mně nepostačuje odpověd dáti. Sed in hac mea consideratione žádám Tvé Mti k důvěrnému zdání vyrozuměti, totiž, poněvadž panna šlechtična hrabinka z Fürstenberku, která při J. Mti p. kněžně z Lobkovic zůstává, až posavád k víře katolické přistoupiti nechce, zdaliž by nebylo dobré remedium, aby se k službě J. M. Cské do fraucimoru dostala. Neb ex defectibus (sic) vidí se, že jest tu dobré cvičení, poněvadž netoliko odtud dobře se vdávají, ale také k sloužení Pánu Bohu odtud do klášterův panenských se dávají. A ačkoliv při přijetí do téhož fraucimoru z počátku trefilo by se jí poslední býti, ale když se která z předních dvouch vdá, tehdy J. M. Císařový při milostivé vůli a disposici zůstává, kteroukoliv chce z jiných svých panen šlechtičen na to místo vzíti. Tak také tato panna šlechtična, kdyby se na svatou víru katolickou napraviti dala, mohla by brzy před jinýma do počtu těch dvouch komorních šlechtičen se dostati. Žádám, že mně ráčíš v té věci zdání Tvé Mti důvěrně oznámiti, jak by se to mělo před sebe vzíti. Kdyby ráčil J. Mti kněžně to persvadirovati, aby ráčila J. M. Cské dáti to přednésti, bylo by za nejlepší; pakli ráčíš o jiným spůsobu věděti, rač mně napsati, já rád chci to fedrovati, však J. Mt kněžnu nerad bych v tom offendyroval. Z odeslaných novin Tvé Mti děkuji a příležitě teď některé odsílám.

VI.

Datum 27. Augusti 1631.

Z přiležícího psaní Tvé Mti dto. 20. huius porozumívám, jak vroucně přimlouvati se ráčíš za J. Mt paní hrabinku z Fürstenberku, vdovu, rozenou Gonzaga hrabinku z Rovellara; i rač tím jist býti, že J. Mti tak vzácné paní žádostiv jsem sloužiti v tom i jinejm. A kdyby toliko ten kšaft in originali na kancelář českou dodán byl, nebyloby meškáno s J. M. Cské poručení do Prahy je poslati, aby buď tam do desk zemských vložen a vepsán byl; neb až posavád toliko přípis anebo vidimus téhož kšaftu na kanceláři české byl přednášen a nevidělo se, aby se bezpečně státi mohlo, aby J. M. Cská ráčil míti poručiti vidimus v jakejkoliv věci do desk zemských klásti a vpisovati, než že se to z originalu díti má a musí. Než mimo to nevím, zdaliž práva téhož království to propůjčují, anebo zdaliž příkladové toho se nacházejí, aby J. M. král český ráčil jmíti po smrti někoho kšaft jeho dotvrzovati; než jestliže jaký spor o týž kšaft jest, že to právně rozeznáno býti má a musí. Však nicméně v tom kuntšaftu a vejpisu od desk zemských od J. Mti paní hrabinky vyslanému dán jest, aby od J. M. Cské. jakož krále českého potvrzení toho kšaftu ke dskám zemským přinešeno byl, že to do desk zemských vepsáno bude, aniž se nedokládá, aby týž kša in originali ke dskám zemským podán byl. Žádám, že ráčíš dáti sol přípis téhož kuntšoftu přednésti.

Srozumívám, že mladýmu panu hraběti z Fürstenberku vydán k morník od desk zemských k uvázání se v panství Kornhauský, kteréž

panství pan otec téhož pana hraběte nikdy sobě do desk zemských vložené neměl. Rád bych od Tvé Mti vyrozuměl jakým právem se to státi mohlo. Dostal jsem při dnešní ordinarii psaní Tvé Mti v minulou sobotu dat., ale v pravdě tak mnoho času dnes mně nepostačuje, abych na ně dnes zouplna odpověď dáti mohl; toliko toho nechtěl jsem pominouti dotknouti, že jsem tomu rád porozuměl, že J. Mt pan syn Tvé Mti ráčil míti do Prahy přijet a první sessi s panem doctorem Gebhartem přítomen býti; budu očekávati vyrozuměti, jak v první sessi se provede... Posýlám copii, co dnes nejv. panu purkrabímu píši...

VII.

Datum 30. Augusti 1631.

Předně Tvé Mti služebně děkuji, že se se mnou a s našimi zde tak upřímně radovat ráčíš v příčině porodu paní dcery mý hrabinky Františky [7]... Vidí mi se, že si dobře ráčil učiniti, že si tu conpetencí v příčině sessí v radě in commissione Basseviana strany pana doktora Gebharda ráčil porovnati a skrze to témuž p. doktorovi chuť učiniti, aby potomně tím pilněji v té commissi pracoval. Psal mně již dvakrát odtud; já při ordinarii jemu jsem psal, jestliže by při vyjití dvouch neděl poznával, že jeho přítomnosti při tej commissi dáleji jest toho zapotřebí, aby neodjíždějíc tam zůstával, že nepochybně J. M. Cská ráčí milostivě dobře s tím spokojen býti. Smejšlím že tak učiní. Ten pan doktor..., radda v appellaci u mne se tyto dni zastavil pravě, že v svých partikulárních věcech sem se vypravil a nic toho mně neoznámil, jaký to věci jsou. Já jsem jemu pravil, že by byl lépeji učinil, aby byl tam v Praze zůstal a v té commissi Bassevi pracovati nápomocen byl. Pravil, že jest o tom nevěděl. Jestliže podruhý ke mně přijde, tehdy oznámím jemu, že jest netoliko v tom zle učinil, že jest z Prahy odjel, ale v tom hůřeji, že jest se ani při Tvé Mti, jakožto předním commissaři ani při panu praesidentovi nad appellací neohlásil. Bassevi syn podal sem na kancelář supplikaci žádaje, aby poručeno bylo, nebo aby týž pan doktor v té commissi do Prahy byl zase vypraven, anebo aby jinej doktor juris tam v Praze za commissaře přidán byl. Ale neuvidělo se zapotřeby býti J. M. Cské to přednášeti anebo to nařizovati; dosti již velký a vzáctný počet V. Mti pánův commisařův k uvažování toho tam v Praze přítomných jest. Že pak nyní v čas držení sněmu komorního ta commissi předsevzata jest, uznávám býti v tom velkou nepříležitost. Nedomníval jsem se, aby tak mnoho na soudu komorním činiti bylo a dlouho s tím odkládati vidělo mně se též býti škodné. Tím spůsobem bude museti pan Gebhart díleji než dvě neděle tam se zdržeti.

V příčině těch osob, který při komissí reformationis pracují, byl bych rád tu věc fedroval a majíce některé jiné věci s komorou dvorskou uvažovati, taky jsem tu věc přednesl. Ale páni rady též komory nechtěli s námi s kanceláři českou to uvažovati, pravíc, že to vlastně oni uváží a J. M. Cské k přednešení komoře dvorské náleží; musil jsem přitom zanechati a nepominu dále připomenouti, aby to vykonali a J. M. Cské resoluci bez dalších odkladů do Prahy napsali.

---

[7]) Rodilé z Meggau, manželky Jáchyma Oldřicha, druhého syna Slavatova.

Zapoměl jsem byl před týhodnem Tvé Mti odpověd dáti na to: Tibi gratulor et mihi gaudeo. Ale s J. Mti paní dcery Tvé Mti paní z Kolovrat jsem porozuměl, že ta zpráva nebyla s gruntem, pročež nec mihi gaudeo nec tibi gratulor. Než s tím se vším sme povinni tomu dobrýmu pánu et benefactori nostro grato animo toho všelijak se odměňovati a odsluhovati. A já sice toho odkazu byl bych konečně do pokladnice nepoložil než in elemosinam distribuiroval a aby i to jeho duši k dobrému sloužiti mohlo na to pamět měl.

V pravdě že jsem na to zapoměl J. M. Cské to přednésti, aby ten kterého si do soudův dvorskýho a komorního komendiroval J. M. Cské přednešeno bylo a již tento soud jest zmeškán, bude se moci k budoucímu soudu tím časněji to státi; sice neškodilo by na osoby stavu rytířského starožitného rodu pamět jmíti.

V příčině těch rejtharův, kteří přes panství Tvé Mti Zelenohorské táhli, jestliže co spomahá socios habere malorum, tehdy jsem v té příčině spolu s synem mým Tvé Mti fides socius; neb jak těch pět compagnii, jich bylo osob do sedmi set, tak brzy potom tři compagnie, vše pod regimenty knížete Lotharinskýho náležející, přes panství Bystřické táhly a ložirovaly, mlčíc o mnohejch jinejch téměř každodenních z jiného lidu vojenského, jízdného i pěšího, durchcucích, skrze což nebohým lidem poddaným tak velké škody se staly, že pro jejich chudobu nejní možné contribuci s jinejmi svolené odvozovati a vrchnost nemohouc jich též téměř v ničem užíti a nicméně contribucí z těch míti chtějí. Že pak jak těm rejtharům J. Mti kurfiršta bavorskýho, kteří v Čechách do 700 rejtharů skrze kraje Prachenský a Plzenský táhly, tak těm rejtharům knížeti Lotharinskému přináležejícím od J. M. Cské žádné commissaři nařízeni nejsou: příčina toho jest, že to verbování týchž rejtharův v těchto zemích nestalo se s povolením J. M. Cské než toliko per conventionem. Pročež kdyby se commissaři dali, tehdy skrze to byl by totalis consensus; jest jakožto formalitas J. M. Cské a nám věrným poddaným J. Mti spolu s poddanými našimi velice škodno, sed jam factum infectum esse nequit...

Mezi paní vdovou hrabinkou z Fürstenberka a mladým panem hrabětem jest se obávati, že ještě velké zaneprázdnění bude. Paní hrabinka podala na kancelář českou supplikací žádajíc, aby J. M. Cská ráčil poručiti panu hraběti, aby kšaft pana otce svého in originali na kancelář českou odvedl, kterážto supplikací byla jemu a osobám od J. M. Cské jemu k radě přidaným communicirována. Dal na to odpověd, kteráž paní vdově pro zprávu jest odeslána; té odpovědi přípis Tvé Mti in confidentia odsýlám, však žádám, že neráčíš žádnýmu nic o tom sem psáti, že si ji ráčil věděti. Co dále z toho půjde, čas ukáže. Co tak nového před rukama mám, Tvé Mti odsýlám a poněvadž J. Mti panu kardinalovi z Harrachu podobně odsýlám, nebude potřebí J. Mti to communicirovati.

VIII.

Datum 6. Septembris 1631.

Včera u večer z Nového Města jsem zase sem se navrátil. Psaní Tvé Mti dnes tejden dat. jsem přijal v příčině J. Mti paní hrabinky z Fürstenberku vdovy rozené Gonzagy. Ještě ten kšaft nebožtíka pana

manžela jejího na kancelář českou nejní dodán, pokudby se vidělo, že in originali dostati býti nemůže, tehdy s Tvou Mtí v tom se snáším, že J. M. Cská ráčí moci nařiditi, aby z vidimus do desk zemských vepsán byl, poněvadž jistá věc jest, že ten vidimus s originalem se srovnává. Než uvázání se komorníkem od desk zemských jmenem mladého pana hraběte z Fürstenberka, aby sine cognitione causae mohlo casirováno býti, tomu rozuměti nemohu, jak by se vedle práva a spravedlnosti státi mohlo; jako také i to, aby J. M. Cská, jakožto král český, mohl něčí kšaft po smrti kšaftujícího stvrditi a to stvrzení aby platnost přinésti mohlo, kdyby i kšaft sám v sobě nepořádně učiněn byl, tolikéž jsem tomu nerozuměl. A je s podivením, že expedicí říšské kanceláře takové potvrzení a s takovou pokutou se stalo. Když jsem se na to pana Štrolendorfa ptal, pravil mně, že bez jeho přítomnosti v říšský raddě to bylo uvažováno a tak zavříno, než že „sám to uznávám“, že to potvrzení k tomu kšaftu dokonce žádnou moc nepřidává a že by se bylo lépeji stalo, aby takové potvrzení nevyšlo, tak aby paní hrabinka vdova darebně na takové potvrzení se nebezpečila. Sice bez toho takové potvrzení z expedicí kanceláře říšské v Čechách vedle práva žádné podstaty nepřináší a v příčině toho kšaftu bez odporův nebude...

V příčině commissi Bassevi budu očekávati při dnešní neb zejtřejší ordinarii vyrozuměti, na čem ste při uvažování a notirování v té věci zavříti ráčili; co ste strany pana Gebharta V. Mti páni commissaři společně psáti ráčili J. M. Cské jsem to přednesl a poněvadž J. M. Cská ráčil již při jminulý ordinarii témuž p. Gebhartovi svou milostivou resoluci v známost uvésti, totiž že bude moci ještě tam při té commissi až do dalšího J. M. Cské nařízení zůstávati, přitom J. M. Cská zanechávati ráčí...

Strany placení písařům při commissi reformationis komora dvorská J. M. Cské to již přednesla; jestli že při dnešní ordinarii nebude J. M. Cské resoluci na komoru českou následovati, tehdy připomenu, aby při příští ordinarii konečně odeslána byla. S Tvou Mtí se těším, že při soudu komorním tak mnoho věcí jest vyřízeno. Jestliže ráčíš chtíti spolu s jinejmi pány commissaři, kteří v Praze ještě zůstávají, v příčině další reformaci v religii v království Českém J. M. Cské co psáti, tehdy když k rukám mým to přijde, rád to chci J. M. Cské přednésti a fedrovati.

Strany J. Mti panny šlechtičny z Pernštejna, poněvadž v příčině kšaftování dobré paměti pana bratra jejího neráčíš ještě v zdání svém ustanoven býti, jest znamení, že ta věc musí bejti na vejkladu; já také zanechám na ten čas v zdání mém se vyjevovati. A poněvadž počíná býti strany téhož kšaftování spor mezi tak blízkými přátely, paní mateří a pannou dcerou, jest naděje, že ta věc bude přátelsky porovnána a nebude potřebí jak Tvé Mti tak mně právního zdání v tom vyjevovati, než raději co na nás v té věci záležeti bude, snažíme se k tomu přiiniti, aby ten spor bez soudního rozeznání přítelským porovnáním konci přiveden byl.

Strany p. Karla Příchovského, hejtmana hradu Pražského, J. M. Cské jsem tu věc v Novým Městě v tajné raddě přednesl; J. M. Cská neráčil se chtíti ještě v tom resolvirovati, ráčil toho až sem do Vídně odložiti, tak že dříve Novembris ta věc nebude resolvirována.

IX.

Datum 13. Martii 1632.

Psaní Tvé Mti při dnešní ordinarii jsem přijal, které zpátkem zase odsýlám. Že já ne vždycky na všecko zouplna odpovídám, příčiny toho jsou, někdy že čas k tomu nepostačuje a někdy že nerad se v spory skrze psaní vydávám, zanechávajíc toho bohdá časem svým do oustního důvěrnýho promluvení; jako obzvláštně tu materii, kdo toho nepřátelského do měst Pražských vpádu nejvěčí příčina jest? Poněvadž J. M. Cská neráčí žádnýmu z svých officirův, válečným ani politickým, viny v tom přičítati, taky mně se netreff v tom vhloubati.[8]) A poněvadž factum infectum esse nequit, nejlépe jest ty cesty a prostředky obmejšleti, abychom co nejdříve nepřítele z Prahy a z království Českého zase vypuditi mohli et bellum extra confines regni alio transferre. Pan marquis de Grana přijevše sem velice to jistí, že nepřítel z Mostu se reteriroval; ale já mnohem víceji tomu, co se z Žatce píše nežli této zprávě místo dávám. Ale v té naději jsem, že bohdá brzy pravda bude a že naše udatně nepřítele persequirovati budou, a že se také brzy do kraje Litoměřického dostanou a nepřítele odtud vyženouc, já vyplundrovanej Mělník zase dostanu. Než obávám se, že letos jarní obilí sotva se tam seti moci bude a vinice že tolikéž velice spustnou, a jací užitkové budoucně odtud se míti budou moci, čas ukáže. A mezi tím hořkou patientii musí jeden okoušeti, ač jeden více nežli druhý a to obecné dictum: gaudium est miseris, málo jednomu prospívá.

Strany toho zajatého Čabelického vidí mně se, že by se dobře a spravedlivě stalo, aby se s ním tím spůsobem, jak psáti ráčíš, procedirovalo, ale obávám se, poněvadž jure militari jest jat, že vojáci nebudou chtíti jej ad forum politicum vydati. Ale strany předešlého podezdření, že by měl příčinou být smrti nebožtíka Voračického, švagra svého, ad forum politicum slušně by náležel.

Strany fedrování penězi, aby při expedicích mohli věrní a platní služebníci za práci jich placeni býti, já bych v pravdě velice rád to fedroval, ale obávajíce se repulsam (sic), ještě jsem to J. M. Cské nepřednesl. Vidí mi se, abyšte V. Mti páni místodržící J. M. Cské ještě jednou o tom napsati ráčili a já rozmluvíc o to s dvorskou komorou J. M. Cské to přednésti nepominu. Ten oučet de pio opere J. M. Cské odeslanej co nejdříve přehlídnu a jej zdejšímu panu biskupu dodám.

Je zde opět jinej J. Mti churfiršta Baborskýho pan posel, pan Maximilian Kurcz per condoglienza za příčinou smrti kněžny Lotharinský vdovy. Byl u mě předvčerejším u voběda, povídal mně, jak J. Mt churfiršt podle své nejvyšší možnosti chce při J. M. Cské státi, anobrž že se strojí sám osobně do pole táhnouti. A oznamoval, co se té neutralitatis dotejče, že se s tím nic zlého neobmejšlelo, než všecko pro lepší dálo.

Nejvyšší pan kanclíř J. Mti churfiršta ještě zde zůstává. Před včerejším byli od J. M. Cské k němu vysláni pan biskup zdejší, pan hrabě z Meggau, pan hrabě z Trautmansdorfu. J. Mt churfiršt ukazuje

[8]) Srovnej naproti tomu listy Slavatovy nejv. purkrabí Adamovi z Valdštein v Jirečkových Rozpravách str. 81. a 82.

J. M. knížecí z Friedlandu velkou konfidencí a dává J. Mti titul: knížeti Mechlburskýmu, ješto v Řezně žádný z J. Mtí kurfirštův ten titul J. Mti knížecí dávati nechtěl.

Pan biskup Wircburský vyslal sem svýho bratra, nejvyššího pana Abcfelda[9]) a ještě jiného, žádaje léno přijeti od J. M. Cské Týž pan nejvyšší byl s panem biskupem pominulý dni u krále francouzského (byvše týž pan biskup od jinejch churfirštů katholických k témuž králi vyslán); povídá mezi jinými věcmi, jak král francouzskej zle jest spokojen, že král švedský katholický (id est: lid) v říši tak potlačuje a že dal patenty na 20 regimentů, který v nově chce verbovati a to vše pro spomožení a ochránění katholických jak v říši tak v svém království. A kdyby toliko moh' ubezpečen bejti, že král hispanský nechce a nebude jemu škoditi a jeho v království jeho turbirovati, že by chtěl vší svou mocí J. M. Cské proti králi švédskému pomáhati. A praví též pan nejvyšší, že viděl psaní, které týž král churfirštu Saskému činil, v kterém jeho napomínal, aby hleděl J. M. Cské se acomodirovati a proti J. M. Cské válku nevedl.

Posílám Tvé Mti některé noviny; a co tak od novin Tvé Mti píši a odsylám, ráčiš moci to pokaždý nejm. J. Mtem pánům místodržícím tam v Budějovicích communicirovati.

X.

Datum 17. Martii 1632.

. . . . Z odeslání novin Tvé Mti děkuji; přál bych aby ty noviny z Ronsperku nebyly pravdivý, ale, obávám se, s těžkem jináče se najde, jako i také strany splundrování statků Tvé Mti, smejšlím, že příliš pravdivý jest; jestliže jest gaudium miseris socios habere malorum, tehdy ráčíš mne také míti in his praesentis calamitatibus fidum socium. Co mně se píše z Mělníka z příležicího extractu ráčíš vyrozuměti, ale nejní na tom dosti: panství Hradecké a Telecké (Telč na Moravě) znovu zase skrze tak rozdílný každodenní velkého počtu lidu vojenského k armádě J. M. Cské náležejícího (sic) se ruiniruje. Nejv. pan Pikolominy s sedmi kornety rejthary v sobotu tudyto mimo město přes Mosty táhl.

J. Mti kurfiršta Bavorského posel pan Kurcz byl tyto dni na poště v Znojmě u J. Mti knížete Fridlandského; píše mně pan hrabě z Vacinova, že smejšlí, že nebude litovati té jízdy a že pánu svému potěšitedlnější než se nadál odpověd přinese. Když tak ze všech stran dobrý correspondencí budou, tím lepší naděje býti může, že bohdá naše věci tím šťastnější průchod míti budou.

XI.

Datum 20. Martii 1632.

Dnes ordinarii z Budějovic již teď pozdě k 8 hodině nepřichází. Jaká toho příčina býti musí věděti nemohu. Posýlám Tvé Mti některé noviny; jestliže ty jsou pravdivy, které z Pappenheimu píše, tehdy máme příčinu nad tím velice se těšiti. Než zde při dvoře smejšlíme, kdyby

[9]) Správně: Hazfelda; biskupem ve Vircburku byl František z Hazfeldu a z Gleichen.

ty noviny pravdivy byly, že by již až do této chvíle obzvláštní kurýr zde byl. Brzy se přezví. Než aspoň máme příčinu nad tím se těšiti, že ty z Pamberka jsou jisty a pravdivy, skrze což nejní potřebí víceji pochybovati, aby liga katholická mohla víceji neutralitu praetendirovati a tím větší naději míti můžeme, že bude Bůh dá zase dobře.

Než četl jsem před včerejším psaní J. Mti knížete z Fridlandu panu hraběti Maximilianoviu činěné, v němž dokládá, že jest J. Mt kníže z Eggenberku psal J. Mti, že pro nedostatek zdraví nemůže se tak brzy z Grácu navrátiti, žádaje, aby tam v Znojmě ještě J. Mti dočkal. A on že jest za odpověď dal, aby daremně té práce nebral a do Znojma nepřijížděl, chtěje s J. Mtí jednati aby déleji nad armádou J. M. Cské comendiroval, neb že žádným spůsobem více to učiniti a prvního dne Aprilis že v jistotě chce odtuď z Znojma vyjeti a chce jeti na zámek pana hraběte Trčky a tam na ten čas Pánu Bohu v pokoji sloužiti. On pan hrabě Maximilian aby dva dni předtím k němu do Znojma přijel. Quid ulterius hoc in casu fiet, brevi audiemus.

P. S. Této chvíle již k deváté hodině jest mně ode dvora vzkázáno, že kurýr od pana generala Tillyho přijel s tou dobrou novinou, že pan general Tilly opět slavné vítězství měl, maršálka švédského Horna porazil, tak že přes 5000 jeho lidu na place zabito zůstalo a on sám Horn že jest jat. Další particularia o témž vítězství bůh dá při příští ordinarii dále napíši. Laus ergo tibi Domine!

XII.

Datum 31. Martii 1632.

... Strany Krištofa Čabelického psaní a zdání V. Mtí pánův místodržících jsem přečetl, než ten examen a přiležící allegata ještě jsem tak mnoho času neměl, abych je přečísti mohl. Vidí mně se, že nejní mně potřebí J. M. Cské víceji to přednášeti, poněvadž J. M. Cská ráčil již resoluci svou V. Mtem v známost uvésti, tak že, smejšlím, při nejprvnější ordinarii vyrozumíme, jaká exekucí jest na něm vykonána. Než nevím jakou nedbanlivostí na poštách to zašlo, že J. M. Cské psaní v příčině jeho v minulou sobotu V. Mt nedošlo, ješto když dnes tejden pozdě od podpisu přišlo, že nemohlo při ordinárné poště posláno býti, tehdy na druhý den ráno po štafetě jsem je poslal, tak že mohlo v sobotu časně v Budějovicích býti.

Vzáctně a rozumně v psaní Tvé Mti de dato 24. huius discurirovati ráčíš; utinam hoc fiet! Než žádná rada a zdání tu nepomahá, toliko jak J. Mti knížeti z Fridlandu se vidí, tak býti musí. Pan biskup vídeňský spolu s jinýma zase z Znojma se navrátil; povídal mně, že J. Mt kníže toliko se uvolil ještě za jeden měsíc déleji zůstati. Však poněvadž J. Mt kníže z Eggenberku dnes ráčí sem zase přijeti a nepochybně brzy ze (sic — do) Znojma se vypraviti a dále s J. Mtí knížetem o další dokonalé zůstání traktýrovati. Sice J. Mt kurfiršt Ba vorský skrz naschvalného kuryra de dato 25. huius píše, kterak krá švédský chtěje Haydelberg oblehnouti a dobejvati a přezvěděvše, ž maršálek Horn byl poražen ihned osobně s 10 regimenty knechty a s 500(rejtharů táhne, chtějíce Tillyho zase potrestati; pročež kurfiršt žád: spěšně pomoci, kteroužto J. Mt kníže z Frydlandu tam posílá. Pán Bů

rač dáti, abychom brzy dobré noviny o dalším šťastném vítězství pana Tillyho vyrozuměti mohli.

Kníže Sedmihradský tyto dni jednoho sem vyslal zakazujíce se jak při J. M. Cské chce věrným zůstávati, žádaje aby J. M. Cská jiným zlým zprávám o něm místa dávati neráčil. J. M. Cská ráčí tam ihned po svátcích vysílati v poselství pana kancléře uherského, biskupa v Rábu.

Ten trubač od Arnhaima k J. Mti knížecí z Frydlandu vyslaný, srozumívám že toliko jest za příčinou jeho restu, kterýž žádá míti z té záplaty z Polska, kteréžto summy, kterou on žádá míti učiní 40.000 zl. Ačkoliv J. Mt kníže ty peníze v Polště k rukoum svým přijal a k nynější válečné potřebě vynaložiti dal, však J. Mt svejma penězi v té summě ihned na hotově jeho spokojiti chce.

Pan hrabě z Vacinova tolikéž včera večer sem přijel, dnes ráno při dvoře nětco málo s ním jsem mluvil, praví že toliko asi dva dni se zde zdrží. — Strany ordinirování nětco peněz do Budějovic k pilným každodenným vydáním pan president komory dvorské mne v tom troštuje, že při nejprvnější audienci J. M. Cské to přednésti chce; nepominu dále připomínati.

XIII.

Datum 3. Aprilis 1632.

... Pan hrabě z Vacinova dočkal se zde ještě J. Mti kníže z Eggenberku, který včera sem přijel; dnes v noci strojí se týž pan hrabě odsud zase do Znojma odjeti. Srozumívám, že J. Mt kníže z Eggenberku brzy se s J. Mtí knížetem z Frydlandu shledá a tu se na místě postaví strany dalšího zůstání J. Mti knížete z Frydlandu generalissimum nad armadou J. M. Cské, Pán Bůh rač dáti šťastně!

Posílám Tvé Mti rozdílné noviny, ty latinský rač J. Mti panu synu Tvé Mti dodati, náleží k těm předešlým latinským novinám z Polska.

Včera přišlo psaní od J. Mti kurfiršta Bavorského k J. M. Cské de dato 29. Martii, v němž se píše a předešlé noviny se confirmují, že král Švédský s 10 regimenty pěchoty a 4000 rejthary proti panu generalovi Tilly táhne a cestu svou k Nornberku béře, tak jakž Nornberčané panu Tilly píší, že mu věděti dávají, poněvadž v mnohých příčinách od něho a lidu válečného pod jeho commandou náležejícího tak zle traktirováni jsou, že krále švédského sobě na pomoc povolávají; pan general Tilly že jest se do štiftu Elwaninku reteryroval. J. Mt kurfiršt žádá od J. Mti knížete z Frydlandu brzkého succursu, tak jakž 5000 koní tam posílá s Španěly s jich succursem, a pan z Pappenheimu nebude též zaháleti.

XIV.

Datum ... 1632. [10])

... Panu presidentovi komory dvorské za častý připomínám v příčině nařízení peněz v J. M. Cské potřebách při V. Mtí pánův místodržících expedici tam v Budějovicích; vymlouvá se, že tyto dni jiné pilné věci k vyřizování měl, že nemohl sobě dáti to přednésti, že musí s tím až po svátcích odloženo býti; já nepominu dále připomínati.

---

[10]) Každým způsobem před Velikonočními svátky.

Strany exekucí někdy Krištofa Čabelického J. M. Cské v známost jsem to uvedl, nejní pochybnost, že jiní budou se tím příkladem kárati a podobných hanebností se nedopouštěti...

Posílám Tvé Mti noviny z Konstantinopoli; viděti, že při té monarchii již také tak velká poslušnost míjí a Bůh dá k dobrému předsevzetí to sloužiti bude.

Markrabě z Brandenburku, který v Novém Městě v arestu jest, s velikou horlivostí k víře svaté katholické přestoupil. Nejprve exercitiis spiritualibus některý den vaciroval a předvčerejším se zpovídal a velebnou svátost pod jednou přijímal. J. M. Cská ráčil jemu milostivě dovoliti, aby v tyto stojící a následující vejroční svátky tam v Novém Městě do kostela biskupského zjevně choditi mohl.

XV.

Datum 10. Aprilis 1632.

Dnes ráno od pátý až do desátý hodiny chodil jsem s J. M. Cskou a se vším dvorem k hrobům, potom byly služby boží konány až po 12. hodině; potom odpoledne po třetí hodině v kostele sv. Augustina byly držány 3 kázání, potom jitřní jak tam tak při dvoře, tak že teprva nyní u večer k 8. hodině domů jsem přijel, pročež nemohu než krátce psáti.

Pozejtří J. Mt kníže z Eggenberku pojede na noc do Korneuburku a v outerý o polednách do Gellersdorfu, 5 mil odsud, na zámku pana hraběte z Tuchoměři (sic)[11]) s J. Mtí z Frydlandu se shledá a nepochybně že se vše na místě postaví, tak že J. Mt kníže z Frydlandu jakožto J. M. Cské generalissimus nade vší armadou brzy mnoho prospěšného spůsobí a vítězství nad nepřátely míti bude et reliqua. Pán Bůh rač to dáti šťastně. — Posýlám Tvé Mti některé noviny, mezi nimižto vítězství pana z Pappenhaima jest nemalé a když particularia toho míti budeme, bude tím jistěji. Než rovně když jsme šli do kostela přijel kurýr od J. Mti kurfiršta Bavorského po vodě s psaním de dato 7. huius, oznamuje, poněvadž město Donawerth nejsouce nic pevného držeti se nemohlo, že jest 5 huius Švéd do něho vtrhl. Nyní potřebí bude z Ingolštadu dobře se brániti.

S tím se všemi mejmi Tvé Mti, Její Mti paní manželce Tvé Mti a vší vzáctné rodině V. Mti v Budějovicích a v Pasově zůstávajícím šťastné a potěšitelné tyto přicházející vejroční velikonoční svátky a mnohé jiné následující se vším hojným, šťastným, věčným požehnáním upřímně vinšujíce srdečně žádám.

XVI.

Datum 12. Aprilis 1632.[12])

Přišedše nyní o osmé hodině ode dvora psaní Tvé Mti, které při dnešní ordinarii přišlo, jsem přečet a toto toliko za odpověď dávám, že chvála Pánu Bohu není se potřebí ještě obávati v Budějovicích od

[11]) Kdo byl pánem na Göllersdorfě?

[12]) Datum 12. Aprilis nezdá se dle obsahu býti docela správné; možná, že v kopiáři chyba jest a mělo by státi 17. Aprilis. Pochybnosti na snadě jsou, srovname-li tento list s následujícím (č. 17.), zejména onen passus o panství Smečenském

nepřítele a bude bohdá brzy lépeji. Viděl jsem nyní při dvoře psaní od 12 huius od pana Aldringera, které panu hraběti z Vacinova píše. Ještě nepřítel mimo Donawert nic jiného neopanoval a bohdá nedají jemu dále přijíti, jakž z přiležící copie poněkud vyrozuměti ráčíš. Pročež nesmím to J. M. Cské přednésti jakoby příčině V. Mtí pánův místodržících a příčině korun nebezpečenství v Budějovicích býti měla. Strany obdržení vítězství od pana hraběte z Pappenheimu příležitě některé jisté noviny V. Mstem odsílám, jako i z vrchních Uher dobré noviny a některé jiné noviny Tvé Mti odsílajíc, žádám, že ráčíš jiným J. Mstem vedle mých volných služeb communicirovati.

Pan hrabě z Vacinova vzejtra odsud do Znojma jede; v příčině jeho expedicí při příští ordinarii něco obšírněji Tvé Mti napíšu. Dnes přede dnem zdejší pan biskup do Znojma odjel souce tam od J. M. Cské poslán. Posílám Tvé Mti copie, které si mi k přečtení odeslal. Vidí se, že s panstvím Smečenským téměř tím spůsobem se dálo, jako předešle v té český rebelii s panstvím Bechyňským. Pán Bůh rač jiným spůsobem žehnati a vynahraditi.

XVII.

Datum 14. Aprilis 1632.

... Dobře tomu věřím, že V. Mtem pánům místodržícím velice obtížné to přichází, že až posavád neráčíte moci žádných peněz k důležitým potřebám J. M. Cské dostávati, tak jakž v pravdě já nad tím velikou starost mám a za časté s panem presidentem komory dvorské o to mluvím; vymlouvá se, že ty důchody co z soli přichází žádným spůsobem nemohou jinam obráceny býti, neb bez toho co J. M. Cské dáti se má, nemůže se shledati. Žádal jsem, aby vždy na jiné prostředky pomyslil, tak aby služba J. M. Cské tam při V. Mtech pánich místodržících mohla fedrována býti; zakázal se to učiniti a při nejprvnější příležitosti J. M. Cské to přednésti.

Strany moci a progressův krále Švédského dávám tomu místo, že žertu nejní, tak jakž před včerejším u večer pozdě přijel sem po vodě vyslaný J. Mti kurfiršta Bavorského jeden pan Terznger (sic) s psaním J. Mti kurfiršta de dato 8. Aprilis a J. M. Cská ještě toho večera o 9. hodině audienci jemu dáti ráčil. Zakázal se na žádost syna mého včera k obědu ke mně přijíti, potom se dal omluviti, že musí stížně štafetu J. Mti kurfirštu vypraviti, než že k večeři ke mně chce přijeti. Právě když měl na vůz sedati a ke mně jeti J. M. Cská pro něho poslal a davši jemu audienci jeho zase vypravil, tak že včera ihned na poštu sednouc zase k svému pánu jel, pročež nemohl jsem od něho některá particularia vyzvěděti, abych Tvé Mti napsati mohl. Než srozumívám, že jeho expedici nejvíce na to se vztahuje, že J. Mt kurfiršt přednáší velkou sílu a moc krále Švédského a jeho confoederatův, naproti tomu svou k odpírání toho nemalou nemožnost, pročež žádá brzkého succursu a pomoci. Též srozumívám, že v Mnichově a ve všech Bavořích velký strach jest, J. Mt kurfirštová a kníže Albrecht se všema svýma, že jsou se reteryrovali do Purkhauzu a že své nejlepší věci z Mnichova dají vésti do Salcpurku. In summa viděti patrně, ačkoliv všichni téměř jak J. M. Cské království a země tak jiní kurfiršti a knížata v říši spolu s jich zeměmi musili oučastni býti a pocítiti s jich škodou a záhubou

toho hanebného počátku té rebellie české: tak že J. Mt kurfiršt Bavorský s zeměmi svými až posavád byl v tom blahoslavený, ale již také Pán Bůh přepouští na něho...

Srozumívám, že J. Mt kníže z Frydlandu dobrou naději J. M. Cské dává, předně, že chce J. Mti kurfirštu Bavorskýmu nejméně 20 tisíc jízdného a pěšího lidu ihned na pomoc poslati a že ještě dosti lidu válečného míti bude, kdyby Švéd se vší svou mocí proti J. M. Cské královstvím a zemím chtěl jeti, aby jemu se mohl na odpor postaviti... J. Mt kníže z Eggenberku ráčil odsud před včerejším s poledne až do Korneuburku jeti a včera okolo poledne s J. Mtí knížetem z Frydlandu na zámku Gellersdorfu se shledati. Jest naděje, že zejtra Bůh dá s dobrým vyřízením sem se zase navrátiti ráčí.

Posílám Tvé Mti přípis J. Mti nejv. pana purkrabí, memorial který před včerejším J. M. Cské podal v příčině ohlášení svého, že suum lustrum in officio supremi burgraviatus pragensis iam absolverit; J. M. Cská ráčil mně poručiti, abych na kanceláři české pánu oznámil, že toto ohlášení jeho milostivě přijímati... a při pánu toho vyhledávati, aby dále secundum lustrum aneb pět let následujících v té povinnosti zůstávati ráčil. Dnes ráno dožádavše se J. Mti, aby na kancelář přijíti a potomně při vobědě u mne zůstati ráčil J. Mti jsem to přednesl; dal za odpověd po obšírném promluvení, že se uznává na zdraví svém nedostatečným býti, žádaje aby mohl při J. M. Cské v tom vymluven býti, však co dále ráčí poručiti, že J. M. Cské poručení vykonávati povinnen se býti uznává; nepominu to J. M. Cské přednésti (neb J. M. Cská ráčil dnes vně v poli na myslivosti bejti a večer pozdě teprva se navrátiti) a jak dále to skoncováno bude Tvé Mti napsati...

P. S. Copie a zprávy v příčině splundrování panství Tvé Mti Směčenského počal jsem čísti, ale ještě nedokonal; při příští ordinarii Tvé Mti zase odešli.

Aliud P. S. J. M. Cská ráčil o 7. hodině zase se navrátiti, byl jsem při dvoře a s panem hrabětem z Vacinova jsem se shledal (neb kníže z Eggenberku již zase se navrátiti ráčil); povídal mně, že J. Mt kníže z Eggenberku s J. Mtí knížetem z Frydlandu ráčil vše na místě postaviti; 20tého tohoto měsíce ráčí ze Znojma se všema svejma vyjeti k Táboru; tu má býti rendevous a odtud potomně dále se potáhne. Ale zatím ráčíš moci souditi, jaká záhuba a jaké poslední pomazání statkův našich Teleckého a Hradeckého to následovati bude. Ale když jináče býti nemůže patientia. Co tak dále jsem vyrozuměl jsouce již pozdě nemohu psáti; při příští ordinarii napíši.

XVIII.

Datum 21. Aprilis 1632.

... J. Mt nejvyšší pan purkrabě pražský ten ouřad zase na pět let k sobě přijavše žádal od J. M. Cské míti psanou resolucí, kterouž i dosl a přípis jí Tvé Mti důvěrně odsílám. — Lustrum Tvé Mti ouřadu ne hofmistrovství v král. Českém finietur teprva anno futuro circa fine mensis Junii, pročež ještě dosti času jest v příčině ohlášení Tvé M pomysliti, neb mezi tím mnoho ještě vody vyteče.

Srozumívám, že J. Mt kníže z Frydlandu pozejtří nebo v pond příští strojí se ze Znojma vyjeti; dnes ráno jel tam pan hrabě z We

denberka od J. M. Cské poslaný. Posílám Tvé Mti některé noviny, víceji dnes psáti času nepostačuje.

XIX.

Datum 24. Aprilis 1632.

... Jest tak, že jsme tyto dni nevelmi dobré noviny měli, zvláště v příčině té nešťastné příhody, že v jedné hodině 15tého huius pan general Tilly na koni sedíc skrze mušketu od nepřítele přes vodu Lech skrze koleno prostřelen a pan Aldringer, na zemi sedíc skrze falkonet klobouk na hlavě jeho prostřelen, poněkud také hlavu obraženou má; však s tím se vším nepřítel téhož dne přes tu řeku Lech se nepřebral, tak že naší bez vší téměř ztráty lidu (kromě že přes vodu z větších a menších kusův proti sobě střílejíc z naší strany do 900 zabitých a postřelených zůstalo a z druhé strany také nevšechni byli chybeni), střelby, municí a bagaglie odtud se reterirovali k Ingolstadtu; tu v bezpečným místě na succurs J. Mti knížete z Frydlandu, kterej dostanouc, s pomocí boží chtějí s nepřítelem bitvu svésti a bůh dá i zvítěziti.... Od novin žádných Tvé Mti neodsílám, proto že říšský ordinarii až posavád nepřichází a tak jak z říše tak z Frankrejchu, Engellandu, Nydrlandu žádných psaní nemáme. Pán Bůh rač dáti, aby to dlouho netrvalo.

Strany toho psaní, které jste V. Mti p. místodržící J. M. Cské učiniti ráčili, vím, že J. M. Cská i po přečtení žádné resolucí v tom učiniti neráčí, než ráčí to na komoru dvorskou odeslati, aby to J. M. Cské přednesli, což já rád dále při p. presidentu dvorském budu sollicitirovati.

Strany vyřízení zde p. hraběte z Vacinova z této expedici kanceláře české nic jiného vyřízeno nejní, než že knížectví Velký Hlohov J. Mti knížeti z Frydlandů v zástavě postupovati ráčí, až by knížetství Mechlburský aneb aquipollenz J. Mti dáno bylo. Panu hraběti Maximilianovi z Valdšteina na místě J. Mti knížecí má se to postupovati a pan hrabě z Vacínova per se vel per suum delegatum má jmenem J. M. Cské pánům stavům téhož knížectví to přednášeti. Ego dixi dicenda et dedi ad legendum privilegia huiusdem ducatus de non alienando; jest mně dáno za odpověd, že na ten čas jináče býti nemůže a že se to nealieniruje než toliko na čas zastavuje a že na dlouze nebude, brzy se zase jiným spůsobem vyplatiti má. Expedivi igitur ad mandatum Suae C. Majestatis proprium.

Mimo to z expedicí kanceláře české nic nejní v příčině J. Mti knížecí expedýrováno. Od jiných expedicí jest nětco expedýrováno, ale ještě v jistotě particularia toho jsem neviděl. Srozuměl jsem také, že J. M. Cská panu hraběti z Vacinova titul tajné rady dáti ráčil, však ž posavád do expedicí kanceláře české nejní to insinuirováno.

J. M. královská [13]) ráčí velkou žádost míti brzy do království Českého se vypraviti; na jaký spůsob zouplna guberno J. M. Kské v témž království býti má, smejšlím, že brzy se to přezví....

[13]) Ferdinand III. Cf. Slavatův životopis v Rukověti II. 329. a v zasedacích zprávách Král. Č. Spol. Nauk 1875.

XX.

Datum 28. Aprilis 1632.

Z psaní Tvé Mti příležitého porozumívám, že nedobře tam skrze noviny spraveni býti ráčíte, jakoby mezi Švédem a armádou J. M. Cské v říši nešťastná bitva se státi měla, neb takových zlých novin netoliko zde nemáme, ale jistá věc jest, že tehdáž když pan general Tilly a pan Aldringer raněni byli, žádná bitva se nestala než casualiter to postřelení těch dvouch nejpřednějších hlav nad armadou J. M. Cské a Ligy katolické se stalo, tak jak z příležící zprávy, co se z Ingolstadu o tom píše vyrozuměti ráčíš; než to jsem od jednoho rytmistra, kterej při tom byl, rozpráběti slyšel, kdyby byl téhož dne Švéd tu zprávu dostal, že ti dva generali postřeleni a škodně raněni jsou, že je museli preč vésti, a majíce již most přes vodu Lech sobě učiněný, přes který jeho pěchota táhnouti mohla a jinou stranou rejtharstvo přes volný brod aneb pas přes tu řeku Lech projeti mohlo, tehdy, že by byl mohl snadno naše vojsko in confusionem anobrž in totalem fugam přivésti. Ale on Švéd ten celý den a následující noc v tom svém postu, kde sobě most přes řeku Lech zdělati dal, zůstával. A naši té noci úplně a beze vší škody odtud až do Ingolstadtu se reterirovali, tak že Pán Bůh milosrdný ráčil nás ještě milostivě chrániti, že hůřeji se nestalo!...

Píše se, že p. Aldringer již od toho postřelení jest bez nebezpečenství života svého a brzy zase zdráv bude; sice od toho času jak armada naše do Ingolstadtu se reterirovala, žádných jistých novin odtud a co dále Švéd před sebe béře nemáme. Pán Bůh rač dáti, abychom brzy nětco dobrého uslyšeli a podobně také z Čech, aby J. Mt kníže z Frydlandu svou přítomností tam mnoho dobrého spůsobiti ráčil.

Ačkoliv nesmejšlím, abych v Passovu měl až posavád od Švéda nebezpečný býti, však soudím to, že je se to dobře stalo, že jest pan hrabě ze Žďáru odtud do Salcpurku se obrátil a že jsi pány syny Tvé Mti ad continuenda studia do Inspruku vypraviti ráčil.

Posílám Tvé Mti některé noviny a zvláště co pan nejvyšší hrabě Bertoldt z Valdštejna panu otci svému píše. Než mimo ty měli jsme čerstvější od 27. Martii z Lytychu... o druhé porážce 20 korneth rejtharův a naděje vede, že od toho času týž pan hrabě z Pappenheimu dále své vítězství persequitýruje....

Dějepisné zprávy ve spisech náboženského obsahu z XVI. a XVII. věku.

Podává *J. Jireček*, ministr vyučování m. sl. v Praze.

Ve spisech staročeských namnoze se vyskýtají data historická, kterých by tam podle obsahu nikdo nehledal. I nebude snad nevhod dějepiscům, jestliže, chtěje jim ušetřiti nudné a trnité práce, co kde toho maně najdu, prostě ve Sborníku tomto sestavím.

L. 1590 Kolinský děkan, kn. Matěj Jahodka z Turové, lat. Fragarius zvaný, vydal kázání příčinou zemětřesení, které se toho a předešlých let v Čechách zběhlo, pod titulem „Žalostné sepsání o novém zemětřesení hrozném a strašlivém, kteréž se létha MDXC. v sobotu po památce povýšení sv. kříže v tomto království událo“ (v Praze u Dan. Sedlčanského, u Jungm. IV. 813, Rukověť I. 303). V něm sestavil zprávy o starších zemětřeseních, co se Čech dotýče, dle kroniky Hájkovy, jako zejména k r. 819, 998, 1036, 1071, pak z jiných pramenův, ježto v podstatě sem kladu.

L. P. 1443 máje devětmecítmého dne.. v Králové Hradci veliké zemětřesení bylo, tak že se věže kostelní a někteří domové třásli. Téhož roku také m. června 5. dne veliké a strašné zemětřesení bylo v Čechách, v Sleště (tak), Polště a v Uhřích, kdežto mnoho zámkuov, věží a domův zbořilo. (Srovn. St. Letop. str. 132.)

L. P. 1511 dne šestmecítmého března v středu po vtělení Pána Krista bylo v Čechách na mnoha místech veliké zemětřesení, tak že v Litoměřicích a v Slaném věže se kolébaly, v domích stolové a jiné věci poskakovaly, a to za čtvrt hodiny trvalo, ale nic se nezbořilo. (Srovn. St. Letop. str. 328.)

L. P. (15)88 stalo se jest zemětřesení v pondělí masopustní při hodině XII na Horách Kutnách, v Bydžově, v Novém Kolíně, v Janovicích u jinde vuokol na šest mil, s jakýms jekem jako od hřmění pocházejícím, tak že kotaučové ve sklích dosti tuze vsazení skákali, a trvalo prodlauženě, co by mohl otčenáš povlovně zříkati, tak strašlivé, až havíři z dolův a hlubin Kaňkovských pospíchali a bojíce se zasutí utíkali. A zvláště v dole Plimli řečeném, jakž o tom i kázání ctihodný kněz Sixt Candidus Pražský, děkan Horský, potom první neděli postní učinil a lidi k pokání a opravení životův napomenul. Poněvadž to kázání jeho vytištěno jest, kdo chce o tom šíř věděti, může sobě v něm přečísti.“ (Jungm. IV. 1597, Ruk. I. 335.)

Nejšířeji rozepsal se Jahodka o zemětřesení, v sobotu dne 15. září 1590 událém. „Dálo se v této české zemi po mnoha místech rozdílně, jako v Praze veyš jmenovaného dne před večerem, potom v noci na neděli při

*

šesté hodině nejvíce, tak že lidé velmi zděšeni jsauce, z domův a příbytkův svých ven na ulice utíkali, někteří nevědauce, co se děje, zbraně do rukau brali a sem i tam běhali, jiní rukama lomili, za jiné nemajíce, než že již poslední den saudný nastávati bude; neb se tak velmi země zatřásla, jako by všecko padnauti aneb se propadnauti mělo. Věže se kolébaly a hlásní na nich strachem na pomoc volali, od vězňuov křik a naříkání slyšán byl. Jeho Milost Císařská také toho času, jako o půl noci, ráčil do chrámu Božího jíti a Pánu Bohu s mnohými pány a dvořany i duchovními lidmi se modliti, aby hněv svůj ukrotiti a nade všemi smilovati se ráčil. Takové zemětřesení i v jiných městech, městečkách a vsech bylo, a mnohé zámky a tvrze v tomto království českém navštívilo, jako v Mladé Boleslavi, kdežto tím třesením i zvonové a hodiny se ohlašovaly; potom tu i v okolních místech dobře toho obyvatelé poceytili. Tak v Jindřichově Hradci, na Táboře, v Čáslavi a na Horách Gutnách po několikráte, ano i třetí den, totiž v auterý potom z novu, jakž mnozí toho povědomi jsau, nebo nemalá hrůza všecky obklíčila. Jako i v Novém Kolíně, v Kauřimi, v Českém Brodě, v Nimburce, v Bydžově, v Králové Hradci, v Chrudimi, v Pardubicích atd. A téměř po všem království českém to a takové zemětřesení hrozné a strašlivé jednoho času a jedné chvíle bylo, že o něm za paměti naší nikdá sleycháno není. Kteréž malau chvilku před tím předcházel zvuk, nápodobný k fučení aneb k bučení, jako z nějaké veliké trauby pocházející. Potom dálo se toto zemětřesení i v jiných okolních zemích, jako v Slézsku, v Moravě, v Rakausích, v Uhřích, a jakž zpráva jde, i v Turcích. V Moravě v městě Brně také té noci po čtyřikráte bylo a jak věžemi tak i zvony, že zašturmovaly, pohybovalo. V domích stolové a stolice zhůru se pozdvihovaly, krovové a dveří (tak) třeštěly, co by se na kusy polámati měly. Také v Holomúci a v jiných mnoha městech lidé velice od toho zemětřesení zděšeni byli, o čemž nemožné vypraviti. V Rakausích na několika místech škody veliké učinilo. Obzvláštně v městě Vídni, kdežto od dvamecítmé hodiny až do sedmi hodin na noc na celém orloji takové hrozné a strašlivé zemětřesení po sedmkráte se stalo, že z toho lidé náramně zděšeni byli. Nejvíce pak dálo se okolo sedmé hodiny, a tak velice vším městem zatřáslo, že s věže sv. Štefána celé štukoví kamene skrze střechu do kostela padalo a tu věž velmi krásnau a mistrovskými řezbami ozdobenau tak rozviklalo a potrhalo, že malá naděje jest, aby bez velikého nebezpečenství a škody mohla tak zanechána býti, než musí se dolů sebrati. Potom také u Šotské brány kostelní věž a díl kostela s nákladnými od kamene stavenými kranci dolů shodilo a pobořilo. Tu také veliký div Pán Bůh ukázal. Nebo při tom kostele a právě pod věží nějaký člověk baudku neb krámček měl, v kterémž chléb ustavičně prodával, a obyčejně každé noci tu spával, jako i tu noc, když toto třesení bylo, v té baudě ležel, kterauž mu kamení z věže a z kostela padající na kusy potlauklo a roztřískalo; jemu však žádná škoda se nestala, nýbrž to kamení všudy vůkol něho leželo, což lidem ku podivu bylo. Item dům hostinský veliký jménem „u zlatého slunce“ všechen obořilo a v něm několik osob zařítilo a žalostivě usmrtilo, totiž hospodyni toho domu, dcer její, matku starau té hospodyně, dva znamenité kupce a jednoho posla z města Lince, a k tomu dva koně; jiných několik raněno. Item věži u sv. Michal až do hodin bicích dolů shodilo. Též jesuitská věže a špice u sv. Vavřince jako i špice u sv. Jana — to vše tím třesením dolův svrženo a na mnohých domích škoda učiněna, tak že skůro ve všem městě žádný dům není, aby

potrhán aneb zhůru zmítán nebyl. Neb i hrad, na němž JMst. arcikníže Arnošt bytem býti ráčil, roztrhán a nemálo makovic z krovův svrženo. Z té příčiny arcikníže a královna franská [1]) z kláštera svého vyjíti a pro lepší bezpečnost v zahradě za městem po tři dni a noci zůstati musili; k tomu i mnozí jiní lidé, kteří pak v městě zůstali, ti hrůzau zděšeni a zmámeni jsauce tak se vždy obávali, aby snad, než se nadějí, všecko město nepadlo a se nessulo, že strachem ani spáti nemohli."

Kněz Václav Bruncvik Miletinský, farář v Chroustovicích, bratr kněze Zachariáše, plodného spisovatele na počátku XVII. věku, l. 1607 u A. Graudence v Litomyšli vydal „Kázání o zemětřesení, kteréž se stalo léta dobíhajícího 1606 ve čtvrtek na ochtáb sv. Ondřeje (6. pros.) . . . . složené ochotně a připsané vděčně slovútné a vysoce vzácné opatrnosti JMsti C. panu rychtáři a p. purkmistru a pp. senatorům města Vysokého Meytha (tak)".

I Bruncvik vypisuje starší zemětřesení, namnoze touž měrou jako Jahodka. O zemětřesení 1590 praví, že tehdá v městě Mezeříčí nad Opavau „pod ferulí a správau toho osvíceného a slavného muže a mistra Jana Ursina zůstával". Tu prý v městě tom „cihly jak z domu radního tak i z jiných domův a štítův piršely a padaly".

O zemětřesení l. 1606 dí, že „v tomto království českém a v kraji Vysoko-Meytském, a mám za to, že i jinde, okolo hodiny jedenmecítmé hrozné děsitedlné a strašlivé zemětřesení se stalo a z sebe jakýs neobyčejný hřmot a rumplování — jakoby množství panstva na několika krytých vozích klusem jelo — vydalo a podobně, až mnozí lidé u nás v měst. Chraustovicích z domův svých, nevědauce, co se to děje, vybíhali, tak se rumplovalo, šterco- valo i třáslo".

Kněz Jakub Melissaeus Krtský, jsa děkanem Kutnohorským (Ruk. II. 22.), l. 1598 v Praze u Daniele Sedlčanského vydal troje kázání o „povodni škodlivé, v neděli třináctau po sv. Trojici v noci na pondělí léta tohoto 1598 na rozličných místech stalé".

O nehodě této Kutnohorské a zhoubě její takto se zmiňuje: „Navštívil nás Pán Bůh všemohaucí pomstau přežalostivau skrze povodeň stalau v neděli času nočního na pondělí (ze dne 9. na 10. měsíce srpna), kterauž škodu velikau a zkázu náhlau na mleyny, zahrady, domy, obilí na polích i v stodolách, na luky (tak), na jiné rozličné živnosti lidské, nejvíc na huti JMsti C. přepustil. A což nejžalostivějšího jest, mnoho lidí obojího pohlaví, mužů i žen, starších i mladších až do dítek malých potopeno a zanešeno jest." . . . „Ne pak samau tuto obec a nás Pán Bůh, saudce spravedlivý, tak navštívil a zarmautil, ano také i jiné tauto pokutau, i jinými, jako hromobitím, krupobitím, skrze což znamenitá zkáza aurod zemských na mnoha místech se stala, též ohněm a vypálením, jakož teď nedávno město Chomutov od prudkosti ohně kleslo, všecko s kostely i zámkem v rum a zříceninu jest obráceno. Ó přežalostivá novina!"

V kázání II. při pohřbu lidí ztopených dí kněz Jakub: „Co se tkne)sob tau povodní zachvácených a ztopených, z těch, kteréž byly v domě Kalinovským (tak), žádný vysvobozen není, ale všickni okolo čtvrté hodiny

---

[1]) Arnošt arcikníže, syn Maximiliana II. narozen 1553, zemřel 1595. Sestra eho Alžběta, narozena 1554, manželka krále Karla IX. francouzského, po jehožto mrti (1574) žila ve Vídni v klášteře, zemřela 1592.

na noc v neděli na pondělí bídně zhynuli. Bylo všech osob jedenácte. V témž domě měl svůj byt pan Matěj Auborovský z Auborovic;[2]) ten zahynul sám sedmý se vší svau rodinau: manželka jeho, paní Joanna Auborovská z Chovoř a blízka porodu jsauce, potom čtvero jiných jejich dítek, dva synové a dvě dcery, jedna z těch ještě není nalezena. Též toho domu hospodář Václav Trávnický saukeník, vdovec jsa, s synem svým, pacholátkem, kteréž ještě není nalezeno, utonul. Podobně Matěj Havíř, člověk v pravé síle, s manželkau svau zahynul. Se všemi těmi celý ten dům se zsul od síly a prudkosti té nenadálé povodně. Nalézají se dva domové, kteří podobným způsobem klesli, že sotva znamenati, kde byli; ale kteří v nich byli, žádný nezhynul. Někteří na vrbách, když již tonuli, předivným Božím opatrováním zachováni jsau. Jak pak mnoho jiných domů při Páchu, na Novém Městě, na Kolmárce tau povodní i s velikým stavením v špitále, z nichžto sotva s hrdly svými utekli, jest pokaženo, ještě se počtu neví. Co se tkne víc ztopených, dnešního dne u kostela sv. Bartoloměje pochována jest jedna děvečka, dcera Petra z Undrlaku; ta v neděli okolo nešporního kázání s matkau svau přinesši nětco do jednoho mleyna, stoje s putnau na nějaké lávce, nenadále spadla, žádný jí spomoci nemohl, utonula. Též pacholek při koních se dvauma koňmi z mleyna Slaměnského zahynul. Item dva muži, šedše z druhé strany Páchu naproti hutem, nenadále, když se s nimi břeh utrhl, do té vody, načež mnozí lidé patřili, se dostavše zahynuli.“ (Srovn. Paměti Dačického II. str. 64.)

Ve III. kázání, ve čtvrtek po povodni činěném, vypravuje: „O Praze pověst jde, že ta povodeň mleyny a mnohé ulice s znamenitau škodau zatopila, také že i v neděli i v pondělí jistých hodin po řece veliké množství obilí v snopích, štěpové velicí s kořenem vyvrácení, střechy, vozy a jiný nábytek hospodářský, též i dobytek a jiné věci, tak hustě jakoby veliké stádo, jehož by se ani počátek ani konec nespatřoval, plynuly a mezi tím i lidé nebozí tonaucí že spatříni byli, jichžto žádný retovati nemohl. O městě Kladsku v Slézsku se jistí, že v něm tauž povodní čtyřidceti domů zkázu vzalo a lidí třidceti šest bídně zahynulo.“ .... „Co se pak dotýče této nynější povodně, jest ovšem tak, že se stala z velikých a častých přívalů. Však ti sami nikoli by takové škody neučinili, kdyby vod rybničných nadržaných nebylo. Nebo to vskutku shledáno jest, že od třimecítma hodin ustavičně vody dešťové opadaly až přes hodinu na noc. Čímž ti nebozí ztopení se zklamali; z domu nevyšli, za jiné neměvše, poněvadž vody opadaly, ano i déšť přestával, že jim nebezpečenství žádného nenastává. V tom pak rybníci přeplnění se strhali, jedni do druhých vpadali, hráze se bořily: tak nenadále na mleyny, na huti, na domy při Páchu vypadly, že mnozí sotva z domu s hrdly utekli, jiní, s domy zachváceni jsauce, přebídně zhynuli.“ .... „Nejžalostivější účinek té povodně jest ztopených osob patnácte. Jinde při městečkách, mleyních a vsech že mnoho lidu zahynulo, jistá zpráva jest.... Tauž povodní přední zevnitřní klínot a poklad království českého, jehož se vší Říši dostává, velice skrze vzatau škodu snížen jest, totiž přehánění a mincování stříbra. Huti přední s svými nákladnými pecy (tak) pokažené, Taurkaňk zatopený, mnoho jiných dolů vodami naplněno jest. Každého týhodne na větším díle do tří set hřiven stříbra, i veyše někdy vycházelo; nyní vše

---

[2]) Dačický (II. 64.) klade: Auberovský z Auberovic a Johanka Bračických z Chořov.

to kleslo! A kdyby z komory království tohoto v tom tak škodlivém pádu Horám na velikých sumách na pomoc přispěno nebylo: možné není, aby povstati mohly. Domů mnoho při Páchu s zahradami rozkošnými a vší obci pohodlnými v zříceninu obráceno. Na Novém Městě co po prvnější povodni, kteráž byla před jedenácti léty tolik i těhodny, zdí městských zůstalo, nyní téměř do ostatku klesly s zkažením mnoho domů na témž Novém Městě, jinde mezi koželuhy, též na Kolmárce i jinde. Mleynové všickni při témž Páchu nad Horau, při Hoře i pod Horau znamenitau zkázu vzali, kamení žernové veliké z některých prudkostí a silau té povodně zanešeno jest a najíti se nemůže, buď že jest na kusy změleno aneb někde jiným kamením a rumem zanešeno.“

Stradové z Rosbergu.

Studie z dějin umění.

Sepsal *Josef Svátek*, redaktor úředních Novin v Praze.

Kdokoli navštívil císařskou obrazárnu v Belvederu ve Vídni, povšiml si zajisté v druhé síni malířů benátské školy krásně zachovaného obrazu, jejž seznam uměleckých děl [1]) za jednu z nejvzácnějších prací Tizianových označuje. Visíť obraz tento po pravé straně v rohu síně a již svou velikostí (čítáť v plátně 125 cm. výšky a 95 cm. šířky) obrací k sobě pozornost každého návštěvníka galerie, jaká přísluší dílu jednoho z nejproslulejších umělcův italských. Představuje podobiznu muže lehce nad stůl skloněného, jenž drží v obou rukou sošku Venuše; nepokrytá hlava jeho s krátkým vlasem a hnědým plným vousem jest k levému rameni nakloněna, oko jeho pak hledí ku předu, jako by osobě před obrazem stojící sošku onu ukazoval. Oděn jest v šat z červeného hedbávu s dlouhými rukávy pod černým aksamítovým kabátkem bez rukávů; kolem krku a u rukou vyzírá nabíraná bílá košile. Plášť bílou kožešinou podšitý a lemovaný splývá mu lehce s ramenou, a kolem krku se mu vine čtvernásobný zlatý řetěz s medalionem; po boku mu visí ozdobný meč a mimo to po pravé straně dýka. Na stole, zeleným suknem pokrytém, leží torso antické sošky, dále četné zlaté a stříbrné mince, jakož i otevřený, ale opět složený list s čitelnou adressou Tizianovi svědčící. V pozadí obrazu viděti na římse několik knih, sutky a bronzovou sošku Herkula. Postava mužova jest vyobrazena v životní velikosti a dosahuje po kolena. Na ozdobném štítku nahoře v pravo čteme v majuskulích následující nápis: „Jacobus de Strada. Civis Romanus Caess. Antiquarius et Com. Belic. An. Aetat. LI. MDLXVI.“ a na druhé straně v levo: „Titianus f.“

Podle tohoto nápisu zříme před sebou dílo velikého Tiziana, který čítal sice v době, kdy podobiznu tuto maloval, již plných osmdesát devět let věku svého, ale přes to se obraz tento co do živosti a účinnosti barev, co do přirozeného pohybu vyobrazené postavy a co do pojmut i pravdivosti výrazu řadí k nejslavnějším podobiznám benátského mistra jen zkušený znalec pozná v jakési zběžnosti a ve smělém navržení barev že oko stařičkého umělce bylo již sesláblé a nepřipouštělo, aby ton

[1]) „Kunsthistorische Sammlungen des allerh. Kaiserhauses. Gemälde. Von Eduard R. v. Engerth.“ Ve Vídni 1882. Díl I., str. 570.

barev lehce slučoval, ač i tím jest docíleno účinku plného, pozoruje-li se obraz z jakési vzdálenosti. Jak nám seznam dále dí, nalézalo se umělecké toto dílo Tizianovo, snad jedno z jeho posledních, v proslulé umělecké sbírce arcivévody Leopolda Viléma, obnovitele Rudolfinské obrazárny na Hradčanech v Praze v druhé polovici XVII. století, a bylo rozmnoženo mědirytinou Lukáše Vorstermanna ml., která jest připojena k Teniersovu spisu „Theatrum artis pictorium“, vydanému v Brusselu roku 1669, později pak ještě dvěma rytinami, z nichž ona Ungerova se taktéž v císařské galerii Vídeňské nalézá.

Osobnost muže pak, jehož uznal veliký mistr vlaský za hodna, aby jej podobiznou zvěčnil, jest již okolností touto označena jakožto osobnost vynikající, čemuž také skutečně bylo, neboť vyobrazený zde Jakub de Strada jeví se nám jako jeden z nejpřednějších starožitníků XVI. věku, ba jako zakladatel vědy starožitnické, anť prvním byl, který studia starých mincí a medalií i jiných děl uměleckých užil za podklad k dějepisu a tudíž archaeologii a numismatiku na stupeň vědy povýšil. Nám pak se stává osobnost muže tohoto tím důležitější a zajímavější, anť Strada posledních dvanáct let života svého ztrávil v Praze u dvora umění milovného císaře Rudolfa II., stav se zde původcem i prvním správcem proslulé Rudolfinské umělecké sbírky a obrazárny na Hradčanech. Poněvadž pak život i působení učence tohoto byly u nás do nedávna skoro zcela neznámy (i Gindely dí ve svém spisu „Rudolf II. und seine Zeit“, že mu o Stradovi není nic bližšího známo, ač tušil, že velikého vlivu u dvora Rudolfova požíval), sdělujeme tuto obšírnější životopis Jakuba Strady, jakož i jeho dvou potomků, jak jsme jej sestavili na základě zpráv současných, v c. kr. archivu státním ve Vídni a v archivu c. kr. místodržitelství v Praze chovaných, pak s použitím literarních jejich děl a konečně stručných, ale namnoze mylných a spletených dat v biografických slovnících Jöcherovu, Zedlerovu, Didotovu a j. Studie naše o dějinách Rudolfinské sbírky („Kulturhistorische Bilder aus Böhmen“, Wien 1879) byla u nás první prací, v níž jsme upozornili na význam a působení Jakuba Strady, nyní pak nastíníme pokud možná celistvý obraz života jeho, pak syna a vnuka jeho, kteří se oba tolikéž v umění i v literatuře starožitnické proslavili, a tak světu neobyčejného zjevu tří generac učenců v jediné rodině podali. Již tento řídký úkaz musí obrátiti pozornost k této rodině vědátorů, která po půl století ve vlasti naší sídlíc a vynikající postavení u dvora Hradčanského zaujímajíc, tím zajímavější se pro nás stává i vším právem toho zasluhuje, aby byla dosavadnímu zapomenutí vyrvána.

Jakub de Strada pocházel ze starožitné šlechtické rodiny, v Mantově v Benátsku osedlé, a narodil se ve městě tomto roku 1515; zde se mu dostalo prvního vzdělání, jež pak na universitách Pavijské a Bononské dovršil. Klassická studia vedla jej k pěstování historie a ırožitnictví, kterýmžto vědám se pak věnoval po veškeren život svůj. ›dle toho cvičil se, maje v rodném městě i v Pavii a Bononii četná ıa umělecká jak z doby klassické tak současníků svých před očima, ›rlivě v kreslení, v němž znamenité zručnosti nabyl a umění tohoto ·k při starožitnických a numismatických studiích svých s velikým proěchem upotřebil. Zděděv po otci dosti značné jmění a tím i samoıtnost, tak že mu nebylo třeba, zvláštního povolání se chopiti, oddal

se brzo zcela oblíbeným vědám svým, sbíraje antiky, mince, medalie a obrazy, jež s mnohým nákladem zakupoval a tak základ ke sbírce starožitnické položil, která se brzo v severní Italii proslulou stala. Vynikaje zároveň duchem praktickým, seznal záhy, jaká hmotná cena spočívá v předmětech antických, a přesvědčiv se na cestách svých, jež podnikal pro doplňování svých sbírek, kterak výhodně lze speněžiti starožitniny zejména za Alpami, kde zmáhající se studia humanistická vedla k pěstování archaeologie a numismatiky, počal provozovati obchod jak s antikami tak i s obrazy a kartony současných umělcův italských. Doba tehdejší, která nejen v Italii, leč i v zemích střední Evropy vědám klassickým jakož i umění byla tak velice přízniva, podporovala podnik jeho, neboť u dvorův umění milovných panovníků byla zakládána musea, ano též bohatí soukromníci zřizovali sbírky umělecké, s nimiž Strada spojení udržoval. Zvláště v Německu panoval v ohledu tomto ruch neobyčejný, a poněvadž tam byly předměty umělecké, jichž Strada ve vlasti své za laciný peníz tak mnoho nabýval, velmi dobře placeny, zahájil výnosný obchod ke dvorům rozličných panovníkův a soukromých mecenášů, tak že mu byla později oprávněná výčitka činěna, že vlast svou olupuje a umělecké výtvory její po cizině roztrušuje. U praktických krajanů svých nalezl za krátko horlivé následovníky v obchodu tomto, jenž byl sice velice výnosný, ale připravil Italii o velikou část klassických i novějších děl umění výtvarného.

Avšak původce uměleckého obchodu tohoto nestrnul na stanovisku pouhého kupčíka, jaké skoro všichni pozdější následovníci jeho v oboru tomto zaujali, stávajíce se pouhými agenty uměleckými: vzdělání Stradovo vedlo jej k tomu, aby předmětů bohatých sbírek svých používal ve prospěch vědy, a sice pojal myšlénku, aby zejména mincí, medalií a pamětních peníz upotřebil jakožto pomůcek dějepisných, čímž první základ ku vědě numismatické položil. Jakožto výtečný kreslíř a znatel starožitností i dějin klassických spojoval všecky vlastnosti, kterých bylo třeba ku pěstění vědy archaeologické a numismatické; jsa tudíž s polovice učencem a s polovice umělcem, stál zúplna na výši povolání svého, které jej nade všecky vrstevníky jeho povzneslo a pověsti neobyčejné mu zjednalo. Tisíce a tisíce výkresů mincí a medalií, jež připojoval k pozdějším dílům svým, aneb které se zachovaly v rukopisných dílech jeho, byly vesměs prací jeho rukou, majíce skutečnou cenu uměleckou a zároveň svědčíce o neobyčejné pilnosti, jíž podnes všecko uznání vzdáti náleží. Rada jeho byla vyhledávána jak od učenců tak od zakladatelů museí a sbírek uměleckých, neboť ve znalosti mincí starožitných byl svého času pravou autoritou, byť mu pozdější doba, mnohem přísnější měřítko na stanovisko vědecké kladouc, musila vyčítati, že při neobyčejné své plodnosti literarní pracoval mnohdy zběžně a nestaral se příliš úzkostlivě o řádnou soustavu, roztřídění a vysvětlení pojednávaných předmětů. Omlouvá ho však v té věci jednak novost vědy numismatické, jednak duch věku jeho, kterému šlo i v jiných oborech především jen o shromažďování materialu, jehož vědecké uspořádání a spracování zůstaveno bylo teprv dobám pozdějším.

Připravovalť se Strada sám po mnohá léta k tomu, než počal numismaticko-historická díla svá tiskem uveřejňovati, neboť první jeho spis v oboru tomto vyšel roku 1553 a to v Lyoně, kde se byl Strada

již roku 1550 zdržoval, zakoupiv tam od krajana svého, proslulého ryjce a stavitele Šebestiana Serlia, který se toho času nalézal následkem úpadku svého v poměrech velmi stísněných, architektonické práce a spisy jeho, v rukopisu se nalézající.[2])

První ono původní dílo Stradovo neslo název: „Epitome thesauri antiquitatum hoc est impp. rom. oriental. et occidental. iconum ex antiquis numismatibus quam fidelissime delineatarum. Ex musaeo Jacobi de Strada Mantuani antiquarii. Lugduni apud Jac. de Strada et Thom. Guerinum 1553, 4.“ Náklad na obsáhlé dílo toto, které vzbudilo hned po svém vyjití neobyčejnou pozornost ve světě vědeckém, vedl Strada sám, ba zdá se, že byl tehdáž spoludržitelem knihtiskařského závodu Guerinova v Lyoně, poněvadž se připomínají ještě jiné spisy, společnou firmou obou těchto mužů vydané. Praktický duch Stradův aspoň tomu velice nasvědčuje, že byl nejen spisovatelem, ale též vydavatelem a tiskařem první literarní a umělecké práce své, neboť se též postaral, aby byl tento spis jeho přeložen i do jiných jazyků. Vyšelť týž ještě roku 1553 u téže firmy v Lyoně v překladu Louveau-ově v řeči francouzské a roku 1558 v překladu Kellerově v jazyku německém v Curychu. Další latinská vydání původního spisu vyšla pak v Curychu 1557 a v Římě roku 1577.

Již ze dvojího překladu a trojího vydání tohoto, jež v několika málo letech za sebou následovala, jest viděti, jakému úspěchu se Stradův spis těšil, jakž to platí o málo kterém jiném díle vědeckém z té doby. Bylť obsah jeho ovšem něčím zcela novým, neboť podávaly se tu dějiny císařů římských, od Julia Caesara počínaje až na Maxmiliana II., v obrazech a sice vyobrazeny jsou zde ve věrných a pěkně kreslených i řezaných dřevorytech mince a medalie všech císařů těchto, jejichž stručné životopisy spisovatel připojil, podávaje tak veřejnosti jaksi kostru dějin na základě mincí zdělanou, tedy dílo numismaticko-historické, jímž numismatika jakožto pomocná věda dějepisu poprvé do světa uvedena byla. Psáno pak jest v textové části své slohem snadno přístupným a prostým veškeré přítěže přísně vědecké, tak že v mnohém ohledu bylo jaksi předchůdcem nynějších spisů illustrovaných, o vědách popularně jednajících. Že nový způsob tento došel u současníků veliké obliby, jeví se z rychlého rozšíření díla Stradova, neboť bylo nejen pro kruhy učencův, ale též pro veškeré jiné vzdělance psáno. Průvodním listem zejména v Německu mu byla ostatně též dedikace jeho, neboť Strada připsal své dílo bohatému mecenáši učenců a umělců hraběti Janu Jakubovi Fuggerovi z Kirchbergu, pro jehož umělecké sbírky v Augšpurku byl již od mnoha let z Italie působil.

Úspěch tento podnítil Stradu k sepsání druhého podobného díla, které pod názvem: „Imperatorum rom. omnium or. et occid. imagines ex ant. numismatibus delineatae“ v Curychu roku 1559 vydal. Bylť mezi t m rozmnožil valně numismatické sbírky své, tak že jest ve spisu tomto, e folio vydaném, počet rytin mnohem větší a též textová část, dějiny

[2]) Rukopisné toto dílo Serliovo vydal pak Strada roku 1575 ve Frankfurtu n M. jakožto pokračování šesti knih slavného onoho architekta, dříve již tiskem eřejněných, pod názvem „Il settimo libro di architettura etc.“ Současně byl tamže dán vlaský tento spis, jenž jedná specielně o stavbách na venkově, v překladu l inském.

císařův od Julia Caesara až do Karla V. obsahující, nejen bohatší, ale též propracovanější. Přes to však nedošlo k dalším vydáním jeho, což se ovšem vysvětluje tím, že se spis první ještě ve všech rukou nalézal a příručnější formou, ant byl vydán ve čtverci, pro širší kruhy lépe se hodil.

Svědčila-li již tato dvě díla o neobyčejné pilnosti Stradově, neboť veškeré mince a medalie k nim byl vlastní rukou kreslil, tak o bohatosti numismatických sbírek jeho: tož se musíme přímo udiviti v obojím tomto směru, vezmeme-li zřetel ke spisům jeho, které se pouze v rukopisech zachovaly. Dávajíť tytéž svědectví o pilnosti takřka báječné a zároveň o velikosti sbírek, kterým snad ani doba nynější mnoho podobného nemůže po bok postaviti. Nalézáť se totiž v c. kr. dvorní knihovně ve Vídni neméně než deset silných foliantů dalšího numismatického díla Stradova, které obsahuje vyobrazení mincí římských, od konsulů počínaje až do císaře Claudia Gothského; počet jich zde dosahuje několika tisíc a všecky k tomu příslušné mince nalézaly se ve sbírkách Stradových, který je v díle tomto uměle kreslil a lehce vystínil. První dva svazky jsou věnovány mincím z doby republiky římské, na prvním pak spatřujeme titulní list, překrásně malbami vodovými ozdobený, načež následuje věnování „Regi Ferdinando Caesari Designato Augusto Jac. Strada Dedicavit", z čehož jest viděti, že bylo dílo toto před rokem 1556 pracováno, v kterém Ferdinand I. po abdikaci Karla V. skutečně na císařský trůn římsko-německý vstoupil. V dalších šesti svazcích jsou obsaženy mince prvních císařů římských, v posledních dvou vyobrazení mincí rozličných.

Ale činnost Stradova nebyla vyčerpána ni tímto obrovským dílem, neboť nenalézá se totéž v knihovně Vídeňské úplné, nýbrž zachována jest větší část jeho ve vévodské knihovně v Gothě, kde se chová dalších 31 foliových svazků téhož obsahu s vyobrazeními mincí ostatních císařů římských a řeckých až do Karla V., jichž se zde neméně než 9000 čítá. Připsána pak jest tato druhá část díla opět hraběti Fuggerovi z Kirchbergu, který po několik let náklad na ně vedl, a dí se, že každé vyobrazení stálo korunní tolar. tak že celé dílo vyžádalo od mecenáše onoho nákladu 27.000 tolarů říšských. Jakým způsobem z Augšpurku do Gothy přišlo, není blíže známo, pravdě podobno však jest, že bylo ve válce třicetileté sbírkám Fuggerovským odcizeno.

Mimo tuto uvedené spisy Stradovy chová však císařská dvorní knihovna Vídeňská ještě další tři folianty uměleckých prací našeho mistra; a sice jeden, jenž se druhdy nalézal ve sbírce rukopisů na zámku Ambrasském v Tyrolsku a v příčném folio obsahuje řadu výkresů, jež představují známé skulptury s Trajanova sloupu v Římě, jednající o vítězné válce Trajanově proti Dákům; výkresy tyto jsou zhotoveny dle Stradova způsobu pérem a zlehka vystíněny; v druhém svazk jsou obsaženy četné výkresy starožitných přilb a jiného brnění římskéh což vše se asi takéž ve starožitnické sbírce Stradově nalézalo; ve třetí svazku pak kresby rozličných soch antických, ponejvíce dosti známýc jen že jsou tytéž zběžně a nedostatečně pracovány, tak že by ani n mohly býti za vlastní práce Stradovy pokládány, kdyby mu jich rukop výslovně nepřipisoval. Dále musíme připomenouti, že se též v královsk sbírce rukopisů v Mnichově nalézají dva foliové svazky s výkresy Str

dovými, o nichž nám ale nic bližšího známo není, podobně jako o „Slovníku jedenácti rozličných řečí“, o kterém císař Maxmilian II. v listu svém ku Štrasburským, daném dne 30. června 1573, výslovně dí, že Strada o něm již po sedmnáct let pracuje. Také toto dílo musilo tudíž v rukopisu zůstati, není ale o něm nikde více zmínky a také se neví, kam se rukopis jeho z Vídně poděl.[3])

Konečně zůstavil po sobě Strada ještě jedno dílo rukopisné, jež ale bylo později od vnuka jeho tiskem vydáno a výmluvně o tom svědčí, kterak všestranný umělec tento dovedl vedle klassických a historických studií pěstovati též vědy zcela protilehlé, totiž mathematiku a strojnictví, a též v těch se tak dobře vyznával, že se řečené dílo, ač z původních šesti svazků jen dva tiskem vyšly, dočkalo v pěti letech vydání druhého. Sepsáno bylo jazykem německým, a to již za pobytu Stradova ve Vídni, kdy se byl umělec náš u dvora císařského tak dokonale němčině přiučil, že mohl v ní vědecké dílo své sepsati. Jedná o stavbě všech druhů mlýnův a strojů ke zdvihání vody a nese název: „Künstlicher Abriss allerhand Wasser-, Wind-, Ross- und Handtmühlen beneben schönen und nützlichen Pompen und anderen Maschinen, damit das Wasser in Höhe zu erheben.“ K textu bylo připojeno tři sta vyobrazení těchto mlýnův a strojů, které byl Strada taktéž sám kreslil; leč vyšlo, jak řečeno, jen z části a sice první díl roku 1617 a druhý o rok později ve Franfurtu n. M., každý s padesáti rytinami, jež byl neznámý jinak umělec, který se písmenami B. S. podepsal, dosti neúhledně vyryl; titulní list prvního dílu však byl dovedně ryt od Matiáše Meriana a připsán byl spis tento od vnuka Stradova radě města Norimberka. Druhé vydání vyšlo v Kolíně n. R. roku 1623. Kam se ostatní rukopisná jeho část se dvěma sty vyobrazeními poděla, není povědomo, ač možná dost, že dosud v prachu některého archivu neb některé knihovny tlí.

S podivením jest, že Strada při této své neobyčejné plodnosti vědecké a umělecké nalezl ještě dosti času, pracovati též ve prospěch jiných učencův a umělců, jimž se vůbec velmi ochotným prokazoval, jak by se málo podobných příkladů dalo uvésti. Zejména podporoval pracemi svými neméně proslulého současného starožitníka vlaského Onofria Panvinia, který vydal celou řadu archaeologických a historických spisů, k nimž Jakub Strada výkresy dle mincí a uměleckých předmětů ze sbírek svých přičiňoval. Tato ochotnost Stradova zpomíná se v četných spisech současníků se zvláštním uznáním a jeví tak opět jednu záslužnou stránku povahy našeho umělce, který si jinak dával služby svoje vždy řádně platiti.

Při tom všem nalézáme Stradu skoro neustále na cestách, a to nejen, dokud ještě ve vlasti své žil, nýbrž i za jeho pobytu u dvora císařského ve Vídni, kteréžto cesty byly vždy sbírání a zakupování umě-

[3]) V knížecím Dietrichsteinském archivu v Mikulově na Moravě nalézá se zi rukopisy též výňatek ze Stradova díla „Vitae imperatorum“, a sice opsány jsou e v latinské a německé řeči biografie císařův od Karla Velikého až do Karla V.; dobizny těchže jsou také dle díla Stradova obkresleny; biografie německé jsou ohem obšírnější. Odkud rukopis tento do Mikulova přišel, není známo. V knihovně štera sv. Václava v Mikulově nalézá se též rukopis pod názvem „Carmina et Symla“, do něhož nějaký pán z Lamberga opsal nápisy z díla Stradova „Symbola“, bez výkresů.

leckých předmětů věnovány, jak o tom hojné zprávy zachovány jsou. Tak zakoupil v Římě od vdovy Pierina del Vaga, žáka Rafaelova, množství kreseb a kartonů, mezi nimi též některé práce Rafaelovy; v Mantově zase získal od Rafaela Pipi-ho veškeru uměleckou pozůstalost otce jeho, slavného Giulia Romana, v Benátkách sbírku Ondřeje Loredana, za kterou jménem bavorského vévody Albrechta vyplatil značnou tehdáž summu 22.000 zl., jakož i množství jiných předmětův uměleckých ze všech měst střední a severní Italie, tak že krajané jeho nad tímto odvážením antik a výtvorů uměleckých z Italie silně reptali. Zejména se rozhorlil Mikuláš Stoppio, taktéž jako starožitník známý, když Strada jakožto jednatel řečeného vévody bavorského dal sbírku Loredanovu z Benátek do Mnichova odvézti. Byla to ovšem jenom řevnivost soutěžníka, který Stradovi nepřál, že jej v každém podobném obchodu předešel, a Stoppiovi, jenž se taktéž zabýval prodejem uměleckých předmětů, obyčejně jen přebraný brak neb pouhé odlitky sádrové zanechal. Tutéž stížnost vedli na Stradu četní jiní antikváři vlaští ve svých korrespondencích, prozrazujíce tím pravou příčinu své zlosti, že jim čilostí Stradovou tak mnohé výdělky ucházely.

Podobně časté cesty vidíme Stradu konati do měst jihoněmeckých a švýcarských, zejména pak do Vídně, do Augšpurku a do Mnichova, v kterémžto posledním městě byl od umění milovného vévody Albrechta jmenován dvorským jednatelem. Též u dvora císaře Ferdinanda I. požíval veliké přízně, neboť jakožto rozený šlechtic vynikal způsoby kavalírskými, kdežto statečná postava a ušlechtilé jeho chování mu dovolovaly i ve dvorských a šlechtických kruzích s plnou jistotou se pohybovati. Vzdělanost a učenost jeho jej povznášely nad obyčejné antikváře a jednatele dvorské, čímž jeho vlídné přijetí v každé vyšší společnosti snadno lze vysvětliti. Tím se také stalo, že byl od císaře Ferdinanda I. roku 1556 trvale ke dvoru Vídeňskému povolán, kdež jej poprvé v úřadě dvorského stavitele a později též vojenského kommissaře spatřujeme, ačkoli se již tehdáž také jako dohlížitel na umělecké sbírky císařské uvádí. Co takový zřídil v augustinské chodbě císařského hradu devět síní pro obrazárnu a uměleckou komoru, kteréžto sbírky již za Ferdinanda I. hojně byly rozmnožovány. Teprva po nastoupení císaře Maxmiliana II. na trůn byl Strada r. 1566 jmenován skutečným „dvorským antikvářem“ a správcem uměleckých sbírek a klenotnice, ve kterémžto novém úřadě však bral jen 100 zl. ročního služného.

Přesídlil se tedy z Mantovy, kdež se mu byl r. 1550 syn Oktavian narodil, trvale do Vídně, o manželce jeho však není ničeho blíže známo, kdežto se o spanilé jeho dceři Kateřině, pozdější milence císaře Rudolfa II., která se již ve Vídni narodila, v jednom ze současných spisů — nevíme, na jakém základě — uvádí, že byla dcerou jeho nemanželskou. Nechť tomu jakkoli, tolik jest jisto, že Strada dceru tuto dal velmi pečlivě vychovati, tak že nejen svou krásou, leč i vzdělaností nad jin dívky šlechtické vynikala a tím i pozornost Rudolfa II. k sobě obrátila když s otcem svým u dvora císařského v Praze žila.

Úřední postavení ve Vídni nevadilo Stradovi v tom, působiti dál též pro bavorského vévodu Albrechta, jehož umělecké sbírky rozmnožova na cestách svých do Italie, když tam ode dvora Vídeňského byl k získání předmětů uměleckých vysylán. Tak zakoupil roku 1567 v Benátkác

pro Mnichov zmíněnou již sbírku Loredanovu, o dvě léta později navrhl ve Vídni plány ke stavbě nové residence Mnichovské a vůbec byl s vévodou Albrechtem, jak vysvítá z četných korrespondencí v cís. archivu ve Vídni chovaných, ještě po několik dalších let ve spojení. Současně dopisoval si s hrabětem Fuggerem v Augšpurku, s městskými radami Norimberskou, Augšpurskou, Štrasburskou a j. v záležitostech uměleckých, při čemž mu syn jeho Oktavian, dokonav svá studia a vstoupiv ve šlepěje otcovy, platně pomáhal.[4])

Za pobytu svého v Benátkách roku 1566 došel od velikého mistra Tiziana, s nímž byl již dříve ve stycích důvěrných, té cti, že týž maloval podobiznu jeho, která nyní c. kr. galerii v Belvederu Vídeňském zdobí. Jak veliké vážnosti a pověsti Strada i o století později ve vlasti své požíval, vychází z té okolnosti, že vlaský básník Boschini opěval podobiznu tuto čtveroverším, které v českém překladu asi takto zní: „Porovnej krásné tyto rysy mužovy — a věz, že jsou ony starožitníka; — projdi rysy této krásné klenotnice — ústa i vzezření a zůstaneš ustrnulým.“ Slova to dithyrambická, která se stejně k uměleckému dílu Tizianovu jako ke skutečně ušlechtilým rysům tvářnosti Stradovy vztahují. Podobizna tato provázela Stradu do Prahy, kdež se s ostatními uměleckými předměty jeho dostala do sbírky Rudolfinské a z té pak do galerie arcivévody Leopolda Viléma, z níž ji na začátku předešlého století (roku 1702) do císařských sbírek ve Vídni mezi ostatní díla Tizianova vřadili a onen verš Boschiniho k ní připojili.[5])

Velkolepou sbírku svou převezl Strada při svém přesídlení z Mantovy do Vídně, kdež ji sice stále ještě rozmnožoval, ač nikoli v té míře, jako ve vlasti své, dokud mohl zděděné jmění na zakupování uměleckých předmětů vynakládati. Dlouholetými výdeji v oboru tomto se však jmění jeho valně stenčilo, neboť i značné výtěžky z obchodů jeho byly pohlcovány doplňováním sbírek, mimo to častým cestováním a konečně kavalírským způsobem života, jemuž byl Strada od mládí uvyklým. Tato rostoucí tíseň finanční byla asi toho příčinou, že přijal ono úřední postavení u dvora Vídeňského, čímž ovšem přišel v jakousi odvislost, tak že se dosavadního volného života jako neodvislý učenec a umělec vzdáti musil, ačkoli i potom, jak jsme již uvedli, mohl se dosti svobodně pohybovati a též v jiných směrech působiti, než právě ve službách dvora císařského. Udržování tak bohatého musea, jež té doby za nejprvnější uměleckou sbírku v držení pouhého soukromníka pokládáno bylo, vyžadovalo stále mnoha obětí, a proto, hledíme-li k nízkému jeho služnému ročních 100 zl., uvěříme snadno zprávě, že roku 1570 prodal část své knihovny, nejvíce klassiky, císařské knihovně, která mu za ně 347 zl.

---

[4]) Roku 1564 vydal Maxmilian II. dne 8. září Stradovi průvodní list ke svoodné cestě do Augšpurku a do Norimberku i nazpět, současně pak též přímluvčí ist k městské radě Augšpurské, aby přispěla Stradovi k vydobytí dluhu, jejž měl ýž za jistým měšťanem tamže, i aby „nepřipustila, aby byl nespravedlivým způobem o tento požadavek svůj připraven“. (Copeybuch Maxmilian's II.)

[5]) Carlo Ridolfi vypravuje ve svých „Dějinách malířů benátských“ (II. díl, tr. 260.), že též dcera Tintorettova Marietta, která byla důstojnou sokyní otce vého v malování podobizen, shotovila krásnou podobiznu Jakuba Strady, která ciaři Maxmilianovi II. darována byla. O jejím pozdějším osudu však není ničeho íce známo.

42 kr. vyplatila. Následujícího na to roku nalézáme v seznamu dvorských výdajů další poznámku: „Jakubovi Stradovi, antikvářovi JMC., za dvanáct podobizen a jedno poprsí, které JMC. od něho převzala, 810 zl.“ Roku 1573 opět doporučuje císař Maxmilian jiné knihy Stradovy bavorskému vévodovi Albrechtovi ke koupi a krátce na to psal císař podobný list městské radě Štrasburské, aby nabízené knihy antikváře jeho koupila, ant prý je sám pro nedostatek peněz pro sebe získati nemůže.[6]) Jevilt se již tehdáž citelný nedostatek ve dvorských kasách Vídeňských, tak že Maxmilian i značnou část svých uměleckých sbírek dal některým pánům dolnorakouským v zástavu, od nichž ji později syn jeho Rudolf II. vyplatil. K dolíčení hmotných poměrů Stradových v tehdejší době služiž ještě tolik, že byl držitelem domu ve Vídni, jejž pronajal dvorní komoře, která mu ještě roku 1585 nájemné 210 zl. ročně platila.

Rázem změnily se však tyto poměry ve prospěch Stradův, když v říjnu roku 1576 syn Maxmilianův Rudolf II. na trůn vstoupil. Velikým tímto mecenášem umění byl Jakub Strada ještě téhož roku povolán jako „dvorský antikvář“ do Prahy, kdež byl Rudolf svou residenci na Hradčanech zvolil; při novém upravení dvorského úřednictva a služebnictva bylo Stradovi vedle příbytku v královském hradě a stravování z císařské kuchyně vyměřeno služné ročních sto dukátů, což jest summa zajisté značná, uváží-li se, že i výteční umělci při dvoře císařském, jako Bartoloměj Spranger a Jan z Cách, ni polovici tohoto služného nedostávali. Na začátku roku 1577 přesídlil se Strada s rodinou svojí z Vídně do Prahy, kterou více neopustil, leda když podnikal nové cesty do Italie k zakupování antik a vzácností pro sbírky císařské. Když pak se Rudolf II. v dubnu téhož roku vydal na několikaměsíční cestu po zemích koruny české, by si od stavů tamních holdovati dal, byl Strada poslán do Vídně, aby odtamtud převezl na Hradčany jak umělecké sbírky a klenotnici Maxmilianovu, tak i vlastní své museum, jehož veliká část od císaře zakoupena a ke sbírkám císařským připojena byla. Úlohu tuto vykonal Strada během letních měsíců 1577 a tak založil v Praze v královském hradě na Hradčanech uměleckou sbírku, klenotnici a obrazárnu Rudolfinskou, která později světové pověsti došla a hmotné ceny více než třiceti milionů (dle nynější ceny peněz nejméně pětkráte tolik) nabyla, kdežto umělecká cena valné části obsažených v ní předmětů nezměrná byla.

Na Hradčanech nastala tedy nová skvělá doba působnosti našeho antikváře, neboť jen jeho píli a obeznalosti měly císařské sbírky svou pozdější velikost a svůj význam co děkovati. Hned prvního roku naplnil Strada z Vídně přivezenými poklady neméně než sedm velikých komnat v nové, tak zvané Ferdinandské části královského hradu Pražského, která se nad Jelením příkopem vypíná. Do velkotvárného a pře-

[6]) V přípisu svém ke Štrasburským, daném dne 30. června 1573, doporuču Maxmilian Stradu jakožto muže, který se „již po dlouhá léta zabývá sbíráním sta žitností, zvláště ale nápisů náhrobních, soch a mramorových prací uměleckých, c vše v sedmi velikých knihách popsal“. Dále uvádí císař, kterak prý častěji boh sbírky Stradovy osobně navštívil a cenu jejich seznal. Poněvadž prý ale dosavad jeho podpora umělcovi více nedostačuje, přeje si, aby mu město Strasburk ku př vedení plánů jeho nápomocno bylo.

bohatého museum tohoto uvedl pak císařského mecenáše svého, který od té doby v síních těchto a v ostatních komnatách umělcův, astrologův a alchimistů svých ztrávil největší část života, zapomínaje na vlastní panovnické povinnosti své a zůstavuje správu záležitostí státních ministrům a raddám svým. Jakkoli za dlouhého panování jeho v pokladně státní i dvorní neustále nedostatek panoval, na umělecké sbírky jeho bylo vždy peněz dosti; nejnutnější potřeby státní musily vždy ustoupiti před koupí nějaké vzácnosti neb uměleckého předmětu, které byly přečasto za ohromné summy kupovány. Leč také způsob tohoto rozmnožování sbírek Hradčanských vyžadoval sum nesmírných, neboť k ponuknutí Stradovu, který se ovšem v takových věcech výborně vyznával, vydržoval Rudolf II. ve veškerém světě jednatele, aby starožitnosti, umělecké vzácnosti a jiné památnosti vyhledávali a je pro Hradčanské sbírky, nešetříce nákladu žádného, zakupovali. S jednateli těmito udržoval Strada rozsáhlou korrespondenci, z níž seznáváme, že jedním z nejčinnějších sběratelů byl jakýsi Raimund z Kemptenu, kdežto se jako kommissionáři uvádějí Josef Arcimbaldo, Ondřej Unterberger, Karel Billens, ano i hrabě Ferdinand Šlik. Leč vedle agentů těchto, kteří úlohu svoji asi více se stránky obchodní provozovali, používal císař k návrhu svého antikváře Strady, když témuž v pozdějších letech vysoké stáří nedovovalo, aby sám daleké cesty podnikal, předních umělců dvora svého, aby v Italii stará i novověká díla umělecká pro něho opatřovali, což bylo arciť vždy spojeno s výlohami velikými. Znaje z osobního názoru skoro všecky umělecké sbírky v Evropě, dovedl Strada i z těch vydatně pro sbírku Rudolfinskou kořistiti a kdekoli se příležitost k nabytí takové naskytla, byl Strada ihned kupcem jejím pro císařského pána svého. Tak získal roku 1580 ze známé Imhoffské umělecké sbírky v Norimberku mnoho obrazů německých, nizozemských a vlaských malířů, zejména četná díla Albrechta Dürera, mezi nimi téhož „Požár Sodomy a Gomorrhy“, pak Rafaelova sv. Bartoloměje, Bordoniho Baccha, Dianu a Venuši atd. Též kniha s kresbami Dürerovými, nejvzácnější to poklad sbírky Imhoffů, přešla tehdáž péčí Stradovou v držení Rudolfa II.

Ale vedle skutečných pokladův uměleckých nalézalo se ve sbírkách Hradčanských též mnoho pouhých kuriosit a věcí bezcenných, tak že se diviti musíme, že umělecky vzdělaný duch Stradův dopřával místa i takovýmto zvláštnostem; na doklad toho uvádíme, že zde ukazovali též čepici a trepky knížete Přemysla, čelist sireny z Egejského prý moře, dva železné hřeby z archy Noemovy, roh báječného jednorožce atd. Jen ta okolnost, že se podobné kuriosity tehdáž chovaly též ve všech jiných sbírkách uměleckých, slouží tu poněkud za omluvu Stradovi, který tím pověrčivému duchu času svého hověl. Možná však také, že podobné nestvůry přišly teprva později do sbírek Hradčanských, neboť nejstarší katalog týchže, který se zachoval, pochází z roku 1601, :koli jest jisto, že při sbírání, s tak velikou horlivostí za doby Stra- ›vy prováděném, přečasto dálo se i to, co naznačujeme moderními ›vy „švindl“ a „humbug“.

Vůbec musí býti Stradovi učiněna výčitka, že jako ředitel umele- ·ých sbírek Hradčanských nepůsobil také k tomu, aby tytéž nezůstály neplodnými pro vývoj umění, nýbrž aby kruhy umělecké mohly nich čerpati další vzdělání, jako se té doby dálo při všech sbírkách

v Italii, kde nejen umělci domácí, ale též cizozemští nalézali co nejhojnější zřídla k uměleckému postupu svému. Krásného tohoto příkladu zůstávalo na Hradčanech nepovšimnuto, poklady tamní neměly žádného účinku na pokrok umění vůbec, tím méně pak českého zvláště. Rudolfinská sbírka podobala se v tom ohledu zakletému pokladu, jenž jest pro veškeren ostatní svět nepřístupný a své tisíceré krásy i vděky jen přísnému majiteli svému objevovati smí. U dvora Rudolfa II. vystřídala se za dobu více než tří desítiletí dlouhá řada umělců, kteří zde byli též činně působili, ale dějiny umění tehdejšího neposkytují badateli žádných známek toho, že by umělci tito byli Rudolfinské komoře nějaké pobudky neb příležitosti ku zdokonalení se děkovali.[7]) Že Strada sám tohoto politování hodného nevšímání si pravého účelu každé podobné sbírky vinen nebyl, můžeme souditi z jeho dřívějšího působení uměleckého, a proto lze s určitostí říci, že přední příčinou tohoto uzavírání uměleckych pokladů Hradčanských před ostatním světem byl zajisté jenom císař Rudolf sám, jehož nedůvěřivá a lidu se stranící povaha nedovolovala, aby umělci a vzdělanci měli přístup do obrazárny jeho. Že se však Strada nestaral o to, aby nedůvěru císařovu aspoň v ohledu tomto rozplašil, to jest bezpečně vinou jeho, kterou mu historie umění a zvláště umění českého odpustiti nemůže. Jak velikého úspěchu bylo by se zejména toto poslední mohlo dodělati, kdyby domácím umělcům byly sbírky Hradčanské přístupny bývaly, vidíme právě na příkladě s Petrem Brandlem, který přece měl ke studiím svým již jen skrovnou část obrazárny Rudolfovy a přece se vzory jejími na tak proslulého umělce vzdělal. Ke cti Stradově chceme se domnívati, že snad činil pokusy v ohledu tomto, že však císař uzavřeností svou namáhání jeho mařil; střežilť Rudolf zvláště v posledních letech svých poklady Hradčanské tak úzkostlivě, že se ni přední dvořané nemohli do komnat sbírky umělecké dostati, anť císař k týmže klíče vždy ve svém kabinetu choval, tak že bez vědomí jeho nemohl nikdo do nich vstoupiti. Za takových okolností jest ovšem odůvodněn výrok, že veškeré umělecké poklady na Hradčanech shromažďované byly beze všeho vlivu na vývin umění a že širším kruhům zůstávaly takřka neznámými, což dotvrzuje i ta zajisté výmluvná okolnost, že se v českých současných spisech a pamětech neděje skoro žádné zmínky o sbírce Rudolfinské, neboť tehdejší obyvatelstvo Pražské o ní jen z pověstí nějaké tušení mělo.

S ohledem na toto vše a pak na způsob nesoustavného spořádání sbírek, jak se nám totéž v seznamu z roku 1601 jeví, nemůžeme tudíž umělecké sbírce Hradčanské, jak ji Jakub Strada založil, a po něm od roku 1588 syn jeho Oktavian spravoval, přiřknouti povahy takové, jaká za naší doby přísluší uměleckým museím a galeriím. Seznam onen, v němž se tisíce věcí bez ladu a skladu uvádí, z něhož vidíme, že díla umělecká měla své místo v nejbližším sousedství věcí bezcenných, pravé poklady umění byly utlačeny spoustou pouhých kuriosit, jest s' dectvím toho, kterak Rudolfinské sbírky byly pouhou snůškou všel

[7]) Teprva o sto let později konal Petr Brandl v obrazárně na Hradčan studia, která z něho mistra v umění jeho učinila; též známý „slezský Rafael", Mich Leopold Willmann, jenž stejně ze sbírek těchto čerpal, činil tak až po roce 16 kdy byl do Prahy přišel.

co Strada a jeho nesčetní jednatelé právě do rukou dostali, a že scházela zde rovnající a tříbící ruka umělcova, jakož i řídící duch umělecký, čehož obého sice u Jakuba Strady nepostrádáme, ale v Hradčanských síních toho jen skrovné stopy nalézáme. Musíme se tu, poněvadž nedostatek těchto dvou vlastností u Strady předpokládati nelze, vrátiti opět k úsudku, že císař Rudolf také zde vůlí svou rozhodoval a řádné soustavy v pořádání sbírek svých nedbal, ba snad jí Stradovi ani prováděti nedovolil, neboť dával vždy na jevo, že má umělecké poklady své jediné pro sebe a nikoli též pro ostatní svět. Tím ovšem jest vina Stradova v obojím směru z valné části omluvena, a můžeme ostrý svůj soud o skrovném uměleckém významu sbírky Rudolfinské; pokud se osoby „dvorního antikváře" týče, zmírniti. Povaha Rudolfova značila se tudíž i v oboru tomto, stejně jako tomu bylo v oboru politickém a vůbec veřejném, jenž se nalézal při známé lhostejnosti a netečnosti císařově v plném rozkladu. A když se Rudolf po roce 1585 stal i melancholickým, z čehož se pak dokonce i občasná choromyslnost vyvinula, pak ovšem ustávalo též umělecké a vědecké působení na Hradčanech, které bylo aspoň prvním dvěma desítiletím panování Rudolfa II. význačného rázu dodávalo. Té truchlé doby se však Jakub Strada více nedožil, neboť působil na Hradčanech za prvních dvanácti let vlády Rudolfovy, kdy se císař ještě nekalenému zdraví duševnímu těšil a u dvora skvělý život vládl.

Přízni Rudolfově těšil se Strada již ve Vídni, kdy jej byl týž po návratu svém ze Španělska roku 1570 v císařském hradě seznal, neboť umění milovný korunní princ, vzdalován jsa v prvních letech od svého otce všeho účastenství v politice i ve správě státní, oddal se tím horlivěji studiím v císařské bibliotéce a v uměleckých sbírkách, kde přišel se správcem týchže Stradou tudíž ve stálý osobní styk a jej sobě pro vědění v oboru archaeologie a numismatiky velice oblíbil. Stav se pak panovníkem, věnoval mu již dokona náklonnost svoji, poctívaje ho dary a vyznamenáními, kterých se jen předním důvěrníkům císařovým dostávalo. Tím nabyl Strada u dvora Hradčanského vlivu důležitého, jenž i od osobností vynikajících často byl vyhledáván, neboť prostřednictvím „dvorního antikvaře" bylo se lze nejsnáze k osobě císařově dostati, jak o tom zprávy cizích vyslanců a diplomatických jednatelů na mnoha místech sdělují. Že by však byl Strada tohoto vlivu svého zneužíval podobně zištným způsobem, jak se toho později tři nejvyšší komorníci císaře Rudolfa dopouštěli, o tom není nikde zmínky učiněno, a sluší tudíž v tom ohledu povahu jeho za bezúhonnou považovati. Obvyklé intriky dvorské a politické, jichž rejdištěm tehdáž Hradčany byly, nezůstávaly ovšem snad ani „dvorního antikváře" tajny, neboť se v nich, jak známo, zcela podřízené osobnosti u dvora súčastňovaly, ale přímého obviňování ve směru tomto, jaké se později proti synovi a ještě více proti dceři jeho tak často vyskytuje, nenalezli jsme nikde v současných ·amenech proti Jakubovi Stradovi.

Dcera Stradova, která se po přesídlení otcově v neobyčejně krásnou ívku vyvinula, obrátila k sobě záhy pozornost vznešeného mecenáše ce svého, jenž navštěvuje často dvorního antikváře v komnatách jeho, ·y se pracím jeho uměleckým i sbírkám obdivoval, seznal zde vysoce :dělanou dceru, jejíž spanilost a krása se ode všech současníků velebí.

*

Koře se této lęposti i vzdělanosti její byl k ní pojat citem milostným a brzo bylo dvoru Hradčanskému zjevno, že donna Kateřina Stradová jest favoritkou Rudolfa II., který opíraje se všem plánům císařské matky své i bratří svých, aby se oženil, hledal náhradu v loktech krásné Vlašky, která mu v létě roku 1585 prvního syna, pověstného později dona Julia Césara, porodila. Že nebyl milostný tento poměr císařův k dceři Stradově snad jen chvilkovým rozmarem a že Rudolf milenku svoji povznesl nad stupeň obyčejných milostenek, vysvítá z té okolnosti, že uznal dítky její za levobočky své a přiřknul jim, jako se bylo již dříve v podobných případech stalo, predikát „de Austria“, dle něhož jako princové a princezny chovány byly a také se s nimi i po smrti Rudolfově dle toho jednalo a ve všem příslušná pocta jim se vzdávala.[8]) U dvora císařského na Hradčanech setrvala donna Kateřina, jíž k vůli Rudolf skoro výlučně v obcování svém jazyka vlaského užíval, tak že se týž dle svědectví Karla ze Žerotína přímo panujícím u dvora stal, po všechen čas života Rudolfa II., jemuž ještě dvě léta před smrtí jeho, tedy ve věku již více než čtyryceti let, poslední dítko své porodila; zdá se ale, že se též ona brzo po smrti Rudolfově se světem rozloučila, ač rok úmrtí jejího blíže znám není. V posledních letech byla spojena s pověstnými nejvyššími komorníky císařskými, zejména s Ruckým, s nímž byl spolek její vůbec tak těsný, že bratr téhož Fridrich Rucký, zvěděv v úmrtní den císaře Rudolfa o zatčení bratrově, dal nejcennější skvosty, pak umělecká díla, od Ruckého z císařských sbírek odcizená, na kvap odnésti do příbytku „milostivé slečny Stradové“, jak později jeden ze služebníků Ruckého při výslechu vypověděl. To také jest poslední zpráva, která jest nám o této milostnici Rudolfově známa.

Vylíčený tuto poměr dcery Stradovy k Rudolfovi II. musil ovšem dosavadní vliv Jakuba Strady u dvora Hradčanského jen ještě rozmnožiti a utvrditi, přízeň císařovu pak mu ve zvýšené míře získati. Poslední léta života Stradova byla tudíž pro učence a umělce našeho nepřetržitou řadou dní skvělého a bezstarostného žití dvorského; požíval vysoké cti a vážnosti u všech současníků, těšil se plné náklonnosti štědrého císaře, docházel vzácného uznání v kruzích vědeckých a uměleckých a viděl konečně syna svého Oktaviana kráčeti ve svých šlepějích, tak že mu s plnou důvěrou na sklonku působnosti své správu císařských sbírek uměleckých do rukou vložiti mohl. V stáří 73 let dokonal velečinný a vysoce záslužný život svůj, zemřev dne 6. září 1588, jak to seznáváme

[8]) S donnou Kateřinou Stradovou měl Rudolf šest dítek, jež vesměs přídomku „de Austria“ požívaly a v mladých letech svých do klášterů na vychování dány byly. Nejstarší don Julius César de Austria, pověstný svou prostopášností, zemřel roku 1608 na zámku Krumlovském, kdež byl v úplnou šílenost upadl; druhý syn don Matiáš de Austria byl od arcivévody Ferdinanda štýrského dán jezovitům ve Štýrském Hradci na vychování, odebral se v září 1619 do Madridu, odku jej ale král Filip III. k návratu do Německa přiměl, kde ještě téhož roku náhlo smrtí zemřel; nejmladší syn don Karlos de Austria, taktéž u jezovitů v Štýrském Hradci vychovaný, súčastnil se za Ferdinanda II. ve válce proti Turkům v Uhrác a později ve válce třicetileté a připomíná se ještě roku 1650. Nejstarší dcera donn Karolina de Austria těšila se veliké přízni císařského otce svého a provdala s za hraběte z Contecroy, kdežto druhé dvě dcery, donna Alžběta de Austri a donna Dorothea de Austria ztrávily svůj život v klášteře a sice ona v Vídni, tato v Madridu.

z listu syna jeho, zaslaného dne 22. září 1588 vévodovi Alfonsovi II. d'Este, v němž mladý Strada tomuto vznešenému příznivci svému sděluje, že milovaný otec jeho řečeného dne v Praze život svůj dokonal. Pochován byl v kryptě kostela sv. Mikuláše v Starém městě Pražském, kde se však po náhrobku jeho ni památky více nenalézá, anť byl kostel týž, jak vědomo, na počátku minulého století zcela nově vystaven, při čemž náhrobní kameny ze starého kostela na zmar přišly.[9])

Dědicem všech sbírek a uměleckých pokladů Stradových, leč také, což mnohem více váží, jeho učenosti a umělosti stal se jeho syn Oktavian de Strada, který se byl, jak jsme již sdělili, roku 1550 ještě za pobytu otcova v Mantově narodil. O způsobu jeho vzdělání není nám nic bližšího známo, jen tolik můžeme souditi, že navštěvoval zajisté nejdřív školy ve Vídni, kdež se otec jeho od roku 1556 zdržoval; na které universitě nabyl klassického vzdělání, které jej učinilo důstojným nástupcem otce jeho, nevíme; bylo však stejně důkladné a obsáhlé jako u otce jeho, ano též technická zručnost byla mu v neobyčejné míře dána, neboť kreslil a rýsoval ještě krásněji a uměleji než jeho otec. Vyznávaje se i v několika řečech byl též on skutečným učencem a umělcem, který pokračoval co nejzdárněji v literarních a uměleckých pracích otce svého a zejména vědu archaeologickou stejně cennými spisy obohatil. Hned v mladých letech byl účinlivým spolupracovníkem otce svého, zároveň s ním kreslil mince, medalie a předměty antického umění, později podnikal též umělecké cesty do Italie a do jiných zemí, aby tam vzácnosti pro sbírky císařské v Praze zakupoval: slovem byl rovněž horlivým sběratelem starožitností jako otec jeho, po jehož smrti zdědil i úřady a hodnosti jeho, neboť i jemu byl Rudolf II. touž, ba snad ještě větší přízní nakloněn, jako otci jeho, neboť Oktavian Strada byl mu v letech bližším a jako bratr milenky jeho v mnohém ohledu též důvěrníkem.

Hned v prvních letech úřadování jeho povýšil jej císař ve stav rytířský s predikátem „z Rosbergu“, jehož Strada od té doby užíval, nesa mimo to jako otec jeho čestný název „měšťana Římského“. V úřadě „dvorního antikváře“ pokračoval dále v rozmnožování sbírek Hradčanských, kterým brzo původních sedm síní více nastačovalo, tak že za nedlouho byl i sousední sál německý a konečně i ohromný sál španělský sbírkám vyhrazen. Plesy a slavnosti, které se byly v prvním desítiletí panování Rudolfova tak často na Hradčanech střídaly, přestaly při vzrůstající melancholii císařově dokona, a takž mohly oba ony nádherné sály k uchování rostoucích sbírek uměleckých věnovány býti. Menších síní bylo od té doby upotřebeno za obrazárnu, kdežto do německého a do španělského sálu přišly sbírky umělecké, kuriosity, klenotnice atd. Neméně ale rozmnožoval Oktavian Strada též sbírky po otci zděděné,

[9]) Vědomosti o tomto pohřebním místě Stradově jsme nabyli z poznámky v našem výtisku spisu „De vitis imperatorum“ od Oktaviana Strady z roku 1615, kteráž kniha byla v minulém století majetkem Václava Michaelisa, rektora arcibiskupského semináře v Praze; při seznamu spisovatelů, z nichž čerpáno bylo, uvádí se na konci též „Jacobus de Strada“, při jehož jménu jest tužkou a sice rukou asi z konce XVII. století připsáno: „qui Vetero-Pragae ad S. Nicolaum sepultus est“. Ta okolnost, že měl syn Stradův v nedalekém sousedství kostela sv. Mikuláše, totiž v Týnském dvoře, vlastní dům, který podle všeho byl již otci jeho patřil, činí zprávu tuto tím více věrohodnou.

s nimiž do ciziny výnosný obchod vedl, jsa zároveň agentem některých umění milovných panovníků v Německu a v Italii, pro jejichž sbírky jako otec jeho pracoval.

S umělci a učenci Pražskými byl ovšem také ve stálém spojení a v úzkých stycích (podobizny dvorního historiografa Jakuba Typotia a dvorního lékaře Anselma Boodta připojil k dílům svým) a zaujímal vůbec jak u dvora tak ve společenském životě Pražském velmi důležité postavení, jak se snadno dá vysvětliti u muže, který požíval při císaři vlivu tak velikého. Více než otec jeho staral se Oktavian Strada též o záležitosti veřejné a častěji mísil se též v intriky politické, zejména co byl pověstný dobrodruh Jeronym Makovský z Makové ke dvoru přišel a nejvyšším komorníkem Rudolfa II. se stal. Následoval tak sestru svoji, jíž bylo také mnoho výčitek činěno, že si libuje v intrikách dvorských a politických, zvláště pak že císaře odvrací od důraznějšího účastenství ve správě státní, aby měli spojení s ní ministři Rumpf a Trautsohn tím volnější ruce a vládu dle své libosti vykonávali.

To vše mu ale nevadilo, aby nesledoval s dřívější pilností vědeckou činnost svoji, neboť právě v devadesátých letech XVI. století pracoval o největším svém díle historickém, jehož první díl nese název: „Symbola divina et humana pontificum, imperatorum, regum etc.“ Obsahuje od historiografa Typotia stručně vylíčené dějiny papežů, císařův a králů, jejichž podobizny a mince pamětní do textu vloženy jsou; jeť to tedy dílo jaksi pokračující ke spisům jeho otce, jen že do něho též dějiny a podobizny Římských papežů pojaty jsou. Vyobrazení zde obsažená ryli dle výkresů Stradových proslulý umělec Jiljí Sadeler a jeho dva strýcové Jan a Rafael, taktéž ryjcové dovední. Když dílo to roku 1600 tiskem v Praze vyšlo, shotovil k němu Jiljí Sadeler též umělecky provedený list titulní s podobiznou Oktaviana Strady. Tatáž jej představuje v poprsí, oděného kožešinou a s řetězem kol krku; nahoře nalézá se rodinný znak Stradův a jeho heslo „In labore meo requies“, pak nápis „Ao. Chr. MDC. aetatis L.“ Dole pak se čte nápis: „Admodum illustri Dno. Octavio de Strada a Rosberg. Rudolphi II. Rom. Imp. Nobili aulico Antiquario et civi romano.“ Připsán pak jest spis tento arcivévodovi Maxmilianovi, bratru císaře Rudolfa II. [10])

Druhý díl spisu toho, připsaný Olomouckému biskupovi, kardinalu knížeti Františkovi z Dietrichsteinu, vyšel roku 1602 pod názvem „Symbola varia divers. principum sacrosanctae ecclesiae et sacri imperii rom.“, a třetí pod týmže názvem, věnovaný benátskému dožovi Marinovi Grimanimu. Všecky tři díly vydal svým nákladem ryjec Jiljí Sadeler, který ozdobné titulní listy a veškeré obrazy v nich pěkně v mědi ryl a to dle kreseb od Oktaviana Strady neobyčejně uměle shotovených. Velikolepé třísvazkové dílo toto dočkalo se druhého vydání, které r. 1652 u Bohu-

[10]) V městských knihách Kralohradeckých nalézáme při srpnu 1593. pozná z které vysvítá, že Oktavian Strada hodlal toto dílo své aneb snad část jeho psati obci města Hradce Králové, jak takové dedikace tehdáž v Čechách u četr autorů v obyčeji byly. Poznámka ta zní následovně: „Oktavio Stratoni JMC. ‹ řanu a Antiquario, jenž knihu Emblematum a Symbolarum císařův i králův i jir lidí znamenitých městu Hradci obětoval, s poděkováním zpátky zaslali, vymlouv že obec Hradecká chudá a častými pokutami, to jest ohněm a povodněmi k z nitému snížení přivedená, ty outraty nésti nemůže, odsílaje 4 dukáty.“

míra Schönwettera ve Franfurtu n. M. vyšlo, kdežto díl první vyšel potřetí roku 1666 v Arnheimu. (Knihovna kláštera Strahovského chová pěkný exemplář celého díla.)

Tak jako otec jeho zanechal též Oktavian Strada několik uměleckých děl v rukopisu, z nichž jedno teprva po smrti jeho roku 1615 od syna jeho, taktéž jméno Oktavian nesoucího, ve Frankfurtu n. M. z knihtiskárny Jana Bringera na veřejnost dáno bylo. Vydavatel věnoval je tehdáž panujícímu císaři Matiášovi a obšírný název jeho zní: „De vitis impp. et caess. rom. tam occ. quam or. nec non uxor. et lib. eorum item tyran. omnium qui diversis temp. rom. imperium attentare et occupare conati sunt, inde a C. Julio Caesare primo Monarcho usque ad D. N. Imp. Caes. Matthiam una cum effigiebus et symbolis etc. etc. olim incredibili labore sumptu magno peregrinationibus multis iisque periculosis Octavii de Strada a Rosberg civ. rom. S. C. M. Rudolphi sanctiss. memoriae Nob. aulici et antiq. ordinarii congestum et adornatum etc. nunc publici juris factum cura et impensis Octavii de Strada a Rosberg domini authoris piae memoriae filii et haeredis. Francofurti a M. Joh. Bringerus. 1615.“

Vydáno jsouc ve folio obsahuje dílo toto neméně než 531 podobizen římských císařův od Julia Caesara počínaje až k císaři Matiášovi, jejich symboly a mince; titulní list pak jest opět ozdoben podobiznou Oktavia Strady st. (Výtah tohoto spisu v německé řeči vyšel roku 1618 ve Franfurtu n. M. pod názvem „Kaiser Leben aus den Münzen“.) Veškeré výkresy jsou ryty dle mincí ze sbírky Stradů pocházejících, které byl Oktavian Strada s uměleckou dovedností kreslil. Kresby tyto předstihují co do jemnosti a krásy provedení i podobné práce Jakuba Strady, což stejnou měrou platí o dalších rukopisných dílech Oktavianových, kterých dvorní knihovna Vídeňská též několikero čítá. Obsahují tatáž poprsí císařův římských, nad míru krásně modrou barvou pérem kreslená, k nimž biografie císařů těch připojeny jsou; dále podobizny a symboly římských císařů dle jejich mincí shotovené, pak podobizny papežů, kteréžto dílo se za zvláště cenné pokládá a od umělce císaři Rudolfovi II. připsáno jest; konečně několik svazků s podobiznami a symboly evropských panovníkův a naposledy velikolepý rodokmen Habsburkův, opatřený letopočtem 1590 a jménem i znakem Oktaviana Strady. — Též v archivu Mikulovském nalézá se dvé rukopisů Stradových a sice jeden o čtyrech listech ve folio z konce XVI. století, jenž má tento název: „Symbola Romanorum Imperatorum occidentis regumque Hispanorum, Galliorum, Anglorum, Lusitanorum, utriusque Siciliae, Hierosolymitanorum, Hungarorum, Boemorum, Polonorum, Daniorum etc. Per Octavium de Strada, civem Romanum, S. Caes. Mai. Rudolfi II. nobilem aulicum.“ Jsou to čtyry listy nad míru krásných kreseb pérem provedených; na černých kožených deskách nalézá se císařský znak, ořízka pěkně zachovaného rukopisu tohoto pak jest zlatá a vše poukazuje k tomu, že byl shotoven pro císaře Rudolfa II., jenž pak jej daroval presidentovi nad dvorní komorou, známému sběrateli Ferdinandu Hoffmannovi svob. pánu z Grünbüchlu, jehož knihovna později do Mikulova přišla. O druhém rukopisu, jenž jest ve vlaské řeči sepsán, víme již najisto, že byl r. 1597 majetkem Rudolfovým, který pak jej témuž hodnostovi daroval; název jeho jest: „Libro di Dissegni per far Vasella di argento et oro per ser-

vitio della credenza e tavola per un gran principe, fatte tutte al modo antico et como oggi si usano in Roma. Dissegnati di mano propria di Ottavio Strada, cittadimo Romano e gentiluomo della casa di Rudolpho II. Imperatore.“ Obsahuje čtyrycet tři listy s mistrovsky provedenými kresbami váz, svícnů, lamp, kandelábrův a podobného náčiní stolního, vše v nejkrásnějším slohu renaissančním, tak že umělecké dílo toto pravý obdiv vzbuzovati musí a za našich dob by uveřejnění tiskem zasluhovalo.

Z neobyčejně velikého tohoto počtu uměleckých děl jde na jevo, že Oktavian Strada byl důstojným nástupcem otce svého v oboru archaeologie a numismatiky a že též jakožto umělec byl mu zcela roven, ba ve mnohém ohledu jej ještě překonával. Moha pracovati na poli již pěstovaném, jevil v pracích svých větší soustavnost, a jsa od dětství svého vychován na půdě zemí Habsburských a po vešken život zde působiv, činí vším právem nárok na zásluhu, že vědu archaeologickou a numismatickou přenesl z Italie do zemí těchto, kde tuto činnost jeho třeba jest ještě důkladným prozkoumáním všech spisův a uměleckých prací jeho zde zachovaných náležitě oceniti a postavení jeho v oboru vědy i umění zjistiti, tak aby i jeho jméno bylo z nezaslouženého zapomenutí opět na povrch vyneseno. U současníků svých docházel též Oktavian Strada plného uznání, ačkoli mnozí učenci němečtí, jako Krist. Clewein, Jan Imhoff, Krištof Kress a J. Scultetus ve spisech svých proti němu a mnohým náhledům jeho horlí. Tím ovšem cena a význam prací jeho nejsou zmařeny, neboť mluví tytéž i po třech stoletích samy za sebe jakožto plody skutečně umělecké, byť i ráz doby své na sobě nesoucí.

Co se týče soukromého života jeho a působení při dvoře Hradčanském, sluší se především zmíniti o tom, že se v úředním jeho postavení jakožto antikváře a správce císařských sbírek a klenotnice udála r. 1600 ta změna, že úřad jeho byl rozdělen a Strada pouze antikvářem zůstal, kdežto správa klenotnice známému umělci Dionysovi Miseronimu svěřena byla, neboť týž se onoho roku v seznamu dvořanstva jako správce císařské klenotnice uvádí. [11]) Toto rozdělení dosavadního úřadu Stradova událo se nejspíše jen k žádosti jeho vlastní, anyť neustále rostoucí císařské sbírky umělecké vždy větší péče a píle vyžadovaly, čemuž síla jediného muže více dostačiti nemohla. O sedm let později složil pak Oktavian Strada též úřad dvorního antikváře, načež byl dne 1. května roku 1607 malíř miniatur Daniel Fröschl nástupcem jeho s měsíčním služným 25 zl. ustanoven; týž ale zneužil tohoto postavení svého, spojiv se s nejvyšším komorníkem Ruckým k olupování císařských sbírek, začež pak po smrti Rudolfově s ostatními účastníky podvodů těchto ve vazbu vzat byl.

Po odchodu Oktaviana Strady od správy klenotnice a později i císařských sbírek ustalo se již také v soustavném rozmnožování jich,

[11]) Dionys Miseroni, pocházející z rodiny v Miláně a ve Florencii osedlé, t proslulý jako leštitel a ryjec drahých kamenů pro umělecké sbírky vévody Cosim roku 1590 povolal jej Rudolf II. k doporučení Stradovu ke dvoru svému, kdež uměleckým řezáním a leštěním drahokamů velkou přízeň císařovu získal a koneč správcem císařské klenotnice se stal. Potáhl za sebou z Italie do Prahy něko svých příbuzných, kteří se taktéž v umění leštitelském a řezbářském vyznamenáva V rodu Miseronů zůstala pak správa císařské klenotnice a všech uměleckých sbí Hradčanských skoro po sto let dědičnou.

jednak že rostoucí melancholie císařova jevila i zde účinek svůj, jednak že se finančních prostředků nedostávalo, neboť za posledních let panování Rudolfova bývala peněžní tíseň na Hradčanech tak veliká, že často ani nejnutnější potřeby dvorské uhrazovány býti nemohly. Tím lépe se však dařilo Stradovi, neboť byl té doby mužem velmi zámožným, který, jak z listin o tom v c. kr. místodržitelském archivu v Praze zachovaných vidíme, šlechticům značné summy peněz půjčoval a mnohdy si při dobývání dluhů těch proti dlužníkům přísně počínal, dávaje je, když zaplatiti nemohli, do vězení šlechtických dlužníků v Černé věži na hradě Pražském sázeti.[12]) Zároveň byl Strada držitelem domu, ležícího v Týnském dvoře vedle domu „u váhy", jejž r. 1605 pronajal panu Krištofovi z Leskovce za půlletní nájemné 40 tol. po 70 groších. S nájemníkem tímto však měl taktéž velikou potíž, neboť jak ze stížnosti jeho dne 20. června 1605 císaři podané vysvítá, nejen že mu pan Leskovec nájemného neplatil, ale v domě též mnohé škody působil, ano i se ženou svojí v něm nekalou živnost provozoval. Stížnost Stradova však neměla účinku, neboť vyřízení její znělo v ten smysl: „Poněvadž pan Leskovec není na poručení JMC. do toho domu vpuštěn, nýbrž s dobrou vůlí supplikanta, a čas nájmu ještě neprošel, nemůže se ještě na ten čas nic poručiti." — Z rodinných jeho poměrů jest nám jen tolik známo, že měl manželku Barboru, jejíž původ a rodinné jméno se však nikde neuvádí. S tou zplodil syna Oktaviana, který proslul jako děd a otec jeho taktéž jakožto pěstitel archaeologie a stal se tak důstojným členem tohoto triumviratu učenců a umělců z rodu Stradů z Rosbergu. Kdy Oktavian Strada starší zemřel, nikde jsme nenalezli poznamenáno, leč stalo se tak před rokem 1615, neboť ve spisu v tom roce od jeho syna vydaném píše týž o otci jako již zemřelém. Pravdě nejpodobnější jest, že dokonal život svůj tak jako otec jeho v Praze a zde že taktéž v některém chrámě pohřben byl, jak se to stávalo u všech vznešenějších a vynikajících osobností Pražských.

Oktavian ml. Strada z Rosbergu nenásledoval více otce svého v úřadě dvorském, neboť se s ním v seznamech dvořeninstva a služebnictva dvorského nesetkáváme, naopak uvádějí se později v úřadě dvorského antikváře a správce císařské klenotnice osobnosti zcela jiné. Vůbec nastal po smrti Rudolfa II. úplný obrat s dvorem Hradčanským, neboť nástupce Rudolfův, bratr jeho Matiáš, přeložil sídlo císařské z Prahy do Vídně, královský hrad na Hradčanech od roku 1612 osiřel a tím osamotněly zde také Rudolfinské sbírky, kterým v málo letech na to osudné doby nastaly. O mládí třetího Strady nevíme nic bližšího, neboť setkáváme se s ním dle našich pramenů teprva při roce 1615, kdy vydal ve Frankfurtu zmíněné již rukopisné dílo otce svého, na jehož

[12]) Tak učinil roku 1600 Vilémovi Komedkovi z Rovin, který byl teprv po několikaměsíční vazbě ku zvláštnímu rozkazu císařovu dne 11. prosince r. 1600 na svobodu propuštěn, poněvadž ve při jeho se Stradou „kommisse ještě konána býti nemohla a svátek Narození Páně se blíží". Téhož roku byl dne 24. února vydán císařský dekret, kterým se konšelům Nového města Pražského poroučí, aby Oktavianovi Stradovi pomohli ke dluhu 200 kop míš. u Viléma Redelfestera z Wildersdorfu, který pro dluh tento taktéž uvězněn byl. Z dalších listin jest viděti, že Strada lichvařil zcela tak, jak to té doby nejvyšší komorníci císařští v nesčíslných případech dělali. (Zmínky zasluhuje, že se v listinách těchto Oktavian Strada uvádí vždy jakožto „nejstarší služebník dvorský JMC." a on sám tak o sobě píše.)

titulu se uvádí jako syn a dědic zvěčnělého spisovatele. Z toho a z další umělecké i spisovatelské činnosti jeho seznáváme, že si byl též mladší Oktavian Strada vědy v rodině jeho dědičné oblíbil a stejným nadáním i touže činností vědeckou vynikal, ač se v prvních letech působení svého jen na vydávání pozůstalých děl otce a děda svého obmezoval. R. 1617 a 1618 uveřejnil totiž ve Frankfurtu n. M. dva díly spisu děda svého Jakuba Strady o stavbě strojův a mlýnů, neboť se sám vedle historie též vědami přírodními a technickými zabýval. Jak velice i v oboru tomto vynikal a takřka tvůrčím duchem byl, jde na jevo ze zprávy Addisonova „Spectatora“ z r. 1712, v němž proslulý tento spisovatel vypráví o Oktavianovi ml. Stradovi, kterak prý roku 1617 sestrojil ciferník s abecedou a magnetovou jehlicí, aby prý do dálky slova a věty sdělovati mohl. Neměl-liž už tenkrát Strada jakési tušení o elektrické telegrafii, která teprva po dvou stoletích svět ovládla? Každým způsobem svědčí i toto stručné sdělení o velikých vědomostech mladého Strady, jejichž rozsah by dalším badáním zajisté blíže vynikl a význam tohoto učence i ve vědě přírodní na jisto postavil.

S vlastními pracemi svými vystoupil Oktavian ml. Strada r. 1629, kdy vydal ve Frankfurtu n. M. současně dva spisy historické a sice první pod názvem „Genealogia et series Austriae ducum, archiducum, regum et imperatorum a Rudolphi I. ad Ferdinandum II.“, druhý pak zněl „Commentaria de rebus gestis ab imperatoribus Matthia II. et Ferdinando II. ab Anno 1617 ad 1629“. Obě díla jsou obsahu historického, a sice podává první životopisy všech panujících členů rodu Habsburského, kdežto druhé přináší zajímavé příspěvky k historii doby, v níž spisovatel sám žil. Obsah obou svědčí o tom, kterak se též Oktavian ml. Strada cítil zavázána vděčností rodu Habsburků, jenž byl děda a otce jeho tak mnohými poctami vyznamenal a nároků na dík potomka jejich si dobyl. Jak dalece též on sám podobnou povinností vázán byl a zdaž u císaře Ferdinanda II. nějaký úřad zastával, není nám povědomo, neboť jsme mimo tuto uvedená data o nejmladším Stradovi z Rosbergu na ten čas nic bližšího nevypátrali. Takž nevíme ničeho o dalších osudech jeho života, aniž kdy a kde zemřel. Od roku 1629 mizí rodina Stradů z Rosbergu úplně s jeviště historického a jen díla jejich v pozdější ještě době na novo vydávaná svědčí o tom, že jméno jejich v republice učenců za věku XVII. ve stálé známosti žilo.

Z nástinu života a uměleckého i vědeckého působení tří těchto mužů vychází na jevo, kterak studium vědy archaeologické, numismatické a historické, pak pěstění umění kreslířského bylo po tři generace v jedné rodině dědičným a že Stradům z Rosbergu náleží zásluha, že vědu archaeologickou a numismatickou záslužnými pracemi svými nejen založili, ale ji též z Italie do vlasti české přenesli, odkud se pak i do Německa rozšířila. V historii umění a věd budou Stradové z Rosbergu vždy čestné místo zaujímati, jehož význam se pak ještě zvýší, až veškera d[illegible] jejich, zejména pak ona rukopisná, budou dovedným znalcem blíže p[illegible] zkoumána. K tomu pobudku dáti, jest také účelem této naší studie, jsme především chtěli památku Stradů z Rosbergu z dosavadního za[illegible] menutí opět v širší kruhy uvésti.

O správě panství Poděbradského v XVI. a XVII. století.

Sepsal *Fr. J. Zoubek*, ředitel škol na Smíchově.

Poděbrady původem a jménem (jež za přezdívku, jako Poděúsy, sluší pokládati) souvisí nejspíše s nešťastným pádem staroslavné Libice dne 23. dubna 997, o němž svědčí sv. Bruno, z mladých let Vojtěchův přítel, že odtud byly „bídným vyhnanstvím rodiny rozptýleny". Jako zajisté byly močály a listnaté pralesy hradům Libickým obranou, tak mohly dobře nedaleko odtud na západ Poděbradům býti útočištěm. Župní sídlo někdy Libické bylo l. 1228 na Havrani nad Mrlinou, a Havraňskem nazýván byl po celé XIV. století dekanat později Poděbradský, ačkoli na Havrani ani žádné fary nebývalo. Zástavou drželi Poděbrady Kounicové erbu „lekno", nikoli „řebří", jehož jim Dalimil u Milána udělil. Avšak již l. 1268 (nikoli teprve 1277) byly Poděbrady opět v rukou královských a staly se svědkem nejvyššího povznesení i nejhlubšího pokoření velikého a nešťastného Přemysla Otakara II. Neboť dne 4. prosince 1268 Oldřich vojvoda Korutanský, provázen jsa Albrechtem hrabětem Gorickým a Tyrolským, Oldřichem z Hennberka, Jindřichem z Hardeka a j., na hradě Poděbradském pro příbuzenství, přátelství a lásku krále Otakara dědicem svým ustanovil a moc jeho dovršil, léta pak 1277 dne 31. října, když byl Rudolf I. Otakara zemí mimočeských zbavil a smluvami a závazky tak sklíčil, že i v Čechách přestával býti samovládcem: postěžoval si Otakar na témž hradě Poděbradském na neplnění úmluv i na to, že Rudolf proněvěřilé zrádce k sobě přijímá, kteří mu země České za podnoží svrchovanosti jeho podávali, což Rudolf za rušení míru vykládaje, Otakara stálým pokořováním doháněl, že nezbylo mu nic jiného, nežli aby cti své ubájil bojem, v němž zradou Milotovou jména svého nedůstojně zahynul. Tenkráte byl úřad a soud župní na Poděbradech, odkudž přenesen byl okolo r. 1300 do Nymburka, nového zkvétajícího města. L. 1315, vraceje se Jan Lucemburský z výpravy proti Matěji hraběti Trenčínskému, na hradě Poděbradském zastavil se a v měsíci srpnu tu meškal. Týž král sám veřejně k tomu se přiznal, že purkrabí Poděbradští lidi poddané týrali a sužovali všelijakým vydíráním, osvobodiv lidi kláštera Břevnovského l. 1328 od libovůle vlastních svých úředníků. Okolo r. 1330 zastavil Jan Poděbrady věřiteli svému Frenclínovi, měštěnínu Pražskému. Dne 1. září 1345 Hynek ze Žleb přijal v léno zboží Poděbradské, na němž pak od 1. února 1352 po 150 let vládl rod pánů z Kunstatu a z Poděbrad, z nichž Jiří král, na Poděbradech zrozený, nejjasněji ozářil rod svůj i celý český národ. Teprve od něho bylo podhradí Poděbradské zřízením městským a právem Magdeburským darováno. L. 1495

Jindřich kníže Minsterberský Vladislavovi II. postoupil Poděbrad, za něž dostal v manství knížetství Olešnické a Volov v Slezích; 4. dne m. července 1495 uvázali se v Poděbrady k ruce králi Vladislavovi Beneš z Weitmile mincmistr, Albrecht z Leskovce, podkomoří a Horníci. Když Ferdinand I. l. 1526 volen byl na království České, byly statky korunní v zástavách šlechtických, kromě hradů Poděbrad, Kolína, hrádku Křivoklátu, Tachova a Kadaně. Avšak Ferdinand I., zvláště pro války turecké jsa v nesnázích peněžitých l. 1533 zapsal Poděbrady Zdeňku Lvovi z Rožmitála a z Blatné, léta pak 1540 synu jeho Adamovi, který pro dluhy postoupil jich l. 1541 poručníkům po někdy Janu Trčkovi z Lípy a na Lipnici; od nich Ferdinand l. 1550 vyplatil je zase ku komoře královské, a často pak on i syn jeho, arcikníže Ferdinand, přebývali v Poděbradech.

1. O úřadu hejtmanském.

Úřad hejtmanský — žádný med, zvláště byl-li hejtman tak věrný a poctivý, jako Věněk z Černína. Na hejtmanu zajisté správa celého panství záležela, a na Poděbradsku mnoho bylo starostí a ještě více nedostatku! Žádal tedy starý Černín ústně a písemně, aby „z toho úřadu Poděbradského“ propuštěn a týž úřad aby jinou osobou opatřen byl. Ale nemohl dožádati se odpovědi. Opakoval tedy dne 13. března 1554 žádost svou, aby o sv. Jiří již propuštěn byl; nemohl a nemínil prý v úřadu déle býti pro nedostatek zdraví, a že nebylo, kdo by mu stateček opatroval, na němž dála se mu veliká škoda. Jaká tedy radost, když ho došla zpráva o jeho propuštění. „Poněvadž pán buoh všemohoucí (píše dne 30. října 1554) z své svaté milosti mně to za dar dáti a že jest mě jeho královská milost pán můj nejmilostivější z té práce a služby hejtmanské milostivě propustiti ráčil, z čehož jeho svaté milosti děkuji a vašich milostí prosím, což může nejveyš prošeno býti, že na ten zámek jiného hejtmana na místo mne postaviti a bez dalších odtahuov uvésti dáti ráčíte. Nebo já pro svůj nedostatek zdraví nikoli zde a v té práci déle býti nemohu.“ Ano zdraví Věnkovo zhoršilo se patrně. „Nebo v tuto středu minulou (dne 24. října) strhlo se tak veliké povětří, kteréž stálo až do neděle ve dne i v noci ustavičně a vodu všecknu na rybníce Blátě hrb (?) zahrnulo a pobralo z velikého loviště, tak že všecky ryby, co jich v tom lovišti bylo, na blátě zůstaly a ležely. Kdež pak ty ryby lidem sbírati a k sadkám nositi a voziti spěšně sem rozkázal a to u velikou zimu, div že lidé neomrzali, a já jsouce na svém zdraví velmi nedostatečen, při nich sem státi a býti musil, a tak tudy svému zdraví velmi sem ublížil a uškodil. ... a tak za to mám, že mi se to, dokudž sem živ, povleče. Ale však z daru pána boha všemohoucího na kapřích, štikách a koních škoda žádná jest se nestala: ty jsou sebrány a živy do haltéřův odvezeny. Než dlešťův, kterýchž jest znamenitý počet nalezen, sešlo 10 a 9 kop; jiný žádný na tom rybníce tak mnoho jich nepomní. Těch jest nějaký díl zemřelo. N jest ta ryba tak mdlá, jakž ji z vody a na vítr vezme, tak hned každá umř a podle mého zdání ti bídní dlešťové že jsou kaprům v pastvách škodu u nili, tak že jsou kapři pro ně dobře se pásti a vyrosti nemohli....“

Černínovi bylo slíbeno, že Jakub Hruška do Poděbrad bude vyprave a poslán. Ale minul měsíc, a nikdo nebyl na hejtmanovo místo vyslán uveden. I poslal dne 27. listopadu 1554 schválního posla do Prahy, a

konečně propuštění svého doprosil se. V té službě tři koně své zkazil: dva pošli, třetí byl ochromen: nevzal by Černín za ty škody ani 40 kop gr.

Konečně dočkal se toho, po čem tak dychtivě toužil. Ale hned dříve, a to již dne 8. ledna 1554, Floriana Grispeka z Grisbachu, JMC. radu, žádal za přímluvu, aby mu manství Rohozecká dána byla buď za dluhy nebo koupí, nebo darem.[1])

Nástupcem Černínovým v hejtmanství Poděbradském snad bezprostředním byl Filip z Vildnšteina (a na Přistoupíně), ale na krátko. Známe ho toliko z listu dne 1. pros. 1555. Toho roku potlouklo krupobití v pěti nebo šesti osadách panství Poděbradského. Když byl přijel arcikníže na Poděbrady, mnoho lidí poddaných skrze suplikace žádalo, aby pro znamenité škody své z úrokův nebyli napomínáni. Arcikníže slíbil v desíti nebo nejdéle v jedenácti dnech dáti odpověď. Když odpovědi nedával, mluvil hejtman o tuž věc s nejv. písařem a s nejv. hofmistrem arciknížecím a dostal za odpověď: „Poněvadž velká vydání JM. arciknížecí též i jiným z téhož zámku jsou, kdyby se takový ourok odpustiti měl, že by táž vydání z toho panství vycházeti nemohla.“ Vybíral tedy hejtman úrok i od chudších, jsa přesvědčen, kdyby jim z úroku svatohavelského něco sleveno bylo, o úrok svatojiřský že jim bude ještě hůře. A bylo nedoplatků (i za slepice) 83 kopy 19 gr. č.

Když bylo snad o sv. Jiří 1556 Filipovi z Vildnšteina dáno odpuštění, nařídila komora královská Matěji z Saxendorfu, který byl v ty doby purkrabí na Poděbradech, aby pilně a bedlivě při všem a všelijakém hospodářství pilen byl a tak opatroval, aby tu nic nescházelo a nikam aby se nic nerozšikovalo. Purkrabí, ač nařízení tomu snažil se dosti učiniti, přece dne 9. června 1556 měl toho potřebu, aby ohradil se: „Ale však to možná není, abych já jednú vosobú takové veliké a nesčíslné hospodářství dostatečně opatrovati mohl, zvláště pak na ten čas v této roztržitosti žádney žádného neposlouchá, leč jej k tomu mocí přidrží, a to jde všecko jeho původem. Nebo na tento čas žádného řádu není; neb tento hajtman již před sebe divné věci bere a časté odjezdy mívá, lidmi krále JMti poddanými trmá, káže se jim na zámek sjíti k určitému dni, ješto se toho druhdy žádná tak důležitá potřeba neuznává, a sám preč odjede, a voni tu zahálejí, při tom i své živnosti opouštějí, čekajíce naň, což se to často přihází. Neb spravedlnosti lidské a sirotčí mimo starobylý řád každého téhodne aneb dvakrát i třikrát do téhodne pouští, ješto nikda žádný předešlý hejtman toho nečinil, aby mimo soud co toho před se bráti jměl. Neb proto se soudové každého roku na panství drží, aby se tu spravedlnosti lidské vyhledávaly. Neb s takovým jeho propúštěním nemohou než zmatkové v lidských spravedlnostech nastati, pak zvláště tento čas, poněvadž jest jemu od VMtí oznámeno, aby svůj počet na hotově měl, neměl by se v to dávati. Dále to buď při uvážení VMtí: poslové často v kabelích a mošnách preč roznášejí to, což jim pokoutně do nich našpehují. Husy často na rybnících tepe, ty, kdež se jemu dobře vidí, rozpousílává; holomci a fišmeistr (porybný), bylo by slušněji, aby při rybnících hospodařili, nežli takové hony z rozkazu jeho po týchž husech provodili. Nebo rybníci na ten čas pilného a častého opatrování a dohlídání potřebují, a jestliže dlouho prodlévati ráčíte, aby se jiney hajtman uvesti měl, nebude moci než s znamenitou škodou a obmeškáním JM. královské býti; neb již při něm nic jiného není, než aby při všeli-

[1]) Originaly listů Věnka z Černína v Českém museu.

jakém opatrování překážku a posměch činil, a na tento čas již velká a pilná díla na polích, na lukách klízení i jiná mnohá při hospodářství, dvořích opatrování nastávají; neb sem již některé lúky posekati dal, ty, kteréž jsou mokry při bahnách, a při takovém klízení sám vosobně býti musím. Jestliže pak při zámku nebudu, tehdy se tu mnoho bude moci ledakams všelijakých věcí pryč rozšikovati; neb se tu nic jiného neobmeyšlí, než aby, kdo co můž, ulovil. A zvláště jeho žena. Poněvadž pak VMti to sami znáti a tomu rozuměti ráčíte, že tu s žádným ziskem, a to s znamenitou škodou JMti královské takové prodlévání býti by musilo, za to VMtí žádám, že to spěšně opatřiti ráčíte; neb já tu nic svého neobmeyšlejíc, než jako ten služebník bohdá věrně pánu svému sloužíc, čehož bych VMtí nerad tajna učinil, abych toho oznámiti neměl, co by na škodu JMti pánu mému beyti chtělo . . ." [2])

Nepořádný Filip z Vildšteina hned po dotčeném listu v úřadu hejtmanském nahrazen byl Arnoštem Ichtricem z Ichtric, s nímž hned dne 22. měsíce července 1556 v službě hejtmanské se potkáváme. Víme, že Ichtric ještě v březnu 1559 na Poděbradech hejtmanoval; odešel-li pak, nebo zůstal-li, anebo dostal-li se někdo jiný na jeho místo, nyní nevíme. Od léta 1561—1589 byl s malými přestávkami Kryštof Prog z Velenic a Nové Zásady třikráte hejtmanem na Poděbradech — hejtmanování jeho přerušil léta 1567 Adam Muchek z Bukova, l. 1586—87 Kryštof Mettych z Čéčova.

Hejtmané Poděbradští, později zároveň Kolinští, pokud shledáni býti mohli, byli tito:

1442 Jan Liška z Sudic.
1472 Zikmund z Bětova. — Oba sluli purkrabí.
1479 Jan z Dobřenic.
1486 Oněk Kamenický z Topic (Pam. I. 309).
1506—10 Hynek Baderský z Újezda (purkrabí 1506 Jan z Jelenie, 1509 Jiřík z Maličína.).
1514 Jan Bělský z Kařišova na Bartňově.
1516—19 Jiřík Želenský z Sebuzína (pukr.: 1519 Albrecht z Lipan).
1522 Jiřík Horyna z Honbic.
1524 Zikmund Vyšehněvský z Solče.
? Jan Semechovský z Semechova.
1532 Václav Vokrouhlický („úředník" na Pod.).
1547 Muchek z Bukova.
1550—54 Věněk Černín.
1555—56 $^{9}/_{6}$ Filip z Vildšteina (purkr. 1556: Matěj z Saxendorfu).
1556 $^{22}/_{7}$—1559 Arnošt Ichtric z Ichtric.
1561—65 Kryštof Prog z Velenic a Nové Zásady (purkr. 1561—67 Jindřich Chaberský z Baště). — Jan Prog z Velenic l. 1558 hejtmanem byl v Kladště.
1567 Adam Muchek z Bukova.
1567—86 Kryštof Prog. (Některý čas byl purkrabí Jindřich Chaberský z Baště — dle Tituláře.)
1586—87 Kryštof Mettych z Čéčova.
1589 Kryštof Prog.
1592 Kryštof Mettych.

---

[2]) Originaly dvou listů v Českém museu.

1597—1603 Jan starší Habartický z Habartic (purkr. 1597 $^{23}/_{9}$ Jan Kůl z Begendorfu).
1605—6 Václav Bohuchval Rut z Dirného (purkr. 1605 Jiřík Sokolský, 1607 $^{25}/_{7}$ Ondřej Žlutický z Žlutic).
1609—12 Mikuláš Klusák z Kostelce a na Obědovicích (též 1615?),
1613—23 Jan Obitecký z Obitec.
1623—30 Petr Štirnský ze Štirn.
1637—45 Havel Gotthelf z Fraydenberka (purkr. 1645 Jan Maximil. Hořovský; 1645—50 Bartolom. Bava Hermstatský, 1652 opět).
1647—48 Tomáš Cornelius.
1650 Bartoloměj Bava Hermštatský.
1651—52 Václav Albrecht Vltavský z Manšvertu a Helfenburka.
1657—58 Týž. (1657 purkr. Jan Broůček Velenický).
1663—68 Liborius Lamers.
1669 V. A. Vltavský.
1669—72 Jakub Bohuslav Lysander z Ehrenfeldu. Po něm: Tobiáš Ludvík Cvikher.
1703 Jan Těšovský (purkr. 1703 Václav Blovský).
1732 $^{12}/_{12}$ Frant. Vilém Logdman.

2. O čeládce v zámku, při dvořích atd.

Jakmile Krištof Prog správy panství se ujal, učinil ve všem lepší pořádek a v hospodářství lepší hospodaření. L. 1561 čeleď hradská kromě stravy a jiného opatření měla služby, jak následuje:

Hejtman, na stravě sám sedmý, 50 kop gr. č.; purkrabí (1561—1567 Jindřich Chaberský z Baště), fišmeister a písař důchodní (Brikcí) po 15 kopách gr. č., purkrabí a písaři, kteří mívali dotud po 25 kopách, ujato po 10 kopách, protože na jiných panstvích nedávalo se více. Písař rybničný dostával 6 kop., pachole písařské 3 kopy; pojezdný 10 kop; rybář a kuchmistr po 4 kopách; kuchař, mašťalka (Jan), vrátný, hlásný, druhý hlásný, klíčnice (Anna) po 3 kopách; Důra, děvka při též klíčnici, 2 kopy; pekař 5 kop, starší sladovník 9 kop, podstarší 7 kop, třetí sladovník 3 kopy; bednář 7 kop; holomek rybničný (něm.: holomko) 4 kopy, druhý holomek 3 kopy; celný 2 kopy; mlynář mistr 10 kop; jiných pět osob ve mlýně mělo toliko stravu. Mistr Baptista stravu měl na zámku, na kůň pak obroku téhodně po 3 věrt. Do špitálu Ferdinandem I. založeného (o špitálu králové Johany, manželky Jiříkovy, zmínky není) dávali ze zámku stravy na 4 osoby, tolikéž do školy; i poustevník jeden měl ze zámku stravování. Nad to dostávali kromě stravy: hradský 3 kopy, kuchař starší 4 kopy, pověžný 3 kopy, sládek z pivováru 2 kopy, kovář 7 kop, tovaryš téhodně 6 gr., dva voláci téhodně po 15 gr.

Panské dvory byly tři: Podměstský, Velimský, Nový, a v každém z nich tato čeládka, dostávající kromě stravy služby: šafář 6 kop; pluhař, pohonec jeho, druhý pluhař a pohonec jeho, pluhař u zadních koní a pohonec jeho po 4 kopách, skoták a pasařka po 3 kopách, sviňák po 2 kopách, kde byla šafářka 3 kopy, tři dívky (jména: Káča, Manda, Lída; Maruše, Anka, Alžběta) po 2 kopách, husačka 1 kopu, řezáč 5 kop.

Jako bylo purkrabí a písaři služby ujato, tak byl písař obroční sňat na dobro (míval 6 kop). Při dvoře Předměstském také čeleď byla sňata;

nádvorníkům bývalo druhdy dáváno 12 kop, což tedy bylo ujato; v ostatních dvou dvorech bylo po dvou nádvorních.

Kromě toho byli na panství: forštmistr (Hanuš Vych), na stravě sám pátý, služby pak měl 68 kop 54 gr. 3 den., koně dva, a na ně téhodně 2 kor. ovsa; jagrmeistr dostával 30 kop beze stravy; foršt beze stravy 26 kop, 30 korců na koně; oborník beze stravy 50 kop 25 gr.; Maruše v oboře beze stravy 26 kop 59 gr.; zahradník beze stravy 26 kop 20 gr. 2 den.

3. Příjmy, vydání a dluhy.

Příjmy takto se vykazují:

Úroku svatojiřského, svatohavelského, vánočního, za slepice a kuřata (úročná) atd.	1017 kop	17 gr.	3 den.
Platy běžné za trávy, dříví neb lesy, z dědin pronajatých, cla z mostu a bran, varného, z míst rybářských a za lůj z krámů masných	419 kop	10 gr.	2 den.
Příjmy ze dvora Poděbradského, Velimského a Nového za obilí, dobytek a omastek	756 kop	13 gr.	—
Oužitky z pivováru a z sladovny	495 kop	—	—
Z rybníkův	1771 kop	—	—
Z dvorův a mlejnův (Poděbradského, náchlebního a Nového mlejna u Odřepes, který toliko na třetinu se pronajímal)	355 kop	44 gr.	—
Na vinici Sadské ročně víc nebo méně 50 věder po 1 kopě gr.	50 kop	—	—
Za kůži dobytkův zbitých, volně	35 kop	—	—
Suma příjmů	4899 kop	28 gr.	5 den.,
	vše čes.		

Vydání. Stravou a službou chováno bylo 98 osob.

Za dobytky skoupené i ze dvorů v kuchyni v penězích pošacované, za masa z krámův, za droby od řezníkův, za telata, skopce, jehňata, prasata, slepice, kuřata	150 kop	—	—
Za 8 vepřů pro sádlo a slaniny po $1^1/_2$ kopě . .	12 kop	—	—
Za 52 prostice soli po $^1/_2$ kopě 5 gr.	30 kop	20 gr.	—
Za koření všelijaké	18 kop	—	—
Za 5 sudů vína	30 kop	—	—
Za hrnce, kotlíky a jiné nádoby do kuchyně, za žemličky	15 kop	—	—
Žita na chléb týdně po 11 kor., a do dvorův pro čeleď, učiní do roka 572 kor., po 15 gr. . . .	143 kop	—	—
Na zámek pro čeleď a do dvorů krup 60 kor. po 20 gr.	20 kop	—	—
Pšenice na mouku 10 kor. po 20 gr.	3 kopy	20 gr.	—
Kaprů 16 džberů po 1 kopě 10 gr.	$18^1/_2$ k.	10 gr.	—
Za 4 džbery štik po 2 kopách	8 kop	—	—
Za 10 džberů drůbeže po 30 gr.	5 kop	—	—
Na máslo, sýr, olej a med	35 kop	—	—
Hrachu na zámek a pro čeleď do dvorů 30 kor. po 30 gr.	15 kop	—	—

Jahel 8 kor. po 45 gr.	6 kop	—	—
Piva bílého, každý týden 2 sudy, tedy 104 sudy po 35 gr.	60 kop	40 gr.	—
Ovsa na tři koně hejtmanovy, purkrabův, forštmistrovy 2, pojezdného 1, fišmistrův 1, na koně týdně 1 kor. ovsa, na 2 poseláky $1\frac{1}{2}$ kor., na koně forštovi ročně 30 kor., učiní 529 kor., po $7\frac{1}{2}$ gr.	$65\frac{1}{2}$ k.	—	—
Do dvorův: Předměstského na 14 koní 11 korců = 572 kor.; na Novodvorských 8 koní po 8 kor. = 312 kor.; na 8 klisen dělných do dvora Velímského po 5 kor. = 260 kor.: všeho ovsa na koně dvorské 1144 kor., po $7\frac{1}{2}$ gr.	143 kop	—	—
Pšenice na zásep bažantům 20 kor. po 20 gr.	6 kop	40 gr.	—
Ječmene na zásep divokým sviním 30 kor. po 10 gr.	5 kop	—	—
Služby hejtmana, purkrabí, písařův a jiné čeledi při zámku a při dvořích atd.	345 kop	25 gr.	—
Nákladu na dvory, na klízení obilí, mlatcům a jiným nádeníkům a jiné potřeby, i na opravy dvorů:			
1. na dvůr Poděbradský před městem	70 kop	—	—
2. na dvůr Nový	40 kop	—	—
3. na dvůr Velimský	80 kop	—	—
Na klízení luk všelijakých	50 kop	—	—
Nákladu na vinici v Sadské krom služby vinařovy	65 kop	—	—
Nákladu na zahradu kromě služby zahradníkovy	15 kop	—	—
Nákladu na šafránici	5 kop	—	—
Nákladu na mlýn při zámku kromě služby mlynářovy, ročně	50 kop	—	—
Na mlýn nový pokládá se nákladu na každý třetí groš	10 kop	—	—
Náklad a vydání na opravu zámku, kromě nového stavení a kromě opravy dvoru, i také za některé potřeby skoupené a rozličným řemeslníkům od všelijakého díla	20 kop	—	—
Nákladu na oboru	12 kop	—	—
Útrat hejtmana, písařův a jiných služebníkův, též i na posly, ročně	30 kop	—	—
Za potřeby do kanceláře, papír, vosk	4 kopy	—	—
Tkalcům od dělání pláten a předení příze	5 kop	—	—
Od sekání dříví, za mýdlo, svíčky a j.	8 kop	—	—
Náklady na opravy rybníkův	140 kop	—	—
Všeho vydání	1738 kop	5 gr.	—
Příjmů	4899 kop	28 gr.	5 den.
Hotových tedy peněz do komory král. mohlo vycházeti	3161 kop	23 gr.	5 d. [3]

3) Archiv musejní; v některé položce bylo opisovačem pochybeno. Ač na Podě-lech více čeládky bylo, nežli na Brandýse, přece tu méně za maso se položilo, li tam. „To jest tím, že hejtman mnoho domácího dobytka přichovavá, vypásti 'á a v slušných penězích pokládá. Též i řezníci Poděbradští mnoho dobytku te-ı a v skrovných penězích na zámek droby prodávají."

Tolik mohlo do komory vycházeti, ale nedocházelo. Hejtmané zajisté nevěděli, kam peníze dříve obrátiti, když k důchodům rozliční věřitelé právo zapsané měli. L. 1552 vypůjčil se Ferdinand od Antonína opata Sedleckého 2000 zl., za vinici v Rakousích utržených, z nichž mělo dáváno býti po 100 zl. z panství Kolinského, nebo kdyby panství to bylo prodáno, z panství Poděbradského. To ovšem byla maličkost. Hůře bylo za Rudolfa II., jemuž hejtman ani ryb do kuchyně na hrad Pražský bez peněz nemohl posýlati. Páslit po všech důchodech „faktoři“ čili jednatelé bohatých Fuggerů Augšpurských,[4]) jakž o tom list Kryštofa Proga od l. 1580 přesvědčuje. Když zajisté poslal 165 džberů kaprů po 1 kopě 22 gr. a 24 džbery štik po 2 kopách 17 groších pro kuchyni na hradě Pražském, žádal komoru král., aby ryby ty byly zaplaceny, „poněvadž jsem já v to i s jinými hejtmany s přinucením uveden, že jsem se panům Fugarům tak zapsati musil, abych mimo domácí potřebu (doloženo německy Haushaltung), co se vše zpeněžiti moci bude, to panům Fugarům vydával, a to vše traylich vnd vngeferlich býti má“. „Aby dvůr JM. císařské odsud v čem fedrován býti měl, toho nic dotčeno není, a nikda jsou tomu faktoři pánů Fugaruov dovolovati nechtěli, a vždycky, co jest tak odesláno bylo, placeno bývalo“. Měly tedy ryby býti zaplaceny, „aby též písaři počty své bez takových reštů zavírati mohli“; ovšem, kdyby úředníci komory král. u faktorů Fuggerových „objednali“, aby hejtmana z té sumy kvitovali, to mělo při úřednících býti zůstaveno.[5])

4. O dvorech.

O polním hospodářství Poděbradském ze XVI. století nemáme zpráv podrobnějších. Jen o roku 1556 víme, že byly na zámku v obilnici 3 kopy korců ovsa, od lidí pak poddaných ovsa po 14 gr. skoupeného 5 kop.; ve dvoře Předměstském mohlo býti vymláceno 5 kop, ve dvoře Novém 9 kop, ve Velimském 7 kop. Zámek se dvory zpotřeboval 19 kop korců, na popluží těch dvorů osívalo se 6 kop, tak že mohlo ovsa do Prahy býti posláno nemnoho nad sedm kop.

Podrobněji známe dobytek ve dvořích a na pastvách. L. 1561 bylo ve třech dvořích: koní a klisen dělných 30, krav dojných asi 50, voli 3, býků 7, volkův odsazených 21, jaloviček 29, býčkové (býčata) 3, sviní plemenných 19, kanci 4, vepřů a nunvic 72, koupených vepřů 21; nad to ve dvoře Velimském: kůň pušťák, hřebci dva, prasat malých 28, ovec plemenných 98, skopcův a beranů 86, jehnic 19, skopcův „letošní vosady“ 8.

„Pastvy“ byly dvě: pastva Srbce a pastva Badra[6]): na oné bylo ze dvorů volků 2—3letých 61, na této volkův 28, jalovic 18, býčkové 2.

---

[4]) Tkalcovská rodina Fuggerů Augšpurských šťastným obchodem v XIV. a XV. století tak zbohatla, že počínajíc císařem Maximilianem I. v nejdůležitějších potřebách císaře německé a krále české penězi zakládala, začež dostalo se jí i statků -ı- zemských i titulů a důstojností.

[5]) Original v archivu musejním. – Ve vydání není obsaženo 100 korců ›- nice, 200 korců žita a 10 kop kaprů, které dle listu krále Ludvíka (1522) z důch ů Poděbradských a Kolinských řeholním kanovníkům na Karlově v Praze vydáv. y býti měly. Bylo tedy časem na to zapomenuto, a kanovníci nedostávali nic. Navrá l, Karlov 150. 223.

[6]) Pastva ta zachovala jméno zaniklé osady a tvrze. V Badrech náleže 7 usedlostí se čtyřmi viničníky kapitule Vyšehradské. (Tom. Prahy I., 78.) Od t› :e Báderské psával se vládycký rod Baderskými; l. 1506—10 byl Hynek Bade› ý

L. 1580 nařídili kommissaři, aby dvůr Velimský, kterýž lidem na třetinu pouštěn byl, zase k zámku se ujal a ještě aby dva dvory skoupily, tak aby pšenice k pivováru Poděbradskému z těch dvorů dostávati se mohla a potřebí nebylo chudé lidi prodejem pšenice více stěžovati. Dvory ty měly skoupeny býti ještě přede žněmi, aby pšenice od těch hospodářství jinam nebyla obrácena. „Bez takového dvoru zde jest neužitečné hospodaření, a dobře bez něho býti nebude moci.“

Znalý hospodář i z těch drobtů příčinu míti bude ke vhodnému s nynějškem přirovnání.

5. O rybnících a rybnictví.

Koncem XV. a během XVI. století naplnila se země Česká rybníky, že nebylo místečka ani na návrších, kde by nebyl sebe menší rybníček, ovšem pak po rozsáhlých panstvích veliké rybníky se rozlévaly. Rybníkářů rybníky kopajících tolik po zemi se potloukalo, že proti jich srocování ve Vladislavském „Zřízení zemském“ učiněna byla zvláštní opatření.[7])

Na Poděbradsku bylo ještě l. 1642 rybníků

potěrných	9,	a v nich násady	200 kop,
vejtažných	14,	„ „	2770 kop,
kaprových	15,	„ „	4990 kop,
všech rybníků	38,	a v nich násady	7960 kop.

Na potěr byl největší rybník Šarhanek, mající 45 kop násady; na vejtah největší rybníky Odřepeský a Zasmušil, mající ryb po 350 kopách; na kapry největší Blato 1100 kop. Poněvadž v urbářích jeví se po dlouhá léta veliká konservativnost, sluší za to míti, že na Poděbradsku i v XVI. století bylo podobné rybnikářství, ne-li větší, nežli vypsáno jest l. 1642.[8])

Právě sto let před tím, l. 1546 byl písařem rybničným na Poděbradech Valentin. S vědomím komory král. koupil od Markety, někdy Václava Kocliřovského manželky, dvůr ve Velenicích ležící, kterýž někdy byl rychtářský, potom pak od králů, držitelů panství Poděbradského, za manství vysazen byl a skrze některé nepořádné prodaje, které jsou se staly, sešlo poněkud s výsad a listů na ten dvůr, a listy ty prý Marketě z rukou vyšly. Prosil tedy Valentin Ferdinanda I., aby mu obnovil výsady na dvůr i na poustku, kteráž slove Babina, „k témuž dvoru připletenú“, s dědinami k též poustce náležejícími i s kusem pustotiny Habrovské, která ležela mezi jeho dědinami vedle jeho hájku s jedné a vedle čtvrti Vodičkovy s strany druhé. L. 1546 na hradě Pražském ve středu po sv. Tomáši (22. pros.) potvrdil Ferdinand „toho trhu neb koupení dvoru Velenického“. Ale povinen byl dvůr ten činiti králům Českým tuto službu: „Kdyžkoli rybník náš Poděbradský Blata loviti se má, a jeho hejtman náš obešle a potřebovati bude, že má na týmž rybníce celý

---

z Újezdu hejtmanem na Poděbradech a na Kolíně. Osada zanikla nejspíše počátkem válek husitských, když Zikmund zuřil a pálil na Poděbradsku. Sr. pozn. 8.

[7]) Srovnej Památky VI. 102; VIII., 341.

[8]) Jména rybníků a jich násady: I. na tření: Voškobr 15 kop, Habrovník 6, Nadymáček $1^1/_2$, Zasadník 3, Šarhanek 45, Jeptiška 6, Kelský 15, Velirasky (?) 3; II. na vejtah: Tlamka 30, Pod borem 120, Březinky 40, Baderský 90 (v. pozn. 6), Nadýmač 60, Odřepeský 350, Vokřínek 80, Zasmušil 350, Skoukal 300, Vepřek 250, Vyhnálek 60, Rohlík 250, Cuřík 300, Havranský 230; III. na kapry: Blato 1100, Úmyslovský 170, Šumbor 700, Křečkovský 200, Chlebský 500, Křechovský 200, Draho 175, Keršký 325, Vyhlid 200, Rašovský 60, Budiměřský 500, Plaćek 150, Rozehnal 80, Starey 60, Poděbradský 70.

*

týden býti a při tom lovení našeho dobrého opatrovati pomáhati, však při tom potřebami a stravou aby opuštěn nebyl.“ Pakli bývala na témž dvoře větší manská služba, a bude-li potom konečně vyhledána, měla ona místo služby při rybníku býti podnikána.[9])

Když Prog l. 1561 popis panství Poděbradského skládal, bylo při rybnících potřebí těchto oprav: Křečkovský a Chlebský měly se sušiti, protože již šesteru násadu vynesly. Mezi Křečkovským a Rašovským potřebí bylo hráze povýšiti; „neb ti dva rybníkové, kdyby se to neopravilo, v hromadu by se stopili“. Na Draku (?) u obcí Chlebských voda zároveň s hrází stála a tekla by přes hrázi, „když se rybník ten k míře dožene“. U Výkleckého splavidla téměř z gruntu byla shnilá a měla nová býti udělána; na prahy a vokřídlí potřebí bylo dubů. U Vesce, kde byl náhon vody na rybníky téměř všecky, musili se kozlíkové noví udělati, též kde svodnice těch vod byla, tam měli se také noví kozlíkové zdělati. Habrovskému rybníku trdelnímu bylo třeba hrází povýšiti a splávek nový udělati. Úmyslovskému rybníku měl větší taras z gruntu nový býti udělán, po té straně, kde rybník Blata k hrázi toho rybníku topí. Při Odřepeském rovněž taras nový. Při Chotětickém hráz opraviti; neb voda z Labe, když velká byla, s tím rybníkem se stopila a hráz v mnoha místech protrhla. Velimskému rybníku jednomu potřebí bylo stávku nového o jednom kozlíku; druhému vodami jarními nemalá se strž v hrázi udělala: zavézti ji tedy, stavidla nová i prle udělati, ku kteréžto opravě dubův nemálo potřebovati se bude. Při Březinském rybníku stará truba shnila a vody držeti nemohla; měla tedy truba nová vložena býti. U Peček náhon vody na rybník Korský potřeboval nových stavidel; „u křížků“, kde šla voda z Cerhenského rybníku, dubů bylo potřebí. Struha, počnouc hned od toho místa, jenž křížkové slovou, všecka musí se cíditi a prohlubovati; nebo velmi zanešena jest a od čtyrycíti let cizena není, skrze což znamenité škody v lukách a dědinách skrze vody vylévání se děje. Lidé poddaní sami darmo těch struh cíditi chtěli pomoci. „A tak, když se ta pomoc od lidí učiní, přes 200 kop gr. č. více nákladu na tu struhu neudělá.“ L. 1565 u velkého rybníka u Nymburka, Křečhořský slove, trouby některé jsou pohnily a sklesly, a bylo obávati se veliké škody. Ten i Chlebský rybník po mnoha letech potřebovaly, aby příštího jara se osušily.[10])

U vsi Hradišťka byl rybník pustý, který l. 1601 k žádosti hejtmana Jana staršího Habartického z Habartic k panství Poděbradskému obrácen, opraven a kapry na potěr sázen býti měl. Z rybníka Havranovského, který l. 1602 pustým zůstával a lukami požíván býti měl, brána bývala voda zpáteční na sádky Jana Albrechta Křineckého z Ronova u Vesce, jakž o tom dne 2. září t. r. z rozkazu komory král. Václav Perger z Altenperka (rytíř od 27. února 1595), rychtář Nymburský, výběrčí posudného[11]) v kraji Hradeckém, a Václav Zálužský z Vostroskal, hejtman na Lysé, relací učinili.

---

[9]) Na tom dvoře mohl Valentin ujistiti věna 50 kop a při dvoře si přilepšiti i rybníček udělati; ale myslivosti žádné neměl provozovati, ani král. lesův a foršt užívati. — Kniha hejtmanská 50—51. — Do knihy té vpisovali hejtmané důležitá n která nařízení komory král., větším dílem pro paměť z rozkazu té komory. Šťastn náhodou byla kniha ta ze záhuby vychvácena, majíc nepravý nápis „Grundbuch“. By nám laskavostí městského p. rady Josefa Kryšpína k volnému užití propůjčena.

[10]) Archiv musejní. — Laskavý čtenář domyslí se, že zprávy ty pro ryzí čes názvosloví podrobněji sem jsme položili.

[11]) Kniha hejtmanská. — Sněmy české I., 191. — Beckovského Poselkyně I., 192.

O lovení a prodávání ryb poučuje nás list Rudolfův, daný hejtmanu Mikuláši Klusákovi z Kostelce dne 24. čce. 1609. Kašpar Albrecht Toužimský, měštěnín Star. m. Pražského, a manželka jeho od mnoha let z panství královských ryby ku prodaji bral a z nich do důchodův nemalou summu peněz mimo jiné rybáře odbýval. I byla mu udělena milost, aby mu mimo jiné kupce rybáře z každého letního rybníku napřed při slovení fůra kaprů a džber štik, ze zimního pak lovení napřed nabrakovaných 50 džberů kaprů bylo vystavováno, v ten způsob, aby potom zároveň s jinými kupci více kupoval dle smlouvy. „Štiky podmísní a mísní“ připomínají se l. 1527 za vzácnost na Poděbradsku a na Nymbursku. V Praze ryby toliko na kopy prodávali: měly tedy všude v Čechách ryby na džber Poděbradský, od starodávna užívaný, „nasypaje plný džber“, býti prodávány.[12]) Úředníci české i německé expedice komory král. dostávali o vánocích a velkonocích ryby a úhoře z Poděbradska, a M. Mart. Bacháčkovi, rektoru akademie Pražské, dobře chutnali kapříci z Bláta. Teprve l. 1651 ozvala se expedice německá, že proti „starobylé dobře zachovalé zvyklosti“ v tom byla zkracována, tak že komora král. nařídila dne 18. února 1652, aby ryby takové mezi příjem a vydání řádně byly zapisovány.

Avšak že nebylo svého času nad rybnikářství Rožmberské, o tom přesvědčuje nás Václav Březan (str. 277): Dne 7. září 1587 císař, jsa zpraven, kterak Krčín velmi dobře rybníkům rozumí, vyhledával toho při Vilémovi, vladaři domu Rosenberského, aby od pána odpuštěn byl na panství Poděbradské i na jiná k spatření rybníků královských a rady, kde by potřeba bylo, udělení, že na něj tam Hertvík Zejdlic, vrchní hejtman panství císařských, očekávati bude.

6. O pivě a o krčmách.

Král Jiří neznámého roku učinil Poděbrady městem, nadav je milostmi, jež synové jeho knížata Minstrberští, rozpomenuvše a uptavše se na ně, l. 1472 v středu na den sv. Václava přenesení (4. března) v privilej uvedli. Poděbradští měli platiti úroku po dvou groších rázu českého a o vánocích po slepici. Měšťané měli si města svého hlídati a opatrovati brannými a ponocnými a clo okolo města z mostův a v branách bráti, a mělo jim k mostům dáváno býti lesů podle vší potřebnosti. Jiří přidal jim „obec, kteráž leží podle Labe, jdouc k Novému dvoru, k pastvám dobytkův jich. Práva užívali Magdeburského a mohli se statkem svým volně nakládati za živa i na smrtelném loži. I právo erbu a pečeti bylo jim uděleno. Vladislav II., dne 25. listop. 1502 potvrdiv těch milostí, rozmnožil je tím, že Poděbradští obce podle Labe ne toliko pastvami, než i v čas rozvodnění rybami mohli užívati. Nad to ustanovil, „aby na to panství naše Poděbradské v míli vzdáli od Poděbrad žádný piv cizích nemohl a neměl požiti ani šenkovati, než toliko odtud z Poděbrad anebo z města našeho Kolína nad Labem, aby byli všickni povinovati bráti, a oni také měšťané nadepsaní mají piva slušná vařiti a dělati, k aby při tom mohli lidé zůstati, kdež je bráti budou, jakož se to v jiných kolních městech děje“.

Privilegium to, dáno byvši v čas, kdy vrchnosti dychtivě sáhaly po živnostech městských, zvláště po vaření piva, pokud došly nás o tom zprávy,

[12]) Opisy listů v Manualníku Poděbradském.

po celé století šestnácté zůstávalo neporušené a nedotknuté. Teprve počátkem sedmnáctého věku, ano i během války třicítileté porušováno bylo na veliké Poděbradským ublížení.

L. 1612 žádal hejtman Mikuláš Klusák, aby do tří krčem ve vsi Chotouni a v Milčicích, do nichž dával bílé své pivo z pivováru Kounického Jan Rudolf Trčka z Lípy, zase pivo Poděbradské bylo vystavováno. V tu dobu také Radslav mladší z Vchynic a Tetova novou krčmu v Pňově zarazil, a bylo mu o to hejtmanem poselství učiněno. L. 1613 vznesl purkmistr Poděbradský na komoru král., kterak Jiřík Žila s Václavem Radou z Vrbové Lhoty spurně hejtmanovi se ohlásili, že pivo městské bráti nemíní za příčinou zápovědi pána z Vchynic, a že pivo zámecké vzali. Praesidentovi a radám zřízeným komory České bylo s podivením, jakž dne 20. srpna 1613 psali hejtmanu Janu Obiteckému z Obitec, že v té příčině „nás často zanášeti dopouštíte a lidi JMCé. poddané, vám k správě svěřené v poslušnosti říditi a spravovati buďto nechcete neb neumíte“. Měl tedy hejtman každého v poslušnosti zachovati, „a bude-li potřebí, je, aby taková piva z města způsobem předešlým do další JMC. resolucí brali, přinutiti“.

Ale brzy komora král. sama na to pomyslila, nebylo-li by možná panské pivo zamecké více po panství rozšířiti. L. 1615 v pondělí po Božím Těle (22. června) nařídila hejtmanovi, aby vyhledal, zdali ještě některé krčmy, zejména v míli v zdáli od města Poděbrad komoře královské náležejí, mimo to, kterých krčem Poděbradští hned od darování Vladislavova nebo pozdějšího užívají, nebo které trhem neb v pokutě králi připadly. Hejtman podal zprávu dne 29. června t. r.

Krčmy, do nichž dle darování Vladislavova pivo městské bylo vystavováno, ležely od města půl čtvrti míle, čtvrt míle, půl míle, nejdáleji míli. Krčmy ty byly ve vsech Kluku, Osečku, Předhradí, Pňově, Sokolči, ve Lhotách: vrbové, pískové, přední, v Polabci, Zboží, Křečkově, Koutech, Úmyslovicích, Podmoklích, Vrbici, Senici, Odřepsech, Libici v Choťánkách, v Pátku. Za krčmy v Koutech, Úmyslovicích, Vrbici puštěno bylo pivo městské do Chvalovic, v nichž, jako ve Zvěřínku l. 1583 právem manským připadla králi po Zikmundovi Chvalovském.

V Hořatvi, Pistech, Budiměřicích, Rašovicích krčmy i s jinými statky pozemskými připadly králi pokutou od Nymburských l. 1547. V Srbcích byla krčma v nově vystavena l. 1593 při dvoře Srbeckém; v ní někdy zámecké, někdy městské pivo bylo naléváno. V Novém mlýně, králi náležejícím, měli pivo zámecké. Chotounky bývaly manstvím, od panů Baderských za jiný statek k Poděbradům vyměněným, ale nebylo nikde zapsáno, kdy tu krčma k městu byla oddána, ačkoli vždycky pivo brávala z města.

Panské pivo z pivováru pod zámkem bylo vystavováno: ve Velimi ve dvou krčmách, v Pečkách, Milčicích, Chotouni, Kostelní Lhotě, v městečku Sadské, v Hořatvi, Zvěřínku, Pistech, Hradišťku, Rašovicích, Vesci, v Chlebích, Bobnicích, Koutech, Úmyslovicích, Velenicích, Činěvsi, Opočnici, Chrč- cích, Radovesicích.

Když generalní kommissaři panství Poděbradské spatřovali, odňali měs krčmy v okolních vesnicích a pivo zámecké do nich nařídili vybývati. Pod bradští, uděšení a sklíčení tak zřejmým násilím a bezprávím, utekli se k arc knížeti Ferdinandovi Rakouskému, za přímluvu u krále Matiáše jej žádajíc A jen těm přímluvám podařilo se, že král rozkázal komoře české, aby P děbradským krčmy ty byly vráceny zase, aby tím lépe a ochotněji zapra

vati mohli, čím do důchodu byli povinnováni. Bylo tedy dne 28. září 1616 hejtmanu Janu Obiteckému poručeno, aby rozkazu učinil za dost bez prodlení a postoupil Poděbradským krčem ve vsi Osečku, v Předhradí, Pňově, v Sokolči, v Lhotě pískové, v Lhotě vrbové, v Kluku, Zboží, v Koutech, Vrbici, Senici, Úmyslovicích, Podmokách (Podmoklech), v Odřepsech, v Libici dvě, v Choťánkách; rovněž i krčem v Pátku, v Křečkově, v Přední Lhotě a v Polabcích, protože tam výsadných krčem nebylo, ale od starodávna piva městská v nich se nalévala.

Že za žalostných dob války třicítileté Poděbradští nezůstávali v pokojném krčem užívání, vychází na jevo z listu hejtmana Petra Štirnského ze Štirn, daného dne 20. prosince 1627, jímž stvrdil artikule, dle nichž při vaření piva chovati se měli, kdež hned v prvním artikulu jest položeno, že od tohoto stvrzení piva svá v krčmách výše dotčených vystavovati mají. Kdyby v městě nedostávalo se piva, mělo s vědomím purkmistrovým bráno býti pivo z pivováru pod zámkem, kdyby pak tam piva do svých krčem neměli, mělo vzato býti s vědomím hejtmana neb písaře z městského pivováru, nikoli odjinud. Kdyby krčmář odjinud pivo bral, mělo mu pivo býti pobráno, on pak tolikrát prosticí soli na zámek měl propadnouti, kolikrát by v činu takovém byl shledán. Který krčmář nájemníka měl, připovídal zaň nákladníkům, jimž platil sám, když neplatil nájemník. Dokud krčmář dluhu nezaplatil nákladníkům, tomu měla staviti se šrůtka, a nemělo mu ani pivo zámecké býti prodáváno. Pivo mladé nemělo ani staré býti vystavováno, pod pokutou 10 kop míš. Při vystavování piv měla rovnost býti zachovávána, aby jak z jedné spilky polovic do vsí i do města, tak i z druhé byla vystavována. Který nákladník, když mu od úřadu purkmistrského, aby dal sobě slad kropiti, bylo poručeno, neposlechl, přišel o svůj den, a vařil místo něho jiný.

Artikulové ti, nečelíce proti důchodu královskému, hejtmanem byli schváleni, aby Poděbradští snáze živiti a vystavovati se zase i kontribucí platiti mohli.

Poddaným panství Poděbradského při držení soudu každého roku bývalo oznamováno mezi jinými „artikuly zámeckými“ i toto dle výpisu od l. 1629:

„Piva žádný soused ani krčmář pod žádným vymyšleným způsobem ani k své potřebě, buďto k svatbám, křtinám neb posvícením odjinud, nežli z zámku, a kteří k městu náleží, z města Poděbrad, jakž prvé rozdělení jest, aby nebrali, a kterýkoli krčmář neb soused odjinud by piva bral, předně má jemu pivo pobráno býti a dvě neděle v věži seděti, a rychtář, který by toho na krčmáře neb sousedy s konšely nevznesl, pokuty 5 kop gr. č. dáti a v vězení dvě neděle seděti jmá, a žádnému promíjeti pokuty ani trestání se nebude.“ Kdo by sudu nevrátil na zámek nebo do města: pokuty 1 kopu gr. č. nebo prostice soli.

Když měšťané na Poděbradsku a na Kolinsku, stálým pleněním a dranováním jsouce vymořeni, z čeho piva vařiti neměli, raději piva „cizopanská“ ežli císařská kupovali, bojíce se, aby nevešli v závazky na újmu svých privi-jí. Dověděvše se o tom úředníci komory král., napomínali dne 14. října 1637 ejtmana Havla Gotthilfa z Fraydenberku, aby měšťané, nemajíce svých piv, ljinud piv nebrali, nežli z pivováru JMC., i aby pánu svému dědičnému toho řáli, „zvláště že jim na ztenčení a protržení jejich privilegií a svobod, jak yní tak i budoucně býti nemá“.

V čas největší úzkosti l. 1645 vyskytl se neočekávaný škůdce i důchodu královského i svobod městských. Pan Oldřich Vilém Střela, utíkaje před nepřítelem, ochránil se do města Poděbrad, kdež mnoho vojska po bytech bylo rozloženo. Maje vlastní pivo, v Poděbradech vojákům na sudy je prodával, až mu dne 6. května psala komora král., aby od toho upustil. [13])

Jako rozsáhlým privilegií potvrzováním Leopolda I. přemnoho starých svobod vzalo za své: tak i v potvrzení Poděbradském uvázly krčmy Poděbradské. Dne 16. června 1668 dala komora hejtmanu Liboriovi Lamersovi zprávu, že Leopold privilejí Poděbradských (dne 29. listop. 1666) potvrdil, vyjmouc právo na vystavování piv městských v některých vesnicích, které prý bylo do vůle královy. S krčmami zmizelo i právo vybírati clo s mostu (na něž měli Poděbradští listy od l. 1472, 1502, 1616), vybývati sůl do vesnic, a nadbytkem opět i právo Magdeburské, zrušené po celé zemi hned Ferdinandem I. Výpis toho zničovacího potvrzení měl chován býti při knihách zámeckých „pro budoucí toho potřebu a paměť“. [14])

A jaké bylo zámecké to pivo, jímž pivo městské z krčem vesnických bylo vypuzeno? V panském pivováru pod zámkem (dle zprávy od r. 1642) svařiti se mohlo do roka po 30 sudech 13 várek piva bílého, t. j. 390 sudů. Dávalo se na var pšenice 24 kor., chmele 3 kor. Ječných várek učiniti se mohlo na 15 sudů 6 várek. Dávalo se ječmene na várku 24 kor., pšenice mezi něj 4 kor., chmele 4 kor. Za mláto a patoky tržívalo se z várky po 1 zl. 18 kr. Dříví k pivováru sváželi z vesnic, kterým se poručilo.

7. O prodeji soli.

Prodávati sůl v městě i okolí náleželo k důchodům obce ve svobodných městech královských i ve městech poddaných. I Poděbradští bez překážky užívali toho práva, jež jim po ukončení války třicítileté hejtman odňal a k zámku obrátil. Když utekli se Poděbradští ku komoře král., žádajíce, aby při prodeji soli chráněni byli, psali úředníci při komoře zřízení dne 23. února 1650 hejtmanu Bartol. Bavovi Hermštatskému: „Vědouce, že ti chudí lidé skrze ty hrozné neřesti vojenské ne toliko do velikých dluhův se zasekati musili, ale takměř k dokonalé ruině přivedeni jsou“: „pročež nejsouce úmyslu víceji obtížnosti přivětšovati,“ nařídili, „abyste nám o tom, podle jakého gruntu k ruce dotčeného JMC. panství důchodu takového prodaje soli jste se ujali a jim Poděbradským tu svobodu odňali, neprodleně zprávu, tak abychom v té věci něco místného vyměřiti mohli, odeslati nepomíjeli.“

Dne 4. března 1650 přijalo právo Poděbradské na radnici po přísahách dle obnoveného zřízení zemského učiněných od starých sousedů svědomí (svědectví) o bývalém prodávání soli v Poděbradech. Bylo posud v dobré paměti, kterak každého roku o soudu na zámku v kanceláři písař sirotčí sedláky napomínal, aby soli odjinud nekupovali, nežli ze solnice v Poděbradech a to pod pokutou propadení té soli a pěti kop gr. č. i trestání vězením. Byl toho také ještě pamětník, kterak l. 1607 v plné obci „úředníci nad solí“ byli ı řízeni, kteří, dokud stará radnice nebyla zkázu vzala, ve čtyřech neděl počty činívali z důchodu solního. Za hejtmana Klusáka (1609—12) b v solním důchodu 900 kop míš., a když obec po vypálení města nový d

[13]) Kniha hejtmanská.

[14]) Manual. a kniha hejtmanská.

vystavěla, i v něm sůl prodávala bez překážky hejtmanovy, mnozí z vesnic od l. 1616 za sůl dluhovali. Dne 14. března 1650 nařídila komora král., aby písař důchodní proti starobylé zvyklosti sůl od zámku na vesnice nevystavoval a Poděbradským v prodeji soli nepřekážel. Ale l. 1668 odňal Leopold I. Poděbradským prodej soli na dobro a na vždy.

Tenkráte nevzniklo přísloví „každému svoje Poděbrady"; bylať všude bída jako bída.

8. O lesích a oboře.

Náhodou nedošly nás zprávy o lesích Poděbradských ze století XVI. Teprve od l. 1642 známe míru lesů do podrobna. Bylo pak toho roku lesů na panství Poděbradském:

1. V hájemství Sadském „na Kersku" lesa dubového, borového a břízového . . . . 15.839 provazců.
2. „Na boru" lesu dub. a bor. . . . . 4.800 „
3. V hájemství Vrbové Lhoty „Na březině" . . . 4.800 „
4. V hájemství Libickém vyměřeného lesa stojatého dubového „Na Voskobru" . . . . 6.000 „
5. V hájemství Chvalovském vyměřeného lesa dub. . 600 „
6. V hájemství Předhradském vyměřeného lesa dub. 6.000 „
7. V hájemství Hořatevském lesa dub. a bor. . . 170 „
8. V hájemství Činoveském lesa dub. . . . . . 4.708 „
9. V hájemství Opočinském lesa dub. . . . . . 4.175 „
10. V hájemství Radovesickém lesa dub. a bor. . . 2.963 „
11. V hájemství Domanovském lesa dub. a bor. . . 2.222 „
12. V hájemství Lipickém lesa dub. a bor. . . . . 1.420 „

Bylo tedy na panství Poděbradském a na statku Radovesickém lesů stojatých vyměřeno okolo 53.000 provazců. [15])

Porybný špatně s lesy hospodařil, dávaje dříví vysoko sekati na rybníky, dovoluje sedlákům, aby si za práci povozu dříví „vyvzali" (1563). Aby později v sekání a prodávání dříví bylo lepší hospodářství, nařídil nejvyšší nad lesy v král. Českém, aby hejtman bez vědomí nadlesního, nadlesní pak bez vědomí hejtmanova v lesích nic nedělali. Byla zvláštní truhlička pod dvojí zámek, do níž schovávali znamení čili cejch, kdykoli nějaké „mejcení" dříví bylo vyznamenáno, a jeden bez druhého k znamením v truhličce přístupu neměl. [16])

„Obory danělíkové" bylo tři lány (po 64 jitrech); mohlo v ní býti okolo 400 danělíků, ale l. 1642 nebylo žádných. Chován tu býval druhdy oborník, mající služby 52 zl. Sena na danělíky vycházívalo ročně z louky Baderské 40 vozů, z louky Německé 20 vozů, z louky Mastnice 15 vozů, z louky Velimské 40, dohromady 115 vozů.

Zásypů svinských bylo v 16ti hájemstvích 16, bažantích 41, slanišť pro zvěř vysokou 29, a vycházelo ročně na zásypy svinské ječmene 56 kor., na áspy bažantí pšenice 42 korce, do slanišť soli 10 beček.

Za starší doby, dokud prachu střelného nebylo, užívali při honbách velikou oblibou sokolů i jiných dravců denních. I kněží rádi honívali se sokoly, tak že jim to hned v XII. století bylo zapovídáno. Pro myslivost

---

15) Provazec lesní po l. 1541 = 52 lokte.
16) Kniha hejtmanská.

panovníků bývaly zvláštní sokolovny; sokolářům pak náležela péče o sokoly. Ves Sokoleč snad na takovou povinnost poddaných na Poděbradsku připomíná. Ale máme dvě výslovné zprávy o sokolářích na Poděbradsku. Dne 3. ledna 1630 psala komora kr. hejtmanu Petrovi Štirnskému, že stěžovali si někteří sokoláři u král. nejvyššího nad sokoly (falkmistra), že jim hejtman platu čili deputatu nedával, z čehož hejtman dne 23. ledna omluvil se. Avšak dne 1. pros. 1637 kázala komora hejtmanu Havlu Gotthelfovi, poněvadž nadlesný, sokoláři a jiné osoby při myslivosti ze statků svých kmetcích k panství Poděbradskému náležejících žádných podělků a robot vykonávati ani kontribucí a berně odváděti nechtěli, aby jim, kdyby se zpečovali, pomalu ze služby bylo to vyráženo.[17])

[17]) Frant. Špatného Holubářství v Čechách 1862, 59. Kniha hejtm. i Manualník.

Město Kolín v letech 1628—1635.

Sepsal *Josef Vávra*, professor na české realce v Praze.

Na jiném místě bylo svým časem vypravováno (Musejník r. 1880), kterak město Kolín zabavením svých statků a důchodů, též suspendováním svých privilegií roku 1622 potrestáno bylo za to, že se, ač jen vlažně, účastnilo povstání evangelických stavů českých, načež usilovnou persekucí, jejímž hlavním faktorem byl rytíř Jan Václav Gryzl z Gryzlova, císařský gubernator města, donuceno bylo k přijetí víry katolické. Za ten čas pan Gryzl jednak měšťanům posýlal nevázaný lid vojenský na hrdlo, várky piva a všecky obchody jim zakazoval, jednak zas jim sliboval milost císařskou, vrácení živností, obecních statků a privilegií, kdyby se s císařem ve víře srovnati chtěli. Usouženi a uhněteni konečně odřekli se víry otců svých a vyznali víru katolickou, a již v prosinci r. 1626 od Pražských Jesuitů, paterů Albrechta Chanovského a Antonína Raušara, dosáhli vysvědčení, že konšelé a všecka obec města Kolína k víře katolické na cele přistoupili. Však sliby pana Gryzle naplnily se teprve během r. 1628. Císař Ferdinand II., meškaje od delší doby v Praze, dne 27. března 1628 přijal od pana Oldřicha Sezimy Skuhrovského, jenž byl praesidentem reformační kommisse pro kraj Kouřimský, zprávu, že všecka obec města Kolína již víru katolickou přijala a všech bludů jest prázdna, načež zvláštním majestatem potvrdil privilegia města a nařídil, aby všecky zabavené statky městské, pokud prodány nebyly, obci zase byly vráceny. Že pak nevěděli Kolinští, odkud vzíti na kancelářskou taxu 350 tolarů, zadržán byl ten majestat plných šest neděl, až pan Pavel Michna ony peníze Kolinským zapůjčil. Potom byl onen majestat v neděli Jubilate, 15. května r. 1628 v děkanském kostele sv. Bartoloměje slavně publikován za přítomnosti rady, starších a vší obce, načež děkan pater Martin Ignác Vodný zapěl chvalozpěv sv. Ambrože. O deset dní později přijel do Kolína podkomoří, Přibík Jeníšek z Újezda, a obnovil městskou radu, kdež primasem jmenoval Daniele Hytticha, prve horlivého evangelíka. Dne 27. května pak přijal primas se vší radou městskou od pana Gryzle městské statky, a sice pět poplužních dvorů šosovních, pět mlýnů, obecní hospodu, role, louky, rybníky a dílce lesů, k tomu ves Třidvory.

Nyní měli Kolinští kdy, aby ohledávali rány, které obec jejich za rvního decennia války třicetileté utrpěla; shledány byly ošem hlubokými. 'dprodáním domů do rukou židovských ubylo uvnitř hradeb městských sousedů, emigrací pak 17 sousedů, takže počet várečných sousedů z 102

sešel na 78; v podobném as poměru ubylo též sousedů předměstských. Ti, co při městě zůstávali, byli hmotně na mizině. Nelze sice vyšetřiti, co stála město válka r. 1618—20, ale od bitvy Bělohorské do konce r. 1622 vydalo přes 70.000 kop míš. na vojsko císařské, nemenší summu zajisté vydalo v letech 1623—27, majíc neustále vojáky na hrdle. Tak jen pochopíme onen úžasný nedostatek peněz v městě, vedlé něhož magistrat po šest neděl nebyl s to, sehnati nepatrnou summu 350 tolarů, kterouž měl vykoupiti císařské stvrzení městských výsad. Dluhy města vzrostly na 28.236 zl. mimo úroky od r. 1621 zadržalé, obecní statek vrácen byl městu r. 1628 v stavu velice sešlém, neboť dvory obecní byly na spadnutí, bez koní, skotu a bravu, mlýny byly na polo sbořené, rybníky bez násady, a lesy pan Gryzl za pět let silně vykácel. Jest tudíž na bíledni, že r. 1628 obecní důchod spočíval hlavně na sousedské a podružské kontribuci jako před tím. Než i tento důchod nebyl jistý; sousedé byli pro dlouhotrvalé vychovávání vojska na žebrotu uvedeni, řemesla a obchody váznuly, zvláště když po všem okolí hemžilo se tehdáž rotami zbojníků po vojensku organisovaných.

Císař Ferdinand II. rozličným opatřením přispíval Kolinským v tísni jejich. Jakož byli od mnoha let bratřím Janu a Vratislavu Sixtům z Ottersdorfu dlužni 2158 zl., a ten požadavek byl r. 1622 zabaven od královské komory, nyní císař ten dluh Kolinským odpustil. Zvláštní resolucí ze dne 1. srpna 1629 nařídil hraběti Sezimovi z Vrtby, panu Pavlu Michnovi a Filipu Fabriciovi, aby sjednali akkord mezi obcí Kolinskou a jejími věřiteli. Oni tři kommissaři pak sjednali obci 10leté moratorium ve vypovídání jistin, proti řádnému odvádění křesťanských úroků. Jen židé tomu nechtěli se podvoliti, žádajíce 25% lichvy. Přičiněním císařským donuceni tehdáž dědicové zemřelého Václava Vchynského na Zásmucích a Chlumci, že zaplatili Kolinským 2758 kop míš., které onen Vchynský od r. 1611 městu byl dlužen. Jakož všecky emigrantské statky připadly komoře královské, tedy císař dekretem ze dne 28. srpna 1629 daroval Kolinským šestý díl všech emigrantských statků, na kolik jich v městě bylo, tak aby z toho dluhy své platiti mohli. Konečně udělil městu 29. prosince 1629 majestat na dva výroční trhy nové, a sice jeden o masopustě, druhý o adventě.

Takové projevy císařské milosti mohly u měšťanů Kolinských buditi naději v lepší budoucnost, zvláště když tehdejší štěstí císařských zbraní v Německu brzký konec války dalo předvídati. Ale tu vystoupila proti Kolinským královská komora česká, žádajíc komorní platy odr. 1615 zadržalé, v úhrnečné summě 24.000 zl. a v tom požadavku neuznávali páni „kamerati“ nižádného moratoria. Proti tomu se šetrně Kolinští ozývali, pravíce, že nic dlužni nejsou, poněvadž od r. 1620 vychovávali císařské vojsko až do svého ochuzení, nad to že téměř šest roků měli statky a důchody městské zabavené, a těch za ten čas královská komora užívala. Však teprve na přímluvu pana Pavla Michny koncem r. 1629 jim z to[l] „kamerati“ slevili 16.000 zl., zbytek 8000 zl. však uvalen na obec, a[i] ve čtvrtletních lhůtách po 1000 zl. byl splácen. Poněvadž císař tehd[y] byl v nemalé potřebě peněz, tu postoupil pan Štěpán Beník z Petersdor[f] úředník komory, onen požadavek na Kolinských Pražskému banké[ři] z Nizozemí, Hanuši de Witte z Lilienthalu. Týž byl od r. 1628 blízký sousedem města Kolína, an koupil od hraběte Viléma z Vřesovic

52.500 zl. statek Pečky s Nebovidy, Dobešovici a Králici, později též Chotouchov; mimo to měl i panství Ratajské a Kácovské. Kolinští nalezli v tomto lichváři nemilosrdného věřitele. Jeho purkrabí na Pečkách, Adam Aleš Brandlinský ze Štěkře. důtklivě vymáhal splácení úroků za r. 1629. Kolinští, nemajíce peněz, koncem února 1630 platili hrachem z obecních sýpek; ač tehdáž korec hrachu platil 4 kopy míš., na Pečkách byl jen po 3 kopách počítán. Do konce března 1630 umořili Kolínští onen dluh až na 7500 zl. Počátkem dubna dopadala druhá lhůta 1000 zl., mimo to měli odvésti běžný plat komorní, dědičný groš posudní, královský ungelt a zadržalé terminy sbírek zemských, a přec nebylo peněz při obci ani při sousedech, a pro moratorium neměla obec úvěru přespolního. Z této tísně chtěli konšelé a starší vybřísti prodejem dvou šosovních dvorů v blízké vsi Polepích mezi Kolínem a Pečkami. Bylo při těch dvořích $10^1/_2$ lánu výtečných rolí, velká louka, vinice, tři zahrady a dva mlýny s potokem, a za lepších dob město koupilo ten statek za 15.072 zlatých. Nabízeli ho panu Wittovi k trhu, ale on v obmyslu svém s nimi se nechtěl smlouvati, než ale zároveň vymohl exekuci na ně pro nezaplacení lhůty dluhu. Oni nemohouce nikde uptati se kupce, nevěděli sobě jiné rady, než s zarmoucenou myslí ten pěkný statek 17. června 1630 v dluhu 7500 zl. onomu lichváři pustiti a nad to oba dvory propustiti z šosu města. Však byla to as poslední lichva Wittova, neboť již před koncem října téhož roku byl mrtev. Píše o něm historie utrpení církve české, že ten kupec z Nydrlantu, byv prve podobojím, potom na rozumu se pominul, sebe za ztracena pokládal a skočiv do studně utonul. K jeho statkům připověděl se potom Hamburský peněžník Walter de Hertogen pro dluh 99.148 zl., a r. 1635 je prodal v exekuční dražbě. Pečky, Chotouchov i Polepy, jež byl prve Witte úhrnem za 70.000 zl. byl získal, prodány za 43.000 zl. panu Joštovi z Gebhardu; vdova i dítky Wittovy upadly v chudobu. Kolinští pak, majíce Hanuše Witte ve zlé paměti, dlouho toužili na ztrátu dvorů Polepských.

Současně s oněmi pletkami peněžitými panovaly v městě mrzutosti jiného druhu. Od bitvy Bělohorské vymknuli se židé Kolinští z pravomocnosti magistratu Kolinského, odpírali poslušnost městskému rychtáři, vkládali se do rozličných řemesel, všecky obchody v obilí, mouce, lnu, soli, železe a kožích obsáhli, chleby na prodej pekli a víno na žejdlíky prodávali, odvolávajíce se k privilegiím, které císař Ferdinand II. českým židům udělil. Skoupivše drahně várečných domů, nechtěli z nich platiti sousedskou kontribuci, poněvadž prý nebyli k várkám piva puštěni. Proti každému stíhání od magistratu důrazně je chránil pan Gryzl jakožto císařský gubernator. Jakmile však císař potvrdil privilegia města Kolína, hned jal se magistrat překážeti židům v oněch svobodách, do kterých se dali, a za nedlouho žalovaly na sebe obě strany u královské komory. Židé si stýskali, že v neděli a svátek nemohou z města ven ani pěšky, ani ›ovozy, poněvadž se jim brány zavírají. Magistrat prý jim ukládá ne-chané platy, ač nemají pro sebe a rodiny své často ani na chléb, při n že zakoušejí žalařování a školy své pečetění. Městská rada zase ılovala, kterak židé zmohli se v Kolíně ze 27 na 40 osedlých, sousedům ı řemesla kazí, všecky handle zabrali, kontribuci městské odpírají, na ychovávání vojáků pomoci nedávají, majíce svého primasa a starší, nichž se neví, kdo je volil a potvrdil. V této při konečně jménem

královské komory rozhodl pan Gryzl, tehdáž hejtman panství Brandýsského, an 31. ledna 1631 za právo uznal, aby židé z koupených domů křesťanských platili ročně úhrnem 70 zl. k obci, aby 12 židům bylo dovoleno na náměstí pod loubím prodávati zboží a veteš, a nikdo jim v tom nemá překážeti ani v neděli ani ve svatek. Jen měli židé v ty dny kramařiti bez hluku a rozprávek, a kdyby tudy šel kněz s velebnou svátostí, měli židé buď klobouky smeknouti aneb v domích se ukryti. Každý žid měl z toho obchodu k obci plätiti sabbatale po třech penězích k obci. Jakož pak šly jiné žaloby, kterak židé s oken svých domů do Pražské a Kouřimské ulice vylévají rozličnou neřest, ač prý tudy mnozí páni a potentati jezdívají, dále že z obecní kašny nabírají vodu nečistými nádobami, tu v jiné smlouvě sjednáno, aby židé ona okna drátem hustě zapletli, vodu aby nabírali ze zvláštní kašny, kterou jim magistrat v jejich ulici za týdenní poplatek pořídí.

Kolinští přijali víru katolickou sice teprve po houževném odporu passivním a za kruté persekuce, a nedá se tudíž ani s pravdou srovnati, aby za málo let vyznávali tu víru upřímně a ze srdce; nicméně nastaly okolnosti takové, že magistrat Kolinský nepřátelské smýšlení pojal k těm, co pro víru evangelickou statečky své opustili a z města vyšli. Někteří z těch, nemajíce nač v cizině žíti, skrývali se ve vsech odlehlých na panství Horníků, na Kolinsku a Poděbradsku a tam živili se tichými řemesly. Magistrat v tom viděl rušení městského práva mílového, a proto 27. listopadu 1630 psal do Hory list s prosbou, aby takové zarputilé sběhlíky, co zvláště na Baštách u Starého Kolína se zdržují, vyhledali a napomenuli, by nechajíce daremných toulek, raději k svým statečkům se navrátili, a kdyby se vzpouzeli, aby vězením opatřeni byli. Podobně psali žádost panu Petru Štirnskému ze Štirn, hejtmanu panství Poděbradského a Kolinského, aby Kolinským sběhlým překazil provozování řemesel. Zámožnější emigranti Kolinští usadili se v Uhrách, v městě Skalici na hranicích moravských, odtud přicházeli ob čas jako pocestní obchodníci do Čech a do Kolína, a přihlíželi opodál k opuštěným domům a dvorům svým, které byly ve správě JMC. rychtáře Jana Skopce. Kojili se nadějí, že snad politické běhy sjednají jim návrat do vlasti a k statečkům. Tak činili emigranti Jakub Večán, Mikuláš Šultys z Felsdorfu, Jan Kaška (Cassius) Skutecký, Jan Dupáček Lomnický. Když ale císař daroval městu šestý díl emigrantských statků, a když r. 1630 stavena měšťanská kommisse na odhad těch domů a dvorů, a tyto potom ponenáhlu odprodávány byly v jiné ruce: tu oni emigranti na svých obchůzkách trpce a nepřátelsky mluvili o konšelích a vší obci, nejednou na předměstích i výtržnost a rvačku způsobili. Když potom Kolinští s hůry dostali pokynutí, jak se k těm pocestným emigrantům zachovati, tu užili přísných prostředků. R. 1632 zašel do Kolína emigrant Jan Mastík Solnický, někdy na slovo vzatý učitel hudby v Chrudimi, a žádal zadržalé purkrechty z domu u černého orla, který byl r. 1623 prodal. Leč císařský rych Skopec zle se naň potrhnul, řka, že on nejsa katolický nikoho tu z p upomínati nemá, a kázal mu, aby hned z Kolína se vzdálil. V sr r. 1635 byl emigrant Václav Hanzlík v Kolíně zatčen a uvězněn, a k všemu poučení v náboženství katolickém odporoval, vyšel rozsudek z pr městského, aby Hanzlík na věky byl země prázden, a kdyby se vr na hrdle měl býti trestán.

Bylo v zájmu Kolinských, aby jejich město za katolické bylo jmíno. Dne 21. března 1630 odpovídali panu Oldřichovi Skuhrovskému ze Skuhrova, jenž byl kommissařem v příčině náboženské reformace pro kraj Kouřimský, na jeho dotaz takto: 1. Sousedé s rodinami, podruhy, sládky a čeládkou zůstávají ve víře katolické, jen tovaryši řemesel nejsou v tom jisti, a po každém vyzvání ke konversí od mistrů se trhají a z města jdou. 2. Urputného a náboženství katolickému odporného v městě není. 3. Kacířských knih v městě není. 4. Rovněž není v městě žádného přespolního sběhlíka nekatolického, a kdyby se který našel, toho by dali do vězení a vrchnosti jeho odevzdali.

Při takovém stavu věcí bylo ovšem třeba jen osvícených a duchem apoštolským naplněných kněží, aby měšťany Kolinské ve víře katolické i vniterně utvrdili. Pohříchu nebyli první dva katoličtí děkanové tohoto rázu. Od hromnic r. 1626 byl děkanem v Kolíně pater Martin Ignác Vodný, cistercian z kláštera Sedleckého, jenž také administroval farám v Starém Kolíně, Ovčářích, Nové Vsi, Křečhoři, Kbele, Ratboři i Konárovicích. Při tomto širokém a namáhavém oboru působení neměl stálých příjmů, farní lány byly pusté, sedláci neodváděli desátků, Kolinští do r. 1628 ničímž nemohli přispěti, nemajíce statků městských ve své moci. Nezbývaly děkanu než důchodky štolové, a tu šly na něho stesky, že od svateb, křtů a pohřbů nemírné béře záplaty. Od r. 1628 vydávali Kolinští děkanu platy a deputaty; na těch ale pater Vodný nechtěl přestávati, a žaloval u konsistoře, že prý mu magistrat nevydává tolik, co jindy dostávali predikanti; také prý on musí polovici svých důchodů posýlati na živnost svých bratří v klášteře Sedleckém. V této žalobě bylo ovšem skryto obvinění, jakoby město nebylo upřímno k víře katolické, proto důrazně k tomu odpověděli konšelé, že oni predikanti, t. j. děkanové evangeličtí, ovšem dostávali více, protože při svém stole mívali kaplana, manželku, dítky a tři officialy školní; jestli prý pan děkan nechce na tom přestati, co mu chudá a potřebná obec vyměřila, tož že prý by bylo lépe, kdyby jinde svého štěstí hledal; také prý nemožno chudé obci, aby pomáhala živiti klášter Sedlecký. Konsistoř tu uhodila na prostředek moudrý, a patera Vodného přesadila 10. dubna 1630 na faru do Kostelce nad lesy. Divné světlo naň padá z dopisu Kolinské rady ze dne 6. dubna 1631, v němž mu pravili: „Jestliže nás upomínati smíte o rest másla, o vepře a kapry, které prý Vám obec dlužna zůstala, tož vraťte nám dříve kalich, který Jste z chrámu sv. Bartoloměje s sebou na Kostelec vzal.“

Po jeho odchodu žádali Kolinští na arcibiskupu kardinalu Harrachovi, aby jim dán byl pater Jan Tešner z kolleje Jesuitů v Kutné Hoře; než kardinal jinak mínil, a Kolinské děkanství dostal Prachatický děkan. kněz Tobiáš Regalius z Menšteina, prve kněz lutheranský. Ten byl 17. května 1630 od Kutnohorského arciděkana Václava Plocara slavně installován. Však nepobyl tu ani rok. S počátku sice byl v dobré shodě se vší obcí, ale potom neprozřetelně přijal klevety císařského rychtáře Jana Skopce, který stále se škorpil s primatorem i všemi konšely, a dal se proti městské radě od něho v té míře popuditi, že v neděli dne 4. srpna s kazatelnice za přítomnosti lidu městského i sedlského proti konšelům bouřil a za domnělá ublížení se jim mstil. Pravil o nich, že jsou ponlouvači, mluvivše o něm, jakoby on děkan při sobě manželku a tři syny

choval; že jsou podvodníci, vylhavše sobě falešná privilegia a těch sobě potvrditi dali; konečně že nejsou dobře katoličtí, děkana stenčují na platech a deputatě, kdežto sami že na nebohou obec jen žerou a pijí. Takové kázání způsobilo veliké pohnutí v lidu, a konšelé vidouce v tom mnohé nebezpečí, hned nazejtří zašli všichni k děkanovi, tu s ním v dobroté jednajíce, ze všeho obvinění řádně se vyvedli, a když děkan upřímně vyznal, že vším tím vinen jest JMC. rychtář, nemeškali konšelé, žalovali na klevetníka u místodržících v Praze. Aby pak již svalili se sebe podezření, jakoby nebyli v pravdě katolickými, podnikli v sobotu dne 17. srpna 1630 konšelé a starší s mnohým lidem obecným první Marianskou pouť do Staré Boleslavi. Pater Regalius svého přenáhlení ovšem pykal a hned o sv. Jiří r. 1631 opustil Kolín a šel na jinou faru. Děkanství Kolinské pak zaujal jiný konvertita, kněz Jindřich Hofman Jablonský, prve luteranský farář ve Zvoli u Jaroměře, potom katolický farář v Načeraci. Vzdělaný a opatrný tento kněz pak se zdarem účinkoval v Kolíně až do srpna r. 1634.

Zatím se již přiblížila doba, kde město Kolín strádati mělo v běhu válečném. V letech 1628—30 sice neměli Kolinští velké množství vojáků u sebe na bytě. Jen když od r. 1629 v okolí města potloukaly se roty loupežnické a po vsech se povalovaly, vyslal tam zemský velitel Don Baltazar de Marradas z Prahy setninu španělské jízdy, jíž velel rytmistr Don Pedro della Cujeva. Ti jezdci tu leželi od konce března do 31. května 1630, neřesť lotrovskou v okolí města vyhubili, a majíce vychování z celého kraje Kouřimského, nebyli městu na potíž. Odcházejíce přijali od magistratu vysvědčení, že dobře se chovali. Zatím staly se v Německu proměny veliké. Císař Ferdinand musil velké vojsko Valdšteinovo rozpustiti, Gustav Adolf Švédský přistanul v Německu a 17. září 1631 zvítězil u Breitenfeldu, a Sasové jako spojenci jeho koncem října 1631 vpadli do Čech a 15. listopadu zmocnili se Prahy. Odtud mnoho předních mužů prchalo do Kolína a dále do Moravy, mezi nimi také kníže Fridlandský se skvělým dvorem svým. Dne 17. listopadu vešel od Prahy do Kolína zemský velitel Don Baltazar s vojskem svým, zůstavil v městě jízdný pluk pana Jana Oldřicha Šafgoče a rejtharstvo pluku mladého Rudolfa Kolloredy, a bral se dále k Táboru. Ona císařská jízda ležela posádkou v Kolíně do 14. května 1632 na útraty kraje Kouřimského, z čehož vypadala na Kolinské veliká summa 15.988 zl. K tomu přibyl 22. listopadu regiment uherské jízdy pana Petra Kováče, a poležev zde do 14. prosince způsobil městu náklad 3680 zl. Mimo to dlely tu v prosinci na krátko setniny Poláků Tiefenbachových, major Desfours s lidem svým, lidé od pluku pana z Illova a jiní, na něž město vynaložilo 1107 zl. — Silná posádka byla městu Kolínu na úplné bezpečí, a Sasové potýkavše se s Marradasem po vánocích u Nymburka, couvli ku Praze, o Kolín ani se nepokusili. Ovšem že Kolinští tu bezpečnost svou draze platili těžkým nákladem na vychování vojska. Důstojníci zachovávali sice při lidu si dobrou kázeň, ale žádali za to na městu mimořádné dary peněžité.

Zatím co Sasové drželi velký díl Čech a Gustav Adolf se Švé opanoval Bavory a Franky, sbíral kníže Fridlandský na Moravě běhe zimy 1632 pro císaře valné vojsko 50.000 mužů, a od konce dubna 16 pošinoval je do Čech. Počátkem května položilo se u Kolína toho vojs šest jízdných pluků německých a polských pod generalwachtmist

z Illova, k tomu přibyli pěší, jízdní a dělostřelectvo pod generalwachtmistrem Mikulášem Desfours, k nimž přidala se též posádka Kolinská, takže se tu shrnulo 15.000 branných. Ti táboříce za městem, živili se na krajské útraty, ale na Kolinských gruntech sdělali mnoho škody sešlapáním i pasením, a když po 18 dnech odtud se hnuli ku Praze, vzali městu 43 koní přípřežných k dělostřelbě, dva vozy a dva kočáry, z čehož pak nic nevrátili. Potom nastalo vypuzení Sasů z Prahy a Čech, načež kníže Fridlandský vešel do Frank a čelil Švédům u Normberka. V Kolíně měli v ten čas nemalou svízel s jedním plukem jízdy, který tu zvolil svůj „mustrplac“. Vojáci tito dali se na řádné opevnění města pro všecky možné případy, město obehnali dřevěnými koly (štachetly) a na mostě Labském zrobili dva zvihací mostky; dříví k tomu brali sousedům z vorů i hranic. Náklad na ten lid obnášel mimo pomoc krajskou 1900 zl.

Potom město mělo pohov od vojska až do zimy, kdež nové a mnohem horší soužení na ně d lehlo. Kníže Fridlandský, 16. listopadu 1632 u Lützenu poražen byv, ustoupil do Čech, aby tu přezimoval s vojskem svým. Do Kolína přibyl 5. prosince jízdný pluk o šesti setninách, v síle 700 koní; velitelem byl nejvyšší Rupert Darling-Borneval. Poněvadž město k chování všech těch rejtharů nestačilo, dne 15. prosince ubytována jest jich polovice na panství Kolinském. Byl to lid nevázaný, s nímž bylo nemálo hrubých vojaček a dětí; po vánocích odešla největší jeho část do Slez, ale pan nejvyšší zůstával v Kolíně do 12. února s čeládkou a mnohými rejthary. Lakotný ten člověk nedbal o kázeň u svého lidu, takže sousedé od těch rejtharů byli biti a týráni. Borneval provozoval zlé vydírání na Kolinských; na nich žádal týdně 500 tolarů pro nepřítomné své rejthary, ale dal se konečně 6. ledna spokojiti 100 tolarů a 55½ lotu stříbra neraženého. Utížení sousedů bylo tak veliké, že jediný rytmistr, ubytovaný v domě radního Jeremiáše Spiry, stál hospodáře svého týdně 20 tolarů. Konečně dne 4. února 1633 stěžovali si u generalního kommissaře vojenského pana Gryzle z Gryzlova na ty rejthary, kteří s sousedy prý nenáležitě nakládají a je bijí, každodenně že jim musejí dávati přípřeže, ale žádné nevracejí. Sousedé jim mají vařiti profiantní piva, a nemají prý na to ani chmele, ani dříví; konečně že vojáci v okolí města veliké loupeže páchají. Po té žalobě přišel do Kolína kommissař Paolo de Ordeligo a to vojsko zlé odvedl do Králové Hradce. Kolinští za těch 10 neděl měli 7154 zl. útrat vojenských. Z rozkazu generala Gallasa potom 13. února přibylo do Kolína 500 rejtharů pod nejvyšším Janem Hasenburským, žádali 100 tolarů napřed a pak denně 500 porcí. Tu měšťané předvídajíce trápení horší prvního, zdvihali se s rodinami a utíkali z města do odlehlých vsí a tam se dlouho skrývali; v městě zbyli jen konšelé a starší s rychtářem, úhrnem 24 sousedů osedlých. Pan Hasenburský byl na tom, aby dvě jeho setniny bydlely v městě, a tři na panství Kolinském; však zámecký hejtman Petr Štirnský se zpouzel proti tomu, předstíraje, že císařské panství nemá nižádnými břemeny býti stíženo. Než náhodou stavěl se v Kolíně praesident královské komory, hrabě Sezima z Vrtby, a ten vida utížení města, hrozbami přinutil Stirnského, že přijal tři setniny ve své opatrování. Kolinským byl na opatrování štáb pluku se 120 rejthary. Nejvyšší Hasenburský pro sebe a štáb na tak zvaná servicia žádal 150 zl. týdně mimo denní porce pro rejthary. Magistratu bylo to ovšem mnoho, a podali žalobu u hraběte

z Vrtby, ale Hasenburský nedal sobě veleti; 28. února chtěl na každý týden servicií 120 zl., dva sudy piva, 12 slepic a 2 jehňata, za týden chtěl již 180 zl. mimo deputat, a opět za týden zase 200 zl., piva 4 vědra bílého, 4 vědra hořkého mimo slepice a jehňata. Při tom vedl si velmi hrubě proti konšelům, a hrozil, nebude-li od nich spokojen, o dvě setniny více že jim na hrdlo dá.

Když pak kníže Fridlandský z jara r. 1633 své vojsko posouval do Slez proti Švédům, zdvihl se i Hasenburský 4. května z Kolína na sever, ale zavázal magistrat, že za ním bude do konce měsíce července 200 zl. týdně do Slez posýlati, nežli by jinde opatřen byl. Na lepší toho jistotu nechal Kolinským jednu setninu pod rytmistrem Dornem na hrdle. Týž rytmistr si pak vedl v Kolíně hůře než nepřítel. Klíče od bran vzal k sobě, a brány otvíral sousedům, kdy se mu líbilo, formanům a kupcům pocestným ukládal nesnesitelná cla. Kdykoli zamluvených 200 zl. pro svého plukovníka na den a hodinu neobdržel, vyslal svého kvartýrmistra, Hanuše Hassenteufle, na radnici, aby konšely hlídal a tak dlouho z radnice nepouštěl, dokud by nezaplatili. Teprve po mnohých žalobách magistratu, po dlouhém vzdoru rytmistra vystěhovala se ta setnina 16. srpna z Kolína na blízkou ves císařskou Křečhoř, a Kolinští vydali na ty rejthary Hasenburského za půl léta 9406 zł., nepočítajíc pobrané seno, oves a ječmen, a škody, co na osení a lukách pasením koní byly sdělány. Onen Hassenteufel potom ještě nedával pokoje, stále upomínal magistrat o nedoplatek servicií v 1497 zl., a jednou přepadnul obecní dvůr Štítarský, odkudž odehnal osm kop bravu. Teprve 2. prosince hnul se s rejthary svými z okolí Kolinského dále.

Za ten čas vzešlo městu velké utrpení pro morovou ránu, která počátkem srpna roku 1633 v Židovské ulici vypukla a v měsíci září za velikého parna pozdního dostoupila vrcholu svého, až koncem října přestala. V ten čas dostavil se jiný hořký host, nouze a bída v chudším lidu po neúrodném létě. Obec vysílená, majíc odváděti obilní kontribuci do císařské zásobárny v Kutné Hoře, nemohla stačiti k nejnutnějším závazkům svým, a trpěli tu nedostatkem všichni deputatníci, od děkana až do špitálníků. A k této nouzi a bídě přilehlo k městu nové ubytování vojska. Kníže Fridlandský, čeliv na plano Švédům ve Slezích, přivedl nekázané vojsko své na zimu zase do Čech, aby tu s nepřátely císařovými vyjednával. V Kolíně tu dlely od 16. prosince 1633 dvě setniny pluku Bissingarova pod majorem Carlo Beligeni až do 23. února; potom tu ležely tři setniny dragounů pod nejvyšším Janem Herdesonne od 28. února do 10. května 1634. Za tu zimu Kolinští vydali na vojsko 8444 zl. mimo pomoc krajskou. Když pak na jaře r. 1634 římský král Ferdinand, jenž byl po zavraždění knížete Fridlandského (25. února 1634) nejvyšším velitelem armady, posouval císařské voje z Čech do jižních Němec, mnohé zástupy tu procházely Kolínem, tu odpočívaly a trávily na vrub obce. Šly tudy tři setniny pluku Viléma Vistati, pagáže pluku Braidovského s mnohými rejthary, dvě setniny Uhrů pana Forgáče, štáb a zavazadla Adolfa z Buchhaimu, díl pluku Pavla Revaye, pluk uherských rejtharů Michala Konyardy, pluk Zahrádeckého, Boberheimův, Götzovský a Gallasovský, také polní dělostřelba pod Jakubem z Fendu, který tu v Kolíně vzal 32 koní na přípřež, však ani jednoho nevrátil. Vydání obce na tyto „durchcúky“ bylo 4210 zl.

Mnohem větší zlo pak nastalo městu Kolínu, když vojsko císařské vyšlo ze země a jen nepatrná moc tu zbyla pod generaly Don Baltazarem a Kolloredo. Neboť tu od severu vešli do země Švédové pod Bannerem a hubili v Litoměřicku a Žatecku, a spojenci jejich Sasové pod knížetem Fridrichem Altenburským zase dobyli Jičína, načež 14. srpna r. 1634 zkazili město Nymburk a obyvatelstvo povraždili. V Kolíně té doby panovala zlá předtucha. Již 16. srpna přijel tam náhle z Prahy nejvyšší Jung s několika jezdci, zapálil most Labský a hořící trámy a mostnice sházel do Labe, tak aby Sasové nemohli přes řeku jíti. Zatím Sasové dobyli Poděbrad a 18. srpna poslali část své jízdy pod rytmistrem Herderem od severu ke Kolínu na zvědy. Když to rejtharstvo objevilo se na předměstí Zálabském, nastalo v městě Kolíně velké hnutí; ježto však se nevědělo, zdali to přítel či nepřítel, tu primator Jakub Jaklin z Vrabiny vyslal po lodičce za Labe radního, mistra Václava Jiřího Kolumbana od modré hvězdy, a měšťana Maximiliana Pušmana Hořovského, aby se těch rejtharů ptali, čí jsou a čeho sobě žádají. Sasové oba měšťany u sebe zadrželi, a teprve druhý den poslali Pušmana s listem psaným zpět do města. V tom listě bylo vyzvání, aby Kolinští dobrovolně se vzdali, most opět vystavěli, kurfirsta saského aby přijali za pána a jistý počet jeho lidu za salvaguardii, a do saského ležení aby profianty dováželi; jinak že město vypáleno a obyvatelstvo jako v Nymburce pomordováno bude. Primator ihned svolal všecky sousedy před radnici a sdělil jim rozkaz nepřítele; oni vyslyševše, oč tu jde, žádali, aby posláno bylo do Prahy k Don Baltazarovi, by v čas město obsadil, než by nepřítel v síle větší k městu přilehnul. Bylo pak v městě něco lidí, kterým se to usnesení nelíbilo, neboť obávali se osudu Nymburských. Sám Pušman, jenž před lety býval důstojníkem u Mansfelda, pravil konšelům: „Zle Jste, páni, učinili, že Jste pro císařský lid poslali!“ Paní Alžběta Přebozská z Dobročovic, která s mužem svým Mikulášem Přebozským ze Zásmuk v Kolíně byla nájemnicí, vběhla polekaná do shromáždění měšťanů bědujíc: „Ale milí páni, co Jste to učinili, že Jste pro císařský lid poslali! Já před tím kurfirstským lidem na kolena padnu a jich za milost prositi budu!“ Potom zoufale běhala po ulicích a lid rozpakovala. Zatím druhého dne vyslídili Sasové u Starého Kolína nějaký počet vorů, dotáhli je ke Kolínu, na příč přes řeku přepjali a po nich na levý břeh Labe přešli. To vidouce Kolinští a nemajíce, čím by se bránili, Kouřimskou branou utíkali s rodinami, uzlíky a dobytkem z města směrem k Janovicům a Sázavě. Sasové pak snadno vedrali se do města, napořád zde drancovali a při tom zapálili, až 11 domů z toho vyhořelo. Potom tu v městě opuštěném pobyli až do konce září, vybíhajíce do vůkolních vsí na lup a plen. Teprve když po slavné bitvě u Nördlinků poslány značné posily císařských do Čech, byli Sasové a Švédové ze země vytištěni. Kolinští, trvavše 7 neděl v lesích při Sázavě, vrátili se pak do zpustošeného města ·vého a vyšetřili škodu, kterou nepřítel sdělal, na 39.974 zl. Pravdivost)ho udání pod věrou a duší vysvědčili dvě rytířské osoby, Jindřich Dobranova a v Zibohlavích a Jan Sigmund Sudkovský z Hennersdorfu, hudý nájemník v Kolíně. V té summě zajisté zahrnuto jest zmaření eškeré úrody polí a luk buď od Sasů, buď od jiných záškodníků, kteří a nepřítomnosti měšťanů s polí pro sebe sklízeli. Ale jakoby nebylo ;ště bídy s dostatek, vypukl v listopadu 1634 v městě silný požár, jejž

zavinil pluk pana Koseckého, an tu na průchodu byl noclehem. Tehdá shořelo na západní straně města a Pražském předměstí 40 domů, i Židovské v to počítajíc, od prudkosti ohně svalil se díl městských hradeb i s krovem brány Pražské. Ve vlastním městě uvnitř hradeb bylo tehdáž 27 domů spálených, 47 domů pustých a prázdných, a pouze 21 sousedů zbývalo, kteří zůstávali v povinnosti kontribuční.

V takové nouzi našli Kolinští některé dobrodince, kteří je půjčkami zakládali, ač moratorium ještě trvalo. Jan Miller ze Zlaté Koruny půjčil 1850 kop míš., rytíř Baltazar Leopold Kühnel 219 korců žita. Na obnovení města Labského daroval hrabě Kinský potřebu dříví z lesů svých Chlumeckých, a to od Semína po Labi dolů přivezeno bylo.

Než vydání na vojsko neubývalo Kolinským. Od 10. ledna do konce května 1635 ležel u nich pluk mladšího Kolloredy, z něhož starati se měli o podplukovníka Jošta z Almesloe, štáb a zavazadla v síle 90 koní. Z toho vzešel náklad 1767 zl. V červenci a srpnu táhla městem dvakráte císařská dělostřelba, úhrnem 300 knechtů a 700 koní. Dne 24. srpna vetřel se do Kolína způsobem násilným pluk uherských rejtharů pana France Majtheny v 500 koních. Suroví rejthaři tito s měšťany zle nakládali, je šacovali, bili a týrali, až je vyslaný z Prahy kommissař z města odvedl. Podobně zachoval se jízdný pluk Polský nejvyššího pana Dembinského. Rejthaři tito, poleževše na panství Sehušickém, hnuli se odtud k Přelouči a pak ke Kolínu. Zde na předměstí dne 28. října stanuli, žádajíce za vydání profiantu. Ačkoli pak měšťanstvo v tom učinilo dle možnosti, Poláci nechtěli na tom přestati, ale z návodu svého rytmistra Grziwy vetřeli se branou do města, tu na radnici a v domech se ubytovali, jídlem a pitím, pro koně obrokem pánovitě si sloužiti dali, na večer pak hospodáře z domů na ulici vyházevše, potom ženskému pohlaví násilí činili do vůle své. Druhého dne pak tři setniny se hnuly dále, ale rytmistr Grziwa s setninou svou nechtěl se hýbati, dokud mu konšelé 100 tolarů nedají; konečně spokojil se s 32 tolary a odešel. Ten nocleh Poláků stál město 993 zl.

Na zimu r. 1635—36 neměli Kolinští vojáků na bytě; za to přilehla k nim povinnost, odváděti zemské sbírky na vychování vojska císařského v Němcích. Tu oni, jsouce pohořelí a na cele znuzelí, podali žádost k císaři za ušetření v daních, a za doklad přiložili podrobný seznam svých válečných škod, jež od roku 1631—35 utrpěli, vyšetřivše je na 95.147 zl. 50 kr. rýn. — Domnívali se ubozí měšťané, že nejhorší snad již přetrvali, ani netušíce, jaká bída je stihne v následující válce švédsko-francouzské. [1])

[1]) Prameny: Z archivu Kolínského radní protokoll r. 1633. Kopiář č. 4 z let 1629—31. Zbytky kopiáře (as č. 5), které pan F. Kubín, uzenář v Kolíně, jak to od jisté osoby koupil na embaláži masa, spisovateli pro školní sbírku daroval, a jež důležité věci na léta 1633—38 obsahují — Fascikul Militaria 1.

Příspěvky k dějinám města Příbrami.

Sdělil *Jan Matzner*, professor na realce v Písku.

(Dokončení.)

Po Janu Pešíkovi z Komárova byl v zápisném držení města Příbramě a jeho hor Jan z Vítenče, který byl l. 1543—53 nejvyšším mincmistrem v království českém. Týž též krutě zacházel s Příbramskými, až tito ku králi Ferdinandovi o ochranu se utíkali. (Pam. Arch. r. 1873 str. 229.)

Za doby této kleslo velice dobývání stříbra v Příbrami.

Když česká komora v příčině hor stříbrných s Janem z Vítenče smlouvu uzavřela, přiřkla tomuto majiteli zástavního zboží Příbramského na dolech tamějších čtyry dědičné kukusy, které, poněvadž jak se zdá mnoho nevynášely, nepřijal. I obrátili se tudíž purkmistr, rada a celá obec Příbramská skrze zvláštní posly ku králi Ferdinandovi I. s prosbou, aby král, ohlédaje se na jejich nemožnost, jim ty čtyry kukusy postoupil.

Král Ferdinand z příčiny té, jakož aby dolování se zvelebilo, hory v podstatě své zachovány a statek komorní opět se zmohl, udělil zvláštním listem ze dne 10. března 1534 na hradě Pražském daným Příbramským tu milost, aby ty čtyry kukusy, které Jan z Vítenče nepřijal, městu Příbrami postoupeny byly po tu dobu, až by lhůta té zástavy došla, načež aby opět ku král. komoře připadly.

Na základě této milosti vystavili Příbramští revers, jímž slibují, že, poněvadž král. milost ty čtyry dědičné kukusy, jež tehdejšímu zástavnímu držiteli panství Janovi z Vítenče přiřknuty byly, od něho ale přijaty nebyly, obci na čtyry léta přenechala, po uplynutí oněch let ty čtyry kukusy Jeho Milosti opět navrátí.

Téhož času jiným majestatem daným na hradě Pražském dne 11. března 1534 stvrdil král Ferdinand na prosbu celé obce Příbramě, když králi předložili neporušené obdarování města svobodami a milostmi od arcibiskupa Zbyňka udělené a r. 1497 dne 13. června králem Vladislavem stvrzené, tyto svobody jakož i hlavně z té příčiny, „poněvadž na panství Příbramském a gruntech doufanlivé a potřebné hory se ukazují a ještě čím dále tím více doufanlivěji se ukazují a také tím snažněji a ustavičněji obyvatelé, aby se tu držeti mohli a také aby hory ty v té míře státi a trvati mohly, jakož aby skrze to komoře královské lepší pomoc býti mohla“.

Ferdinand I., pečliv jsa o rozmnožení důchodův komory královské a zvelebení dolů v horách Příbramských, nedlouho na to udělil Příbramským nové privilegium dané též na hradě Pražském dne posledního dubna 1534.

Oznámili totiž obyvatelé města Příbramě a horníci skrze své posly králi, který též měl v té věci od jiných hodnověrných lidí zprávu, kterak „z Boží milosti a daru Boha Všemohoucího znamenité hory počínají a se ukazují s velikými kluftami a couky na Příbrami, od kterýchžto by hor s potřebnými svobodami, skrze kteréžto svobody domácí i přespolní kverkové (Gewerkhen) mohli by přivedeni a přijati snažněji býti k pavování (zu pauen) a opatření, komora království českého rozmnožena, opatřena a fedrována býti mohla"; i prosili krále, aby je milostivou svobodou opatřil.

Král uváživ a uznav sám u sebe, když by při takových horách neznámých a mohutných lidí anebo kverkové skrze milostivou svobodu nebyli uvedeni anebo vpouštěni, domácí žeby sami, totiž měšťané a vůbec i horníci a kverkové, kteří byli na Příbrami, nemohli by jich zdvihnouti ani k zisku žádnému přivésti ani tomu pavování zadost učiniti, učinil listem svým těm, kteří by na Příbram v horní pavování se vpouštěti chtěli aneb chtíti budou, tyto milosti a svobody:

Nejprve jim povolil, aby na Příbrami svobodný příjezd a odjezd měli a by ve všech místech zarážeti, hor hledati i dělati (Perkwerch führen und arbaiten) mohli, také hrdly a statky svými v mírách takových, jak v jiných horních městech řád a obyčej jest, svobodni a nenuceni aby byli (auch mit Iren Laib, Hab und Güeter Inmassen auf ander Perkh-Stäedten der Gebrauch und Gewonheit ist, frey und unbezwungen sein sollen), avšak bez škody Janu z Vítenče, jemuž panství na Příbrami zapsáno bylo.

Též rozkázal, aby v těch mírách ti, kteří by v cizích krajinách něčím se provinili a oni při horách Příbramských se vpustiti chtěli, tu bezpečni a klejtovní (gelaitlich) byli a tu dělati, pavovati a živnosti své hledati a pracovati mohli, vyjímaje toliko zlodějstvo, mordy a jiné zlé činy.

Což by však se v zemi koruny české přihodilo (verprochen) a v ní co obtíženo (beklagt) aneb obžalováno bylo, tu budiž při řádné vrchnosti trestáno. Neméně rozkázal král, aby svrchujmenovaní sousedé a kverkové v Příbrami od panstva a rytířstva, kteří by v městě bydleli, ani piva vařením ani jinými věcmi obtěžován nebyli, lečby který z panstva měl městské právo a s městem trpěl.

Příbramští vždy v úterý (am Erichtag) trhu posavad užívali. Dostala se králi zpráva, žeby trh ten, co se týče horníkův (Knappschaft) a dělníkův, nebyl výhodný, poněvadž tím při díle meškání bylo.

I přivolil král, aby při horách žádného meškání nebylo (damit nun an der arbeit bey dem Perckhwerk kein Saumbfall erscheine), aby Příbramští již dále v témdni dva trhy, jeden v úterý a druhý v sobotu měli, při tom také dva svobodné jarmarky, první na sv. Jana Křtitele Božího a druhý na sv. Linharta se svobodným příjezdem a odjezdem (mit freyem Zue undt abzug), a dovolil, aby trhův těch tím obyčejem užívati mohli, jakž trhy a jarmarky v království českém držány byly.

Král přivolil dále, když by Příbramští při horách dosti statkův naby aby okolo města zdi s věžemi a s příkopy pro útočiště a obranu města sděl mohli na svůj náklad (auf Iren selbst Kossten undt Varlag), také aby kaž nynější i budoucí kverkové všech šlakův (aller Slakhen), kteréž by od sv rud dělali, k své potřebě a užitku bez všelijaké překážky po všecky č (allweeg) užívati mohli, jakož i aby tešty od pálení stříbra (die Tesst v Prennen) a taká malá zrnka, kteráž by po půl lotu držela a zůstala, a

to vše k městu a k obci dáno bylo a ku potřebám obecním, též ku držení služby Boží a chudých lidí aby to obráceno bylo.

Kdyžby při horách jaké různice a protivenství se sběhlo a zřízení hejtmani aneb perkmistr pokoj aneb dobrou vůli uvésti nemohl, poručeno perkmistrovi, aby před časem se opatřil rozumnými horníky z jiných horních měst a ti aby k takovému stání povoláni byli na škodu toho, který při ztratí, a v takových věcech aby rovnali.

Král Ferdinand I. rozkázal též, aby knihy horní neb Rechenpuech a co více při horách těch buď psaním aneb ústně říditi se žádalo, v takové míře byly jako až po tyto časy, aby pak německou řečí a jazykem (in Teütscher Sprach undt zungen) držány byly a mluveno bylo a zvláště Příbramští na tento čas řádem horním města Jachymova se spravovali a tak dlouho, dokud by král Ferdinand I. toho nezjinačil anebo zvláštním horním řádem se nespravovali.

Při tom rozkázal král radě komory své a vrchnímu hornímu hejtmanu v království českém, aby Příbramské při tomto milostivém obdarování zůstavili, v ničemž jich neobtěžovali aniž utiskali, ale nad nimi ruku svou drželi, v čemž že učiní králi dostatečnou vůli. Listinu zároveň s králem podepsali Ullrich Graf zu Hardekh und zu Glatz, a ad mandatum Domini Regis proprium C. V. Gendorff.

* * *

R. 1543 byl držitelem Příbramského zástavního zboží Volf hrabě z Guttšteina a na Chýších. Té doby došla krále Ferdinanda zpráva, žeby Volf na újmu a ublížení obyvatelům a kverkům obecním Příbramským a tudíž i proti jich svobodám a privilejím, kteréž od krále potvrzené měli, pivo vařiti dal, čehož od starodávna nebývalo. Zvláštním listem daným ve čtvrtek po sv. Jakubu (26. července) 1543 na hradě Pražském rozkázal mu král, aby takového piva vaření na újmu obyvatelům a kverkům Příbramským zvláště, poněvadž oni dosti těžkosti na sobě mají, přestal a více se toho nedopustil, o čemž že král nepochybuje, poněvadž seznává v tom vůli královu jistou a že tak jakž král mu píše, se skutečně zachová, jináč nečině.

Zdá se však, že Volf z Guttšteina nešetřil rozkazu králova. Neboť v nedlouhé na to době stěžovali si Příbramští opět u krále, dávajíce mu zprávu, žeby Volf z Guttšteina na předešlé psaní královské, jímž mu vaření piva v Příbrami na újmu a ublížení privilejím a svobodám, které jim král stvrdil, zakázal, nedbal, takového vaření nezastavil a nepřestal, ano mnohem výše to činil, že i nové pivováry stavěti dal a podle toho okolním lidem zapověděti rozkázal, aby kromě dvoru a pivováru jeho pšenice a ječmenův neprodávali a tudy jim čím dále vždy větší, neohlédaje se na poručení královské ani na privileje v jich živnostech, i horám královským překážku činí.

Zaslal král Volfovi nový list v neděli po sv. Tomáši (23. prosince) 1543 na hradě Pražském daný, uváděje mu na paměť, že panství Příbramské předešlým držitelům od krále na jiný způsob zastaveno nebylo, než aby Příbramští při svých od jeho předkův i od něho schválených a nadaných milostech a zvyklostech zůstaveni byli a nad starobylé obyčeje obtěžováni nebyli.

Neuznává toho tudíž král za slušné zvláště, poněvadž by téměř všecka živnost jejich při tehdejším nedostatku hor na vaření piva a dobytka chování, akž králi zpráva dána, záležela a že Příbramští pánu zástavnímu z toho vaření dosti veliký plat peněžitý každého roku a jiné případné věci dávají.

Vytýká mu, žeby mu bylo na tom slušně přestati. I poroučí mu přísně a rozkazuje, aby po dnešní den více kromě pro svůj vlastní dvůr piva na újmu obyvatelům a kverkům Příbramským, ohlédaje se na ty hory, že k úpadu znamenitému nakloněny jsou, vařiti nedopouštěl a lidem s obilím jako kdy prve na trhy jezditi a v obec prodávati a zase od nich pivo bráti povolil a nic takového, co by prve od starodávna za obyčejné nebylo, na újmu a proti výsadám a privilejím před sebe nebral a bráti se nedopouštěl, neboť žeby jich král jako svých věrných, maje z těch hor užitek, neopustil.

Jestližeby však na piva vaření jakou od krále obzvláštní milost neb povolení měl, aby ji před králem ukázal a položil, mu rozkázal, načež že král poručí, aby v ni nahlednuto bylo; pakliby toho však neměl, nepochybuje král o něm, že se tak, jak mu píše a poroučí, znaje v tom býti konečnou vůli královskou, k Příbramským zachová a zachovati rozkáže, aby hory ty k dokonalému úpadku nepřišly.

Ale ani toho přísného poručení Volf z Guttšteina nedbal.

Opět se Příbramští při králi novými stížnostmi ohlašovali, jaké těžkosti jim Volf z Guttšteina skrze vaření piva proti výsadám a privilejím královským působí.

Prosili krále žádostivě, aby se jich zastal a nedopouštěl, by jim překážky v živnostech činěny byly.

Konečně dopsal král Ferdinand I. Petru Chotkovi z Vojnína, prokuratorovi v království českém, oznamuje mu svým listem ve čtvrtek před stolováním sv. Petra (20. února) r. 1544, že sice po několikráte Volfovi skrze psaní, aby toho přestal, se poroučelo, avšak z odpovědi jeho že se vyrozumívá, že bez rozeznání a právem vyvedení z toho ustoupiti nechce, a dobře věda, žeby horám Příbramským a obyvatelům k znamenitému pádu se chýlilo, rozkázal mu, aby vedle Příbramských na místě královĕ k založení spravedlnosti na vaření piva Volfa z Guttšteina před budoucí soud komorní obeslal a tu s ním o to rozeznán byl, a poněvadž se tu důchodu královskému k ublížení před se béře, aby nemeškal soudu komornímu to psáti, aby té věci neodkládaje, místo a konec učinili.

Téhož dne a roku oznámil král též komornímu soudu, že naň a na radu zřízené komory české častokráte vznášeli purkmistr, konšelé a všecka obec města Příbramě, kterak Volf z Guttšteina městu Příbrami vařením piv netoliko v živnostech jich, ale i horám královským, které skrze to k dokonalému pádu přijíti by musily, překážku činí a to zřetelně proti jich výsadám a privilejím starodávným, které jim milostivě stvrdil a při nich je neporušitedlně zachovati poručil, že Volfovi skutečně psaní učinil, poručiv jemu, aby vaření piv zastavil, že však z odpovědi jeho tomu vyrozumívá, že o to rozeznán býti by chtěl.

Proto rozkazuje komornímu soudu, aby ve výsady a privileje Příbramských a proti tomu i Volfa z Guttšteina v spravedlivost nahledli, tu věc rozvážili a je novými a neobyčejnými a těmi věcmi, kteréž horám královským na konečnou zkázu se vztahují, obtěžovati nedopouštěli.

Nebo vyhledá-li se tu, že týž Volf z Guttšteina proti privilegiím jich toho žádné moci nemá, by jemu to skutečně zastaviti a přetrhnouti poručil a tou věcí neodkládali, aby jako dotčenému skrze protah, tak dotčeným horám ublížení se nestalo.

Nemožno pro nedostatek určitých zpráv udati, jak tento soud skončen zdá se však v neprospěch Volfa z Guttšteina. Přiložen a připsán totiž ke všem

těmto listinám Volfa z Guttšteinu se týkajícím výpis psaní Zdeňka Lva z Rožmitálu a na Blatné, nejvyššího purkrabí Pražského, které učinil Janu staršímu Komárovskému, předešlému držiteli panství Příbramského.

Oznamuje mu pan Lev, že bude míti v paměti ještě psaní, které mu učinil, co se Příbramských a vaření piva dotýče; žádá ho, by toho v dobré míře nechal, až by jeho věc byla rozeznána, aby svobodám Příbramským neubližoval. Slyšel prý sice, že by někdo mluviti měl, aby v tom rozkazováno nebylo; dosvědčuje mu, že se v rozkazování netře, než co úřadu jeho náleží neb co se naň obecním svolením vloží a že, což takových věcí k sobě přijme, toho opustiti nemíní, než v tom že tak s Boží pomocí, což mu náleží, se zachová. I věří, že Příbramské přitom zůstaví, kteráž obdarování mají, dokudž ta věc jináče spravedlivě rozeznána nebude neb chtěl-li by mimo to na ně sáhati, tehdy žeby jich na místě krále opustiti nemohl, než cožkolivěk pořadem práva obdrží, toho že mu přeje.

Avšak, to mu praví, že může i to věděti, na jaký způsob a s jakými výminkami jsou mu Příbramští zastaveni, že přes to od pána zástavního obtěžováni býti nemají a žeby mu toho nepřál, aby mimo to co jiného proti nim před se bral. Toto důrazné pokynutí zarazilo Komárovského tak, že přestal nešetřiti svobod Příbramských. List ten uveden na paměť Volfovi z Guttšteinu. Zdá se, jakoby skutečně se bylo na čas ulevilo Příbramským.

Avšak na místě pánův jali se Příbramské utiskovati a v právech obmezovati úředníci, hlavně purkrabí.

Když totiž r. 1552 stal se zástavním pánem panství Příbramského Viktorin z Guttšteina, byl týž nucen svému purkrabí Pankrácovi v Příbrami zaslati list, daný dne 14. listopadu (v pondělí po sv. Martině) 1552 v Chýších, jímž mu oznamuje, že Příbramští si stěžují, žeby s nimi pořádkův k městu náležejících zachovati nechtěl; i dává mu na vědomí, že kdožkoli na tom statku byl, ty pořádky strany vody a desátku pastýře s nimi všechno zastával. Příbramští prý ho žádali, by mu zaslal list, aby nemyslil, že zákonům a břemenům města podroben není. Ku konci svého psaní vyzývá ho, aby ty pořádky s nimi zastával, pakli by se to nestalo, že by jich v tom opustiti nemohl.

Za nedlouho potom přešla Příbram v zástavní držení Ludvíka z Guttšteinu, který v brzku zemřel, zanechav syna, jehož poručníci byli hrabata Jiří a Albrecht z Guttšteina a na Ryzemburce.

Poručníci tito spravovali zboží Příbramské na místě sirotka.

Obnoveny dávné stížnosti Příbramských v příčině nešetření svobody jejich.

Příbramští vznesli na poručníky nové žaloby k arciknížeti Ferdinandovi, tehdejšímu českému místodržícímu, kterak prý tito proti obdarování a svobodám jejich piva vařením, zapovídáním, aby pšenice na trhy nevozili, i jináč v živnostech jejich veliké ublížení jim činí, že skrze tuto věc někteří snad od gruntův a živností svých ujíti by musili, i prosili ho za milostivé opatření.

Na žaloby ty rozkázal arcikníže, aby se nahledlo v předešlá psaní, kteráž se o tu věc předešlým držitelům stala; vynašlo se, že takové překážky v jejich živnostech od krále českého jsou zapověděny.

Pročež poručil arcikníže zvláštním listem daným na hradě Pražském v pondělí po smrtelné neděli (1. dubna) 1555 poručníkům Jiříkovi a Albrechtovi z Guttšteina, by Příbramských piva vařením, překupováním obilí a zápovědí i jináč mimo obdarování a svobody jejich neobtěžovali a v živnostech jejich překážky nečinili ani úředníku svému, který, jak zprávu

má, k nim přílišně přikračuje, toho dopouštěli a poněvadž ještě jiné těžkosti mimo tyto uvedené naň vznesli a v té věci zprávy jejich potřebuje, proto jim rozkazuje, aby v pondělí po neděli „misericordiae Domini“ nejprve příští oba poručníci na hrad Pražský se najíti dali a tu s ním strany Příbramských jednali a dotud, dokud by úmyslu arciknížete nevyrozuměli, aby se neodvážili Příbramských ničím neslušným obtěžovati ani toho dopouštěli.

* * *

Za císaře Maxmiliana II. klesalo opět těžení v horách Příbramských. Císař chtěje hornictví povznésti a Příbramským pomoci, na prosbu jejich, aby je milostivě chránil a veškeré jejich svobody, obdarování, zvyklosti a práva stvrdil, majestatem svým daným v pondělí po neděli Oculi (27. února) 1570 na hradě Pražském potvrdil jim privilegia císařem Ferdinandem I., králem Vladislavem i Zbyňkem arcibiskupem Pražským jim propůjčená, schválil je ve všech punktech a klausulích. Též jim oznámil, že rozkázal, aby při tom od každého člověka držáni a neporušitedlně zachováni byli bez jeho, budoucích českých králův a držitelův toho města a jiných lidí, překážky a odpornosti.

Nicméně nedbala těchto přísných rozkazův i stvrzených privilegií Kateřina Lokšanová ze Šternberka a na Zelené Hoře, která panství Příbramské od hrabat z Guttšteina v zástavu přijala.

Táž paní ze všech zástavních pánův Příbramské nejkrutěji utiskovala a v jich svobodách je zkracovala.

Tak na příklad došel v pondělí velkonoční (12. dubna) 1574 přísný rozkaz Kateřiny Lokšanové do Příbramě, aby se úřad purkmistrovský, všech 12 osob, daly na Zelené Hoře ihned vynajíti.

Když obeslaní se dostavili, tu úředník její, pan Jan Skalický, na ně žalobu vedl, žeby dotčené osoby a úřad mlýn sirotkův Vojířovských o své újmě a proti vůli i poručení paní prodávali a žeby poddaných ve vsi Lazci proti ní posazovali.

I odepřeli obeslaní, žeby tomu tak bylo. Ale paní bez dalšího uvážení a vyslyšení je do vězení dáti poručila, v kterémž až do téhodne seděli. Načež jim rozkázala, aby se pod 500 kopami českých grošův vyručili a sirotka z dotčeného mlýna o svatodušních svátcích nejprve příštích postavili.

Když pak odepřeli, že toho učiniti nemohou a tím povinni nejsou, poručila jim, aby ze sebe dvě osoby domů vyslali a ty aby s sebou originaly svobod jejich a privilegií na Zelenou Horu přinesly.

Avšak i tomu Příbramští statečně odepřeli. Konečně na to přistoupili, že, když se jim na týden napřed znáti, o výpisy takových privilegií se tam vynajíti dají. Teprve nyní na svobodu propuštěni.

Neváhali ihned stížnost svou a co se jim tam ublížilo do komory české vznésti, za milostivé opatření na místě císařské milosti žádajíce.

Na stížnost tu zaslala česká komora paní Kateřině Lokšanové list (v pondělí po Božím nanebevstoupení 24. května 1574) oznamujíc jí, že těžce obžalov Příbramští jejího úředníka v Příbrami Jana Skalického a že pokudžby ta jak supplikující uvádějí, bylo, žeby tehdy se jim proti výsadám a privilej jejich, které od císařův a králův českých stvrzené a od arcibiskupův nada mají, podle zdání české komory nemálo v tom ubližovalo.

I uvádí jí na paměť, že Příbramští, kterých na ten čas paní Lokšano toliko v držení jest, dědiční poddaní a komora krále českého jsou; proč

jménem a na místě krále napomíná se tím listem paní Lokšanová, aby jmenovanému úředníku rozkázala, aby mimo náležitost a proti privilejím a výsadám jejich v ničemž jich neobtěžoval, tak aby k tomu přinuceni nebyli takových svých těžkostí na milost královskou, k čemu aby přišlo, pánové v české komoře neradi by viděli, vznášeti, aneb by snad to i jí při králi k nějakému zošklivení se vztáhnouti mohlo.

* * *

Konečně vysvobozeno město Příbram ze zástavy majestatem císaře Rudolfa II. ze dne 20. listopadu roku 1579.

V poníženém memorialu svém oznámili Příbramští císaři, kterak hory okolo města ležící podle možnosti své tím způsobem jako jiná horní města pavovali a těch věrně fedrovati pomáhali a že někdy za starodávna město Příbram skrze hory vystavěno a vzděláno jest; prosili tudíž císaře, aby město, poněvadž prve poněkud od císaře Ferdinanda I. jako horní město nadáno a osvobozeno bylo, za horní město vyzdvihnouti a tím způsobem jako horní města milostí svou obdařil, zvláště když nyní Příbram v držení krále připadla, čeho se prve za příčinou držitelův téhož panství v mírách takových státi nemohlo, a uvolili se k tomu, že pro vyzdvižení a zase vzdělání hor ročně více, nežli dříve králi platívali, ouroku, berně i podsudného vynakládati a těm horám ve všem možném nápomocni býti a fedrovati chtějí.

Císař Rudolf II. uváživ prosbu tuto a uvolení se Příbramských pro zdvižení zase a dobré hor těch, dal k tomu své svolení a učinil svým majestatem (20. listopadu 1579) všem obyvatelům a horníkům, nynějším i budoucím tyto milosti a svobody:

Nejprve oznamuje císař svým majestatem, aby město Příbram již dále za svobodné město horní vysazeno a drženo bylo a všech svobod jim udělených užívati mohlo s tou však výsadnou podmínkou, že jen potud, pokudž by podle svého uvolení, nebude-li více, ale při nejmenším tolik, což císaři sice bez toho ročně prve podsudného, berně a ourokův platiti povinni byli na hory vynakládali, z čehož jim pak každého času při obnovení rady nejvyššímu mincmistru království českého počet řádný činiti bude.

Císař znamenaje jich náchylnost k pavování hor a nemalou mysl srdnatou k vyzdvižení jich, z té příčiny ještě jinými milostmi je nadal; avšak jestližeby uvolení svému zadost nečinili a někdo z nich buď jeden neb mnozí těch svobod zle užívali anebo žeby hory dokonce padly a od nich by puštěno bylo, tehdy při vůli budoucích králův to státi bude, takové svobody zase zúplna zdvihnouti anebo v tom změnu učiniti.

A to předkem a nejprve:

Osvobozeni jsou obyvatelé a horníci na Příbrami s oběma mlýny při městě ležícími všech robot, úrokův, posudního a sbírek, jakýmiby koliv jmény jmenovány býti mohly, na ten způsob, aby každého roku podle uvolení radou nejvyššího mincmistra a vrchního perkmistra v království českém toko, co králi těchto časův úrokův a berně dávají a spravují, na hory pro zdělání jich vynakládali, čehož se nyní okolo jednoho sta a sedmnácti kop míšenských gr. schází. Kdyžby však obyvatelé a horníci z nadělení Božího a základu obecního tak mnoho došli, že by jejich pavování „Yberlauff“ vyneslo, tehdy polovice „Yberlauffu“ neb „Auspeytu“ těm, jenž zakládali, zase k dobrému přijde a druhá polovice zase s radou dotčených vrchních úředníkův horních na pavování jiného dolu se vynaloží a dal-li by Bůh „Yberlauff“,

tolikéž tak zachováno bude, však vše na město Příbram a což k němu přísluší, se to rozumí.

Jestližeby však jiní kverkové, ježto by z obce nebyli, spolu s nimi na jich obecních dolech hory pavovati aneb žeby někdy buď jeden neb více z obyvatelův mimo své uložení také sami od osob svých z dobré vůle své kukusův užiti a pavovati chtěli, titéž na takové své „tále“, „Yberlouffy neb Auspeyty“ zúplna bez překážky budou bráti a jich účastni býti mají.

Jestližeby těch obyvatelův nahoře dotčená polovice Yberlauffu tak mnoho, jak jsou se uvolili, nevynesla, tehdy povinni budou to z měšcův svých doplniti, tak aby vždy tolik a méně nic než jak jsou se na pavování uvolili, vynaložili.

Poněvadž ves Lazec také od starodávna do privilegií jejich pojata a náležita jest byla, dal k tomu císař své svolení, aby to při tom ještě tak zůstalo, tak aby táž ves milostí a svobod zároveň s městem Příbramí požívati mohla, však platům králi, které až posavad mu spravovala, beze vší škody a umenšení. Tolikéž i ty mlýny, jenž na gruntech jejich obecních byly a králi dosavad ouročily, povinny budou těmi platy, než svobod horních ve všech jiných artikulech v rovnosti s městem užívati mohou, avšak aby spolu s městem trpící byly a podle povahy statečkův svých hory tolikéž pavovaly.

Za druhé: osvobodil je císař, aby na všech gruntech všelijakou zvěř krom vysoké a černé zvěři loviti, též v řekách, pokud ty po obecních gruntech svůj tok mají, ryby i všelijakou pernatou zvěř lapati mohli; sobě a potomkům svým, králům českým, vyhradil zámek v městě Příbrami se dvorem poplužním, rybníkem, pivovárem, a co tu vrchnosti dědičně na gruntech při městě i obecních hranicích náležitého bylo a k zámku příslušelo.

Kdyby však budoucně týž zámek a všecka příslušenstva k němu dědičně odbyti a prodati mínil, dal Příbramským nejbližší přístup a přednost v trhu, jestližeby tak mnoho jako jiný za to dáti chtěli.

Třetí: Aby horníci svých horních děl a pavování každého času tím snažněji vyhlídati a při nich setrvati mohli, osvobodil je císař všech vojenských tažení; než kdyby toho nějaká důležitá spěšná potřeba a hnutí lidu obecného zemského buďto ku pomoci a retuňku křesťanstva anebo žeby někdo do království českého vpád učinil, loupeží, žhářstvím hubil a kazil a jiné těžkosti činil, skrze zemi táhl a v ní „štrofy“ činil anebo horám by něco takového na zkázu povstati chtělo, tehdy povinni budou podle jiných poddaných královských k rozkazu krále a na místě jeho na napomenutí a nařízení nejvyššího mincmistra poslušnost zachovati, toho přítomni a nápomocni býti.

Čtvrté: Hory Příbramské budou se, jak jsou toho dosavad užívaly, Jachymovskými řády horními, jak budoucně k rozkazu císaře napraveny budou, říditi a spravovati, podle nich všechny pře souzeny budou a co by mimo to nařízení horní dále připadlo, ty artikuly sněmovními, o které se král se stavy království českého l. 1575 snesl, skoncovány budou.

Každý horník buďto obyvatel této země nebo cizozemec mohl voln podle dotčeného nařízení po všem panství Příbramském šorfovati a hor ku pavování vyhledávati bez překážky každého člověka.

Páté: Nejvyššímu mincmistrovi rozkázáno, aby každého roku ra obnovoval a jestližeby toho potřeba aneb případnost jaká nastala, žeby místa některých úředníkův horních upráznila anebo proměna státi musil takové místa nejvyšší mincmistr na místě krále má a bude míti moc zas

osobami hodnými a správnými dosaditi a na něho oni hned po králi své zření budou míti a k němu poslušnost zachovati povinni budou.

Šesté: Obyvatelé města Příbramě též všickni i jeden každý horník domácí i cizokrajní kverkové a k horám příslušející lidé, kteříby se v těch místech na gruntech Příbramských a což k tomu úřadu hornímu náleží, osaditi a hory pavovati chtěli, budou také svými hrdly a statky, což by s sebou v ta místa vnesli neb přestěhovali anebo v nápotomní časy dědickým během dosáhli tak, jak v jiných svobodných městech horních toho pořádnost užívání, právo a obyčej i také sněmovním snesením o horách v tom vyměřeno jest, ovšem svobodni a zůstanou v pokoji tu seděti a bydleti, tam se mohou stěhovati i odstěhovati bez překážky a ztěžování jednoho každého člověka, lečby někdo z nich dědiny, louky, dům anebo dědictví takové měl, z něhož by prve plat anebo ourok dáván byl; při tom jest se mu tak zachovati, jakž o tom snesení dotčené o horách vyměřuje. Tak v příčině té nebudiž nikomu na škodu nic tu umenšeno.

Sedmé: Budou také ti, kteří by se v jiných zemích zadlužili anebo něco jiného přečinili a se při horách Příbramských osaditi chtěli (však vyhrazeny při tom vraždy, zlodějstva a jiná k tomu podobná k hrdlu se vztahující zločinstva, lečby se komu přihodilo, žeby z nutné potřeby své, bráně se násilí svému, vraždu učiniti musil) pod gleitem a bezpečenstvím, tak že tam dělati, pavovati a živnosti své sobě vyhledávati a vésti moci budou, avšak ti a k nim napodobné osoby nařízené k žádným úřadům horním nesmějí býti podáváni a připouštěni; než co by v království českém zaviněno, zadluženo a žalováno bylo, to nechť při pořadu práva téhož města a úřadu horního jest řízeno a k nápravě přivedeno.

Osmé: Povolil císař k tomu, aby město Příbram již dále na potomné časy každého téhodne dva trhy, jeden v úterý a druhý v sobotu, též ročně dva jarmarky, první na den sv. Jana Křtitele Božího a druhý na sv. Linharta, držeti na svrchu oznámené dni každého dne a ročně požívati mohli tím způsobem, jak toho v království českém při trzích a jarmarcích řád a obyčej jest a se zachovává.

Deváté: Všichni obyvatelé, nákladníci a kverkové i také ti, kteříž by pro dobré těch hor své handle vedli, v království českém, knížetstvích a zemích k němu příslušejících, nicméně v městech, v městečkách, vesnicích a v úřadech, na svobodných jarmarcích, trzích kupovali a k horám vezli, budou placení a všelikého cla, mejta a jiných obtížností spravování prázdni a svobodni; tolikéž mohou cizokrajní kverkové a horníci, kteří na horách Příbramských pracují, a sice jeden každý ku pohodlí těm horám handle a obchody své vésti, k nim dodávati, hnáti a nésti dáti, těchto svobod a milostí pokojně a bez překážky tak dobře jako jiní obyvatelé užívati; však tak, aby ti, jenž ku pohodlí hor více dodávati budou, žádného kontrabantu, obmyslův a fortelův a nadsazování v tom neužívali a nehleděli, rozkázal císař, aby perkmistr Příbramský, přísežní, purkmistr a rada města Příbramě každého času na to svůj pozor měli, s pilností se na to vyptávali, aby váha a míra spravedlivá v koupi i v prodeji zachována, profianty nad míru nasazovány nebyly a jestližeby kdo v trhu s falešnou vahou neb mírou fortelní postižen byl anebo žeby pod způsobem horních potřeb cla užívati a potom ty profianty, kupecké věci skoupiv, jinam vézti a prohandlovati chtěl, shledán byl, tomu každému ty věci pobrány a on skutečně podle povahy jeho přečinění strestán budiž.

Desáté: Horníkům, pavujícím kverkům a obyvatelům dána plná svoboda, aby mohli všech a všelijakých obchodův, buď vaření piva, šenkování, bití dobytka, pečení chlebův prodávati i kupovati, všelijaké profianty a potřebnosti ku pohodlí a užitečnosti hor vézti, nésti, hnáti a to jak bohatý tak chudý žádného nevymiňujíc užívati a provozovati.

Jedenácté: Každý horník bude míti moc tu, své jmění tu zase prodati, zastaviti, kšaftem dáti, zříditi, komu a kde se jemu dobře zdáti a líbiti bude, jakožto svůj dědický statek a také z hor s životem a statkem se přestěhovati a odebrati se může, pokudž to sněmovním usnesením obšírněji vyměřeno jest a to beze všeho stěžování a uplacování, též bez překážky krále, jeho potomkův, a sice každého jiného.

Dvanácté: Také každému kverkšaftu nynějším i budoucím dovoleno všecky šlaky a paběrky, kteréž by se po rozboření pecí šmelcířských našly, každého času ku potřebě své a k dobrému svému bez překážky a hindrování jednoho každého obraceti.[8])

Třinácté: Povolil také císař, aby testy od přepalování stříbra a co malých zrn, jež by půl lotu vážila, v testech zůstávajících bude, obci přináležely, kteréžto k dobrému a užitečnému jejímu také na držení služeb Božích a chudých lidí vše s vědomostí a radou také mincmistra obráceny a vynaloženy byly, aby těmi testy a zrny se upřímně, řádně a nepodezřele vůkol šlo a zacházelo, svého užitku tu nehledělo ani co toho, ježto by kverkům na stížnost býti chtělo, jakž se jest tu až posavad dálo.

Čtrnácté: Co se dědičných kukusův dotýče, poněvadž to regalní důchod jest, a králi jako pánu těch gruntův přináleží, ponechal si panovník k vlastnímu užívání.

Patnácté: Kniby, Rechenbuch, tolikéž i písařův neb šichmistrův kvartalní počty a co by při úřadu horním buď v spisu aneb ústně říditi potřeba se ukazovala, jak se jest tu až posavade tak zachovávalo, německým jazykem držány a řízeny budou.

Šestnácté: Docházely krále též pravdivé zprávy, kterak by se v městě Příbrami někteří lidé stavu rytířského osazovati a vaření piv i jiných obchodův nic méně i těchto svobod podle obyvatelův a horníkův by rádi užívati chtěli, a pokudžby lidé rytířští, jenž nyní tu bytností jsou anebo budoucně se tu osaditi chtěli, králi českému a zemi království českého náležitou povinností zavázáni byli, v těch místech pokojně a náležitě se chovali ano i také s obcí a s městem trpící byli, v pavování hor podle velikosti statečkův svých se dáti a všeckno jiné, což měštěnínu a obyvateli náleží. činiti, kromě vyjednávání sobě práva městského a v radě sedání, z čehož je císař milostivě sňal, a to vše zachovati chtěli, smějí a budou moci těchto všech svobod ve všech punktech a artikulích spolu a za jednostejně, jako jiní obyvatelé neb horníci. slušně užívati. Jestližeby však kterého z těch rytířských lidí k předním úřadům horním aneb k jiné službě v těch místech císař potřeboval, tehdy se také k tomu volně propůjčiti musejí. Zpečoval-li by se pak kdo z nich a toho učiniti ne chtěl, ten každý povinen bude grunt svůj prodati a hodnou osobou zase osadit·

[8]) V privilegii, jímž Marie Teresie stvrzuje Příbrami všechny svobody, zn tento odstavec německy takto: Zum Zwölfften: Sollen auch eine jede jetzige un künfftige Gewerckschaft alle Schlacken und Offenbruch, so Sie von ihrem Ertzm: chen zu ihrer nothdurfft, Nutz, und besten ohne Männigliche irrung oder Hindernu allweeg gebrauchen.

Sedmnácté: Jakož od starodávna silnice ku vsi Dubnu za městem Příbrami ke vsi Soli a Milínu šla a ještě jde, povolil tomu císař a rozkázal, aby táž silnice po levé straně jdoucí opuštěna a na pravo k Příbrami zaražena, potom dále odtud až zase na pravou stranu silnicí aby jezděno bylo.

A když by potomně ode vsi Soli a Milínu zase nazpátek ku Praze se navracovali, tehdy silnice stará při vsi Brodu ležící po pravé straně zanechána a na levé upřímo k Příbrami přeložena budiž a odtud ke vsi Dubnu zase na starou silnici nechť přijde.

Poněvadž ten rozdíl na mále jest a tomu hornímu městu k užitku a dobrému bude a také že tato nová cesta neb silnice lepší jest nežli stará, rozkázal císař, aby se tomu žádný na odpor nestavěl, nýbrž dotčené horní město při tom zachováno a nad ním ruka aby držána byla.

Osmnácté: Povolil císař též městu Příbrami, aby každý osedlý obyvatel a horník hostinská vína a piva sobě uvozovati, však důchodu královskému pivovarskémn beze škody, vyšenkovati dáti mohl, však tak aby jemu taková vína a piva prve od purkmistra a rady, jak draho je může dávati, posazeno bylo, tak aby jím obyvatelé a horníci nad míru nadšacováni a stěžováni nebyli, nýbrž dobrý řád, jako v jiných městech jest, v tomto se tak zachoval.

Devatenácté: Poněvadž císař milostivě propůjčil, aby bez dávání cla a mejta, jakž výš dostaveno jest, všelijaké profianty i jiné potřebnosti horní městu a horám k dobrému dodávati, vézti a hnáti se mohly, což obzvláště řezníkům Příbramským nemálo k užitku přijíti může, budou povinni řezníci hory lojem za mírné peníze podle potřebnosti opatřovati a kámen loje na čisto přepouštěného kverkům drážeji nic než za 35 grošův prodávati a pod nižádným jiným způsobem loje pryč jinam od hor nevybývati, lečby purkmistr a přísežní oznámili, že dostatek loje při horách jest; pakli by který z nich toto královské poručení přestoupil, tomu ten lůj pobrán, do špitálu dán a on k tomu strestán bude.

Dvacáté: Císař rozkázal, aby všeliké stříbro z těch hor do mince královské do Prahy dodáváno bylo dotud, dokavadž by o tom jináče nenařídil, kteréhožto hřivna čisté Pražské váhy od mincmistra nejvyššího nynějšího i budoucího, sejma z toho králi náležitý desátek, jakž nyní toho obyčej jest, osm kop míš. 19 gr. a pět denarův, však do vůle panovníkovy aneb dalšího o to i stavy království českého snesení, zaplaceno budiž.

Jestližeby měď skrze zagrování (cezení) anebo jináče tak lehkou udělali,[9]) žeby více stříbra žádného nedržela aneb výloh za zagrování více nevynesla,

[9]) V německém znění: Wofern Sie die Kupfer durch die Seigerung oder in andern weeg so arm machen, dass sie nicht mehr Silber halten oder den Seiger-Kosten nicht mehr ertragen möchte, so mögen Sie solche rein und gar Kupfer, wo sie die imer oder ausser Lands am Teueristen zu Versielbern oder anzuwenden wissen, Verführen, jedoch gegen bezahlung Unsers Gränitz-Zolls. Wofern Wir aber u Unserer selbst eigenen Nothdurfft die Kupfer bedürfften würden, So sollen Sie ns solche für andern umb gebührliche bezahlung folgen zu lassen Schuldig seyn, on solchen gar Kupfern, welche Kupferschmieden, oder andern Kauff-Leüthen umbs ıldt hingelassen werden, sollen Sie Uns alle weeg, Vermög der Bergwerks Verəichung der Zehenden zu Unseren Gebühr reichen und geben; die ungeseigerten lberhaltigen Schwartz Kupffer wollen Wir von den Gewerken des orths zu Prziam umb die bezahlung wie solches die Fünff und Siebenzigste Jahrs Bergwercks ›rgleichung in sich halt, Nemblich Einen Centner gar Kupffer Pragerischer Gewicht, ıb Sieben Schock Meissnisch, und was nach Abzug auf einen jeglichen Centner

tehdy budou moci takovou na čisto zdělanou měď kdekoli, buď zde v zemi neb ven z království, spravíce z toho králi pomezní clo, jakž nejdráže mohou, na peníze uvésti, odbyti a dáti vyvézti.

Kdyby však té mědi sám k vlastní potřebě císař potřeboval, povinni budou jemu ji proti slušné záplatě před jinými nechati a z té na čisto zdělané mědi, kterouž by kotlářům a jiným handlířům za peníze odbyli, budou císaři každého času podle snesení horního náležitý desátek dávati a upravovati; nezagrovanou a stříbro držící měď černou od kverkův Příbramských proti záplatě, jakž o tom sněmovním usnesením o horách léta 75 vyměřeno jest, totiž každý centnýř na čisto zdělané mědi Pražské váhy v sedmi kopách míš. přijímá císař pro sebe a cožby potom. sejma z toho prve z každého centnýře mědi černé dva loty stříbra a k tomu králi náležitý desátek, přes to pozůstávalo, že za každý lot 12 grošův, dáti a zaplatiti chce, oznámil.

Než kteří by kverkové své rudy do královského „Erzkaufu“ v Příbrami svoleného dodávali, od těch nechť jest stříbro jich podle menší průby, kterouž v brzkém času přislíbil král nařídíti a zprubovati dáti, přijímáno a jim placeno.

Co se dotýče mědi v rudách zůstávající taková měď králi v „Erzkaufu“ pod záplatu stříbra beze všeho úplatku k dobrému přijde a příslušeti bude, a také tou příčinou „Erzkauf“ na svobodě postaven bude.

Jedenmecítmé: Povoluje též milostivě císař, jestližeby obyvatelé města Příbrami při horách tak daleko zbohatli a s to býti mohli, aby to město zdmi, příkopy a věžemi, pokud jich pro útok nepřátelský a obhajování sebe a vrchnosti třeba, obehnali, ale aby je na svůj náklad ohradili.

Dvamecítmé: Povstaly-li by kdy jaké rozepře neb roztržitosti na týchž horách, ježto by se horních věcí dotýkaly, takové rozepře nejprve na purkmistra a přísežní se podají, kteří podle možnosti své k tomu se přičiniti musí, aby přátelským během to k spokojení přivedeno bylo.

Pakli by pilnost a snažnost jejich v tom postačiti nemohla a nechtěla, tehdy musí strany ve třech spisech, kteréž rozdílně proti sobě klásti budou, právně vyslyšeti a výpovědí podle nařízení horního práva poděliti.

Pravila-li by se pak potom která strana tou výpovědí stížena býti, tehdy bude moci, složivši napřed kaucí podle horního řádu v času právním, před nejv. mincmistra a perkmistra vrchního v království českém odvolání vzíti.

Kdyby však pře mezi horníky, ježto by domácích, městských ano i hrdel se vztahujících věcí se dotýkaly, povstaly a sběhly a hor se tu nic nedotýkalo, takové před radou města Příbramě souzeny a od nich k místnému konci přivedeny budou.

Ku konci tohoto svého majestatu, jímž městu Příbrami udělil a stvrdil mnohé svobody a obdarování a je za svobodné město horní povýšil, poroučí císař Rudolf II. všem nynějším a budoucím radám zřízené komory království českého, nejvyššímu mincmistru, úřadu hornímu v Příbrami, aby často psané obyvatele, horníky a kverky při těchto jim daných milostech a svobodách na

Schwartz Kupffer Zwey Loth Silbers und über Unsern Gebührenden Zehenden ve bleibt, für jedes Loth Silber Zwölff weisse Groschen geben und bezahlen lasse Welche Gewerken aber ihre Ertz in Unsern bewilligten Ertzkauff zu Przibram geb werden, denen soll das Silber vermög der kleinen prob, wie Wir sonderbahr kürl lich publiciren lassen wollen, annehmen und bezahlen lassen.

Was aber die Kupffer in Ertzten anlagen, die sollen Uns in Ertzkauff unt der Silberbezahlung ohne Entgeldt und Bezahlung zu Gut kommen, und anhe gehen, und soll also der Ertzkauff hiemit freygestelt werden.

místě královĕ skutečně obhajovali, chránili a je proti tomu žádným způsobem nestěžovali ani jiným toho činiti dopouštěli, na čemž že jeho vůli královskou naplní. Mimo císaře podepsáni na majestatu: Michal Španovský z Lisova, Humprecht Černín z Chudenic a Pavel z Liskova.

* * *

Privilegiem tímto sice Rudolf II. městu Příbrami mnohé svobody a milosti udělil, avšak nikoliv statky, které dříve ke zboží Příbramskému příslušely. Město Příbram v několika letech ne tak z dolův jako spíše ze svobod jim majestatem císařským udělených zbohatlo.

Hojné ty svobody zajisté lákaly množství cizích, kteří se v městě četně usazovali, čímž toto se tak zmohlo, že r. 1584 mnohé statky od císaře zakoupiti si mohlo.

Prodej některých vsí a jiného zboží, které doleji uvedeny, provedli na rozkaz císařův jakožto jeho kommissaři Vilém starší Opperstorf z Dubu a Fridšteina a na Slavěticích, nejvyšší mincmistr království českého, Jiřík Reder z Redern a na Velikých Otřeticích, Hertvík Zeydlic z Šénfeldu, radové císařští a nejvyšší hejtman na zámcích císařských v království českém.

Když prodej proveden, zaslal císař Rudolf II. zvláštní list daný ve středu po sv. Filipu a Jakubu (3. května) 1584 Henrichu Kurzbachovi z Trachenberku a z Milče, na Rounově a Helfenburce a Humprechtu Černínovi z Chudenic a na Chudenicích, císařové římské, matky císařovy, podkomořímu a hejtmanu hradu Pražského, svým radám, oznamuje jim, že z plnosti, moci své jakožto král český dědičně prodal opatrnému purkmistru, konšelům a vší obci horního města Příbramě tyto nížepsané vesnice okolo města ležící s lesy a horami Baštiny řečenými, zejména Bohutín, v níž jest osedlých osm, kteří platí ročně tři kopy, 44 grošův, $3^1/_2$ peníze, se dvěma mlýny, jeden Kočka, druhý Blahový nazvanými, pod Bohutínem ležícími, ves Kozičín, kdež jest lidí usedlých devět, kteří platí ročně dvě kopy, 50 grošův $3^1/_2$ peníze; ves Brod, kdež jest lidí usedlých pět, kteří platí ročně dvě kopy, 19 grošův, ves Zdaboř, která se v nově staví, v níž jest lidí osedlých čtyři a ti platí ročně dvě kopy a roboty ženné osm dní, ves Voseč, kdež jest lidí osedlých pět, platí ročně tři kopy, 20 grošův; ves Vorlov pustou, kde platí lidé cizí na horách osedlí z luk a dědinek dvě kopy, 24 groše, ves pustou Žežice s dědinkami, loučkami a porostlinami selskými, jichž sedláci na ten čas v držení a užívání jsou a jakž jim při postupování to vyměřeno bude, to vše že jim dědičně prodal s plným panstvím, se vší zvůlí s lidmi osedlými i neosedlými a z těch gruntův zběhlými; avšak při prodeji tomto vymínil si císař les Baštiny, potoky jemu náležité všecky, zvláště potok Bohutínský, tolikéž i Václava hajného v Bohutíně s bratřími jeho a gruntem jich proto, aby též lesy Baštiny i také dotčené potoky opatrovali, v čemž jim purkmistr a konšelé města Příbramě ..utečně nápomocni býti a při spolusousedech svých to opatřiti povinni jsou, .. všech těch lesův a potokův provozováním myslivosti a lovením v potocích, ..ázdni byli. Nicméně kdyby císař v lesích Příbramských nějakou zvěř honiti ..viti anebo v potocích lapati kázal, jen všichni Příbramští, poněvadž pastev ..týchž lesích užívají, povinni toho i s poddanými svými nápomocni býti.

Za tyto vesnice a pustotiny předešle k panství Příbramskému ..ežité zaplatili Příbramští do král. úřadu rentmistrského ..vět set kop grošův českých. Mimo to zanechal císař Příbramským

pod plat dědičný komorní devět mlýncův okolo města Příbramě a ves Lazec, v níž čtyři poddaní jsou, což prve majestatem císařským k Příbrami připojeno jest a toliko plat na tom králi zanechán byl, kteréhož se schází ročně osm kop, 31 grošův vše českých, dvůr Příbramský za městem ležící a v něm osm krav, tři telata, čtyry klisny a jedno hříbě, s dědinami, lukami, k témuž dvoru připojenými a náležitými toliko po silnici hořejší, která od Dubnu k Milínu běží, dále pivovár, který se v nově staví, a sladovnu; čtyry rybníky na díle potrhané u samého města ležící, jeden slove Podměstský, druhý nad ním Stržený, třetí Kaňka a čtvrtý Štičí, tak jak to ve svém okrsku jest, z čehož dotčení Příbramští každého roku při sv. Havle 60 kop grošův českých platu stálého komorního do komory král. české dávati povinni budou, jakož pak za postoupení jim toho ten plat komorní na sobě dostatečně zjistiti budou musiti.

Postoupil jim však toho císař s tou podmínkou, že jmenované vesnice a gruntové již déle nebudou a nejsou zápisnými a duchovními, než dědičnými a zpupnými, Příbramských dědictvím, tak jako jiná dědictví v tomto království jsou.

I poroučí císař oběma svrchu uvedeným pánům, aby buď oba spolu aneb jeden z nich relatory ke dskám zemským byli a tuto relací povolení císařského ve dsky zemské, podle kteréhož by to všechno, co se nadpisuje, k vykonání svému přivedeno býti mohlo, vedle pořádku týchž desk i se zprávou obyčejnou vložiti a vepsati rozkázali, že na tom jistou a milostivou vůli královu vyplní. (V kvaternu relací žlutém krále J. M., pánův J. M. plného soudu zemského l. 1584 v sobotu po památce Božího Těla [2. června]. D. 16).

Relací tato vložena do desk zemských jmenovanými relatory zvláště zřízenými a vepsána do kvaternu trhového šerého l. 1584 v pondělí po Božím Těle (4. června) sub lit. G. 5.

Aby, jak uvedeno v císařské ralací, panovníkovi pojistili na sobě komorní stálý plat, vyslali purkmistr a celá obec Příbramská k zemským dskám ze sebe s mocným listem pod pečetí městskou Jana Kozkého z Plechova, primasa, Petra Špičku z obce a Jana Vokáče písaře, své spoluobčany a sousedy. Předstoupivše před úředníky Pražské přiznali se, že purkmistr, rada a všecka obec města Příbramě. Hor Stříbrných, jsou povinni platiti, nynější i budoucí, platu stálého ročního, komorního, holého a věčného císaři Rudolfu II. jakožto králi českému a budoucím králům českým do komory jeho aneb tomu a těm, kdožby sobě práva tohoto zápisem postoupené aneb odevzdané měl, šedesáte kop grošův českých dobrých stříbrných v tomto království obecně berných každého roku při času sv. Havla nyní i na budoucí časy a věčně.

Kdyby kterého roku při témž čase sv. Havla plat ten od města Příbramě, Hor Stříbrných, nynějších i budoucích dán a vyplněn nebyl, tak císař jakožto král český neb budoucí králové čeští, též vyslaní krále, aneb kdožby právo tohoto zápisu postoupené a odevzdané měli, budou neb bude se moci uvázati s jedním komorníkem Pražským v dědiny a dědictví purkmistra, ra- a veškeré obce města Příbramě, Hor Stříbrných, nynějších i budoucích, kte od císaře koupené a pod plat komorní postoupené mají, tak jakž jim ds zemské v kvaternu trhovém šerém l. 1584 v pondělí po Božím Těle pln svědčí, i také v ty dědiny, kteréž potom ještě míti budou buď na díle neb všecky se vším a všelijakým k tomu příslušenstvím a se vší zvolí s plným p stvím a ty bude a budou moci držeti a jich užívati dotud a tak dlouho, kudžby takový plat, jakž se nadpisuje, dán a zaplacen nebyl.

A když by dán a zaplacen byl, jsou povinni ti, kteří se uvázali v dědictví s komorníkem, to uvázání zase z desk propustiti a dědin, v kteréžby se tak uvázali neb uvázal, zase postoupiti bez odpornosti.

Toto pojištění zapsáno do kvaternu trhového fialového l. 1584 v pondělí po sv. Petru v okovech (6. srpna) pod lit. B. 32., kterýžto revers v nedlouhé po té době dvakráte změněn.

Nebo jak zapsáno v kvaternu trhovém fialovém l. 1591 ve čtvrtek po sv. Janu Křtiteli pod lit. B. 5., vyslali purkmistr, rada, starší a všecka obec města Příbramě, Hor Stříbrných, s listem mocným Jana Kozkého z Plechova, primasa, Matouše Mírovského, staršího z obce, a Jana písaře, měštěníny a spolusousedy své, skrze které se přiznali před úředníky Pražskými, že povinni jsou úročiti a platiti platu ročního, komorního, holého, věčného císaři jakožto králi českému do komory císařské české 60 kop gr. česk. dobrých stříbrných v tomto království obecně berných každého roku při času sv. Havla nyní i na budoucí časy a věčně.

Pakli by kdy kterého roku takový plat dán a vyplněn nebyl, tak císař jakožto král český neb budoucí králové čeští neb vyslaní jeho bude anebo budou se moci uvázati s jedním komorníkem Pražským v dědiny a dědictví jich purkmistra a rady, starších i vší obce města Příbramě, Hor Stříbrných. nynějších i budoucích, kteréž od císaře koupené mají anebo potom ještě míti budou, buď na díle neb ve všecky se vším a všelijakým k tomu příslušenstvím i se vší zvolí a s úplným panstvím a ty bude nebo budou moci držeti a jich užívati dotud a tak dlouho, dokudžby takový plat, jakž se nadpisuje, držán a zaplacen nebyl i se všemi škodami a náklady, a kdyžby dán a zaplacen byl, jest neb jsou povinni uvázaní s komorníkem zase z desk zemských propustiti a dědin těch, v kteréž by se tak uvázal aneb uvázali, zase postoupiti bez odpornosti.

V reversu tomto vynecháno, „že by obec Příbramská byla povinna platiti komorní plat tomu neb těm, kdožby sobě právo zápisem postoupené neb odevzdané měl, kdyby plat řádně při sv. Havle placen nebyl“.

Avšak i tento revers opět změněn novým vyjádřením obce Příbramské ze dne 20. července (v sobotu po památce rozeslání sv. apoštolův) r. 1591.

Vyslali opět tytéž osoby ze sebe a skrze ně před Pražskými úředníky přiznali a doložili sobě do zápisu uvedeného těchto slov: Tu kdež stojí, že jsou povinni úročiti a platiti platu ročního, komorního, holého a věčného císaři jakožto králi českému a budoucím králům českým do komory české 60 kop grošův českých; stojž psáno takto: „povinni jsou platiti platu ročního, komorního, holého a věčného císaři jakožto králi českému a budoucím králům českým do komory české aneb tomu neb těm, kdožby sobě to právo v tomto zápisu postoupené a odevzdané měl neb měli, 60 kop grošův českých“, a kde stojí: „tak císař jakožto král český neb budoucí králové čeští aneb vyslaní císaře bude aneb budou moci uvázati s jedním komorníkem Pražským“, stojž psáno takto: „Tak císař jakožto král český aneb budoucí králové čeští aneb vyslaní císaře neb kdožby sobě právo to v zápisu tomto postoupené a odevzdané měl neb měli, bude aneb budou se moci uvázati s jedním komorníkem Pražským“, a opět kdež stojí: „kteréžto od císaře koupené mají aneb napotom ještě míti budou“, budiž napsáno: „kteréž od císaře koupené též pod plat komorní postoupené mají, tak jak jim dsky

*

zemské od císaře v kvaternu relací žlutém l. 1584 v sobotu po památce Božího Těla pod lit. D. 16 plněji svědčí i také v ty dědiny, které potom ještě míti budou" atd.

Zdá se, že Příbramští zápisem ze dne 27. června 1591 o své vůli změnili pojištění, které dali císaři na základu vkladě do desk ze dne 6. srpna 1584 a právě doložením ve dskách ze dne 20. července 1591 uveden v právní platnost celý zápis, který původně Příbramští ve dsky zemské do kvaternu trhového fialového l. 1584 v pondělí po sv. Pavlu v okovech (6. srpna) pod lit. B. 25. vložili.

* * *

Zatím byl císař Rudolf nadal Příbramské jinou milostí.

Příbramští byli totiž na císaře vznesli poníženou prosbu, kterak by se jim a poddaným jejich od některých sousedův okolních nemalé překážky, výtržnosti, pychy a jiné nevole beze všech příčin dály, v čemžby se poddaní k nim o zastoupení utíkali, aby jim císař tu milost učinil a své dovolení k tomu dal, aby sami z toho, což by se jim tak od kohožkoli ze stavův neb obyvatelův tohoto království bezprávně ubližovalo a dálo, k vyšším soudům obsýlati, poháněti se a o to se souditi a odsuzovati mohli k zisku a ztrátě.

Císař uznav jejich žádost slušnou býti, císařským listem daným na hradě Pražském ve středu po neděli postní Invocavit (9. března) l. 1588 tu milost jim učinil a k tomu své povolení dal: „Kdožby koli ze stavův aneb obyvatelův tohoto království buď jim neb poddaným jejich takové překážky, útisky a příkoří činil, aby toho každého způsobem jiných měst královských svobodných k vyššímu soudu, kdež náleží, obsýlati, poháněti, se právně dosuzovati mohli a moc měli." Taxy dáno od tohoto obdarování do kanceláře komory české 10 kop a 2 groše české.

Ku konci XVI. století vznikly rozepře mezi Příbramskými s jedné a Václavem mladším Karlem ze Svárova a na Tisové, k ruce paní Mandaleny Karlové z Ousuší a na Tisové, jeho manželky, strany druhé o louky a les pode vsí Zdaboří. Dožádáni od obou stran, aby spor mezi nimi vyrovnali, tito: Pavel Korka z Korkyně, v Suchém Dole a na Ostrově, Jiřík Pešík z Komárova, Jaroslav Otta z Losu a na Hlazovicích, Jan Loubský z Lub a na Zalužanech, Felix Častolar Dlouhoveský z Dlouhé Vsi a na Vysokém, Markvart Karel ze Svárova, Jakub Kochan z Prachové, Jan Táborský jinak Janovský, oba poslední měšťané města Strakonic.

Prostředkem těchto jmenovaných osob stala se v úterý po neděli křižové (13. května) 1597 smlouva dobrovolná, dokonalá a přátelská mezi oběma stranama spornýma. Jako jest mezi nimi rezepře o louky Zdaborské a les vše pode vsí Zdaboří ležící vznikla, tak že Václav mladší Karel ze Svárova, dotčené louky s dílem lesův ke vsi Tisové sobě byl pokládal a a Příbramští tolikéž pravili, že jsou to jejich grunty ke vsi Zdaboři náležející, tu dožádaní prostředci, spatřivše očitě, co sobě každá strana za spravedlnost pokládá a vyslyševše zprávu lidí o tom vědomost majících a aby žá‹ další nesrozumění mezi stranami nebylo, takto obě strany způsobem dobré přátelství se porovnaly, že Příbramští těch luk Zdabořských pode vsí Zdab až k mezi polní Šimka, mlynáře Bláhovic, ležící (vymiňujíc louku k mlý Petrovic v témž položení pod Zdaboří ležící) Václavu ml. Karlovi ze Sváro' na místě a k ruce paní Mandaleny Karlové z Ousuší, jeho manželky, ke Tisové ustupují a k tomu kus porostliny lesní, co se jí počna od prvního ko

při potůčku na mezích Příbramských vykázaného, na díle potoku půl třetího sáhu rovně vzhůru až do silnice od Zdaboře k Nárysovu ležící vyměřilo, odevzdávají, však na ten způsob, že Václav ml. Karel ze Svárova, jak již dotčeno, na místě manželky své těch všech dědin a luk, kterýchž mlynáři Příbramští v témž položení vůkol Zdaboře ležících v držení jsou a co na těch mají k užívání beze vší jednokaždého překážky, Příbramským postupuje a všech lesův a porostlin vůkol Zdaboře ležících nyní i na budoucí časy užívání Václav mladší Karel ze Svárova i na místě manželky své se zbavuje. Čehož jak dotčeno obě strany pokojně užívaly a to, což mezi nimi přátelským způsobem srovnáno i také nánosy a mezemi vyměřeno i jest, jednosvorně užívati a k sobě lásku křesťanskou zachovati a jakž na poctivé lidi náleží, připověděly. Tomu na svědomí a pro lepší toho jistotu k smlouvě této všichni dožádaní sekrity své s podpisem rukou vlastních přitiskli.

Hned po vykonané smlouvě v den Božího Vstoupení skrze Felixe Častolara, Jana Loubského z Lub, Jana Korbele z Bukové, Jiříka Markovic a Daniele Budka od obou stran volených osob mezi Václavem, mladším Karlem ze Svárova na místě jeho manželky a obcí Příbramskou mezovány jsou grunty Tisovské. S Příbramskými hned počali od kopce, o němž ve smlouvě zmínka jest a od břízy, v níž kříž a tři vruby a odtud k bříze a k jabloni z obojí strany, odtud k veliké lípě, v níž kříž a okolní nános kamení, odtud k dubu velikému, v němž kříž a po straně lizováno, při němž i třešně stojí, odtud k bříze z obojí strany slizované a odtud k lípě veliké u samé cesty k Nárysovu, od Zdaboře běžící, v níž jsou čtyři kříže a vůkol toho nános kamení, odtud pak všecko vymezováno sázenými mezníky, jak se mezi lukami a porostlinami spatřují.

* * *

Když se ujal vlády v Čechách císař Matiáš, prosili ho Příbramští, aby jim všelijakých obdarování, privilejí, majestatův, svobod i výsad od předkův jeho císařův římských a králův českých daných taktéž milostivě potvrdil. Císař k této prosbě nakloněn, s dobrým rozmyslem, jistým vědomím, s radou svých věrných a mocí královskou v Čechách, potvrdil císařským listem daným v sobotu po památce sv. panny Doroty (8. února) 1614 v Budějovicích všechny svobody, privileje, majestaty atd. a rozkázal, aby přitom všem od každého neporušitedlně zachováni byli bez všelijakých závazkův a odporností, aniž jim v tom kdo ze všech stavův království českého překážek učinil aniž dopouštěl pod uvarováním hněvu a nemilosti jeho císaře i dědicův budoucích králův českých.

Taktéž Ferdinand II., nástupce Matiášův, na prosbu opatrných purkmistra, konšelův, starších obecních i vší obce města horního Příbramě stvrdil majestatem ve Vídni ze dne 25. srpna (v pátek po sv. Bartoloměji) 1628 jich privileje a práva. Zejména schválil a potvrdil jim tyto listy álovské:

List krále Vladislava, jehož datum v Praze 13. dne měsíce června l. 1497.

Tři listy cís. Ferdinanda I., prvnímu datum na hradě Pražském 10. dne ěsíce března l. 1534; druhému na témž hradě 11. dne měsíce března l. 1534; etímu tolikéž na hradě Pražském posledního dne měsíce dubna l. 1534.

List cís. Maxmiliana, jehož datum na hradě Pražském v pondělí postní, ž slove Oculi l. 1570.

List neb řád horní cís. Rudolfa na hradě Pražském 20. dne měsíce listopadu 1579, a naposledy list cís. Matiáše v městě Budějovicích Českých v sobotu po památce sv. panny Doroty l. 1614.

Hlavně z té příčiny, jak sám císař praví v majestatu, jim veškeré nadání, svobody, privileje, práva a výsady stvrdil, že jsou k víře pravé samospasitelné římské přistoupili; podotýká však také Ferdinand II. ve svém majestatu, aby se uvedené privilegie, svobody atd. na samé toliko měšťany Příbramského katolického římského náboženství vztahovaly a rozkazuje, aby žádného měštěnína neb měštěnínky, jenž by téhož římského katolického náboženství nebyl, nyní a napotom mezi sebou, ani židův, netrpěli a jim v Příbrami bytu nepřáli.

Dle odstavce V. horního řádu císařem Rudolfem vydaného dne 20. listopadu l. 1579 měl nejvyšší mincmistr království českého právo každého roku obnovovati radu v městě horním Příbrami.

Tak na příklad obnovil dne čtvrtého září 1642 úřad konšelský v městě Příbrami Oldřich Adam Popel z Lobkovic a na Bílině, císařský rada, skutečný komorník, soudce zemský a nejvyšší mincmistr v království českém.

Stará rada:	V nově zvolení:
Bartoloměj Stříbrský, primas.	Augustin Šturcovic, primas.
Augustin Sturcovic.	Šimon Launar.
Václav Šusta.	Jindřich Cantoris.
Marek Orel.	Samuel Nymburský.
Simon Hlasivec.	Simon Hlasivec.
Jindřich Cantoris.	Jan Skala.
Jan Skala.	Václav Chroust.
Jan Fousek.	Jiří Machuta.
Václav Isák.	Jiří Eberle.
Jiří Machuta.	Václav Šusta.
Jiří Eberle.	Jan Foufek.
Samuel Vokáč.	Jakub Michovec.

Rychtář městský:

Samuel Nymburský.	Zikmund Šturcovic.

Starší obecní:

Pavel Rošt.	Václav Isák.
Martin Proch.	Václav Hlasivec.
Martin Svoboda.	Mates Hermon.
Matěj Šusta.	Jan Havlíček.
Matěj Hermon.	Štěpán Hlavsa.
Václav Chroust.	Jiřík Mařík.

Čtvrtého září roku 1642 totiž nejvyšší mincmistr království česk Oldřich Adam Popel z Lobkovic, který před tím do města Příbramě, I Stříbrných, přijel, po vykonané mši svaté v domě Doroty Velvarské, poněv dům radní příčinou bezbožné soldatesky k ruině přišel, u přítomnosti dv cti hodného kněze Petra Vojtěcha Koukalie, děkana v témž městě, a u p tomnosti urozených a statečných rytířův, Petra Voka Kořenského z Terešo

Zikmunda Měsíčka z Vejškova a Františka Miklera z Gorice, inspektora a císařského nařízeného ritmistra, též u přítomnosti obce Příbramské osoby radní, rychtáře městského a starší obecní před šesti lety od Zachariáše Voglhaubta, císařského vrchního perkmistra v království českém usazeného, z jich závazků císaři a představené vrchnosti učiněných mocí úřadu svého propustil a tato slova, s vysoce vzácným a právě otcovským napomenutím: „Bude-li z těch k jaké povinnosti z vůle Boží povolán, zase musí se poslušným ukázati a na své místo beze vší odpornosti postaviti a pokudžby kdo z obce do některé aneb do všech vytknutých osob, co by proti spravedlnosti čelilo, sobě stěžoval a něco necudného do nich věděl, aby se tu před ním (nejvyšším mincmistrem) jeden každý svobodně avšak šetrným promlouváním ozvati a ohlásiti hleděl, že skutečně ochrany dojde," k celé obci ústy vlastními tak mluvil.

Když všichni mlčeli a proti osobám si ničeho nestěžovali, zapověděl nejvyšší mincmistr jistým osobám jmenovitě na zvláštním rejstříku od děkana přineseném všelikou živnost městskou dotud, dokud by se děkanovi nezpovídali aneb od něho k jinému pořádnému paterovi jíti dovolení si nevzali a velebné svátosti oltářní nepřijali. Přikázal úřadu a všem lidem obecním, aby osoby rytířské v sousedství zůstávající náležitou uctivostí předcházeli a příčin neslušných na straně zanechali a naproti tomu zase rytíři všelikých trucův a protimyslných odporův činiti přestali.

A poněvadž domy šosovní mají, z těch kukusy na hory i jiné sbírky a břemena (gravamina) obecní zastoupali, sice jináče kdyby napotom úředních osob nerespektirovali a, s městem trpící, na odpor stáli, podotýká, že dobře ví, kterak proti takové protimyslnosti zakročiti a k nápravě přivésti.

Načež přednesena punkta neb artikulové, vedle nichž a kterak jest se chovati soudům, od Oldřicha Adama z Lobkovic, jakožto představené vrchnosti, vydaní:

1. Napřed přede všemi po učiněné renovací, poněvadž všecky věci od Boha počátek berou, cti a chvály Boží pilni býti, pana děkana pod přísným trestáním v lepším respectu, nežli se předešle dálo, zdržovati a jemu náležitou poctivost činiti.

2. Kverkšaft s vyšetřením bedlivým obnoviti a kukusy podle velikosti a malosti mezi obyvatele města i jiný lid pod šos městský příslušející rozvrhnouti a těch, kteří zchudli, předešle bohatší byvše, mocnějším přidati a nuznějším odníti, takové pak rozvržení na obzvláštní rejstřík uvésti a J. M. pánu k ratifikací odeslati, ku kterýmžto kukusům každý purkmistr za své správy šichmistru hornímu dopomáhati povinen bude; jestližeby toho purkmistr neučinil, sám takové nezaplacené kukusy zaplatiti a soused nebo kverk pro nečasné zapravení po prošlém napomenutí každé soboty dvojnásobně dáti bude povinnen.

3. Aby žádný ze sousedův, který by chtěl pivo vařiti, k témuž prve nepřistupoval, pokudž dle řádu Pražského a Kutnohorského J. M. C. povinným tácem jako i starým posudním Jindřicha Cantorisa, nařízeného výběrčího, neuspokojil; kdo by však přes vůli jeho téhož užiti chtěl, tomu bez cedulky nebo povolení zaplatiti ano i přivežená vína, pokud by k vyclení nepřišla, enkovati zbrániti jest.

4. Poslušnost všelijakou k úředním osobám zachovati a jestližeby obecní osoba proti kterému z radních úředních osob v něčem neslušně praetendirovala a na odpor stála, byť mu i na díle osoba úřední u vině byla, pro nerespectirování 5 kop míš., po druhé 10 kop míš. pokuty složiti, nad to více, kdyby to po třetí učinila, buď že by na osobu úřední mocí sáhla aneb ude-

řila, polovici svého statku aneb jmění svého J. M. C. propadnouti povinna a potom teprve ve své spravedlnosti slyšána bude.

5. Do místa radního v jistou hodinu všichni se scházeti a co se tam řídí a zavírá, to pevně a neměnitelně držeti, o tom nerozprávěti ani nikam neroznášeti.

6. Pana primatora netoliko lid obecní ale i osoby úřední pod skutečným trestáním obedirovati a jemu samému a jinému žádnému důchod obecní dingirovati; panu Samuelovi pak Nymburskému na místě pana Jindřicha Cantorisa takový důchod přijímati a z něho pořádný počet odvozovati bude.

7. Každé čtyry neděle k J. M. panu nejvyššímu mincmistru posla vyslati a potřebu horní i obecní skrze psaní přednášeti, tak aby J. M., kdyby nějaká nepříležitost obec následovala, tomu časně v cestu vkročiti mohl.

8. Nařízení všecka skrze rychtáře městského exequirovati a kdyby on sám s něco býti nemohl, má do domu toho celá rada jíti a tu věc zaopatřiti, a kdyby ještě větší potřeba následovala, na p. Františka Miklera, inspektora, podati a on zase v důležitých occasích na J. M. vznášeti; nebo J. M. Pán dle vysoce vzácného zakázání svého na jiném zůstávati neráčí, nežli jak předně úřad tak potom in summa celou schuzelou obec ve všelijakých těžkostech a protivenstvích při J. M. C. i jinde všudy a na každém místě chrániti a postaviti. Milostivě též osobám horním a knopšoftu přikazuje, úřad konšelský jakožto sebe vyšší obedírovati a úřadním osobám přívětivě chovati, jeho nepotlačovati ani v svobodách nestenčovati, nýbrž lepším dobrým vždycky fedrovati, tak aby napřed Pán Bůh zveleben, J. M. C. králi a pánu nejmilostivějšímu poddaně poslušná služba zachována, J. M. nejvyššímu mincmistru z dobrého řádu pochvala byla a město neb obec tato při horách J. M. C. též při všech a všelijakých occasích obecních požehnání Božího dosáhla.

* * *

Zvláštním přičiněním král. kancléře Jiřího hr. z Martinic, jakož i na prosbu více než 18 šlechticův českých, aby císař Ferdinand III. známý poutnický kostel Svatohorský u Příbramě odevzdal Jesuitům, vydal císař z ležení svého u Chebu dne 3. srpna 1647 list k českým místodržícím, v kterém nařizuje, aby kostelíček na Svaté Hoře odevzdán byl Jesuitům skrze krajské hejtmany.

Na rozkaz císařův odevzdali hejtmani kraje Podbrdského Adam Vratislav z Mitrovic a Vladislav Chlumčanský z Přestavlk u přítomnosti plnomocníka arcibiskupova vikáře Podbrdského kraje Ratzingera, Příbramského děkana Vojtěcha Klinkoviče a Příbramské městské rady dne 24. srpna 1647 Jesuitům kostelíček Svatohorský.

Poněvadž však nebylo žádného obydlí blíže tohoto kostela pro Jesuity a těmto bylo obtížno choditi sloužit mše sv. ze vzdáleného Milína neb Březnice, vyžádali si u české komory, aby jim obec Příbramská část okršlku okolo samého kostelíčka ku vystavění obydlí postoupila.

Na rozkaz české komory ze dne 5. srpna 1659 postoupi obec Příbramská dne 20. června 1662 patrům Societatis Je místo obecní okolo samého kostelíčka Svatohorského k r šíření téhož kostelíčka a residence jejich, však bez újmy a zk cení hor a obce Příbramské.

Jesuité však se musili zabezpečiti, že netoliko na témž jim postoupen místě, ale ani na gruntech jejich okolo Svaté Hory žádného stavení, které

k ujmě a stenčení obce Příbramské bylo a v něm se šenk piv neb vín anebo jiné obchody zarážely, vyzdvihovati nechtějí a toho úmyslu nejsou nyní i na budoucí časy.

Kteréžto zaručení však obci Příbramské nedostačilo. Vyžádali si bezpečnější stvrzení u provinciala řádu Jesuitského patera Daniela Krupského, kterýž pak zabezpečení čili „assecurací obci Příbramské ve zvláštním listu ze dne 26. září 1666 ode vzdal. Oznamuje jim, že řád Jesuitův, maje s povolením král. české komory od purkmistra, rady, rychtáře, starších obecních i na místě celé obce města Příbramě, Hor Stříbrných, jistý okršlek místa obecního okolo kostelíčka Svatohorského postoupený a pro residencí řádu odevzdaný, netoliko na témž místě ale ani na gruntech řádu, které sobě přikoupil, žádných hospod aneb domův šenkovních a handlovních, které by obci Příbramské a privilejím jejich na škody býti mohly, vyzdvihovati a staviti pod žádným způsobem vymyšleným, dáti nechce a toho nečiniti slavně se zavazuje.

Assekurací podepsal jménem řádu P. Daniel Krupský, provinciae Bohemiae Societ. Jesu praepositus provincialis.

* * *

Arcibiskup Matouš Ferdinand Zoubek (1668—1675) vznesl na císaře Leopolda žádost, aby mu císař v tom povolení dal, by mohl blíž Svaté Hory ležící zbořený zámeček na svůj náklad vystavěti a přitom zázračném místě v jisté časy lidu tu v náboženství se scházejícímu svátostí biřmováním přisluhovati.

Císař Leopold uváživ, že taková pobožnost k rozmnožení cti a slávy Boží se vztahuje, že však z takového stavení a příbytku okolním sousedům nic ku škodě býti nesmí, nerozmýšlel se dlouho a resolucí ze dne 1. října 1670 rozkázal českým místodržícím, aby tu věc v považení vzali jakož i zdali komora česká v tom nic protivného neuznává, neméně též aby to vše bylo beze škody českému arcibiskupství; císař sám si vyžaduje, by mu v té věci neopomíjeli zprávy podati.

Když čeští místodržící a česká komora královská obci města Příbramě tuto císařskou resolucí oznámili a spolu jim poručili, aby na to svou zprávu, co by v té případnosti k připomenutí měli, české komoře podati neopomíjeli, purkmistr, rada, rychtář obecní na místě celé obce, vzavše na vědomí císařské poručení v příčině zámku v městě Příbrami od osmdesáte let pustého, o který se arcibiskup u císaře, aby mu postoupen byl, uchází, podali české komoře zprávu, na čem by podstata té věci záležela.

Považivše, že mínění arcibiskupa vzácné a že týž zámek pustý vlastně císaři a králi přináleží a k žádnému jinému cíli, než k rozmnožení cti a slávy Boží a blahoslavené Panny Marie při zázračném místě Svaté Hory posluhováním svátostí biřmováním časův příležitých lidu tu k pobožnosti se scházejícímu s tím při tom zakázáním, že na svůj náklad a bez obzvláštní budoucí kody a zkázy chudé obce Příbramské, zámek ten vystavěti dáti chce, nic roti tomu, pokudžto vůle císaře jest, říci nemohou, když jen toliko obec Příramská se všemi obyvateli, jak nynějšími tak potomky svými, na budoucí asy a věčně při privilegiích a svobodách od císařův římských a králův českých sobě nadaných, kterých dosavade užívá, bez všech a všelijakých překážek, jež by se budoucně snad vymyslily a vyskytly, přichráněna zůstane.

Když arcibiskupovi tato zpráva oznámena byla, tu on sám osobně jim na žádost jejich přisvědčil, jakož i to poručil, aby jim v té příčině dopsáno bylo skrze hejtmana panství arcibiskupského Rožmitálského, neméně jim to dotvrdil před dvěma radními, které k němu Příbramští poslali; než to vše Příbramským, pečlivým o zachování svobod a majestatův jim udělených, nestačilo. Žádali arcibiskupa, aby jim to vše vlastní rukou podepsané zvláště potvrdil. Neváhal arcibiskup, aby Příbramské úplně uspokojil, zaslati jim zvláštní pojištění dané v residencí arcibiskupské v Praze dne 10. ledna 1671, v němž purkmistra a radu královského města Hor Stříbrných Příbramě ubezpečuje, že tvrz uvedená ani k nějaké škodě ani k jakémukoli praejudicium jejich, které by snad z toho mohlo následovati, ale jen pro příležitost k zvelebení blahoslavené Panny Marie obrazu zázračného v stavení uvedena bude, nad to pak výše, kdyby nějaké příslušenství vynalezeno bylo, které by před časy k té tvrzi náleželo a buď v jejich aneb koho jiného držení bylo, že v ničemž na žádný způsob k dotčené tvrzi potahováno nebude, anobrž což takového jest, jim v plném držení a užívání zanechává; ano přislibuje, že neopomine učiniti, co by k prospěchu jejich kdekoliv získati se dalo a že jim vždy svojí otcovskou láskou náchylen zůstane.

Na základě resoluce císařské a opatření arcibiskupského svrchu uvedeného rozkázala královská komora dne 14. dubna 1671, nevynacházejíc v té případnosti ničehož dále ku překážce, jménem císaře a krále purkmistru a konšelům města Příbramě Hor Stříbrných, aby výš oznámenou tvrz pustou arcibiskupovi aneb tomu, kohož by k tomu cíli nařídil, postoupili a odevzdali.

Avšak ještě jedenkráte prosila obec města Příbramě královskou komoru, aby vymohla, pro lepší bezpečnost strany jakýchkoli příslušenství, které by snad vynalezeny byly, že k té tvrzi přináležely, neméně též obce Příbramské, by postoupení toto i opatření arcibiskupské do královských desk zemských vloženo bylo. Královská komora, majíc to vědomí, že od arcibiskupa obci Příbramské takové zabezpečení, že jmenované tvrze pusté vyzdvižení a císařem odevzdání nyní i na budoucí časy k žádné škodě Příbramských vztahovati nebude, ano i kdyby se budoucně kdy jaké nadání neb fundací při tvrzi vynašly, to nic méně při obci pozůstaveno bude, učiněno jest, nicméně však aby obec Příbramská mezi jinými příčinami i pro neumírající památku vždy tím hojněji dskami zemskými v tom, že císaři zámek pustý toliko samotný beze všeho jiného příslušenství postoupen jest, aniž také na takové nižádný jakým pak koliv způsobem na časy budoucí potahovati se nesmí, opatřena byla, přimluvila se za Příbramské přípisem ze dne 26. září 1672 k stolici arcibiskupské, jsouc té pevné naděje, že stolice arcibiskupská tu věc, aby k tomu cíli a ubezpečení Příbramských jisté „instrumentum“ shotoveno a toto dle obyčeje země požádanými dvěma stavu vyššího osobami na svědomí, pečetí arcibiskupskou i podpisem jeho ruky vlastní utvrzeno, pak totéž do královských desk zemských vloženo bylo, zaopatřiti sobě oblíbí.

Když arcibiskup se jal toho domáhati, aby postoupení zámku tehdy Mariae-Burg zvaného do královských desk bylo vloženo, ano i v tom opět prohlásil, že odevzdání to k žádné škodě Příbramské se nevztahuje kdyby se nějaké příslušenství, které by před časem ke tvrzi té přináleželo, v nalezeno bylo, že to nižádným k ní zase potahováno nebude, přiznali se u c saře a krále skuteční tajní radové, komorníci, královští místodržící a nejvyš úředníci zemští v království českém před úředníky menšími desk zemskýc že jménem císaře a krále Matouši Ferdinandovi, arcibiskupu Pražskému, a b

doucím náměstkům jeho, nadepsaný zámek „Mariae-Burg“ toliko samotný beze všeho příslušenství, ku pravému právu a vládnutí ve dsky zemské kladou.

A toto přiznání k výš psanému vkladu jménem královských místodržících učinili a vykonali radové soudu komorního a dvorského, též královské komory české Jan Pavel Leopold z Valderode a Petr Stup z Livent, jakožto k tomu zřízení relatorové, jakž relací o to k úřadu desk zemských došla a do kvaternu týchž desk král. relací zeleně žlutého pátého l. 1674 dne 28. června pod lit. L. 18 vepsané obšírně svědčí. [10])

Roku 1847 koupila vláda tento zámek od arcibiskupa a zřídila v něm horní školu a akademii.

* * *

Jak bedlivě šetřili a hleděli zachovati Příbramští práv řádem horním jim od císaře Rudolfa II. udělených, zvláště odstavce 16. téhož řádu, vysvítá z reversu, jímž se musil jim zavázati hrabě Karel Kareto z Milesima, když se v městě Příbrami zakoupil.

Hrabě z Milesima koupil v Příbrami od Alše Ferdinanda Vratislava hraběte z Mitrovic dům v nově vystavěný od starodávna Vokáčovský zvaný se vším k němu příslušenstvím a na rynku městském mezi domy Pavla Skoly z jedné a Václava Herolda strany druhé ležící za summu pěti tisíc zlatých rýnských. Musil však purkmistru a radě připověděti zvláštním reversem ze dne 6. září 1671 sám za sebe i za budoucí držitele, že z téhož domu všechny poplatky a povinnosti buďto k obci, k záduší, k škole, k horám patřící, též berně zemské povinné z téhož domu tu kde náleží, dávati, šenku piv cizích nedopouštěti anobrž jak jsou předešlí držitelé téhož domu platili, činili a zachovávali, to všecko bez odpornosti také že konati bude a chce.

* * *

Majestatem svým daným v Linci dne 4. srpna 1680 stvrdil císař Leopold I. Příbramským na jejich žádost veškeré svobody, obdarování, výsady a práva jim od předkův jeho udělená, obzvláště majestat císaře Ferdinanda II. ze dne 25. srpna 1628, který do slova uveden; jako i z té příčiny obnovil a schválil jim veškeré svobody, aby město Příbram, které, jak sám osobně seznal, těchto časův nanejvýš zruinirováno bylo, zase k zvelebení a předešlému způsobu svému přijíti mohlo.

Intimatem z téhož dne a roku oznamuje císař českým místodržícím, že Příbramským veškeré svobody, privileje, milosti atd. od předešlých císařův a králův udělené a postoupně potvrzené schválil a potvrdil a jim obzvláštní diplom neboli majestat z kanceláře dvorské vydati nařídil; rozkazuje jim spolu, aby nad touto císařskou konfirmací každého času ochrannou ruku držeti a Příbramské vždy při ní náležitě chrániti neopomíjeli.

Za císaře Karla VI. žádali Příbramští o povolení, by směli odbývati ještě jeden, a to třetí, výroční trh a sice to pondělí po neděli Sexagesima a jakož i o potvrzení svých privilejí.

Avšak na tuto prosbu teprve zaslala jim téhož dcera královna Marie Teresie královský diplom vydaný ve Vídni dne 20. měsíce května 1741, jímž Příbramským stvrzuje majestat císaře Rudolfa II.

[10]) V kvaternu trhovém druhém břeskovém vkladův a odevzdání statkův . 1675 v pátek po památce sv. Tří Králův, t. j. 11. ledna sub lit. N. 27.

z roku 1574, horní řád téhož císaře z roku 1579, majestat císaře Leopolda I. z roku 1680.

Královna Marie Teresie obdrževši bezpečné zprávy a dobrozdání, uvážila a přesvědčila se, že uvedené svobody žádajícím řádně uděleny a tyto též od jejího děda Leopolda I. roku 1680 stvrzeny a že třetí jarmark sousedním městům a městečkům k žádné škodě není, jmenovanému městu však jen užitek a vznik, jakož i obchod přinésti a podporovati může; pročež po moudrém rozmyslu povoluje a stvrzuje nejen třetí jarmark to pondělí po neděli Sexagesima, ale i všechny jim udělené svrchupsané privileje a svobody, avšak salvo jure regio et cujuscumque tertii a pokud tyto svobody a privileje nejsou na odpor nynější a budoucí ústavě zemské, jakož i též s těmito výminkami jim svobody a obdarování schválila:

Za prvé: Co se týče článku IX. a X. v privileji (horního řádu) císaře Rudolfa II., že změna v nich nastati musí ta, že město se říditi musí podle nově ohlášených patentův o mýtě.

Za druhé: Co se týče článku XII., XIII., XIV., XV., jmenovaného horního řádu císaře Rudolfa II. o horách, nutno se spravovati a říditi dle vynesení o hornickém řádu a juxta patriae consuetudinem.

Za třetí: Co do článku XVI. jest osobám šlechtickým, které se nyní neb v době budoucí v Příbrami usadí, sice dovoleno cizí pivo přivážeti, ale jen ku své vlastní potřebě, avšak výslovně zapověděno cizí pivo šenkovati, též myslivost na půdě a gruntech obce města Příbramě provozovati.

Za čtvrté: Co do článku XXI. že dovoleno městu Příbrami a jeho měšťanům tamtéž městské hradby a věže k okrase města stavěti.

Za páté: Co do odstavce XXII. jest se jmenovanému městu říditi a spravovati ve všech civilních, kriminalních a jiných soudních dle řádu a obyčeje zákonův zemských.

Když pak v té příčině zaslán byl českým místodržícím královský reskript, zaznamenán byl tento do pátého královských relací zlatého kvaternu sub lit. B. 17. Majestat pak na stvrzené svobody a privileje obce města Příbramě vtělen do desk zemských a sice do pátého zeleně stříbrného kvaternu listův majestatních 1741 ve středu den památky sv. Lukáše Evangelisty, t. j. 18. října sub lit. C. 16.

Veliký mor v letech 1679 a 1680.

Sepsal *Fr. Mareš*, adjunkt ústředního archivu knížete ze Schwarzenberku ve Vídni.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje mor v letech 1679 a 1680 nejen proto, že téměř od roku 1348 s tou přísností nebyl vystoupil, nýbrž i s té stránky, že podle způsobu hojení ho ve XIV., XVII. a XIX. století můžeme stopovati pokroky vědy lékařské. Bohužel, musí se říci, že člověk se svou vědou a se svými prostředky proti tomuto zhoubci lidstva jest malomocným a že jest se mu obmeziti na prohibitivní opatření. Jsou též historikové, kteří řáděním této nemoci ve Vídni a vymřením velké části prvotního obyvatelstva a nahrazením ho novými příchozími, vysvětlují zbabělost města v památném roce 1683 po čas obležení tureckého; vypravujíť, že 123.000 lidí tehdá ve Vídni zemřelo a 300 domů že bylo pustých, vymřených a zavřených. S té stránky souvisí tudíž práce ta do jisté míry s jubilejními spisy k roku 1683.

Jako v XIV. tak též v XVII. století hledalo nejen obyvatelstvo nýbrž i na slovo vzatí učenci příčiny moru 1. v trestu božím za lidské hříchy a prostopášnosti; 2. v postavení těles nebeských, zvláště v konjunkci Saturna s Marsem, z nichž jeden prý zlé páry v zemi shromažďuje a druhý do vzduchu táhne, nejvíce při zatmění měsíce v znamení vodnáře, váh a štíra. Tak se prý i dělo dne 15. dubna 1679, kdy první případ moru ve Vídni pozorován, tak že ty nebeské planety k lidské záhubě se shlukly a spikly. 3. Dále pozorovány předcházející rok 1678 povodně s následujícím suchem, množství žab a ropuch, neúroda a dobytčí mor, následkem čehož těla zvířat ve velikém množství silnými povodněmi do Dunaje připlavena byla a výpary svými vzduch zkazila.[1] 4. Též víra v čáry a kouzla měla ještě své přívržence. Pravda jest, že roku 1678 v Uhrách mor proskakoval, vždy víc a více se šířil a přísnosti nabýval, do Kašova, Šoproně, kde 2500 lidí naň zemřelo, Prešpurku, Cipských měst a odtud do Rakous a konečně až do Vídně se dostal.[2] Proto obrátila se též již dne 18. října 1678 rada města Vídně na dvorní komoru, aby k zařízení kontumace a ke zřízení dostatečných bytů tam erarních lesů 100 drev povolila; ale že s tím otcové města naspěch neměli, došla žádost jejich teprva dne 23. března 1679 příznivého vyzení.[3]) Dům kontumační, jenž se tehdá zařizoval, ležel ve Währinské

[1]) P. Sorbait, Consilium odpověď 3.
[2]) Rink, Leopolds Leben I. 783.; Abraham a Sancta Clara, Merks Wien 21.
[3]) Akta finančního ministerstva.

ulici (nynější chudinský dům). Dne 9. ledna roku 1679 vydán konečně infekční řád pro město od vlády, jímž se čistota a střídmost odporučovaly; ale o zachování jeho hrubě nikdo se nestaral. Města nemocí tou ohrožená hleděla se tím chrániti, že trhy před město přeložila, které lidé z nakažených míst navštěvovati neměli, a tabulky se jmény nakažených míst vyvěsila. Ale také to nepomohlo, protože se nedostávalo důslednosti a energie v provádění těch opatření.[4])

Počátek svůj vzal mor na Leopoldově, kdež však mírně si počínal, tak že se to ani za mor nepovažovalo a lidé na zimnici, horečku, průjem, katarrh a p. hojeni bývali. Ale potom, překročivši rameno Dunajské, vkradla se nemoc do ostatních předměstí, tak že se zdálo napřed, jako by si smrt do města netroufala a s předměstími se spokojiti chtěla. Na předměstích jevila nemoc sice zhoubné účinky, ale jen tak, že nečisté kouty a díry vyklidila a sprostý lid požírala, tak že ne bez rouhání jistí lidé se dali slyšeti, že smrt jenom plévy béře, jenom žebrácké mošny prohledává, s chlebem sprosté luzy se spokojuje a na panské a bohaté domy se neopováží.[5]) Jako náprstníkem otrávení ukazovali nemocní zevnitř studený pot, vnitř naříkali na horkost, měli škaredé červené oči, modré pysky, suchý a černý jazyk. nestejnou tepnu, pocitovali úzkosti u srdce, fantasovali, jevili nepokoj a padali do mdloby. U jedněch objevily se potom boule, pryskýře, neštovice a skvrny na zádech, pod pažděmi, po stranách a v kolenou, jiní dostali průjem, jiní vrhli aneb vyhazovali krev. Všem šel z úst nesnesitelný puch. Obyčejně do třetího dne osvobodila smrt nešťastníky od trápení. Nákaza byla možná sáhnutím na nemocného a vdýcháním jeho výparův až do devátého dne.[6]) Podle diagnosy nařízeny též prostředky proti moru: 1. Přikázal Jeho Milost císařská přísně, aby každý pán u své čeládky a svých poddaných na to hleděl, aby se všeho zlořečení, smilstva, nestřídmého jídla a pití jakož i jiných nectností a neřestí vystříhali a řádný, počestný život vedli. Též bylo všem přikázáno, aby svou čeleď k tomu přidržovali, aby, když se zvonem zvoní, doma neb na ulici se modlili, sami dobrým příkladem napřed jdouce; aby všichni největší čistoty dbali a všechen neřád na kolečkách, v putnách a na vozích z města ven vozili. Ježto vepřový dobytek veliký puch dělává, nařízeno dále pod přísným trestem, aby nikdo, ať je kdokoli, vepřů v městě nedržel, vyjma ty lidi, kteří od pradávna své dvory v městě měli a ještě mají; ti však mají se vší pilností k tomu hleděti, aby nečistotu a puch u sousedních domů co možná zamezili.

Konečně zavedena čtrnáctidenní karanténa.[7]) Ale ačkoli v lednu zemřelo 248, v únoru 179, v březnu 196, v dubnu 219, v květnu 202 a v červnu 352 lidí,[8]) nedbalo se ani hrubě na to, ačkoli úmrtní číslo daleko obyčejný stav převyšovalo. Císař meškal v městě s celým svým dvorem, věnuje se obyčejnému svému zaměstnání a holduje obyčejným radovánkám. Ještě v červenci bylo město Vídeň v největší slávě: čeu

[4]) Renner, Wien im Jahre 1683, 43.
[5]) Merks Wien 23.
[6]) Sorbait odpověď 3.
[7]) Mannagetta Pestordnung 62., 67., 71.
[8]) Výtah z úmrtních knih. (Příloha I.)

šlechta navštěvovala s největší nádherou dvůr, ze všech končin světa a ode všech dvorů sbíhala se tu tehdejší politika. Vídeň obdivovala se tehdá neobyčejnému vjezdu Moskevského vyslanectva, sestávajícího z několika set osob, a žasla nad nádherou okázanou při vjezdu skvělého polského poselství. Město bylo v největším rozkvětu, maje s předměstími asi 100.000 obyvatelstva a asi 1780 domův, a z hlaholu trub a zvuků hudby v palácích a u dvora dalo by se prý souditi, že jsou někde nebesa děravá a že radosti na pytle do Vídně spadly.[9]) Ale uprostřed července změnilo se najednou divadlo: nemoc, která dosud od lehkovážných lidí tajena a jménem horečky kryta byla, vypukla konečně zjevně jako jedovatá nákaza; již se nacházeli mrtví tu a tam po ulicích ležeti. Ale ještě nyní nestala se se strany města patřičná opatření. Městská rada jmenovala sice pro měšťanský špitál a pro lazaret zvláštní dozorce (Jana Pfeiffera a J. Wicha), určila pro každou čtvrt vnitřního města kommissaře (M. Schmieda, P. Heywecka, J. M. Dracha a j.) a přísežného ohledače mrtvol, který mrtvoly důkladně prohledati a, našel-li neklamné známky moru, odesláním lístku zapisovateli mrtvých to oznámiti měl; ale tím právě, že ohledáváním mrtvol pochovávání jich se zdržovalo, zaviněno rapidní rozšíření nákazy. Mimo to nebyli nakažení od zdravých odděleni, morem zemřelí pochováváni veřejně, domy nakažené nezavřeny a p. Přitom byl veliký nedostatek lékařů. Kolik set těl zůstalo dílem v domech, dílem v lazaretě leností, nevědomostí a pitomostí těch, jimž se bylo o to starati, celé dni nepochovaných, až shnila a nesnesitelný puch vydávala! Nebožtíci byli naloženi na jediný vůz, který na bílednì po městě s nimi jezdil a je sbíral, mrtví a nemocní položeni vedle sebe, ano vůz tento zůstal tak naložený ještě několik dní státi před obydlím zdravotních organů v Hlubokém příkopu,[10]) kdež zůstávali. Proto zaplatilo tolik zřízenců, hrobařů, ohledačů, kněží a jiných sanitetních osob toto lehkovážné jednání smrtí, tak že nikoho nebylo lze více k tomu dostati. Nedbajíce upřímné rady doktorů, hleděli jenom všichni, aby se vyznamenali, o výsledek se nestarajíce. Pro tuto netečnost vymřel též hnedle celý městský magistrat a to: JUDr. P. Š Fügenschu, inspektor lazaretu a městského špitálu J. Frt. Pfeifer z Schallamheimu, Jan Wich, též dozorce lazaretu a špitálu, a kommissaři infekční čtvrti M. Schmied a J. Heyweck, tak že tito vinu svou smrtí smyli. Městský lazaret nacházel se před městem na potoku Alserbach zvaném a byl tak příhodně vystaven, že vzduch a vítr se všech stran měly k němu volný přístup. Mimo potřebná oddělení pro služebné měla výstavna tato budova veliké jizby nazvané: sv. Salvator, Rochus, Šebestian, Jan, Rosalia, Josef, Anna, Majdalena, Anděl Strážný, Antonín, Dominik, Ignác a sv. Jan boží. Ve prostřed stála veliká krásná kaple.[11])

Kdežto však dosud jenom chudší třída touto nemocí trpěla, přišla v srpnu též řada na zámožné a vzácné. Tu, když bylo očividné, že nákaza se šíří a prudkosti jí přibývá, raděno císaři od jeho lékařův, aby se někam jinam do zdravějšího místa odebral. Položiv dne 9. srpna základ k nové kapli sv. Leopolda na Kahlenbergu, jel císař s císařovnou

[9]) Merks Wien 10.
[10]) Tiefer Graben č. 176., tam stál tak zvaný Bettelkoller, špitál z nouze.
[11]) Merks Wien 153., 179.; Sorbait consilium 8.

a s celým dvorem do Mariacele, chtě tu pobožnost již dávno obmýšlenou před zázračným obrazem vykonati. Odtud odebral se přes Znojmo, kamž již dne 15. mladá vrchnost se vzdálila, do Prahy, kamž z císařských sklepů 600 věder vína dovezeno bylo s nařízením, aby před příjezdem císařovým nikdo do města nebyl puštěn. Ale protože císař všady jezdil se vší okázalostí, ve vší nádheře a s ohromným průvodem, byl toho sám příčinou, že nemoc po světě rozvezl. Dne 1. září přenocoval císař Leopold v klášteře Lilienfeldském a psal odtud svým ministrům Schwarzenbergovi, Montecuculimu a Nosticovi, kteří napřed do Znojma posláni byli, že Pán Bůh dvůr jeho navštívil, nebo v Celi že mu čtyři náhle zemřeli a ještě dva — mezi nimi jeden komorní trabant — že byli jako nakaženi uznáni. Činím, píše císař dále, všechna opatření a všechny prostředky, abych zmáhání zla zamezil, a doufám, že s pomocí boží to dále nepůjde; ale nejsme bez nebezpečenství, že to zlo s sebou nepřineseme. Proto a ještě z jiných příčin jsem toho úmyslu jíti do Znojma, kamž doufám, že v úterý dne 5. večer přibudu. Zítra budu v sv. Hippolytě a pozejtří v Křemži.[12])

Odjezd císařské rodiny byl znamením pro šlechtu a boháče, aby též na útěk pomyslili; není možná pérem vylíčiti ten všeobecný útěk a následkem toho zmatek, který ve Vídni panoval. Při útěku spadlo hraběti S. malé dítě s mostu do vody. Nyní nebylo nic slyšeti než: S Bohem. Nyní přišlo na radu a prostředek Managettův proti moru: Denn drei Ding sind für die Pest, die merken soll ein jeder: Weich' bald, mach dich weit weg und komm' auch langsam wieder.[13]) Z četného obyvatelstva zbylo sotva asi 70—80.000 lidí v městě a na předměstích, a Vídeň nedávno ještě plna hluku a slávy, byla v několika málo dnech jako po vymření. Nyní bylo po radovánkách, slavnostech a rozkošech. Mnoho lidí vystěhovalo se z města a zůstávajíce v dřevěných budovách tvořilo tak zvláštní předměstí. Mnozí utekli do lesů, jiní odstěhovali se do starých polospadlých zámků, jiní hledali po vodě nový domov. Okolí Vídeňské, ano i vzdálené Čechy byly tisíci a tisíci uprchlíků zaplaveny; ale bohužel buď přinesli nákazu s sebou, aneb našli ji již tam a tak leckdo nalezl svůj hrob o samotě někde na mezi, na cestě neb v poli. Péče o českou kancelář, která se nacházela v Freyslebenově domě, svěřena koncipistovi Jiřímu Heinenovi.[14]) Starost o město Vídeň odevzdal císař sboru deputovaných tajných rad, sestávajícímu z místodržitele dolnorakouského hraběte Konrada Starhemberga, a přísedících zemského maršálka Jana Balthazara Hoyosa, místopředsedy dvorní komory Quintina Jörgera, místopředsedy voj. rady K. L. Hofkirchena a dolnorakouského vládního kancléře J. O. Hartmanna. Dolnorakouská vláda zřídila sbor zdravotní (collegium sanitatis), v němž Jan Spindler z Wildensteinu, dolnorakouský vládní rada, a JUDr. R. K. Khazzius, rektor magnificus, byli; přiděleni jim byli: Dr. Pavel Sorbait, osobní lékař ovdovělé císařovny Eleonory a superintendant lazaretu i infekční dozorce, pak Jan Ondřej Liebenber-městský rychtář, a Jan Schnitzenbaum, sekretář dolnorakouské vlady.[1]

---

[12]) Feigius, Adlerschwung I. 334.; císař Schwarzenbergovi roku 1679 1. zá (Schwarzenberský archiv ve Vídni); Merks, Wien 11., 23.

[13]) Mannagetta 72.

[14]) Merks Wien 116.

[15]) Merks Wien 13., 179.

Poněvadž Starhemberg právě nebyl v městě, ujal se řízení sboru hrabě Hoyos, který ještě za přítomnosti císařovy obezřelostí, péčí a energií o obecné dobro se vyznamenal, obraceje se na lékaře a zkušené muže o radu a svolávaje je k častým poradám. Při těch zasedáních obrátil na sebe poprvé pozornost širších kruhů Dr. Sorbait, ukazuje na hrubé chyby a nedostatky zdravotních opatření. O potřebné uzavření že se nikdo nestaral a tisíc jiných nepřislušností že bylo dovoleno, tak že nejen město a předměstí, nýbrž i celá země byly nakaženy. Proto že jest to věčnou pravdou, když Bůh zemi chce trestati, že zaslepí představené. I žádal s důrazem, aby více vozů na mrtvoly bylo objednáno a předměstským se přikázalo, aby mrtvol více než dvanáct hodin nepochovaných nenechali. A jelikož byl veliký nedostatek lékařů — měliť jediného zdravotního magistra — a přehledačů, postaral se Sorbait o ně pro město a předměstí a podělil je dostatečnými léky pro chudé. Pak přehlížel lazaret, doktory, lékárny, lékaře a ostatní zřízence a, našed mnoho nedostatků, postaral se pomocí hraběte Starhemberga, který mezi tím do města se dostavil, o všelikou nápravu. Po druhé přehlížel lazaret s vrchním zdravotním kommissařem Spindlerem, který se svědomitě věci ujímal, a našli opět nedostatek léků a duchovních.[16]) Sorbait, prodělav již roku 1655 mor ve Vídni, měl v těch věcech znamenitou zkušenost. Poněvadž jediný ten lazaret všeobecný se ukázal nedostatečným (jelikož mor vzmáhal se čím dál tím více a v srpnu zemřelo 3107 osob), přeměněna a upravena dosavadní veliká kontumace ve Währinské třídě na nový lazaret.[17]) Dále navštívil Sorbait se Spindlerem předměstí sv. Oldřicha, Na Hlíně (Laimgrube) a Krajinskou třídu a ačkoli shledali, že předměstí ta vysoko leží a tudíž výpary svými městu škoditi by mohla, a ačkoli se tím netajili, že starý lazaret jenom s tíží vším potřebným zaopatřován bývá a, jelikož tamní služebnictvo již několikráte vymřelo, hnedle ani mrtví pochováni býti nemohou, že tudíž tři nové nemocnice sotva potřebným lidem, špíží, léky, šaty a jinými nesčíslnými potřebami opatřeny budou moci býti: vyslovili se přece, hledíce k nevyhnutelné potřebě, pro zařízení těchto místností za lazarety. Sorbait navrhoval též, aby v nakažených domech nemocní zavřeni, zdraví však do Špitelavy posláni byli.[18])

V městě byla taková bída, že by se byl kámen dal obměkčiti nářkem a strastí; i obloha zdála se býti člověku nepřítelem, halíc se ustavičně v mraky, a jelikož více než tři měsíce nebyl žádný vítr, vznášela se celá ta zkaženými parami naplněná atmosféra nad městem. Jako o Daliborovi mohlo se tehdá o Vídeňácích říci, že nouze naučila je se modliti, jakož prý jistě za sto let tolik lidí nezvedalo prosících svých zraků k oblakům, jako tentokráte. Mnozí přiběhše do kostela sesypali se před oltářem neb zpovědnicí a mrtví z kostela vyneseni; jiné překvapila smrt na zpáteční cestě. Vše uzavíralo se v domech, obmezujíc se na návštěvu kostela a na zakoupení nejnutnější potravy. Jenom někteří, kteří měli více zmužilosti, dali se ještě na ulicích viděti, ale již se zapaným nosem a zakouřeným šátkem, jejž před ústy drželi, a zdaleka

[16]) Sorbait consilium f. 8.
[17]) Příloha I. a Merks Wien 153.
[18]) Sorbait f. 8.

jeden druhému se vyhýbaje. Již se nikdo neptal, jak to bývalo dříve, co jest nového v říši, co přinesl kurýr z Madridu, nýbrž zastavil-li se přítel s přítelem, mluvilo se jen o té nynější bídě, a když se loučili, slzy vstoupily jim do očí: zda se ještě v živobytí uhlídají. Jako stínové míhaly se zahalené osoby po ulicích bez slova, a když někdo promluvil, ptal se jenom: Jsi ještě živ? Jsem, zněla odpověď, ale má matka, můj otec, má sestra jsou již na věčnosti. Pláč přerušil další vyptávání. Ježto, jak jsme se již dříve zmínili, morem napřed chudší třída a služebný lid trpěli, scházelo ve většině domů služebnictvo. Též svobodná děvčata a vůbec ženy, jsouce již tělesnou konstitucí a strachem k nemocem nakloněny, více mřely než mužští; těhotné přišly napřed o dítě a pak, slaby jsouce, nákaze neodolaly. Přiházelo se, že mrtvý muž byl nesen pryč, žena pracovala k hodince a opuštěné děti o chléb křičely, jimž prý potom arci hrobař místo pekaře z nouze pomohl. Našlo se i dítě ssající na prsou mrtvé matky, a v Himbergu přišli na kozu, při níž dítě jako Romulus a Remus se živilo. Takých opuštěných sirotků bylo na tisíce; vozy sotva stačily, svážeti je do Špitelavy, kdež však ubožátka většinou zemřela. Též vojsko, které zůstávalo v domcích u valu, mnoho trpělo. Hlavní stráž vojenská stávala na hřbitově sv. Petra; ale tentokráte, praví Abraham a Sancta Clara, bylo to opačné, jelikož veliký počet vojáků i proti rozkazu svých důstojníku na stráži ne státi, nýbrž ležeti musil. Kněžstvo Vídeňské zasluhuje všechno uznání; v tom nebezpečném čase vytrvali většinou na svých místech, udělujíce umírajícím poslední útěchy náboženské. Asi 350 jich prý morem sešlo. S té stránky zasluhuje též zmínky pochvalné Dr. J. Meyer, gen. official, který na místě biskupově po celý čas moru ve Vídni setrval a duchovní správu vedl. Smrt neušetřila ani boháčů ani učenců a tak „leckterý doktor odvezen a pochován zároveň s pacholkem“.[19])

Lékaři odporučovali důvěru v Boha, zapovídali nevařené ovoce, salát a zelí, varovali před zlostí a rozčileností a odporučovali vždy za čtrnáct dní malou purgaci. Zdraví, chtěli-li vyjíti na ulici, měli dříve snísti kus chleba se slaným máslem, neb několik vinných listů, pět až šest jalovcových zrn naložených v octě aneb kousek theriaku jako oříšek veliký. Pokrmy měly se s octem, citronovou neb pomorančovou šťavou zadělávati, protože tím prý hnilobě se předchází. Kněží, kteří morem nakaženým svátostmi posluhovali, nesměli jíti mezi zdravé. Přišel-li kněz k takovému nemocnému, dal rozžíti svíci a hledě stranou měl bez dlouhého rozmýšlení zpověď slyšeti a svátost oltářní i posledního pomazání nemocnému se vší rychlostí uděliti, bavlnu hned spáliti a sobě ruce umyti. Jakmile o někom zjištěno bylo, že jest nakažen, byl hned v přikrytém voze do lazaretu odvezen; jenom některým zámožnějším a protežovaným dovoleno zůstati doma a dáti se tam hojiti. Nakažené domy zavřeny a od zvláštních klíčníků, kteří pozůstalým tam zdravým lidem též potravu dodávali, denně dvakrát přehlíženy, zda zámky dobře z mčeny jsou. Proti nákaze vykuřovány denně třikrát až čtyrykrát příbyt jalovcem neb sírou. Lékaři měnili často své šaty, vykuřujíce a provětrá vajíce je dobře. Šaty jejich neměly býti ze sukna neb kožešiny, nýbr z hladké hedbávné látky neb z leštěného tafetu, aby výpary do nich ta

[19]) Merks Wien 25., 58., 91., 110., 130.—1., 170.—1.

lehce nevnikly. Šel-li lékař k nemocnému, vyplákl si octem ústa, natřel si jím obličej, tepnu a nos a vzal kousek angeliky do úst. Před světnicí nemocného se zastavil, aby si oddechl a u nemocného dýchati nemusil, dal okna otevříti, světnici vykouřiti a s utajeným dechem a drže voskovou svíci před ústy a maje hlavu stranou obrácenou, sáhl nemocnému na uši i pod paždí a ohledal tepnu; přitom měl hlavně k tomu hleděti, aby patient přikrývky nepozdvihl; neboť výpary ty byly nanejvýš nakažlivé. Recepty měl psáti teprva venku jakož i jiná opatření učiniti. Jelikož po celý ten čas obloha byla zatažena a při tom ticho, hleděl zdravotní sbor vzduch tím čistiti, že dělali v městě a na předměstích, na náměstích a ulicích ohně, což prý již Hippokrates v Řecku s velikým prospěchem provozoval. Sorbait odporučoval též střílení z děl k rozproudění a očištění vzduchu; to však nebylo přijato. K tomu účelu zvonilo se též večer a ráno, neboť tím prý vzduch do pohybu přichází a vítr se vzbuzuje. Arci nezapomnělo se přitom i na vyšší ohledy: že zvony jsou poslové boží a že lid bude se modliti a za odvrácení té metly prositi. Se zaroseným okem viděl Sorbait na ulici klečící vojáky a jiné, ani za hlasu všech zvonů se modlili. Že sprostý lid též ke všelijakým pověrám, amuletům, obrázkům a podobným své útočiště bral, rozumí se samo sebou.

Nejhůře vedlo se těm, kteří dostali peteče, což bylo znamením úplného zkažení šťav; ti zemřeli bez výjimky. Též téměř beznadějný byl stav těch, kteří počali krev plivati; ti též v málo hodinách podlehli. Nejvíce bylo ještě naděje u těch, u kterých se objevily boule a pryskýře, zvláště když záhy k tomu se hledělo, aby boule ty k dozrání a ku propuknutí přivedeny byly. Podařilo-li se nemocného přivésti do potu (třeli ho octem se šafránem smíchaným) a vytekly-li boule, uzdravil se nemocný obyčejně. Z těch uzdravilo se jich na sta; ubytováni pak společně v tak zvaném Bäckenhäusel. Šaty a nářadí po nemocných páleny a ničeny.[20])

Ale přes to nákaza se šířila pořád dál a dále; služebnictvo v obou lazaretech několikráte po sobě vymřelo, tak že nebyl, kdo by byl mrtvé pochoval. Proto učiněno dne 9. září bubnem všeobecné provolání, aby se ti, kdo by nemocným v lazaretech sloužiti chtěli — arci za dobrý plat — přihlásili. Ale málo se jich přihlásilo; proto otevřeny a prohledány všechny trestnice, káznice a žaláře a ti, již beztoho životem propadli, k službám těm přidržováni. Též větší díl jich dostal prý se z klády pod kosu smrtonošovu. Kdo v září roku 1679 ve Vídni žil, ten prý přisvědčí, že malíři nemožno, všechnu tu bídu, všechna ta utrpení vylíčiti; neboť mor zuřil tak velice, že se všem zdálo, jako by konec světa byl nastal. Celý měsíc nebylo ve Vídni a u Vídně nic viděti, než nositi, voziti, vléci a pochovávati mrtvé. Nával do obou lazaretů byl tak veliký, že ani všechněch nemocných nemohli přijmouti a tito pod širým nebem musili zůstati. Též všechny zahrady a vinice, ulice a silnice kolem Vídně byly plny nemocných a mrtvých.[21]) Při tomto návalu nemocných nebylo arci zdravotnímu sboru možno, všem povinnostem dostáti a protož vznešena též péče o nemocné částečně opět na

[20]) Mannagetta 87., 95., 115., 147.; Sorbait odpověď 17., 21.
[21]) Feigius, Adlerschwung I. 334.; Merks Wien 26.

magistrat. Mrtví pochováváni u starého a nového lazaretu, v Krajinské třídě, na Leopoldově, v Brigitenavě, v Rosavě, u sv. Oldřicha a v jiných třicetipěti jamách.

O stavu Vídně v měsíci září jsme dvěma listy městského písaře dra. Jana Eilersa dobře zpraveni. Dne 14. září psal Schwarzenbergovi: „Takto to vypadá s nešťastnou morovou ranou špatně, jelikož nyní jen málo domů jest čistých. Též nevím, zda se věci tím posloužilo, že před odjezdem Jeho Milosti Císařské zdravotní ředitelstvo neodvisle od magistratu zařízeno bylo; ostatně přišla zatím většina opět na jmenovanou městskou radu. Z jejího středu jsou čtyři kommissaři pro jednotlivé čtvrti města; ti mají jiné, kteří jim jsou poddáni, mimo prohledače, klíčníky, nosiče, pacholky, vozy, židle a nosítka, která chtěl zprvu hnedle každý míti. Na všech předměstích ustanoveni jsou rovněž zvláštní doktoři, lékaři, infekční pacholci, jámy ku pochovávání atd. Včera radili se též o novém lazaretě v Krajinské třídě, Na Hlíně, u sv. Oldřicha a na Leopoldově, též o nové kontumaci v Rosavě (ve Felixově zahradě), i bude též všechno na těch zprvu jmenovaných místech zařízeno. Ale tuze veliká a rozličná zařízení budou pro nedostatek lidí více překážkou než výhodou a dle mého nepatrného mínění jest to nerozumné, že máme takými a ne jinými, duchovními, prostředky, veřejnými průvody a pod. krotiti těžce cítěnou zlost boží. V předvečer narození panny Marie (7. září) ohlášen jest s kazatelny dobrovolný půst. Zvony zvoní se dvakráte denně, ráno v 6—$^1/_2$7 a večer v tentýž čas v celém městě: tu modlí se každý doma a na Dvoře u Jesuitů k soše[22]) tak pilně a často, jak snad v minulých sto letech nikdy se nestalo. Doufejme, že Bůh svůj lid vyslyší. Včerejší výkaz lazaretní obsahuje 1047 živých; mrtvých však, kteří venku zemřeli, 86. Mnoho se jich v městě uzdraví a dají se ve svých vlastních domech hojiti. Též z právě jmenovaného počtu 1047 jest jich asi 400 extra omne periculum. Radnice, kde já zůstávám, jest bohudíky dosud uchráněna.“ List Eilersův ze dne 28. září pak zněl: „Kojím se utěšenou nadějí, že se Bůh tentokráte nad městem Vídní a zdejší zemí, kde to též tak prudce jde, slituje a že zlo to přestane; neboť v opačném případu málo by lidí zbylo, jelikož se v rozvrhu daleko nechybí, počítá-li se od polovice srpna až sem denně 250 neb dokonce 300 (mrtvých). Jest to veliká bída; Bůh račiž ji milostivě odvrátiti.“ [23]) Starosti sboru tajných deputovaných rad rozmnožily se ještě tím, že uzdravení lidé v starém lazaretě místo to nemohli opustiti, nemajíce co na sebe vzíti; šaty jejich byly jim při příchodu do lazaretu spáleny. Proto vznesl sbor ten dne 27. září prosbu na císaře, aby na ty nahé chudé uzdravené něčím milostivě pamatovati ráčil, aby opět mezi lidi jíti mohli. A jelikož vojenská komora a dolnorakouská účtárna se vyslovily, že pro známý nedostatek peněz žádných prostředků před rukama není, že prosí, aby císař z těch špatných suken ve vojenské komoře uschovaných, která by mezi tím se zkazila a tak nikomu neprospěla, pro ty nahé bídáky 1000 oblekí dal zhotoviti. To že by nestálo více než 4000 zlatých, bylo by bohulibý skutek a rozmnožilo by císařovu přirozenou dobrotu a milostivost. Ko

[22]) Socha ta Panny Marie r. 1667 od císaře na Dvoře postavená patří k nejlepším pomníkům své doby.
[23]) Oba listy v Schwarzenberském archivu ve Vídni.

nečně podotkl jmenovaný sbor, že Vídeňáky s jejich přednešenou omluvou (deprekací) stran dlužných 7000 zl. letošní sněmovní daně, které peníze tito na své nemocnice obrátiti chtěli, zcela zamítli. Dne 7. října svolil císař v zasedání tajné rady ku prosbě deputovaných rad a dne 8. října vydán patřičný rozkaz na dvorní komoru.[24])

V měsíci září měl smrtonoš nejhojnější žeň: zemřelť 6949 lidí, mezi nimi 1023 dětí, tak že průměrně denně 230 osob umíralo.[25]) Do Budějovic přišla určitá a pravdě nepodobná zpráva, že dne 16. září ve Vídni 774 lidí zemřelo. V měsíci září přihodil se též známý příběh s pouličním zpěvákem a dudákem Augustinem, komponistou prý známé písně: „Ach du lieber Augustin, s' Geld is hin“ atd. Opiv se a zbloudiv, upadl a usnul na cestě z hradu k sv. Oldřichu; infekční pacholci sbírajíce mrtvé přijeli též sem a vidouce jej naložili jej, myslíce, že jest mrtvým, a s ostatními mrtvými hodili jej do jámy u sv. Oldřicha. Na štěstí nezasypána jáma hned zemí, nejsouc ještě plna, a tak vyspav se Augustin ze své opičky, probudil se ráno dne 11. září v jámě mezi mrtvými, ani nevěda, jak se tam dostal. I začal láteřiti a nadávati, načež jej pacholci ven vytáhli. Nemilý ten nocleh neuškodil Augustinovi pranic na zdraví; žilť až do roku 1705.[26])

Dne 13. září přibyl císař s celým dvorem do Prahy; měšťanstvo ve zbrani vítalo jej a jemu na počest třikrát z děl vystřeleno. Ježto s počátku října tajná rada opět zasedání a porady odbývati chtěla, vyzváni tajní radové, kteří se z Vídně a ode dvora byli vzdálili, aby se do toho času do Prahy dostavili. To se týkalo hlavně Windischgrätze a svobodného pána Fridaga. Listem daným v sv. Hippolytě dne 17. září omlouval se tento, že nemůže přijíti, protože nebylo možná, dostati nějaký povoz na dopravu nejpotřebnějších věcí; všechen jeho nábytek a jeho zásoby že mu bylo zanechati ve Vídni v jednom nakaženém domě. To trochu, co zachránil, jakož on sám, že bývá dopravován povozy ovdovělé císařovny Eleonory, u níž se tu prý jen dva komoří nacházejí. Proto že prosí o čtyrnedělní dovolenou. Rozumí se, že této dobře odůvodněné žádosti se vyhovělo.[27])

O poměrech v okolí Vídně poučuje nás Schwarzenberský úředník Rienecker, který z Vídně do Poystorffu byl utekl. Jeho švagrová žila v Baden, a když tam též mor propukl, žádala ho, nemajíc co jísti, aby pro ni přijel. Na zpáteční cestě z Baden bylo mu i se švagrovou v osamělém mlýně poblíž řeky Moravy pět mil od Poystorffu čtyrnedělní karanténu vystáti. Na této cestě měl Rienecker příležitost celou tu bídu na venkově viděti. „Zde jsme,“ píše dne 8. října z Poystorffu, „ještě zachráněni, ale jednu míli odtud byla čtyry místa od Vídeňských vystěhovalců, kteří v houfech do malých vesnic vpadají a za peníze nocleh míti chtějí, nakažena. S opovržením musí člověk viděti, jak nemocní, ba i mrtví v poli leží a mrou. Místo vyhýbá se místu, nikomu nedopřejí noclehu, obchod vázne. Soli, másla a jiné potravy se nedostává. Zimní obilí zkažené většinou mokrem na polích leží, ostatní plesniví

[24]) Akta archivu finančního ministerstva.
[25]) Příloha I.
[26]) Mannagetta 127., Feigius, Adlerschwung I. 334.
[27]) Fridag Schwarzenbergovi 1679, 17. září.

a hnije v stodolách; chléb, jenž se z toho peče, jest špatný a lidé dostávají z něho zimnici. Slovem jsou znamení, že bude ještě hůře; Bůh odvrať hlad od nás. To platí nejvíce o Vídni, kde v září 10.000 lidí zemřelo. K tomu nedostatek dříví, a co ta strašná morová rána nesebere, to se zkazí nedostatkem lidských potřeb. Máme k očekávání velmi vydatný podzimek; ale poněvadž v těchto končinách ustavičně mlha vzhůru jde a v déšť se proměňuje, bubří rožně, prasknou, začnou hníti a odpadnou." [28]) Zpráva ta nijak nepřehání; i odjinud víme, že ten rok bylo divné léto, v čas dělání sen a ve žních že pršelo, tak že pšenice a žita vyrostly aneb, jako na Moravě a v Rakousích, zcela se zkazily. V Horních a Dolních Rakousích byly silnice zavřeny i od vojska střeženy.[29]) Rieneckovi odpověděl Schwarzenberg listem ze dne 15. října v Praze daným: „Nyní žádný jiný prostředek nezbývá, než upřímné obrácení k Bohu; neb při tomto zmatku budou lidské prostředky marny. Zde (v Praze) jest ještě všechno čisto, ale při tom velikém množství lidu, který v mnoha tisících do Čech vnikl, jest se obávati, že na dlouho tomu zlu neutečeme." [30])

To přesvědčení, že v těchto časích lidské prostředky jsou marny a že jen od Boha pomoci očekávati lze, razilo si též u dvora cestu. Proto učinil císař hned počátkem měsíce října slib, že dá zhotoviti sochu nejsvětější trojice, k níž by se se vší pobožností putovati mohlo. Ale poněvadž v těchto smutných dobách nebylo možno na rychlo udělati tak nádherný sloup, nařízeno, aby prozatím dřevěná socha byla postavena; dne 10. října vydán k tomu patřičný rozkaz. Socha ta měla původně státi na hřbitově u sv. Petra, ale protože se ukázalo místo to nedostatečným, určeny k tomu příkopy, místo, kde nyní morová socha stojí. Ačkoli socha ještě hotova nebyla, dostavil se k ní již dne 18. října pln nedočkavosti a zbožnosti veškerý lid a následující den šlo tam měšťanstvo v průvodu, a když stavba ke konci se chýlila, nesli tam dne 27. října měšťané v kajícím rouchu z radnice sochy nejsvětější trojice a devíti andělů, načež dne 28. října práce ta dokonána. Socha ta sestávala z kulatého sloupu, na němž nacházel se Bůh otec, drže v roztažených rukou kříž se spasitelem; nejníže ji připevněn byl Duch svatý. Kulatý sloup stál na širším podstavci ozdobeném devíti anděly odpovídajícími devíti kůrům andělským. Dne 29. byla socha ve přítomnosti tajných deputovaných rad, městského magistrátu, městského soudu, kněžstva a pobožného lidu vysvěcena. Od sv. Štěpána veden tam slavnostní průvod: jesuita Lintschinger měl napřed přiměřenou řeč, načež opat škotský jako světicí biskup obřady církevní vykonal. Na soše připevněn nápis, svědčící o jejím původu: „Svatý Bože, smiluj se nad námi a, jako jsi milostivě ušetřil kajícího města Ninive, ušetř i Vídně! Svatá trojice, jeden Bože, vyslyš milostivě sliby Rakous a města Vídně za odvrácení moru, jímž nás trestáš." A jelikož znáti bylo po této pobožnosti, (ačkoli český vítr, který od 9. října počal váti, velice prospěšně působil, odnášeje smrtelné výpary z města, a též páni lékaři, hlavně pak doktor Sorbait, o to měli zásluhu), že nákaza znamenitě se zmenšila, byly

---

[28]) Rienecker témuž 1679, 8. října. (Oba ve Schwarzenberském archivu.)
[29]) Veselého pamětní kniha v Budějovicích. Za zprávu tu děkuji p. Köplovi.
[30]) Koncept ze Schwarzenberského archivu.

v městě všechny domy vyčištěny a vykouřeny. Při tom přišlo se na zavřená obydlí, kde se našla spráchnivělá těla v postelích aneb vedle nich, která pak lopatami sbírali. V říjnu zemřelo 5172 lidí, mezi nimi 820 dětí, tedy o 1777 osob méně, než minulý měsíc.[31])

S přibýváním zimy a prodlením času epidemie slábla a mrtvých ubývalo: tak bylo dne 3. listopadu všech nemocných 2299, zemřelo jich 25 a roznemohlo se nových 41; dne 11. nemocných 1815, zemřelých 38 a 21 nově rozstonalých; dne 19. již jen 1576, zemřelých 20 a přibylých nemocných 11; za celý měsíc zemřelo jen 668 lidí, mezi nimi 102 děti. O stavu Vídně dává nám opět písař Eilers vítanou zprávu v listu svém ze dne 5. listopadu. „Městský špitál, který ty dva lazarety zaopatřuje, vydal v jednom měsíci 1125 zl., zdravotní pokladna v téže době však 4490 zl.; nepočítaje v to služné některých magistrů zdravotních, a musila městská obec i s tím, čím jmenovaný špitál podporovala, k tomu 50.000 zl. zapůjčiti dílem ze sirotčích, dílem z kostelních peněz. Bohužel, všechna okolní místa jsou nakažena a sotva se jedno čisté najde. Z radnice byl jsem vyhnán, protože odtud sedm živých a jednoho mrtvého vynesli. Z císařského hradu přišlo podle svědectví Sorbaitova jedenáct osob ven. Ze zdejší městské rady scházejí již čtyři, ze širší rady však sedmnáct; kolik z měšťanstva, neví se, jelikož mnoho jich jinde, kam utekli, zůstalo. Zlý ten mor není již tak prudký a většina těch s boulemi se vystůně; ti však, co leží s petečemi, všichni podlehnou a naši doktoři sami nevědí to jak léčiti. Nejmilostivější Bůh, k jehož nejsvětější Trojice cti dnes před osmi dni od sv. Štěpána a dnes (5. listopadu) od dominikánů pobožný průvod k nové soše na příkopech se odbývá, račiž nyní těžce stísněné město a jeho obyvatele tak přísného navštívení a takové bídy milostivě zbaviti.“ [32])

Čím dále tím více moru ubývalo, tak že hrabě J. B. Hoyos, zasýlaje dne 12. listopadu Schwarzenbergovi obraz nové morové sochy s jedním exemplářem Sorbaitova spisu „Consilium“ mohl již vysloviti naději, že nejdéle k novému roku od nákazy vysvobozemi budou. Tak se i stalo: v prosinci zemřelo již jen 470 osob (mezi nimi 50 dětí) a v lednu 1680 79 osob a mezi nimi 7 na morovou ránu. Dne 24. prosince oznamuje Eilers, že ve Vídni mor bohudíky vždy víc a více ochabuje, aniž by však úplně přestal; v lazaretě jest prý přes 300 a v kontumaci 600 osob. Též že se proslýchá, že to v Nusdorfu v nejbližším okolí Vídně silně začíná. Skutečných měšťanů že zůstalo tam 1260, z nichž jich 573 zemřelo; počet těch ostatních že se však neví.[33]) Aby se však nemoc snad odjinud do města nezanesla, udělány na předměstích závory a měšťané u bran přísně na to hleděli, aby nikdo do města nepřišel, kdo by neměl vysvědčení, že přichází z nenakaženého místa, jinak bylo se každému čtrnáctidenní karanténě podrobiti.[34])

Rekapitulujeme-li tedy ještě jednou počet zemřelých ve Vídni, musíme říci, že za rok 1679 a leden 1680 tam zemřelo 19.829 lidí, mezi

---

[31]) Feigius, Adlerschwung I. 326.; dr. Hauser, Die Dreifaltigkeitssäule am Graben. (Mittheilungen des Wiener Alterthumsvereines XII., 2.) Příloha I.
[32]) Listy Schwarzenberského archivu ve Vídni.
[33]) Listy Schwarzenberského archivu ve Vídni.
[34]) Listy Schwarzenberského archivu ve Vídni.

nimi 6352 nakažených a 4272 dětí; z 22 lékařů zemřelo jich šest. V městě našlo se zavřených domů 87 a to ve Wibnerově čtvrti 37, ve světničné 17, škotské 21 a v korutanské 12. Nesrovnávají se tedy s pravdou ty přehnané udaje, jako v Dějepisu města Vídně od Weisse, kde se 123.000 mrtvých a 300 domů zavřených udává, aneb dokonce 140.000, jak jest vepsáno v jednom exempláři Abrahama a Sancta Clara, Merks Wien, ani 79.000 jak Feigius, neb 70.000, jak Abraham a Beckovský, ba ani tak málo, jako Newald (Beiträge zur Geschichte der Türkenbelagerung Wien 1683) 12.000 uvozuje. Ty veliké počty nejsou již proto možny, že Vídeň ani tolik obyvatelstva neměla. Ten rok narodilo se ve Vídni 2580 dětí a jelikož mor teprva v dubnu začal, sáhají děti ty počátkem svým do normalních poměrů. Podle toho můžeme velikost obyvatelstva s velikou pravděpodobností určiti: obyčejně počítá se 30—50 porodů na tisíc obyvatelstva; ježto však mnoho lidí z Vídně uteklo, děti jejich tudíž jinde se narodily, a též mnoho žen přišlo před porodem o plod, možno sotva 30 na tisíc počítati, což by dalo 86.000 obyvatelstva, z něhož zemřela tudíž hnedle čtvrtina. Avšak i počet ten opravňuje úplně Abrahama a Sancta Clara k výroku: Roku 1679 přestála Vídeň takový mor, že, kdyby se každý nebožtík byl položil do zvláštního hrobu a každý byl dostal podle způsobu křesťanského kříž, by k tomu hnedle půl lesa bylo bývalo třeba.[35])

Sorbait a Liebenberg vyznamenáni za své přičinění po čas moru hodností císařských radů. Když však roku 1681 Liebenberg, jejž důvěra měšťanstva mezi tím hodností purkmistrovskou odměnila, též o osvobození domu svého na Dvoře č. 7. od dvorního ubytování císaře prosil, byl s žádostí svou odmrštěn. Jeho Milost Císařská že uznává jeho dobré služby, a může-li na něco jiného poukázati, že naň ráda milostivě pamatovati bude; ale v této věci že pro následky mu povoliti nemůže. Dědicové Liebenbergovi dosáhli toho přece později.[36])

U císařského dvora bylo přesvědčení pevné, že šťastný ten obrat připisovati třeba jedině vzývání nejsvětější Trojice u nové morové sochy; v Praze ukazovali v knihách, že před časy, ale ještě za paměti lidské téměř všichni, kteří se večer sv. Martina aneb den před tím při vodě a chlebu celý den postili, se nenakazili, ačkoli celé okolí vymřelo. Proto vyzváno k tomu celé obyvatelstvo Pražské; neboť to prý jest jisté, že taková zdrželivost a kajicnost vedle pevné důvěry v Boha mnoho pomáhá.[37])

S císařem prošel též mor přes Dolní Rakousy, kde, jak jsme viděli, Vídeň, Nové Město, kde do října 1679, kdy nemoc přestala, 2000 lidí zahynulo, Tuln, kde 189 na mor zemřelo, Baden, Světlá atd. nákazou navštíveny, přes Moravu, kdež mor ve Znojmě, Brně a Jihlavě panoval, do Čech. Z Moravy dostal se mor i do Slezska. Z Moravy nakažen ještě roku 1679 Jindřichův Hradec, odtud bezpochyby Rudolfov. Oselno a Jivno u Hluboké a jedna ves (Výhně) mezi Kaplicí a Budějovicemi právě na silnici, kudy lidé a vozkové k městu jedou. Rudolfovští stíženi jsouce morem, odděleni ode všech a jenom Budějovičtí dáva

[35]) Merks Wien 153.; přílohy I.—III.
[36]) Akta finančního ministerstva.
[37]) Schwarzenberg Eilersovi 1679, 11. listopadu (Schwarzenberský archiv).

jim potravu; dne 3. března 1680 prohlášena konečně tu nemoc za vyhaslou a obchody propuštěny. Kdežto však na Moravě tak jako ve Vídni mor s přibýváním zimy slábnul a ubýval, tak že během zimy zcela vymizel a již dne 3. února 1680 na Moravě všemu jednání a veřejnému obchodu patenty průchod dán býti mohl, rozšířil se teprva během roku 1680 v Čechách.[38])

Praha těšila se ještě v prosinci 1679 dobrým zdravotním poměrům, ačkoli při těch smutných zprávách se všech stran všichni s bázní budoucnosti hleděli vstříc, jednání u dvora vázla, protože říšští radové se báli vzíti akta do rukou dříve, než byla dobře prokouřena, a někteří registratoři již byli zemřeli. Dne 8. ledna 1680 přibyl nejvyšší purkrabí do Prahy a v sobotu na to nejvyšší zemský hofmistr. Ještě ke konci masopustu bavil se dvůr velikou selskou hrou, jíž se všichni šlechtici súčastnili, a v březnu chytány živé lišky, vlci a jezovci a dodávány do Prahy pro zvůli Jeho Milosti Císařské. Místodržitelství, oznamujíc v lednu 1680, že v Praze moru není, nařídilo, aby všechna města krajským hejtmanům od 1. ledna b. r. počínaje všech nemocných a mrtvých poznamenání odeslala a v tom každý měsíc pokračovala. Dne 12. ledna vydán pak císařský reskript stran infekce, aby se totiž nikdo pod ztracením hrdla s podezřelými nemíšel a přestupníci do Prahy k obzvláštnímu hrdelnímu soudu dodáni byli, který výslechy co nejrychleji provésti, ortele vynésti a je ihned s prominutím appellace provésti dáti má. Na to vyhotoven a publikován i obzvláštní patent císařský.[39]) Městská rada v Praze činila všechna možná opatření k blízkému jaru: zařídila lazaret a několik kontumací, ustanovila hejtmany pro jednotlivé čtvrti města, kteří o zdravotní poměry a o čistotu svěřených jim oddělení starati se měli; v domech tak, jako ve Vídni, vykuřováno denně jalovcem. Ale s přibýváním tepla počala se i nákaza šířiti: již v březnu zavřeno několik domů na Novém městě, lazaret a kontumace brzy přeplněny nemocnými a denně asi třináct lidí umíralo; černým vozem odváženi mrtví. K Drážďanům a k Řeznu nepouštěn již nikdo z Čech. Dne 26. března zavřeno a prkny zabedněno úplně Židovské město a pod ztrátou měšťanského práva zapovězeno všechno obcování s židy a přechovávání jich. Stráž bděla nad tím, aby nikdo do Židovského města aneb odtud nešel; potrava dopravována tam po Vltavě. Protože však bylo se obávati, že Židé, takto zavřeni jsouce, beze vší pomoci šmahem umírati budou a vzduch celý pokazí, pomýšleno na to, zříditi v Libni dřevěné boudy a přestěhovati je tam. V dubnu puštění židé přece z města; ale protože jich nikde propustiti nechtěli, zemřeli hladem aneb byli, protože nemajíce peněz zbožím platili a tak lidi nakazili, pobiti. Ti pak, co zůstali v městě zpět, nesměli ani vyjíti, hned na ně z křesťanských domů broky stříleli, poněvadž se několik domů poblíž Židovského města nakazilo. Na ochranu království českého a Jeho Milosti císařské nařídil arcibiskup, aby v neděli a ve svátek nejsvětější svátost vystavena byla a by po kázání nahlas otčenáš, zdrávas a věřím boha modleno bylo. Jesuité na Starém městě vypůjčili si z Polska zázračný obraz panny Marie, o němžto se povídalo, že v Polsku

[38]) Zpráva z Moravy 1680, 12. února (tamtéž); Renner 44.; Zasedací protokolly Budějovické 13. a 15. prosince 1679 (Köpl); Schwarzenberg Eilersovi 1679, 16. prosince.
[39]) Protokolly Budějovické 1680, 26. a 30. ledna, 2. a 22. března (Köpl).

tři města od moru zachránil. Dne 14. odvezen obraz ten dvěma černě oděnými kočími v kočáře taženém šesti černými koni na Nové město a odtud dne 15. s velikou slávou a úctou v průvodu, jehož se veškeré študentstvo, žáci, mniši, bratrstva a měšťané súčastnili, na Hradčany doprovázen a v chrámu páně sv. Víta vystaven; zde trvala pobožnost se čtením mší, kázáními a zbožným vzýváním až do 11 hodin v noci.

Nemoc počínala si pořád ještě mírně, sotva 8, 10 a na nejvýš 12 lidí přicházelo denně do lazaretu, ačkoli i v okolí Prahy, jako v Laně a ve Strašicích, mor počal již proskakovati. Ale nemoci nyní rychle přibývalo, zvláště na Novém městě: dne 18. dubna zemřelo 17 a od 21—27, v Starém a Novém městě jako i na Malé straně 140 osob. Všeobecný strach způsobila zpráva, že dne 7. května na Starém městě dva a na Malé straně jeden na ulici se sesypali a okamžitě ducha vypustili. Od 1—8. května počítalo se, 135 mrtvých mimo ty, kteří v noci odvlečeni. Na Novém městě ukazovaly se i peteče. Komická episoda vypravuje se o klíčnici ovdovělé císařovny Eleonory: V nepřítomnosti své paní dostavila se do lazaretu, stavíc se nemocnou, ale když ji prohledli, shledali, že se proti šestému přikázání prohřešila. V květnu zavřeny školy, soudy a kollegia a návštěva hospod zakázána. Dne 15. května nařídil pak císař, aby kavalíři, kteří nevyhnutelně u dvora meškati nemusí, se odebrali na své statky; ti však, kteří dvůr navštěvují, aby s jedním pažetem a jedním sluhou se spokojíce ostatní čeleď na venek poslali. Polovice dvorních trabantů, harcířů, podkoních, hudebníků a expeditorů měla též k odchodu se přichystati.

Odjezd císařův, o němž již v dubnu se jednalo, urychlen smutnou novinou, že císařský kočí na Malé straně u masných krámů se převaliv náhle skonal; totéž stalo se prý i více osobám na zámeckých schodech. Dne 21. opustil císař Prahu odebíraje se do Brandýsa; trabanti a polovice harcířů, podkoních a hudebníků odebrala se do Vídně; jenom expedice a sklep zůstaly ještě v Praze. Mysl císařovu zaujímaly záležitosti odbojných stavů uherských; proto nepřál si ani zde oddechu a listem daným v Brandýse dne 22. května určil generallieutenanta Montecuculiho a jako zástupce jeho Kaplíře a Dorsche k uvažování těch věcí. Ovdovělá císařovna byla ještě na rozpacích, má-li za císařem jeti aneb jinam se odebrati. Dne 3. června odjel císař, maje mor v patách za sebou, z Brandýsa do Pardubic; dne 6. večer tam přibyl. Chtěje zde, dopustí-li toho Bůh, několik neděl se zdržeti, volal sem knížete J. A. Schwarzenberga, který z Prahy do Nížburku se uchýlil, a jiné tajné rady ku poradám po letnicích, protože se veřejné záležitosti u něho množily. V Pardubicích chtěl císař asi šest neděl zůstati, potom odtud na krátký čas do Poděbrad zavítati, pak Budějovice, Krumlov a Jindřichův Hradec navštíviti a konečně do Lince se uchýliti. Dne 22. června odeslal císař, chtě u zázračného obrazu svatého Salvatora v Chrudimi pobožnost vykonati, tam svého ceremoniáře. Den na to odebral se tam s manželkou svou Eleonorou, která v nosítkách nesena, s arcikněžnou Antonií Markétou, infantkou španělskou, celým dvorem, všemi ministry a radami; mezi 9. a 10. hodinou vjel do města. U kříže kostela sv. Jana vítán od purkmistra, jenž mu pečeť a klíče města odevzdal, jež on hraběti St. Lažanskému dal; u dolní brány stálo asi 70 osob lidu městského ve zbrani, který počest mu vzdav do kostela jej doprovodil. Zde očekával jej děkan s ostatním

kněžstvem; po krátké modlitbě před řečeným obrazem veden průvod, při němž císař s ministry a kancléři za velebnou svátostí kráčel. Poobědvav u kapucínů vrátil se císař odpůldne do Pardubic zpět, veza s sebou jmenovaný obraz; po dvou dnech odeslal jej zpět s darem 200 dukátů, které na okrasu jeho obráceny. V okamžité peněžní tísni pomohl císaři arcibiskup Pražský, zapůjčiv mu ze solní pokladny 15.000 zl. Ovdovělá císařovna chtěla se do Králové Hradce a odtud za císařem do Pardubic odebrati.

V Praze zmenšil se nápadně počet obyvatelstva odchodem dvora, šlechty a služebnictva: ale, ačkoli k osmi tisícům jich prý odešlo, byl stav města velice povážlivý: léky v lékárnách a u materialistů zdražily se a počet lékařů a bradýřů byl nedostatečný, protože jich mnoho se šlechtici odjelo, zvláště na Malé straně. Též na nedostatek kněží touženo. Od 8—15. května bylo v městě veřejně pochováno 195 osob, těch v to nepočítaje, kteří v noci odvezeni a v lazaretě pohřbeni byli; v týdnu od 12. do 18. pochováno u rozličných kostelů veřejně 205 osob a to na Malé straně 17, Starém městě 54 a Novém městě 134; týden na to (od 26. května do 1. června) zemřelo na Malé straně 40, Starém městě 35 a Novém městě 246, v celku tedy 321. Zmáhání nemoci vysvětluje se tím, že v ty doby strašná horka panovala, jak prý jich nikdo ze starých lidí nepamatoval. Nyní nastal v Praze takový poplach, takové utíkání, jako před rokem ve Vídni: most Vltavský sotva stačil uprchlíkům a jich vozům. Dne 3. června zavřen na rozkaz císařův sněm zemský a všechno úřadování na dva měsíce odročeno. Všechno kázání v kostele zakázáno, v žádném kostele nesmělo více než šest mší ráno čteno býti a každý měl doma pro sebe pobožnost vykonávati. Ráno v 5 a večer v 8 hodin zvoněno a přikázáno, aby každý pobožný křesťan, ať je kdekoli, na ulici neb doma, na kolenou Boha pro pět ran Krista Pána za odvrácení této morové rány prosil a pětkrát otčenáš a zdrávas se modlil. Protože všechno služebnictvo v lazaretě vymřelo a nikdo k té nebezpečné práci se nechtěl dáti potřebovati, vyvedeni dne 4. června tři k smrti odsouzení a dáni do lazaretu ku posluze. V pondělí dne 5. odebrala se ovdovělá císařovna do Králové Hradce. V červnu zuřila nemoc morová zvláště na Malé straně; proto zavřeli kupci své krámy a měšťanstvo odebralo se z města na venek do svých vinic.

Stav Prahy líčí nám Noský, agent města Budějovic v Praze, dne 12. června takto: „Mimo to, moji pánové, nemůžete ani věřiti, jak silně zlo to od 14 dní se zmohlo, ješto jenom minulý týden v Pražských městech na hřbitovech 435 osob a ještě jednou tolik živých před brány města vyvezeno a mrtvých pochováno. Jest to tím horší, protože hnedle všichni lékaři odsud odešli a ti tři, co tu ještě zůstali, k nikomu více jíti nechtějí, netroufajíce si nikoho uzdraviti. Mimo to jest asi tisíc nakažených v lazaretě, jichž lékař před 4 dni též zemřel, a k nimž nyní nikdo více ven nechce, tak že ti chudí lidé často bez útěchy pojíti musejí. Jest to Bohu ku politování, jak bídný stav tu jest, který, jak se vůbec zdá, denně se horší, ješto předevčírem a včera jich něco přes 80 z každého města Starého i Nového (vynesli), též z Malé strany k 30 denně vynáší. Proto jsou hrad a téměř všechny domy zamčeny a lidé mluvívají spolu jen ze zdálí; mnoho chudých lidí padá náhle na ulici a umírá. Tyto dní ztratil někdo podhlavnici z vozu; někteří chudí lidé

zdvihli ji, protože byla pěkně vyšívaná; když však ji ohmatali a o tom mluvili, nakazilo se 11 osob a za 24 hodin přišli o život." Prudkost nemoci rostla pořád ještě, takže na Malé straně nebylo ani 10 domů, v nichž by někteří nakažení nebyli leželi aneb mrtví nebyli vyneseni. Umrlčí vůz nemohl již stačiti svážeti mrtvoly, ačkoli od 10 hodin večer do 3 hodin ráno jezdil, tak že i ve dne jezditi musil. Též oba karmelitánské kláštery, ačkoli vždy zavřeny byly, nakaženy. Nemocní, nemohouce se dočkati lékaře, v houfech dům jeho obléhali. Kdežto dosud mor přece jenom většinou chudší třídu hubil, přišla v červnu a červenci též řada na vzácnější: dne 6. června zemřel morem dlouholetý agent města Budějovic Reitter a dne 14. jeho syn; v červenci staroměstský primas Dr. Macht s několika zámožnými a několika sty prostého lidu podlehl moru. Královský hrad, ačkoli dlouhý čas byl zavřený, vymřel docela. Proto nařídil císař, aby nejvyšší purkrabí s místodržitelstvím a s nejvyšším berním úřadem do Plzně se odstěhoval.[40])

O dalších bězích v Praze nejsme bohužel zpraveni, naše poslední zpráva jest z 12. července; ale, jak se zdá, dosáhla v červenci nemoc své výše a následující měsíce počala ochabovati. Co se pak počtu zemřelých dotýče, máme před rukama udaje dva: arcibiskup páčil počet zemřelých v Praze na 20.000, těch v to nepočítaje, kteří zemřeli na venku; Beckovský pak uvádí duchovních 117

světských 3.669 a

Židů 8.462

tedy v celku 12.248; ale co konečnou summu udává on 32.308 osob. Jinde v Čechách zemřelo prý 100 000 lidí. My nemáme, jak jsme právě podotkli, pro ostatní měsíce statistických dát po ruce; ale počítáme-li podle udajů ve svém vypravování, že do července zemřelo na nejvýš 2500 osob, a připustíme-li, že v ostatních měsících ještě jednou tolik osob zahynulo, dostaneme teprva 5000. A dáme-li tomu, že Židů zemřelo asi 1000—2000, vyjde nám vždy jen 6—7000. Skutečný počet zemřelých jest zajisté menší. Též udaj o zemřelých v Čechách vůbec jest podle všeho nanejvýš přemrštěný. A tak osvědčuje se i zde, jako i při Vídni, jak tradice a pověst jen v hrubých rysech své obrazy malují, číselné udaje zveličujíce. Na obrazy ty možná proto hleděti jen ze zdálí; z blízka pozorují se hned nesrovnalosti.[41])

Jedné události z dějin moru v Praze nemohu mlčením pominouti; dobré chváliti a zlé trestati jesti jednou z úloh dějepiseckých. Opat kláštera sv. Benedikta ujel též z Prahy před morem, útulku našed u jednoho šlechtice na venku, zanechav klášter a řeholníky beze vší dohlídky. V listopadu, když opat opět domů vrátiti se chtěl, roznesla se po městě

[40]) Zpráva Budějovického zdravotního kommissaře Veselého (Köpl); Passer, Archiv f. öst. Gesch. 37., 277., 281.—93., 297.—392.; Schwarzenberg Eymerovi r- Hluboké 1680 10. dubna; relace Budějovického agenta Zach. Noského 1680, 18., 2 a 29. května, 5., 8., 12., 15., 16. a 19. června (z Prahy) a 5. a 12. července (ze Žluti(zpráva dvorního agenta města Budějovic Schotta 1680 29. května (Köpl); úpi v archivu finančního ministerstva 1683, 10. a 17. dubna; císař Schwarzenbergovi 16 7. června (z Pardubic) (Schwazenberský archiv); Lib. memor. civit. Chrud. ab an 1628 C. 79. (Sdělil mi pan A. Rybička).

[41]) Beckovský, Poselkyně II. 3., 521.; Tomek dějiny české 4. vyd. 305; zprá v Schwarzenberském archivu.

zpráva, že v klášteře straší: dělalo to veliký hřmot, kameny metány neviditelnou rukou, tak že ustrašení bratří všichni z kláštera vždy vyběhli a nejsvětějším to zažehnávali. Celá Praha byla svědkem tohoto řádění strašidel. Ale když opat, nelekaje se těch pověstí ani toho lomozu, do kláštera přibyl, přestalo bouření, jako by utnul, a brzy neobyčejný ten úkaz obyčejnou cestou se vysvětlil. V nepřítomnosti opatově brali si totiž bratří sprostou luzu do kláštera, prostopášnosti a hýření se oddávajíce. Mnoho vína přišlo tak z kláštera a dvě schránky almužní. Když potom příchodem opatovým řádění jejich konec měl býti učiněn, vymyslili si lehcí klášterníci připomenutou lesť, chtíce opata vystrašiti a vystrnaditi. Původem toho byl pater Karel, který proto vězením potrestán.[42])

Ale také v Pardubicích neměl císař dlouho pokoje; v Slatinách a v okolí i v městě Chrudimi rozšířil se mor tou měrou, že ve Slatinách v krátkém čase 77 osob zemřelo a mnoho lidí se roznemohlo. Teprva když majitel Slatin p. Jaroslav Puchardt z Voděrad se všemi úředníky a služebníky i velikou částí svých poddaných dne 7. října 1680 a v březnu 1681 k obrazu Salvatorskému do Chrudimi putoval, přestala, jak se myslilo, nemoc. K věčné památce dal Puchardt zhotoviti votivní obraz, který se podnes spatřuje v sakristii chrámu páně děkanského v Chrudimi.[43]) Za těchto smutných okolností císař, opustiv dříve, než měl zprvu v úmyslu, Pardubice, odebral se do Lince. Vyjev dne 11. července ráno z Třeboně, přibyl o polednách do Budějovic. Den na to byla tajná rada, návštěva dominikánského kostela a audience. Na večer jel císař s císařovnou před město do zahrady solního úředníka Hofmanna, kde se asi hodinu koulením bavili. Dne 13. byv přítomen službám božím ve farním kostele, opustil Budějovice, ubíraje se skrze Krumlovskou bránu k Stradenicům. Ovdovělá císařovna přijela za dvorem do Budějovic dne 17. července v 8 hodin večer a dne 20. pospíchala za císařem k Linci přes Velešín a Kaplici. Již dne 20. července volal císař opět Schwarzenberga, který se na svém panství Hluboké zastavil, do Lince k poradám; dostavilť se prý tam naschvál sedmihradský biskup Sebestyényi s nějakými ač valně impertinentními proposicemi rebellů uherských.[44])

Zemští úřadové, místodržitelství, berní úřad a t. d. odstěhovali se v srpnu z Prahy do Plzně, kde bylo dosud povětří čisté; dne 8. dostavil se tam nejvyšší purkrabí království českého hr. Bernard Ignác Martinic a dne 20. Frt. Vrbna, Adam Trautmannsdorf a Jan Kolovrat. Ale vše bylo opanováno strachem, protože v Postoloprtech, okolo Žatce a Kadaně, též v městě Mostu, kde bylo v červenci již pět domů zavřených, okolo a později uvnitř města Litoměřic lidé morem silně mřeli. V Litoměřicích postavena potom ex pio voto socha na náměstí, k níž dne 13. dubna 1681 biskup základ položil. Též v Plzni nebyli úřadové zemští dlouho zachráněni; neboť dne 27. srpna vkradl se mor do vesnice Doubravky, odtud dne 1. září vnikl do domu M. Michala, senátora městského, na předměstí Malickém a dne 8. zanešen do jeho domu uvnitř města; kdež pět jeho dětí, služka, manželka a konečně on sám zemřeli. Proto odstěhovali

---

[42]) M. A. Rupert Schwarzenbergovi 1680, 27. listopadu a 4. prosince. (Schwarzenberský archiv.)

[43]) Památky arch. I. 317. (Rybička.)

[44]) Laskavá zpráva p. Köpla; list císařův v Schwarzenberském archivu.

se hodnostáři zemští dne 11. září do Klatov; dne 14. přijel tam i nejvyšší purkrabí. Když však v Plzni mor nepřestal se zmáhati, jala se městská rada pořádati pobožnosti, slavná processí s velebnou svátostí za odvrácení moru a učinila konečně slib, že dá vystavěti sochu P. Marie na náměstí. Dne 7. listopadu položen již základ k ní.[45])

I v jižních Čechách, ačkoli tu se strany panství Eggenberských, Schwarzenberských a Bouquoiských již roku 1679 všechna opatření se stala, šířila se nákaza přece. Tak nařízeno již 28. srpna 1679 magistratu Krumlovskému, Prachatickému, Vimberskému a Netolickému, aby, jelikož v Uhrách a ve Vídni morové povětří panuje, nikoho bez věrohodného vysvědčení, že jest z nenakaženého místa, do města nepouštěli. Dne 13. prosince poručeno Krumlovským, aby všechen vepřový dobytek do zvláštních chlévů za městem zahnali, protože zvířata ta jedu morovému nejsnáze jsou přístupna a v městě trpěna býti nesmějí. Potom nařízeno dne 14. června 1680 všem rychtářům na panstvích Eggenberských, aby všechny silnice a cesty, které skrze vsi jdou, dobrými závorami opatřili, které by zamčeny a příkopem, jenž by ve dne dřevy se pokrýval, která by v noci odstraněna býti mohla, sesíleny byly. U závor měla ve dne v noci hlídka státi a nikoho cizího nepropustiti. Ve vsech, kde domy vedle sebe nestojí, měly ulice stakétami a dřevy zataraseny a veškeren průchod zamezen býti. Kdyby však přece někdo mocí projíti neb ubytovati se chtěl, tu měla hlídka zvonem na poplach zvoniti a s přibráním celého okolí nezvaného hosta zase mocí zahnati zpět. Dne 28. listopadu poručeno, aby všady na silnicích šibenice na postrach postaveny a přestupníci metlami neb smrtí potrestáni byli. Šibenice ty s tabulkami osvědčily prý se dobře v městysi Mirovicích u Vorlíka. Též trhy, processí a poutě zakázány. Řídíce se těmi předpisy nepustili Vltavičtí hraběnku Dietrichsteinovou rozenou Pöttingovou do vsi, tak žeby byla musila přes noc na mostu zůstati, kdyby jeden muž se nebyl nad ní slitoval a do dvora ji nepustil.

V září 1680 zachvátil mor město Budějovice, zanešen tam byv Hoffnerovou, která se u své sestry v Suchém Vrbném nakazila; okolo Pražské brány rozšířila se nákaza do Svinské (Plachého) ulice. Nic nepomohlo, že městská rada již v sezení dne 31. května 1680 se usnesla, aby, poněvadž tak veliké nebezpečenství strany nakažení morového se ukazuje a lidé z Prahy tam se valně hrnou, jdouce neb jedouce skrze město, za Rožnovskou branou udělán byl most, aby tak lidé ani města se nedotýkajíce přes obecnou louku ihned od brány Pražské jezditi mohli. U kapucínů (nynějším semináři theologickém) zemřeli v září a říjnu: P. vicarius Cyprianus, frater Hiacint Tuchmacher, P. Crescens, P. Honoratus, P. quardian Florian, P. Hilarius, P. Julius a P. Filip. Budějovičtí tajili dlouho nemoc; na otázku Eggenberského rady Jeuthe odpověděli dne 7. října 1680, že ti čtyři dle výroku dvou lékařů zemřeli na horkou zimnici, jeden starý kněz na podagru, frater po pětinedělní nemoc a nedávno zesnulý kaplan V. Durbon recidivou, ale bez moru; před městem ve dvou dvořích že zahynuly asi čtyři osoby horkou zimnicí. Ale od krajského hejtmana Kořenského dostal Eggenberg z Černodubu

[45]) Relace Noského ze Žlutic dne 12. července 1680 (Köpl); Lippert, Geschicht der Stadt Leitmeritz 549.; Hruška, Kniha pamětní města Plzně 181—2.

a od Schwarzenberského hejtmana Eymerfa z Hluboké dne 5. října a 15. listopadu jiné, spolehlivější zprávy. V Budějovicích že zemřelo osm kapucínů, nejvíc morem, a dva domy že jsou jako podezřelé zavřeny. Eymerf pak psal: „V městě jest dům knihařův[46]) zavřen a knihařová, od níž kapucíni se nakazili, umřela. Dům jednoho sládka,[47]) jehož žena a čtyři děti zemřely, jest též zavřen. V jeptišském domě,[48]) patřícím dominikánům, zemřelo deset lidí, nejvíc dětí; ostatní lidé odstěhováni na dominikánský ostrov[49]) a onen dům zavřen. Lázebník[50]) z nově vystavěných lázní, který kapucíny a jiné hojil, též zemřel a na věži zemřela jedna žena s dítětem.“ K odvrácení té metly morové uspořádala městská rada zvláštní pobožnosti, litanie, průvody a p.; ale též o zdravotní opatření dobře se starala: zřízena zdravotní kommisse sestávající z Tom. Frt. Veselého (našeho zpravodaje) a J. Czerlikha a, ježto městský fysik T. Langetl k ničemu nebyl — jenom zbytečné lekvaře dělal — a lázebník J. Kirchner za tři neděle zemřel, svěřeno léčení lázebníkovi Dan. Kappovi z Bamberka, jemuž adjunkt přidělen. Platné služby konal městu Ad. Weiss, chirurg cís. pěš. dělostřelstva, jejž obec potom 50 říšskými tolary odměnila. Ustanoven amanuensis, aby lázebníkům poznamenal ty, již jsou nakaženi, aby od zdravých odděleni byli. Nakažení odneseni v kryté židli do lazaretu, který v nakaženém domě, patřícím Logbäuerové, v Suchém Vrbném upraven byl; domy jejich zamčeny a zůstalým tam lidem dvakráte denně od čtyr měšťanů potrava a jiné potřeby dodávány. Mimo to zřízena útulna, kamž zdravé děti z nakažených zavřených domů dodávány. Rekonvalescentům bylo přestáti předepsanou 40denní karanténu v zkušebně (Probirhaus). K odvážení mrtvol objednán vůz. Když se zpráva o moru v Budějovicích rozšířila, zapověděla okolní dominia svým poddaným všechen styk s Budějovickými, střežíce brannou mocí, jako Hluboká, Třeboň, Eggenberská a Bouquoiská panství svých hranic, ano i šibenice postavíce. V listopadu 1680 padly veliké mlhy, následkem čehož mor náramně se zmáhal. Až do ledna 1681, kdy nemoc úplně vymizela, zemřelo v městě a v lazaretě asi 127 osob.[51])

Z Budějovic zanesena nemoc do vsi „in dem Koller“ u Kriebaumu (u Chvalšin), kde v listopadu 1680 muž se ženou a třemi dítkami moru podlehli; též u Plavna (nedaleko Doubleb) zemřely v jednom domku nákazou tři osoby. Mimo to panoval mor ve Výškovicích, vsi „Witzko“ dvě míle za Budějovici k Táboru, v Bečicích, Dobronicích, Chýnově, Žamberku, Vorlíku, kde tamní hejtman morem sešel, Cuclavicích u Vimberku a j. Též Sušice a Kaplice byly podezřelé. Jak to jinde v Čechách vypadalo, o tom poučuje nás popis cesty jednoho Eggenberského úředníka z Krumlova do Mladé Boleslavi ze dne 2. září 1680. On jel z Krumlova přes Netolice, Písek, Červený Újezd a vyhýbaje se nakaženým vesnicím

---

[46]) Petr Hanz v Svinské ulici.
[47]) Bezpochyby Old. Tegner.
[48]) Nonnenhof, nárožní dům Panské a Hroznové ulice.
[49]) Dominikaner Wasserhof oder Insel bezpochyby ostrov Schnarcherův.
[50]) Tuším Jiří Kirchner. Vše podle pamětí Veselého a laskavých zpráv p. Köpla.
[51]) Akta 1679, 22. srpna a 13. prosince; 1680, 14. června, 13. srpna, 7. a 15. října a 15., 16., 21. a 28. listopadu (v knížecím archivu v Krumlově); Paměti (Budweiser Infection) Tom. Veselého, které mi laskavě opsal p. Köpl, začež jako i za vše zprávy mu i tuto povinné díky činím.

u Varvažova, na oné straně Vltavy přes Květov, Vorlík, Maršovice, Chvojno, kde pro nakažený Benešov jednu míli si zajel, a přes Starý Přerov do Ml. Boleslavi; nazpátek jel přes Nymburk, Staré Pečky, Zásmuky, Janovice, Vlašim, Votice, Jankov, Sedlec(?) a, objev nakažené Kestřany, přes Milevsko domů.[52])

Ale vše to byly jen projevy vyhasínajícího ohně, nemoc byla již dávno vrchol prudkosti a zhoubnosti překročila a v zimě roku 1680—81 vymizela úplně. Počet zemřelých osob v Čechách nemohl tudíž nikdy býti tak značný, jak udává Beckovský. V Uhrách panoval mor ještě roku 1682, zvláště v Rábu, Komárnu, Starých Hradech a j. Odtud rozšířil se ještě v roce 1680 do Štýrska a měl zde výdatnou žeň: v Štýrském Hradci počítáno 2490, v Mariboru 483, Ptuji 234 a ve Vordernbergu 60 mrtvých.[53])

Při takovém rozšíření moru v minulých dvou letech nebudeme se diviti, jak postrašen byl císař Leopold I., když při jeho vjezdu do Lineckého zámku provázející ho generallieutenant hr. Montecuculi, raněn byv kusem dřeva, které spadlo, brzy zemřel, a když dne 26. prosince mezi 5. a 6. hodinou večer Halleyova kometa s nekonečným ocasem v Linci se ukázala, nic dobrého nezvěstujíc. Proto zakázáno veřejným provoláním dne 28. prosince ve Vídni jezdění na saních a masopustní maškaráda. Ale když tentokráte znamení nebeská slovu nedostála a mor se více neobjevil, vrátil se císař v dubnu do Vídně zpět.[54])

Vyplňuje pak svůj slib, po čas moru učiněný, položil dne 30. července 1687 první kámen k nynější nádherné soše morové, postavené na místě někdejší dřevěné sv. Trojice. Výlohy se stavbou tou spojené obnášely asi 70—80.000 zl. a první umělci věnovali jí své síly: M. Rauchmüller, sochař, zhotovil model kamenné sochy, P. Strudel skupinu moru, sochu císaře s velikým andělem před ním a velikého anděla s žezlem a s korunou nad ním; sv. Trojici provedl Jan Kilian; celá invence pochází od architekta Oktavia Burnaciniho. Socha sestává ze tří dílů: trojhranného spodku, pyramidy obklíčené oblaky a nejsvětější Trojice nejvýše. Rozčlánkování to do výše i do objemu odpovídá třem božským osobám: strana k silnici věnována Bohu otci, část k Štěpánskému kostelu obrácená Bohu synu a strana ku spořitelně Bohu duchu svatému. Kamenné části jsou zhotoveny z krásného červeno-bílého Unterberského mramoru a figura císaře z kararského mramoru; strana ke spořitelně hledící jest bohužel jen z hruba provedena a nedokončena; skupenina sv. Trojice jest z mědi a silně pozlacena. K soše 66' vysoké vystupuje se po dvou schodech. Pozorujíce sochu od silnice, spatříme nejníže skupinu velmi tklivě podanou: víru v podobě anděla, an s pochodní na ženu ležící na zemi s rozpuštěnými vlasy, představující mor, doráží. Něco výše viděti klečícího císaře ve skutečné velikosti, hledícího v nejhlubší pokoře k nejsvětější Trojici. Výš mnoho oblaků do sebe vpletených s devíti velkými a mnoha malými anděly a množstvím cherubínských hlav. Nejvýš pak největější Trojici. — Roku 1693 v neděli na den nejsvětější Trojice

[52]) Zprávy 1680 31. srpna, 2. a 3. září, 1. a 5. října, 16. a 29. listopadu a [illegible] prosince v knížecím archivu v Krumlově.
[53]) Renner 44.. 122.
[54]) E. Vehse, Geschichte des öst. Hofs und Adels 5., 237.; Ring 786.

(17. května) byla socha, jeden z nejlepších pomníků své doby, slavnostně vysvěcena.[55])

Co se pak následků moru a ztráty tolika životů dotýče, nezachovali nám současní spisovatelé žádných zpráv o tom; patrně nebyly následky ty tak nápadné; vždyť i ty ztráty nebyly tak veliké, jak jsme viděli. Následkem ubytí lidstva umožněna každému snazší výživa a lepší pokrok: podnikavost a hospodářská činnost tím nový popud obdržely. Tak vyplněny též brzy ty mezery morem způsobené buď přistěhováním aneb hojnějším rozmnožováním lidstva. O vánocích 1680 bylo prý jenom u sv. Štěpána ve Vídni 95 párů oddáno. Tak tedy i tato nešťastná morová rána, jako i všechny zlé nehody, třeba okamžitě aneb některé části lidstva škodné neb zhoubné, celku přece prospěla, vzbudivši obnovenou činnost.

Přílohy.[56])

I.

Extract oder Ausszug

ausz gemeiner Statt Wienn Todtenbuech, wie uiell vnjnficierte vnd jnficierte Persohnen vnndt Kindter in dem 1679 Jahr gestorben.

Monath	Persohnen	Kinder	Inficierte	Suma
Januarii	130	80	38	248
Februarii	102	67	10	179
Martii	106	86	4	196
Aprilis	120	90	9	219
Maji	108	74	20	202
Junii	190	80	82	352
Julii	363	81	244	688
Augusti	1407	692	1008	3107
Septembris	3191	1023	2735	6949
Octobris	2426	820	1926	5172
Nouembris	477	102	89	668
Decembris	230	60	180	470
S^a	9150	4255	6345	19750

[55]) Al. Hauser, Die Dreifaltigkeitssäule am Graben (Mittheilungen des Wiener Alterthumvereines XXI. 2.); Rink 977., 1125. a 1188.

[56]) Ze Schwarzenberského archivu ve Vídni.

II.

In vnndt vor der Statt seint Kinder gebohren vnndt getaufft worden 2580.

III.

Verzeichnuss der Hauser,[57]) welche in denen vier Viertelen in der Stadt Wienn zum Theill völlig gesperrt, zum Theil aber nochvöllig zu sperren befohlen worden.

Wibner Viertl.

Oswald Schreyerisch Hauss.
Georg Saherisch.
Pohasisch.
Schmutzische Erben bey den funf Cronen.
Braunisch.
Langetlisch.
Khistnerisch.
Beinerisch.
Valentinisch.
Behenmannische Erben.
Aignerisch Brandtweiners.
Hohenleuthnerisch.
Amonisch Khaissstecherisch.
Magerspergerisch.
Weinbergerisch.
Hanenbeiss.
Hämerlisch.
Georg Prigelisch.
Zohrnisch.
Pitenfellnerisch.
Widmannisch.
Walterodisch.
Grienfeldisch.
Knollisch.
Freysinger Hoff.
Seidlisch.
Suttingerisch.
Der Michaeler Häuser.
Selbisch.
Khaysersteinisch.
Walterskircherisch.
Bertoldisch.
Khlein Dorotheer Hoff.
Dutanisch.
Spittahlhauss.
Khupfferling.
Genowein Gloserisch.

Stuben-Viertel.

Dempfinger Hoff.
Winkhterisch oder Wasservassisch.
H. Dreyfaltigkheit und Mägerlisch.
Hackhenbergerisch.
Minderischeines Kochs.
Fuckherisch.
Ollingerisch.
Mayrhaimb oder Dellamassisch.
Giemnerisch.
Schupkho.
Jesuiter Haus iuxta P. P. Dominicanos.
Landtsbergerisch.
Zwölfferisch, ein Theill darum völlig, in dem übrigen Theill die Zimmer zu sperren.
Heytahlerisch.
Marquardisch.
Bidermannische zwey Häuser.

Schotten-Viertl.

Schwartze Bürsten bey dem Saltzambt.
Khuhmairisch bey dem blauen Hechten.
Reichardische Erben.
Wolff Hammerlisch.
Öhlbergerisch Erben.
Zieglerisch.
Johann Kellerisch.
Bartholome Sailevische zwey Häuser.

---

[57]) Co se polohy těch domů dotýče, srovnej Camesina, Verzeichniss der Namen der Besitzer von Häusern der inneren Stadt Wien im Jahre 1683 (Berichte des Alterthumsvereines zu Wien 8. Bd. 2. Abth. p. LXII. 1864.)

Schlegelhoff.
Beltinger Hoff.
Graff Nostitzisisch Nebenhauss.
Kay. Arsenahl, dessen Spörr die Reg(irung) befohlen, aber nicht parirt worden.
Drey Haackhen.
Schuebisch.
Seitzisch.
Spanisch Bottschaffter.
Ramelisch in der Nagler Gessen.
Weitmannisch.
Schofferisch.
Esterhaasisch.

Kharner Viertl.

Rechbergerisch einen Theill völlig.
Manharlisch.
Mairhoferisch.
Im Fendrichhoff die angestectekh Häusel.
Creutzthalerisch.
Dellamassisch.
Gattenhoff.
Nolarisch.
Vogelmesserschmidisch.
Maria-Zellerhoff.
Scheling Fleisshackherisch.
Thadäi eines Guardihaubtmans.

Drobnosti historické.

XI. Ruská úvaha o zakladací listině biskupství Pražského.

Podává dr. *J. Kalousek*, universitní professor v Praze.

Учредительныя грамоты пражской епархіи; tak nazývá se rozprava, kterou sepsal mladý ruský historik V. E. Regel; vyšla ve Сборникѣ статей по славяновѣдѣнію, jejž vydali bývalí žáci V. J. Lamanského na oslavu jeho pětadvacetileté professorské činnosti (v Petrohradě 1883. Str. 495 ve velké 8⁰; pojednání Regelovo zaujímá strany 265—330). Regel hájí hodnověrnost a nepodvrženost pozůstatku naší zakladací listiny, jenž jest obsažen v listině císaře Jindřicha IV. dané 29. dubna 1086; ale mínění Regelovo o té zakladací listině jest poněkud jiné, nežli jaké dosud pronášeno bylo od jiných zastanců jejích. Regel má za to, že biskupství Pražské bylo založeno r. 974 pro pouhou zemi Českou, a zakladací listina, kterou tehdáž složil sv. Wolfgang, že byla docela jiná nežli ta, ze které se nám zachoval zbytek. Dále míní, že Morava tenkrát tvořila o sobě zvláštní dioecesi a měla svého vlastního biskupa. Teprva prý když Vojtěch byl zvolen za biskupa českého roku 982, císař Ota II. nalezl v tom svůj prospěch, aby na dávnou žádost knížete českého svolil k velikému rozšíření dioecese Pražské, tak aby tato dioecese vztahovala se na všechny země, které toho času byly pod mocí českou, totiž na Čechy, na Moravu až po Váh, na Slezsko a na krajinu Krakovskou. Opory k tomu mínění Regel uvádí dvě: že Kosmas jmenuje Vojtěcha při zakladací listině Pražské, a v pozdním i nespolehlivém Granum catalogi episcoporum Olomucensium že stojí psáno, kterak dioecese Moravská byla přivtělena ku Pražské za času sv. Vojtěcha. Novou, již druhou zakladací listinu biskupství Pražského složil prý sv. Vojtěch, a císař Ota II. v červnu r. 983 ji prý potvrdil, když ve Veroně uděloval investituru Vojtěchovi. Vlastně prý při spisování této zakladací listiny byla vzorem listina nyní ztracená, ve kteréž prý papež vyměřil arcibiskupu Moravskému Methodovi dioecesi na východ až k řekám Bugu a Styru. — Tato hypothesa Regelova souvisí ještě s jinými četnými domněnkami, které tak jako ona sama jsou pouhými možnostmi a nikoli dokázanými skutečnostmi. Mnohé dosvědčené okolnosti však protiví se náhledům Regelovým: Dobytí Červeňských hradů knížetem Vladimírem ruským již r. 981; výrok Kosmův i listiny císaře Jindřicha IV., že Ota První († 973) potvrdil zakladací listinu biskupství Pražského se známými širokými hranicemi; slova Jindřichovy listiny: primitiva illa parochia, nehodí se k domněnce té, podle které by dioecese Pražská prvotně byla obsahovala toliko zem českou. Regel ovšem ta slova (primitiva etc.) rozumí o někdejší dioecesi

Methodově, ale to se zase nehodí, neboť i když bychom vypustili Nitransko pod biskupem Wichingem, aspoň dozajista Pannonie také náležela k dioecesi Methodově, ale ne k dioecesi Pražské. Bug a Styr dle Regela jmenují se v naší listině proto, že dioecesi Methodově, kteráž k východu vlastně měla hranici otevřenou, toliko na zdařbůh byla vytknuta tato hranice k jeho missionářské činnosti mezi pohany; proti tomu možno namítnouti, že kde biskupům zůstala hranice mezi pohany otevřena, tam ovšem žádná hranice se nejmenovala, a zde se jmenuje Bug a Styr. Hypothesy Regelovy teda neodklizují nesnází, jež badatelům se naskytují, nýbrž spíš jich přimnožují. — Zajímavo však jest, že Regel i já, pracujíce současně a nevědouce jeden o druhém, dospěli jsme k týmž výsledkům, pokud se týká výkladu nejstarších hranic biskupství Pražského (viz zde str. 12.—16., 97.—107.); i Regel dovozuje, že hranice dioecesanská šla po Krušných horách a po řece Bobru, a teda nezasáhala do Lužic, tím méně do dioecese Žičské a Merseburské; též že naproti Uhrám hranici tvořily Tatry a řeka Váh, a Muore že jest pohoří Mailberské.

XII. Ke genealogii Stradů z Rosberga.

Sdělil *Antonín Truhlář*, professor akademického gymnasia v Praze.

V knihovně professorské c. kr. gymnasia akademického v Praze nalézá se dvousvazkové dílo pocházející nepochybně od vnuka Strady staršího. Nadpis jeho jest: I. Famiani Stradae Romani e societate Jesu de bello Belgico decas prima. Ab excessu Caroli V. imp. usque ad initia praefecturae Alexandri Farnesii Parmae ac Placentiae ducis III. Additis hominum illustrium ad historiam praecipue spectantium imaginibus ad vivum expressis. — Editio novissima, emendatior et accuratior... Juxta exemplar Romae impressum. Apud Abrahamum a Someren. 1700. (Str. 520 a 128 index; format 16⁰). II. Fam. Str. Rom. e soc. Jes. de bel. Bel. decas secunda. Ab initio praefecturae Alexandri Farnesii Parmae Placentiaeque ducis III. Anno MDLXXVIII. usque ad annum MDXC. — Juxta exemplar Romae, apud heredes Francisci Corbelletti. 1701. (Str. 642 a 90 index; 16⁰). Jest to nové vydání spisu, kterýž mezi l. 1643—1648 byl poprvé vytištěn. Z předmluvy k dílu prvému dovídáme se, že spis po práci více než desítilelé s přivolením řádu jesuitského (dt. v Římě dne 4. července 1643) na světlo se vydává. Předmluva k dílu druhému podepsána jest dne 1. listopadu 1647. V prvém svazku jest jedenáct, ve druhém dvanáct velmi pěkných podobizen.

Nejnovější literatura historická se zvláštním zřetelem ku dějinám českým.*)

M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzenské. K tisku upravil Josef Strnad. (Publikací spolku přátel vědy a literatury české v Plzni č. IV.) V Plzni 1883. 8° str. XXI a 229 (mimo rejstřík).

Vydavatel objevil neznámé dosud česky psané paměti a objevil také jich spisovatele; cestou dosti krušnou dobral se výsledků svých; ale věc stojí za to. Životopis autorův, zprávy o rukopisech a způsobu vydání, pak „Paměti" samy, sáhající od nejstarší doby až do r. 1604: to vše vydavatelem tak jest upraveno, jak se jenom při vydání v každém směru dobrém může žádati. Také Paměti Plachého, nehledě ani k tomu, že staršího jsou původu než latinská o Plzni kronika Tannerova, pro důležitost svou vydání toho zasluhovaly. Nejdeť v nich o pouhé paměti Plzně, města ovšem po Praze vedle Kutné Hory nejdůležitějšího, ale také dozvídáme se o nejedné důležitosti širšího významu než toliko dějin lokalních. Něco chceme k tomu dodati. Ke stránce XVII., kde mluví se o Pubičkovi, že měl jistý rukopis Plzeňský v ruce, jest doplněk v prvním vydání Pelzlovy: Kurzgefasste Geschichte der Böhmen (v Praze 1774); tam na str. 659 vyčítají se rukopisy, které toho času u sebe měl Pubička a mezi nimi výslovně se uvádí: „Historia Plsnensis M. Simonis Plachy de Trzebnicz" a vedle hned: „Historia Plznensis R. P. Tanner". — Připomenouti ovšem sluší, že toto první vydání Pelzlových dějin, s dodatkem o rukopisech tehdáž se v Praze nacházejících, náleží ku vzácnostem. — Co se týče rodiny Plachého, tu o Jiřím synu Simeonově zmínka se činí v Pamětech Břežnických ze XVII. a XVIII. stol., které A. Rezek vydal v zasedacích zprávách král. České Společnosti Nauk 1881.

Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby. Vydal František Dvorský. Nakladatel Fr. A. Urbánek. Sešit 5. Str. 257—320.

Pátý sešit této důležité sbírky obsahuje listiny a dopisy (většinou Bacháčkovy) z léta 1605 (27. dubna) až 1606 (22. prosince), některé úplně otištěné, jiné v podrobných regestech. Celkem takto již v pěti sešitech vy-

---

*) Sestavili: skriptor c. kr. universitní knihovny Ferdinand Tadra v Praze a Redakce.

tištěno 425 po větším díle zajímavých dokladů pro dějiny školství. I tomuto sešitu, jako předcházejícím, přičiněno jest hojně poznámek a vysvětlivek vydavatelových.

Dějiny středověké, od konce století pátého až do konce století patnáctého. Sepsal prof. Fr. Šembera. Sešit 15. Str. 305—368. Nakl. J. Otto.

Sešit 15. (druhého svazku pátý) obsahuje: dokončení dějin německého císařství až do smrti Oty I. 973; dějiny české za Vlády Vratislava I., Václava Svatého a Boleslava I.; dějiny francouzské od založení vévodství Normanského až do zvolení za krále Huga Kapeta (911—987); dějiny poloostrova Pyrenejského od polovice století X. až do smrti emira Hakama II. (976); dějiny velkoříše arabské od nastoupení na trůn rodu Abbasova až do dobytí Bagdadu (750—945); odstavec tento není dosud ukončen, jde v 15. sešitu až ku vládě Mohameda Alamina (809—813).

Dějiny devatenáctého století. Oddíl prvý: Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou až k vypuzení císaře Napoleona I. na ostrov svaté Heleny. Sepsal Jan M. Krystůfek. V Praze 1883. V kommissi A. R. Lauermanna. 8⁰ str. 127—221.

O první části tohoto spisu byla již dříve zmínka učiněna; část druhá jde od míru v Campoformiu (1797) až k 18. brumairu, to jest ku převratu ve Francii ve prospěch Napoleona Bonaparta. Přehledná práce zpořízená dle důležitějších spisů jinojazyčných o témž předmětu.

Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. Sepsal Tomáš V. Bílek. (Novočeská bibliotéka vydávaná nákladem Musea král. Českého. Číslo XXV.)

O objemném a důležitém díle tomto, jež zavírá CXLVII a 1470 stran velkého oktavu, ve všech listech bylo již promluveno, tak že my, s odkazem na tyto posudky a zprávy můžeme zkrátiti referat svůj. Vedle úvodu o příčinách povstání českého a pojednání o způsobu, jakým se dělo pokutování účastníků vzpoury po r. 1618, podává Bílkův spis alfabetický seznam konfiskac šlechtických (1—946), potom seznam konfiskac Pražských (947—1036) a ostatních měst královských (1037—1253). Ku konci přidáno jest něco „Dodatkův a oprav“ a pak objemný osobní registřík, jímž hledání v díle tak velikém se usnadňuje. — O vnitřní hodnotě materialu tuto sebraného a sestaveného poukazujeme k výrokům prof. Emlera (v Č. Č. M. 1883), prof. Kalouska (v Osvětě 1883) a prof. Golla (v posledním svazku Revue historique); nebo nám není možno říci nic jiného než co již řečeno v posudcích těchto tří znalců.

Národní hospodářství. Pro studium akademické a soukromé v systematickém pořadu vykládá dr. J. Kaizl, professor politické oekonomie při c. kr. univ. Pražské. V Praze 1883. Nákladem J. Fořta a soudr. 8⁰ str. 369.

Spisovatel této knihy vyšel z tak zvané historické školy národohospodářské a znám jest jako odborný spisovatel a zastánce směru toho u nás i za hranicemi. Spisem tuto uvedeným chtěl především akademické mládeži podati systematický spis o nejdůležitějších principech a základech politické oekonomie. Spis rozdělen jest ve dvě knihy; tyto zase v rozdíly a paragrafy. V knize I. vykládají se základní pojmy hospodářství a národního hospodářství, v knize II. týmže způsobem pojednává se o výrobě,

směně, úvěru, rozdělení statkův a spotřebě. Historikovi ex professo nejbližší a také pro něho nejzajímavější jest kapitola o otázce socialní, kdež přesně, jasně a přitom stručně (kterėžto vlastnosti zdobí spis celý) vykládá se, co jest otázka socialní, liberalismus, socialismus a pak pojednává se o reformě socialní. Pisatel tohoto oznámení s výroky spisovatele naprosto souhlasí a přeje si jen, aby pro povznešení politického vzdělání u nás hojněji, častěji a obšírněji v tomto směru bylo psáno od mužů věci znalých.

Paměti královského města Velvar. Sestavil a vysvětluje František Vacek. V Praze. Nákladem spisovatelovým 1884. Sešit I. 8⁰ str. IV. a 64.

Obsah: Dějiny Velvar od prvopočátku až do konce XVI. století. Užito pramenů listinných z archivu Velvarského i tištěných. Příliš mnoho mluví se o událostech všeobecných, s místem samým nesouvisících, což knize jest na újmu, ač dobrou snahu p. spisovatelovu nelze neuznati.

Bibliotéka místopisů a jiných děl historických III. Paměti Malenovic a Pohořelic jakož i dědin k panstvím Malenovskému a Pohořelskému příslušných. Napsal V. Prasek. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. 8⁰ str. 196.

Malenovice a Pohořelice, prve panství dvě, jsou nyní v jedno sloučena. Material k dějinám jich musil velmi po různu sbírán býti. — Spis podává zprávy o vnějších i vnitřních dějinách panství, zvláště pak o zaniklých osadách. Přidán k němu věcný rejstřík a slušná mapka. Práce dobrá.

Kritické úvahy o starších dějinách našich: I. *Obrana kněžny Drahomíry.* Napsal Hynek Krch. V Olomouci 1882. 8⁰ str. 26. — II. *Na obranu obrany kněžny Drahomíry.* Napsal Hynek Krch. V Přerově 1883. 8⁰ str. 71.

V prvější rozpravě spisovatel snaží se dokázati, že Drahomíra nebyla pohankou, nýbrž křesťankou, a sice obřadu slovanského; i že Drahomíra nebyla vinna násilnou smrtí své tchyně, nýbrž že sv. Ludmilu dala zavražditi jedna strana šlechty české, a že tato strana přála obřadu latinsko-německému i spolčila se s Němci proti rodu Přemyslovskému; během dovozování svého pan Krch přijímal za pravdu a uváděl sobě na pomoc, že západní křesťané v IX. i X. století pokládali východní křesťany za pohany a je znova křtívali (i vice versa), a že tudy když byla tehdáž řeč o pohanství u Čechů, má se tím rozuměti víra křesťanská dle obřadu Cyrillo-Methodějského. Proti této rozpravě směřuje článek „O novém předělávání české historie za věku svaté Lidmily“ (v Musejníku 1882, str. 477—488.), v němž prof. Kalousek vyvrací hořejší these Krchovy, vyjma toliko náhled, vyslovený již dávno prof. Tomkem, že Drahomíra byla v Čechách křesťankou a ne pohankou. Pan Krch druhou rozpravou svrchu psanou hájí všeho toho, co pan Kalousek zamítal, a hledí obšírněji dokázati pravdivost svých náhledů. Litujeme pana Krcha, že vynakládá tolik práce na věc, která se mu nepodaří, dokud nesprovodí ze světa všech těch četných historických svědectví, ježto mluví proti němu, a dokud neobjeví opravdových starých svědectví, která by mluvila v jeho prospěch. Krom těchto dvou nedostatků in objecto trpí rozpravy pana Krcha ještě jinou velkou vadou, která pochází ze subjektu, a to jest dokonalý nedostatek historické kritičnosti.

Příspěvek k poznání lidnatosti země České před válkou třicetiletou. Podává L. Šnajdr. V Jičíně 1882. Nákladem vlastním. Str. 7.

V kratičkém tomto pojednání vykládá se počet obyvatelstva na panství Benátském, jak byl před válkou třicetiletou a jak byl po provedení generalní visitace v l. 1652—1654. Porovnány s tím i některé pozdější konskripce.

Výroční zpráva král. české společnosti nauk vydaná dne 9. června 1883. Obsahuje (str. XVIII—XXXIV) přednášku prof. dra. A. Gindelyho: O vzniku tak zvané „Cassa Salis“.

Po bělohorské bitvě žádalo katolické duchovenstvo (arcibiskup, kapitola Pražská, opatové klášterů atd.) o restituci jmění církevního, od dob válek husitských valně poškozeného. Restitucí statků byly by se všecky právní a majetkové poměry v zemi úplně popletly. Majitelé statků někdy církevních nabyli jich zákonitě a měli je vložené do desk; jediná právní možnost byla tedy koupiti je zpět aneb vyplatiti ze zástavy. K tomu císař neměl peněz a také se nedalo očekávati, že nynější majitelé budou chtíti je prodati. Tudy po dlouhém prudkém vyjednávání prostředkem papežovým r. 1630 uzavřena smlouva, že „císař ustanoví daň v obnosu čtvrt zlatého z každé bečky soli a výnos daně té že papeži po všechny budoucí časy k užitku a prospěchu církve české přikáže a za žádnou podmínkou že na tuto daň nesáhne, nýbrž ji povždy neztenčenou k dotčenému účelu odváděti bude.“ Tak vznikla „Cassa Salis“, jíž potom nespravoval papež, nýbrž arcibiskup Pražský; z peněz každoročně vytěžených mělo se nahrazovati jmění církevní dříve ztracené; arcibiskup Pražský za to jménem svým, legat papežský pak jménem ostatního duchovenstva zřekli se nároku na restituci duchovního zboží.

Časopis Musea království Českého 1883. II. a III. svazek:

Kalousek, Historie a materialismus. Při oslavě desítiletého trvání historického klubu předneseno (hlavně proti Hellwaldovu materialistickému názoru); Řežábek, Jiří II., poslední kníže veškeré Malé Rusi (dokončení); Mareš, Hrabě Kašpar Zdeněk Kaplíř svobodný pán ze Sulevic, předseda prozatímné vlády ve Vídni po čas obležení její od Turků l. p. 1683; Tyrš, O významu studia dějin starého umění orientalního; Zoubek, Komenského křesťanská akademie světová, královská společnost v Londýně, masonové (dokončení); Josef Jireček, Jakub Bas-ševi z Treuenburka; Listy Josefa Jungmanna k Antonínu Markovi č. 133—160 z let 1828—1833; Goll, O některých spisech br. Lukáše z Prahy; Menčík, Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii (Štajer Matěj, Tannerové Matěj i Jan, David Jiří, Spěváček Jan, Marcus Marci z Kronlandu Jan).

Památky archaeologické a místopisné. Redaktor Josef Smolík. Dílu XII. sešit 5.—7.

Obsah (toliko článků historických): Vávra, Památka zaniklých Jezeřan, osady kostelní; Čermák, Kde hledati jest Suchotlesky?; Sedláček, O poloze hradův v letopisech franckých Wogastisburg a Canburg řečených (spisovatel klade polohu Wogastisburka, kde Samo porazil Franky, do Úhoště na Ohři, a Canburg do Hrázska u Mělníka); Lašek, Sudslav, Chleny a Homole. Nástin místopisný; Sedláček, O některých místních názvech v jižních Čechách (panství Rožmberské a Novohradské); Teige, Dvě poznámky ku

genealogii Markvarticův; Teige. O novém členu královského rodu Přemyslovcův; H. Jireček, Výtěžek místopisný ze starých urbářů českých.

Osvěta, listy pro rozhled ve vědě, umění a politice. Redaktor a vydavatel V. Vlček. 1883. Sešit 4.—12.

Procházka Josef: Biskup Jan V. Jirsík; K. Jireček: Jiří Daničić a Medo Pučić; Kalousek: Dějepis a zeměpis (posudek); Toužimský: Kníže Gorčakov a jeho doba; Krupka: Vzrůst českých měst (dokončení); Albieri: J. L. Dusík. List z dějin české hudby; Hrubý: Sektářství na Rusi (pozoruhodný, pěkný článek); K. Jireček: Rylský klášter; Miltner: Kaplíř a Vídeň r. 1683 a 1883; J. Jireček: Z dějin rodiny Hodějovské; Kalousek: Dějepis a zeměpis (posudek); Kolda Malínský (Lacina): Kdo zaplatil Bílou Horu nejdráž?; Zoubek: O národním antagonismu. V čísle 6., 9. a 10.: Rozhledy v dějinách současných.

Vychování a vyučování v Jednotě Bratrské. Napsal Fr. J. Zoubek. (Otisk z XV. ročníku „Besedy učitelské".) Str. 23.

Obsah udán jest titulem samým. Ostatně stať tato jest tak čtení hodná, jako vše, co o dějinách Bratří a Komenském psal Zoubek.

Slovenské Pohľady sešit 4—6.: Ludvík Štúr životopis jeho a politické zápasy, píše Dr. J. M. Hurban; Zpráva Araba Ibn Fosslana z X. stoletia o pohrebování u Slavianov ruských, podává J. M. Hroboň.

Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain. Herausgegeben von Fr. Schumi. Laibach, 1882/3. 8°. Bd. I. (777—1200).

Archiv für Heimatkunde von Fr. Schumi. Geschichtsforschungen, Quellen, Urkunden und Regesten. Laibach, 1882/3. 8°.

Dvě publikace pro dějiny vévodství Krajinského důležité. Archiv vychází v sešitech archových a obsahuje práce a jiné příspěvky nejvíce od vydavatele samého. Urkundenbuch sv. I. sahá až k roku 1200. Obě publikace vycházejí nákladem vydavatelovým.

Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. Von Dr. Fr. Krones R. v. Marchland. Graz 1883. 8° str. VIII, 186 a 234.

V prvním oddíle spisu toho vykládají se dějiny svobodných pánů ze Sanecku a hrabat Celských, po většině dle listin a s četnými doklady; v druhém oddíle mluví se o kronice samé, a sice: zprávy literarně-historické, o rukopisech, pramenech, z nichž ona sestavena, o spisovateli, jehož aspoň tak dalece vydavatel určil, že přesně vyložil kněžský původ jeho, pobyt u Minoritů v Celji a dobu, kdy žil (počátek druhé polovice XV. století). Pak otištěna jest kronika s celým appartem poznámek a různočtení dle dvou redakcí. — Pro nás jest důležitá nejen zprávami o Oldřichovi Celském a králi Ladislavovi Pohrobkovi, ale jmenovitě hojnými doklady o proslulém válečníkovi českém Janu Vítovcovi. Vydání co do věci, formy a zevnější úpravy jest velmi dokonalé.

Das Tagebuch Kaiser Karl's VII. aus der Zeit des österreichischen Erbfolgekrieges, nach dem Autograf herausgegeben von Karl Th. Heigel. München, Rieger, 1883. 8°.

Roku 1882 prodána byla dražebně knihovna nacházející se v bavorském zámku „Neubeuern". Dvorní knihovna Mnichovská zakoupila ze sbírky té

mezi jiným rukopis nadepsaný „Memoire sur la conduite que j'ai tenu depuis la mort de l'empereur Charles VII. et tout ce qui s'est passé à cet égard", v němž poznán později neznámý posud rukopis císaře Karla VII., obsahující vypsání událostí za války o rakouské dědictví. Ačkoliv není obsaženo v rukopisu tom mnoho nového, přece jest to zajímavý příspěvek k vypsání dějin času toho, jelikož pochází od předního účastníka samého.

Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indogermanischen Alterthums von Dr. O. Schrader. Jena, 1883.

Zajímavý spis. Napřed podává spisovatel přehled všech výzkumů týkajících se původu národův indoevropských hlavně na základě jazykozpytu, pojednává pak o důležitosti jazykozpytu pro nejstarší dějiny; v oddělení třetím jedná o otázce, byly-li národům indoevropským již v pravlasti jich známy kovy (přichází k výsledku negativnímu), ku konci pak podává pokus o stavu národů indoevropských v pravlasti a sice: o rolnictví a chovu dobytka, o jídle a nápoji, o rodinných poměrech, o mravnosti, o výrobě nástrojův a jiných věcí a umělosti v tom, o řeči a náboženství atd.

Friedrich I. und das Wormser Concordat. Von Dr. Georg Wolfram. Marburg 1883. 8°.

Mezi papežem a císařem německým veden dlouho boj o investituru biskupů, který smlouvou Wormskou roku 1122 ukončen byl. Spis Wolframův jedná o volbách biskupů německých za císaře Bedřicha I., o jeho poměru ke smlouvě Wormské a vlivu na volby.

Ungarn und die Liga von Cambray 1509—1511. Nach unbenützten Quellen von Wilhelm Fraknói. (Deutsche Ausgabe.) Budapest, Friedr. Kilian, 1883. 8°.

Když roku 1508 mezi císařem Maximilianem a králem Ludvíkem francouzským v Cambray spolek proti Benátčanům uzavřen byl — k němuž později i papež přistoupil — vyzván král uherský a český Vladislav II., aby se zmocnil opět Dalmacie, kteroužto zem byli Benátčané v moc svou ujali. Jednání, které v té příčině jakož i o postavení Uher k spolku dotčenému nastalo, tvoří obsah zajímavého spisu tohoto.

Markgraf Georg v. Brandenburg als Erzieher am ungarischen Hofe. Von Louis Neustadt. Breslau 1883 str. 90.

Jiří markrabí braniborský byl vychovatelem mladého krále česko-uherského Ludvíka. Současný Dubravius o jeho vychovatelských ctnostech pronesl úsudek velmi nechvalný; ten po něm opakován, postupem času také zveličován a zůstával platným až do dneška. Spisovatel spisku nahoře dotčeného snaží se nyní markraběte Jiřího očistiti a snesl k tomu cíli veliký počet dokladů jednak archivalních, jednak ze starší i novější literatury. Pokud dokazuje nesprávnost toho, co uherští historikové zcela nekriticky po Dubraviovi ze svého přidávali, daří se spisovateli omývání zcela dobře; jakmile však dochází k prvotnému pramenu, nejde to už jinak, než více méně pouhými domněnkami a hypothesami. Národní antagonismus sám o sobě nepostačí, třeba že spisovatel v tom zcela pravdu měl, že ani Uhři ani Čechové Jiříka braniborského příliš rádi neměli; v tom také úplně pravdu má, že Uhři a Čechové, kteří Jiříkovi vytýkají zhejřilý život, sami nebyli

o nic lepšími! Ale to nepostačí k úplnému vyvrácení svědectví tak positivního, jak je čteme u Dubravia, který přece poměry na dvoře Ludvíkově znal. Poněkud se jistě Jiří očistiti dá, ale pan Neustadt z krajnosti jedné upadl do druhé a chce vykládati andělskou čistotu a nevinnost Jiříka braniborského tam, kde nejvýše se dá až dosud říci, že úsudek Dubraviův jinými svědectvími věrohodnými se musí ve své příkrosti zmírniti. — Při tom přílišném obhajování zapletl se spisovatel do výkladů o královně Marii, choti Ludvíkově, o Ondřejovi de Burgo a o stranách při dvoře Budínském, které naprosto nejsou správny a dají se vysvětliti jenom nedostatkem pramenů, které v této věci byly mu po ruce.

Současně skoro vyšla také Neufertova dissertace o témže Jiříkovi braniborském, nazvaná: *Die schlesischen Erwerbungen des Markgrafen von Brandenburg.* (Breslau 1883 str. 54.)

Neufert podrobně a jasně vykládá nám, jak Jiřík braniborský — s velikým odporem českých stavů — pomáhal si za své vychovatelství u Ludvíka k četným a rozsáhlým statkům ve Slezsku, kterých ovšem nabýval jakožto lén od koruny české. Jest pravda, ta strana česká, která v tom byla proti Jiříkovi braniborskému, činila tak ze zájmů sobeckých. — Práce Neufertova jest prvním výsledkem výtečného Grünhagenova a Markgrafova vydání slezských lenních listin (Lehens- und Besitzurkunden Schlesiens im Mittelalter), které ve dvou svazcích letos jest dokončeno.

Heinrich Mathias Thurn als Zeuge im Process Wallenstein. Ein Denkblatt zur dritten Säcularfeier Wallensteins. Herausg. von Dr. H. Hallwich. Leipzig, Duncker und Humblot, 1883. 8°.

Spis, který hrabě Matiaš Thurn po zavraždění Valdštýna ku své obraně roku 1636 sepsal, marně byl dlouho hledán; teprve nedávno našel jej prof. Gindely v státním archivu v Gothě, ač pouze v přepisu. Má nápis: „Abgenötigte doch rechtmässige und warhafte Beantworttung und Ablahnung der Calumnien und Injurien etc. . .“ a tištěn byl v Štokholmě r. 1636. První část jedná dosti obšírně o počátku povstání českého a o účastenství Thurnově při něm; druhá, mnohem kratší, o poměru jeho k Valdštýnovi. Obzvláštní důležitosti však v celém spise nenacházíme. Vydání jest pěkné a tím zajímavější, že spadá v rok třistaleté památky narození Valdštýnova (24. září 1583).

Geschichte Österreichs-Ungarns I. Buch (Von der ältesten Zeit bis zur Mitte des XI. Jahrh.) von Prof. Ant. Gregorowicz. Wien 1883. 8° str. 176.

Odvážná jest věc v krátkém přehledu podati dějiny mocnářství rakouského vědecky správně. A nutno hned říci, že Gregorowicz sic tuto odvahu měl, že však se mu provedení nezdařilo. Papír i tisk jsou pěkny, vypravování by také ušlo, ale co do věci spisovatel nezná úplně ani pramenů ani literatury, proto také jistý druh prací, který mu do ruky přišel, bez kritiky zcela dogmaticky za správný uznává a dle něho se řídí. Přitom zcela neskromně se ušklíbá (podle svých předloh) po autorech, jichž spisů jistě ani dobře nezná Co o české historii vypravuje, jest již docela slaboučké.

Geschichte des Fürstlichen Hauses Fürstenberg und seiner Ahnen bis zum Jahre 1509. Von Dr. Sigmund Riezler. Tübingen 1883. 8°.

V letech 1877—1879 vydány byly čtyry svazky listin a zpráv týkající se knížecí rodiny Fürstenberkův (Fürstenbergisches Urkundenbuch). Ny

spracoval látku tuto vydavatel sám, archivní rada knížecí v Donaueschingen, dr. Sigmund Riezler a podává nám dějiny knížecího rodu toho až do r. 1509.

Die Burgen Bürgstein und Schwoika in Nordböhmen. Von Dr. A. Moschkau. B. Leipa 1883. Krátké topograficko-historické popsání obou hradů těchto.

Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens. Herausgegeben von Dr. C. Grünhagen. XVII. Band. Breslau 1883.

V tomto svazku pěkná kritická rozprava Grünhagenova: Schlesien unter Kaiser Karl IV. — Ostatní články jsou místní.

Die landesfürstlichen und landschaftlichen Patente der Herrscherzeit Maximilians I. und Ferdinands I. (1493—1564) von Dr. Fr. R. v. Krones.

O tomto pojednání zmínili jsme se svým časem (str. 92.), dokud bylo jen z první části známo, nyní vyšlo celé jakožto separatní otisk „z Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen 1882 a 1883". — Obsah jest: všeobecné úvahy o patentech a pramenech tištěných i archivalních, z nichž čerpati lze; rozdělení patentů dle věci, o níž se v nich pojednává; o dvorní kanceláři, kdež se knížecí, a o sněmích, kdež se zemské patenty ustanovovaly a sepisovati daly; o úřednících, kteří je s panovníkem spolu podepisovali *) a pak jest chronologický seznam, podle potřeby kratší neb delší obsah, *657* patentů (první 1496, 11. října, poslední 1564, 22. července); k nim připojeno jest roztřídění podle obsahu na patenty vojenské, horní, soudní, řemesla a průmyslu se týkající, pak o honbě, lovu, lénech, mincovnictví, politice, policii, kommunikaci, bernictví, školství atd. Z tohoto výčtu na jevě jest důležitost a prospěšnost tohoto pěkného článku.

* * *

Zprávy škol středních v Čechách, pokud obsahují práce z oboru historického (a pokud se nám do rukou dostaly) *pro rok 1882/3.*

Osmá roční zpráva praemonstratského a městského realného a vyššího gymnasia v Německém Brodě. Příspěvek k otázce svevské. (Tacitovy Germanie kap. 40.) Podává Jan Máchal.

Čím dále tím více uznává se, že posavad platné názory o rozšíření kmenů slovanských, německých a keltických po střední Evropě v pravěku nespočívají na základech pevných, hlavně že Slované zaujímali původně mnohem větší část Evropy, než posud se připouští. Dá se již skoro na jisto souditi, že věda archaeologická spojená s jazykozpytem a kritickým dějezpytem zvrátí na dobro posavadní náhledy o pravěku slovanském a německém. Kritické zkoumání zpráv spisovatelů hlavně římských jest k tomu ovšem nezbytně potřebí. J. Máchal obral sobě za předmět práce své zprávu Tacitovu o kmenech svevských a o ctění bohyně Nerthus; přichází pak k výsledku, že ne všichni Svevové byli Němci a že pro slovanský původ bohyně Nerthus dají se uvésti důvody rovněž závažné.

---

*) Poznamenáváme k tomu, že se jen chybou psalo: **Rabinhaupt**; správně zníti má: **Rabenhaupt**; Čechové říkali Robmhap ze **Suché** a Němci překládali von **Suche** a i **také** Suchee.

Devátá roční zpráva realného a vyššího gymnasia obecního v Novém Bydžově. O neobmezené moci panovnické krále Maxmiliana II. v Čechách. Napsal V. St. Šála.

V dějinách zřízení zemského v Čechách jest doba, kdy rod rakouský v stálé držení království českého nastoupil, velmi důležitá. Za Ferdinanda I. vzaly původ některé instituce nové, jiným obor působnosti změněn neb rozšířen. V článku vypisuje se působnost hlavně královské komory české za císaře Maxmiliana II. s mnohými doklady.

Výroční zpráva c. kr. vyššího gymnasia v Hradci Králové. Kalendář historický Daniele Vepřka, měštěnína Slanského. Podává Jan Bohuslav Miltner.

K pamětem současným z doby války třicetileté náleží též Vepřkův Historický kalendář, líčící události ve Slaném a jeho okolí v letech dvacátých a třicátých století sedmnáctého: Zachovalť se spis tento pouze přepisem shotoveným roku 1820 pro Františka Karla Miltnera. Vydavateli p. Miltnerovi děkujeme za uveřejnění jeho, „ježto teprve z takových podrobností si dovedeme učiniti pravé ponětí o tehdejším stavu veškeré vlasti milé a jest si přáti, aby ještě drahně podobných pramenů nalezeno a uveřejněno bylo“.

Výroční zpráva obecních vyšších škol realných v Hradci Králové. Jana Kocína z Kocinetu rodiče a příbuzní. Doplňkem k jeho biografii podává Bedř. V. Spiess.

Spisovatel vydal v Osvětě r. 1876 a 1877 rozpravu: Jan Kocín z Kocinetu a jeho doba; nyní podává některé doplňky biografické.

Programm c. kr. státního realného a vyššího gymnasia v Klatovech. Z dějin Médských. Kritické příspěvky ku dějinám staroasijským. Podává dr. Justin V. Prášek.

Výroční zpráva c. kr. gymnasia v Písku. Seznam jmen všech žáků c. kr. gymnasia píseckého od jeho založení (r. š. 1779) až po r. š. 1882 vedle udání jejich rodiště, jakož i do které třídy kdy každý z nich chodil. Sestavil Frant. Žlábek.

Seznam tento měl vlastně býti připojen stručným dějinám ústavu Píseckého, uveřejněným na památku stoletého trvání gymnasia toho ve výroční zprávě r. 1878; tenkráte však „z oekonomických příčin“ musil býti vynechán.

Výroční zpráva obecních vyšších realních škol v Písku. Privilegia obdarování, milosti atd. a jiné důležité listiny týkající se královského města Písku. Sestavil Jan Matzner.

Obsaženy jsou zde: 1. privilegia udělená od králův českých; 2. listiny týkající se hradu královského a 3. privilegia a listiny v příčině silnic panovníky českými vysazených. Jakožto pramenů použito hlavně pamětných knih městských, knihy privilegií stvrzených císařem Josefem II. a jiných listin archivu Píseckého.

Desátá zpráva c. kr. českého státního vyššího realného gymnasia v Plzni. Znak královského města Plzně. Podává J. Strnad.

„Není snad druhého města v Čechách, jehož znak by tak hojným byl a spolu i tak úzce souvisel s historií a rozvojem města jako u Plzně.“ Spisovatel podává napřed historický vývoj znaku Plzeňského a udává pak, jak

vlastně správně kreslen a popisován býti má. Připojeno jest pěkné vyobrazení v barvotisku.

Třetí roční zpráva obecného vyššího gymnasia ve Slaném. Škola ve Slaném. Na základě archivu a matrik města Slaného napsal J. Lacina.

První zprávy — ovšem chudé — o škole Slanské nalezl spisovatel v městské knize Slanské pořízené roku 1443; starších pamětí neměl před rukama, ač nepochybuje, že i před časem tím škola Slanská prospívala. Hojnější zprávy počínají teprve rokem 1600.

Výroční zpráva c. kr. vyššího realného gymnasia v Táboře. Nejstarší pečeti šlechty české až do roku 1300. Napsal Martin Kolář.

Spisovatel podává nám tímto ukázku z většího díla svého, které o heraldice české již po dlouhou dobu s pílí nevšední chystá. Vyslovujeme přání, aby se nám díla toho brzy dostalo.

Zpráva pokračovací školy pro průmyslníky v Mladé Boleslavi. Z dějin průmyslu Mladoboleslavského po r. 1600. Napsal Fr. Bareš.

O dějinách řemesla a průmyslu u nás posud velmi málo pracováno; jest tedy každý příspěvek zajisté vítaným.

Šestá výroční zpráva českých měšťanských a obecných škol a školy průmyslové na Kladně.

Obsahuje více poučných článků, mezi nimi: O přirozeném náboženství čelných národů staro- a středověkých. Dle různých pramenů sestavil Ant. J. Votruba. — O hoře Vinařické a Slanské. Napsal Jos. Němeček. — O písních národních. Pojednává J. Kozel. — Vycházka na hrad Libušin. Líčí Ant. Šubert.

* * *

Programmy ústavů *německých.*

20. Jahresbericht der Communal-Oberrealschule in Böhmisch-Leipa. Wipo und seine historische Schrift: Das Leben Kaiser Konrads II. Von Franz Steffanides.

Císařský kaplan Wipo napsal asi roku 1047—1050 dějiny německého císaře Konrada II., kteréžto dílo za jednu z nejlepších prací historických středního věku se považuje. Spisovatel sestavil kritiky práce této a podává též ukázky z díla samého v překladu německém (shotoveném od Pflügra).

Programm des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums zu Eger. Die ältesten Egerer Familiennamen. Vom Prof. J. Trötscher.

Z nejstarších listin týkajících se města Cheba (dovídáme se, že archivář Gradl. připravuje k tisku listář Chebský) sestavil spisovatel jména četných rodin Chebských a původní význam jich. Českých a vůbec slovanských jmen udává velmi málo.

11. Jahresbericht über das deutsche Staatsgymnasium in Prag-Altstadt. Die Kunstthätigkeit in Prag zur Zeit Karls IV. Von Dr. Ad. Horčička.

O působení Karla IV., hlavně co se týče věd a umění v Čechách, psáno již mnoho a z rozličných stanovisk, ze strany německé vždy ovšem s vytknutím výhradního vlivu německého na všecky obory umění českého. Práce Horči-

čkova vyhýbá se tomuto stanovisku a podává dosti objektivně vylíčení umělecké činnosti v Praze za Karla IV.

2. Jahresbericht des k. k. Staats- Untergymnasiums in Prag-Neustadt. Die Gallier in Kleinasien bis zum Tode des Königs Eumenes II. von Pergamon (159 v. Chr.). Von Dr. L. Chevalier.

Jest to pokračování článku „Die Einfälle der Gallier in Griechenland" vydaného od spisovatele ve zprávě gymnasia Smíchovského r. 1878.

22. Programm der ersten deutschen Staats- Oberrealschule in Prag. Über die Beziehungen der griechischen Colonien auf Sicilien zum Mutterlande. Von Josef Frömter.

Sestaveno na základě větších dějepisů římských a řeckých.

3. Jahresbericht der P. Piette'schen Privatvolksschule in Marschendorf. Einiges über Aberglauben und Gebräuche im Riesengebirge. Von Ed. Petrak.

Oprava.

V poznámce na str. 284. čísti sluší na řádce 5. shora canonicum místo canoniam; na řádce 17. shora Mospruna místo Nospruna, a na řádce 19. shora Suiechin místo Suicchim.

